

भारत کا کنستیٹ्यूशन (سینڈھی)

रात्यमव जयते

پارٹ جو سنودان

(تاریخ ۱۲ سپتember ۱۹۹۵ تائین، گلیل سدارن سمیت)

پارٹ سرکار جی قانون، فیا مینترالیہ جی سرکاری ہوئی پا گئے لاء

اندیں انسلیلیوت آف سندالاجی آڈیپور (کچ) چبائی پذرو گیو۔

پارٹ جو سنوڈان

(تاریخ ۱۲ سبپتمبر ۱۹۹۵ تائین ڪيل سدارن سمیت)

پارٹ سرکار جي قانون ۽ نیايم منترالیه جي سرکاري ٻولي ڀاڳه لاء
اندین انسٹیلیوت آف سنذاجي آدیپور (ڪچ) چپائي پڙو ڪيو.

حق واسطہ : پارت سرکار، قانون ۽ نیاء
منترالیہ سرکاری بولی پاگہ.

1998 : چاپو پھریون
1500 : کاپیون
رپیا : قیمت

پارت سرکار جي قانون ۽ نیایہ منترالیہ جي
سرکاري بولی پاگہ لاء اندين انسٹیتیوٹ آف
سندلاجي آدیپور (ڪچ) چھائی پڏرو ڪيو.
تائیپ سینٹنگ : سندلاجي ڪامپیوٽر سینٹر
آدیپور (ڪچ)
چپینڈر : شريجي آفسیت، پچ (ڪچ)

© Government of India, Legislative Department,
Official Language Wing.

First Edition 1998
No. of copies 1500
Price Rs. 45-00

On behalf of Ministry of Law & Justice, Legislative
Department, Official Language Wing, published by
Indian Institute of Sindhology, Adipur (Kutch).

Typesetting: Sindhology Computer Centre, Adipur
(Kutch).

Printing: Shreeji Offset, Bhuj (Kutch).

PREFACE

This is the Sindhi translation of the Constitution of India. In this edition the text of the Constitution has been brought up-to-date by incorporating therein all the amendments upto and including the Constitution (Seventy Eighth Amendment) Act, 1995.

The work relating to translation of Amendments Nos. 46 to 78 and Sixth Schedule to the Constitution (Amendment) Act, 1995 and printing of Sindhi version of the Constitution was entrusted to the Indian Institute of Sindhology, Adipur (Kutch). We are thankful to Dr. Satish Rohra, Director of the Institute for timely production of the present text.

DR. RAGHBIR SINGH
SECRETARY TO THE GOVT. OF INDIA

NEW DELHI,
THE 29th MARCH, 1998.

مهاج

پارٹ جي سنوڈان جو هي سنڌي ترجمو آهي. هي ڇاپو پارت جي سنوڈان جي مول پاٹ ۾ سنوڈان (سدارو انھتر) ائکت، ۱۹۹۵ تائين ڪيل سدارا درج ڪري پيش ڪيو ويو آهي.

سنوڈان سداري ۳۶ کان ۷۸ تائين ۽ چهين انوسوچي سنوڈان (سدارو) ائکت، ۱۹۹۵ جي ترجمي ۽ سنوڈان جي سنڌي روپ جي چپائي جو ڪاريء انديں انسٽيٽيوٽ آف سنڌاڄي، آديپور (ڪچ) کي سپرد ڪيو وييو هئو. اسين انديں انسٽيٽيوٽ آف سنڌاڄي جي دئريڪٽر داڪٽر ستيس روهڙا جا شکر گذار آهيون جنهن هن سنڌي پاٹ کي وقت سر چپائي پڏرو ڪيو آهي.

داڪٽر رَگھبِير سنگھ
سيڪريٽري، پارٽ سرڪار

نئي دهلي،
۱۹۹۸ مارچ، ۲۹

پارٹ جو سنوڈان

فهرست

پرستاؤنا

پاگہ پھریون

سنگھ ئ ان جو کیتر

آنوچید

سنگھ جو نالو ئ کیتر ۱	۱.
نوان راجیہ داخل یا استاپن ڪرڻ ۱	۲.
(رد ڪیل) ۱	۲ الف.
نوں راجین جی رچنا ئ موجودہ راجین جی ایراضی، حدن یا نالن ئ قیرقار ۱	۳.
آنوچید ۲ ئ ۳ هیث ٺاهیل قاعدا پھرین ئ چوئین آنوُسوچی ئ ڦر سداري جو ئ پورک، پرسنگ، پریٹامک بابتن جو پرپند ڪندا ۲	۴.

پاگ بیون

ناگرکتا

سنودان جي شروعات وقت ناگرکتا ۳	۵.
پارت ڦ پاکستان مان لڏي آيل ڪن ماڻهن جا ناگرکتا جا حق ۳	۶.
پاکستان ڏانهن ڪن لڏي ويل شخصن جا ناگرکتا جا حق ... ۴	۷.
پارت کان ٻاھر رهندڙ پارتی نسل جي ڪن شخصن جا ناگرکتا جا حق ۴	۸.

آنوچید

.٩ پرڏيهي راچ جي پنهنجي خوشيءَ سان ناگرڪتا حاصل ڪيل
شخصن جو ناگرڪ نه ٿيڻ ..... 4.....
ناگرڪتا جا حق چالو رهڻ ..... 5.....
سنند قاعدي دواران ناگرڪتا جي حق کي نيمت ڪندي ..... 5.....

پاڳ ٺيون

بنيادي حق

عام

.١٢ وياکيا ..... 6.....
.١٣ بنيادي حقن سان اڻ نه ڪندڙ يا اُنهن ۾ گھتنائي ڪندڙ
قاعدا ..... 6.....

سمانتا جو حق

.١٤ قاعدن اڳيان سمانتا ..... 7.....
.١٥ ڏرم، جاتي، ذات، جنس يا جنم إستان جي ڪارڻ
پيد ڀاو تي بندش ..... 7.....
.١٦ سرڪاري نوڪريءَ جي بابتن ۾ وجهه جي سمانتا ..... 7.....
.١٧ چوت چات جو خاتمو ..... 8.....
.١٨ خطابن جو خاتمو ..... 8.....

آزادگيءَ جو حق

.١٩ واطيءَ جي سوتنترا وغيره بنسبت ڪن حقن جو بچاءُ ..... 9.....
.٢٠ ڏوهن لاءِ سزا ڀائيءَ بنسبت بچاءُ ..... 10.....

آنوچید

.٢١. جان ئە شخصي آزادىءَ جو بچاءُ ..... ١١.....
 ٢٢. ڪن حالتن ۾ گرفتاريءَ ئە نظربندىءَ کان بچاءُ ..... ١١....

شوشٹ خلاف آذكار

.٢٣. انسانن جو واپار ڪرڻ ئە زوريءَ مزوريءَ تي بندش ..... ١٢.....
 ٢٤. پارن کي ڪارخانن وغيره ۾ رنيائڻ تي بندش ..... ١٢, ١٣.....

ڏرم جي آزادگيءَ جو حق

.٢٥. وويڪ جي سوتنترتا ئە آزادىءَ سان ڏرم پالڻ، آنجو عمل ڪرڻ ئە
 ڦھلاءَ ڪرڻ ..... ١٣.....

.٢٦. ڏارمڪ معاملن جي انتظام جي آزادگي ..... ١٣.....

.٢٧. ڪنهن خاص ڏرم جي واڈاري لاءِ ڍل ڏيڻ جي باري
 ۾ آزادگي ..... ١٤.....

.٢٨. ڪين تعليمي سنستائون ۾ ڏارمڪ سکيا يا ڏارمڪ پوجا ۾ حاضريءَ
 جي باري ۾ آزادگي ..... ١٤.....

سڀتك ئە تعليمي حق

.٢٩. ٿورائيءَ وارن جي هئن جو بچاءُ ..... ١٤.....

.٣٠. ٿورائيءَ وارن جو تعليمي سنستائون برپا ڪرڻ ئە انهن جو ڪاروبار
 هلائڻ جو حق ..... ١٥.....

.٣١. (رد ڪيل) ..... ١٥.....

ڪن قاعden جو بچاءُ

آنوچيد

جائداد وغيرة حاصل ڪرڻ جو پربند ڪندڙ قاعden جو بچاءُ ..... 15.	۳۱ ألف.
ڪن قاعden ۽ نيمن کي باقاعدی نھرائڻ ..... 17.	۳۱ ب.
ڪن هدایتي اصولن کي اثر ڏيندڙ قاعden جو بچاءُ ..... 17.	۳۱ ب.
(رد ڪيل) ..... 17.	۳۱ پ.

سنودانک اپائن جو حق

هن ڀاڳه دواران بخشيل حقن جي تعديل لاءُ اپاءُ ..... 17.	۳۲.
(رد ڪيل) ..... 18.	۳۲ ألف.
هن ڀاڳه دواران بخشيل حقن کي سئنا وغيرة سان لاڳو ڪرڻ ۾	۳۳.
قيرقار ڪرڻ جو سنسد جو اختيار ..... 18.	۳۴.
ڪنهن ايراضي ۽ مارشل لا چالو هئط وقت هن ڀاڳه دواران	۳۵.
بخشيل حقن تي پائيندي ..... 18.	۳۶.
هن ڀاڳه جي اپبندن کي اثر ڏيٺ لاءُ قاعدو ..... 19.	۳۷.

ڀاڳه چوٿون

راجيه جي نيتيءُ جا

هدایتي اصول

وياكيا ..... 20.	۳۶.
هن ڀاڳه ۾ سمایل اصولن جو لاڳو ڪرڻ ..... 20.	۳۷.
راجيه لوڪ ڪلياڻ جو واڏارو ٿئي، آهڙو سماجي سرشنو	۳۸.
آڏيندو ..... 20.	۳۹.
راجيه دواران پيروي ڪرڻ جا ڪي نيتيءُ جا اصول ..... 20.	۴۰.
سمان نيءُ ۽ مفت قانوني سعياتا ..... 21.	۴۱ ألف.

آنوچید

۷۰.	گرام پنچائتن جي ترتیب ..... 21.....
۷۱.	ڪم ڪرڻ جو تعليم جو ۽ ڪن حالت ۾ سرڪاري سهايتا جو حق 21
۷۲.	ڪم جي نيائي ۽ انساني حالتن ۽ ويم جي حالت ۾ راحت لاء پرپند 21
۷۳.	ڪم ڪندڙن لاءُ اُدرپورنا جيترو روز وغيره 22
۷۴.	ڪارخانن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن جي شراڪت ..... ناگرڪن لاءُ سريکو سول ڪود 22
۷۵.	پارن لاءُ مفت ۽ لازمي تعليم جو پرپند 22
۷۶.	آنوسوچت جاتين، آنوسوچت جن جاتين ۽ ٻين گمزور ورگن جي تعليمي ۽ مالي هٽن جو وادارو 22
۷۷.	خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت سدارڻ جو راجيه جو فرض 22
۷۸.	کيتي ۽ پشوپالن جو انتظام 23
۷۸.	پرياورڻ جو بچاءُ ۽ سدارو ۽ بيلن ۽ جهنگلي جانورن جي حافظت 23
۷۹.	راشتريه مهتو جي يادگارن ۽ جاين ۽ پدارتن جي حافظت 23
۸۰.	نياءُ تنتر کي ڪاروباريءَ کان آلڳه ڪرڻ 23
۸۱.	انترراشتريه شانتي ۽ سلامتيءَ جو وادارو 23

پاڳ چوٿون آلف

بنيادي فرض

۱۵ آلف. بنبيادي فرض 24

پاگ پندجون

سنگھ

آڈیاء پھریون - ڪاروباری

راشتريٽي ۽ اُپ راشتريٽي

آنوچيد

پارت جو راشتريٽي ..... 25.....	.۵۲
سنگھ جو ڪاروباري اختيار ..... 25.....	.۵۳
راشتريٽي جي چونڊ ..... 25.....	.۵۴
راشتريٽي جي چونڊ جو طريقو ..... 26.....	.۵۵
راشتريٽي جي عهدي جو مڏو 27	.۵۶
وري چونڊجي لاءِ لائقی ..... 27.....	.۵۷
راشتريٽي طريقي چونڊجي لاءِ لياقتون 27	.۵۸
راشتريٽي جي عهدي جا شرط ..... 28.....	.۵۹
راشتريٽي ذواران قسم يا ساکن ..... 28.....	.۶۰
راشتريٽي تي خاص إلزام جي ڪارروائي جي ريت ..... 29.....	.۶۱
راشتريٽي جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ..... 29.....	.۶۲
اتفاقی خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مڏو ..... 29.....	.۶۳
پارت جو اُپ راشتريٽي ..... 29.....	.۶۴
اُپ راشتريٽي جو عهدي جي لحاظ کان راجيه سيا جو چيئرمن ٿيڻ ..... 30.....	.۶۵
راشتريٽي جي عهدي جي اتفاقی جاءِ خالي ٿيڻ يا غير حاضريء درميان اُپ راشتريٽي جو راشتريٽي طريقي ڪاربئه ڪرڻ يا هنجا ڪرتب آدا ڪرڻ ..... 30.....	.۶۶
اُپ راشتريٽي جي چونڊ ..... 30.....	.۶۷

أَنْوَچِيد

أُپ راشتُرپتیءَ جي عهدي جو مُدو ..... 31.....	.٦٧
أُپ راشتُرپتیءَ جي عهدي جي خالي جاء لاءَ چونبد ڪرڻ جو وقت ءِ اتفاقی خالي جاء تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو ..... 32.....	.٦٨
أُپ راشتُرپتیءَ دواران قسم يا ساڪم ..... 32.....	.٦٩
بین اتفاقی حالتن ۾ راشتُرپتیءَ جا ڪرتُب ادا ڪرڻ ..... 32.....	.٧٠
راشتُرپتی يا أُپ راشتُرپتیءَ جي چونبد سنبندی يا آن سان لاڳو بابتون ..... 32.....	.٧١
معافي وغيره بخشڻ ؎ ڪن حالتن ۾ سزا محمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا قيرائڻ جو راشتُرپتیءَ جو اختيار ..... 33.....	.٧٢
سنگھ جي عملی اختيار جي پهنج ..... 33.....	.٧٣

منtri پريشد

راشتُرپتیءَ کي مدد ڪرڻ ؎ صلاح ڏيڻ لاءَ منtri پريشد ..... 34.....	.٧٤
منترین جي باري ۾ بيا اپيند ..... 34.....	.٧٥

ڀارت جو آثارني جنرل

ڀارت جو آثارني جنرل ..... 35.....	.٧٦
--------------------------------------	-----

سرڪاري ڪم جو سنچالن

ڀارت سرڪار جي ڪم جو سنچالن ..... 35.....	.٧٧
راشتُرپتیءَ کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت پرداز منtriءَ جا فرض ..... 36.....	.٧٨

عام

آنوچید

سنسد جي رچنا 36	.79
راجيه سيا جي رچنا 36	.80
لوک سيا جي رچنا 37	.81
هرھڪ جن گلنا بعد وري ناهي بيهارڻ 38	.82
سنسد جي سدنن جي مدت 38	.83
سنسد جي ميمبريء لاء لياقت 39	.84
سنسد جو اجلاس بند رکڻ ۽ برخاستگي 39	.85
راشتريتيء جو سدنن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سندپيشا موڪلن جو حق 39	.86
راشتريتيء جو خاص وياکيان 40	.87
سدنن بنسبت منترین ۽ ائاري جنرل جا حق 40	.88

سنسد جا عهديدار

راجيه سيا جو چيئرمن ۽ دپتي چيئرمن 40	.89
دپتي چيئرمن جو عهدو خالي ٿيڻ ۽ عهدوي تان استيغفا ڏيڻ ۽ هنائڻ 40	.90
دپتي چيئرمن يا پئي شخص جو چيئرمن جي عهدوي جا فرض ادا ڪرڻ يا چيئرمن طريقي ڪاريه ڪرڻ جو اختيار 41	.91
چيئرمن يا دپتي چيئرمن کي جڏهن عهدوي تان هنائڻ جو نهراء وڃچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 41	.92
لوک سيا جو اسپيڪر ۽ دپتي اسپيڪر 42	.93
اسپيڪر ۽ دپتي اسپيڪر جي عهدن جو خالي ٿيڻ، عهدوي تان استيغفا ڏيڻ ۽ هنائڻ 42	.94

أُنوجيـد

.٩٥ دپتي اسپيـكـر يا بئـيـ شخص جـوـ اسـپـيـكـرـ جـيـ عـهـديـ جـاـ فـرـضـ ٤١
ڪـرـطـ ياـ إـسـپـيـكـرـ طـرـيقـيـ ڪـمـ ڪـرـطـ جـوـ أـخـتـيـارـ ٤٢.....

.٩٦ اـسـپـيـكـرـ ياـ دـپـتيـ اـسـپـيـكـرـ كـيـ جـدـهـنـ عـهـديـ تـانـ هـتـائـطـ لـاءـ نـهـرـاءـ ٤٣
وـبـچـارـ هيـثـ هـجـيـ تـدـهـنـ صـدـارتـ نـهـ ڪـنـدـوـ ٤٣.....

.٩٧ چـيـئـرـمنـ ۽ـ دـپـتيـ چـيـئـرـمنـ ۽ـ اـسـپـيـكـرـ ۽ـ دـپـتيـ اـسـپـيـكـرـ جـاـ پـيـگـهـارـ ٤٣
پـتاـ ..... ٤٣ .....

.٩٨ سـنـسـدـ جـوـ سـچـيـوـالـيـنـ ٤٣.....

ڪـمـ جـوـ سـنـچـالـنـ

.٩٩ مـيـمـبـرـنـ دـوـارـانـ قـسـمـ يـاـ سـاـكـمـ ٤٤.....

.١٠٠ سـدـنـ ۾ـ وـوـتـ ڏـيـطـ، خـالـيـ جـاـينـ جـيـ باـوـجـودـ ڪـمـ ڪـرـطـ جـوـ سـدـنـ ٤٤.....
جوـ اـخـتـيـارـ ۽ـ ڪـورـمـ .....

مـيـمـبـرـنـ جـوـ غـيـرـ لـيـاقـتـونـ

.١٠١ جـاـيـونـ خـالـيـ ڪـرـطـ ٤٥.....

.١٠٢ مـيـمـبـرـيـ ۽ـ لـاءـ غـيـرـ لـيـاقـتـونـ ٤٦.....

.١٠٣ مـيـمـبـرـنـ جـيـ غـيـرـ لـائـقـيـ ۽ـ جـيـ بـارـيـ ۾ـ سـوـالـنـ جـوـ فـيـصـلـوـ ٤٦.....

.١٠٤ آـنـوـچـيـدـ ٩٩ـ هيـثـ قـسـمـ ڪـلـطـ يـاـ سـاـكـمـ تـيـ چـوـطـ کـانـ آـڳـ يـاـ آـٻـلـ لـائـقـ
هـونـدـيـ يـاـ غـيـرـ لـائـقـ ٿـيـنـدـيـ بـهـ وـهـنـ ۽ـ وـوـتـ ڏـيـطـ لـاءـ سـزاـ ٤٦.....

سـنـسـدـ ۽ـ آـنـ جـيـ مـيـمـبـرـنـ جـاـ اـخـتـيـارـ خـاصـ حـقـ ۽ـ رـهـاـيـونـ

.١٠٥ سـنـسـدـ جـيـ سـدـنـ ۽ـ آـنـ جـيـ مـيـمـبـرـنـ ۽ـ ڪـامـيـتـيـنـ جـاـ اـخـتـيـارـ، خـاصـ
حـقـ، وـغـيـرـهـ ٤٧.....

آنوچید

میمبرن جا پگھاره یتا ..... 47 ..... ۱۰۶

قانون سازیء جو سرشنتو

بِلَ پیش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپيند ..... 48 ..... ۱۰۷
ڪن حالتن ۾ ٻنهي سڏنن جي گذيل ٻئنک ..... 48 ..... ۱۰۸
ناٺا بلن بنسبت خاص ڪارروائي ..... 49 ..... ۱۰۹
'ناٺا بل' جي ويڪيا ..... 50 ..... ۱۱۰
بلن کي بحالی ..... 51 ..... ۱۱۱

مالی بابتن ۾ ڪارروائي

ساليانو مالي بيان ..... 51 ..... ۱۱۲
سنند ۾ اندازن بنسبت ڪارزوائي ..... 53 ..... ۱۱۳
ونيوگم بل ..... 53 ..... ۱۱۴
پورڪ، وادُو يا وڌيڪ گرانتون ..... 53 ..... ۱۱۵
ليكي تي ووت، ساڪه جا ووت ۽ اسادارڻ ..... 54 ..... ۱۱۶
مالی بلن جي باري ۾ خاص اُپيند ..... 55 ..... ۱۱۷

عام طور ڪارروائي

ڪارروائيء جا نيم ..... 55 ..... ۱۱۸
سنند ۾ مالي ڪم سنبندۍ ڪارروائيء کي قاعدي ذواران نيمت ڪرڻ ..... 56 ..... ۱۱۹
سنند ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي ..... 56 ..... ۱۲۰

أَنْوَچِيد

سنسد ھر بحث تي پائيندي ..... 56.....	. ۱۲۱
سنسد جي ڪارروائيء ھر ڪورٽون حاج نه ڪنديون ..... 57.....	. ۱۲۲

أَذِياءُ تِيُون

راشتريپتيء جا قانون سازيء جا اختيار

سنسد جي رسيس درميان آردیننس جاري ڪرڻ جو راشتريپتيء جو اختيار ..... 57.....	. ۱۲۳
---	-------

أَذِياءُ چوٽون

سنگنه نياءُ تنتر

سپريير ڪورٽ جي استاپنا ۽ جوڙجڪ ..... 58.....	. ۱۲۴
چجن جا پگھار وغيره ..... 59.....	. ۱۲۵
ڪاريه ڪاري مکيه نيايه مورٽيء جي مقرري ..... 60.....	. ۱۲۶
آئه هاك چجن جي مقرري ..... 60.....	. ۱۲۷
سپريير ڪورٽ جي بئلڪن ھر رٿاڻ تيل چجن جي حاضري ..... 60.....	. ۱۲۸
سپريير ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي 61	. ۱۲۹
سپريير ڪورٽ جو استان ..... 61.....	. ۱۳۰
سپريير ڪورٽ جي اوائليء حڪومت ..... 61.....	. ۱۳۱
(رد ڪيل) 62	. ۱۳۱ لف.
سپريير ڪورٽ جي ڪن حالتن ھر هاء ڪورٽن مان اپيل جي حڪومت 62	. ۱۳۲

أَنْوَچِيد

دیوانی وشین بنسبت هاء ڪورٽن مان اپیلن ۾ سپریم ڪورٽ جي	۱۳۳
اپیلن جي حکومت ..... 62.....	
فوجداری وشین بنسبت سپریم ڪورٽ جي اپیلن جي	۱۳۴
حکومت ..... 63.....	
سپریم ڪورٽ ۾ اپیلن لاءِ سرتیفکیت ..... 63.....	۱۳۴ ألف.
موجودہ قاعدي هيٺ فیدرل ڪورٽ جي حکومت ۽ اختیارن جو	۱۳۵
سپریم ڪورٽ استعمال ڪري سگھندي ..... 64.....	
سپریم ڪورٽ دواران اپیلن لاءِ خاص اجازت ..... 64.....	۱۳۶
سپریم ڪورٽ دواران نھرائين يا حکمن	۱۳۷
جي نظر ثانوي ..... 64.....	
سپریم ڪورٽ جي حکومت وڌائڻ ..... 65.....	۱۳۸
سپریم ڪورٽ کي ڪي رٽ جاري ڪرڻ جا اختیار	۱۳۹
بخشنخ 65	
ڪي ڪيس بدلي ڪرڻ ..... 65.....	۱۳۹ ألف.
سپریم ڪورٽ جا آنو سنگ اختیار ..... 66.....	۱۴۰
سپریم ڪورٽ جو ظاهر ڪيل قاعدو سڀني ڪورٽن گي پائيند	۱۴۱
ڪندو ..... 66.....	
سپریم ڪورٽ جي دکرین ۽ حکمن جي تعميل ۽ پدر، وغيره	۱۴۲
بابت حکم ..... 66.....	
راشتريتي جو سپریم ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ جو اختیار ..... 66.....	۱۴۳
سول ۽ عدالتي اختیارين جو سپریم ڪورٽ جي مدد ۾ ڪم	۱۴۴
ڪرڻ ..... 67.....	
(رد ڪيل) ..... 67.....	۱۴۴ ألف.
ڪورٽ جا نيم وغيرة ..... 67.....	۱۴۵
سپریم ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرج 68	۱۴۶
آرث ..... 69.....	۱۴۷

آڈیاءُ پنجون - یارت جو ڪامپیوولر ۽ آدیتر جنرل

آنوچید

69.....	یارت جو ڪامپیوولر ۽ آدیتر جنرل	. ۱۳۸
70.....	ڪامپیوولر ۽ آدیتر جنرل جا فرض ۽ اختیار	. ۱۳۹
71.....	سنگھ جی ۽ راجیہ جی حسابن جو نمونو	. ۱۵۰
71.....	آدت روپورٹ	. ۱۵۱

پاڳه چھون

راجیہ

آڈیاءُ پھریبون - عامر

72.....	ویاکیا	. ۱۵۲
---------	--------------	-------

آڈیاءُ بیيون - ڪاروباري

راجیپال

72.....	راجین جا راجیپال	. ۱۵۳
72.....	راجیہ جو ڪاروباري اختیار	. ۱۵۴
73.....	راجیپال جی مقرري	. ۱۵۵
73.....	راجیپال جی عهدی جو مدو	. ۱۵۶
73.....	راجیپال طریقی مقرريء لاءِ لیاقتون	. ۱۵۷

آنوچید	
رجیپال جی عهدي جا شرط ..... 73.....	. ۱۵۸
رجیپال دواران قسم يا ساکم ..... 74.....	. ۱۵۹
ڪن اتفاقی حالتن ۾ راجیپال جا ڪرڻب ادا ڪرڻ ..... 74.....	. ۱۶۰

معافي وغیره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مھمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ٿيرائڻ جو راجیپال جو اختیار ..... 74.....	. ۱۶۱
---	-------

راجیه جي عملی اختیار جي پهنج ..... 74.....	. ۱۶۲
---	-------

منtri پريشid

راجیپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منtri پريشid ..... 75.....	. ۱۶۳
منtriين جي باري ۾ پيا اپيند ..... 75.....	. ۱۶۴

راجیه جو آئدووڪيت جنرل

راجیه جو آئدووڪيت جنرل ..... 76.....	. ۱۶۵
---	-------

سرڪاري ڪم جو سنچالن

راجیه سرڪار جي ڪم جو سنچالن ..... 76.....	. ۱۶۶
راجیپال کي خبر پهچائڻ وغیره بنسبت مکيه منtriء جا فرض ..... 77.....	. ۱۶۷

آذیاءُ ڦیون - راجیه جو وڈاں مندل

عامر

راجین ۾ وڈاں مندلن جي رچنا ..... 77.....	. ۱۶۸
---	-------

أَنْوَجِيد

xv

رجيئين ۾ وڏان پريشد ختم ڪرڻ يا رچڻ 78	. ١٦٩
وڏان سڀائن جي رچنا 78	. ١٧٠
وڏان پريشد جي رچنا 79	. ١٧١
رجيه وڏان مندلن جي مدت 80	. ١٧٢
رجيه وڏان مندل جي ميمبريء لاء لياقت 81	. ١٧٣
رجيه وڏان مندل جو اجالاس، ان کي بند رکڻ 81	. ١٧٤
رجيپال جو سدن يا سدنن کي مخاطب ٿيڻ، سنديشا موڪلن جو حق 81	. ١٧٥
رجيپال جو خاص ويڪيان 82	. ١٧٦
سدنن بنسبت منترین، آئڊووڪيٽ جنرل جا حق 82	. ١٧٧

رجيه وڏان مندل جا عهديدار

وڏان سڀا جا اسڀيڪر، دپٽي اسڀيڪر 82	. ١٧٨
اسڀيڪر، دپٽي اسڀيڪر جي عهدي جو خالي ٿيڻ، عهدي تان استعفا ڏيڻ، هنائڻ 82	. ١٧٩
دپٽي اسڀيڪر يا پئي شخص جو اسڀيڪر جي عهدي جا فرض ١١، ڪرڻ يا اسڀيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار 83	. ١٨٠
اسڀيڪر يا دپٽي اسڀيڪر کي جڏهن عهدي تان هنائڻ لاء نهراء، ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 83	. ١٨١
وڏان پريشد جا چيئرمن، دپٽي چيئرمن 84	. ١٨٢
چيئرمن، دپٽي چيئرمن جي عهدي جو خالي ٿيڻ، عهدي تان استعفا ڏيڻ، هنائڻ 84	. ١٨٣
دپٽي چيئرمن يا پئي شخص جو چيئرمن جي عهدي جا فرض ١١، ڪرڻ يا چيئرمن طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار 84	. ١٨٤

آنوچید

185. چيئرمن يا دپتي چيئرمن کي جڏهن عهدي تان هتائط جو ڦهراءُ
ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 85

186. چيئرمن، دپتي چيئرمن، اسپيڪر، دپتي اسپيڪر جا پگھار،
پتا 85

187. راجيه وڏان مندل جو سڀيواليه 86

ڪم جو سنچالن

188. ميمبرن دواران قسم يا ساڪم 86

189. سدنن ۾ ووت ڏيٺ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سدنن
جو اختيار، ڪورم 86

ميمبرن جون غير لياقتون

190. جايون خالي ڪرڻ 87

191. ميمبريء لاءِ غير لياقتون 88

192. ميمبرن جي غير لائقیء جي باري ۾ سوالن جو فيصلو 89

193. آنجيد 188 هيٺ قسم ڪڻ يا ساڪم تي چوڻ کان آهي يا آهي لائق
هوندي يا غير لائق ٿيندي به وھڻ يا ووت ڏيٺ لاءِ سزا 89

راجيه وڏان مندلن، آنهن جي ميمبرن جا اختيار، خاص حق، رهائيون

194. وڏان مندلن جي سدنن، آنهن جي ميمبرن، ڪاميٽين جا
اختيار، خاص حق وغيره 89

195. ميمبرن جا پگھار، پتا 90

قانون سازیء جو سرشنتو

آنوجیبد

بل پیش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپینڈ.....	90.....	۱۹۶
ناڻا بلن گانسواء پین بلن جي باري ۾ وڏان پريشد جي اختيارين	91.....	۱۹۷
ناڻا بلن بنسبت خاص ڪارروائي	92.....	۱۹۸
‘ناڻا بل’ جي ويڪيا	92.....	۱۹۹
بلن کي بحالی	93.....	۲۰۰
ويچار لاءِ محفوظ رکيل بل	94.....	۲۰۱

مالی بابتن ۾ ڪارروائي

ساليانو مالي بيان	94.....	۲۰۲
وڏان مندل ۾ اندازن بنسبت ڪارروائي	95.....	۲۰۳
ونيوگ بل	95.....	۲۰۴
پورڪ، وادو يا وڌيڪ گرانتون	96.....	۲۰۵
ليکي تي ووت، ساڪه جا ووت ۽ آساڌارڻ گرانتون	96.....	۲۰۶
مالی بلن جي باري ۾ خاص اُپینڈ	97.....	۲۰۷

عام طور ڪارروائي

ڪارروائيء جا نيم	98.....	۲۰۸
راجيه جي وڏان مندل ۾ مالي ڪم سنپندتی ڪارروائيء کي	98.....	۲۰۹
قاعدي دواران نيمت ڪرڻ	98.....	۲۱۰
وڏان مندل ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي	98.....	۲۱۱
وڏان مندل ۾ بحث تي پائيندي	99.....	۲۱۲
وڏان مندل جي ڪارروائيء ۾ ڪورتون جاچ نه ڪنديون	99.....	۲۱۲

آذیاء چوٽون - راجیپال جی قانون سازی جا اختیار

آنوچید

وڏان مندل جي رسيس درميان آرديننس جاري ڪرڻ جو راجیپال	۲۱۳
جو اختیار ۱۰۰	.....

آذیاء پنجون - راجین هء ڪورٽون

راجین لاء هء ڪورٽون ۱۰۱	۲۱۳
هء ڪورٽون رڪارڊ جون ڪورٽون ٿينديون ۱۰۱	۲۱۵
هء ڪورٽن جو جوڙ جڪ ۱۰۱	۲۱۶
هء ڪورٽ جي چچ جي مقرري ۽ عهدي جا شرط ۱۰۲	۲۱۷
سڀريم ڪورٽ سنبندي ڪي اُپبنڌ هء ڪورٽن سان لاڳو پوڻ ۱۰۳	۲۱۸
هء ڪورٽن جي ججن دواران قسم يا ساڪر ۱۰۳	۲۱۹
قامئي چچ ٿيٺ کان پوءِ وڪالت تي پائيندي ۱۰۳	۲۲۰
ججن جا پگهار وغيرة ۱۰۴	۲۲۱
هڪڙي هء ڪورٽ مان بيء ۾ چچ هي بدلي ۱۰۴	۲۲۲
ڪاريه ڪاريه مکيء نيايه مورتي ۽ جي مقرري ۱۰۴	۲۲۳
آئڊيشنل ۽ ڪاريه ڪاريه ججن هي مقرري ۱۰۴	۲۲۴
هء ڪورٽن جي بئنكن ۾ رٿائي ٿيل ججن جي مقرري ۱۰۵	۲۲۵
موجوده هء ڪورٽن جي حڪومت ۱۰۵	۲۲۵
ڪي رٽ جاري ڪرڻ جو هء ڪورٽن جو اختیار ۱۰۶	۲۲۶
..... (رد ڪيل) ۱۰۷	۲۲۶
هء ڪورٽ جو سيني ڪورٽن متان نظرداري ۽ جو اختیار ۱۰۷	۲۲۷
ڪي ڪيس هء ڪورٽ ۾ بدلي ڪرڻ ۱۰۷	۲۲۸

آنوچید

108.....	(رد ڪيل)	. ۲۲۸
108.....	هاء ڪورٽن جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرج	. ۲۲۹
108.....	هاء ڪورٽ جي حڪومت سنگهه کيترن تائين وڌائڻ	. ۲۳۰
109.....	پن يا وڌيءِ راجين لاءِ هڪ ئي هاء ڪورٽ جي استاپنا	. ۲۳۱

آڏياءُ چھون - زيردست ڪورٽون

109.....	صلع ججن جي مقرري	. ۲۳۳
110.....	ڪن صلع ججن جي مقرري ۽ سندن ڏنل نهرائڻ وغيرةه کي جائز نهرائڻ	. ۲۳۴
110.....	صلع ججن کان سوا ٻين شخصن جي عدالتی شيوا ۾ پرتي	. ۲۳۴
111.....	زيردست ڪورٽن تي ظابطو	. ۲۳۵
111.....	آرت	. ۲۳۶
111.....	مئجسٽريتن جي ڪنهن ورگ يار گن سان هن آڏياءُ جي اڀندن جو لاڳو ڪرڻ	. ۲۳۷

پاڳهه ستون

112.....	(رد ڪيل)	. ۲۳۸
----------	-----------------	-------

پاڳهه آٺون

سنگهه کيتر

112.....	سنگهه کيترن جو ڪاروبار	. ۲۳۹
112.....	ڪن سنگهه کيترن لاءِ مکاني وڏان مندل يا منtri پريشد يا پئي رچڻ	. ۲۴۰
113.....	۲۴۰. آلف آلف. دهليءَ لاءِ خاص اڀند	. ۲۴۰

آنوچيڊ

١٦٦.....	لف ب. دهلي ء لاء سنودانك تنتر ناڪام پوڻ جي حالت لاء أپيند.....
١٦٧.....	ودان مندلن جي رسيس درميان آردیننس جاري ڪرڻ جو
١٦٨.....	آئدمونستريٽر جو اختيار .....
١٦٩.....	راشتريٽي ء جو ڪن سنگه کيترن لاء ونيم گھڙڻ جو اختيار ...
١٧٠.....	سنگه کيترن لاء هاء ڪورٽون .....
١٧١.....	(رد ڪيل) .....
١٧٢.....	

پاڳ نائون

پنچائتون

١٢٠.....	وياكيائون.....
١٢١.....	گرام سيا .....
١٢٢.....	پنچائتن جو جوڙڻ .....
١٢٣.....	پنچائتن جي رچنا .....
١٢٤.....	جايں جي محفوظي .....
١٢٥.....	پنچائتن وغيره جو مدو .....
١٢٦.....	ميمبريء لاء اٺ لائقيون .....
١٢٧.....	پنچائتن جا اختيار، اختياري، ذميواريون .....
١٢٨.....	پنچائتن جا ڍلون مڙهڻ جا اختيار، نڌيون .....
١٢٩.....	مالي حالت تيوري نظر وجھڻ لاء مالي ڪميشن جوڙڻ .....
١٣٠.....	پنچائتن جي ليڪن جي آڊت .....
١٣١.....	پنچائتن لاء چونڊون .....
١٣٢.....	سنگه کيترن سان لاڳو پوڻ .....
١٣٣.....	هيء پاڳه ڪچ کيتزن سان لاڳو نه پوندو .....
١٣٤.....	موجوده قاعدين، پنچائتن جو چالو رهڻ .....
١٣٥.....	ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن، دست اندازيء تي روڪ ..

پاڳ نائون آلف

میونسپالٹيون

آنوچید

ویاکیائون ۱۲۹	۲۲۳ د.
میونسپالٹین جو جوڑ ۱۲۹	۲۲۳ د.
میونسپالٹین جی رچنا ۱۳۰	۲۲۳ د.
واردس ڪاميٽين وغیره جوڑ ۱۳۱	۲۲۳ د.
جاين جي محفوظگي ۱۳۱	۲۲۳ د.
میونسپالٹین وغیره جو مدو ۱۳۲	۲۲۳ د.
ميمبريء لاءِ اٺ لائقيون ۱۳۳	۲۲۳ ف.
میونسپالٹین وغیره جا اختيار، اختياري، ذميوريون ۱۳۳	۲۲۳ ق.
میونسپالٹین جو ڊلون مڙھن جو اختيار، نڌيون ۱۳۴	۲۲۳ ر.
مالی ڪميشن ۱۳۴	۲۲۳ ز.
میونسپالٹین جي ليڪن جي آڊت ۱۳۵	۲۲۳ ڙ.
میونسپالٹين لاءِ چونڊون ۱۳۵	۲۲۳ ڙ-آ.
سنگه کيترا سان لاهو پوڻ ۱۳۵	۲۲۳ ڙ-ب.
هيء پاڳ ڪچ کيترا سان لاهو نه پوندو ۱۳۵	۲۲۳ ڙ-ب.
صلع یوجنا لاءِ ڪاميٽي ۱۳۶	۲۲۳ ڙ-پ.
مهانگر یوجنا لاءِ ڪاميٽي ۱۳۷	۲۲۳ ڙ-پ.
موجوده قاعدين، میونسپالٹين جو چالو رهٽ ۱۳۸	۲۲۳ ڙ-ت.
ڪورٽن، مقان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ ۱۳۸	۲۲۳ ڙ-ت.

پاگ ڏهون

آنسوچت هه جن جاتي ايراضيون.

آنوچيد

آنو سوچت ايراضيون هه جن جاتي ايراضيون جو ڪاروبار ..... ۱۳۶ . ۲۲۳

آسام هه ڪن جن جاتي ايراضيون جو ٺهيل هه خود اختيار راجيم
ناهئن هه ان لاء مکاني ودان مندل يا منتزي پريشد يا ٻئي
جوڙڻ ..... ۱۳۹ . ۲۲۴

پاگ يارهون

سنگه هه راجين جي وچير سنپند

آڌياء پھريون - قانون سازي سنپند

قانون سازي هه اختيار جي ورج

سنند دواران هه راجين جي ودان مندلن دواران ٺاهيل قاعدن جي ۲۲۵

پهنج 141

سنند دواران هه راجين جي ودان مندلن دواران ٺاهيل قاعدن جو
وشيه ..... 141 ..... ۲۲۶

سنند جو ڪي وڌيڪ ڪورتون برپا ڪرڻ جو پربند ڪرڻ جو
اختيار ..... 142 ..... ۲۲۷

قانون سازي هه جا باقي اختيار ..... 142 ..... ۲۲۸

راشتريه يلي لاء راجيمه لست هه ڪنهن وشيه بحسب قانون سازي
جو سنند جو اختيار ..... 142 ..... ۲۲۹

અનોચિદ

مشكل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تر راجير لست ۾ કનھن બે
وشير بنسبيت قاعدي سازيءَ جو سنسد جو اختيار ..... 143 ..... ٢٥٠

سنسد دواران અનોચિદ ٢٣٩ ۽ ٢٥٠ هيٺ નાહિલ કا० ડાન જી
વડાન મંડલન દવારાન નાહિલ કا० ડાન વચ્ચે આં મિલ ..... 143 ..... ٢٥١

بن يا وڌيڪ راجين لاءِ رضامندીءَ سાન કાનુન સازીءَ جો سنسد જો
اختيار ۽ હેરી કા० ડાન જી બેચી કનહન બે રાજિર દવારાન
اختيار ڪર્ય ..... 143 ..... ٢٥٢

અન્તરાશ્ટરીય નાહન કી અન્નાનું બનાયું લાએ કાનુન નાહન ..... 144 ..... ٢٥٣

سنسد دવારાન નાહિલ કا० ડાન જી વડાન મંડલન દવારાન
નાહિલ કا० ડાન વચ્ચે આં મિલ ..... 144 ..... ٢٥٤

સફારશન ۽ આગોટ મંદ્યુરીન જી બારી ۾ પ્રાર્થના ફેલ સ્રષ્ટી
જોન બાપ્તનું સમજ્ય ..... 145 ..... ٢٥٥

અદ્યાءُ ٻિયون - કારોબારી સન્નિદ્ધ

عام

راجين ۽ સન્નિદ્ધ જો ફરા ..... 145 ..... ٢٥٦

કન હાલન ۾ સન્નિદ્ધ જો રાજિન તી તાબટો ..... 146 ..... ٢٥٧

(રદ કીલ) ..... 146 ..... ٢٥٧

કન હાલન ۾ રાજિન કી અન્તિયાર વગીરે બખ્શણ જો સન્નિદ્ધ જો
અન્તિયાર ..... 147 ..... ٢٥٨

સન્નિદ્ધ કી કર્તબ સ્પેર્ડ કર્ય ..... 147 ..... ٢٥٨

(રદ કીલ) ..... 147 ..... ٢٥٩

પાર્ટ પાહર કિટરન સન્નિદ્ધી સન્નિદ્ધ જી હક્કુમ ..... 147 ..... ٢٦٠

સ્રકારી કારી રકાર્ડ ۽ ઉદાલી કાર્રવાઇન ..... 147 ..... ٢٦١

پاڻي ئه سنپندئي تڪرار

آنچيڙيد

انترراجيمه نديين يا نديين جي ماٿريين جي پاڻي ئه سنپندئي تڪرارن 148.....	. ٢٦٢ جو نبيرو
--	-------------------

راجين جي وچڻ سمنويمه

هڪ آنترراجيمه پريشد بنسبت پرپند 148.....	. ٢٦٣
---	-------

پاڳ ٻارهون

ناڻو، ملکيت، قرار ۽ دعوائون

آڌيائُ پھرييون - ناڻو

عام

أرت ..... 149.....	. ٢٦٤
قاعدي جي اختياريء کان سواه ڏلون نه مڙ هيون وينديون ..... 149.....	. ٢٦٥
ڀارت ۽ راجين جون سنچت نڌيون ۽ سرڪاري حساب ..... 149.....	. ٢٦٦
اتفاقی نڌي 150	. ٢٦٧

سنگه ۽ راجين جي وچڻ آمدنيء جي ورج

سنگه دواران وقل پر راجين دواران وصول ڪيل ۽ ڪنيل 150	. ٢٦٨
ماڪصول 150	

أَنْوَچِيد

xxv

سنگه دواران وڈل ۽ وصول ڪيل پر راجين کي سونپيل دلون 151	. ۲۶۹
سنگه دواران وڈل ۽ وصول ڪيل ۽ سنگه ۽ راجين جي وچير ورچيل دلون 152	. ۲۷۰
ڪن مڪصولن ۽ دلن تي سنگه جي پريوجن لاء سرچارج 153	. ۲۷۱
دلون جي سنگه دواران وڌيون ۽ وصول ڪيون وڃن ۽ سنگه ۽ راجين جي وچير وريجي سگھجن 153	. ۲۷۲
سٽي ۽ سٽي ۽ جي پيدائش تي روانگي مڪصول جي بدلي ۾ گرايت 153	. ۲۷۳
راجين جو هٽ هجي آهڙين دلن کي اثر ڪندڙ بلن لاء راشتريتيه جي اڳواٹ سفارش ضروري 154	. ۲۷۴
ڪن راجين کي سنگه کان گرالتوں 154	. ۲۷۵
پيشن، واپار، ڏندي ۽ نوڪريين تي دلون 156	. ۲۷۶
نرا لا 156	. ۲۷۷
(رد ڪيل) 157	. ۲۷۸
صافي اڀت، وغيره ڳڻڻ 157	. ۲۷۹
مالي ڪميشن 157	. ۲۸۰
مالي ڪميشن جون سفارشون 159	. ۲۸۱

پرچورڻ مالي اڀند

سنگه يا راجين دواران پنهنجي آمدنیه مان ڪرڻ جو ڳو خرج 159	. ۲۸۲
سنچت ندين، اتفاقي ندين ۽ سرڪاري حسابن ۾ جمع ٿيل ناظن جو حوالو وغيره 159	. ۲۸۳
دعوا دارن جي آمانتن ۽ سرڪاري نوڪرن ۽ ڪورٽن کي مليل بىن ناظن جو حوالو 160	. ۲۸۴

آنوچید

سنگھ جي ملکيت کي راجيه جي دلن کان چوت 160	. ۲۸۵
مال جي وکري ۽ خريديءَ تي دل وجھڻ جي باري ۾ پائينديون 160	. ۲۸۶
بجيءَ تي دلن کان چوت 161	. ۲۸۷
پاڻي يا بجيءَ بنسبت راجين دواران دل وجھڻ کان ڪن حالتن ۾ 162	. ۲۸۸
راجيه جي ملکيت ۽ آمدنيءَ کي سنگھ جي دلن کان چوت 163	. ۲۸۹
ڪن خرچن ۽ پينشن بنسبت حساب ٺاهي بيهارڻ 163	. ۲۹۰
ڪن ديوسوم فندن کي سالياني رقم ڏيڻ 164	. ۲۹۰ أَلْف.
(رد ڪيل) 164	. ۲۹۱

آڌياڻ بيون - قرض ڪٻڻ

پارت سرڪار دواران قرض ڪٻڻ 164	. ۲۹۲
راجين دواران قرض ڪٻڻ 164	. ۲۹۳

آڌياڻ ٿيون - ملکيت، قرار، حق

جوابداريون، ذميواريون ۽ دعوائون

ڪن حالتن ۾ ملکيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميواريين جو ورثو 165	. ۲۹۴
پين حالتن ۾ ملکيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميواريين جو ورثو 166	. ۲۹۵
سرڪار کي لاوارث يا عرصي گذرڻ ڪري يا نا مالڪ ملکيت حاصل ٿيڻ 167	. ۲۹۶
ملكي سمند يا کند جي تت ڀوميءَ اندر قيمتي شيون ۽ اڪيلي آرٿڪ كيتر جا وسيلا سنگھ جي حوالي ٿيندا 167	. ۲۹۷

آنوچید

واپار ڪرڻ وغیره جو اختیار 168	. ۲۹۸
قرار 168	. ۲۹۹
دعائون ۽ ڪارروایون 168	. ۳۰۰

آڏياءُ چوڻون - ملکیت جو حق

شخصن کي قاعدي حي آختياريءَ کانسواءِ ملکیت کان محروم نه ڪرڻ 169	. ۳۰۰ آلف.
---	---------------

پاڳ تيرهون

پارت جي کيتر اندر واپار ڏندڙو ۽ وهنوار

واپار، ڏندڙي ۽ وهنوار جي آزادي 169-A	. ۳۰۱
واپار، ڏندڙي ۽ وهنوار تي پائينديون وجھن جو سنسد جو اختیار 169-A	. ۳۰۲
واپار، ڏندڙي بنسبت سنگط جي ۽ راجين جي قانون ساريءَ جي اختیارين تي پائينديون 169-A	. ۳۰۳
راجين جي وچم واپار، ڏندڙي ۽ وهنوار تي پائينديون 169-A	. ۳۰۴
موجوده قاعden ۽ راجيه هڪ هتيءَ جو پربند ڪندڙ قاعden جو بچاءُ 169-B	. ۳۰۵
(رد ڪيل) 169-B	. ۳۰۶
آنوچید ۱ ۳۰۳ کان ۳۰۳ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاءِ اختیاريءَ جي مقرري 169-B	. ۳۰۷

پاگ چوڏهون

سنگهه ۽ راجین جي هت هيٺ شيوائون

آڌياڻ پھريون - شيوائون

آنوچيد

آرت	170	. ٣٠٨
سنگهه يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي ڀرتي ۽ نوڪريءَ جا شرط	170	. ٣٠٩
سنگهه يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي عهدي جو مدو	170	. ٣١٠
سنگهه يا راجيه جي هت هيٺ سول هيٺيٽ ۾ نوڪريءَ ۾ رکيل شخصن جي برطفي، کين هنائڻ يا سندن درجو گهٽ ڪرڻ	171	. ٣١١
آڪل پارت شيوائون	172	. ٣١٢
ڪن شيوائن جي عملدارن جي نوڪريءَ جا شرط بدلاڻ يا رد ڪرڻ جو سنسد جو اختيار	172	. ٣١٢ آلف.
تبديل ڪال لاءُ اڀند	174	. ٣١٣
(رد ڪيل)	174	. ٣١٤

آڌياڻ بيون - پبلڪ سروس ڪميشن

سنگهه لاءُ ۽ راجين لاءُ پبلڪ سروس ڪميشن	174	. ٣١٥
ميمبرن جي مقرري ۽ عهدي جو مدو	175	. ٣١٦
پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي هنائڻ ۽ موقوف ڪرڻ	176	. ٣١٧
ڪميشن جي ميمبرن ۽ عملی جي نوڪريءَ جي شرطن جي باري ۾ نيم ناهٽ جو اختيار	177	. ٣١٨

أَنْوَچِيد

xxix

٣١٩.	ڪميشن جي ميمبرن جو اهڙا ميمبر ٿيڻ بند ٿيڻ تي عهدا سنپالڻ جي باري ۾ بندش ..... 177.....
٣٢٠.	پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب ..... 178 .....
٣٢١.	پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب وڌائڻ جو اختيار قاعدي دواران جوڙيل ..... 179 .....
٣٢٢.	پبلڪ سروس ڪميشن جو خرج ..... 179 .....
٣٢٣.	پبلڪ سروس ڪميشن جون رپورتون ..... 179 .....

يَا ڳ چوڏهون آلف

تُربِيوُنل

٣٢٣ آلف	ڪاروباري تُربِيونل ..... 181 .....
٣٢٣ ب.	ٻين بابتن لاء تُربِيونل ..... 182 .....

يَا ڳ پندرهون

چونڊون

٣٢٤.	چونڊن جي نظردانی، هدایت ڪاري ۽ ظابطو چونڊ ڪميشن جي حوالي ڪيا ويندا ..... 184.....
٣٢٥.	ڏرم، نسل، ذات، يا جنس جي بنیاد تي ڪو به شخص ووترين جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ آئڻ لائق نه ٿيندو ۽ خاص ووترين جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ دعوا نه ڪري سگهندو ..... 185.....
٣٢٦.	لوڪ سڀا ۽ راجين جي وڌان سڀائين لاءِ چونڊون بالغ کي ووت جي حق جي آذار تي ٿينديون ..... 185 .....
٣٢٧.	وڌان مندلن جي چونڊون بحسب پرپنڌ ڪرڻ جو سنڌند جو اختيار ..... 185 .....

أَنْوَچِيد

راجمه حي ودان مندل جو. أَنْ ودان مندل جي چوند بنسبت پرپند
٣٢٨
كُرُّجِي اختيار ١٨٦

چوندن حي بابتني یٽ خورتن دواران دست آنداري تي روک ٣٢٩
٣٢٩
رد كيل ١٨٦

يَاگ سُور هون

ڪن ور گن سنبندىي خاص پرپند

لوک سيا یٽ آنو سوچت جاتين ۽ آنو سوچت جن جاتين لاءِ جايون
محفوظ رکط ..... ١٨٧ ..... ٣٠
٣٠
لوک سيا یٽ ائنگلو اندبيں جاتي ۽ جو عيو ضيپتو ..... ١٨٨ ..... ٣١
٣١
راجين حي ودان سيائن یٽ آنو سوچت جاتين ۽ آنو سوچت جن
جاتين لاءِ جايون محفوظ رکط ..... ١٨٨ ..... ٣٢
٣٢
راجين حي ودان سيائن یٽ ائنگلو اندبيں جاتي ۽ جو
عيوضيپتو ..... ١٨٩ ..... ٣٣
٣٣
جايون محفوظ رکط ۽ خاص عيو ضيپتو پنجاه سالن کانپوء
بند ٿيڻ ..... ١٩٠ ..... ٣٤
٣٤
آنو سوچت جاتين ۽ آنو سوچت جن جاتين جون نوكريين ۽ عهدن لاءِ
دعائون ..... ١٩٠ ..... ٣٥
٣٥
ڪن نوكريين یٽ ائنگلو اندبيں جاتي ۽ لاءِ خاص پرپند ..... ١٩٠ ..... ٣٦
٣٦
ائنگلو اندبيں جاتي ۽ جي فائدي لاءِ تعليمي گرانت بنسبت خاص
پرپند ..... ١٩١ ..... ٣٧
٣٧
آنو سوچت جاتين ۽ آنو سوچت جن جاتين لاءِ راشتريه ڪميشن ..... ١٩١ ..... ٣٨
٣٨
سنگه جو آنو سوچت ايراضين جي ڪاروبار ۽ آنو سوچت جن جاتين
جي بهبوديءَ جي بابتني تي ظابطو ..... ١٩٣ ..... ٣٩
٣٩

آنوجييد

پلتي پيل ورگن جون حالتون تپاسطل لاء ڪميشن مقرر ڪرڻ ... 194.....	۳۲۰
آنوسوچت جاتيون 194	۳۲۱
آنوسوچت جن جاتيون ..... 195.....	۳۲۲

پاڳ سترهون

سرڪاري ٻولي

آڌياءُ پھرييون - سنگه جي ٻولي

سنگه جي سرڪاري ٻولي 196	۳۲۳
سرڪاري ٻوليءَ بابت ڪميشن ۽ سنسد جي ڪاميئي 196	۳۲۴

آڌياءُ ٻيون - پراديشڪ ٻوليون

راجيه جي سرڪاري ٻولي يا ٻوليون 197	۳۲۵
هڪ راجيه ۽ ٻئي وچير يا راجيه ۽ سنگه وچير لکپڙه لاء سرڪاري ٻولي 198	۳۲۶
راجيه جي آدمشماريءَ جو هڪ حصو ڳالهائيندو هجي اُن ٻوليءَ سنپندڻي خاص پرپند 198	۳۲۷

آڌياءُ ٿيون - سڀريئم ڪورٽ هاءُ ڪورٽن وغيره جي ٻولي

سڀريئم ڪورٽ ۾ ۽ هاءُ ڪورٽن ۾ ۽ ائكتن، بلن وغيره لاء ڪم آڻڻ جي ٻولي 198	۳۲۸
ٻوليءَ سنپندڻي ڪي قاعدا پاس ڪرڻ لاء خاص سرشتو 199	۳۲۹

آذیاء چوتوون - خاص هدایتون

آنوچید

- شکایتون دور ڪرڻ لاءِ عريضين ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي ..... ۲۰۰ . ۳۵۰
- ابتدائي منزل تي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ سهوليتون ..... ۲۰۰ . ۳۵۰ ألف.
- پاهاڻي ٿوارئيءَ وارن لاءِ خاص عملدار ..... ۲۰۰ . ۳۵۰ ب.
- هندي ٻوليءَ جي واڈاري لاءِ هدايت ..... ۲۰۰ . ۳۵۱

پاڳ ارڙهون

مشکل حالت بابت پرېند

- مشکل حالت چواعلان ..... ۲۰۲ . ۳۵۲
- مشکل حالت جي اعلان جو اثر ..... ۲۰۴ . ۳۵۳
- مشکل حالت جو اعلان عمل ۾ هجتی تيسين آمدنيءَ جي ورج
سنپندي پرېندن جو لاڳو هئط ..... ۲۰۴ . ۳۵۴
- پاهرين حمليءَ اندروني وڳوڙ کان راجين جو بچاء ڪرڻ جو
سنگنه جو فرض ..... ۲۰۵ . ۳۵۵
- راجين ۾ سنودانڪ تنتر ناڪام پوڻ جي حالت ۾ پرېند ..... ۲۰۵ . ۳۵۶
- آنوچيد ۳۵۶ هيٺ جاري ڪيل اعلان هيٺ قانون سازيءَ جي
اختيارن جو استعمال ..... ۲۰۷ . ۳۵۷
- مشکل حالت درميان آنوچيد ۱۹ جا اُپيند موقوف رهڻ ..... ۲۰۸ . ۳۵۸
- مشکل حالت درميان (پاڳ ٿئين) دوازان بخشيل حقن جي
تعمييل جو موقوف رهڻ ..... ۲۰۹ . ۳۵۹
- مالي مشکل حالت بابت پرېند ..... ۲۱۰ . ۳۶۰

پاگ اُٹویھون

پرچورڑ

آنوچید

راشتريتيه راجيپالن راجيه پرمکن جو بچاء ..... 212 . ۳۶۱

سنند راجيه ودان مندلن حي ڪارروائين حي شایع ٿيڻ جو
بچاء ..... 213 . ۳۶۱

(رد ڪيل) ..... 213 . ۳۶۲

ڪن عهندنامن، ناهن وغيره مان اُتلندڙ تکرارن ۾ ڪورتن دواران
دست اندازيه تي بندش ..... 213 . ۳۶۳

ڏيهي رياستان جي حاڪمن کي ڏنل مانيتا بند ٿيڻ پوري پرس
ختم ڪرڻ ..... 214 . ۳۶۳

وڏن بندرن هوائي آڏن بابت خاص پرپنڌ ..... 214 . ۳۶۴

سنگه دواران ڏنل هدایتن حي پيري ڪرڻ يا آنهن جو عمل
ڪرڻ ۾ گسٽ جو نتيجو ..... 215 . ۳۶۵

وياكيائون ..... 215 . ۳۶۶

آرت ..... 219 . ۳۶۷

پاگ ويھون

سنودان جو سدارو

سنند جو سنودان ۾ سدارو ڪرڻ جو اختياره اُن لاء سرشتو .. 220 . ۳۶۸

پاگ ایکیھون

عارضی، تبدیل کال جا ۽ خاص اُپینڈ

آنوچید

سنند جو عارضی اختیار تم راجیہ لست جی ڪن وشین بنس بت	. ۳۶۹
قاعدا ناهی چٹ تم اُھی گڈیل لست جا وشیر آهن 222	
خمون ۽ ڪشمیر راجیہ بنس بت عارضی اُپینڈ 222	. ۳۷۰
مھاراشتر ۽ گجرات راجیں لاءِ خاص اُپینڈ 224	. ۳۷۱
ناگالئند راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 224	. ۳۷۱
آسام راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 228	. ۳۷۱ ب.
مظیپور راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 228	. ۳۷۱ ب.
آندرنا پر دیش راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 229	. ۳۷۱ ب.
آندرنا پر دیش ۾ مرڪزی یونیورسٹی برپا ڪرڻ 233	. ۳۷۱ ب.
سڪر راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 233	. ۳۷۱ ت.
مزورم راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 236	. ۳۷۱ ت.
آروٹاچل پر دیش راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 236	. ۳۷۱ ت.
گوئا راجیہ بنس بت خاص اُپینڈ 237	. ۳۷۱ ت.
موجودہ قاعden جو عمل ۾ رهڻ ۽ اُنهن جی موافقتا 237	. ۳۷۲
راشتريٽي جو قاعden کي موافق ڪرڻ جو اختیار 239	. ۳۷۲ ۽ ۳۷۳
نوارڪ نظر بندی ۽ هیٺ شخسن بنس بت راشتريٽي جو ڪن حالتن ۾ حڪم ڪرڻ جو اختیار 239	. ۳۷۳
فیدرل ڪورٹ جي ججن ۽ فیدرل ڪورٹ يا هز مئجیسٹری ان ڪائونسل وٽ پیيل ڪارروائين جي باري ۾ پرپند 240	. ۳۷۴
ڪورتن، اختیارین ۽ عملدارن جو سنودان جي اُپینڈن جي آدین ڪم ڪندو رهڻ 241	. ۳۷۵

أَنْوَچِيد

٢٤١.....	هَاءُ ڪُورٰت جي جِجن جي باري ۾ پرپند ۳۷۶
٢٤٢.....	پاِرت جي ڪامپِتُرُولر ۽ آدیئر جنرل جي باري ۾ پرپند ۳۷۷
٢٤٢.....	پبلک سروس ڪميشن جي باري ۾ پرپند ۳۷۸
٢٤٣.....	آندر اپرديش وڈان سڀا جي معياد جي باري ۾ خاص پرپند ۳۷۸ أَلْف.
٢٤٣.....	(رد ڪيل) ۳۷۹ کان
	۳۹۱
٢٤٣.....	مشڪلاتون دور ڪرڻ جو راشترپتيءَ جو اختيار ۳۹۲

پاگ ٻاویهون

مختصر نالو، شروعات، هنديءَ ۾ سَنَدي پاٹ ۽ رد ڪرڻ

٢٤٤.....	مختصر نالو ۳۹۳
٢٤٤.....	شروعات ۳۹۴
٢٤٤.....	هنديءَ بوليءَ ۾ سَنَدي پاٹ ۳۹۴ أَلْف.
٢٤٥	رد ڪرڻ ۳۹۵

آنسوچيون

پھرین آنسوچي -

۱. راجيه 246

۲. سنگه کيت 251

پين آنسوچي -

یاڳ آلف - راشنپتی ۽ راجین جي راجپالن جي باري ۾ اپند 252

یاڳ ب. (رد ڪيل) 253

یاڳ ب. لوک سيا جي اسپيڪر ۽ دپتي اسپيڪر ۽ راجيه سيا جي چيئرمن ۽ دپتي چيئرمن ۽ راجيه ودان سيا جي اسپيڪر ۽ دپتي اسپيڪر ۽ ودان پريشد جي چيئرمن ۽ دپتي چيئرمن جي باري ۾ پرپند 254

یاڳ ب. سڀريم ڪورٽ جي ۽ هاء ڪورٽن جي ججن جي باري ۾ پرپند 255

یاڳ ب. پارٽ جي ڪامپٽروولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پرپند 256

ٿين آنسوچي -

261 ..... راجيه سيا ۾ جاين جي ورج - چوڻين آنسوچي -

پنجين آنسوچي - آنسوچت ايراضين ۽ آنسوچت جن جاتين جي ڪاروبار ۽

ضابطي جي باري ۾ پرپند 263

پاڳ الف - عام 263

پاڳ ب - آنسوچت ايراضين ۽ آنسوچت جن جاتين جو ڪاروبار ۽

ضابطو 264

پاڳ پ. 265 آنسوچت ايراضيون

پاڳ پ. 266 آنسوچي جو سدارو

ڇھين آنسوچي - آسام، ميگھاليه، ترپورا، مزورم راجين جي آنسوچت ايراضين
جي ڪاروبار جي باري ۾ پربند 267

ستين آنسوچي - لست پھرين - سنگه لست 293

لست پين - راجير لست 299

لست ٿين - گڏيل لست 304

آئين آنسوچي - پوليون 308

نائين آنسوچي - ڪن قاعدن، ونيمن کي جائز نھرائڻ 309

ڏھين آنسوچي - پارتي بدلت سبب غير لائق، جي باري ۾ پربند 328

يارھين آنسوچي - پنجائتن جا اختيار، اختياري، ذميواريون 334

بارھين آنسوچي - ميونسپالتين وغيره جا اختيار، اختياري، ذميواريون 336

پارت جو سنودان

پرستاونا

اسين، پارت جا لوک، پارت کي هڪ سرويووم سماجوادي
لوک، لوکنترڪ پرجاستاڪ طريقي إستاپن ڪرڻ جو، ان
جي سڀني ناگرڪن کي:

سماجڪ، آرٿڪ، راجنيتڪ نياءُ
ويچار، ورنن، وشواس، ويشاه، پوجا جي سوتنترنا
پد جي، وجه جي سماننا
، سڀني ۾ ويكتيءُ جو سؤمان
، راشتر جي ايڪتا، اكندتا، وڌائي اهڙي پائپي

پراپت ٿئي تنهن لاءُ پکي پرتگيا ڪري پنهنجي سنودان سڀا
۾ اج چويھين نومبر ۱۹۳۹ جي ڏينهن هي، سنودان سويڪار
ڪريون تا، ان کي قانوني روپ ڏيون تا، پاڻ کي ارپن ڪريون
تا.

پاگ پھریون

سنگھه ئەن جو کیتر -

۱. سنگھه جو نالو ئە کیتر

(۱) انديا يعني پارت راجين جو سنگھه ٿيندو.

(۲) راجيه ئە انهن جا کيتر جيئن پھرین انوسوچي ئە ۾ چاڻايل آهن
ان موجب ٿيندا.

(۳) پارت جي کيتر ۾ سمايل ٿيندا :
(أ) راجين جا کيتر،

(ب) پھرین انوسوچي ئە ۾ چاڻايل سنگھه کيتر ئە

(ب) پيا اهڙا کيتر جي حاصل ڪيا وڃن.

۲. نوان راجيه داخل يا استاپن ڪرڻ -

سنند قاعدي دواران سنگھه ۾ نوان راجيه داخل ڪري يا استاپن ڪري سگھندي،
اهڙن شرطن شروطن تي جئن ان کي نيك لڳندا.

۳. نون راجين جي رچنا ئە موجوده راجين جي ايراضي، حدن يا نان ۾ ڦيرقار -

سنند قاعدي دواران

(أ) ڪنهن راجيه مان کيتر جدا ڪري يا بن يا وڌيڪ راجين کي يا انهن جي
پاگن کي گڏي يا ڪنهن کيتر کي ڪنهن راجيه جي پاگي سان گڏي، نئين راجيه
جي رچنا ڪري سگھندي؛

(ب) ڪنهن راجيه جي ايراضي وڌائي سگھندي؛

(ب) ڪنهن راجيه جي ايراضي گهناي سگھندي؛

(پ) ڪنهن راجيه جون حدون ڦيرائي سگھندي؛

(پ) ڪنهن راجيه جو نالو ڦيرائي سگھندي؛

بشرطیک ان پریوجن لاءِ کو بل راشترپتیه جي سفارش کان سواع، جي بل
 هر سمایل رت راجین مان ڪنهن جي ایراضی، حدن یا نالی کی اثر ڪري تم راشترپتیه
 دواران اهو بل ان راجیه جي ودان سیا کی پنهنجا رایا، موڪلٽ وقت مقرر ٿيل مُدت
 اندر يا راشترپتی وڌيک مدت منظور ڪري تم ان وڌايل مُدت اندر، ظاهر ڪرڻ لاءِ
 موڪليو ويو هجي، اهو مقرر ٿيل وقت پورو ٿي ويو هجي، ان کان سواع سنند جي
 پنهي مان ڪنهن به سدن هر پيش نه ڪيو ويندو.

(سمجهائي پھرین - هن انوچيد هر فقرن (۱) کان (پ) هر 'راجيه' هر سنگه کيترا
 اچي وڃي ٿو پر پرنتوک هر راجيه هر سنگه کيترا ڪونه ٿو اچي).
 سمجهائي ٻين - فكري (۲) هر سنند کي بخشيل اختيار هر ڪنهن راجيه يا سنگه
 کيترا جو ڀاؤ پئي ڪنهن راجيه يا سنگه کيترا سان گذائي نئون راجيه يا سنگه کيترا
 ناهنچ جو اختيار اچي وڃي ٿو.

۳. انوچيد ۲، ۳ هيٺ ٺاهيل قاعداً پھرین، چوٽين انوسوچي هر سداري
 جو، پورڪ سنجوگي، پريثامڪ بابتني جو پرپند گند.

(۱) انوچيد ۲ يا انوچيد ۳ هر نرديش ڪيل ڪنهن به قاعدي هر پھرین انوسوچي
 ، چوٽين انوسوچي هر سدارو ڪرڻ لاءِ اهڙا پرپند ڪيا ويندا جي قاعدي جي اپيندن
 کي عمل هر آڻي لاءِ ضروري هجئن، اهڙا پورڪ، سنجوگي، پريثامڪ اپيند (جن هر
 سنند هر، اهڙي قاعدي جو اثر ٿيندڙ راجيه يا راجين جي ودان مندلن هر عيوضي پيڻي
 بابت اپيند اچي وجئ ٿا) به ٿي سگهند، جيڪي سنند ضروري سمجهي.

(۲) متى چاڻايل اهڙو قاعدو انوچيد ۳ چي پریوجن لاءِ هن سنودان جو سدارو
 نه سمجهيو ويندو.

پاگ پیون

ناگرکتا

۵. سنودان جي شروعات وقت ناگرکتا -

هن سنودان جي شروعات وقت هر کو اهزو شخص جيکو پيارت جي کيترا ۾ گهر
ڪري رهي ٿو ۽

(أ) جيکو پيارت جي کيترا ۾ چائو هو، يا

(ب) جنهن جو ماءِ يا پيءِ پيارت جي کيترا ۾ چائو هو، يا

(ب) جيکو اهڙي شروعات کان يڪدم اڳ گهٽ ۾ گهٽ پنجن سالن لاءِ

پيارت جي کيترا ۾ رواجي طرح رهيو آهي،

اهو پيارت جو ناگرڪ ٿيندو.

۶. پارت ۾ پاڪستان مان لڏي آيل ڪن ماڻهن جا ناگرکتا جا حق -

انوچيد ۵ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود جيکو شخص هاڻي پاڪستان ۾
سمайл کيترا مان پارت جي کيترا ۾ لڏي آيو آهي اهو هن سنودان جي شروعات وقت
پارت جو ناگرڪ ليکيو ويندو جيڪڏهن -

(أ) هو يا هن جو ماءِ يا پيءِ يا هن هي ڏاڍي، ڏاڍيءَ، ناني، ۽ نانيءَ مان
ڪو به گورنميئنت آف انڊيا ائڪت، ۱۹۳۵ (جيئن شروعات ۾ نهيو هو) ۾ ڏنل وياكيا
موجب پارت ۾ چائو هو؛ ۽

(ب) (۱) جي اهو شخص اڻويهيں جولاءِ ۱۹۳۸ کان اڳ لڏي آيو هجي ته
ان حالت ۾ لڏي اچڻ جي تاريخ کان پارت جي کيترا ۾ رواجي طرح رهيو پيو هجي،

(۲) جي اهو شخص اڻويهيں جولاءِ ۱۹۳۸ تي يا اُن کان پوءِ ان نموني لڏي
آيو هجي ته ان حالت ۾ سندس پارت دومينين جي سرڪار دواران ان خيال کان مقرر
ڪيل عملدار کي هن سنودان جي شروعات کان اڳ اُن سرڪار دواران طئه ڪيل نموني
۽ ريت موجب ڪيل درخواست تي، ان عملدار دواران کيس پارت جي ناگرڪ طور
رجسٽر ڪيو ويو هجي؛

بشرطیک جي ڪو شخص پنهنجي درخواست جي تاریخ کان یکدم اڳ گهت ۾ گهت چه مهنا پارت جي کيترا ۾ رجیو نه هوندو تم ان کي هن نموني رجستر نه ڪيو ويندو.

٧. پاڪستان ڏانهن ڪن لڏي ۾ ٽيل شخص جا ناگرڪتا جا حق۔

انوچيد ٥ ۽ ٦ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود جيڪو شخص پھرین مارچ ١٩٣٧ کان پوءِ پارت جي کيترا مان هائي پاڪستان ۾ سمايل کيترا ۾ لڏي ويو هجي اهو پارت جو ناگرڪ ليڪيو نه ويندو:

بشرطیک هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به ان شخص سان لاڳوئه ٿيندو جيڪو اهڙي نموني هائي پاڪستان ۾ سمايل کيترا ۾ لڏي وڃڻ کان پوءِ ڪنهن قاعدي جي اختياريءَ دواران يا ان هيٺ ڪڍيلوري ورسٽ يا دائمي موت جي پرمٽ هيٺ پارت جي کيترا ۾ واپس آيو هجي، ۽ اهڙو هرڪو شخص انوچيد ٦ جي فقرى (أ) جي پريوچن لاءِ اُطيھين جولاءِ ١٩٣٨ کان پوءِ پارت جي کيترا ۾ لڏي آيل ليڪيو ويندو.

٨. پارت کان ٻاهر رهندڙ پارتی فسل جي ڪن شخص جا ناگرڪتا جا حق۔

انوچيد ٥ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود جيڪو شخص پاڻ يا جنهن جو پيءِ يا ماءِ يا جنهن جي ڏاڏي، ڏاڏي، ناني، ناني، مان ڪو به گورنمننت آف انديا ائڪ ١٩٣٥ (جيئن شروعات ۾ نھيو هو) ۾ ڏنل وياڪيا موجب پارت ۾ چائو هو، ۽ جيڪو اهڙي نموني ويڪيل پارت کان ٻاهر ڪنهن ملڪ ۾ معمولي طوز رهندڙ هجي ان کي پارت جو ناگرڪ ليڪيو ويندو جيڪڏهن هو هن سندان جي شروعات کان اڳ چاهي پوءِ جنهن ملڪ ۾ ان وقت رهندڙ هجي ان ۾ پارت جي ايلچي يا ڪانسلي عيوضي دواران پارت جو ناگرڪ طرفي رجستر ڪيو ويو هجي.

٩. پرڏيهي راج جي پنهنجي خوشيه سان ناگرڪتا حاصل ڪيل شخص جو ناگرڪ نه ٿيڻ۔

جي ڪنهن شخص پنهنجي مرضي سان ڪنهن پرڏيهي راج جي ناگرڪتا حاصل ڪئي آهي تم هو انوچيد ٥ جي آزار تي پارت جو ناگرڪ نه ٿيندو يا انوچيد ٦ يا ٨ جي آزار تي پارت جو ناگرڪ ليڪيو نه ويندو.

۱۰. ناگرکتا جا حق چالو رهڻ -

هرکو اهڙو شخص جيکو هن یاڳ جي اول ڏنل اُپيندن مان ڪنهنجي به هيت ڀارت جو ناگرڪ آهي يا ناگرڪ ليکيو وڃي ٿو اهو سنسد دواران ان بابت ڦاهيل ڪنهن به قاعدي جي اُپيندن جي آذين، اهڙو ئي ناگرڪ ٿي رهندو.

۱۱. سنسد قاعدي دواران ناگرکتا جي حق کي فيمت ڪندي -

هن یاڳ ۾ اول ڏنل اُپيندن ۾ چيل ڪچ به ناگرڪتا حاصل ڪرڻ، ختم ڪرڻ، ناگرڪتا سنبنتدي ٻين سڀني ڳالهين جي باري ۾ اُپيند جوڙڻ جي سنسد جي اختياريءَ کي نه گھنائيندو.

بنيادي حق

عام

۱۲. ويڪيا.

هن پاڳ ۾ جي مضمون بي تقاضا نه ڪري ته، 'راجيه' لفظ ۾ پارت جي سرڪار ۽ سنند ۽ هر هڪ راجيه جي سرڪار ۽ وڌان مندل ۽ پارت جي ڪيتري ۾ آيل يا پارت سرڪار جي تابع سڀ مڪاني يا بيوون اختياريون اچي وڃن ٿيون.

۱۳. بنويادي حقن سان اڻ لھڪنڊڙ يا انهن ۾ گھنڌائي ڪندڙ قاعدا.

(۱) هن سنوڏان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اڳ پارت جي ڪيتري ۾ عمل ۾ ايندڙ سڀ قاعدا، جيٽري قدر اهي هن پاڳ جي اپهندن سان اڻ لھڪنڊڙ آهن، اُن حد تائين، رد رهندا.

(۲) هن پاڳ دواران بخشيل حق کسي ولني يا انهن کي گھنڌائي اهڙو ڪو به قاعدو راجيه نه ٺاهيندو ۽ هن فقري جي پيچڪڙي ڪري ٺاهيل ڪو به قاعدو، پيچڪڙيءَ جي حد تائين، رد رهندو.

(۳) هن انوچيد ۾ جي مضمون بي تقاضا نه ڪري ته.

(آ) 'قاعدو' لفظ ۾ پارت جي ڪيتري ۾ قاعدي جي عمل وارو ڪو به آردیننس، حڪم، پيٽي قاعدو، نيمير، ونيمر، ظاهرنامو، رسماي رواج اچي وڃن ٿا؛

(ب) 'عمل ۾ قاعدا' ڪم آندل فقره ۾ هن سنوڏان جي لاڳو ٿيڻ کان اڳ پارت جي ڪيتري ۾ ڪنهن وڌان مندل يا ٻيءَ سمرٽ اختياريءَ دواران پاس ڪيل يا ٺاهيل قاعدا، جي اڳ رد ٿيل نه هجن، اچي وڃن ٿا، باوجود انڌي ته اهڙو ڪو قاعدو يا ان جو ڪو حصو بلڪل يا ڪن خاص ايراضيون ۾ ان وقت عمل ۾ نه هاجي.

(ڦ) هن سنوڏان جي انوچيد ۲۶۸ هيٺ ڪيل ڪنهن به سداري سان هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به لاڳو نه ٿيندو.

سمانتا جو حق

۱۳. قاعدي اڳيان سمانتا -

راجيه ڪنهن به شخص کي پارت جي کيترا اندر قاعدي اڳيان سمانتا يا قاعدن
جي سمان بچاء کان مڪرون نه ڪندو.

۱۴. ڦرم، جاتي، ذات، جنس يا جنم استان جي ڪارڻ پيد ڀاڻ تي
بنڌش.

(۱) راجيه ڪنهن به ناگرڪ سان صرف ڦرم، جاتي، ذات، جنس، جنم استان
يا انهن مان ڪنهن به هڪ جي ڪارڻ پيد ڀاونه ڪندو.

(۲) ڪو به ناگرڪ صرف ڦرم، جاتي، ذات، جنس، جنم استان يا انهن مان
ڪنهن به هڪ جي ڪارڻ هيٺين ڳالهين بنسبت ڪنهن اڻ لائق، ذميواري، پائيندي
يا شرط جي اڏين نه ٿيندو.

(آ) دڪان، عام ويسيئن، هوتلن، عامر وندر جي جاين ۾ داخل، يا

(ب) ڪُل يا ڪي قدر راجيه جي موڙيءَ سان قائم رکيل يا عام جنتا جي
واپرڻ لاءِ ارپن ڪيل کوه، قلاء، سنان گھات، رستا، عام آرام گاه

(۳) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به راجيه کي زالن، ٻارن لاءِ ڪو خاص اپيند ڪرڻ
کان نه روڪيندو.

(۴) هن انوچيد ۾ يا انوچيد ۲۹ جي فقرى (۲) ۾ چيل ڪچ به راجيه کي سماجي
۽ تعليمي طرح پنطي پيل ناگرڪن جي ڪن ورگن جي انتي، لاءِ يا آنسوچت جن جاتين
لاءِ ڪو خاص اپيند ڪرڻ کان نه روڪيندو.

۱۵. سرڪاري نوڪريءَ جي بابتن ۾ وجه جي سمانتا -

(۱) راجيه جي هت هيٺ ڪنهن به عهدی تي نوڪريءَ يا مقرريءَ سٺندي
بابتن ۾ سڀني ناگرڪن لاءِ وجه جي سمانتا رهندى.

(۲) ڪو به ناگرڪ صرف ڦرم، جاتي، ذات، جنس، جنم استان، رهائش يا انهن
مان ڪنهن به هڪ جي ڪارڻ راجيه جي هت هيٺ ڪنهن نوڪريءَ يا عهدی بنسبت
اڻ لائق نه ٿيندو يا ساڻس پيدياڻ نه ڪيو ويندو.

(۳) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به سنسد کي اهڙي قاعدي ناهٽ کان نه روڪيندو

جنھن ۾ ڪنهن راجيمه يا سنگه کيتري جي سرڪار جي يا ان جي کيتري ۾ ڪنهن مكانی يا بیء اختياریه جي هت هيٺ ڪنهن قسم يا قسمن جي عهدي تي نوکريه يا مقرريه لاء اهڙي نوکري يا مقرري کان اڳ ان راجيمه يا سنگه کيتري ۾ رهڻ جي باري ۾ ڪا ضرورت طئه ڪئي وڃي.

(٢) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به راجيمه کي ناگرڪن جي اهڙي ڪنهن پنتي پيل ورگ جي فائدي ۾ مقرريون يا عهدا محفوظ رکط لاء ڪو اپيند ڪرڻ کان نه روکيندو ڪنهن کي راجيمه جي رايي موجب راجيمه جي هت هيٺ شيوائڻ ۾ ڪافي عيوضو ملييل نه آهي.

(٣.ألف) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به راجيمه کي پنهنجن شيوائڻ ۾ ڪنهن به درجي يا ڪن به درجن جي عهden کي آنسوچت جاتين آنسوچت جن جاتين لاء محفوظ رکط کان نه روکيندو جتي راجيمه جي راء ۾ راجيمه شيوائڻ ۾ الهن جو عيوضبيپتو پورو نه آهي.

(٤) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به ڪنهن به اهڙي قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو ڪنهن ۾ اهڙو اپيند هجي ته ڏارمڪ يا سمپردايڪ سينستا جي ڪاروبار سان واسطو رکندڙ ڪو عهديدار يا ان جي حڪمراني سمتيء جو ميمبر ڪنهن خاص ڏرم جو پاليندڙ يا ڪنهن سمپردايه جو هئڻ گهرجي.

١٧. چوت چات جو خاتمو-

چوت چات ختير ڪئي وڃي ٿي ۽ ڪنهن به روپ ۾ ان جي عمل تي روک وڌي وڃي ٿي. 'چوت چات' ڪري ٿيندڙ ڪنهن به اڻ لائقه کي لاڳو ڪرڻ قاعدي مطابق سزا جو ڳو ڏوھه ٿيندو.

١٨. خطابن جو خاتمو-

(١) راجيمه دواران فوجي يا تعليمي پڏويهه کان سوء ڪو به خطاب عطا نه ڪيو ويندو.

(٢) پارت جو ڪو به ناگرڪ ڪنهن به پرڏيهي راج کان ڪو به خطاب قبول نه ڪندو.

(٣) پارت جو ناگرڪ نه هجي اهڙو ڪو به شخص جيستانين هو راجيمه جي هت هيٺ ڪنهن لاي يا وشواس واري عهدي تي آهي، تيستانين راشترپتيه جي قبوليت کان سوء ڪنهن پرڏيهي راج کان ڪو به خطاب قبول نه ڪندو.

(۳) راجیه جی هت هیٹ لای یا وشواس واری عهدی تی ڪو به شخص، راشترپتیَ جی قبوليٽ کان سِواء ڪنهن پرڈیهي راج کان ڪا به سوکڑی یا اُجورو یا آن جی هت هیٹ ڪنهن به قسم جو عهدو قبول نہ ڪندو.

آزادگیء جو حق

۱۹. واٹیء جی سوتنترا وغیرہ بنسپت ڪن حقن جو بچاء۔

(۱) سینی ناگرڪن کی حق زهندو -

(۲) واٹیء ورنن جی سوتنترا جو

(ب) شانتیء سان ۽ بنا هتیارن جی مِڙط جو

(پ) مندل یا سنگھ ناهن جو

(پ) پارت جی سموری کيتري ۾ آزادیء سان اچن وجھ جو

(پ) پارت جی کيتري جی ڪنهن به پاگی ۾ رهن ۽ گھر ڪري وھن جو

(ت) ڪو به پیشو اختیار ڪرڻ یا ڪا به ڪرت واپار یا ڏندو ڪرڻ جو.

(۲) فقری (۱) جی پیتی فقری (۱) ۾ ڪُچ ٻه چیل ڪنهن به موجودہ قاعدي جی عمل تی اثر نه ڪندو یا راجیه کی ڪو به قاعدو ناهن ڪان نه روکیندو جیتری قدر اهو قاعدو ان پیتی فقری جی بخشیل حق جی عمل تی پارت جی خود مختیاري ۽ اکنڊتا محفوظ رکن خاطر، راجیه جی سلامتیء خاطر، پرڈیهي راجن سان مِئرنا جا سنپنڈ قائم رکن خاطر، عام ویوستا، فضیلت یا اخلاق جی پالی خاطر یا ڪورٹ جی بی ادبی، بدناموسی یا گناه ڪرڻ لاء یڙـ ڪائڻ کی روکن خاطر، واجبی پندن وجهی ٿو.

(۳) آن فقری جی پیتی فقری (ب) ۾ ڪُچ ٻه چیل ڪنهن به موجودہ قاعدي جی عمل تی اثر نه ڪندو یا راجیه کی ڪوبه قاعدو ناهن ڪان نه روکیندو جیتری قدر اهو قاعدو ان پیتی فقری جی بخشیل حق جی عمل تی، پارت جی خود مختیاري ۽ اکنڊتا محفوظ رکن خاطر یا عام ویوستا جی پالی خاطر واجبی پندن وجهی ٿو:

(۴) آن فقری جی پیتی فقری (پ) ۾ ڪُچ ٻه چیل ڪنهن به موجودہ قاعدي جی عمل تی اثر نه ڪندو یا راجیه کی ڪو قاعدو ناهن ڪان نه روکیندو جیتری قدر اهو قاعدو ان پیتی فقری جی بخشیل حق جی عمل تی پارت جی خود مختیاري ۽ اکنڊتا کی محفوظ رکن خاطر یا عام ویوستا یا اخلاق جی پالی خاطر واجبی پندن وجهی

(٥) اُن فكري جي پيٽي فكري (پ) و (پ) ۾ ڪچ به چيل ڪنهن موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو، يا راجيه کي ڪو قاعدو ناهئ ڪان نه روڪيندو جيٽري قدر اهو قاعدو انهن پيٽي فقرن جي بخشيل ڪنهن حق جي عمل تي، عام جنتا جي پلي خاطر يا ڪنهن انوسوچت جن جاتيءَ جي هِتن جي بچاءَ خاطر واجبي ٻندن وجهي ٿو.

(٦) اُن فكري جي پيٽي فكري (پ) ۾ ڪجه به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو، يا راجيه کي ڪو قاعدو ناهئ ڪان نه روڪيندو، جيٽري قدر اهو قاعدو ان پيٽي فكري جي بخشيل حق جي عمل تي، عام جنتا جي پلي لاءَ ڪي واجبي ٻندن وجهي ٿو، خاص طور، ان پيٽي فكري ۾ ڪچ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو، يا راجيه کي ڪو قاعدو ناهئ ڪان نه روڪيندو، جيٽري قدر اهو قاعدو هيٺ ڏنل ڳالعین سان سنبند رکي ٿو -

(١) ڪو پيشو اختيار ڪرڻ لاءَ يا ڪا ڪرٽ، واپار يا ڏنڌو ڪرڻ لاءَ ضروري ڏنڌئي يا هنري لياقتني سان، يا

(٢) راجيه طرفان، يا راجيه جي مالكيءَ جي تابع ڪنهن ڪاريپوريشن دواران ڪنهن به واپار، ڏنڌي، اُديوگ يا سيوا، ڪان ناگرڪن کي مڪمل طور يا ڪي قدر والجهي يا بيءَ طرح، هلاقئط سان.

٢٠. ڏوھن لاءَ سزا يابيءَ بنسبيت بچاءَ -

(١) ڪنهن به شخص کي ڪنهن به ڏوھ لاءَ سزا نه ڏاني ويندي، سوءَ النجي نه جيڪو ڪاريءَ ڏوھ طريقي مڙھيو وڃي اهو ڪرڻ وقت عمل ۾ قاعدي جو پنگ ٿيندو هجي، نڪو کيس ان ڪان وڌيڪ سزا ڏاني ويندي جيڪا ڏوھ ٿيڻ وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ ٿي سگهي ها.

(٢) ڪنهن به شخص تي ساڳئي ڏوھ لاءَ هڪ ڪان وڌيڪ دفعا مقدمو نه هاليو ويندو، سزا نه ڏاني ويندي.

(٣) ڪنهن به ڏوھ لاءَ جوابدار شخص کي پنهنجي خلاف شاهدي ڏيڻ لاءَ مجبور نه ڪيو ويندو.

۱۲. جان ۽ شخصي آزاديءَ جو بچاءُ.

قاعدي دواران قائم ڪيل ڪاروائيءَ کان سوء ڪنهن به شخص کان سندس جان يا شخصي آزاديءَ کسي نه ويندي.

۱۳. ڪن ٽالتن ۾ گرفتاري ۽ نظربنديءَ کان بچاءُ.

(۱) ڪو به شخص جنهن کي گرفتار ڪيو ويندو تنهن کي اهڙي گرفتاريءَ جا ڪارڻ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد چائڻ کان سوء حوالات ۾ رکيو نه ويندو، نه کيس پنهنجي پسنديءَ واري وڪيل سان صلاح ڪرڻ، ان کان پنهنجو بچاءُ ڪرائڻ هي حق کان انڪار ڪيو ويندو.

(۲) هر اهو شخص جنهن کي گرفتار ڪيو ويو آهي، حوالات ۾ نظربند رکيو ويو آهي تنهن کي گرفتاريءَ جي جاء کان مئجسٽريت جي ڪورٽ تائين مسافريءَ لاءِ ضروري وقت ڄڏي، چوويهن ڪلاڪن جي مدت اندر ويجهي ۾ ويجهي مئجسٽريت جي روپرو پيش ڪيو ويندو، اهڙي شخص کي مئجسٽريت جي اختياريءَ کان سوء ان مدت کان وڌيڪ حوالات ۾ نه رکيو ويندو.

(۳) مثي فكري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪچ به لاڳونهه ٿيندو -

(۱) ڪنهن شخص سان جيڪو ان وقت ڏاريyo دشمن هجي، يا

(۲) ڪنهن به ان شخص سان جنهن کي نوارڪ نظربنديءَ لاءِ پربند ڪندڙ ڪنهن قاعدي هيڪ گرفتار يا نظربند ڪيو ويو هجي

(۳) نوارڪ نظربنديءَ لاءِ پربند ڪندڙ ڪو به قاعدو ڪنهن به شخص کي ٿن مهنن کان وڌيڪ مدت لاءِ نظربند رکڻ جي اختياري نه ڏيندو، جيسين -

(أ) هاءِ ڪورٽ جو جچ هجي يا ٿي رهيو هجي يا مقرر ٿيڻ جي لائق هجي اهڙن شخصن جي نھيل صلاحڪار بورد اهڙي ٿن مهنن جي مدت پوري ٿيڻ کان اڳ رپورٽ ڏني هجي ته ان جي رايي ۾ اهڙي نظربنديءَ لاءِ ڪافي ڪارڻ آهي؛ بشريڪ هن پيٽي فكري ۾ ڪجهه به فكري (۷) جي پيٽي فكري (ب) هيڪ سند جي ڙاهيل ڪنهن قاعدي ۾ چائيل گھڻي ۾ گھڻي مدت کان وڌيڪ ڪنهن شخص کي نظربند رکڻ لاءِ اختياري نه ڏيندو، يا

(ب) اهڙي شخص کي فكري (۷) جي پيٽي فكري (أ) ۽ (ب) هيڪ سند جي ڙاهيل ڪنهن قاعدي جي اپبنڌن موجب نظربند رکيو ويو هجي.

(۵) جڏهن ڪنهن به شخص کي نوارڪ نظربنديءَ لاءُ پرپند ڪندڙ ڪنهن به قاعدي هيٺ ڪيل حڪم هي آذار تي نظربند ڪيو وڃي ته حڪم ڪندڙ اختياري، جيئڙو ٿي سگهي اوترو جلد، جن ڪاڻن تي حڪم ڪيو ويو هجي اهي ان شخص کي چاڻائيندي، کيس ان حڪم خلاف عريضي ڪرڻ جو جلد به جلد موقع ڏيندي.

(۶) فكري (۵) ۾ ڪچ به چيل ڳڻ فكري ۾ چاڻايل حڪم ڪندڙ اختياريءَ لاءُ اهڙيون حقائقون ظاهر ڪرڻ ضروري نه ٿيندو جي ظاهر ڪرڻ اهڙي اختياريءَ کي عام ڀلي هي خلاف لڳي.

(۷) ستسد قاعدي دواران ٺهرائي سگهندي -

(آ) اهي حالتون، اهڙي قسم يا قسمن جا ڪيسن جن ۾ ڪنهن شخصن کي نوارڪ نظربنديءَ جو پرپند ڪندڙ ڪنهن قاعدي هيٺ فكري (۶) جي پيٽي فكري (آ) جي اپيندن موجب صلاحڪار بورڊ جو راييو وٺي کان سواع، ٿن مهنن کان اوڌيڪ مدت لاءُ نظربند رکي سگهجي.

(ب) گھڻي ۾ گھڻي مدت جنهن لاءُ ڪنهن شخص کي ڪنهن قسم پا قسمن جي ڪيسن ۾ نوازڪ نظربنديءَ جو پرپند ڪندڙ قاعدي هيٺ نظربند رکي سگهجي،

(پ) فكري (۶) جي پيٽي فكري (آ) هيٺ ڪرڻ واريءَ جاچ ۾ صلاحڪار بورڊ دواران ڪرڻ جي ڪارروائي:

شوشيٽ خلاف آذكار

۲۳. انسانن جو واپار ڪرڻ، زوريءَ مزوريءَ تي بندش:-

(۱) انسانن جو واپار ڪرڻ، بيگر، زوريءَ مزوريءَ جي اهڙي بيٽ نمونن تي بندش وڌي، وڃي، ٿي، هن، اپيند جي ڪا به پيچڪري، قاعدي مطابق سزا جي لائچ ڏوهه ٿيندو.

(۲) هن اتچيڙيد ۾، چيل ڪچ به راجيه کي عام پريوجن لاءُ لازمي، سيوا مڙھڻ، کان نه روڪيندو، اهڙي سيوا مڙھڻ لاءُ راجيه صرف ڏرم، جاتي، ذات يا ورگ، يا انهن مان ڪنهن به هڪ ڪارط پيد ڀاو نه ڪندو.

۲۴. ٻارن کي ڪارخانن وغيره ۾ رُنيائڻ تي بندش:-

چوڏهن سالن کان گهت عمر واري ڪنهن به بار کي ڪنهن به ڪارخاني يا
کاظ ۾ ڪم ڪرڻ لاءِ رنيايو يا ڪنهن بيءَ جو ڪمائتي نو ڪريءَ ۾ لڳايو نه ويندو.

ڏرم جي آزادگيءَ جو حق

۲۵. وويڪ جي سوتنترتا ۽ آزاديءَ سان ڏرم پالٽ ۽ ان تي عمل ڪرڻ.
۽ ان جو ڦھلاءءَ ڪرڻ.

(۱) عام ويٺشتا، اخلاق ۽ تندريستيءَ جي ۽ هن ڀاڳ جي ٻين اپيندن جي اذين
رهي، سڀني شخصن کي وويڪ جي سوتنترتا جو ۽ آزاديءَ سان ڏرم پالٽ، ان تي عمل
ڪرڻ ۽ ان جي ڦھلاءءَ جو هڪ جهڙو حق آهي.

(۲) هن انوچيد ۾ ڪچ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه
ڪندو يا راجيه کي ڪو به اهڙو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو جيڪو -

(آ) ڏارمڪ وهنوار سان لاڳو ڪنهن آرٿڪ، مالي، راجنيتك يا ٻي سنسارڪ
سرگرميءَ کي نيمت يا محدود ڪندو هجي.

(ب) سماجڪ ڪلياڻ ۽ سداري لاءِ پرپند ڪرڻ يا عام سوروب جي ڏارمڪ
هندو سنستائين کي هيندين جي سڀني ورگن ۽ طبقن لاءِ کولي چڏڻ لاءِ هوندو.

سمجهائي پهرين - ڪرپان پائڻ ۽ ڪلڪ سک ڏرم پالٽ جو حصو سمجهيو ويندو.
سمجهائي ٻين - فكري (۲) جي پيئي فكري (ب) ۾ چيل هندن ڏانهن نرديش ۾
سڪ، جين يا ٻودي ڏرم پانيندڙ شخص جو نرديش سمايل آهي جهڙو ارت ڪيو ويندو
۽ هندو ڏارمڪ سنستائين جي نرديش جو نه اهڙو ئي ارت ڪيو ويندو.

۲۶. ڏارمڪ معاملن جي انتظام جي آزادگي -
عام بندوبست، اخلاق ۽ تندريستيءَ جي اذين رهي، هر هڪ ڏارمڪ سمپراداير
يا ان جي ڪنهن طبقي کي حق رهندو:-

(آ) ڏارمڪ ۽ ڏرمائي پريوجن لاءِ سنستائين برپا ڪرڻ ۽ هلائڻ جو

(ب) ڏرم جي بابتن ۾ پنهنجن معاملن جو انتظام ڪرڻ جو

(ٻ) منحرڪ ۽ غير منحرڪ ملكيت جو مالڪ ٿيڻ ۽ اها حاصل ڪرڻ جو

(پ) اهڙي ملكيت جو قاعدي مطابق ڪاروبار هلائڻ جو.

٢٧. ڪنهن خاص ڏرم جي واداري لاءِ ديل ڏيٺ جي باري ۾ آزادگي.

ڪنهن به شخص کي ڪي به اهڙيون ڍلوں ڏيٺ لاءِ مجبور نه ڪيو ويندو جن جي آمدنی ڪنهن خاص ڏرم يا ڏارمڪ سميپردايمه جي واداري يا قائم رکن لاءِ خرج ڪرڻ ۾ خاص ڪم آندی ويندي هجي.

٢٨. ڪن تعليمي سنستائن ۾ ڏارمڪ سکينا يا ڏارمڪ پوچا ۾ حاضريه جي باري ۾ آزادگي.

(۱) رڳو راجيه جي موڙيءَ سان هلنڊڙ ڪنهن ڏارمڪ تعليمي سنستا ۾ ڪا به ڏارمڪ سکينا نه ميسر ڪئي ويندي.

(۲) فكري (۱) ۾ چيل ڪچ به اهڙيءَ تعليمي سنستا سان لاڳو نه ٿيندو جنهن جو ڪاروبار راجيه هائيندو هوندو پر جيڪا ڪنهن اهڙي پنجارت يا ٽرسٽ هيٺ برپا ڪئي ويندي هجي جنهن موجب اهڙيءَ سنستا ۾ ڏارمڪ سکينا ڏيٺ ضروري آهي.

(۳) راجيه جي تسلیم ٿيل يا راجيه جي موڙيءَ مان مدد ملنڊڙ ڪنهن تعليمي سنستا ۾ داخل ڪنهن شخص لاءِ، اُن سنستا ۾ ڏارمڪ سکينا ڏني وڃي ته اُن ۾ حصو وٺڻ، يا اُن سنستا ۾ يا ان سان لاڳو ڪنهن جاء ۾ ڏارمڪ پوچا ڪئي وڃي ته اُن ۾ حاضر رهڻ ضروري ڪيو نه ويندو سوءِ ته اهو شخص، يا جي اُهو شخص صغیر آهي ته سندس واليءَ اُن لاءِ رضامندی ڏني هجي.

سيٽڪ ۽ تعليمي حق

٢٩. ٿورائيءَ وارن جي هتن جو بچاءُ.

(۱) پارت جي ڪيتري يا ان جي ڪنهن به يائڻي ۾ رهنڊڙ ناگرڪن جو ڪو به حصو جنهن کي پنهنجي خاص نجفي ٻولي، لپي يا سڀتا آهي تنهن کي اهي سائيدي رکن جو حق رهندو.

(۲) ڪنهن به ناگرڪن کي راجيه طرفان ملنڊڙ يا راجيه جي موڙيءَ مان مدد ملنڊڙ ڪنهن تعليمي سنستا ۾ صرف ڏرم، جاتي، ذات، ٻولي يا انهن مان ڪنهن

جي ڪارڻ داخا ڪان انڪار ڪيو نه ويندو.

۳۰. ٿورائيءَ وارن جو تعليمي سنستائون برپا ڪرڻ ئه انهن جو ڪاروبار هلاڻ جو حق -

(۱) سيني ٿورائيءَ وارن کي چاهي اهي ڏرم جي يا ٻوليءَ جي آذار تي هجن، پنهنجي پسنديءَ چون تعليمي سنستائون برپا ڪرڻ ئه انهن جو ڪاروبار هلاڻ جو حق رهندو.

(۱-الف) فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن ٿورائيءَ طرفان برپا ڪيل يا هلندر تعليمي سنستا جي ڪا ملڪيت لازمي طرح حاصل ڪرڻ جو پرپند ڪندڙ ڪو به قاعدو ٺاهڻ وقت راجيه اها خاطري ڪندو تم اهڙي ملڪيت حاصل ڪرڻ لاءِ اهڙي قاعدي هيٺ مقرر ڪيل يا طيءَ ڪيل رقم اهڙي هجي جو ان فكري هيٺ گارني ڏنل حق کي محدود يا رد نه ڪري.

(۲) راجيه تعليمي سنستاين کي مدد ڏيڻ ۾ ڪنهن به تعليمي سنستا جي خلاف ان ڪارڻ پيد ڀاءُ نه ڪندو تم اها ڏرم چاهي ٻوليءَ جي آذار تي ڪنهن ٿورائيءَ جي انتظام هيٺ آهي.

.....

ڪن قاعدن جو بچاءُ

۱۳-الف. جائداد وغيره حاصل ڪرڻ جو پرپند ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ -

(۱) انوچيد ۱۲ ۾ ڪا به ڳالهه چيل هئڻ جي باوجود هيٺين ڳالهين جو پرپند ڪندڙ ڪو به قاعدو.

(أ) راجيه دواران ڪا جائداد يا ان ۾ ڪي حق حاصل ڪرڻ، يا اهڙن ڪن حق جو خاتمو ڪرڻ يا انهن ۾ ڦيرقار ڪرڻ، يا

(ب) راجيه دواران عام پلي لاءِ يا ملڪيت جو پورو انتظام ٿئي ان لاءِ ڪنهن به ملڪيت جو انتظام محدود مدت لاءِ هت ۾ ڪڻ، يا

(ب) پن يا وڌيڪ ڪارپوريشن کي، عام پلي لاءِ يا انهن مان ڪنهن ڪارپوريشن جو پورو انتظام ٿئي لاءِ گڏي چڏڻ، يا

(پ) ڪارپوريشن جي مئنيجنگ ايچنتن سڀكريترين ۽ خزانچين، مئنيجنگ دائريڪتن، دائريڪتن يا مئنيجرن جي ڪن حقن کي يا انهن جي شئير هولدرن جي ووت ڏڀڻ جي حقن کي ختم ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير قار ڪرڻ، يا ڦير قار ڪرڻ جي حقن کي ختم ڪرڻ يا انهن جي شئير هولدرن جي ووت ڏڀڻ جي حقن کي ختم ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير قار ڪرڻ، يا

(ڀ) ڪنهن معدني پئداش يا معدني تيل جي کوج ڪرڻ يا هت ڪرڻ واسطي ڪنهن قبوليت، پتي يا ليسن جي آذار تي مليل ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير قار ڪرڻ، يا اهڙي ڪنهن قبوليت، پتي يا ليسن کي وقت کان اڳ ختم ڪرڻ يا رد ڪرڻ.

انھيءَ ڪري رد نم ليڪيو ويندو تم اهو انوچيد ۱۲ يا انوچيد ۱۳ جي بخشيل حقن مان ڪنهن سان اٺ ٺڪنڊڙ آهي يا اهڙو حق کسي ولئي تو يا گھت ڪري ٿو. بشرطڪ اهڙو قاعدو ڪنهن راجيه جي ودان مندل جو ناهيل هئط جي حالت ان کي هن انوچيد حا اپيند لڳونه پوندا سوء ان جي تم اهڙي قاعدي کي راشريپيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ هن جي منظوري ملي هجي وڌيک بشرطڪ جي ڪو قاعدو راجيه دواران ڪا جائداد حاصل ڪرڻ جو پرٻند ڪري ٿو، جي ان ۾ سمايل ڪا زمين ڪنهن شخص جي شخصي ڪيتيءَ هيٺ آهي، تم راجيه لاءِ اهو قانوني نه ٿيندو تم ان وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ ان شخص سان لڳو حدبنديءَ جي حد اندر جي زمين جو ڪو به حصو يا ان تي يا ان سان لڳو ڪا به عمارت يا اذاؤت حاصل ڪري، سوء ان جي تم اهڙي زمين، عمارت يا اذاؤت حاصل ڪرڻ جي قاعدي ۾ اهڙو پرٻند هجي تم عيوضو اهڙي حساب سان ڏنو وڃي جو ان جي بزاری قيمت کان گھت نم هجي:

(۲) هن انوچيد ۾ -

(آ) محاوري 'جائزه' جي ڪنهن مكانی ايراضيءَ سڀندوي، معني اها ساڳي ٿيندي جيڪا اين محاوري يا ان جي مكانی هم معني لفظ جي ان ايراضيءَ ۾ عمل ۾ زمين پتي سان لڳو قاعدي ۾ هجي، ان ۾ پڻ آچي ويندا -

(۱) ڪا به جاڳير، انعام يا معافي يا ڪا بي اهڙي قسم جي گرانٹ ۽ تاملنادو ڪيرالا راجين ۾ ڪو ڪو 'جنم حق'،

(۲) رعيتواري پندوبست هيٺ ڪا زمين،

(۳) زمين کيڙيندڙن، کيت مزورن ۽ ڳولائي ڪارين ڦن ڪارين جي والا ريل ڪا به زمين جا ڪيٽيءَ يا ڪيٽيءَ سان واسطو رکندڙ پريوچن لاءِ اختيار ۾ يا پتي تي هجي، جنهن ۾ اڳ زمين، پيلي جي زمين، چراگاه جي زمين يا عمارتن ۽ پين اذاؤن جي زمين اچي ويندي.

(ب) محاوري 'حقن' ۾، ڪنهن جائزه سڀندوي، ڪنهن مالک، پتي مالک،

زيردست مالک، زمين پتي دار، رعيت، زيردست رعيت يا پئي وچواري کي مليل ڪي
به حق، زمين ماحصول نسبت ڪي حق يا خاص حق اچي ويندا.

۱۳. ب. ڪن قاعden ۽ ونيمن کي باقاعدی نھرائڻ.

انوچيد ۱۳ الف ۾ سمایل اپبنڌن جي ويپڪتا کي اثر ڪرڻ کان سواء نائيں
انوسوچيءَ ۾ جاڻايل ڪي به قاعدا ۽ ونيم يا انهن جا ڪي به اپبنڌ ان ڪارڻ رد ليكيا
نه ويندا، يا ڪڏهن به رد ٿيل ليكيا نه ويندا تم اهو قاعدو، ونيم يا اپبنڌ هن ڀاڳ
جي ڪن اُپبنڌن جي بخشيل ڪنهن حق سان اڻ نهڪندڙ آهي يا اهو کسي وني ٿو
يا گھت ڪري ٿو، ان جي خلاف ڪنهن ڪورٽ يا ٿربيونل جي ڪنهن فتو، ڏڪري
يا حڪم جي باوجود انهن قاعden ۽ ونيمن مان هرڪ، وڌان مندل جي ان کي رد
ڪرڻ يا سدارو ڪرڻ جي اختيار جي اذين، عمل ۾ چالورهندو.

۱۳. ب. ڪن هڌائيٰ اصولن کي اثر ڏيندڙ قاعden جو بچاءُ.

انوچيد ۱۳ ۾ ڪا به ڳالهه هئڻ جي باوجود ڀاڳ چوئين ۾ درج ڪيل سڀ يا
ڪي اصول سڌ ڪرڻ لاءِ راجيه جي نيتيءَ کي اثر ڏيندڙ ڪو قاعدو ان ڪارڻ رد ليكيو
نه ويندو تم اهو انوچيد ۱۹ يا انوچيد ۲۰ جي بخشيل ڪن حقن سان اڻ نهڪندڙ آهي
يا اُهي کسي وني ٿو يا گھت ڪري ٿو، ڪو به قاعدو جنهن ۾ اهڙي پذرائي آهي
تم اهو اهڙي نيتيءَ کي اثر ڏيٺ لاءِ آهي، تنهن تي ڪنهن به ڪورٽ ۾ ان ڪارڻ
اعتراض نه اٿاريyo ويندو تم اهو اهڙي نيتيءَ کي اثر نتو ڏئي
بشرطيڪ جي اهڙو قاعدو راجيه جي وڌان مندل جو ٺاهيل آهي تم ان سان هن
انوچيد جا اپبنڌ لڳو نه رهندما سواء ان جي تم اهو قاعدو راشترپتيءَ جي ويچارٽ لاءِ
محفوظ رکڻ کان پوءِ ان کي هن جي منظوري ملي هجي.

..... ۱۳. پ.

سنودانڪ اپائن جو حق

۱۴. هن ڀاڳ دواران بخشيل حقن جي تعديل لاءِ اپاءُ.

(۱) هن ڀاڳ دواران بخشيل حقن جي تعديل لاءِ مناسب ڪارروائي ڪرڻ لاءِ

سپریم ڪورٽ کی استدعا ڪرڻ جي حق جي گارنتی ڏني وڃي ٿي.

(۲) هن ڀاڳ دواران بخشيل حقن مان ڪنهن جي به تعميل لاء سپریم ڪورٽ کي هدايتون، حڪم يا رٽ جنهن ۾ هيئس ڪارپس، مئندمس، منع نامو ڪو وارنتو ۽ سُرشاري جهڙا رٽ اچي ٿا وڃن جيڪا به مناسب هجي، اها جاري ڪرڻ جو اختيار رهندو.

(۳) فقري (۱) ۽ (۲) دواران سپریم ڪورٽ کي بخشيل اختيارن تي اثر وجھن کان سوا، سنسد قاعدي دواران بيء ڪنهن به ڪورٽ کي پنهنجي حڪومت جي مكانی حدن اندر فقري (۲) هيٺ جيڪي اختيار سپریم ڪورٽ جي استعمال ڪرڻ جوڳا آهن اهي سڀ یا انهن مان ڪي به اختيار استعمال ڪرڻ جي اختياري ڏيئي سگھندني.

(۴) هن انوچيد دواران گارنتي ڏنل حق هن سنودان ۾ ٻئي نموني جيئن پربند ڪيل آهي ان کان سوا، مهممل رکيو نه ويندو.

۱۲. الف.....

۱۳. هن ڀاڳ دواران بخشيل حقن کي سئنا وغيره سان لاڳو ڪرڻ ۾
قيرقار ڪرڻ جو سنسد جو اختيار.

سنسد قاعدي دواران نهرائي سگھندني تم هن ڀاڳ دواران بخشيل ڪي به حق،

(آ) هتيار بند سئنا جي ميمبرن، يا

(ب) عام ويستا قائم رکن جو فرض سونپيل سئنا جي ميمبرن، يا

(پ) جاسوسي يا جاسوسي خلاف جي پريوجن لاء راجيم دواران برپا ڪيل ڪنهن بيُوري يا بيء سنستا ۾ نوكري ڪندڙ شخمن، يا

(پ) فقرن (آ) کان (پ) ۾ نريش ڪيل ڪنهن سئنا بيُوري يا سنستا جي پريوجن لاء رچيل دور سنجار سرشن ۾ يا انهن سان لاڳاپو رکنڊز نوكري ڪندڙ شخمن سان

لاڳو ڪرڻ ۾ ڪيتري قدر محدود يا رد ڪيا وڃن جيئن انهن جي فرضن جي پوري ادائگي ۽ منجھن ظابطي جي قائم رهڻ جي خاطري رهي.

۱۴. ڪنهن ايراضي ۾ مارشل لا چالو هئط وقت هن ڀاڳ دواران بخشيل حقن تي پائيندي.

هن ڀاڳ جي متئي ڏنل اپيندن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد قاعدي

دواران سنگه یا راجیه جی نوکریء ہر ڪنهن به شخص کی یا پئی ڪنهن شخص کی جنهن کی پارت جی کیتر اندر ڪنهن به ایراضیء ہر جتی مارشل لا عمل ہر ہو، اتی بندوبست رکٹ یا قائم ڪرٹ واسطی ڪیل ڪنهن به ڪم بنسبت کیس نقصان پری ڏیئی سگھندي، یا اهڙيء ایراضیء ہر مارشل لا هيٺ پاس ڪیل ڪا به ڏنل يا مڙھيل سزا، یا ضبطيء جو حڪم یا ٻيو ڪييل ڪم باقاعدی نھائي سگھندي.

۳۵. هن ڀاڳ جي اپيندن کي اثر ڏيٺ لاءِ قاعدو-

هن سنودان ہر چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(آ) سنسد کي اختيار رهندو، راجیه جي ودان مندل کي اختيار نه رهندو

تم قاعداً ٺاهي -

(۱) انوچيد ۱۶ جي فكري (۲)، انوچيد ۳۲ جي فكري (۳)، انوچيد ۳۳ ۴

انوچيد ۳۳ هيٺ جن وشين بنسبت سنسد قاعدي دواران پرپنڌ ڪري سگهي انهن مان ڪنهن به ڳالهه بنسبت، ۵

(۲) جيڪي ڪاريء هن ڀاڳ هيٺ ڏوھ ظاهر ٿيا هجئن تن لاءِ سزا طئه ڪرڻ لاءِ هن سنودان جي شروع ٿيٺ کان پوءِ جيترو جلد ٿي سگهي اوترو جلد سنسد، پيٽي فكري (۲) ہر نرديش ڪييل ڪمن لاءِ سزا طئه ڪرڻ لاءِ قاعداً ٺاهيندي،

(ب) هن سنودان جي شروعات کان يڪدم اڳ پارت جي کيتر ہر عمل ہر ڪو به قاعدو جو فكري (آ) جي پيٽي فكري (۱) ہر نرديش ڪييل وشين مان ڪنهن بنسبت هجي يا ان فكري جي پيٽي فكري (۲) ہر نرديش ڪييل ڪنهن ڪاريء لاءِ سزا مقرر ڪندو هجي اهو، ان قاعدي جي شرطن جي، انوچيد ۳۷۲ هيٺ ان ہر ڪي موافقتوں ۽ ڦيرقار ڪيا وڃن تم اُنهن جي آذين، جيستائين سنسد ان کي ڦيرائي يا رد ڪري يا سداري، تيستائين عمل ہر رهندو.

سمجهائي - هن انوچيد ہر، محاوري 'عمل ہر قاعدو' جي معني انوچيد ۳۷۲

واري ساڳي آهي.

راجیه جي نیتیءَ جا هدایتی اصول

۱۶. ویاکیا

هن پاڳ ۾ جي مضمون بي تقاضا نه ڪري ته 'راجیه' جي معنیا پاڳ ٿئين واري ساڳي آهي.

۱۷. هن پاڳ ۾ سمايل اصولن جو لاڳو ڪرڻ

هن پاڳ ۾ سمايل اُپبند ڪنهن ڪورٽ دواران تعامل ڪرڻ جوڳا نه ٿيندا پر ان ۾ درج ڪيل اصول تنهن هوندي به ملڪ جي حڪمرانيءَ لاءِ بنیادي آهن، راجیه جو فرض ٿيندو ته قاعدا ٺاهڻ ۾ هي اصول لاڳو ڪري.

۱۸. راجیه لوڪ ڪلياڻ جو وادارو ٿئي اهڙو سماجي سرشتو اڌيندو

(۱) راجیه، راشتريه جيون جي سڀني سنستاين کي سماجي، آرٽڪ، راجنيتي نيءَ جي پريرڻا ملي اهڙو سماجي سرشتو جيترو ٿي سگهي اوترو اثرائي نموني برپا ڪري ان جي رکيا ڪري، لوڪ ڪلياڻ جو وادارو ڪرڻ جو جتن ڪندو.

(۲) راجیه خاص طور، آمدنیءَ جون گھت وڌتايون ٿوري ۾ ٿوريون ڪرڻ جو جتن ڪندو، پڻ سهوليتن، وجهن جون گھت وڌتايون، نه فقط شخصن جي وچي پر جدا جدا ايراضين ۾ رهندڙ يا جدا جدا ڏندين ۾ رُدل لوڪن جي گروپن جي وچي پڻ، ڪڍي ڇڏڻ جو جتن ڪندو.

۱۹. راجیه دواران پيري ڪرڻ جا ڪي نیتیءَ جا اصول

راجیه، خاص طور، پنهنجي نیتیءَ کي اهڙي ڏس ڏيندو جيئن خاطري ٿئي ته (آ) ناگرڪن کي، مڙدن، زالن کي، سمان آجيوكا جي پوري وسيلي جو حق (هي)

(ب) خلق جي دنيوي دولت جي مالکي، ظابطو اهڙي نموني وراهيا وڃن جيئن عام جو پلو ڪرڻ ۾ ڪارگر ٿئي،

(ب) مالي سرشي جو عمل اهزو نه ٿئي جو ملكينت ئ پيداوار جا ونسيلا عامر
فائيدي جي خلاف هڪ هند جمع ٿين:

(پ) مڙدن ئ زالن، بنهي لاء هڪ جيترى ڪم لاء هڪ جيترو پگهار هجي:

(ڀ) پورهيتن، مڙدن ئ زالن، جي صحت ئ طاقت ئ ٻارن جي ڪچڙيء وهيء
جو اجوگ اپيوگ نه ڪيو وڃي ئ ناگرڪ مالي ضرورت سبب پنهنجي عمر يا طاقت
سان نه ٺهڪندڙ پيشو اختيار ڪرڻ لاء مجبور نه ٿين:

(ت) ٻارن کي اهڙا وجه ئ سهوليون ڏنيون وجن جيئن تندرست نموني ئ
آزاديء ئ مان واريں حالتن ۾ اسرن ئ جيئن بالپٽ ئ جوانيء کي شوشٽ کان ئ اخلاقي
ء مالي تياڳ کان بچايو وڃي.

۱۹. الف. سمان نياڻء مفت قانوني سهايانا

راجيه پربند ڪندو تم قانوني سرشي جو عمل سمان وجهه جي آذار تي نياڻ جو
واذارو ڪري، ئ خاص طور مناسب قاعden يا رٿن ذريعي يا پئي ڪنهن نموني مفت
قانوني سهايانا جو پربند ڪندو جيئن خاطري ٿئي تم ڪنهن به ناگرڪ کي مالي يا
ٻين ڪوتاهين جي سبب نياڻء حاصل ڪرڻ جي وجھن کان محروم نه ڪيو ويو آهي.

۲۰. گرام پنچائتن جي ترتيب

راجيه گرام پنچائتن جي ترتيب لاء قدم ڪلندو ئ انهن کي آهڙيون شڪتيون
ء اختياري بخشيندو جي انهن لاء خود حڪومت جا جزا طريقي ڪم ڪري سگھڻ
لاء ضروري هجئن.

۲۱. ڪم ڪرڻ جو، تعليم جو، ڪن حالتن ۾ سرڪاري سهايانا جو حق

راجيه، پنهنجي مالي شڪtie، واداري جي حدن اندر اهزو اثرائتو پربند
ڪندو جيئن ڪم ڪرڻ جو، تعليم حاصل ڪرڻ جو، بيروزگاري، بڍاپي، بيماري،
بيوسي، ٻين ناحقي گهرج جي حالتن ۾ سرڪاري سهايانا ملڪ جو حق رهي.

۲۲. ڪم جي نيائي، انساني حالتن، ويمر جي حالت ۾ راحت لاء پربند

راجيه، ڪم ڪرڻ لاء نيائي، انساني حالتون، ويمر جي حالت ۾ راحت حاصل
ٿئي، ان لاء پربند ڪندو.

٢٣. ڪم ڪندڙن لاءُ اُدر پورنا جيٽرو روز، وغيرة

راجيه مناسب قاعدي يا آرٿـڪ ترتيب دواران يا ٻئي ڪنهن نموني اهڙو ادم ڪندو جيئن سڀني ڪم ڪندڙن، کيتيءَ وارن، ڪارخاني وارن يا ٻين کي ڪم اُدر پورنا جيٽرو روز، جيون جي پوشيدجي پئماني ۽ وانڊڪائي پوري ماظن جي خاطري ٿئي، اهڙيون ڪم جون حالتون ۽ سماجڪ ۽ سڀتك وجہ حاصل ٿين ۽ خاص طور راجيه ڳونن جي ايراضين ۾ اڪيلي يا سهڪاري بنیاد تي گھرو هنرن جي ترقيءَ جو ادم ڪندو.

٢٤. الف. ڪارخان جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن جي شراڪت

راجيه مناسب قاعدي دواران يا ٻئي ڪنهن نموني اهڙا قدم ڪندو جيئن ڪنهن به اديوگ ۾ لڳل اپڪمن، ڪارخان يا ٻين سنستائن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن کي شراڪت حاصل ٿئي.

٢٥. ناڳرڪن لاءُ سريکو سِول ڪود

راجيه ناڳرڪن لاءُ پارت جي کيٽر پير ۾ سريکو سِول ڪود ٿئي اهڙو ادم ڪندو.

٢٦. ٻارن لاءُ مفت ۽ لازمي تعليم جو پرپنڌ

راجيه هن سنوڏان جي شروعات کان ڏهن سالن جي مدت اندر سڀني ٻارن کي عمر جا چوڏهان سال پورا ڪن تيسين مفت ۽ لازمي تعليم پراپت ٿئي اهڙو ادم ڪندو.

٢٧. انوسوچت جاتين انوسوچت جن جاتين ۽ ٻين ڪمزور ورگن جي تعليمي ۽ مالي هتن جو وادارو

راجيه لوڪن جي ڪمزور ورگن ۽ خاص طور، انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي تعليمي ۽ مالي هتن جو خاص ڏيان سان وادارو ڪندو ۽ سماجڪ انياءُ ۽ شوشڪ جي سڀني نمونن کان سندن بچاءُ ڪندو.

٢٨. خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت سدارڻ جو راجيه جو فرض

راجيه پنهنجي لوڪن جي خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت جو سدارو ڪرڻ، پنهنجي ابتدائي فرضن مان هڪ سمجھندو ۽ خاص طور راجيه

طبي پريوجن سوء نشيدار پيچن ئ صحت لاء هايجيكار دوائن جي واپرظ تي بندش وجهظ جو ادم ڪندو.

٢٨. كيتي ئ پشو پالن جو انتظام
راجيه كيتي ئ پشو پالن جو جديد ئ وگيانڪ طريقن سان انتظام ڪرڻ جو ادم ڪندو ئ خاص طور، گانيين ئ گابن ئ پين كير ڏيندڙ ئ بار ڊوئيندڙ چوپاين جو نسل قائم رکڻ ئ سدارڻ ئ انهن جي قتل تي بندش وجهظ لاء قدم ڪندو.

٢٩. الف. پرياورڻ جو بچاءُ ئ سدارو ئ پيلن ئ جهنگلي جانورن جي حفاظت

راجيه پرياورڻ کي بچائڻ ئ سدارڻ ئ پيلن ئ جهنگلي جانورن جي حفاظت ڪرڻ جو ادم ڪندو.

٣٩. راشتريه مهتو جي يادگارن ئ جاين ئ پدارتن جي حفاظت
سنڌ جي ٺاهيل قاعدي دواران يا ان هيٺ راشتريه مهتو جو هئط ظاهر ڪيل ڪلاتمڪ يا اتهاڪ دلچسپيءَ واري هرهڪ يادگار يا جاء يا پدارت کي حالت انوسار، لُنجڻ بڌزيبي ٿيڻ، ناس ٿيڻ، هنائڻ، نيكال ٿيڻ يا باهر موڪلڻ کان بچائڻ راجيه جو فرض ٿيندو.

٤٠. نياءَ تنتر کي ڪاروباريءَ کان الڳ ڪرڻ
راجيه جي عام سيوائن ۾ نياءَ تنتر کي ڪاروباريءَ کان الڳ ڪرڻ لاء راجيه
قدم ڪندو.

٤٥. انتر راشتريه شانتي ئ سلامتيءَ جو وادارو
راجيه ادم ڪندو -

- (أ) انتر راشتريه شانتي ئ سلامتيءَ ودادئڻ جو
- (ب) قومن جي وچ ۾ نيائي ئ مانوارا ناتا قائم رکڻ جو;
- (ب) سنهنڌت لوڪن جي هڪ ٻئي سان وهنوار ۾ انتر راشتريه قانون ئ عهد نامي جي بندن لاء عزت جي حمايت ڪرڻ،
- (پ) انتر راشتريه تكرار، امانت دواران نبيڻ کي همتائڻ جو.

پاگ چوتوں الف

بنیادی فرض

۱۵. الف. بنیادی فرض

پارت جي هر هک ناگرک جو فرض ٿیندو ته -

(آ) سنودان جو پالن ڪري ۽ ان جي آدرشن ۽ سنستائڻ، قومي جهندبي ۽ راشتر گيت جي عزت ڪري،

(ب) آزاديءَ لاءَ اسان جي قومي جدوجهد ۾ جن اوچ آدرشن ساهه ڦوکيو انهن کي ساندي ۽ انهن جي پوئواري ڪري،

(ٻ) پارت جي سرويومنتا، ايڪتا ۽ اکنڊتا کي قائم رکي ۽ انهن جو بچاءُ ڪري،

(پ) ديش جي رکيا ڪري ۽ سڏ ٿيٺ تي راشتر ڀيو بجائي،

(ڀ) ڏرم، ٻوليءَ ۽ پراديشڪ يا فرقى جي ڀنتا کان مٿي رهي، پارت جي سڀني لوڪن ۾ مٺ محبت ۽ عام ڀائيءَ جي ڀاونا کي وڌائي، زالن جي مان جي هاجي ڪندڙ ريندين چو تياڳ ڪري،

(ت) اسان جي گڏيل سڀيتا جي قيمتي ورثي جو قدر ڪري ۽ ان کي ساندي رکي،

(ث) ٻيلن، ڏيندين، ندين ۽ جهنگلي جانورن سميت قدرتى پرياورڻ کي بچائي ۽ بهتر بنائي ۽ پراطي ماتر لاءَ رحم رکي،

(ٺ) وگيانڪ سڀاءُ، مانو واد ۽ تپاس ۽ سُداري جي ڀاونا کي وڌائي،

(ٺ) عام ملڪيت جو بچاءُ ڪري ۽ ہنسا جو ترڪ ڪري،

(ٺ) شخصي يا گڏيل سرگرميءَ جي سڀني ڪيترن ۾ سريشتتا لاءَ جتن ڪري جيئن راشتر هر دم اُدم ۽ ڪاميابيءَ جي اونچي سطح تي چڙهندو رهي.

پاگ پنځون

سنگه

آذیاء پھریوں

کاروباري

راشتريتي ه اپراشتريتي

۵۲. پارت جو راشتريتي

پارت جو هک راشتريتي ټيندو.

۵۳. سنگه جو کاروباري اختیار

(۱) سنگه جو کاروباري اختیار راشتريتي جي حوالي رهندو ه ان جو استعمال هو سدي طرح يا پنهنجي زيردست عملدارن دواران هن سنودان پتاندز ڪندو.

(۲) مٿئين اپبند جي ويپكتا کي اثر ڪرڻ کان سوء سنگه جي بچاء سئنا جي اعلي سڀه سالاري راشتريتي جي حوالي رهندي ه ان جو استعمال قاعدي دواران نيمت ڪيو ويندو.

(۳) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به-

(آ) ڪنهن موجوده قاعدي دواران ڪنهن راجيه جي سرڪار يا بي اختياريء کي بخشيل کي به ڪرتب راشتريتي کي بدلي ڪري ٿو ائين ليکيو نه ويندو يا

(ب) سنسد کي قاعدي دواران راشتريتي کان سوء بین اختيارين کي ڪرتب بخشڻ کان نه روکيندو.

۵۴. راشتريتي جي چونڊ

راشتريتي جي چونڊ هک چونڊ مندل جا ميمبر ڪندو جنهن ۾ هوندا -

(آ) سنسد جي پنهي سدن جا چونڊيل ميمبر ه

(ب) راجين جي وڌان سڀائڻ جا چونڊيل ميمبر

سمجھاڻي : هن انوچيد ۽ انوچيد ٥٥ 'راجيه' ۾ دهلي راشتريه راڄداني راجيه
کيترا ۽ پانديچيري سنگه راجيه کيترا به شامل آهن.

(سنودان (سدارو ستر) اڪت ١٩٩٢ جي قلم ٢ دواران (١٢ آگسٽ ١٩٩٢ کان) درج ڪيل)

٥٥. راشتريٽي ۽ جي چونڊ جو طریقو

(١) جيٽري قدر عملی طرح ممکن هجي اوٽري قدر، راشتريٽي ۽ جي چونڊ ۾ جدا
جدا راجين جي عيوضيپڻي جي پئماني ۾ سريڪائي رهندڻ.

(٢) راجين جي وچ ۾ هڪ بئي ۾ اهڙي سريڪائي ۽ سڀني راجين کي گڏي ۽ سنگه
جي وچ ۾ به برابري حاصل ٿئي ان لاء سنسد جي ۽ هر هڪ راجيه جي ودان سيا
جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي اهڙيءَ چونڊ ۾ ڪيترا ووت ڏيڻ جو حق ٿيندو، اهو
هيٺئين نموني ڦهرائي ويندو -

(آ) راجيه جي ودان سيا جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي ايترا ووت ملندا
جيٽرا راجيه جي آدمشماري کي ودان سيا جي چونڊيل ميمبرن جي انگ سان وند ڪرڻ
بعد وند اُپت ۾ هزار جا سمائيندڙ انگ هجن)

(ب) جي هڪ هزار جا اهي سمائيندڙ انگ ڳلڻ کان پوءِ باقي پنج سو کان
گهٽ نه رهي ته پيٽي فقرى (آ) ۾ چاڻايل هر هڪ ميمبر جي ووٽن ۾ هڪ وڌي
گڏيو ويندو.

(پ) سنسد جي هر سدن جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي ايتري سنکيا ۾
ووت ملندا جيٽري پيٽي فقرى (آ) ۽ (ب) هيٺ راجين جي ودان سڀائين جي ميمبرن
کي ڏنل ووٽن جي ڪل انگ کي سنسد جي ٻنهي سدن جي چونڊيل ميمبرن جي
انگ سان وند ڪرڻ سان حاصل ٿئي، اه کان مٿي ڀاڻن کي هڪ ڳلبو ۽ ٻيا ڀاڻا چڏي
ڏبا.

(٣) راشتريٽي ۽ جي چونڊ هڪ منتقل ووت ذريعي يا انداز عيوضيپڻي جي سرشتي
پتاندڙ ڪئي ويندو ۽ اهڙيءَ چونڊ وقت ووت گپت نموني ڏنو ويندو.

سمجھاڻي - هن انوچيد ۾ محاوري 'آدمشماري' جي معني آهي اڳين آخرین جن
گطنا وقت تحقيقات ثيل آدمشماري جنهن جا متعلق انگ شايع ڪيا ويا هجن:
بشرطيڪ هن سمجھاڻي ۽ اڳين آخرين جن گطنا جنهن جا متعلق انگ شايع
ثيل هجن ان جو نرديش جيستائين ٢٠٠٠ سالن کان پوءِ پهرين جن گطنا جي متعلق
انگ شايع ٿين تيستائين، سنم ١٩٧١ جي جن گطنا ڏانهن سماجهيو ويندو.

٥٦. راشترپتیءَ جي عهدي جو مدو

(ا) راشترپتی پنهنجو عهدو سنیالٹ جي تاریخ کان پنجن سالن جي مدي لاءِ عهدي
تی رہندو :
بشر طیک .

(ا) راشترپتی، پنهنجی صحيءَ واري لکت سان اُپ راشترپتیءَ کي مخاطب
ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهي ٿو:

(ب) راشترپتیءَ کي سنودان جي ُلنگهن لاءِ آنوچيد ٦١ ۾ چاٹايل خاص إلزام
جي ڪارروائيءَ واري طريقي سان عهدي تان هتائي سگھبو:

(ب) راشترپتی، پنهنجي مُدي پوري ٿيٺ جي باوجود، سندس اُتر آڌاري
عهدو سنیالي تيستائين عهدي تي چالو رہندو.

(٢) فكري (ا) جي پرنتوڪ جي فكري (ا) هيٺ اُپ راشترپتیءَ ڏانهن مخاطب
ٿيل ڪنهن به استعفا جي هو يڪدم لوڪ سڀا جي اسڀڪر کي ڄاڻ ڪندو.

٥٧. وري چونڊجٽ لاءِ لائقى

ڪو به شخص جو راشترپتیءَ جي عهدي تي هنجي يا رهيو هنجي اُهو، هن سنودان
جي بین اُپيندن جي آدين، اُن عهدي تي وري چونڊجٽ لاءِ لائق ٿيندو.

٥٨. راشترپتی طريقي چونڊجٽ لاءِ لياقتون

(ا) ڪو به شخص راشترپتی طريقي چونڊجٽ لاءِ لائق نه ٿيندو سوءِ تم ھو -

(ا) پارت جو ناڳرڪ هنجي;

(ب) پنجتيه سال عمر پوري ڪئي هنجيس؛

(ب) لوڪ سڀا جو ميمبر چونڊجٽ لاءِ لائق هنجي.

(٢) ڪو به شخص، جي هو پارت سرڪار يا ڪنهن راجبه سرڪار جي هٿ هيٺ
يا اُنهن سرڪارين مان ڪنهن جي وسَ هيٺ ڪنهن مكاني يا بيءَ اختياريءَ جي
هٿ هيٺ ڪو لاپ وارو عهدو سنیالي ٿو ته هو راشترپتی طريقي چونڊجٽ لاءِ لائق نه
ٿيندو.

سمجهائي - هن آنو چيد جي پريوجن لاءِ جي ڪو شخص سنگه جو راشترپتی يا

اُپ راشتھپتی یا ڪنهن راجیہ جو راجیپال یا سنگھ یا ڪنهن راجیہ جو منtri آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو لاي وارو عهدو سنپالي ٿو، ائين لڳيو نه ويندو.

۵۹. راشترپتیء جی عہدی جا شرط

(۱) راشترپتی سنسد جي پنهی مان ڪنهن سدن جو يا ڪنهن راجیه جي وڏان مندل جي ڪنهن سدن جو میمبر نه ٿيندو ۽ جي سنسد جي ڪنهن سدن يا ڪنهن راجیه جي وڏان مندل جي ڪنهن سدن جو میمبر راشترپتی طريقي چونڊجي ته هُ راشترپتیءَ جو عهدو سنیالي اُن تاريخ تي اُن سدن ۾ هُن پنهنجي جاءِ خالي ڪئي ائين ليکيو وپندو.

(۲) راشترپتی بئی ڪنهن لاپ واري عهدي ته نه رهندو.

(۳) راشترپتیءَ جو اُجرو و پتا سندس عهدي جي مُدي درميان گھتایا نر ويندا۔

٦٠. راشترپتی ء دواران قسم یا ساک

هرکو راشترپتیءَ هرکو شخص جیکو راشترپتی طریقی ڪم ڪري يا راشترپتیءَ جا ڪرتب آدا ڪري اُهو پنهنجو عهدو سنپالط کان آڳ پارت جي مکيه نیاءُ مورتیءَ اُنجي غير حاضريءَ ۾ سپريم ڪورٹ جي ميسر سیني ۾ وڌيڪ سينيئر جج جي روپرو هيئتین نموني قسم ڪندو يا ساك تي چوندوءَ اُنتي صحبي ڪندو يعني ته 'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو ڪنٹان/ گنيپيرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته مان ايمانداريءَ سان پارت جي راشترپتیءَ جي عهدي جو عمل ڪندس (يا راشترپتیءَ جا ڪرتب ادا ڪندس)ءَ پنهنجي بھترین شكتيءَ سان سنودانءَ قانون کي قائم رکندسءَ اُنجي سنپالءَ بچاءُ ڪندسءَ مان پارت جي جنتا جي شيواءَ ڀهوديءَ لاءُ پاڻ کي ارپڻ ڪندس^۱۔

۱۱. راشترپتی ء تی خاص إلزاں جی ڪارروائی ء جی ریت

(۱) راشتريتيءَ تي سندان جي الـنـگـهـنـ جـوـ خـاـصـ إـلـزـامـ لـڳـائـطـوـ هـونـدوـ تمـ سـنـسـدـ جـيـ

پنهی سَدَنْ مان ڪنهن هڪڙي دواران تهمت لڳائي ويندي.

(۲) آهڙي ڪا تهمت نه لڳائي ويندي سواءِ تر -

(آ) آهڙي تهمت لڳائڻ جي رٿ هڪ نهراءُ ۾ سمایل هجئي جيڪو سدن جي ميمبرن جي ڪُل سنکيا جي چوٽين حصي کان گهٽ نه ايترن ميمبرن جي صحائے سان لکيٽ ۾ نهراءُ آڻط جي إرادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس ڏيڻ
کان پوءِ پيش ڪيو ويو هُجئي،

(ب) آهڙو نهراءُ سَدَنْ جي ڪل ميمبرن جي به پاڳي ٿي کان گهٽ نه ايتري گھٽائي سان پاس ڪيو ويو هُجئي.

(۳) جي سَسَند جي پنهي مان هڪ سَدَنْ آهڙي نموني تهمت لڳائي هُجئي تم بيو سَدَنْ تهمت جي تپاس ڪندو يا ڪرايندو، راشترپتيه کي آهڙي تپاس ۾ حاضر رهڻ جو ۽ پنهنجو عيوضيپڻو ڪراڻ جو حق رهندو.

(۴) جي تپاس جي نتيجي بعد جنهن سَدَنْ تهمت جي تپاس ڪئي يا ڪراي هجئي، تنهنجي ڪل ميمبرن جي به پاڳي ٿي کان گهٽ نه آهڙي گھٽائي نهراءُ پاس ڪري، جنهن ۾ ظاهر ڪيل هجئي تم راشترپتيه خلاف تهمت ثابت ٿي آهي، تم آهڙي نهراءُ جو اثر راشترپتيه کي پنهنجي عهدي تان نهراءُ پاس ٿيڻ جي تاريخ کان هنائڻ جو ٿيندو.

۱۲. راشترپتيه جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ۽ اتفاقي خالي جاءِ ٿي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو

(۱) راشترپتيه جي عهدي جو مُدو پورو ٿيڻ ڪري خالي ٿيل جاءِ پرڻ لاءِ مُدو پورو ٿيڻ کان آڳ چونڊ پوري ڪئي ويندي.

(۲) مؤٽ، استعفا يا هنائي وجڻ سبب يا ٻئي نموني راشترپتيه جي عهدي جي جاءِ خالي ٿيڻ چونڊ، خالي ٿيڻ جي تاريخ کان پوءِ، جيترو ٿي سگهي اوترو جلد ۽ ڪنهن به حالت ۾ چه مهنا پورا ٿيڻ کان آڳ ڪئي ويندي، آها جاءِ پرڻ لاءِ چونڊيل شخص، انوچي ۵۶ جي اڀنڌن جي آدمين، عهدو سنپالٽ جي تاريخ کان پنجن سالن جي پوري مُدي لاءِ عهدي ٿي رهڻ جو حقدار رهندو.

۱۳. پارت جو اُپ راشترپتيه پارت جو هڪ اُپ راشترپتيه ٿيندو.

٦٣. اُپ راشترپتیءَ جو عهدی جی لحاظ کان راجیه سیا جو چیئرمن شیط

اُپ راشترپتی راجیه سیا جو عهدی جی لحاظ کان چیئرمن ٿیندو ۽ پیو ڪو لای
وارو عهدو نه سنیالیندو :

بشرطیک، آنوجید ٦٥ هیٹ اُپ راشترپتی، راشترپتی طریقی ڪم ڪري يا
راشتريٽي جا ڪرتب آدا ڪري ته اُن وقت درميان هو راجیه سیا جي چیئرمن جي
عهدی جا فرض آدا نه ڪندو ۽ آنوجید ٩٧ هیٹ راجیه سیا جي چیئرمن کي ملڪ جوڳي
ڪنهن پگهار يا پتي جو حقدار نه ٿيندو.

٦٤. راشترپتیءَ جي عهدی جي اتفاقی جاء خالي شیط يا غير حاضريءَ درميان اُپ راشترپتیءَ جو راشترپتی طریقی ڪاریه ڪرڻ يا هنجا ڪرتب آدا ڪرڻ

(۱) راشترپتیءَ جي مؤت، استعفا يا هنائي وڃڻ سبب يا پئي نموني سندس عهدی
جي جاء خالي شیط جي حالت ۾ اُپ راشترپتی، جنهن تاريخ تي هن آڌيءَ جي اُپنڌن
آنسار آهڙي خالي جاء ڀرڻ لاءِ چونڊيل نئون راشترپتی پنهنجو عهدو سنیالي، تيستائين
راشتريٽي طریقی ڪاریه ڪندو.

(۲) راشترپتی غيرحاضري، بيماري يا پئي ڪنهن ڪارڻ پنهنجا ڪرتب آدا ڪرڻ
لاءِ آسمرت هجي ته اُپ راشترپتی، راشترپتی پنهنجا فرض وري چالو ڪري اُن تاريخ
تائين، هنجا ڪرتب آدا ڪندو.

(۳) راشترپتی طریقی ڪم ڪندو يا هنجا ڪرتب آدا ڪندي، اُن مدت درميان
۽ اُن مدت بنس بت اُپ راشترپتیءَ کي راشترپتیءَ جا سڀ اختيار ۽ رهائيون رهندو
۽ هُو، سنسد قاعدي دواران ٺهرائي آهڙي اڳوري، پتن ۽ خاص آڌكارن، ۽ جيستائين
آهڙو پربند تئي تيستائين، بینءَ آنسوچي ۽ جاڻايل اڳوري، پتن ۽ خاص آڌكارن
جو حقدار ٿيندو.

٦٥. اُپ راشترپتیءَ جي چونڊ

(۱) اُپ راشترپتیءَ جي چونڊ سند جي پنهني سدنن جي ميمبرن جي ٺهيل هڪ
چونڊ مندل جا ميمبر هڪ منتقل ووت ذريعي يا آنداز عيوضيٽي جي سرشتي پتاندڙ

ڪندا ئه هڙي چونڊ وقت ووت گپت نموني ڏنو ويندو.

(۲) اُپ راشترپتي سنسد جي پنهندي مان ڪنهن سدن جو يا ڪنهن راجيه جي وڌان مندل جي ڪنهن سدن جو ميمبر نه ٿيندو، هجي سنسد جي ڪنهن سدن يا ڪنهن راجيه جي وڌان مندل جي ڪنهن سدن جو ميمبر اُپ راشترپتي طريقي چونڊجي ته جنهن تاريخ تي هُ اُپ راشترپتي طريقي پنهنجو عهدو سنپالي تنهن تاريخ تي اُن سدن ۾ پنهنجي جاء خالي ڪيائين ِائيں ليکيو ويندو.

(۳) ڪو به شخص اُپ راشترپتي طريقي چونڊجي لاء لائق نه ٿيندو سواء تر هُ.

(آ) پارت جو ناڳر ڪ هجي

(ب) پنجتيه سال عمر پوري ڪئي هجي، هـ

(ب) راجيه سيا جو ميمبر چونڊجي لاء لائق هجي.

(۴) ڪو به شخص، جي هُ پارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار جي هت هيٺ يا اُنهن سرڪارين مان ڪنهن جي وس هيٺ ڪنهن مكاني يا بيء اختياريء جي هت هيٺ ڪو لاپ وارو عهدو سنپالي ٿو ته هُ اُپ راشترپتي طريقي چونڊجي لاء لائق نه ٿيندو.

سمجهائي - هن آنڀيد جي پريوجن لاء، جي ڪو شخص سنگه جو راشترپتي يا اُپ راشترپتي يا ڪنهن راجيه جو راجيپال يا سنگه يا ڪنهن راجيه جو منtri آهي ته فقط اُن سبب ڪري هُ لاپ وارو عهدو سنپالي ٿو ِائيں ليکيو نه ويندو.

۶۷. اُپ راشترپتيء جي عهدي جو مُدو

اُپ راشترپتي پنهنجو عهدو سنپالي جي تاريخ کان پنجن سالن جي مُدي لاء
عهدي تي رهندو :
بشر طيڪ -

(آ) اُپ راشترپتي پنهنجي صحي واريء لکيت سان راشترپتيء کي مخاطب
تي، پنهنجي عهدي تان استعوا ڏيئي سگهي ٿو

(ب) اُپ راشترپتيء کي پنهنجي عهدي تان راجيه سيا جي آهڙي نهراء
دواران هنائي سگھبو جيڪو سيا جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گھڻائيء جو پاس
ڪيل هـ لوڪ سيا جو قبول ٿيل هجي؛ پر هن فكري جي پريوجن لاء ڪو نهراء تيسنائين
پيش نه ڪيو ويندو جيستائين نهراء پيش ڪرڻ جي ارادي جو گهت ۾ گهت چوڏهن
ڏينهن جو نوٽيس نه ڏنو ويو آهي

(ب) اُپ راشترپتی، پنهنجي مُدي پوري ٿيڻ جي باوجود، سندس اُتر آذاري عهدو سنپالي تيسائين عهدي تي چالو رهندو.

٦٨. اُپ راشترپتیءَ جي عهدي جي خالي جاء لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت
۽ إتفاقي خالي جاء تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو

(۱) اُپ راشترپتیءَ جي عهدي جو مُدو پورو ٿيڻ ڪري خالي ٿيل جاء پرڻ لاءِ مُدو
پورو ٿيڻ کان آڳ چونڊ ڪئي ويندي.

(۲) موئ، استعوا يا هنائي وجڻ سبب يا ٻئي نموني اُپ راشترپتیءَ جي عهدي
جي جاء خالي ٿيڻ تي، چونڊ، جاء خالي ٿيڻ کانپوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد ڪئي
ويندي، ۽ آها جاء پرڻ لاءِ چونڊيل شخص، آنوچيد ٦٧ جي اپينڏن جي آدين، عهدو
سنپالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي پوري مُدي لاءِ عهدي تي رهڻ جو حقدار رهندو.

٦٩. اُپ راشترپتیءَ دواران قسم يا ساڪم

هرڪو اُپ راشترپتی، پنهنجو عهدو سنپالڻ کان آڳ، راشترپتیءَ، يا اُن چيال
کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روپرو هيئين نموني قسم ڪڻندو يا ساڪم تي چونڊو
۽ اُن تي صكي ڪندو يعني تي

‘مان، فلاڻو ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان، تمان
قانون دواران إستاپن ٿيل يارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽
مان جيڪو فرض سنپالڻ وارو آهيان اُهو ايمانداريءَ سان ادا ڪندس’.

٧٠. بین إتفاقي حالتن ۾ راشترپتیءَ جا ڪرتب ادا ڪرڻ

هن آدياء ۾ پرپنڌ نه ٿيل هجي آهڙيءَ ڪنهن إتفاقي حالت ۾ راشترپتیءَ جا
ڪرتب ادا ڪرڻ لاءِ سندس نيك سمجهي، آهڙو پرپنڌ ڪري سگهندی.

٧١. راشترپتني يا اُپ راشترپتیءَ جي چونڊ سنپنڌي يا اُن سان لاڳو باتون

(۱) راشترپتني يا اُپ راشترپتیءَ جي چونڊ مان پيدا ٿيندڙ يا اُن سان لاڳو سڀني
شك ۽ تكرارن جي جاچ ۽ فيصلو سپريم ڪورٽ ڪندندي جنهن جو فيصلو آخرین ٿيندو.

(۲) جي راشترپتني يا اُپ راشترپتني طريقي ڪنهن شخص جي چونڊ سپريم ڪورٽ

رد ڪري ته سپريي ڪورٽ جي فيصللي جي تاريخ تي يا اُن کان آگه راشترپتي يا اُپ راشترپتيءَ دواران، حالت آنسار، پنهنجي عهدي جا اختيار استعمال ڪرڻ ئ فرض ادا ڪرڻ ۾ ڪيل ڪاريءَ آهڙيءَ پذرائيءَ ڪري ناجائز نه ٿيندا.

(۲) هن سنودان جي اُپيندن جي آذين، سنسد قاعدي دواران راشترپتي يا اُپ راشترپتيءَ جي چونڊ سنبنڌي يا اُن سان لاڳو ڪا به بابت نيمت ڪري سگهندي.

(۳) راشترپتي يا اُپ راشترپتي طريقي ڪنهن شخص جي چونڊ تي کيس چونڊيندڙ چونڊ مندل جي ميمبرن ۾ ڪنهن سبب ڪري ڪا خالي جاء هئط جي آذار تي اعتراض ورتو نه ويندو.

٧٢. معافي وغیره بخشڻ ئ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راشترپتيءَ جو اختيار

(۱) راشترپتيءَ کي اختيار رهندو ته سزا جي معافي، مهملي، مُهملت يا رعایت بخشی يا ڪنهن گناه لاءِ سزا ياب ٿيل ڪنهن شخص جي سزا مهمل ڪري، معاف ڪري يا ڦيرائي.

(آ) سڀني حالتن ۾ جتي سزا يا سزا جو حڪم ڪورٽ مارشل ڪيو هجي.

(ب) سڀني حالتن ۾ جتي سزا يا سزا جو حڪم سنگه جي عملی اختيار جي پهنج اندر ڪنهن بابت سنبنڌي ڪنهن قاعدي خلاف گناه لاءِ ڪيل هجي،

(ٻ) سڀني حالتن ۾ جتي سزا مؤت جي سزا هجي.

(۲) فكري (۱) جي پيٽي فكري (آ) ۾ ڪا به ڳالهه مارشل ڪورٽ جي ڏنل سزا مهمل ڪرڻ، گهتاڻ يا ڦيرائڻ جي سنگه جي اختيار بند سئنا جي ڪنهن عملدار کي قاعدي دواران بخشيل اختيار کي اثر نه ڪندي.

(۳) فكري (۱) جي پيٽي فكري (ٻ) ۾ ڪا به ڳالهه، ڪنهن اُن وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ راجيه جو راجيپال استعمال ڪري سگهي آهڙيءَ مؤت جي سزا مهمل رکڻ، گهتاڻ يا ڦيرائڻ جي اختيار کي اثر نه ڪندي.

٧٣. سنگه جي عملی اختيار جي پهنج

(۱) هن سنودان جي اُپيندن جي آذين، سنگه جو عملی اختيار پهچندو.

(آ) اُنهن بابت تائيين جن بحسبت سنسد کي قادر ڦاهڻ جو اختيار هجي،

(ب) آهڙا حق، آختيار ۽ حڪومت استعمال ڪرڻ تائين جيڪي پارت سرڪار ڪنهن عهد نامي يا اقرار نامي روء استعمال ڪري سگهي :

بشرطڪ پيٽي فقري (أ) ۾ چاڻايل عملی آختيار هن سنودان ۾ يا سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي ۾ ڪيل خاص اپيند سوء راجيه ۾ آهڙين بابتن تائين نه پهچندو جن بنسبت راجيه جي وڌان مندل کي به قاعدا ٺاهڻ جو آختيار آهي.

(م) جيستائين سنسد پيو اپيند نه ڪري تيستائين، هن آنوچيد ۾ ڪايه ڳالهه هئڻ جي باوجود، ڪو به راجيه ۽ راجيه جو ڪو به عملدار يا آختياري انهن بابتن ۾، جن بنسبت سنسد کي اُن راجيه لاءِ قاعدو ٺاهڻ جو آختيار آهي، آهڙن عملی آختيارن يا ڪرتبين جو استعمال چالو رکي سگهندو جن جو استعمال اهو راجيه يا اُن جو عملدار يا آختياري هن سنودان جي شروعات کان يڪدرم اڳ ڪري سگھيو ٿي.

منtri پريشد

٧٣. راشترپتي ۽ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منtri پريشد

(ا) راشترپتي ۽ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منtri پريشد ٿيندي جنهن جو وڌو پرڏان منtri هوندو، ۽ راشترپتي پنهنجي ڪرتبين جي عمل ۾ اُن صلاح موجب هلندو؛ بشرطڪ راشترپتي منtri پريشد کي آهڙيءَ صلاح تي عام طرح يا ٻئي نموني وري ويچار ڪرڻ لاءِ چئي سگهندو ۽ آهڙي وري ويچار ڪرڻ کانپوءَ ڏنل صلاح موجب راشترپتي عمل ڪندو.

(ب) راشترپتي ۽ کي منtribin ڪا صلاح ڏني، يا ڪھڙي صلاح ڏني، اُن سوال جي جاچ ڪنهن به ڪورٽ ۾ نه ڪئي ويندي.

٧٤. منtribin جي باري ۾ بيا اپيند

(ا) پرڏان منtri ۽ کي راشترپتي مقرر ڪندو ۽ بيا منtri راشترپتي پرڏان منtri ۽ جي صلاح تي مقرر ڪندو.

(ب) منtri پنهنجي عهدي تي راشترپتي ۽ جي خوشيءَ تائين چالو رهندو.

(ج) منtri پريشد گڏيل نموني لوڪ سڀا ڏانهن جوابدار رهندو.

(د) ڪو به منtri پنهنجو عهدو سنپالي تنهن کان اڳ راشترپتي کيس ٿينءَ

آنوسوچي هن پريوجن لاء ڏنل نمونن موجب عهدي ۽ را زداريءَ جا فسمر ڪٿائيندو.

(٥) کو بہ منtri جیکو سلسلیوار چھن مهمن جی ڪنهن مُدت لاءَ سُنسد جی ڪنهن سدن جو میمبر نه آهي، اُهو اُها مُدت پوري ٿيڻ تي منtri نه رهندو.

(٤) منترین جا پگهار ئىپتا سىنسد وقت بوقت قاعدي دواران نهرائي، اهى ٿيندا، جيستائين سىنسد ائين نهرائي تيستائين بىنءَ آنوُسوجيٰ ۾ جاڻايل موجب ٿيندا.

پارت جو آثاری جنرل

۷۶۔ پارت جو آثارنی جنرل

(۱) راشترپتی، سپریم کورٹ جو جج مقرر ٿيڻ جي لائق هُجی آهڙي شخص کي پيارت جو آثارني جنرل مقرر ڪندو.

(۲) آثارنی جنرل جو فرض ٿيندو ته پارت سرڪار کي آهڙين قانوني بابتن ۾ صلاح ڏئي ۽ قانوني خاصيت جا ٻيا آهڙا فرض آدا ڪري چي راشتريپتي وقت بوقت سندس ۾ ڪري يا ڪيس سُئنيپي، ۽ هن سنودان يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ ڪيس عطا ٿيل ڪرتب آدا ڪري.

(۳) پنهنجا فرض بجا آظٹ ۾ آثارنی جنرل کي پارت جي کيترا ۾ سڀني ڪورٽن ۾ کيس ٻڌو وڃي آهڙو حق رهندو.

(۲) آثارني جنرل پنهنجي عهدي تي راشترپتيه جي خوشيه تائين چالو رهندو،
ا راشترپتي نهرائي اهو مكتاثو كيس ملندو.

سرکاری ڪم جو سنپھالن

۷۷۔ پارت سرکار جی کم جو سنچالن

(۱) پارت سرکار جي سڀ ڪاروباري ڪارروائي راشنرپتيءَ جي نالي هر ڪيل ظاهر ڪئي ويندي.

(۲) راشترپتیه جي نالي ۾ ڪيل ۽ لکيل حڪم ۽ بيا دستاويز راشترپتیه جي ٺاهيل نيمن ۾ چاڻايل نموني تصديق ڪيا ويندار ۽ آهڙي نموني تصديق ٿيل ڪنهن حڪم

يا دستاويز جي جائزگي ئي ان آذار تي اعتراض نه ورتو ويندو ته اهو راشترپتي ئو جو
كيل يا لکيل حكم يا دستاويز نه آهي.

(۳) پارت سرکار جو گم وڌيک سهوليت سان ٿئي انهيءَ لاءِ اهو گم منترین
هر ورچن لاءِ راشترپتي نيم ڻاهيندو.

٧٨. راشترپتي ئي خبر پهچائڻ وغیره بنسبت پرداڻ منتريءَ جا فرض
پرداڻ منتريءَ جو فرض ٿيندو ته.

(آ) سنگه جي معاملن جي ڪاروبار، قانون سازيءَ جي رتن سنبندي منtri
پريشد جي سڀني فيصلن جي راشترپتي ئي ڄاڻ ڪري،

(ب) سنگه جي معاملن جي ڪاروبار، قانون سازيءَ جي رتن سنبندي
راشتري گھرائي آهڙي خبر رسائي،

(ٻ) جي راشترپتي گھر ڪري ته ڪا به آهڙي بابت منtri پريشد جي
ويچاره لاءِ پيش ڪري جنهن تي ڪنهن منtri فيصلو ورتو هجي پر جيڪا منtri
پريشد جي زير ويچار نه ٿي هجي.

آذيءُ بيون

سنند

عام

٧٩. سنند جي رچنا

سنگه لاءِ سنند ٿيندي جنهن هر راشترپتي، به سدن هوندا جي راجيه سيا
لوک سيا نالي ٿيندا.

٨٠. راجيه سيا جي رچنا

(آ) راجيه سيا هر هوندا.

(آ) بارهان ميمبر جي راشترپتي دواران فكري (۳) جي اپيندن پتايندڙ ٿاقيا
ويندا،

(ب) به سوءِ آثنيهن کان مٿي نه ايترا راجين، سنگه کيترا جا عيوضي.

(٢) راجيئه سیا ۾ راجيئن جي ۽ سنگهه کيترن جي عيوظين دواران پرڻ وارين جاين جي ورچ چوٿينءَ آنوُسوچيءَ ۾ اُن خيال کان درج ٿيل اُپبنڌن موجب ٿيندي.

(٣) فكري (١) جي پيتي فكري (أ) هيٺ جيڪي ميمبر راشترپتي ٿاقيندو اُهي هيٺ ڏنل وشين بنسبت خاص علم يا عملی آزمودي وارا شخص هوندا يعني ته ساهتيئ، وگيان، هنر ۽ سماج شيوا..

(٤) هرھڪ راجيئه جا راجيئه سیا ۾ عيوظي راجيئه جي وڌان سیا جا چونڊيل ميمبر آندار عيوظبيپلي جي سرشتي موجب هڪ منتقل ووت ذريعي چونڊيندا.

(٥) سنگهه کيترن جا راجيئه سیا ۾ عيوظي سنسد قاعدي دواران ڦهرائي اُن نموني چونڊيا ويندا.

٤١. لوڪ سیا جي رچنا

(١) آنوچيد ٣٣ جي اُپبنڌن جي آدين، لوڪ سیا ۾ هوندا:-

(أ) راجيئن جي ملڪي تکن مان سڌيءَ چونڊ ذريعي چونڊيل پنج سوٽ پنجبوههن کان مٿي نه ايترا ميمبر، ۽

(ب) سنگهه کيترن جا عيوظي سنسد قاعدي دواران پرپنڌ ڪري اُن نموني چونڊيل ويھن کان مٿي نه ايترا ميمبر.

(٢) فكري (١) جي پيتي فكري (أ) جي پريوجن لاءَ-

(أ) هرھڪ راجيئه کي لوڪ سیا ۾ جاين جي سنکيا آهڙي نموني ورچي ويندي جو اُن سنکيا ۽ راجيئه جي آدمشاريءَ جي وچير پرماظ، جيترو ٿي سگهي اوترو سڀني راجيئن لاءَ ساڳيو هنجي، ۽

(ب) هرھڪ راجيئه کي ملڪي تکن ۾ وراھيو ويندو آهڙي نموني جو هرھڪ تڪ جي آدمشاريءَ اُن کي ورجيل جاين جي سنکيا جي وچير پرماظ، جيترو ٿي سگهي اوترو سچجي راجيئه ۾ ساڳيو هنجي:

بشرطيڪ هن فكري جي پيتي فكري (أ) جا اُپنڌ لوڪ سیا ۾ جاين ورچڻ جي پريوجن لاءَ ڪنهن راجيئه کي تيسائين لڳو نه پوندا جيسائين اُن راجيئه جي آدمشاريءَ سث لكن کان مٿي نه هنجي.

(٣) هن آنوچيد ۾ محاوري 'آدمشاريءَ' جي معني! آهي ته اڳين آخرین جن گئنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشاريءَ جنهنجي متعلق انگه شائع ڪيا ويا هنجن :

بشرطیک ھن فقري ۾ اڳین آخرين جن گٻنا جنهن جي متعلق انگه شایع ڪيا ويا هجن اُن جو نرديش جيستائين ۲۰۰۰ سال کان پوءِ پھريين جن گٻنا جي متعلق انگه شایع ٿين تيستائين، ۱۹۷۱ جي جن گٻنا ڏانهن سماجهيو ويندو.

٨٢. هرڪ جن گٻنا بعدوري ٺاهي بھارڻ

هرڪ جن گٻنا پوري ٿيڻ تي راجين کي لوڪ سڀا ۾ جاين جي ورج ۽ هرڪ راجيه جي ملڪي تکن ۾ ورهاڻي کي آهڙيءَ اختياريءَ دواران ۽ آهڙيءَ نموني وري ٺاهي بھاريyo ويندو جيئن سنند قاعدي دواران ٺهرائي :

بشرطیک آهڙيءَ وري ٺاهي بھارڻ جو آثر لوڪ سڀا ۾ عيوضبيپڻي تي اُن وقت موجود سدن جي برخاستگيءَ تائين نه ٿيندو.

وڌيڪ بشرطیک آهڙيءَ وري ٺاهي بھارڻ جو آثر راشترپتي حڪم دواران ٺهرائي اُن تاريخ کان ٿيندو ۽ جيستائين آهڙيءَ وري ٺاهي بھارڻ جو آثر ٿئي تيستائين سدن لاءِ ڪا به چونڊ آهڙيءَ وري ٺاهي بھارڻ کان آڳه هونڊڙ ملڪي تکن جي آذار تي ٿي سگهندڻي :

۽ بشرطیک جيستائين سال ۲۰۰۰ کان پوءِ ڪيل پھرئين جن گٻنا جي متعلق انگه شایع ٿين تيستائين هن آنوچيد هيٺ راجين کي لوڪ سڀا ۾ جاين جي ورج ۽ هرڪ راجيه جي ملڪي تکن ۾ ورهاڻي کي وري ٺاهي بھارڻ ضروري نه ٿيندو.

٨٣. سنند جي. سدن جي مدت

(۱) راجيه سڀا برخاست ڪانه ٿيندي، پر اُن جا ٿي سگهي اوترو قدر ٿيون حصو ميمبر سنند قاعدي دواران هن بابت اُپنڌ ڪري اُن موجب هر ٻيون سال پورو ٿيڻ تي جيترو ٿي سگهي اوترو جلد رتأئر ڪندا.

(۲) لوڪ سڀا، جي اُن کان آڳه برخاست نه ٿي هُججي ته اُن جي پھرئين ۽ بئنڪ جي مقرر ڪيل تاريخ کان پنجن سالن لاءِ چالو رهندڻي ۽ نه وڌيڪ، ۽ اُن پنجن سالن جي مدت پوري ٿيڻ جو آثر سدن جي برخاستگي ٿيندو :

بشرطیک جيستائين مشڪل حالتن جو آعلان عمل ۾ هُججي تيستائين سنند قاعدي دواران اُها مدت ايتريءَ مدت لاءِ وڌائي سگهندڻي جا هڪ ئي وقت هڪ سال کان وڌيڪ نه هُججي ۽ ڪنهن به حالت ۾ آعلان جو عمل بند ٿيڻ کان پوءِ چهن مهمن کان وڌيڪ نه هُججي.

۸۳۔ سنسد جی میمبریٰ لاءِ لیاقت

سنند جم جاں پر ط لاءِ چوند جط لاءِ کو به شخص لائئن نه ٿيندو سواع ته هو -

(أ) پارت جو ناگرک هجی ۽ چوند ڪميشن طرفان هن خيال کان اختياري ڏنل شخص روپرو ٿين انوسوچي ۽ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم ڪطي يا ساڪم پري ۽ صڪي ڪري;

(ب) راجیہ سیا ۾ جاء جی حالت ۾ تیہن سالن کان گھٹ عمر جو نہ هُجی
لوک سیا ۾ جاء جی حالت ۾ پنجویہن سالن کان گھٹ عمر جو نہ هُجی ।

(ب) سنسد دواران ناهيل قاعدي هر يا اون باري هر نتراجيل بيون لياقتون منجھس هنجن.

۸۵ . سَنْسَد جو آجِلاس بند رکٹ ۽ برخاستگي

(۱) راشٹرپتی وقت بوقت سنند جی هرھے سدن کی، کیس نیک لگی اُن وقت جاء تی کنی ٿیط لاء سڏائیندو پر انجی ڪے اجلاس جی پچاڑیءَ جی بئنک ۽ بیندڙ اجلاس جی پھرینءَ بئنک لاء مقرر ڪيل تاريخ جي وچڻ چه مهنا نم پوندا.

۲) راشٹرپتی، وقت بوقت۔

(۱) پئی سَدُن یا پنهی مان کو بہ سَدُن بند رکی سگھندو؟

(ب) لوک سیا یہ خاست کری سگھندو۔

۸۔ راشرپتی جو سَدن کی مخاطب ٹیپ ۽ سندپشا موکلٰٹ جو حق

(۱) راشترپتی سنسد جي پنهي مان ڪنهن به سدن کي يا پنهي سدن کي گڏ مخاطب ٿي سگهندو۽ اُن پريوجن لاءِ ميمبرن جي حاضريءَ جو حڪم ڪري سگهندو.

(۲) راشترپتی سنسد جي ڪنهن به سدن کي سنسد آڳيان ويچار هيٺ ڪنهن
يل بنسبت يا ٻيءَ حالت ۾، سنديشا موڪلي سگهندوا ۽ جنهن سدن کي آهڙو سنديشو
موڪليو وڃي آهو سهوليت موجب جلد از جلد سنديشي ۾ ويچار ڪرڻ لاءُ چائيل بايت
ني ويچار ڪندو.

٨٧. راشترپتی ئە جو خاص وياکيابان

(١) راشترپتی لوک سیا جی هرھک عام چوند کان پوءِ پھرئین إجلاس جی شروعات ھر ئە هرھک سال جی پھرئین إجلاس جی شروعات ھر سنند جی پنهنی سَدن جی گذيل سیا کي مخاطب ٿيندو ھر سنند کي کيس سڈائٹ جي سببن جي ڄاڻ ڪندو.

(٢) هرھک سَدن جي ڪارروائي ئە کي نيمت ڪرڻ وارن نيمن ھر آهڙي وياکيابان ھر چاڻايل بابتن تي بحث ڪرڻ لاءِ وقت ڦانڊڻ جو پربند ڪيو ويندو.

٨٨. سَدن بنسبت منترین ئە آثارني جنرل جا حق

هر ڪنهن منtri ئە پارت جي آثارني جنرل کي هرھک سَدن يا پنهنی سَدن جي گذيل سیا ھر ڪنهن به ڪاميٽي ڪنهن جو هُو ميمبر نامزد ڪيو وڃي اُن ھر ڳالهائڻ جو ئە بی ئە طرح اُن جي ڪارروائي ئە پاڳ وٺ جو حق رهندو پر هن آنوچيد جي آزار تي هو ووٽ ڏيڻ جو حقدار نه ٿيندو.

سنند جا عهديدار

٨٩. راجيه سیا جو چيئرمن ئە دپتي چيئرمن

(١) پارت جو اُپ راشترپتی عهدی جي لحاظ کان راجيه سیا جو چيئرمن چيئرمن ٿيندو.

(٢) راجيه سیا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد سیا جي هڪ ميمبر کي پنهنجو دپتي چيئرمن چونڊيندي ئە جڏهن به دپتي چيئرمن جو عهدو خالي ٿئي تڏهن سیا پئي ميمبر کي پنهنجو دپتي چيئرمن چونڊيندي.

٩٠. دپتي چيئرمن جو عهدو خالي ٿيڻ ئە عهدی تان استعفا ڏيڻ ئە

هئائڻ

راجيه سیا جي دپتي چيئرمن طريقي عهدو سنپالينڊر ميمبر -

(أ) جي راجيه سیا جو ميمبر هئائڻ بند ٿئي تم عهدو خالي ڪندوا

(ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صكي واريء لکيت سان چيئرمن کي مخاطب ٿي پنهنجي عهدی تان استعفا ڏيئي سگهندو ئە

(ب) راجیه سیا جی اُن وقت جی سینی میمبرن جی گھٹائیء سان پاس ڪيل
نھراء دواران کیس عهدی تان هتائی سگھبو :

بشر طیک فقری (ب) جی پریوجن لاء کو به نھراء تیستانین پیش نہ کیو ویندو
جیستانین نھراء پیش ڪرڻ جی ِرادی جو گھت چوڏهن ڏینهن جو نوئیس
نہ ڏنو ویو هنجی.

٩١. دپتی چیئرمن یا بئی شخص جو چیئرمن جی عهدی جا فرض آدا ڪرڻ یا چیئرمن طریقی ڪاریه ڪرڻ جو اختیار

(۱) چیئرمن جو عهدو خالی هنجی تذهن یا جنهن مدت درمیان اُپ راشترپتی،
راشتھرپتی طریقی ڪاریه ڪری یا راشترپتیء جا ڪرتب آدا ڪری تذهن، عهدی جا
فرض دپتی چیئرمن یا جی دپتی چیئرمن جو عهدو به خالی هنجی تم راجیه سیا جو
اُھو میمبر جنهن کی راشترپتی هن پریوجن لاء مقرر ڪری، اُھو آدا ڪندو.

(۲) راجیه سیا جی ڪنهن به بئنک ۾ چیئرمن جی غیر حاضریء ۾ دپتی چیئرمن
یا جی اُھو به غیر حاضر هنجی تم اُھو شخص جیکو سیا جی ڪارروائیء جی نیمن
دواران نھرایل هنجی، یا جی اهزڙو کو شخص به حاضر نه آهي تم، سیا نھرائی اُھو
پیو شخص چیئرمن طریقی ڪم ڪندو.

٩٢. چیئرمن یا دپتی چیئرمن کی جڏهن عهدی تان هتائڻ جو نھراء ویچار هیث هنجی تذهن صدارت نہ ڪندو

(۱) راجیه سیا جی ڪنهن بئنک ۾ اُپ راشترپتیء کی سندس عهدی تان هتائڻ
جو کو نھراء جیستانین ویچار هیث هنجی تیستانین چیئرمن، یا جیستانین دپتی
چیئرمن کی سندس عهدی تان هتائڻ جو کو نھراء ویچار هیث آهي، تیستانین دپتی
چیئرمن، حاضر هوندو تم بس صدارت نہ ڪندو، هر ھک اھڙی بئنک سنپندي آنوچید
۹۱ جی فقری (۲) جا اُپنڌ ٻئين لاڳو پوندل، جيئن اُھي اھڙیء بئنک سنپندي لاڳو
پون جنهن ۾ چیئرمن یا حالت آنسار دپتی چیئرمن غیر حاضر هنجی.

(۲) چیئرمن کی، راجیه سیا جی ڪارروائیء ۾ اُپ راشترپتیء کی عهدی تان هتائڻ
جو کو نھراء ویچار هیث هنجی تذھین سیا ۾ ڳالھائڻ جو ۽ بيء طرح ڪارروائیء
۾ ڀاڳ وٺڻ جو حق رهندو پر، آنوچید ۱۰۰ ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جی باوجود، اھڙی
نھراء تی یا اُن ڪارروائیء درمیان بيء ڪنهن بابت تی کیس ووت ڏیط جو بلکل
حق نه رهندو.

٩٣. لوک سیا جو اسپیکر، دپتی اسپیکر

لوک سیا جیترو ٿی سگھی اوترو جلد سدن جی ٻن میمبرن کی، جدا جدا پنهنجی اسپیکر، دپتی اسپیکر طریقی چوندیندی، جذهن به اسپیکر یا دپتی اسپیکر جو عهدو چالی ٿئی تڏهن سدن ٻئی میمبر کی حالت انوسار، اسپیکر یا دپتی اسپیکر طریقی چوندیندو.

٩٤. اسپیکر، دپتی اسپیکر جی عهدن جو خالی ٿیط، عهدي تان استعفا ڏیط، هتائط

لوک سیا جی اسپیکر یا دپتی اسپیکر جو عهدو سنیالینڈر میمبر -

- (ا) جی لوک سیا جو میمبر هئط بند ٿئی تم پنهنجو عهدو خالی ڪندو،
- (ب) ڪنهن به وقت پنهنجی صحی واریء لکیت سان، جی اُهو میمبر اسپیکر آهي تم دپتی اسپیکر کی مخاطب ٿی، جی اُهو میمبر دپتی اسپیکر آهي تم اسپیکر کی مخاطب ٿی، پنهنجی عهدي تان استعفا ڏيئي سگھندو،
- (ب) لوک سیا جی اُن وقت جی سینی میمبرن جی گھٹائی، جی پاس ڪيل نھراء سان کيس عهدي تان هتائي سگھبو،

بشرطيڪ فقری (ب) جی پریوجن لاءِ ڪو به نھراء تیستائين پیش نه ڪيو ویندو نه ڏنو ویو هججي :

وڌيڪ بشرطيڪ جذهن به لوک سیا برخاست ٿئي تم اسپیکر پنهنجو عهدو برخاستگي، بعد لوک سیا جي پھرین ٻئنک کان يڪم اڳه تائين خالي نه ڪندو.

٩٥. دپتی اسپیکر یا ٻئي شخص جو اسپیکر جي عهدي جا فرض آدا ڪرڻ يا اسپیکر طریقی ڪم ڪرڻ جو اختیار

- (ا) اسپیکر جو عهدو جذهن خالي هججي تڏھين عهدي جا فرض دپتی اسپیکر يا جي دپتی اسپیکر جو عهدو به خالي هججي تم لوک سیا جو میمبر جنهن کي هن پریوجن لاءِ راشرتپتي مقرر ڪري، اُهو آدا ڪندو.
- (ب) لوک سیا جي ڪنهن به ٻئنک مان اسپیکر جي غيرحاضری، ۾ دپتی اسپیکر يا جي اُهو به غير حاضر هججي تم اُهو شخص جيڪو سدن جي ڪارروائي جي نيمن

دواران نهرايو وڃي يا جي آهڙو ڪو شخص حاضر نه آهي ته پيو شخص جيڪو سدن
نهائي، اهو إسپيڪر طريقي ڪم ڪندو.

٩٦. إسپيڪر يا دپتي إسپيڪر کي جڏهن عهدی تان هتائڻ لاءِ نهراءُ ويچار هيٺ هنجي تڏهن صدارت نه ڪندو

(١) لوڪ سڀا جي ڪنهن بئنك ۾ جيستائين إسپيڪر کي سندس عهدی تان هتائڻ
لاءِ ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هنجي تيستائين إسپيڪر، يا جيستائين دپتي إسپيڪر کي
سندس عهدی تان هتائڻ لاءِ ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هنجي تيستائين دپتي إسپيڪر،
حاضر ھوندو ته بر صدارت نه ڪندو، هر ڪم آهڙيءَ بئنك سنبندی آنجي ٩٥ جي
فوري (٢) جا اُپبنڌ ائين لاڳو پوندا جيئن اهي آهڙيءَ بئنك سنبندی لاڳو پون جنهن
۾ إسپيڪر يا حالت آنسار دپتي إسپيڪر، غير حاضر هجي.

(٢) إسپيڪر کي، لوڪ سڀا ۾ کيس عهدی تان هتائڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ
هنجي تڏهن سڀا ۾ ڳالهائڻ جو آن جي ڪارروائي ۾ ٻيءَ طرح ڀاڳ وٺڻ جو حق
رهندو، آنجي ١٠٠ ۾ ڪنهن به ڳاله جي باوجود، کيس آهڙيءَ نهراءُ تي يا آن
ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ووٽ ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو
پر نه ووٽن جي برابريءَ جي حالت ٿر.

٩٧. چيئرمن، دپتي چيئرمن، إسپيڪر جا پگهار ۽ پيتا

راجيه سڀا جي چيئرمن، دپتي چيئرمن، لوڪ سڀا جي إسپيڪر، دپتي إسپيڪر
کي سنسد قاعدي دواران مقرر ڪري آهڙا جدا جدا پگهار، پيتا، جيستائين آهڙيءَ
نموني هن بابت پربند ٿئي تيستائين، بين آنسوچيءَ ۾ چاڻايل آهن اهي پگهار،
پيتا ڏنا ويندا.

٩٨. سنسد جو سچيواليم

(١) سنسد جي هر ڪم سدن کي آلهه دفتری عملو ھوندو؛
بشرطڪ هن فوري ۾ ڪچ به سنسد جي ٻنهي سدن لاءِ گذيل عهدا رچڻ کان
روڪي ٿو آهڙو مطلب نه ڪڍيو ويندو.

(۲) سند جي هرڪ سدن جي دفتری عملی جي پرتی ۽ مقرر ٿيل شخصن جي نوگريء جي شرطن کي سند قاعدي دواران نيمت ڪري سگهندی.

(۳) جيستائين سند فكري (۲) هيٺ پرپنڌ ڪري تيستائين لوڪ سڀا يا راجيه سڀا جي دفتری عملی جي پرتیء ۽ مقرر ٿيل شخصن جي نوگريء جي شرطن کي نيمت ڪرڻ لاءِ راشرتپتی لوڪ سڀا جي اسپيڪر يا راجيه سڀا جي سڀاپتيء سان، حالت آنسار صلاح ڪرڻ کان پوءِ نيم ڏاهي سگهندو، آهڙا ڇاهيل نيم اُن فكري هيٺ ڇاهيل ڪنهن به قاعدي جي اپيندين جي آذين ائر ڪارڪ ٿيندا.

ڪم جو سنچالن

۹۹. ميمبرن دواران قسم يا ساڳ

سند جي هرڪ سدن جو هرڪو ميمبر پنهنجي جاء وٺڻ کان آڳ، راشرتپتيء يا سندس هن خيال کان مقرر ڪيل ڪنهن شخص روپرو ٿين آنسوچيء ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم ڪلندو يا ساڳه تي چوندو، اُنتي صحبي ڪندو.

۱۰۰. سدن ۾ ووت ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سدن جو اختيار ۽ ڪورم

(۱) هن سندان ۾ پئي نموني ٿيل اپينڊ سوء، ڪنهن به سدن جي ڪنهن به ٻئنڪ ۾ يا سدن جي گڏيل ٻئنڪ ۾ سڀائي سوال اسپيڪر، يا چيئرمن يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪندڙ شخص کان سوء، حاضر ۽ ووت ڪندڙ ميمبرن جي گھٹائيء سان فيصل ڪيا ويندا.

چيئرمن يا اسپيڪر، يا آهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، پهرين ووت ڪو نه ڪندو، پر وتن جي برابريء جي حالت ۾ قطعي ووت کيس رهندو، اُن جو هُو استعمال ڪندو.

(۲) هر سدن کي پنهنجي ميمبرن ۾ ڪنهن خالي جاء جي باوجود ڪم ڪرڻ جو اختيار رهندو، سند ۾ ڪا به ڪارروائي جائز ٿيندي باوجود إنجي ته پوءِ معلوم ٿئي ته ڪو شخص جنهن کي آهڙو حق نه هو اهو وينو يا ووت ڏنائين يا پئي نموني ڪارروائيء ۾ پاڳ ورتائين.

(۳) سند قاعدي دواران پيو اپينڊ ڪري تيستائين، سند جي هرڪ سدن جي ٻئنڪ جوڙڻ لاءِ ڪورم اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي سنکيا جو ڏهون حصو ٿيندو.

(۴) جي سدن جي ڪنهن ٻئنڪ درميان ڪنهن به وقت ڪورم نه آهي ته چيئرمن

يا اسپيڪر يا آهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص جو فرض ٿيندو ته سدن کي مهمل ڪري
يا سڀا مهمل رکي جيستائين گورم ٿئي.

ميمبرن جون غير لياقتون

١٠٠. جايون خالي ڪرڻ

(١) ڪو به شخص سنسد جي پنهي سدن جو ميمبر نه ٿيندو ۽ سنسد قاعدي دواران آهڙو پربند ڪندي ته جيڪو شخص پنهي سدن جو ميمبر چونڊ جي آهو هڪ يا ٻئي سدن ۾ پنهنجي جاء خالي ڪري.

(٢) ڪو به شخص سنسد جو ۽ راجيه جي وڌان مندل جي ڪنهن سدن، پنهي جو ميمبر نه ٿيندو، ۽ جي ڪو شخص سنسد ۽ راجيه جي وڌان مندل جي ڪنهن سدن پنهي جو ميمبر چونڊجي ته راشترپتيه دواران ناهيل نيمن ۾ چاڻايل مدت پوري ٿيڻ تي آن شخص جي سنسد ۾ جاء خالي ڦيندي، سوء ته هُن تنهن کان آڳه راجيه جي وڌان مندل ۾ پنهنجي جاء جي استعفا ڏني هڃي.

(٣) جي سنسد جي ڪنهن به سدن جو ميمبر -

(آ) آنوچيد ١٠٢ جي فكري (١) يا فكري (٢) ۾ چاڻايل ڪنهن به غير لياقت

هيٺ آهي وڃي، يا

(ب) پنهنجي جاء جي پنهنجي هٿ سان لکي، حالت آносار، چيئرمن يا اسپيڪر کي مخاطب ٿي، استعفا ڏئي، ۽ سندس استعفا، حالت آносار، چيئرمن يا اسپيڪر دواران، قبول ٿئي، ته سندس جاء، ائين ٿيڻ تي، خالي ٿيندي :
بشرطيڪ پيٽي فكري (ب) ۾ چاڻايل ڪنهن استعفا جي حالت ۾ چيئرمن يا اسپيڪر کي، حالت آносار، مليل خبر مان يا بيء طرح ۽ کيس ڦيڪ لڳي ته آهڙي جاچ ڪرڻ کان پوء، خاطري ٿئي ته آها استعفا مرضيء سان ڏنل يا سچي نه آهي ته هُ آهڙي استعفا قبول نه ڪندو.

(٣) جي سنسد جي ڪنهن سدن جو ڪو ميمبر سدن جي موڪل کان سوء ُنجي سڀني ٻئنڪن مان سث ڏينهن جي مدت لاڳير حاضر رهي ته سدن سندس جاء خالي ظاهر ڪري سگنهندو.

بشرطيڪ سث ڏينهن جي آها مدت ڳلنچ مهل آن مدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن ۾ سدن بند رکيو ويو هڃي يا سانده چئن کان وڌيڪ ڏينهن لاڳ مهمل ڪيو ويو هڃي

١٠٢. میمبری ئا لاءِ غیر لیاقتون

(۱) سند جي ڪنهن سدن جو میمبر چونجھن لاءِ میمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غیر لائق ٿيندو.

(آ) جي هو پارت سرڪار يا ڪنهن راجيم سرڪار جي هت هيٺ، سندس قاعدي دواران ظاهر ڪيو هجي ته اُن عهدي جو سنپاليندڙ غير لائق نه ٿيندو اُن کانسواء ڪو به لايپ وارو عهدو سنپالي ٿو.

(ب) جي هو آڻ سالم چت جو آهي، سمرت ڪورٽ طرفان ائين ظاهر ٿيل آهي.

(ب) جي هو آڻ رها ٿيل نادار آهي.

(پ) جي هو پارت جو ناڳرڪ نه آهي يا مرضي ئا سان ڪنهن پرڏيهي راج جي ناڳرڪتا حاصل ڪئي اٿس، يا ڪنهن پرڏيهي راج ڏانهن وفاداري يا پوئلئي ئا جي قبوليت هيٺ آهي.

(ڀ) جي هو سند جي ڌاهيل ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ ائين غير لائق آهي. سمجھائي - هن فقري جي پريوچن لاءِ جي ڪو شخص سنگه جو يا ڪنهن راجيم جو منtri آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو پارت سرڪار يا اُن راجيم سرڪار جي هت هيٺ لايپ وارو عهدو سنپالي ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

(۲) سند جي پنهي مان ڪنهن به سدن جو میمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غير لائق ٿيندو جي هو ڏهين انوسوچي هيت ائين غير لائق آهي ته.

١٠٣. میمبرن جي غير لائقي ئا جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(۱) جي ڪو سوال اُتي ته سند جي ڪنهن سدن جو ڪو میمبر انوچيد ۱۰۲ جي فقري ۾ چاڻايل غير لیاقتون مان ڪنهن هيٺ آيو آهي پا نه ته اهو سوال راشترپتي ئا جي فيصلو لاءِ موڪليو ويندو هنجو فيصلو آخرین ٿيندو.

(۲) آهڙي ڪنهن سوال تي ڪو فيصلو ڏيڻ کان اڳ راشترپتي چوٽ ڪميشن جو رايو ولندو اُن رايي موجب عمل ڪندو.

١٠٤. انوچيد ۹۹ هيٺ قسم ڪٻڻ يا ساڪم تي چوٽ کان اڳ يا آڻ لائق هوندي يا غير لائق ٿيندي به وھڻ ۽ ووت ڏيڻ لاءِ سزا

جي ڪو شخص سند جي ڪنهن سدن ۾ انوچيد ۹۹ جي ضرورتن جي پورائي ڪٻڻ کان اڳ يا جڏهن کيس خير آهي ته هو انجي میمبري ئا لائق نه آهي يا غير لائق آهي، يا سند جي ڪنهن قاعدي جي اپبنڌن دواران سندس ائين ڪٻڻ تي

بندش وڌي ويءَ آهي، ميمبر طريقي وهى يا ووت ڏئي ته إِئين وھڻ يا ووت ڏڀڻ
جي هرهڪ ڏينهن لاءُ هُونچ سُورپين جي ڏنڊ لاءُ جوابدار ٿيندو جو سنگه ڏانهن
لهٽي قرض طور وصول ڪيو ويندو.

سنسد ۽ آن جي ميمبرن جا آختيار، خاص حق ۽ رهایون

۱۰۵. سنسد جي سدن ۽ آنجي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا آختيار، خاص حق، وغيره

(۱) هن سنودان جي اپيندن ۽ سنسد جي ڪارروائي ڪي نيمت ڪنڊڙ نيمن ۽
قائمي حکمن جي آذين رهي، سنسد ۾ واطي ۽ جي سوتنترا رهندی.

(۲) سنسد يا آن جي ڪنهن ڪاميٽي ۾ ڪچ چوٽ يا ڪو ووت ڏڀڻ بنسبت سنسد
جي ڪنهن ميمبر تي ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪا ڪارروائي نه ڪئي ويندي ۽ سنسد جي
سدن جي آختياريءَ موجب يا آن هيٺ ڪنهن رپورٽ، ڪاغذ، ووت يا ڪارروائي جي
شائع ٿيڻ بنسبت ڪو به شخص آهڙي نموني جوابدار نه ٿيندو.

(۳) پين بابتن ۾ سنسد جي هر سدن ۽ هر سدن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا آختيار،
خاص حق ۽ رهایون اُهي ٿيندا جي سنسد قاعدي دواران وقت بوقت نهرائي،
جيستائين إِئين نهرائي تيستائين آن سدن ۽ آن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا سنودان
سدارو چوئيتاليه ائڪت ۱۹۷۸ جي قلم ۱۵ جي عمل ۾ آچڻ کان يڪدم آڳ هئا
اُهي ٿيندا.

(۴) فكري (۱)، (۲) ۽ (۳) جا اپيند جن شخصن کي هن سنودان جي آذار تي
سنسد جي ڪنهن سدن يا آن جي ڪنهن ڪاميٽي ۾ ڳالهائڻ ۽ ٻئي نموني ڪارروائي
۾ ڀاڳ وٺ جو حق هجئي تن سنپندي إِئين لاڳو ٿيندا جيئن سنسد جي ميمبرن سنپندي
لاڳو ٿين ٿا.

۱۰۶. ميمبرن جا پنځار ۽ پتنا سنسد جي هر سدن جي ميمبرن کي سنسد وقت بروقت قاعدي دواران نهرائي اُهي پنځار ۽ پتنا، ان نموني هن بابت پرپنڊ ٿئي تيستائين، پارت ڊومينين جي

جوڙ جڪي آسيمبليءَ جي ميمبرن جي حالت ۾ هن سنودان جي شروعات کان يڪدم اڳ هئا ان حساب سان، انهن شرطن موجب، ڀتا وٺي جو حق رهندو.

قانون سازيءَ جو سرشنتو

١٠٧. بل پيش ڪرڻ، پاس ڪرڻ جي باري ۾ اپيند

(۱) آنوچيد ۱۰۹، ۱۱۷ جي ناما بلن، ٻين مالي بلن بحسب اپيندن جي آذين، ڪو به بل سنند جي ڪنهن، ٻرسدن ۾ شروع ٿي سگهي ٿو.

(۲) آنوچيد ۱۰۸، ۱۰۹ جي اپيندن جي آذين، ڪو به بل سنند جي سدن جو پاس گيل ليکيو ويندو سوء تر، بنان ڪنهن سداري جي يا آهڙن سدارن سان جيڪي ٻنهي سدن قبول ڪيا هجي، ٻنهي سدن، اهو قبول ڪيو هجي.

(۳) سنند ۾ پيل ڪو به بل سدن جي ٻند رکڻ سبب خارج نه ٿيندو.

(۴) راجيه سڀا ۾ پيل بل جيكو لوڪ سڀا پاس نه ڪيو هجي اهو لوڪ سڀا برخاست ٿيڻ تي خارج نه ٿيندو.

(۵) جيكو بل لوڪ سڀا ۾ پيل هجي يا لوڪ سڀا پاس ڪيو هجي، راجيه سڀا ۾ پيل هجي اهو، آنوچيد ۱۰۸ جي اپيندن جي آذين، لوڪ سڀا جي برخاستگيءَ تي خارج ٿيندو.

١٠٨. ڪن حالتن ۾ ٻنهي سدن جي گڏيل ٻئنڪ

(۱) هڪ سدن بل پاس ڪيو هجي، ٻئي سدن کي موڪليو هجي تنهن کان پوءِ جي.

(آ) بل ٻئي سدن نامنظور ڪيو هجي، يا

(ب) بل ۾ سدارا ڪرڻ جي باري ۾ سدن آخرین طرح مختلف زاء ٿيا هجي، يا

(ب) بل ٻئي سدن کي پھچڻ جي تاريڪه کان انجي پاس ڪرڻ کانسواء چهن مهنن کان وڌي گذرن ته راشتريتي، لوڪ سڀا جي برخاستگيءَ ڪري بل خارج نه ٿيو هجي تر، سدن کي، جي ٻئنڪ چالو هجي تم سنديش دواران يا جي ٻئنڪ چالو نه هجي ته عام اطلاع دواران، بل تي ويچار ڪرڻ، ووت ڏيڻ لاءِ گڏيل ٻئنڪ ۾ گڏجي لاءِ کين سڌائڻ جو پنهنجو ارادو چاڻائي سگهندو.

بشرطیک هن فقري ۾ ڪچ بہ ناطا بل سان لاڳو نه پوندو.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڇهن مهن جي آهڙي مُدت ڳلڻ ۾ آهڙي ڪنهن مُدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن ۾ اُن فقري جي پيٽي فقري (۶) ۾ جاڻايل سدن بند رکيو ويو هنجي يا سانده چئن کان وڌيک ڏينهن لاءِ مهملا ڪيو ويو هنجي.

(۳) جي راشترپتيءَ فقري (۱) هيٺ ٻنهي سدن جي گڏيل ٻئنڪ ڪرڻ لاءِ سدن کي سڏائڻ جو پنهنجو ارادو چاڻايو هنجي تر ڪو به سدن بل بابت وڌيک ڪارروائي نه ڪندو، پر راشترپتي پنهنجي اطلاع جي تاريخ کان پوءِ ڪنهن به وقت اطلاع ۾ چاڻايل مطلب لاءِ سدن کي گڏيل ٻئنڪ ۾ گڏجي ڦڻ لاءِ سڏائي سگنهندو، جي هُو ائين ڪري ته سدن ان موجب گڏ ٿيندا.

(۴) جي ٻنهي سدن جي گڏيل ٻئنڪ ۾ جيڪڏهن ڪي سڏارا قبول ڪيا ويا هجن ته انهن سان ٻنهي سدن جي حاضر، ووت ڪندڙ ميمبرن جي ڪل سنکيا جي گھائي پاس ڪري تر هن سندوان جي پريوجن لاءِ اهو ٻنهي سدن جو پاس ڪيل ليڪيو ويندو،
شرطیک گڏيل ٻئنڪ ۾ -

(آ) جي بل هڪري سدن پاس ڪيو هنجي، ٻئي سدن سُدارن سان پاس نه ڪيو هنجي، جنهن سدن ۾ شروع ٿيو هنجي اُنكى واپس نه موڪليو هنجي ته بل ۾ ٻئي ڪنهن سُداري جي رث نه ڏني ويندي، سواهُ انهن سُدارن جي (جيڪڏهن ڪي هجن تر) جيڪي بل جي پاس ٿيڻ ۾ دير پوڻ سبب ضروري ٿيا هنجي،

(ب) جي بل آهڙي نموني پاس ڪري، واپس ڪيو ويو هنجي ته فقط مٿي چاڻايل سُدارن، بيا آهڙا سُدارا جي اُنهن بابتن سان واسطه رکن ٿا جن جي باري هن سدن يڪراءُ نه ٿيا آهن، تن جي رث ڏني ويندي،

هن فقري هيٺ داخل ٿيڻ جو ڳن سُدارن جي باري ۾ صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخرین ٿيندو.

(۵) راشترپتيءَ جي سدن کي گڏجي ڦڻ لاءِ سڏائڻ جو ارادو ظاهر ڪرڻ کانپوءِ، تنهن وچير لوڪ سڀا جي برخاستگي ٿي هنجي ته اُن جي باوجود هن آنوچيد هيٺ گڏيل ٻئنڪ ڪري سگهي، اُن ۾ بل پاس ڪري سگھبو.

۱۰۹. ناطا بلن بحسب خاص ڪارروائي

(۱) ناطا بل راجيه سڀا ۾ پيش نه ڪيو ويندو.

(۲) ناطا بل لوڪ سڀا جي پاس ڪرڻ کانپوءِ راجيه سڀا کي سندس سفارش لاءِ موڪليو

ويندو ئ راجيمه سيا بل پهچڻ جي تاریخ کان چوڏهن ڏينهن جي مدت اندر بل پنهنجي سفارشن سان لوک سيا کي واپس ڪندي ئ پوءِ لوک سيا راجيمه سيا جي سفارشن مان سڀ یا ڪي قبول ڪري يا نامنظور ڪري سگھندي.

(٣) جي لوک سيا راجيمه سيا جون ڪي سفارشون قبول ڪري تم ناڻا بل راجيمه سيا جي سفارش ڪيل ئ لوک سيا جي قبول ڪيل سُدارن سان ٻنهي سدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(٤) جي لوک سيا راجيمه سيا جي سفارشن مان ڪا به قبول نه ڪري تم ناڻا بل راجيمه سيا جي سفارش ڪيل سُدارن مان ڪنهن کان به سوءِ جنهن تموني لوک سيا پاس ڪيو هُجئي تئين ٻنهي سدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(٥) جي ناڻا بل لوک سيا جو پاس ڪيل ئ راجيمه سيا کي سندس سفارشن لاءِ موڪليل مذكور چوڏهن ڏينهن جي مدت اندر لوک سيا کي واپس نه ڪيو وڃي، تم اها مدت پوري ٿيڻ تي اهو ٻنهي سدنن دواران لوک سيا جي پاس ڪيل نموني پاش ٿيل ليکيو ويندو.

١١٠. 'ناڻا بل' جي ويڪيا

(ا) هن آڌياءَ جي پريوجن لاءِ بل، ناڻا بل ليکيو ويندو جي اُن ۾ فقط هيئين باختن مان سڀ یا ڪن سان لاڳاپور رکنڊر ُپيند هُجئن، يعني -

(آ) ڪا دل وجھ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، يا اُنكى ڦيرائڻ يا نيمت ڪرڻ،

(ب) پارت سرڪار دواران ناڻو اُذار وٺي يا ڪا گارنتي ڏيڻ کي نيمت ڪرڻ يا پارت سرڪار دواران ڪنيل يا ڪڻ واريں ڪن به مالي ذميوارين بحسبت قاعدي ۾ سُدارو ڪرڻ؛

(پ) پارت جي سندچت نديءَ يا اتفاقيءَ جو حوالو، آهڙي ڪنهن نديءَ ۾ ناڻو پرڻ يا اُن مان ناڻو ڪڻ؛

(پ) پارت جي سندچت نديءَ مان ناڻو ڪم آڻي؛

(پ) ڪو خرج پارت جي سندچت نديءَ تي وڌل خرج ظاهر ڪرڻ يا آهڙي ڪنهن خرج جي رقم وڌائڻ؛

(ت) پارت جي سندچت نديءَ يا پارت جي سرڪاري حساب جي ڪاتي ۾ ناڻو ملڻ يا آهڙي نائي جو حوالو يا اهو ڪڻ يا سندچت يا راجيمه جي حسابن جي تپاس؛ يا

(ت) پيٽي فكري (أ) كان (ت) ۾ چاڻايل بابتن مان ڪنهن سان واسطو رکندڙ
ڪا بابت.

(۲) ڪو به بل فقط ان سبب ڪري ناڻا بل سمجھيو نه ويندو ته اُن ۾ ڏند يا بي
ڪا پئسي جي سزا وجھڻ، يا ليسن لاءَ في يا شيوا ڏيڻ لاءَ في جي گهر ڪرڻ يا ڏيڻ
جو پرپنڌ آهي، يا ان سبب ڪري ته اُهو ڪنهن مکاني اختياريءَ يا جماعت دواران
مکاني پريوجن لاءَ ڪا ڊل وجھڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا انکي ڦيرائڻ يا نيمت
ڪرڻ لاءَ پرپنڌ ڪري ٿو.

(۳) جي ڪو سوال اُٿي ته بل ناڻا بل آهي يا نه ته اُن تي لوڪ سڀا جي إسپيڪر
جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(۴) هرڪ ناڻا بل تي، آنجي 109 هيٺ راجيه سڀا کي موڪليو ويهي تڏهن،
آنجي 111 هيٺ راشترپتيءَ کي بحال لاءَ پيش ڪيو ويهي تڏهن، لوڪ سڀا جي
إسپيڪر جي صكي سان سريفيڪيت لکيو ويندو ته اُهو ناڻا بل آهي.

۱۱۱. بلن کي بحال

بل سنسد جي سدنن پاس ڪيو هجي ته اُهو راشترپتيءَ کي پيش ڪيو ويندو،
راشتري پي ظاهر ڪندو ته هو بل بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحال روکي ٿو؛
بشرطيڪ راشترپتي، بل بحال لاءَ کيس پيش ٿيڻ کانپوءَ ٿي سگهي اوترو جلد،
جي اُهو ناڻا بل نه آهي ته بل سدنن کي واپس موڪلي سگهندو آهڙي وينتيءَ جي
سنديشي سان ته هو بل يا اُن جي ڪن خاص چاڻايل اُپيندن تي وري ويچار ڪن،
خاص طور آهڙا سُدارا داخل ڪرڻ جي مناسبيءَ تي ويچار ڪن جن جي هو پنهنجي
سنديشي ۾ سفارش ڪري، جي بل إئين واپس آچي ته سدن اُن موجب بل تي وري
ويچار ڪندا، جي بل سُدَنَ وري پاس ڪري سُدارن سان يا سُدارن بنان، راشترپتيءَ
کي بحال لاءَ پيش ڪن ته راشترپتي اُن تي بحال نه روکيندو.

مالی بابتن ۾ ڪارروائي

۱۱۲. ساليانو مالي بيان

(۱) راشترپتي، هر مالي سال بحسب اُن سال جي ڀارت سرڪار جي آندازي آمدنی

﴿ خرچ جو هڪ بيان، هن پاڳ ۾ 'ساليانو ملي بيان' طريقي نرديش ڪيل، سنسد جي ٻنهي سدن ۾ پيش ڪرايندو. ﴾

(۲) سالياني ملي بيان ۾ درج ڪيل خرچ جا انداز آڳ آڳ ڏيڪاريندا.

(آ) هن سنودان ۾ پارت جي سندپت نديءَ تي ذمي ودل خرچ طريقي بيان ڪيل خرچ ڪرڻ لاءِ گھربل رقمون، ﴿

(ب) پارت جي سندپت نديءَ مان رٿيل ٻيو خرچ ڪرڻ لاءِ گھربل رقمون، ﴿
﴿ مڪصولي حساب جي خرچ کي پئي خرچ کان آڳه رکيو ويندو. ﴾

(۳) هيٺيون خرچ پارت جي سندپت نديءَ تي ذمي ودل خرچ ٿيندو.

(آ) راشترپتيءَ جو اُجورو، پتا، سندس عهدي سنبنديءَ ٻيو خرچ،

(ب) راجيه سڀا جي چيئرمن، دپٽي چيئرمن، لوڪ سڀا جي إسپيڪر،
دپٽي إسپيڪر جا پنڌار، پتا،

(ب) اهي قرض، وياج، قرض فند جي خرچ، آدائگيءَ جي رقم سميت، جن
لاءِ پارت سرڪار جوابدار هجي، اوذر ڪڻڻ، قرض شيو، قرض آدائگيءَ سنبنديءَ
ٻيو خرچ،

(پ) (آ) سڀريئم ڪورٽ جي ججن کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جوڳا پنڌار،
پتا، پينشن،

(۲) فيدرل ڪورٽ جي ججن کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن،

(۳) پارت جي کيٽر ۾ سمایل ڪنهن ايراضيءَ بنسبت حڪومت جو
استعمال ڪندڙ يا هن سنودان جي شروعات کان آڳ ڪنهن وقت پارت دومينين جي
گورنر جي پرانت ۾ سمایل ڪنهن ايراضيءَ بنسبت حڪومت جو استعمال ڪيو هجي
اهڙي ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ججن کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن،

(پ) پارت جي ڪامپٽرولر، آڊيٽر جنرل کي يا هن بنسبت ڏيڻ جوڳا پنڌار،
پتا، پينشن،

(ت) ڪنهن ڪورٽ يا آمانتي ٿريونل جي ڪنهن فتو، ڊڪري يا آوارڊ جي
پرپائي ڪرڻ لاءِ گھربل ڪي به رقمون،

(ت) هن سنودان دواران يا سنسد دواران قاعدي ذريعي اهڙو ذمي ودل ظاهر
ڪيل ٻيو ڪو خرچ.

۱۱۳. سنسد ۾ آندازن بنسبت ڪارروائي

(۱) آندازن مان جيڪي پارت جي سنچت نديء تي ذمي وَدل خرج سنبندوي هجن اهي سنسد جي ووت لاء پيش نه ڪيا ويندا، پر هن فكري ۾ ڪڻ به سنسد جي ڪنهن سدن ۾ آهڙن آندازن مان ڪنهن تي بحث ڪرڻ کي روکي تو ائين سماجهيو نه ويندو.

(۲) آهڙن آندازن مان جيڪي بئي خرج سنبندوي هجن اهي لوڪ سڀا کي گرانتن لاء گھرن جي روپ ۾ پيش ڪيا ويندا، لوڪ سڀا کي اختيار رهندو تم ڪا به گھر بحال ڪري يا بحال ڪرڻ کان إنكار ڪري يا ڪا به گھر اُن ۾ چاڻايل رقم گھنائي بحال ڪري.

(۳) ڪنهن به گرانت جي گھر راشترپتيء جي سفارش کان سواء نه ڪئي ويندي.

۱۱۴. ونيوگم بل

(۱) لوڪ سڀا آنجيديد ۱۱۳ هيٺ گرانتون بحال ڪري تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد هڪ بل پيش ڪيو ويندو جنهن ۾ پربند ڪيو ويندو تم پارت جي سنچت نديء مان اوترو سڀ ناظو خرج ڪجي جيترو گھرbel ھجي.

(آ) لوڪ سڀا دواران ائين بحال ڪيل گرانتن لاء،

(ب) پارت جي سنچت نديء تي ذمي وَدل، پر ڪنهن به حالت ۾ سنسد ۾ آڳوات پيش ڪيل بيان ۾ ڏيڪاريل رقم کان وڌيڪ نه اوتمري خرج لاء.

(۲) سنسد جي ڪنهن به سدن ۾ آهڙي ڪنهن بل تي آهڙي سُداري جي رٿ نه ڏني ويندي جنهن جو آثر رقم ۾ ڦيرقار ڪرڻ يا بحال ڪيل گرانت جي مقصد ۾ تفاوت ڪرڻ يا پارت جي سنچت نديء تي ذمي وَدل خرج جي رقم ۾ ڦيرقار ڪرڻ ٿئي، ڪو به سُدارو هن فكري هيٺ داخل ٿيڻ جو ڳو نه آهي آهڙو صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(۳) آنجيديد ۱۱۵ ۽ ۱۱۶ جي اپبنڌن جي آدين رهي، هن آنجيديد جي اپبنڌن آنوسار پاس ڪيل قاعدي دواران ڪيل ونيوگم سواء پارت جي سنچت نديء مان ڪڻ به ناظو نه ڪنيو ويندو.

۱۱۵. پورڪ، وادو يا وڌيڪ گرانتون

(آ) جي آنجيديد ۱۱۲ جي اپبنڌن آنوسار ٿيل قاعدي دواران چالو مالي سال لاء

ڪنهن شيوا لاء خرج ڪرڻ لاء اختياري ڏنل رقم ُن سال لاء ڪافي نه آهي ائين لڳي.
يا ُن سال لاء سالياني مالي بل ۾ ڏيان ۾ نه آندل ڪنهن نئين شيوا تي پورڪ يا
واڌو خرج ڪرڻ لاء چالو مالي سال ۾ ضرورت ٿئي، يا

(ب) جي مالي سال درميان ڪنهن شيوا تي ُن شيوا لاء ُن سال لاء بحال
ٿيل رقم ڪان وڌيڪ ناڻو خرج ٿئي،

ته راشترپتي پنهي سدن ۾ بيو بيان پيش ڪراييندو جنهن ۾ ُن خرج جي
آنداري رقم ڏيڪاريل هوندي، يا، حالت آنسار، لوڪ سڀا ۾ آهڙي واد لاء گهر پيش
ڪراييندو.

(٢) آنجيـد ١١٢، ١١٣، ١١٤ ڄا ُپينـت آهـڙي ڪـنهـنـ بـيـانـ لـاءـ خـرجـ ياـ گـهرـ آـهـڙـوـ
خرـجـ ڪـرـڻـ لـاءـ ياـ آـهـڙـيـ گـهرـ بـنـسـبـتـ گـرـانـتـ لـاءـ پـارـتـ جـيـ سـنـچـتـ نـديـ مـانـ نـاـڻـاـ خـرجـ
ڪـرـڻـ لـاءـ اختيارـيـ ڏـيـطـ لـاءـ ڪـوـ قـاعـدـوـ ڪـرـڻـ سـنـبـنـدـيـ بـهـ آـهـڙـيـ نـمـوـنـيـ آـثـرـائـتـاـ ٿـيـنـداـ جـيـئـنـ
اهـيـ سـالـيـانـيـ مـالـيـ بـيـانـ ُـنـ ۾ـ ڄـاـڻـاـيلـ خـرجـ ياـ ڪـنهـنـ گـرـانـتـ جـيـ گـهرـ آـهـڙـيـ خـرجـ
ياـ گـرـانـتـ لـاءـ پـارـتـ جـيـ سـنـچـتـ نـديـ مـانـ نـاـڻـاـ خـرجـ ڪـرـڻـ جـيـ اختيارـيـ ڏـيـطـ لـاءـ قـاعـدـوـ
ڪـرـڻـ سـنـبـنـدـيـ آـثـرـائـتـاـ آـهـنـ.

١٦. ليـكيـ تـيـ وـوتـ سـاـكـمـ جـاـ وـوتـ ۽ـ آـسـاـذـاـرـ گـرـاـنـتوـنـ

(ا) هـنـ آـذـيـاءـ جـيـ آـڳـهـ ڏـنـلـ ُـپـيـنـدـنـ ۾ـ ڪـنهـنـ بـهـ ڳـالـهـ جـيـ باـجـوـدـ، لوـڪـ سـيـاـ کـيـ
اختـيارـ رـهـنـدوـ تـهـ.

(أ) ڪـنهـنـ مـالـيـ سـالـ جـيـ ڀـيـ لـاءـ آـنـدـارـيـ خـرجـ بـاـبـتـ، آـهـڙـيـ گـرـانـتـ لـاءـ
وـوتـ ڏـيـطـ لـاءـ آـنـجـيـدـ ١١٣ـ ۾ـ ٺـهـرـاـيلـ ڪـارـروـائيـ پـوريـ ڦـيـطـ ُـنـ خـرجـ بـنـسـبـتـ آـنـجـيـدـ
١١٤ـ جـيـ ُـپـيـنـدـنـ آـنـسـارـ قـاعـدـوـ پـاسـ ڦـيـطـ تـائـيـنـ، آـڳـوـاـنـ ڪـاـ گـرـانـتـ بـحـالـ ڪـريـاـ

(ب) پـارـتـ جـيـ وـسـيـلـنـ تـيـ ڪـاـ آـڻـاـ ڏـارـيـ گـهرـ پـوريـ ڪـرـڻـ لـاءـ گـرـانـتـ بـحـالـ
ڪـريـ، جـڏـهنـ ُـنـ شـيوـاـ جـيـ مـقـدارـ يـاـ آـنـشـچـتـ روـپـ ڪـريـ آـهاـ گـهرـ سـالـيـانـيـ مـالـيـ بـيـانـ
۾ـ سـاـذـاـرـ ـنـمـوـنـيـ ڏـنـلـ تـفـصـيـلـ سـانـ بـيـانـ نـئـيـ ٿـيـ سـگـهيـاـ

(بـ) آـهـڙـيـ آـسـاـذـاـرـ گـرـانـتـ بـحـالـ ڪـريـ جـاـ ڪـنهـنـ مـالـيـ سـالـ جـيـ چـالـوـ شـيوـاـ
جوـ جـزوـ نـهـ آـهـيـ،

۽ـ سـنـسـدـ کـيـ اختـيارـ رـهـنـدوـ تـهـ قـاعـدـيـ دـوـارـانـ اختـيارـيـ ڏـئـيـ تـهـ جـنـ پـريـوجـنـنـ لـاءـ
اهـيـ گـرـانـتوـنـ بـحـالـ ٿـيـنـ ُـنـهـنـ لـاءـ پـارـتـ جـيـ سـنـچـتـ نـديـ مـانـ نـاـڻـاـ ڪـنيـاـ وـجهـ.

(٢) فـقـريـ (ا) هيـنـ گـرـانـتـ بـحـالـ ڪـرـڻـ ُـنـ فـقـريـ هيـنـ ڪـوـ قـاعـدـوـ ڪـرـڻـ سـنـبـنـدـيـ

آنوچید ۱۱۳ ۽ ۱۱۲ جا اُپیند ۾ ئين آثرائتا ٿيندا جيئن اُهي سالياني مالي بيان ۾ ذكر ڪيل خرج بنسبت گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ آهڙو خرج ڪرڻ لاءِ پارت جي سنچت نديءَ مان ناڻا ڪنظ جي اختياري ڏيڻ لاءِ قاعدو ڪرڻ سنبندي اثرائتا آهن.

۱۱۷. مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپيند

(۱) آنوچيد ۱۱۰ جي فكري (۱) جي پيٽي فكري (آ) کان (ت) ۾ چاڻايل بابتني مان ڪنهن جو به پرپند ڪندڙ بل يا سُدارو راشترپتيءَ جي سفارش کانسواء پيش ڪيو يا آندو نه ويندو ۽ آهڙو پرپند ڪندڙ بل راجيه سڀا ۾ پيش نه ڪيو ويندو :
بشرطيڪ ڪاڍل گھتاڻ يا رد ڪرڻ جو پرپند ڪندڙ سُدارو آڻط لاءِ هن فكري هيٺ سفارش ضروري نه ٿيندي.

(۲) ڪو به بل يا سُدارو متى چاڻايل بابتني بنسبت پرپند ڪري ٿو ئين فقط ان سبب ڪري سمجھيو نه ويندو ته اُن ۾ ڏنڊ يا هي ڪنهن پئسي جي سزا وجھڻ يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ في جي گھر ڪرڻ يا ڏيڻ جو پرپند آهي، يا ان سبب ڪري ته اُهو ڪنهن مکاني اختياريءَ يا جماعت دواران مکاني پريوجن لاءِ ڪا ڦل وجھڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، يا اُنكى قيرائڻ يا نيمت ڪرڻ لاءِ پرپند ڪري ٿو.

(۳) جيڪو بل قاعدو ٿيڻ سان ۽ عمل ۾ آچڻ سان پارت جي سنچت نديءَ مان ڪو خرج ڪڻو پوي اُهو سنسد جي ڪنهن به سدن دواران، راشترپتي اُن سدن کي بل تي ويچار ڪرڻ لاءِ سفارش نه ڪري تيسنائيين پاس نه ڪيو ويندو.

عام طور ڪارروائي

۱۱۸. ڪارروائيءَ جا نيم

(۱) سنسد جو هر هڪ سدن پنهنجي ڪارروائي ۽ پنهنجي ڪم جي سنچالن نيمت ڪرڻ لاءِ، هن سنودان جي اُپيندن جي آڏين، نيم گھڙي سگهندو.

(۲) جيسين فكري (۱) هيٺ نيم نهن تيسين پارت دومينين جي وڌان مندل بنسبت هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳه عمل ۾ ڪارروائيءَ جا نيم ۽ إستائي حڪم سنسد سنبندي، آهڙين ڦيرقاربن ۽ موافقتين جي آڏين جي آنهن ۾ راجيه سڀا جو چيئرمن يا لوڪ سڀا جو إسپيڪر حالت انسار ڪري، آثرائتا ٿيندا.

(۳) راجيه سڀا جي چيئرمن ۽ لوڪ سڀا جي إسپيڪر سان صلاح ڪرڻ بعد، راشترپتي

پنهي سدن جي گذيل بئنکن ئ آنهن جي وچىر لە وچىر بىنېت ڪارروائىء جا نيم گھڙي سگهندو.

(٢) پنهي سدن جي گذيل بئنک ۾ لوک سيا جو إسپيڪر، يا سندس غير حاضريء ۾ آھڙو شخص جيڪو فقري (٣) هيٺ ڪارروائىء جي نيم دواران ذهرايو وڃي اهو صدارت ڪندو.

١١٩. سند ۾ مالي ڪم سنبندى ڪارروائىء کي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ

سند مالي ڪم وقت سر پورو ڪرڻ لاء ڪنهن به مالي بابت يا ڀارت جي سنجكت نديء مان ناٿا ڪلڻ لاء ڪنهن بل سنبندى سند جي هرڪ سدن جي ڪارروائىء ئ ڪم جي سنجالن کي قاعدي دواران نيمت ڪري سگهندىء، جيء جيترى قدر آھڙي نموني ڪيل. قاعدي جو ڪو به اُپبند. آنوجيد ١١٨ جي فقري (١) هيٺ سند جي ڪنهن سدن جي ڇاهيل ڪنهن نيم سان پا اُن آنوجيد جي فقري (٢) هيٺ سند بىنېت اثرائتى ڪنهن نيم يا آستائي حڪم سان ڻهڪنڊ نه هجي ته اهو اُپبند اثرائت تو ٿيندو.

١٢٠. سند ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(١) ڀاڳ ستريهين ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، پر آنوجيد ٣٢٨ جي اُپبندن جي آدين، سند ۾ ڪم ڪار هندىء ۾ يا انگريزيء ۾ ڪيو ويندو:

بشرطيڪ راجبه سيا جو چيئرمن يا لوڪ سيا جو إسپيڪر، يا آھڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، حالت آносار جيڪو ميمبر هندىء يا انگريزيء ۾ پوريء طرح پنهنجو اظهار نه ڪري سگهي آھڙي ميمبر کي سدن ۾ پنهنجي مادري ٻوليء ۾ ڳالهائڻ جي إجازت ڏيئي سگهندو.

(٢) سند قاعدي دواران پئي نموني اُپبند نه ڪري ته هن سنودان جي شروعات کان پندرهن سالن جي مدت پوري ٿيڻ کان پوء هيء آنوجيد ائين اثرائت تو ٿيندو چڻ ته اُن مان يا انگريزيء ۾ اهي لفظ چڏي ڏنا ويا آهن.

١٢١. سند ۾ بحث تي پائيندي

سند ۾ سپريم ڪورٽ جي يا هاء ڪورٽ جي ڪنهن جج جي پنهنجي فرض آدائىء

۾ هلت بنسبت بحث نه ڪيو ويندو سوءَ آهڙي رٿ تي جنهن ۾ هن ڪان پوءِ ڄاڻايل
اُپيند آلوسار جج کي هنائڻ لاءِ راشترپتيءَ کي وينتيءَ جي عبارت پيش ڪرڻي هُجئي.

١٢٢. سند جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نه ڪنديون

(۱) سند ۾ ڪنهن به ڪارروائيءَ جي جائزگيءَ تي، ڪارروائيءَ ۾ ڪا بيترتبوي
آهي ِئين چئي آن آدار تي اعتراض ورتو نه ويندو.

(۲) سند جو ڪو به عملدار يا ميمبر جنهن کي هن سنودان موجب يا هيٺ سند
۾ ڪارروائي يا ڪم جي سنجالن کي نيمت ڪرڻ يا بندوبست رکڻ لاءِ اختيار ڏنا
ويا هُجئن، اُهو پنهنجي دواران انهن اختياران جي عمل جي باري ۾ ڪنهن به ڪورٽ
جي حڪومت جي آدين نه ٿيندو.

آڊياءُ ٿيون

راشتريتيءَ جا قانون سازيءَ جا اختيار

١٢٣. سند جي رسيس درميان آردیننس جاري ڪرڻ جو راشترپتيءَ جو اختيار

(۱) جي ڪنهن به وقت، جڏهن سند جي پنهي سدن جا إجلاس چالو نه هجن،
راشتريتيءَ کي خاطري ٿئي ته آهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدی قدم ڪڻ هن لاءِ
ضروري آهي، ته هُ آهڙا آردیننس جاري ڪري سگهندو جي کيس حالتن پناندڙ ضروري
لڳن.

(۲) هن آنوچيد هيٺ جاري ٿيل آردیننس کي ايترو ئي عمل، آثر رهندو جيترو
سند جي ڪنهن قاعدي کي، پر آهڙو هر هڪ آردیننس -

(أ) سند جي پنهي سدن جي اڳيان پيش ڪيو ويندو، سند جي وري
گڏجيڪ ڪان چه هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اها مدت پوري ٿيڻ ڪان آڳ پئي سدن
آردیننس کي ناقبول ڪرڻ جا ڻهراءَ پاس ڪن ته آهڙن ڻهرائن مان ٻيو ڻهراءَ پاس
ٿيڻ تي، عمل ۾ هئط بند ٿيندو،

(ب) راشترپتي ڪنهن به وقت واپس وئي سگهندو.

سمجهائي - جي سند جا سدن جدا جدا تاريڪن تي وري گڏجيڪ لاءِ سڏايا ويا

هڪن ته هن فقري جي پريوجن لاءِ چهن هفتون جي مُدت انهن تاريخن ماں پوئين تاريخ کان ڳطي ويندي.

(۳) جي ۽ جيتري قدر هن آنوچيد هيٺ آرڊيننس آهڙو ڪو اپبنڌ ڪري جيڪو سنڌ هن پُنڍان هيٺ قاعدو ڦاهڻ لاءِ سمرٿ نه هنجي ته اهو آرڊيننس اوٽري قدر رد ٿيندو.

آڏياءُ چوٽون

سنگھ نيايه تنتر

۱۲۲. سپريئم ڪورٽ جي إستاپنا ۽ جوڙجڪ

(۱) ڀارت جي هڪ سپريئم ڪورٽ ٿيندي جنهن ۾ ڀارت جو مكيمه نيايه موري ۽ سنڌ جيستائين قاعدي دواران وڌيڪ سنكيا نهرائي تيستائين ستن کان وڌيڪ نه بيا جج ٿيندا. (۱۹۸۶) جي آئڪ ۲۲ موجب هاڻي جاجن جي سنكيا پنجويه آهي)

(۲) سپريئم ڪورٽ جي هر هڪ جج کي راشٽريٽي، ان لاءِ کيس ضروري لڳي آهڙن سپريئم ڪورٽ جي هاءُ ڪورٽن جي جاجن سان صلاح ڪرڻ بعد پنهنجي صٽي ۽ سيل سان وارنٽ دواران مقرر ڪندو ۽ اهو جج پنجھن سان جي عمر تي پهچڻ تائين عهدي تي رهندو:

بشرطيو مكيمه نيايه موريءَ کان سواءِ بئي ڪلهن جج جي مقرريءَ جي حالت ۾ ڀارت جي مكيمه نيايه موريءَ سان هميشه صلاح ڪئي ويندي:
وڌيڪ بشرطيو:

(أ) جهج، پنهنجي صٽي واريءَ لکيٽ سان راشٽريٽيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو،

(ب) جج کي فقري (۳) ۾ پربند ڪيل ريت سان پنهنجي عهدي تان هتائي سگهبو.

(۲) آلف) سپريئم ڪورٽ جي جج جي عمر، سنڌ قاعدي دواران پربند ڪري آهڙيءَ آختياريءَ دواران ۽ اون ريت طئه ڪئي ويندي.

(۳) ڪو به شخص سپريئم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق نه ٿيندو سواءِ ته هو ڀارت جو ناگرڪ هنجي ۽

(أ) گهٽ ۾ گهٽ پنجن سان لاءِ ڪنهن هاءُ ڪورٽ جو يا لاڳيو پن يا وڌيڪ

اھڙين ڪورٽن جو جچ رهيو هُجئي؛ يا

(ب) گھت ۾ گھت ڏهن سالن لاءِ ڪنهن هاءُ ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا وڌيڪ آهڙين ڪورٽن جو وڪيل رهيو هجبي، يا

(ب) راشتريتي جي راء نامور قاعديدان هنجي.

سمجھائی ۱- هن فقري ۾ 'ھاء کورٽ' جي معني اُها هاء کورٽ جا پارت جي
کيترا جي کنهن حصي ۾، حکومت استعمال کري ٿي يا جنهن هن سنودان جي
شروعات کار آڳه کنهن وقت حکومت استعمال ڪئي هاجي.

سمجھاٽي ۲- هن فقري جي پريوجن لاءِ ڳو شڪم ڪيتري مُدٽ لاءِ وکيل رهيو آهي اهو ڳڻٻڻ لاءِ اها مُدٽ شامل ڪئي ويندي جنهن ۾ وکيل ٿيڻ کان پوءِ ڪو شڪم دستركٽ چج کان گهٽ نس آهڙي عدالتی عهدی تي رهيو هُجاي.

(۲) سپریم کورٹ جی ڪنهن جچ کی پنهنجی عهدی تان تیستائین نه هتايو. ويندو جيستائين ڪيس ثابت ٿيل دُراچار يا ناقابليت سبب هتاڻ لاءِ سنسد جي هر سدن جي اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي به ڀاڳي ٿي کان گهٽ نه آهڙيءَ گهڻائيءَ جي ٽيڪي واري عبارت راشترپتيءَ کي اُنهيءَ ئي اجلاس ۾ پيش ڪئي وڃي ۽ اُن کان پوءِ راشترپتي آهڙو حڪم ڪري.

(٥) سنسد قاعدي دواران فقري (٣) هيٺ عبارت پيش ڪرڻ لاءِ جج جي دراچار يا ناقابليت جي تپاس لاءِ ثابت ڪارروائي نيمت ڪري سگهندوي:

(۶) سپریم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيل هر ڪو شخص پنهنجو عهدو سنیالٽ کان آگ، راشترپتیءَ یا هن خیال ڪان سندس مقرر ڪيل شخص جي روپرو ٿين آنوُسوچيءَ هر هن، پر یوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کٹندو یا ساکه تي چوندو، اُن تي صحی ڪندو.

(۷) کو به شخص جیکو سپریم ڪورت جی جج طریقی عھدی تی رهيو آهي اهو
پيارت جي کيترا اندر ڪنهن به ڪورت ۾ یا ڪنهن به اختیاريءَ آڳيان وکالت يا ڪم
نه ڪندو.

۱۲۵۔ ججن جا پگھار وغیرہ

(۱) سپریم ڪورٽ جي ججن کي سنڌ قاعدي دواران ٺهرائي اُهي پگهار، ۽ جيستائين انھي نموني هن باري ۾ پربند ٿئي تيستائين بین آنسوچي ۽ ڇاٿيل آهن اُهي پگهار ڏنا ويندا

(۲) هر کو جیج آہن خاص آذکارن ۽ پتن ۽ غیرحاضریءَ جی موکل ۽ پینشن بنس بت

اھڙن آذڪارن جو، جي وقت بوقت سنسد قاعدي دواران يا هيٺ نهرائي، ئه جينستائين ائين طيء نهرائي تيسنستائين آھڙن خاص آذڪارن، پتن، آذڪارن جو جيڪي بين آنوُسُوچي، هر چاڻايل آهن، حقدار ٿيندو:

بشرطيڪ ڪنهن به جج جي خاص آذڪارن يا پتن يا سندس غيرحاضريء جي موڪل يا پينشن بنسبت آذڪارن هر سندس مقرريء کان پوءِ کيس نقصان ٿئي آھڙي قيرقار نه ڪئي ويندي.

۱۲۶. ڪاريڪاري مُكيمه نيايه مورتيء جي مقرري

جڏهن پارت جي مكيمه نيايه مورتيء جو عهدو خالي هنجي يا جڏهن مكيمه نيايه مورتي غيرحاضريء يا ٻئي ڪنهن سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض آدا نه ڪري سگهي تڏهن ڪورت جي ٻين ججن مان هڪ، جنهن کي راشترپتي هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري، اهو عهدي جا فرض آدا ڪندو.

۱۲۷. آئدهاڪ ججن جي مقرري

(۱) جي ڪنهن وقت ڪورت جو ڪو إجالس ڪرڻ يا چالو رکڻ لاءِ سڀريم ڪورت جي ججن جو ڪورم نه ٿئي ته پارت جو مكيمه نيايه مورتي راشترپتيء جي آڳوات منظوريء سان، نسبت واريء هاءِ ڪورت جي مكيمه نيايه مورتيء سان صلاح ڪرڻ بعد ڪنهن هاءِ ڪورت جي ڪنهن جج کي، جيڪو سڀريم ڪورت جو جج ٿيڻ لاءِ برابر لائق هنجي، جنهن کي پارت جو مكيمه نيايه مورتي نامزد ڪري، اُنكى ڪورت جي بئنڪن هر ضروري هنجي اوترى مدت لاءِ حاضريء لاءِ لکيت هر عرض ڪري سگهندو.

(۲) جنهن جج کي ائين نامزد ڪيو ويو هنجي تنهن جو فرض ٿيندو ته پنهنجي عهدي جي ٻين فرضن کان آڳه سڀريم ڪورت جي بئنڪن هر سندس حاضري ضروري هنجي اُن وقت تي، اوترىء مدت لاءِ حاضر رهي، آھڙي نموني حاضر رهندى کيس سڀريم ڪورت جي جج جا سڀ حڪومت، اختيار، خاص آذڪار رهنداء اُن جا فرض آدا ڪندو.

۱۲۸. سڀريم ڪورت جي بئنڪن هر رئائر ٿيل ججن جي حاضري

هن آدياء هر ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، پارت جو مكيمه نيايه مورتي ڪنهن به وقت، راشترپتيء جي آڳوات منظوريء سان، ڪنهن شخص کي، جيڪو سڀريم ڪورت جي

يا فيدرل ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هجي يا جيڪو ڪنهن هاء ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هجي ئ سپريم ڪورٽ جي جج طريقي مقرريء لاء برابر لائق هجي، انکي سپريم ڪورٽ جي جج طريقي وھن ئ ڪاريه ڪرڻ لاء عرض ڪري سگهندو هرڪو آهڙو شخص آهڙي نموني وھن ئ ڪاريه ڪرڻ جي عرصي ۾، راشترپتي حڪم دواران ٺهرائي آهڙن پتن جو حقدار ٿيندو ڪيس سپريم ڪورٽ جي جج جا سڀ حڪومت، آختيار، خاص آذكار رهند، پر بيء طرح اُن ڪورٽ جو جج ليکيو نه ويندو:

بشرطيڪ هن آنجيده ۾ ڪچ به آڳه چيل آهڙي ڪنهن شخص کي اُن ڪورٽ ۾ وھن ئ ڪم ڪرڻ لاء ضروري ٺهرائي ٿو إئين سماجيونه ويندو، سوا، تم هُؤلين ڪرڻ لاء رضامندی ڏئي.

۱۲۹. سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي
سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي، آهڙيء ڪورٽ جا سڀ آختيار، پنهنجي بي آدبيء لاء سزا ڪرڻ جي آختيار سميت، ڪيس رهند.

۱۳۰. سپريم ڪورٽ جو إستان
سپريم ڪورٽ دھليء ۾ يا بيء آهڙيء جاء يا جاين تي وھندى جي پارت جو مكىه نيايه موڌي، راشترپتيء جي بحاليء سان، وقت بوقت مقرر ڪري.

۱۳۱. سپريم ڪورٽ جي اوائلی حڪومت
هن سنودان جي اُپيندن جي آدين، بيء ڪنهن به ڪورٽ کي وانجي، سپريم ڪورٽ کي.

(أ) پارت سرڪار، هڪ يا وڌيڪ راجين جي وچڻ، يا
(ب) هڪ طرف پارت سرڪار، ڪوراجي يا ڪي راجبيه، پئي طرف ڪن ٻين هڪ يا وڌيڪ راجين جي وچڻ، يا.

(ب) ٻن يا وڌيڪ راجين جي وچڻ، ڪنهن به تڪرار ۾ اوائلی حڪومت رهندى، جي، جيترى قدر تڪرار ۾ آهڙو سوال (قاعدي يا حقيقت جو) سمايل آهي جنهن تي ڪنهن قانوني حق جي هئڻ يا انجي حد جو آذار آهي:

بشرطيڪ آهڙي حڪومت آهڙي ڪنهن تڪرار ۾ نه رهندى جيڪو ڪنهن صلح

نامي، ناه، انجام نامي، واعدي، سند. يا پئي انهيء قسم جي دستاويز مان اُتي جو هن سنودان جي شروعات کان اڳه ڪيل يا ٿيل هجي، آهڙيء شروعات کان پوء عمل ۾ هجي، يا جنهن ۾ اهو پرپند ٿيل هجي ته اها حکومت آهڙي تکرار ۾ نه رهندい.

۱۳۲. الف.

۱۳۲. سڀريئم ڪورٽ جي ڪنحالتن ۾ هاء ڪورٽن مان آپيل جي حکومت

(۱) پارت جي کيتري ۾ ڪنهن به هاء ڪورٽ جي ديوانى، فوجداري چاهي بيء ڪنهن ڪارروائي ۾ ڪنهن به ئهراء، ڊڪريء يا آخرین حڪم تي سڀريئم ڪورٽ ۾ آپيل ٿي سگهندى، جيڪڏهن هاء ڪورٽ آنوجيد ۱۳۲ ألف هيٺ آهڙو سرتيفكىت ڏئي ته ڪيس ۾ هن سنودان جي ارت جي بازي ۾ قاعدي جو حقيقي سوال اُتي ٿو.

X X X X

(۲) جي آهڙو سرتيفكىت ڏنو ويhi ته ڪيس جي ڪا به ڏر سڀريئم ڪورٽ کي إن آذار تي آپيل ڪري سگهندى ته اڳ چيل آهڙو ڪو سوال غلط فيصل ڪيو ويو آهي. سمجھائي - هن آنوجيد جي پريوجن لاء، محاوري "آخری حڪم" ۾ آهڙو حڪم آچي ويhi ٿو جنهن ۾ آهڙيء تکاري ڳاله جو فيصلو ٿيو هجي. جيڪو جي آپيل ڪندڙ جي فائدي ۾ فيصل ٿئي ته ڪيس جي آخرین نيكال لاء ڪافي هجي.

۱۳۳. ديوانى وشين بحسب هاء ڪورٽن مان آپيلن ۾ سڀريئم ڪورٽ جي آپيل جي حکومت

(۱) پارت جي کيتري هاء ڪورٽ جي ديوانى ڪارروائي ۾ ڪنهن به ئهراء، ڊڪريء يا آخرین حڪم تي سڀريئم ڪورٽ ۾ آپيل ٿي سگهندى، جي هاء ڪورٽ آنوجيد ۱۳۲ ألف هيٺ سرفكىت ڏئي ته -

(آ) ڪيس ۾ عام اهمىت جو قاعدي جو حقيقي سوال اُتي ٿو،

(ب) هاء ڪورٽ جي رايي ۾ اهو سوال سڀريئم ڪورٽ دواران فيصل ٿيڻ ضروري آهي.

(۲) آنوجيد ۱۳۲ ۾ ڪنهن به ڳاله جي باوجود فقري (آ) هيٺ آپيل ڪندڙ ڪا

بہ ڈر آپیل جی آذارن ۾ هڪ آھڙو آزار وٺي سگھندي ته هن سنودان جي ارت جي
باري ۾ قاعدي جو حقيقى سوال غلط فيصل ڪيو ويو آهي.

(۳) هن آنجيدين ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سواء ان جي ته سنسد قاعدي دواران
ٻئي نموني پربند ڪري، هاء ڪورت جي هڪ جج جي ٺهراء، ٻڪريء يا آخرى حڪم
تي سڀريم ڪورت ۾ آپیل نه ٿي سگھندي.

۱۳۲. فوجداري وشين بنس بت سڀريم ڪورت جي آپیل جي حڪومت

(ا) پارت جي کيترا ۾ هاء ڪورت جي فوجداري ڪارروائي ۾ ڪنهن به ٺهراء،
آخرى حڪم يا سزا تي سڀريم ڪورت ۾ آپیل ٿي سگھندي، جي هاء ڪورت -

(ا) آپیل ۾ ڪنهن جوابدار کي چڏي ڏيڻ جي حڪم کي رد ڪيو هجي
ڪيس مؤت جي سزا ڏني هجي، يا

(ب) پنهنجي اختياريء جي آڏين ڪنهن ڪورت مان ڪيس پاڻ هلاڻ لاء
گھرائي ورتو هجي، آھڙي مقدمي ۾ جوابدار کي ڏوهي ٺهرايو هجي، مؤت جي
سزا ڏني هجي، يا.

(ب) آنجيدين ۱۳۲ ٽ ألف هيٺ سرتيفكىت ڏئي ته ڪيس سڀريم ڪورت ۾
آپيل ڪرڻ جي لائق آهي :

بشرطيڪ پيٽي فقري (ب) هيٺ آپيل آھڙن آپيندن هيٺ جي ان باري ۾ آنجيدين
135 جي فقري (ا) هيٺ ڪيا وڃن، آھڙن شرطن جي آڏين جي هاء ڪورت قائم
ڪري يا گھر ڪري، ٿيندي.

(2) سنسد قاعدي دواران، آھڙن شرطن، محدودين جي آڏين جي اُن قاعدي ۾
جاڻايل هڃن، سڀريم ڪورت کي پارت جي کيترا ۾ هاء ڪورت جي ڪنهن به فوجداري
ڪارروائي ۾ ڪنهن به ٺهراء، آخرين حڪم يا سزا تي آپيل وٺڻ، ٻڌڻ جا وڌيڪ
اختيار ڏيئي سگھندي.

۱۳۳ ٽ ألف. سڀريم ڪورت ۾ آپيل لاء سرتيفكىت

آنچيدين 132 جي فقري (ا) ۾ يا آنجيدين 133 جي فقري (ا) ۾ يا آنجيدين 132
جي فقري (ا) ۾ نرديش ڪيل ڪو به ٺهراء، ٻڪري، آخرى حڪم يا سزا پاس ڪندڙ
يا ڏيندڙ هرڪا هاء ڪورت.

(ا) کیس ائین ڪرڻ نیک لگی ته پنهنجي مرضيء سان،

(ب) جي آهڙي نهراء، ڊکري، آخري حڪم يا سزا پاس ڪرڻ يا ڏيڻ کان يڪدم پوءِ ناراض ٿيل ڏر يا انجعي طرفان زباني عرضي ٿئي ته ضرور، اهو پاس ڪرڻ يا ڏيڻ کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد اهو سوال فيصل ڪندي ته آنجيدين ۱۳۲ جي فكري (۱) يا آنجيدين ۱۳۳ جي فكري (۱) يا، حالت آنسار، آنجيدين ۱۳۳ جي فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل سرتيفكٽ اُن ڪیس بحسب ڏنو وڃي يا نه۔

۱۳۵. موجوده قاعدي هيٺ فيدرل ڪورٽ جي حڪومت، آختيارن جو سپريم ڪورٽ استعمال ڪري سگهندي

جيستائين سند قاعدي دواران ٻيو اپيند ڪري تيستائين، سپريم ڪورٽ کي آنجيدين ۱۳۳ يا آنجيدين ۱۳۲ جا اپيند لاڳونه پون آهڙي ڪنهن وشيم بحسب به حڪومت، آختيار رهند، جي هن سندان کان يڪدم اڳ، ڪنهن موجوده قاعدي هيٺ اُن وشيم سنبندى فيدرل ڪورٽ دواران حڪومت، آختيار استعمال ڪرڻ جو گا هئا.

۱۳۶. سپريم ڪورٽ دواران آپيل لاءِ خاص إجازت

(۱) هن آڌياءِ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سپريم ڪورٽ ڀارت جي کيتري ۾ ڪنهن به ڪورٽ يا ٿربيونل جي ڪنهن به وشيم يا ڪيس ۾ پاس ڪيل يا ڏنل ڪنهن به نهراء، ڊکري، فيصلوي، سزا يا حڪم تي آپيل ڪرڻ لاءِ پنهنجي مرضيء موجب، خاص إجازت ڏئي سگهندي.

(۲) فكري (۱) ۾ ڪچ به هتيار بند سئنا سنبندى قاعدي دواران يا هيٺ رچيل ڪنهن ڪورٽ يا ٿربيونل جي پاس ڪيل يا ڏنل ڪنهن نهراء، فيصلوي، سزا يا حڪم سان لاڳونه پوندو.

۱۳۷. سپريم ڪورٽ دواران ٿرائين يا حڪمن جي نظر ثانوي

سند دواران ڪيل قاعدي جي اپيندن يا آنجيدين ۱۳۵ هيٺ ڪيل نيمن جي آڌين، سپريم ڪورٽ کي پنهنجي ڪنهن به ظاهر ڪيل ٿرائے يا ڪيل حڪم جي نظر ثانوي ڪرڻ جو آختيار رهندو.

۱۳۸. سپریم ڪورٽ جي حڪومت وڌائڻ

(۱) سپریم ڪورٽ کي سنگه سوچي ۽ ڄاڻايل وشين مان ڪنهن به بنسبت سنند قاعدي دواران بخشي آهڙي وڌيڪ حڪومت ۽ اختيار رهند.

(۲) جي سنند قاعدي دواران سپریم ڪورٽ دواران آهڙي حڪومت ۽ اختيارين جو استعمال ڪرڻ جو اپيند ڪري، تم سپریم ڪورٽ کي ڪنهن به وشيم بنسبت آهڙي وڌيڪ حڪومت ۽ اختيار رهند جي پارت سرڪار ۽ ڪاراجيه سرڪار خاص ٺاهه دواران بخشي:

۱۳۹. سپریم ڪورٽ کي ڪي رٽ جاري ڪرڻ جا اختيار بخشڻ

سنند قاعدي دواران سپریم ڪورٽ کي آنجيديد ۳۲ جي فقري (۲) ۽ ڄاڻايل آهن انهن ڪانسواء ڪنهن به پريوجن لاءِ هدایتون، حڪم يا رٽ، جنهن ۽ 'هيبيس ڪارپس'، 'مينڊيس'، 'منع نامو'، 'ڪووارنت' ۽ 'سُرشاري'، آچي وڃن ٿا يا انهن مان ڪا به جاري ڪرڻ جو اختيار بخشي سگهند.

۱۴۰. آلف. ڪي ڪيس بدلي ڪرڻ

(۱) ساڳيا يا گھطي يا گھطي ساڳيا سوال اٿاريندڙ ڪيس سپریم ڪورٽ ۽ هڪ يا وڌيڪ هاءِ ڪورٽن ۽ يا ٻن يا وڌيڪ هاءِ ڪورٽن ۽ پيل هجن ۽ سپریم ڪورٽ کي پنهنجي مرضيءَ سان يا پارت جي اٿارني جنرل يا آهڙي ڪيس جي ڈر جي عرضيءَ تي خاطري ٿئي تم اهي سوال عام اهميه جا حقيقي سوال آهن تم سپریم ڪورٽ اهو ڪيس يا اهي ڪيس هاءِ ڪورٽ يا هاءِ ڪورٽن مان گھرائي وٺي سگهند ۽ سڀ ڪيس پاڻ نيكال ڪري سگهند:

بشرطيڪ اهي قاعدي جا سوال فيصل ڪرڻ کان پوءِ سپریم ڪورٽ ڪو به آهڙو گھرايل ڪيس آهڙن سوالن تي پنهنجي ٺھرائي جي نقل سان، جنهن هاءِ ڪورٽ مان ڪيس گھرايو ويو هجي تنهن کي واپس موڪلي سگهند، هاءِ ڪورٽ اهي ملڪ تي ان ٺھرائي مطابق ڪيس نيكال ڪرڻ جي ڪارروائي ڪند.

(۲) جي ڪيس نيءَ جو اُديش پورو ڪرڻ لاءِ إئين ڪرڻ صالح پريو لوگي تم سپریم ڪورٽ ڪنهن به هاءِ ڪورٽ ۽ پيل ڪو به ڪيس، آپيل يا بي ڪارروائي ڪنهن به بي هاءِ ڪورٽ کي بدلي ڪري سگهند.

۱۳۰. سپریم ڪورٽ جا آنُو سنگے آختیار

سنند قاعدي دواران سپزيرم ڪورٽ کي هن سنودان جي ڪن به اُپيندن سان آڻ نهڪندڙ نه هجبن آهڙا وڌيڪ اختيار بخشط لاءِ اُپيندڙ ڪري سگنهندي، جيڪي ڪورٽ کي هن سنودان دواران يا هيٺ بخشيل حڪومت جو وڌيڪ اثرائي نموني عمل ڪرڻ لاءِ شڪتيمان ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ضروري يا مناسب لڳن.

۱۳۰. سپریم ڪورٽ جو ظاہر ڪیل قاعدو سپنی ڪورٽن کی پائند گندو

سپریم ڪورٹ دواز ان ظاہر ڪیل فاعدو پارت جي ڪیتر آندز سینی ڪورن ٿي پائند ڪندڙ ٿيندو.

۱۲۲- سپریم کورٹ جی دکرین ۽ حکمن جی تعمیل ۽ پذرا وغیره بابت
حکم

(۱) سپریم کورٹ پنہنچی حکومت جی عمل ۾ آہڙی ڊکری پاس ڪري سگھندي يا اهڙو حڪم ڪري سگھندي جو وُس چالو ڪنهن ڪيس يا ڦشهه ۾ مُكملي نيءَ ڪرڻ لاءِ ضروري هنجي، ائين پاس ڪيل ڪا به ڊکری يا ڪيل ڪو به حڪم پارت جي سجي، ڪيتر ۾ سنسد دواران ڪيل قاعدي دواران يا هيٺ نهرائي وڃي آهڙي نموني جيستائين، ائين ان بنسيٽ پر بنڌ ٿئي تيستائين راشترپتي حڪم دواران نهرائي آهڙي نموني، تعديل چو ڳو ٿيندو.

(۲) سنند دواران هن باري ۾ ڪيل قاعدي جي اُپيندن جي آڏين سڀريئر ڪورٽ
کي پارت جي سچي کيٽر بنسٽ ڪنهن به شخص کي حاضر ڪرائڻ لاءِ ڪي به
دستاويز پذر ڪرڻ يا رَجُو ڪرائڻ لاءِ يا پنهنجي بي آدبيءِ لاءِ جاچ، سزا ڪرڻ جي
پريوجن لاءِ ڪونه ڪم ڪرڻ لاءِ سڀ هر ڪو اختيار رهندو.

۱۳۳۰. راشٹرپتی جو سپریم کورٹ سان صلاح کرڑ جو آئندیاں

(۱) جي ڪنهن به وقت راشتريٰ پوريٰ کي ائين لڳي ته قاعدي چو یا حقiqت جو ڪو سوال اُتيyo آهي یا اُڻط وارو آهي جيڪو آهڙي قسم جو آهي ئه آهڙي عام اهميت جو آهي جو اُن تي سپريم ڪورٽ جو راي وٺڻ صلاح پريyo آهي، ته هؤ اُهو سوال اُن ڪورٽ

کی ویچار ۽ موکلی سگھندو ۽ ڪورٹ پاڻ ئیک سمجھی آهڙيءَ شنوائيءَ کان پوءِ
اُن تي پنهنجو رايواشتريپتيءَ کي رپورت ڪري سگھندي.

(۲) راشتريپتي، آنجييد ۱۳۱ جي پرنتوك ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، اُن پرنتوك
۾ چاڻايل قسم جو ڪو به تڪرار سڀريم ڪورت کي رايي ۽ موکلی سگھندو ۽ سڀريم
ڪورت پاڻ ئیک سمجھي آهڙيءَ شنوائيءَ کان پوءِ اُن تي پنهنجو رايواشتريپتيءَ
کي رپورت ڪنددي.

۱۳۲. سول ۽ عدالتني آختيارين جو سڀريم ڪورت جي مدد ۾ ڪم ڪرڻ
پارت جي ڪيترا ۾ سڀ آختياريون سول ۽ عدالتني، سڀريم ڪورت جي مدد ۾
ڪم ڪنديون.

x   x   x   x   ۱۳۲. ألف.

۱۳۵. ڪورت جا نيم وغیره

(۱) سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اڀنڊن جي آدين، سڀريم ڪورت وقت
بوقت، راشتريپتيءَ جي بحاليءَ سان ڪورت جي پد ٿي ۽ سرشتي کي عام طور نيمت
ڪرڻ ۽ نيم ناهي سگھندي، جنهن ۾ آچي وڃن ٿا۔

- (آ) ڪورت روپرو ڪالت ڪندڙ شخص جي باري ۾ نيم)
- (ب) آپيلون ٻڌڻ جو سرشتو ۽ آپيلن سان واسطور ڪندڙ آپيلون ڪورت ۾ ڪيتري
وقت اندر داخل ٿين اُن سميت، ٻين بابتني جي باري ۾ نيم)
- (پ) ڀاڳ تعين دواران بخشيل حقن مان ڪنهن جي به تعديل ۽ ڪورت
۾ ڪارروائيءَ جا نيم)

- (ن پ) آنجييد ۱۳۹ ألف هيٺ ڪورت ۾ ڪارروائيءَ جي باري ۾ نيم)
- (پ) آنجييد ۱۳۲ جي فكري (آ) جي پيٽي فكري (پ) هيٺ آپيلون قبول
ڪرڻ جي باري ۾ نيم)
- (پ) ڪورت دواران ظاهر ڪيل ڪنهن ٺهاءَ يا ڪيل حڪم جي ڪھڙن شرط
جي آدين نظرثاني ٿي سگهي ۽، ڪيتري وقت اندر ڪورت کي آهڙي نظرثانيءَ ۽
عرضيون داخل ٿين اُن سميت، نظرثانيءَ ۽ سرشتي جي باري ۾ نيم)

(٤) ڪورٽ ۾ ڪنھن ڪارروائيءَ جا ۽ اُن سان پرسنگٽ خرج جي باري ۾ اُن ۾ ڪارروائيءَ بنسبيٽ فيون وٺڻ جي باري ۾ نيم،

(٥) خامن تي چڏڻ جي باري ۾ نيم،

(٦) ڪارروائي روجوٽ جي باري ۾ نيم،

(٧) ڪا آپيل جا ڪورٽ کي لڳي ته بيهمودي يا تنگ ڪرڻ لاءَ يا دير وجھٽ جي پريوجن لاءَ آندی ويئي آهي تنهنجي مختصر فيصلٽي جو پرپنڊ ڪندڙ نيم،

(٨) آنجي ١٧ جي فكري (١) ۾ نرديش ڪيل جاچن لاءَ ڪارروائيءَ جي باري ۾ نيم.

(٩) فكري (٢) جي آپيندن جي آدين، هن آنجي ١٣ هيت ڪيل نيم ڪنھن پريوجن لاءَ گھٽ ۾ گھٽ ڪيترا جج وهن اهو مقرز ڪري سگهندار، آڪيلي ججن ۽ دويزن ڪورٽن جي اختيارن لاءَ پرپنڊ ڪري سگهندار.

(١٠) هن سودان جي أرت جي باري ۾ قاعدي جو حقيقي سوال اٿاريندڙ ڪو به ڪيس فيصل ڪرڻ جي پريوجن لاءَ يا آنجي ١٢ هيت موڪليل ڪو ڪيس بدڻ جي پريوجن لاءَ وھٽ وارن ججن جي سنکيا گھٽ ۾ گھٽ پنج ٿيندي، پشٽطيڪ آنجي ١٣، کان سوءِ هن آذياءَ جي بین ڪن آپيندن هيت ڪا به آپيل ٻڌندڙ ڪورٽ پنجن کان گھٽ ججن جي ٺهيل هجي، آپيل جي شنوايي درميان ڪورٽ کي خاطري ٿئي ته آپيل ۾ هن سودان جي أرت جو ڪو حقيقي سوال شمايل آهي جنهن جو فيصلو آپيل جي نيكال ڪرڻ لاءَ ضروري آهي ته اها ڪورٽ سوال هن فكري جي تقاضا موجب جڙيل ڪورٽ کي راي ڏيڻ لاءَ موڪليندي، راي چطٽ تي ان رايي مطابق آپيل جو نيكال ڪندي.

(١١) سڀريٽ ڪورٽ ڪو به فيصلو گليءَ ڪورٽ کانسوء نه ڏيندي، آنجي ١٢ هيت ڪا به رپورٽ فقط گليءَ ڪورٽ ۾ ڏنل راي ٻڌاندڙئي ڪئي ويندي.

(١٢) ڪو به ٺهڙاءُ، ڪوبه آهڙو راي ڪيس جي شنوايي ۾ حاضر ججن جي گھٽائيءَ جي سهمتيءَ کانسوء نه ڏنو ويندو، پر هن فكري ۾ ڪا به ڳالهه جي ڪو جج سهمت نتو ٿئي تنهن کي اختلافي ٺهڙاءُ يا راي ڏيڻ کان روڪي ٿو ائين نه سماجهيو ويندو.

١٣٦. سڀريٽ ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرج

(١) سڀريٽ ڪورٽ جي عملدار ۽ ملازمن جي مقرري ڀارت جو مكيم نيايه موزتي، يا پاڻ هدايت ڪري اهو بيو جج يا عملدار ڪندو:

بشرطیک راشترپتی نیم دواران آهڙي گهر ڪري سگهندو تم اُن نیم ۾ چاڻايل
حالتن ۾ ڪورٽ سان نسبت رکنڊڙ ڪنهن عهدي تي ڪورٽ سان اڳهه ۾ ئي لاڳونه
هجي اُهو شخص سنگه پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪرڻ کان سواء مقرر نه ڪيو
وڃي.

(۲) سنسد دواران ڪيل ڪنهن قاعدي جي اڀندن جي آذين، سپريم ڪورٽ جي
عملدارن ۽ ملازم من جي نوڪريءَ جا شرط اهي ٿيندا جي ڀارت جو مكيمه نيايه مورتي
يا ڀارت جي مكيمه نيايه مورتيءَ جي هن پريوجن لاءِ نيم ٺاهڻ لاءِ ڏنل اختياريءَ وارو
پيو جچ يا عملدار نيمن دواران ٺهرائي :

بشرطیک هن فكري هيٺ نهيل نيمن لاءِ، جيتري قدر اهي پگهار، ڀتا موڪل
يا پينشن سنپندئي هاجن، راشترپتيءَ جي بحالٽ ضروري ٿيندي.

(۳) سپريم ڪورٽ جو ڪاروباري خرج، جنهن ۾ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازم من
کي ڏيڻ جو ڳا يا اُنهن بنسٽ سڀ پگهار، ڀتا ۽ پينشن آچي وڃن ٿا، ڀارت جي سنچت
نديءَ تي ذمي وڌل خرج ٿيندو، ۽ ڪورٽ جون ورتل فيون ۽ ٻيا ناڻا اُن نديءَ جو ڀاڳ
ٿيندا.

۱۲۷. آرٽ

هن آدياء ۾ ڀاڳي ڇھين جي آدياء پنجين ۾ هن سنودان جي آرٽ جي باري
۾ ڪنهن حقيقي قاعدي جي سوال جي نرديش جو اهو مطلب ٿيندو تم اُن ۾ گورنمينٽ
آف - انديبا ائڪت، ۱۹۲۵ (اُن قاعدي کي سدارينڊڙ يا وڌائينڊڙ ڪنهن قاعدي سميت)
يا ڪنهن آرڊر ان ڪائونسل يا اُن هيٺ ڪيل حڪم، يا انديبنڊنس ائڪت،
۱۹۲۷، يا اُن هيٺ ڪيل ڪنهن حڪم جي آرٽ جي باري ۾ حقيقي قاعدي جو سوال
به آچي وڃي ٿو.

آدياء پنجون

ڀارت جو ڪامپٽروولر ۽ آڊيٽر جنرل

۱۲۸. ڀارت جو ڪامپٽروولر ۽ آڊيٽر جنرل

(۱) ڀارت جو هڪ ڪامپٽروولر ۽ آڊيٽر جنرل ٿيندو جنهن کي راشترپتيءَ پنهنجي

ڪڪي ۽ سيل سان وارنٽ دواران مقرر ڪندو ۽ فقط سڀريم ڪورٽ جي جج جهڙي نموني ۽ آهڙن ڪارڻن تي کيس عهدي تان هتائي سگھبو.

(۲) ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل طريقي مقرر ٿيل هر ڪو شخص پنهنجو عهدو سنپالط کان آڳ، راشترپتيه ۽ يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روپرو، ٿين آنسوچي ۽ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم ڪلندو يا ساڪه تي چوندو ۽ آن تي صڪي ڪندو.

(۳) ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل جو پگھار ۽ نوڪريه جا بيا شرط سنسد قاعدي دواران ٺهرائي اهي ٿيندا، ۽ جيسين ٺهرائي تيسين ٻين آنسوچي ۽ چاڻايل موجب ٿيندا:

بشرطيك ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل جي پگھار ۾ چاهي غيرحاضريء جي موڪل، پينشن يا رئائير ٿيڻ جي عمر جي باري ۾ هنجي آڌكارن ۾ سندس مقرريه کان پوءِ کيس نقصان ٿئي آهڙي ڦيرقار نه ڪئي ويندي.

(۴) ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل پنهنجو عهدو چڏڻ کان پوءِ ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجه سرڪار وڌيڪ عهدي لاءِ لائق نه ٿيندو.

(۵) هن سنودان جي ۽ سنسد دواران ٺاهيل قاعدي جي اڀنڊن جي آدين، ڀارت جي آدت ۽ آڪائونٽ کاتي ۾ نوڪري ڪندڙ شخص جي نوڪريه جا شرط ۽ ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل جا ڪاروباري اختيار اهي ٿيندا جي راشترپتي ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل سان صلاح ڪرڻ بعد نيمن دواران ٺهرائي.

(۶) ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل جي آفيس جو ڪاروباري خرج، آن آفيس ۾ نوڪري ڪندڙ شخص کي ڏيڻ جو ڳا يا انهن بنسپت سيني پگھارن ۽ پتن ۽ پينشن سميت، ڀارت جي سندڄت نڌيءَ تي ذمي وڈل خرج ٿيندو.

۱۲۹. ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل جا فرض ۽ اختيار

ڪامپٽرولر ۽ آڊيتٽ جنرل، سنگھه جي ۽ راجين جي ۽ بيءَ ڪنهن اختياريءَ يا سنستا جي حسابن سنبندhi سنسد قاعدي دواران يا هيٺ ٺهرائي اهي فرض آدا ڪندو ۽ انهن اختيارين جو استعمال ڪندو ۽ جيسين هن بنسپت آهڙو پرپند ٿئي تيسين آهڙا فرض آدا ڪندو ۽ آهڙن اختيارن جو استعمال ڪندو جي هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ، جدا جدا، ڀارت دومينين ۽ پرانين جي حسابن سنبندhi آڊيتٽ جنرل آف إنڊيا کي بخشيل هئا يا استعمال ڪرڻ جو ڳا هئا.

١٥٠. سنگه جي ۽ راجين جي حسابن جو نمونو

سنگه جا ۽ راجين جا حساب راشتريپتي ڪامپيوولر ۽ آڊيٽر جنرل جي صلاح
تي نهرائي آن نموني رکيا ويندا.

١٥١. آڊٽ رپورٽ

(١) سنگه جي حسابن سنپندتي ڪامپيوولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راشتريپتيءَ
کي پيش ڪيون وينديون، جيڪي هو سنسد جي هرھڪ سدن اڳيان رکائيندو.

(٢) راجيه جي حسابن سنپندتي ڪامپيوولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راجيه
جي راجيپال کي پيش ڪيون وينديون، جيڪي هو راجيه جي وڏان مندل اڳيان رکائيندو.

پاگ چھون

راجیہ

آذیاء پھریوں

عام

۱۵۲. ویاکیا

هن پاگ ۾ مختنمون پئی نمونی تقاضا نه کری تے مخاوری 'راجیہ' ۾ چمون
۽ ڪشمیر جو راجیہ تتو آچی وڃی.

آذیاء ٻیوں - ڪاروباري

راجیپال

۱۵۳. راجین جا راجیپال

هر ڪ راجیہ لاء ڪ راجیپال ٿیندو :

بشر طیک هن آنوجید ۾ ڪ به سائئی شخص جي ٻن يا وڌيک راجین لاء راجیپال
طريقي مقرريءَ کي نه رو ڪيندو.

۱۵۴. راجیہ جو ڪاروباري اختیار

(ا) راجیہ جو ڪاروباري اختیار راجیپال جي حوالی رهندو ۽ اُن جو استعمال هو
سٽيءَ طرح يا پنهنجي زيردست عملدارن دواران هن سنودان پتايدڙ ڪندو.

(ب) هن آنوجید ۾ ڪ به -

(ا) ڪنهن موجوده قاعدي دواران ڪنهن بيءَ اختیاريءَ کي بخشيل ڪي
به ڪرتب راجیپال کي بدلي ڪري ٿو ائين سماجهيو نه ويندو يا

(ب) سنسد يا راجیہ جي ودان مندل کي قاعدي دواران، ڪرتب راجیپال
جي زيردست ڪنهن اختیاريءَ کي بخشش ڪان نه رو ڪيندو.

١٥٥. راجیپال جی مقرري

راجیه جی راجیپال کي راشترپتي پنهنجي صحیه سیل سان وارنٹ دواران
مقرر ڪندو.

١٥٦. راجیپال جی عهدی جو مُدو

- (۱) راجیپال پنهنجي عهدی تي راشترپتي جي خوشیه تائين چالو رهندو.
- (۲) راجیپال پنهنجي صحیه واريک لکیت دواران راشترپتي کي مخاطب ٿي
پنهنجي عهدی تان استعفا ڏيئي سگھندو.
- (۳) هن آنوچيد جي آڳه ڏنل اپبنڌن جي آڌين، راجیپال پنهنجي عهدی سنیالٽ
جي تاریخ کان پنجن سالن جي مُدي تائين عهدی تي رهندو:
بشر طیک راجیپال پنهنجو مُدو پورو ٿیط جي باوجود، سنڌس اُترآڈکاري پنهنجو
عهدو سنیالي، تیستائين عهدی تي چالو رهندو.

١٥٧. راجیپال طریقی مقرريه لاءِ لیاقتون

کوبه شخص راجیپال طریقی مقرريه لائق نه ٿيندو سواه تم هو پارت جو ناگرڪ
هُجیه پنجتیهن سالن جي عمر پوري کئي هُجیس.

١٥٨. راجیپال جی عهدی جا شرط

- (۱) راجیپال سنند جي پنهی مان ڪنهن سدن جو يا پھرین آنسوچیه ۾ چاٹايل
ڪنهن راجیه جي وڌان مندل جي ڪنهن سدن جو میمبر نه ٿيندو، جي سنند جي
ڪنهن به سدن جو يا آهڙي ڪنهن راجیه جي وڌان مندل جي ڪنهن سدن جو میمبر
راجیپال مقرر ٿئي تم هو راجیپال جو عهدو سنیالي اُن تاریخ تي اُن سدن ۾ هن پنهنجي
جاءِ خالي کئي ائين لیکيو ویندو.
- (۲) راجیپال پئي ڪنهن لاپ واري عهدی تي نه رهندو.
- (۳) راجیپال کي مساڙ ڏيط کانسواء پنهنجا سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو
ء سنند قاعدي دواران ٺهرائي آهڙي اُجوري، پتن، خاص آڈڪارن، ان نموني هن
باري ۾ پربند ٿئي تیستائين بین آنسوچیه ۾ چاٹايل اُجوري، پتن، خاص آڈڪارن
جو حقدار ٿيندو.

(۳.ألف) جتي ساڳئي شخص کي بن يا وڌيڪ راجين جو راجيبال مقرر ڪيو وڃي اُنتي راجيبال کي ڏيڻ جو گا اجورا ۽ پتا راجين جي وچير راشتريٽي حڪم دواران نهرائي ان پرماظ ۾ ورچيا ويندا.

(۴) راجيبال جا اجورا ۽ پتا سندس عهدي جي مُدي درميان گهتايا نه ويندا.

۱۵۹. راجيبال دواران قسم يا ساڪم

هر ڪو راجيبال ۽ راجيبال جا ڪرتب آدا ڪندڙ هر ڪو شخص پنهنجو عهدو سنپالڻ کان آڳ راجيه سنپندي حڪومت جو استعمال ڪندڙ هاء ڪورت جي مکيءٰ نيايه مورتيء، يا انجي غيرحاصريء ۾ اُن ڪورت جي ميسر سڀني ۾ وڌيڪ سينئر جج جي روپرو هيٺئين نموني قسم ڪلندو يا ساڪم تي چوندو ۽ اُنتي صحبي ڪندو يعنيٰ ته- مان، فلاڻو ايشور جو قسم ٿو کٿان / گنڀيرتا سان ساڪم تي ٿو چوان، ته مان ايمانداريء سان ..... (راجيه جو نالو) جي راجيبال جي عهدي جو عمل ڪندس (يا راجيبال جا ڪرتب آدا ڪندس) ۽ پنهنجي بھترین شڪties سان سنودان ۽ قانون کي قائم رکندس ۽ اُن جي سنپال ۽ بچاء ڪندس ۽ مان ..... (راجيه جو نالو) جي جنتا جي شيوا ۽ بهبوديء لاءِ پاڻ کي اوريٽ ڪندس.

۱۶۰. ڪن اتفاقی حالتن ۾ راجيبال جا ڪرتب آدا ڪرڻ

هن آدياء ۾ پربند نه هجي آهڙيء ڪنهن اتفاقی حالت ۾ راجيبال جا ڪرتب آدا ڪرڻ لاءِ راشتريٽي کي ليڪ لڳي آهڙو پربند ڪري سگهندو.

۱۶۱. معافي وغیره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راجيبال جو اختيار

راجيه جي راجيبال کي اختيار رهندو تم سزا جي معافي، معملي، مهلت يا رعایت بخشيو يا راجيه جي عملي اختيار واريء بابت سان نسبت رکندڙ ڪنهن قاعدي خلاف گناه لاءِ سزا ياب تيل شخص جي سزا مهمل ڪري، معاف ڪري يا ڦيرائي.

۱۶۲. راجيه جي عملي اختيار جي پهچن

هن سنودان جي اپبندن جي آدين، راجيه جي عملي اختيار اُنهن بابت تائين پهچندو جن بحسب راجيه جي ودان مندل کي قاعدا ٺاهڻ جو اختيار هجي :

بشرطیک ڪنهن به وشیه ۾، جنهن بنسبت راجیہ جی وڏان مندل ۽ سنسد کي قاعدو ٺاهئ جو اختيار هئي، راجیہ جو عملی اختيار، هن سنوداں يا سنسد دواران ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ سنگھ يا انجي اختيارين کي صاف طرح عطا ڪيل عملی اختيار جي آڌين ۽ انجي محدود رهندو.

منtri پريشد

١٦٣. راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منtri پريشد

(۱) هن سنوداں دواران يا هيٺ ڪن ڪرتبن يا اُنهن مان ڪن جو کيس پنهنجي مرضيءَ موجب عمل ڪرڻ لازم هئي اُنهيءَ کانسواءِ پنهنجي ڪرتبن جي عمل ۾ راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منtri پريشد ٿيندي جنهن جو وڏو مکيه منtri ھوندو.

(۲) جي ڪو سوال اُتي ته ڪو وشیه آهڙو آهي يا نه جنهن بنسبت راجيپال کي هن سنوداں دواران يا هيٺ پنهنجي مرضيءَ موجب ڪم ڪرڻ لازمي آهي، ته راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب ڏنل فيصلو آخرین ٿيندو ۽ راجيپال جي ڪيل ڪنهن به ڳالهه جي جائزگيءَ تي ان آذار تي اعتراض نه ورتو ويندو ته هن کي پنهنجي مرضيءَ موجب هلنڪ پيندو هو يا نه هلنڪ پيندو هو.

(۳) راجيپال کي منترين ڪا صلاح ڏني، يا ڪھڻي صلاح ڏني، اُن سوال جي حاج ڪنهن به ڪورٽ ۾ نه ڪئي ويندي.

١٦٤. منترين جي باري ۾ بيا اپيندا

(۱) مکيه منtri کي راجيپال مقرر ڪندو ۽ بيا منtri راجيپال مکيه منtri جي صلاح تي مقرر ڪندو ۽ منtri پنهنجي عهدي تي راجيپال جي خوشيءَ تائين چالو رهندو:

بشرطیک بھار، مڌيئ پرديش ۽ اوڙيسا راجين ۾ جن جاتي ڪلياڻ جي حوالي ۾ هڪ منtri ٿيندو، جنهن وٿ آنسوچت جاتين ۽ پلتني پيل ورگن جو ڪلياڻ يا بئي ڪنهن ڪم جو حوالو به تي سگهي ٿو.

(۲) منtri پريشد گديل نموني راجيہ جي وڏان سڀا ڏانهن جوابدار رهندو.

(٣) ڪو به منtri پنهنجو عهدو سنیالي تنھن کان آگ راجپال کیس تین آنسوچیءَ ۾ هن پریوجن لاءِ ڏنل نمونن موجب عهدي ۽ رازداريءَ جا قسم ڪلائيندو.

(٤) ڪو به منtri جیکو سلسیوار چهن مهنن جي ڪنهن مدت لاءِ راجیه جي ودان مندل جو میمبر نه آهي اهو اها مدت پوري ٿیڻ تي منtri نه رهندو.

(٥) منترين جا پنچار ۽ پتا راجیه جو ودان مندل وقت بوقت قاعدي دواران نھائي اهي ٿيندا، ۽ جیستائين راجیه جو ودان مندل ٽائين طيءَ نھائي تیستائين پین آنسوچیءَ ۾ جاڻايل موجب ٿيندا.

راجیه جو آئڊووڪیٹ جنرل

١٦٥. راجیه جو آئڊووڪیٹ جنرل

(١) هرڪ راجیه جو راجپال، هاءِ ڪورٽ جو جج مقرر ٿیڻ جي لائق هجي آهڙي شخص کي راجیه جو آئڊووڪیٹ جنرل مقرر ڪندو.

(٢) آئڊووڪیٹ جنرل جو فرض ٿيندو ته ان راجیه سرڪار کي آهڙين قانوني بابت هر صلاح ڏئي ۽ قانوني خاصيت جا پيا آهڙا فرض آدا ڪري جي راجپال وقت بوقت سندس حوالي ڪري يا کيس سوئپي ۽ هن سنودان يا ان وقت عمل ۾ پئي ڪنهن قاعدي دواران يا هيٺ کيس عطا ڪيل ڪرتب آدا ڪري.

(٣) آئڊووڪیٹ جنرل پنهنجي عهدي تي راجپال جي خوشيءَ تائين چالو رهندو، راجپال نھائي اهو مڪنتاڻو کيس ملندو.

سرڪاري ڪم جو سنچالن

١٦٦. راجیه سرڪار جي ڪم جو سنچالن

(١) راجیه سرڪار جي سڀ ڪاروباري ڪارروائي راجپال جي نالي ۾ ڪيل ظاهر ڪئي ويندي.

(٢) راجپال جي نالي ۾ ڪيل ڪم ۽ لکيل حڪم ۽ پيا دستاويز راجپال جي ناهيل نيمن ۾ جاڻايل نموني تصديق ڪيا ويندا، آهڙي نموني تصديق ٿيل ڪنهن حڪم يا دستاويز

جي جائزگي تي إن آذار تي اعتراض نه ورتو ويندو تم أهو راجيبال جو ڪيل يا لکيل حڪم يا دستاويز نه آهي.

(۳) راجيه سرڪار جو ڪم وڌيڪ سهوليت سان ٿئي انهيءَ لاءُ، جيتری قدر أهو ڪم أهڙو نه آهي جنهن بنسبت راجيبال کي هن سنودان موجب يا هيٺ پنهنجي مرضيءَ موجب ڪم ڪرڻ لازمي هُجئي أهو ڪم منترين کي ورچڻ لاءُ راجيبال نيم ڇاهيندو.

x   x   x   x   x

۱۶۷. راجيبال کي خبر پهچائڻ وغيرة بنسبت مکبه منتريءَ جا فرص هرهڪ راجيه جي مکبه منتريءَ جو فرض ٿيندو تم۔

(أ) راجيه جي معاملن جي ڪاروباري، قانون سازيءَ جي رِئِنِ سنبندي منتري پريشد جي سڀني فيصلن جي راجيه جي راجيبال کي چاڻ ڪري

(ب) راجيه جي معاملن جي ڪاروباري قانون سازيءَ جي رِئِنِ سنبندي راجيبال گھرائي آهڙي خبر زسائي،

(پ) جي راجيبال گھر ڪري تم، ڪا به آهڙي بابت منتري پريشد جي ويچارڻ لاءُ پيش ڪري جنهن تي ڪنهن منتريءَ فيصلو ورتو هُجئي پر جيڪا منتري پريشد جي زير ويچار نه ٿي هُجئي.

آڌياءُ ٿيون

راجيه جو وڏان مندل

عام

۱۶۸. راجپن ۾ وڏان مندلن جي رچنا

(۱) هرهڪ راجيه لاءُ هڪ وڏان مندل ٿيندو جنهن ۾ هوندا راجيبال،

(أ) بھار مهاراشترا، ڪرناڪ، آندرپرديش راجپن ۾ ٻه سدن،

(آندرپرديش وڏان پريشد (منسوخي) آئڪت، ۱۹۸۵ (۲۳ جو ۱۹۸۵ کان) آندرپرديش

لڪظ ڪڍيا ويا، (تمال نابو وڏان پريشد (منسوخي) آئڪت، ۱۹۸۶ (۳۰ جو ۱۹۸۶ کان)

‘تمال نابو’ لڪظ ڪڍيا ويا)

(ب) پین راجیئن ۾، هڪ سدن..

(۲) جتي راجيه جي ودان مندل جا به سدن هجن اُتي هڪ ودان پريشد ۽ بنيو ودان سيا نالي ٿيندو ۽ جتي فقط هڪ سدن هجي اُتي اهو ودان سيا نالي ٿيندو.

۱۶۹. راجین ۾ ودان پريشد ختم ڪرڻ يا رچڻ

(۱) آنجييد ۱۶۸ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد ڪنهن ودان پريشد واري راجيه ۾ اها پريشد ختم ڪرڻ لاءِ يا جنهن راجيه ۾ آهڙي پريشد نه آهي اُن ۾ آهڙي پريشد رچڻ لاءِ قاعدي دواران پربند ڪري سگهندى، جي راجيه جي ودان سيا اُن مطلب جو نهراءُ سيا جي ڪل ميمبرن جي گھٹائيءَ سان ۽ سيا جي حاضر ۽ ووت ڪندڙ ميمبرن جي به ڀاڳي ٿي کان گهٽ نه آهڙي گھٹائيءَ سان پاس ڪري.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي ۾ هن سنودان جي سُداري لاءِ آهڙا اُپيند هئٽ گهرجن جيڪي اُن قاعدي جي اُپيندن کي عملی بنائڻ لاءِ ضروري هجن ۽ اُن ۾ سنسد ضروري اسمجهي آهڙا پورڪ، پرسنگ ۽ پريظامڪ اُپيند پڻ ٿي سگهن ٿا.

(۳) آڳ چيل ڪو قاعدو آنجييد ۳۲۳ جي پريوجن لاءِ هن سنودان جو سدارو ليکيو نه ويندو.

۱۷۰. ودان سڀائڻ جي رچنا

(۱) آنجييد ۳۲۳ جي اُپيندن جي آدين، هر هڪ راجيه جي ودان سيا ۾ پنج سؤ کان مٿي نه ۽ سٺ کان گهٽ نه ايترا ميمبر ٿيندا جي راجيه ۾ ملکي تکن مان سڌيءَ چونڊ دواران چونڊيا ويندما.

(۲) فقري (۱) جي پريوجن لاءِ هر هڪ راجيه کي ملکي تکن ۾ آهڙي نموني وراهيو ويندو جو هر هڪ تڪ جي آدمشاري ۽ اُن کي ورجيل جاين جي سنکيا جي وچهير پرمائڻ، جيترو ٿي سگهي اوترو سچي راجيه ۾ ساڳيو هجي.

سمجهائي - هن فقري ۾ محاوري "آدمشاري" جي معني اهي ته اڳين آخرين جن گلندا وقت تحقيقات ٿيل آدمشاري جنهن جا متعلق انگ شایع ڪيا ويا هجن:

بشرطيڪ هن سمجهائي ۾ اڳين آخرين جن گلندا جنهن جا متعلق انگ شایع ڪيا ويا هجن اُن جو نرديش، جيستائين سال ۲۰۰۰ کان پوءِ پهرين جن گلندا جا متعلق انگ شایع ٿين تيستائين، ۱۹۷۱ جي جن گلندا ڏانهن سمجهيو ويندو.

(۳) هرھڪ جن گٽنا پوري ٿي هرھڪ راجيه جي وڏان سڀا ۾ ڪل جاين جي سنکيا ۽ هر راجيه جي ملڪي تڪن ۾ ورهاڻي کي آهڙي اختياري دواران ۽ آهڙي نموني وري ڦاهي بھاري ويندو جيئن سنند قاعدي دواران ڦهرائي :

بشرطڪ آهڙي وري ڦاهي بھارڻ جو آثر وڏان سڀا ۾ عيوصيپڻي تي آن وقت موجود وڏان سڀا جي برخاستگي ۽ تائين نه ٿيندو :

وڌيڪ بشرطڪ آهڙي وري ڦاهي بھارڻ جو آثر راشترپتي حڪم دواران ڦهرائي آن تاريخ کان ٿيندو ۽ جيستائين آهڙي وري ڦاهي بھارڻ جو آثر ٿئي تيستائين، وڏان سڀا لاءِ ڪابه چونڊ آهڙي وري ڦاهي بھارڻ کان اڳههوندڙ. ملڪي تڪن جي آذار تي ٿي سگهندي :

ٻشرطڪ جيستائين سال ۲۰۰۰ کان پوءِ ڪيل پھرين جن گٽنا جا متغلق انگر شایع ٿين تيستائين هن فقري هيٺ هرھڪ راجيه جي وڏان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا ۽ آن راجيه جي ملڪي تڪن ۾ ورهاڻي کي وري ڦاهي بھارڻ ضروري نه ٿيندو.

۱۷۱. وڏان پريشدن جي رچنا

(۱) وڏان پريش واري ڪنهن به راجيه جي وڏان پريش جي ميمبرن جي ڪل سنکيا آن راجيه جي وڏان سڀا جي ميمبرن جي ڪل سنکيا جي هڪ ڀائي ٿي کان وڌيڪ نه ٿيندي :

بشرطڪ ڪنهن به راجيه جي وڏان پريش ۾ ميمبرن جي ڪل سنکيا چاليهن کان گهٽ ڪنهن به حالت ۾ نه ٿيندي.

(۲) جيسين سنند قاعدي دواران ٻيو ڪو اُپنڌ ڪري تيسين ڪنهن به راجيه جي وڏان پريش جي رچنا فقري (۳) جي اُپنڌن موجب ٿيندي.

(۳) راجيه جي وڏان پريش جي ڪل ميمبرن مان -

(أ) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀائي ٿيون حصو اهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ راجيه جي ميونسپالتين، خلع بورڊن ۽ بيٺين آهڙين مڪاني اختيارين جا ميمبر هوندا جي سنند قاعدي دواران ڄاڻائي :

(ب) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀائي ٻارهون حصو اهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ راجيه ۾ رهنڌ آهڙا شخص هوندا جي ڀارت جي ڪيتري ۾ ڪنهن یونيورستي ۽ جا گهٽ ۾ گهٽ ٿن سالن لاءِ گرئيجوئيت رهيا هجئن يا گهٽ ۾ گهٽ ٿن سالن لاءِ آهڙين لياقتون وارا رهيا هجئن جي سنند قاعدي دواران يا هيٺ آهڙيءَ ڪنهن

يونيورستي جي گرئجوييت جي برابر نهرايون هجن;

(ب) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀاڳي پارهون حصو اهي چونڊك چونڊيندا جن ۾ آهڙا شخص هوندا جي گهٽ ۾ گهٽ تـن سالن لاءِ راجيه اندر ماديمڪ اسڪول کان گهـت درجي جون نه آهڙيون تعليمي سـنسـتاـئـونـ، جـي سـنسـدـ قـاعـديـ دـواـرانـ ياـ هيـثـ نـهـرـائـيـ، تـنـ ۾ـ پـاـزـهـنـ جـيـ ڪـمـ ۾ـ لـڳـاـ رـهـيـاـ هـجـنـ

(پ) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀاڳي ٿيون حصو راجيه جي ودان سـياـ جـاـ مـيمـبرـ آـهـڙـنـ شـخـصـ مـانـ چـونـڊـينـداـ جـيـ وـدانـ سـياـ ڄـاـ مـيمـبرـ نـهـ هـجـنـ

(ڀ) باقيءَ کي راجيپال فكري (۵) جي اُپيندن پـتـانـدـ ٿـاقـينـدوـ.

(۳) فكري (۳) جي پـيـتـيـ فـقـريـ (آ)، (ب) ۽ (پ) هيـثـ چـونـڊـجـطـ وـارـاـ مـيمـبرـ سـنسـدـ جـيـ ٺـاهـيلـ ڪـنـهـنـ قـاعـديـ دـواـرانـ ياـ آـنـ هيـثـ نـهـرـايـوـ وـجيـ آـهـڙـنـ مـلـكـيـ تـكـنـ مـانـ چـونـڊـياـ وـينـداـ، آـنـ فـقـريـ جـيـ آـنـهـنـ پـيـتـيـ فـقـريـ، پـيـتـيـ فـقـريـ (پ) هيـثـ چـونـڊـونـ ياـ انـدارـ عـيـوضـيـپـطـيـ جـيـ سـرـشـتـيـ مـوجـبـ هـڪـ منـتـقلـ وـوـتـ ذـرـيعـيـ ڪـيوـنـ وـينـديـونـ.

(۴) فكري (۴) جي پـيـتـيـ فـقـريـ (ڀ) هيـثـ جـيـکـيـ مـيمـبرـ رـاجـيـپـالـ ٿـاقـينـدوـ اـهـيـ هيـثـ ڏـنـلـ وـشـينـ بـنـسـبـتـ خـاصـ عـلـمـ ياـ عـلـمـيـ آـزـمـودـيـ وـارـاـ شـخـصـ هـونـداـ، يـعنـيـ تـهـ سـاـهـيـتـ وـگـيـانـ، هـنـرـ سـهـڪـارـيـ هـلـچـلـ ۽ـ سـماـجـ شـيـواـ.

۱۷۲. راجيه ودان مندلن جي مدت

(۱) هـرـڪـنـهـنـ رـاجـيـهـ جـيـ هـرـڪـاـ وـدانـ سـياـ، جـيـ آـنـ کـانـ آـڳـهـ بـرـخـاستـ نـهـ ٿـيـ هـجـيـ تـهـ، آـنـ جـيـ پـهـرـيـنـ ٻـئـنـڪـ جـيـ مـقـرـرـ ڪـيلـ تـارـيـخـ کـانـ پـنـچـنـ سـالـنـ لـاءـ چـالـوـ رـهـنـديـ، نـهـ وـڌـيـڪـ، آـهاـ پـنـجـنـ سـالـنـ جـيـ مـدـتـ پـوريـ ٿـيـطـ جـوـ آـثرـ وـدانـ سـياـ جـيـ بـرـخـاستـگـيـ ٿـيـنـدوـ:

بشرـطـيـڪـ جـيـسـتـائـينـ مشـڪـلـ حـالـتـ جـوـ آـعـلـانـ عملـ ۾ـ هـجـيـ تـيـسـتـائـينـ سـنسـدـ قـاعـديـ دـواـرانـ آـهاـ مـدـتـ اـيـتـريـءـ مـدـتـ تـائـينـ وـذاـئـيـ سـگـهـنـديـ جـاـ هـڪـ ئـيـ وقتـ هـڪـ سـالـ کـانـ وـڌـيـڪـ نـهـ هـجـيـ، ڪـنـهـنـ بـهـ حـالـتـ ۾ـ اـعـلـانـ جـوـ عملـ بـنـدـ ٿـيـطـ کـانـ پـوءـ چـهـنـ مـهـنـ کـانـ وـڌـيـڪـ نـهـ هـجـيـ.

(۲) رـاجـيـهـ جـيـ وـدانـ پـرـيشـدـ بـرـخـاستـ ڪـانـ ٿـيـنـديـ، پـرـ آـنجـاـ ٿـيـ سـگـهـيـ اوـتـريـ قـدرـ ٿـيـونـ حصـوـ مـيمـبرـ سـنسـدـ قـاعـديـ دـواـرانـ هـنـ بـاـبـتـ ۾ـ اـپـينـدـ ڪـريـ آـنـ مـوجـبـ، هـرـ ٻـيوـنـ سـالـ پـوروـ ٿـيـطـ ٿـيـ، جـيـتـروـ ٿـيـ سـگـهـيـ اوـتـروـ جـلدـ، رـتـائـرـ ڪـنـداـ.

۱۷۳. راجیه وڈاں مندل جي میمبریءَ لاءِ لیاقت

ڪنهن راجیه جي وڈاں مندل ۾ جاء پرڻ لاءِ چونڊجيٽ لاءِ ڪوبه شخص لاثق نه
ٿيندو سواءِ ته هو -

(آ) پارت جو ناگرڪ هجڃي ۽ چونڊ ڪميشن طرفان هن خيال کان اختياري
ڏنل شخص روپرو ٿين آنسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم ڪڍي يا
ساڪه پيري ۽ صڪي ڪري।

(ب) وڈاں سڀا ۾ جاءِ جي حالت ۾ پنجويهن سالن کان گھت عمر جو نه
هڃي ۽ وڈاں پريشد ۾ جاءِ جي حالت ۾ ٿيهن سالن کان گھت عمر جو نه هڃي)

(ٻ) سنڌ دواران ناهيل قاعدي يا اُن هيٺ اُن باري ۾ نھر اييل ٻيون لياقتون
منڄھس هڃن۔

۱۷۴. راجیه وڈاں مندل جو اجلس، اُن کي بند رکڻ ۽ برخاستي

(۱) راجيپال وقت راجيہ جي سدن کي يا هرڪ سدن کي، کيس ٺيڪ لڳي
اُن وقت ۽ جاءِ تي ڪني ٿيڻ لاءِ سڏائيندو، پر اُن جي هڪ اجلس جي پچاڙيءَ جي
ٻئنڪ، ايندڙ اجلس جي پھرئينَ ٻئنڪ لاءِ مقرر ٿيل تاريخ جي وچھ ڇه مهنا لم
پوندا.

(۲) راجيپال وقت بوقت -

(آ) سدن يا پنهي مان ڪوبه سدن بند رکي سگهندو؛

(ب) وڈاں سڀا برخاست ڪري سگهندو.

۱۷۵. راجيپال جو سدن يا سدن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا موڪلي

جو حق

(۱) راجيپال وڈاں سڀا کي، يا وڈاں پريشد واري راجيہ جي حالت ۾، راجيہ جي
وڈاں مندل جي پنهي مان ڪنهن هڪري سدن کي يا پنهي سدن کي گڏ مخاطب
ٿي سگهندو، اُن پريوجن لاءِ ميمبرن جي حاضريءَ جو حڪم ڪري سگهندو.

(۲) راجيپال، راجيہ جي وڈاں مندل جي سدن يا سدن کي وڈاں مندل اڳيان ويچار
هيٺ ڪنهن بل بنسبت يا بيءَ ڪنهن حالت ۾، سنديشا موڪلي سگهندو، جنهن
سدن کي آهڙو سنديشو موڪليو وڃي اهو سهوليت موجب جلد از جلد سنديشي ۾ ويچار

ڪرڻ لاءِ چاڻايل بابت تي ويچار ڪندو.

۱۷۶. راجيپال جو خاص ويڪيان

(۱) راجيپال وڏان سڀا جي هرڪ عام چونڊ ڪان پوءِ پھرئين اجلاس جي شروعات ۾ هر ۽ هرڪ سال جي پھرئين اجلاس جي شروعات ۾ وڏان سڀا کي يا وڏان پريشد واري راجيه جي حالت ۾ پنهي سدن جي گڏيل سڀا کي مخاطب ٿيندو ۽ وڏان مندل کي کيس سڌائڻ جي سببن جي چاڻ ڪندو.

(۲) سدن يا هرڪ سدن جي ڪارروائيه کي نيمت ڪرڻ وارن نيمن ۾ آهي ويڪيان ۾ چاڻايل بابتني تي بحث ڪرڻ لاءِ وقت ڦانڊڻ جو پرپند ڪيو ويندو.

۱۷۷. سدن بنسبت منترین ۽ آئدووڪيت جنرل جا حق

هرڪنهن منتريءَ راجيه جي آئدووڪيت جنرل کي راجيه جي وڏان سڀا ۾ يا وڏان پريشد واري راجيه جي حالت ۾ پنهي سدن ۾ ڳالهائڻ جو ۽ بيءَ طرح ڪارروائيه ۾ ياهُ وٺڻ جو ۽ ڪنهن به ڪاميٽي جنهن جو هو ميمبر نامزد ڪيو و هي ان ۾ ڳالهائڻ جو ۽ بيءَ طرح ڪارروائيه ۾ ياهُ وٺڻ جو حق رهندو پر هن آنجييد جي آذار تي هو ووت ڏيڻ جو حقدار نه ٿيندو.

راجيه وڏان مندل جا عهديدار

۱۷۸. وڏان سڀا جا اسپيڪر ۽ دپتي اسپيڪر

راجيه جي هرڪا وڏان سڀا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد وڏان سڀا هي پن ميمبرن کي جدا جدا پنهنجي اسپيڪر ۽ دپتي اسپيڪر طريقي چونڊيندي، ۽ جڏهن به اسپيڪر يا دپتي اسپيڪر جو عهدو خالي ٿئي تڏهن وڏان سڀا پئي ميمبر کي حالت آنسار اسپيڪر يا دپتي اسپيڪر طريقي، چونڊيندي.

۱۷۹. اسپيڪر ۽ دپتي اسپيڪر جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي ثان استعفا ڏيڻ ۽ هنائڻ

وڏان سڀا جي اسپيڪر يا دپتي اسپيڪر جو عهدو سنپاليندڙ ميمبر -

(أ) جي وڏان سڀا جو ميمبر هئط بند ٿئي ته پنهنجو عهدو خالي ڪندو:

(ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صحيءَ واريءَ لکيت دواران، جي اُهو ميمبر إسپيڪر آهي ته دپتي إسپيڪر کي مخاطب ٿي، جي اُهو ميمبر دپتي إسپيڪر آهي ته إسپيڪر کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان إستعفا ڏيئي سگندو،

(پ) وڏان سڀا جي اُن وقت سڀني ميمبرن جي گھٹائيءَ جي پاس ڪيل ٺهراءُ سان ڪيس عهدي تان هتائي سگھبو:

بشرطيڪ فقري (پ) جي پريوجن لاءُ ڪو ٺهراءُ تيستائين پيش نه گيو ويندو جيستائين ٺهراءُ پيش ڪرڻ جي ارادي جو گھٽ ڦر گھٽ چوڏهن ڏينهن جو نوئيس نه ڏنو ويو هاجي:

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن به وڏان سڀا برخاست ٿئي ته إسپيڪر پنهنجو عهدو برخاستگيءَ بعد وڏان سڀا جي پهرينءَ ٻئنك ڪان يڪدم آڳ تائين خالي نه ڪندو.

۱۸۰. دپتي إسپيڪر يا ٻئي شخص جو إسپيڪر جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا إسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار

(۱) إسپيڪر جو عهدو خالي هجي تڏهن عهدي جا فرض دپتي إسپيڪر يا جي دپتي إسپيڪر جو عهدو به خالي هجي ته وڏان سڀا جو ميمبر جنهن کي هن پريوجن لاءُ راجيپال مقرر ڪري، اُهو ادا ڪندو.

(۲) وڏان سڀا جي ڪنهن به ٻئنك مان إسپيڪر جي غير حاضريءَ ڦر دپتي إسپيڪر يا، جي اُهو به غير حاضر هجي ته اُهو شخص جيڪو وڏان سڀا جي ڪارروائيءَ جي نيمن دواران ٺهرايو وڃي، يا جي اُهو شخص حاضر نه آهي ته، ٻيو شخص جيڪو وڏان سڀا ٺهراي، اُهو إسپيڪر طريقي ڪم ڪندو.

۱۸۱. إسپيڪر يا دپتي إسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هتائڻ لاءُ ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو

(۱) وڏان سڀا جي ڪنهن ٻئنك ڦر جيستائين إسپيڪر کي سندس عهدي تان هتائڻ لاءُ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين إسپيڪر يا جيستائين دپتي إسپيڪر کي عهدي تان هتائڻ لاءُ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين دپتي إسپيڪر حاضر هوندو ته بـ، صدارت نه ڪندو، هر ڪنهن آهڙيءَ ٻئنك سنبندي آنويچيد ۱۸۰ جي فقري (۲) جا اُپيند ائين لڳو پوندا جيئن اُهي آهڙيءَ ٻئنك سنبندي لڳو پون جنهن

٢٠١. ۾ إسپيڪر يا، حالت ألوسار دپتي إسپيڪر، غيرحاضر هجي.

(٢) إسپيڪر کي، وڏان سيا ۾ کيس عهدي تان هتائط جو ڪو نهراء وڃار هيٺ هجي تڏهن، وڏان سيا ۾ ڳالهائڻ جو، اُن جي ڪارروائيه ۾ بيء طرح ياڳ وٺ جو حق رهندو، اُنجيديند ١٨٩ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، آهڙي نهراء تي يا اُن ڪارروائيه درميان بيء ڪنهن بابت تي ووت ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو پر لئه وتن جي برابريه جي حالت ۾.

١٨٢. وڏان پريشد جا چيئرمن، دپتي چيئرمن

وڏان پريشد واري هر ڪنهن راجيه جي پريشد جيترو تي سگهي اوترو جلد پريشد جي ٻن ميمبرن کي جدا جدا پنهنجي چيئرمن، دپتي چيئرمن طريقي چونڊيندي، جڏهن به چيئرمن يا دپتي چيئرمن جو عهدو خالي ٿئي تڏهن پريشد پئي ميمبر کي حالت ألوسار چيئرمن يا دپتي چيئرمن طريقي چونڊيندي.

١٨٣. چيئرمن، دپتي چيئرمن جي عهدي جو خالي ڦيٺ، عهدي تان استعفا ڏيٺ، هتائط

وڏان پريشد جو چيئرمن يا دپتي چيئرمن جو عهدو سنپالينڊز ميمبر -

(أ) جي پريشد جو ميمبر هئُ بند ٿئي ته پنهنجو عهدو خالي ڪندو،

(ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صكيه واري لکيت دواران، جي اهو ميمبر چيئرمن آهي ته دپتي چيئرمن کي مخاطب ٿي، جي اهو ميمبر دپتي چيئرمن آهي ته چيئرمن کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو،

(پ) وڏان پريشد جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گھظائي جي پاس ڪيل نهراء سان کيس عهدي تان هتائي سگھبو:

بشرطيڪ فوري (پ) جي پريجون لاء ڪو به نهراء تيستائين پيش نه ڪيو ويندو جيستائين نهراء پيش ڪرڻ جي إرادي جو گهت ۾ گهت چوڏهن ڏينهن جو نوئيس نه ڏنو ويو هجي.

١٨٤. دپتي چيئرمن يا پئي شخص جو چيئرمن جي عهدي جا فرض آدا ڪرڻ يا چيئرمن طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار

(أ) چيئرمن جو عهدو خالي هجي تڏهن عهدي جا فرض دپتي چيئرمن يا جي

ڏپتی چيئرمن جو عهدو به خالي هجي ته ودان پريشد جو ميمبر جنهن کي هن پريوجن
لاءِ راجيپال مقرر ڪري، اُهو آدا ڪندو.

(۲) پريشد جي ڪنهن به بئنك مان چيئرمن جي غيرحاضريءَ ۾ ڏپتی چيئرمن،
يا جي اُهو به غيرحاضر هجي ته اُهو شخص جيکو پريشد جي ڪارروائيءَ جي نيمن
دواران نهرايو وڃي، يا جي آهڙو ڪو شخص حاضر نه هجي ته پيو شخص جيکو به
پريشد نهراي، اُهو چيئرمن طريقي ڪم ڪندو.

۱۸۵. چيئرمن يا ڏپتی چيئرمن کي جڏهن عهدي تان هتاڻ جو نهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو

(۱) ودان پريشد جي ڪنهن بئنك ۾ جيستائين چيئرمن کي سندس عهدي تان
هتاڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين چيئرمن يا جيستائين ڏپتی چيئرمن
کي سندس عهدي تان هتاڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين ڏپتی چيئرمن
حاضر هجي ته بي صدارت نه ڪندو، هر ڪنهن آهڙيءَ بئنك سنپندتي آنجي ۱۸۳
جي فقري (۲) جا اپنڌ ٻئين لاڳو پوندا جيئن اهي آهڙيءَ بئنك سنپندتي لاڳو پون
جنهن ۾ چيئرمن يا، حالت آنسار، ڏپتی چيئرمن، غيرحاضر هجي.

(۳) چيئرمن کي، ودان پريشد ۾ کيس عهدي تان هتاڻ جو ڪو نهراءُ ويچار هيٺ
هجي تڏھين، پريشد ۾ ڳالهائڻ جو، اُن جي ڪارروائيءَ ۾ ٻيءَ طرح پاڳ ولڻ جو
حق رهندو، آنجي ۱۸۹ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، آهڙي نهراءُ تي يا
اُن ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ووت ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو
پر نه ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾.

۱۸۶. چيئرمن، ڏپتی چيئرمن، اسپيڪر، ڏپتی اسپيڪر جا پگهار ۽ پٽا

ودان سيا جي اسپيڪر، ڏپتی اسپيڪر، ودان پريشد جي چيئرمن، ڏپتی
چيئرمن کي راجيه جو ودان مندل قاعدي دواران مقرر ڪري آهڙا پگهار، پٽا،
جيستائين هن بابت آهڙو پرپند ٿئي تيستائين، پين آنسوچيءَ ۾ جاڻايل آهن اهي
پگهار، پٽا ڏنا ويندا.

١٨٧. راجیه وڈان مندل جو سچیوالیہ

(۱) راجیه جی وڈان مندل جی سدن کی یا هرھک سدن کی آگہ دفتری عملو ہوندو؛ بشرطیک ہن فقری ۾ چیل ڪچ بہ وڈان پریشد واری راجیه جی وڈان مندل جی حالت ۾ آہڑی وڈان مندل جی ٻنهی سدن لاءِ گذیل عهدا رچٹ کان روکی ٿو آہڑو مطلب نہ کدیو ویندو.

(۲) راجیه جی وڈان مندل جی سدن یا سدن جی دفتری عملی جی پرتیء؎ مقرر ٿیل شخصن جی نوکریء؎ جی شرطن کی راجیه جو وڈان مندل قاعدي دواران نیمت ڪری سگھندو.

(۳) جیستائیں راجیه جو وڈان مندل فقری (۲) ھیٹ پرپنڈ ڪری تیستائیں وڈان سیا یا وڈان پریشد جی دفتری عملی جی پرتیء؎ مقرر ٿیل شخصن جی نوکریء؎ جی شرطن کی نیمت ڪرڻ لاءِ راجیپال، وڈان سیا جی اسپیکر یا وڈان پریشد جی چیئرمن سان، حالت آنسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ نیم ٺاهی سگھندو، آہڙا ٺاهيل نیم ان فقری ھیٹ ٺھیل ڪنهن قاعدي جی اپنندن جی آدین آثر ڪارک ٿیندا.

ڪم جو سنپالن

١٨٨. میمبرن دواران قسم یا ساکم

راجیه جی وڈان سیا یا وڈان پریشد جو هرڪو میمبر، پنهنجی جاءِ وظیف کان آگه، راجیپال یا سندس ہن خیال کان مقرر ڪیل ڪنهن شخص روپرو ٿین نوسوچیء؎ ۾ ہن پریوجن لاءِ ڏنل نمونی موجب قسم ڪنندو یا ساکر تی چوندو، ان تی صحی ڪندو.

١٨٩. سدن ۾ ووت ڏیڻ، حالی جاین جی باوجود ڪم ڪرڻ جو سدن جواختیار، ڪورم

(۱) ھن سندان ۾ ٻئی نمونی ٿیل اپنند سواء، راجیه جی وڈان مندل جی سدن جی ڪنهن بہ بئنک ۾ سپئی سوال اسپیکر یا چیئرمن، یا آہڑی نمونی ڪم ڪندڙ شخص کانسواء، حاضر، ووت ڪندڙ میمبرن جی گھٹائیء سان فیصل ڪیا ویندا. اسپیکر یا چیئرمن یا آہڑی نمونی ڪم ڪندڙ شخص، پھرین ووت ڪونہ ڪندو پر ووتن جی برابریء؎ جی حالت ۾ قطعی ووت کیس رہندو، انجو ہو استعمال ڪندو.

(۲) راجیه جی وڈان مندل جی سدن کی پنهنجی میمبرن ہر ڪنھن خالی جاء جی باوجود ڪم ڪرڻ جو اختیار رہندو، راجیه جی وڈان مندل ہر ڪا به ڪارروائی جائز ٿیندی باوجود انجی ته پوءِ معلوم ٿئی ته ڪو شخص جنھن کی آهڙو حق نه هو اُهو وینو یا ووت ڏنائیں یا بئی نمونی ڪارروائی ہر پاڳ ورتائیں.

(۳) راجیه جو وڈان مندل قاعدي دواران بيو اپبنڌ ڪري ٽيستائيں، راجیه جی وڈان مندل جي سدن جي ٻئنڪ جوڙڻ لاءِ ڪورم ڏه میمبر يا اُن سدن جي ڪُل میمبرن جي سنکيا جو ڏھون حصو، پنهي مان جيڪو وڌيڪ هجي، اُهو ٿيندو.

(۴) جي راجیه جي وڈان سڀا يا وڈان پريشد جي ٻئنڪ درميان ڪنھن به وقت ڪورم نه هجي ته إسپيڪر يا چيئرمن يا آهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص جو فرض ٿيندو ته سدن کي مهميل ڪري يا سڀا مهميل رکي جيستائيں ڪورم ٿئي.

ميمبرن جون غير لياقتون

۱۹۰: جايون خالي ڪرڻ

(۱) ڪوبه شخص راجیه جي وڈان مندل جي پنهي سدن جو ميمبر نه ٿيندو، راجیه جو وڈان مندل قاعدي دواران آهڙو پرپنڌ ڪندو ته جيڪو شخص پنهي سدن جو ميمبر چونڊجي اُهو هڪ يا بئي سدن ہر پنهنجي جاء خالي ڪري.

(۲) ڪوبه شخص پھرین آنسوچي ہر چاڻايل ٻن يا وڌيڪ راجين جي وڈان مندلن جو ميمبر نه ٿيندو، جي ڪو شخص ٻن يا وڌيڪ راجين جي وڈان مندلن جو ميمبر چونڊجي ته راشنڀتي ڈواران ٺاهيل نيمن ہر چاڻايل مدت پوري ٿيڻ تي اُن شخص جي آهڙن سڀني راجين جي وڈان مندلن ہر جاء خالي ٿيندي، سوءِ ته هن تنھن کان اڳه هڪ کان سوءِ سڀني راجين جي وڈان مندلن ہر پنهنجي جاء جي إستعفا ڏني هاڳجي.

(۳) جي راجیه جي وڈان مندل جي سدن جو ميمبر -

(أ) آنجيديد ۱۹۱ جي فكري (۱) يا فكري (۲) ہر چاڻايل ڪنھن غيرلياقت هيڪ آچي ويهي، يا

(ب) پنهنجي جاء جي، پنهنجي صحبي واريءَ لکيت دواران حالت آنسار، إسپيڪر يا چيئرمن کي مخاطب ٿي، إستعفا ڏئي ۽ سندس إستعفا، حالت آنسار، إسپيڪر يا چيئرمن دواران، قبول ٿئي، ته سندس جاء ائين ٿيڻ تي خالي ٿيندي:

بشرطیک پیتی فقری (ب) ۾ چاٹايل ڪنهن استعفا جي حالت ۾ اسپیکر يا چینرمن کي حالت آنسار ملیل خبر مان يا بیء طرح، ۽ کیس نیک لگی آهڙیء جاچ ڪرڻ کان پوءِ، خاطری ٿئي ته اها استعفا مرضيء سان ڏنل يا سچي نه آهي ته هُ آهڙي استعفا قبول نه ڪندو.

(م) جي راجيه جي وڏان مندل جي ڪنهن سدن جي ڪو میمبر سدن جي موکل کان سواءِ انجي سیني بئنکن مان سٽ ڏينهن جي مدت لاءِ غيرحاضر رهي ته سدن سندس جاءِ خالي ظاهر ڪري سگھندو:

بشرطیک سٽ ڏينهن جي اها مدت ڳلڻ مهل اُن مدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن ۾ سدن بند رکيو ويو هجي يا سانده چئن کان وڌيک ڏينهن لاءِ مهمل ڪيو ويو هجي.

۱۹۱. میمبریء لاءِ غير لیاقتون

(ا) راجيه جي وڏان سيا يا وڏان پريشد جو میمبر چونڊجٹ لاءِ ۽ میمبر ٿيٺ لاءِ ڪوبه شخص غير لائق ٿيندو -

(ا) جي هو پارت سرڪار يا پھرین آنسوچيء ۾ چاٹايل ڪنهن راجيه سرڪار جي هت هيٺ، راجيه جي وڏان مندل قاعدي دواران ظاهر ڪيو هجي ته اُن عهدي جو سنپاليندڙ غير لائق نه ٿيندو اُن کانسواءِ ڪوبه لاپ وارو عهدو سنپالي ٿو

(ب) جي هو اڻ سالم چت جو آهي ۽ سمرت ڪورٽ طرفان ٻئين ظاهر ٿيل آهي)

(ب) جي هو اڻ رها ٿيل نادار آهي)

(پ) جي هو پارت جو ناگرڪ نه آهي، يا مرضيء سان ڪنهن پرڏيهي راج جي ناگرڪتا حاصل ڪئي اٿس، يا ڪنهن پرڏيهي راج ڏانهن وفاداري يا پوئلگيء جي قبوليت هيٺ آهي)

(ڀ) جي هو سنند جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ ٻئين غير لائق آهي:

سمجهائي - هن فكري جي پريوجن لاءِ جي ڪو شخص سنگه جو يا ڪنهن راجيه جو منtri آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو پارت سرڪار يا پھرین آنسوچيء ۾ چاٹايل ڪنهن راجيه سرڪار جي هت هيٺ لاپ وارو عهدو سنپالي ٿو ٻئين ليکيو نه ويندو.

(سنداڻ (سدارو پاونجاھ) ائڪت ۱۹۸۵ جي قلم ۵ دواران (۱ مارچ ۱۹۸۵ کان) برئڪيت، انگ ۽ اکر

(۲) هن انوچید جي پريوجن لاءِ جي بدران 'سمجهائي' - هن فكري جي پريوجن لاءِ درج کيا ويا آهن).

(۲) راجيه جي ودان سيا يا ودان پريشد جو ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غير لائق ٿيندو جي هو ڏهين آنسوچيءَ هيٺِ ائين غير لائق آهي ته.

۱۹۲. ميمبرن جي غير لائقءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(۱) جي ڪو سوال اُٿي ته راجيه جي ودان مندل جي سدن جو ڪو ميمبر انوچيد ۱۹۱ جي فكري (۱) ۾ چاڻايل غير لياقتمن مان ڪنهن هيٺ آيو آهي يا ن، ته اُهو سوال راجيبال جي فيصللي لاءِ موڪليو ويندو، هنجو فيصلو آخرین ٿيندو.

(۲) آهڙي ڪنهن سوال تي ڪو فيصلو ڏيڻ کان آگه راجيبال چونڊ ڪميشن جو راي وٺندو، آن رايي موجب عمل ڪندو.

۱۹۳. آنوچيد ۱۸۸ هيٺ قسم ڪٻڻ يا ساڪم تي چوڻ کان آگه يا اٺ لائق ھوندي يا غير لائق ٿيندي به وھٽ يا ووت ڏيڻ لاءِ سزا

جي ڪو شخص راجيه جي ودان سيا يا ودان پريشد ۾ آنوچيد ۱۸۸ جي ضرورتن جي پورائي ڪرڻ کان آڳ يا جڏهين ڪيس خبر آهي ته هو انجي ميمبريءَ لاءِ لائق نه آهي يا غير لائق آهي يا سنسد يا راجيه جي ودان مندل جي ڪنهن قاعدي جي اپيندن دواران سدن ائين ڪرڻ تي بندش وڌي ويئي آهي، ميمبر طريقي وهي يا ووت ڏئي ته ائين وھٽ يا ووت ڏيڻ جي هرڪ ڏينهن لاءِ هو پنج سو رپين جي ڏند لاءِ جوابدار ٿيندو جو سنگه ڏالهن لھڻي قرض طور وصول ڪيو ويندو.

راجيه ودان مندلن، اُنهن جي ميمبرن جا اختيار، خاص حق، رهائيون

۱۹۴. ودان مندلن جي سدن، اُنهن جي ميمبرن، ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق، وغيرها

(۱) هن سنودان جي اپيندن، ودان مندل جي ڪارروائيءَ کي نيمت ڪندڙ نيمن، ڪاميٽي حڪمن جي آڌين رهي، هرڪ راجيه جي ودان مندل ۾ واٽيءَ جي سوتنترا رهندی.

(۲) ودان مندل يا انجي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڪچ چوڻ يا ڪو ووت ڏيڻ بحسبت

راجیه جی وڈان مندل جی ڪنهن میمبر تی ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪارروائی نه ڪئی ویندی ۽ وڈان مندل جی سدن جی اختیاریءِ موجب یا اُن هیئت ڪنهن رپورٽ ڪاغذ ووٽ یا ڪارروائیءِ جی شایع ٿیڻ بنسپت ڪو یہ شخص آهڙي نموني چوابدار نه ٿيندو.

(۳) پین بابت ۾ راجیه جی وڈان مندل جی سدن ۽ آهڙي وڈان مندل جی سدن جي میمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختیار، خاص حق ۽ رهائيون اُهي ٿيندا جي وڈان مندل قاعدي دواراں وقت بوقت ٺھرائي، ۽ جيستائين ائين ٺھرائي تيستائين اُن سدن ۽ اُن جي میمبرن ۽ ڪاميٽين جا سندوان (چوئیتايليهون سُدارو) ائکت، ۱۹۷۸، جي قائم ۾ جي عمل ۾ آچڻ کان يڪدم آڳ هئا، اُهي ٿيندا.

(۴) فكري (۱)، (۲) ۽ (۳) جا اُپيند جن شخصن ٿي هن سندوان جي آزار تي راجیه جي وڈان مندل جي سدن یا اُن جي ڪنهن ڪاميٽي ۽ ڳالهائڻ ۽ ٻئي نموني ڪارروائیءِ ۾ ڀاڳهه وٺڻ جو حق هجي تي سنبندوي ائين لاڳو ٿيندا جيئن اُن وڈان مندل جي میمبرن سنبندوي لاڳو ٿين تا.

راجیه جي وڈان سپا ۽ وڈان پريشد جي میمبرن کي راجیه جو وڈان مندل وقت بوقت ٺھرائي اُهي پگھار ۽ پتا، ۽ ان نموني هن بابت پرپنڌ ٿئي تيستائين، هن سندوان جي شروعات، کان يڪدم، آڳ سمان پراينت جي وڈان سپا جي میمبرن سان لاڳو هئا اُن حساب سان ۽ اُنهن شرطان موجب، پگھار ۽ پتا وٺڻ جو حق رهندو.

قانون سازيءَ جو سرشنتو

۱۹۶. ٻل پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپيند

(۱) آنجييد ۱۹۸ ۽ ۲۰۷ جي ناڻا بلن ۽ پين مالي بلن بنسپت اُپيندن جي آدين، ڪو په بل وڈان پريشد واري راجیه جي وڈان مندل جي بنهي مان ڪنهن اُن سدن ۾ شروع ٿي سگهي ٿو.

(۲) آنجييد ۱۹۷ ۽ ۱۹۸ جي اُپيندن جي آدين ڪوبه ٻل وڈان پريشد واري راجیه جي وڈان مندل جو پاس ڪيل ليکيو نه ويندو، سواً ته بنان ڪنهن سُداري جي يا آهڙن سُدارن سان جيڪي بنهي سدن قبول ڪيا هجن، بنهي سدن اُهو قبول ڪيو هجي،

(۳) راجیه جی وڈان مندل ۾ پیل ڪو به ٻِلُّ انجی سَدَن يا سَدَن جی بند رکڻ سبب خارج نه ٿيندو.

(۴) راجیه جی وڈان پريشد ۾ پيل بل جيڪو وڈان سڀا پاس نه ڪيو هجي اهو وڈان سڀا برخاست ٿيڻ تي خارج نه ٿيندو.

(۵) جيڪو بل وڈان سڀا ۾ پيل هجي يا وڈان سڀا پاس ڪيو هجي وڈان پريشد ۾ پيل هجي اهو وڈان سڀا جي برخاستگيءَ تي خارج ٿيندو.

۱۹۷. ناطاً بلن کانسواءً ٻين بلن جي باري ۾ وڈان پريشد جي آختيارن تي پائيندي

(۱) جي وڈان پريشد واري راجيه جي وڈان سڀا ڪو ٻِلُّ پاس ڪيو هجي وڈان پريشد کي موڪليو هجي، تنهن کان پوءِ جي -

(آ) ٻِلُّ پريشد نامنظور ڪيو هجي، يا

(ب) ٻِلُّ پريشد آڳيان رکڻ جي تاريخ کان، انجي پاس ڪرڻ کان سواء، ٿن مهنن کان وڌيڪ گذرن، يا

(پ) پريشد ٻِلُّ سُدارن سان پاس ڪري جن سان وڈان سڀا شامل راءِ نه ٿئي،
نه وڈان سڀا، سندس ڪارروائيءَ کي نيمت ڪندڙ نيمن جي آڏين، بل سائڻئي يا اُن
ڪانپوءِ واري ڪنهن به إجلاس ۾ وڈان پريشد ڪي سُدارا ڪيا هجن، رٿيا هجن يا
قبول ڪيا هجن ته اُنهن سان يا اُنهن کان سواء وري پاس ڪري و پوءِ ِئين پاس
ڪيل ٻِلُّ وڈان پريشد کي موڪلي سگھندي.

(۲) وڈان سڀا جي ِئين ٻيو دفعو بل پاس ڪرڻ وڈان پريشد کي موڪلهن کان پوءِ جي -

(آ) پريشد بل نامنظور ڪري، يا

(ب) پريشد آڳيان بل رکڻ جي تاريخ کان، اُن جي پاس ڪرڻ کان سواء،
هڪ مهني کان وڌيڪ گذري، يا

(پ) پريشد بل سُدارن سان پاس ڪري جيڪي وڈان سڀا قبول نه ڪري،
ته ٻِلُّ وڈان سڀا جي ٻيو دفعو پاس ڪيل، اُنهن سُدارن سان، جي ڪي هجن
ٿر، جيڪي وڈان پريشد ڪيا يا رٿيا هجن وڈان سڀا قبول ڪيا هجن، ٿن سان، اُن
روپ ۾ راجيه جي وڈان مندل جي سَدَن جو پاس ڪيل ليکيو ويندو.

(۳) هن آنچید ۾ چيل ڪچ به ناٹا بل سان لاڳو نه پوندو.

۱۹۸. ناٹا بلن بنس بت خاص ڪارروائی

(۱) ناٹا بل وڏان پريشد ۾ پيش نه ڪيو ويندو.

(۲) ناٹا بل وڏان پريشد واري راجيه جي وڏان سڀا جي پاس ڪرڻ ڪانپوءِ وڏان پريشد کي سندس سفارشن لاءِ موڪليو ويندو ۽ وڏان پريشد بل پهچڻ جي تاريخ کان چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر بل پنهنجي سفارشن سان وڏان سڀا کي واپس ڪندي، ۽ پوءِ وڏان سڀا وڏان پريشد جي سفارشن مان سڀ يا ڪي قبول ڪري يا نامنظور ڪري سگهندوي.

(۳) جي وڏان سڀا، وڏان پريشد جون ڪي سفارشون قبول ڪري تم ناٹا بل وڏان پريشد جي سفارش ڪيل ۽ وڏان سڀا جي قبول ڪيل سڏارن سان پنهي سدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(۴) جي وڏان سڀا، وڏان پريشد جي سفارشن مان ڪا به قبول نه ڪري تم ناٹا بل وڏان پريشد جي سفارش ڪيل سڏارن مان ڪنهن کان به سوءِ جنهن نموني وڏان سڀا پاس ڪيو هجي ائين پنهي سدنن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(۵) جي ناٹا بل وڏان سڀا جو پاس ڪيل ۽ وڏان پريشد کي سندس سفارشن لاءِ موڪلييل مذكور چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر وڏان سڀا کي واپس نه ڪيو وڃي تم اُها مُدت پوري ٿيڻ تي اهو پنهي سدنن دواران وڏان سڀا جي پاس ڪيل نموني پاس ٿيل ليکيو ويندو.

۱۹۹. 'ناٹابل' جي ويَاكيا

(۱) هن آڌياءَ جي پريوجن لاءِ بل ناٹا بل ليکيو ويندو جي اُن ۾ فقط هينئين بابتمن مان سڀ يا ڪن سان لاڳاپو رکنڊ ٻپندت هوندا:-

(أ) ڪا دل وجهن، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا اُنكى ٿيرائڻ يا نيمت ڪرڻ،

(ب) راجيه دواران ناٹو اُدراو وٺن يا ڪا گارنتي ڏيڻ ڪي نيمت ڪرڻ، يا راجيه دواران ڪنيل يا ڪلن واريں ڪن به مالي ذميواريں بنس بت قاعدي ۾ سڏارو ڪرڻ،

(پ) راجيه جي سنچت نڌيءَ يا إتفاقي نڌيءَ جو حوالو آهڙي ڪنهن نڌيءَ ۾ ناٹو پرڻ يا اُن مان ناٹو ڪلن،

(پ) راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ناٹو ڪم آڻن،

(ب) ڪو خرج راجيئه جي سندچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرج ظاهر ڪرڻ يا آهڙي ڪنهن خرج جي رقم وڌائڻ;

(ت) راجيئه جي سندچت نڌيءَ يا راجيئه جي سرڪاري حساب جي ڪاتي ۾ ناٺو ملن، يا آهڙي نائي جو حوالو يا اُهو ڪڻ;

(ث) پيٽي فقرى (آ) کان (ت) ۾ چاڻايل بابت مان ڪنهن سان واسطه رکندڙ ڪا بابت.

(۲) ڪو به بل فقط ان سبب ڪري ناٺا بل سمجھيو نه ويندو ته اُن ۾ ڏند يا ٻي ڪا پئسي جي سزا وجھڻ، يا ليسن لاءَ فيءَ يا شيو ڏيڻ لاءَ فيءَ جي گھر ڪرڻ يا ڏيڻ جو پرپنڌ آهي، يا ان سبب ڪري ته اُهو ڪنهن مکاني اختياريءَ يا جماعت دواران مکاني پريوجن لاءَ ڪا ڊل وجھڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، اُنكى ڦيرائڻ يا نيمت ڪرڻ لاءَ پرپنڌ ڪري ٿو.

(۳) جي ڪو سوال اُتي ته وڌان پريشد واري راجيئه جي وڌان مندل ۾ پيش ڪيل ڪو بل ناٺا بل آهي يا نس، ته اُن تي راجيئه جي وڌان سڀا جي اسپيڪر جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(۴) هر هڪ ناٺا بل تي، آنجييد ۱۹۸ هيت وڌان پريشد کي موڪليو وڃي تڏهن، آنجييد ۲۰۰ هيت راجيپال کي بحاليءَ لاءَ پيش ڪيو وڃي تڏهن، وڌان سڀا جي اسپيڪر جي صحيءَ سان سرييفڪيت لکيو ويندو ته اُهو ناٺا بل آهي.

۲۰۰. بلن کي بحال

بل راجيئه جي وڌان سڀا پاس ڪيو هجي، يا وڌان پريشد واري راجيئه جي حالت ۾ راجيئه جي وڌان مندل جي ٻنهي سدن پاس ڪيو هجي ته اُهو راجيپال کي پيش ڪيو ويندو، راجيپال ظاهر ڪندو ته هو بل بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحال روکي ٿو يا بل راشترپتيءَ جي ويچار ڻ لاءَ محفوظ رکي ٿو:

بشرطيڪ راجيپال بل بحاليءَ لاءَ، کيس پيش ٿيڻ کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد جي اُهو ناٺا بل نه آهي ته، بل واپس موڪلي سگهندو، آهڙي وينتيءَ جي سنديشي سان ته سدن يا سدَن بل تي يا اُن جي ڪن خاص چاڻايل اپبنڌن تي وري ويچار ڪن، خاص طور آهڙا سُدارا داخل ڪرڻ جي مُناسبيءَ تي ويچار ڪن جن جي هو پنهنجي سنديشي ۾ سفارش ڪري، جي بل ائين واپس اچي ته سدن يا سدَن اُن موجب بل تي وري ويچار ڪندل، جي بل سدن يا سدَن وري پاس ڪري سُدارن سان يا سُدارن

بنان، ئ راجيپال کي بحالىء لاء پيش ڪري ته راجيپال اُن تي بحالى نه روڪيندو: وڌيڪ بشرطيڪ جي راجيپال جي رايي ۾ ڪو بل قاعدو ٿيڻ جي حالت ۾ هاء ڪورٽ جي اختيارن ۾ ابترى قدر گھنتائي ڪندو جو هن سنودان موجب اها ڪورٽ جيڪو درجو ڀرڻ لاء رتيل آهي اُن کي خترو پهچندو ته هو اُن بل کي بحالى نه ڏيندو پر راشترپتيء جي ويچارٽ لاء محفوظ رکندو.

١٢٠. ويچار لاء محفوظ رکيل ٻل

بل راجيپال دواران راشترپتيء جي ويچار لاء محفوظ رکيو وڃي ته راشترپتي ظاهر ڪندو ته هو يا بل کي بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحالى روڪي ٿو: بشرطيڪ جي بل ناٺا بل نه آهي ته، راشترپتي راجيپال کي هدایت ڏيئي سگهندو ته بل راجيه جي وڏان مندل جي سدن يا، حالت آنسار، سدن کي آنوچيد ۲۰۰ جي پھرئين پرنتوڪ ۾ ذكر ڪيل آهي آهڙي سنديشي سان واپس ڪري، ئ جي بل ۽ئين واپس آچي ته سدن پا سَدَنَ آهڙو سنديشو پهچڻ جي تاريخ کان چهن مهمن جي مدت آندر اُن موجب اُن تي وري ويچار ڪندار، ئ جي سدن يا سَدَنَ اهو سُداري سان يا سُداري کان سوا وري پاس ڪن ته راشترپتيء جي ويچارٽ لاء وري پيش ڪيو ويندو.

مالي بابتن ۾ ڪارروائي

٢٠٢. ساليانو ملي بييان

(۱) راجيپال، هر ملي سال بنسٽ اُن سال لاء راجيه جي آندازي آمدنی، خرج جو هڪ بييان، هن پاڳ ۾ 'ساليانو ملي بييان' طور نرديش ڪيل، راجيه جي وڏان مندل جي سدن يا سدن ۾ پيش ڪرايندو.

(۲) سالياني ملي بييان ۾ درج ڪيل خرج جا انداز آلهه آلهه ڏيڪاريندا -

(آ) هن سنودان ۾ راجيه جي سنجكت نديء تي ذمي وڏل خرج طريقي بييان ڪيل خرج ڪرڻ لاء گهربل رقمون،

(ب) راجيه جي سنجكت نديء مان رتيل پيو خرج ڪرڻ لاء گهربل رقمون، ۽ مخصوصي حساب جي خرج کي پئي خرج کان آلهه رکيو ويندو.

(ڙ) هيٺيون خرج هر هڪ راجيه جي سنجكت نديء تي ذمي وڏل خرج ٿيندو -

(ا) راجیپال جو اُجورو ۽ پتا ۽ سندس عهدی سنبندی ٻيو خرج;

(ب) وڌان سیا جي اسپیکر ۽ دپتی اسپیکر، ۽ وڌان پریشد واری راجیه جی حالت ۾، وڌان پریشد جی چینگرمن ۽ دپتی چینگرمن جا به پگھار ۽ پتا،

(پ) اُهي قرض، ویاج، قرضن جي خرج ۽ آدائگي ۽ جي رقم سمیت، جن لاءِ راجیه جوابدار هجی ۽ اوذر کڻڻ ۽ قرضب جي شیوا ۽ قرض آدائگي ۽ سنبندی ٻيو خرج)

(پ) ڪنهن ھاءِ ڪورٽ جي ججن جي پگھار ۽ پتن بنسبت خرج;

(پ) ڪنهن ڪورٽ يا آمانتي ٿربیونل جي ڪنهن فتو، ڊکري يا آوارد جي پرپائی ڪرڻ لاءِ گھربل ڪي به رقمون،

(ت) هن سنوڌان دواران يا راجیه وڌان مندل دواران قاعدي ذريعي آهڙو ذمي وڌل ظاهر ڪيل ٻيو ڪو خرج.

۲۰۳. وڌان مندل ۾ آندازن بنسبت ڪارروائی

(۱) آندازن مان جيڪي راجیه جي سنچشتندیه تي ذمي وڌل خرج سنبندی هجئن اُهي وڌان سیا جي ووت لاءِ پيش نه ڪيما ويندا، پر هن فقری ۾ چيل ڪچ ٺهه وڌان مندل ۾ آهڙن آندازن مان ڪنهن تي بحث ڪرڻ کي زوکي ٿو، ِائيں سماجهيو نه ويندو.

(۲) آهڙن آندازن مان جيڪي ٻئي خرج سنبندی هجئن اُهي وڌان سیا کي گرانتن لاءِ گھرڻ جي روپ ۾ پيش ڪيا ويندا، وڌان سیا کي اختيار رهندو تم ڪا به گھر بحال ڪري يا بحال ڪرڻ کان انڪار ڪري، يا ڪا به گھر آن ۾ جاڻايل رقم گھتائي بحال ڪري.

(۳) ڪنهن به گرانت جي گھر راجیپال جي سفارش کان سوء نه ڪئي ويندي.

۲۰۴. ونيوگ ٻل

(ا) وڌان سیا آنجييد ۲۰۳ هيٺ گرانتون بحال ڪري ڙنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد هڪ بل پيش ڪيو ويندو جنهن ۾ پرپند ڪيو ويندو تم راجیه جي سنچشتندیه مان اوترو سڀ ناٹو خرج ڪجي جيترو گھربل هجبي

(ا) وڌان سیا دواران ِائيں بحال ڪيل گرانتن لاءِ

(ب) راجيئه جي سندچت نديء تي ذمي وذل، پر ڪنهن به حالت ۾ سدن يا سدن ۾ آڳوات پيش ڪيل بيان ۾ ڏيڪاريل رقم کان وڌي نس اوتي خرج لاء.

(٢) راجيئه جي ودان مندل جي سدن يا پنهي مان ڪنهن به سدن ۾ آهڙي ڪنهن بل تي آهڙي سُداري جي رٿ نه ڏني ويندي جنهن جو آثر رقم ۾ ڦيرقار ڪرڻ يا بحال ڪيل گرانٽ جي مقصد ۾ تفاوت ڪرڻ يا راجيئه جي سندچت نديء تي ذمي وذل خرج جي رقم ۾ ڦيرقار ٿئي، ۽ ڪو به سُدارو هن فكري هيٺ داخل ٿيڻ جو ڳو نه آهي آهڙو صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخرین ٿيندو.

(٣) آنجيئيد ٢٠٥ ۽ ٢٠٦ جي اپيندن جي آدين رهي، هن آنجيئيد جي اپيندن آносار پاس ڪيل قاعدي دواران ڪيل ونيوگ سوء راجيئه جي سندچت نديء مان ڪچ ناڻونه ڪنيو ويندو.

٢٠٥. پورڪ، وادو يا وڌيڪ گرانٽون

(ا) جي آنجيئيد ٢٠٢ جي اپيندن آносار ٿيل قاعدي دواران چالو ملي سال لاء ڪنهن شيوا لاء خرج ڪرڻ لاء اختياري ڏنل رقم اُن سال لاء ڪافي نه آهي ائين لڳي يا اُن سال لاء سالياني ملي بل ۾ ڏيان ۾ نه آندل ڪنهن نئين شيوا تي پورڪ يا وادو خرج ڪرڻ لاء چالو ملي سال ۾ ضرورت ٿئي، يا

(ب) جي ملي سال درميان ڪنهن شيوا تي اُن شيوا لاء ۽ اُن سال لاء بحال ٿيل رقم کان وڌيڪ ناڻو خرج ٿئي ته راجيپال، راجيئه جي ودان مندل جي سدن يا سدن ۾ ٻيو بيان پيش ڪرايندو جنهن ۾ اُن خرج جي اندازي رقم ڏيڪاريل هوندي يا حالت آносار، راجيئه جي ودان سڀا ۾ آهڙي واد لاء گهر پيش ڪرايندو.

(٢) آنجيئيد ٢٠٣ ۽ ٢٠٤ جا اپيند آهڙي ڪنهن بيان ۽ خرج يا گهر ۽ آهڙو خرج ڪرڻ لاء يا آهڙي گهر بنسبت گرانٽ لاء راجيئه جي سندچت نديء مان ناڻا خرج ڪرڻ لاء اختياري ڏيڻ لاء ڪو قاعدو جوڙڻ سنبندوي به آهڙي نموني اثرائتا ٿيندا جيئن اُهي سالياني ملي بيان ۽ اُن ۾ جاڻايل خرج يا ڪنهن گرانٽ جي گهر ۽ آهڙي خرج يا گرانٽ لاء راجيئه جي سندچت نديء مان ناڻا خرج ڪرڻ جي اختياري ڏيڻ لاء قاعدو جوڙڻ سنبندوي اثرائتا آهن.

٦٠٦. ليڪي ٿي ووت، ساڪه جا ووت، ۽ آساڻا رظن گرانٟون

(ا) هن آدياء جي آڳه ڏنل اپيندن جي باوجود، راجيئه جي ودان سڀا کي اختيار

(أ) ڪنهن مالي سال جي ياتگي لاءِ آندازي خرج بابت، آهڙي رقم لاءِ ووت ڏيڻ لاءِ آنوجيدين ٢٠٣ ۾ ڦهراييل ڪارروائي پوري ٿيڻ ۽ اُن خرج بنسبت آنوجيدين ٢٠٣ جي اپيند آنوسار قاعدو پاس ٿيڻ تائين آڳوات گرانت بحال ڪري؛

(ب) راجيه جي وسيلن تي ڪا آئداري گھر پوري ڪرڻ لاءِ گرانت بحال ڪري، جڏهن اُن شيوا جي مقدار يا آنشچت روپ ڪري اُها گھر سالياني مالي بيان ۾ سازار ڻموني ڏنل تفصيل سان بيان نئي ٿي سگهي؛

(ب) آهڙي آسازار گرانت بحال ڪري جا ڪنهن مالي سال جي چالو شيوا جو جزو نه آهي، ۽ راجيه جي ودان مندل کي آختيار رەندو تە قاعدي دواران آختياري ڏئي تە جن پريوچن لاءِ آهي گرانتون بحال ٿين اُنهن لاءِ راجيه جي سندچت نديء مان ناڻا کنيا وڃن.

(٢) فقري (١) هيٺ گرانت بحال ڪرڻ ۽ اُن فقري هيٺ قاعدو جوڙڻ سنبندى آنوجيدين ٢٠٣ ۽ ٢٠٣ جا اپيند ائين آثرائتا ٿيندا جيئن اهي سالياني مالي بيان ۾ ذكر ڪيل خرج بنسبت گرانت بحال ڪرڻ ۽ آهڙو خرج ڪرڻ لاءِ راجيه جي سندچت نديء مان ناڻا ڪڻج جي آختياري ڏيڻ لاءِ قاعدو جوڙڻ سنبندى آثرائتا آهن.

٢٠٧. مالي بلن جي باري ۾ خاص اپيند

(١) آنوجيدين ١٩٩ جي فقري (١) جي پيٽي فقري (أ) کان (ت) ۾ چاڻايل بابتمن مان ڪنهن جو به پربند ڪندڙ بل يا سُدارو راجيپال جي سفارش کان سوء پيش ڪيو يا آندو نه ويندو، ۽ آهڙو پربند ڪندڙ بل ودان پريشد ۾ پيش نه ڪيو ويندو؛
بشرطیڪ ڪا ديل گھدائڻ يا رد ڪرڻ جو پربند ڪندڙ سُدارو آڻج لاءِ هن فقري هيٺ سفارش ضروري نه ٿيندي.

(٢) ڪو به بل يا سُدارو متئي چاڻايل بابتمن بنسبت پربند ڪري ٿو ائين فقط إن سبب ڪري سماجي هيٺ نه ويندو تە اُن ۾ ڏند يا ٻي ڪا پئسي جي سزا وجهن يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيء جي گھر ڪرڻ يا ڏيڻ جو پربند آهي يا ان سبب ڪري تە اهو ڪنهن مکاني آختياريء يا جماعت دواران مکاني پريوچن لاءِ ڪا ديل وجهن، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا اُنكى ٿيرائڻ يا نيمت ڪرڻ لاءِ پربند ڪري ٿو.

(٣) جيڪو بل قاعدو ٿيڻ سان ۽ عمل ۾ آچڻ سان راجيه جي سندچت نديء مان ڪو خرج ڪرڻو پوي اهو راجيه جي ودان مندل جي سدن دواران، راجيپال اُن سدن

کی بل تی ویچار ڪرڻ لاءِ سفارش نه ڪري تيستائين، پاس نه ڪيو ويندو.

عام طور ڪارروائي

٢٠٨. ڪارروائيءَ جا نيم

(۱) راجيه جي ودان مندل جو سدن پنهنجي ڪارروائيءَ پنهنجي ڪم جي سنجالن کي نيمت ڪرڻ لاءِ هن سنودان جي اپيندن جي آدين، نيم گھڙي سگندو.

(۲) جيسين فكري (۱) هيٺ نيم نهن تيسين سمان پرات جي ودان مندل بحسبت هن سنودان جي شروعات کان يڪدر آڳ عمل ۾ ڪارروائيءَ جا نيم ۽ استائي حڪم راجيه جي ودان مندل سنبندى، آھڙين ڦيرقارين ۽ موافقتن جي آدين جي انهن ۾ ودان سيا جو إسپيڪر يا ودان پريشد جو چيئرمن، حالت آنسار ڪري، آثرائتا ٿيندا.

(۳) ودان پريشد واري راجيه ۾ راجيبال ودان سيا جي إسپيڪر ۽ ودان پريشد جي چيئرمن سان صلاح ڪرڻ بعد، پنهي سدن جي وچير له وچر بحسبت ڪارروائيءَ جا نيم گھڙي سگندو.

٢٠٩. راجيه جي ودان مندل ۾ مالي ڪم سنبندى ڪارروائيءَ کي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ

راجيه جو ودان مندل مالي ڪم وقت سر پورو ڪرڻ لاءِ ڪنهن به مالي بابت يا راجيه جي سنجكت نديءَ مان ناڻا ڪڻڻ لاءِ ڪنهن بل سنبندى، راجيه جي ودان مندل جي سدن يا سدن جي ڪارروائيءَ ڪم جي سنجالن کي قاعدي دواران نيمت ڪري سگندو، ۽ جي ۽ جيترى قدر آھڙي نموني ڪيل قاعدي جو ڪو اپيند آنوجيد ۲۰۸ جي فكري (۱) هيٺ راجيه جي ودان مندل جي سدن يا پنهي مان ڪنهن سدن جي ٺاهيل ڪنهن نيم سان يا آن آنوجيد جي فكري (۲) هيٺ راجيه جي ودان مندل بحسبت آثرائي ڪنهن نيم يا استائي حڪم سان ٺهڪندڙ نه هجي ته اهو اپيند آثرائتو ٿيندو.

٢١٠. ودان مندل ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(۱) ڀاڳ سترهين ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، پر آنوجيد ۳۳۸ جي اپيندن جي آدين، راجيه جي ودان مندل ۾ ڪم ڪار راجيه جي سرڪاري ٻوليءَ يا ٻولين

۾ یا هندیءَ ۾ یا انگریزیءَ ۾ ڪیو ویندو :

بشرطیڪ وڏان سیا جو اسپیکر یا وڏان پریشد جو چیئرمن یا آهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، حالت آنسار، جیڪو آڳه چيل ٻولین مان ڪنهن ۾ به پوريءَ طرح پنهنجو ِاظهار نه ڪري سگهي، آهڙي ميمبر کي سدن ۾ پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ ڳالهائڻ جي آجازت ڏيئي سگهندو.

(۲) راجيه جو وڏان مندل، قاعدي دواران ٻئي نموني اپنند نه ڪري ته، هن سنوڏان جي شروعات کان پندرهن سالن جي مُدت پوري ٿيٺ کان پوءِ هيءَ آنوچيد ائين آثرائتو ٿيندو چڻ ته اُن مان 'یا انگریزیءَ ۾' اهي لفظ چڏي ڏنا ويا آهن :

بشرطیڪ هماچل پرديش، مٿیپور، میگھالایه ۽ ترپورا راجين جي وڏان مندلن سنپنڌي هيءَ ف quo ائين آثرائتو ٿيندو چڻ ته اُن ۾ ايندڙ لفظن 'پندرهن سالن' جي بدران لفظ 'پنجويهن سالن' وڏا ويا هئا :

وڌيڪ بشرطیڪ ته اروناچل پرديش، گوئا ۽ میزورم راجين سنپنڌي هيءَ ف quo ائين آثرائتو ٿيندو چڻ ته ان ۾ ايندڙ لفظن 'پندرهن سالن' جي بدران لفظ 'چاليهن سالن' وڏا ويا هئا.

(استيت آف مژورم ائڪت ۱۹۸۶ دواران ۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان، استيت آف اروناچل پرديش ائڪت ۱۹۸۶ دواران ۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان ۽ گوئا دمڻ ۽ ديو ري آرگانائيشن ائڪت ۱۹۸۷ دواران ۳۰ ميءَ ۱۹۸۷ کان درج ڪيل)

۱۱. وڏان مندل ۾ بحث ٿي پائيندي

راجيه جي وڏان مندل ۾ سڀريم ڪورٽ جي يا هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن جج جي پنهنجي فرض آدائي ۾ هلت بنسبت بحث نه ڪيو ويندو.

۱۲. وڏان مندل جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نه ڪنديون

(۱) راجيه جي وڏان مندل ۾ ڪنهن به ڪارروائيءَ جي جائزگيءَ تي، ڪارروائيءَ ۾ ڪا ٻي ترتيبی آهي ائين چئي، اُن آذار تي اعتراض ورتو نه ويندو.

(۲) راجيه جي وڏان مندل جو ڪوبه عملدار يا ميمبر، چنهن کي هن سنوڏان موجب يا هيٺ جي سنچالن کي وڏان مندل ۾ ڪارروائي يا ڪم جي سنچالن کي نيمت ڪرڻ يا بندوبست رکط لاءِ اختيار ڏنا ويا هُجن، اُهو پنهنجي دواران اُنهن اختيارن جي عمل جي باري ۾ ڪنهن به ڪورٽ جي حڪومت جي آؤدين نه ٿيندو.

راجیپال جا قانون سازیءَ جا اختیار

۱۳. ودان مندل جی رسیس درمیان آردیننس جاري ڪرڻ جو راجیپال جو اختیار

(۱) جی ڪنهن به وقت، جڏهن راجیه جی ودان سیا جو اجلاس چالو نه هجي يا جتي راجیه ۾ ودان پريشد آهي اُتي ودان مندل جي پنهي سدن جا اجلاس چالو نه هجن، راجیپال کي خاطري ٿئي ته آهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدی قدم ڪڻ هن لاءُ ضروري آهي، تم هو آهڙا آردیننس جاري ڪري سگهندو جي کيس حالتن پتايندڙ ضروري لڳن :

بشرطیڪ راجیپال، راشترپتیءَ جي هدايتن کان سواءً آهڙو ڪو آردیننس جاري نه ڪندو جي -

(آ) ساڳین اُپيندن واري بل لاءُ هن سنودان هيٺ ودان مندل ۾ اُهو پيش ڪرڻ لاءُ راشترپتیءَ جي اڳوات منظوريءَ جي ضرورت پوي ها، يا

(ب) ساڳین اُپيندن وارو بل راشترپتیءَ جي ويچارڻ لاءُ محفوظ رکڻ کيس ضروري لڳي ها، يا

(ب) ساڳین اُپيندن وارو راجیه جي ودان مندل جو ائڪت هن سنودان هيٺ ناجائز ٿئي ها جيستائين اُنكى راشترپتیءَ جي ويچارڻ لاءُ محفوظ رکڻ کان پوءِ راشترپتیءَ جي بحالى ملي هجي.

(۲) هن آنجيديد هيٺ جاري ڪيل آردیننس کي ايترو ئي عمل، اثر رهندو جيترو راجیه جي ودان مندل جي راجیپال جي بحالىءَ مليل ائڪت کي، پر آهڙو هرڪ آردیننس -

(آ) راجیه جي ودان سیا جي آڳيان، جتي راجیه ۾ ودان پريشد آهي اُتي پنهي سدن جي آڳيان، پيش ڪيو ويندو، ودان سیا جي وري گڏجيٽ کان چه هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اُها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ ودان سیا آردیننس کي ناقبول ڪرڻ جو ڦهراءُ پاس ڪري، ودان پريشد هجي ته اُها قبول ڪري، تم اُهو ڦهراءُ پاس ٿيڻ تي، يا حالت آنوسار، پريشد جي ڦهراءُ قبول ڪرڻ تي، عمل ۾ هئط بند ٿيندو،

(ب) راجیپال ڪنهن به وقت واپس وئي سگھندو.

سمجھاڻي - جي وڏان پريشد واري راجيه جي وڏان مندل جا سدن جدا جدا تاريڪن تيوري گڏجي ڻا سڏا ڀا ويا هنجن تم هن فكري جي پريوجن ڻا چهن هفتني جي مدت آنهن تاريڪن مان پوءِ واريءَ تاريڪن کان ڳلني ويندي.

(٣) جي ۽ جيترى قدر هن آنجيديد هيٺ آربيننس آهڙو ڪو اُپيند ڪري جيڪو راجيه جي وڏان مندل جي ڪيل ۽ راجيپال جي بحال ڪيل آئڪت ۾ جائز نه هنجي تم آهو اوترى قدر رد ٿيندو:

بشرطيڪ سنسد جي ڪنهن آئڪت يا گڏيل لست ۾ شمار ڪيل وشيه بابت ڪنهن موجوده قاعدي کان ورد راجيه جي وڏان مندل جي ڪنهن آئڪت جي آثر سڀندوي هن سندان جي اُپيند ڇي پريوجن ڻا، راشترپتيءَ جي هدايتن آلوسار هن آنجيديد هيٺ جاري ڪيل آربيننس، راجيه جي وڏان مندل جو راشترپتيءَ جي بحاليءَ ڻا محفوظ رکيو ويو هنجي ۽ هن جي بحاليءَ ملي هنجي آهڙو آئڪت ليکيو ويندو.

آڌياءُ پنجون

راجين ۾ هاءُ ڪورٽون

١٤. راجين ڦاءِ هاءُ ڪورٽون

هر هڪ راجيه ڦاءِ هاءُ ڪورٽ ٿيندي.

١٥. هاءُ ڪورٽون رڪارڊ جون ڪورٽون ٿينديون

هر ڪا هاءُ ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي ۽ آهڙي ڪورٽ جا سڀ آختيار پنهنجي بي أدبيءَ ڻا سزا ڪرڻ جي آختيار سميت، کيس رهندا.

١٦. هاءُ ڪورٽن جو جوڙجڪ

هر هڪ هاءُ ڪورٽ ۾ مكيمه نيايه مورتي ۽ راشترپتي وقت بوقت مقرر ڪرڻ ضروري سمجھي آهڙا ٻيا جهج ٿيندا.

۱۷. هاء ڪورٽ جي جج جي مقرري ۽ عهدي جا شرط

(۱) هاء ڪورٽ جي هرهڪ جج کي راشترپتي، پارت جي مکيه نيايه موُرتی اُن راجيه جي راجيپال ۽ مکيه نيايه موُرتیءَ کان سواء پئي جج جي مقرريءَ جي حالت ۾ هاء ڪورٽ جي مکيه نيايه موُرتیءَ سان صلاح ڪرڻ بعد پنهنجي صحبي ۽ سيل سان وارنت دواران مقرر ڪندو ۽ اهو جج آئڊيشنل يا ڪاريڪاري جج هئڻ جي حالت ۾ آنوچيد ۱۲۳ جي اُپيندن موجب ۽ بيءَ حالت ۾ پاھت سالن جي عمر تي پهچڻ تائيں عهدي تي رهندو :

بشرطڪ -

(آ) جج پنهنجي صحبيءَ واري لکيت دواران راشترپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو:

(ب) جج کي راشترپتي آنوچيد ۱۲۳ جي فكري (۳) ۾ اُپيند ڪيل سڀريم ڪورٽ جي جج کي هنائڻ جي نموني پنهنجي عهدي تان هنائي سگهندو:

(ٻ) جج جو عهدو سندس راشترپتيءَ دواران سڀريم ڪورٽ جي جج طريقي مقرر ٿيڻ تي يا پارت جي کيترا ۾ بيءَ ڪنهن هاء ڪورٽ ۾ بدلي ٿيڻ تي خالي ٿيندو.

(۲) ڪو به شخص هاء ڪورٽ ۾ جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق نه ٿيندو سواء تم هو پارت جو ناڳر ڪ هيچي، ۽ -

(آ) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ پارت جي کيترا ۾ ڪنهن عدالتی عهدي تي رهيو هيچي، يا

(ب) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڪنهن هاء ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا وڌيڪ آهڙين ڪورٽن جو وڪيل رهيو هيچي.

سمجهائي - هن فكري جي پريوجن لاءِ -

(آ) ڪو شخص ڪيتري مدت لاءِ پارت جي کيترا ۾ عدالتی عهدي تي رهيو آهي اهو ڳڻڻ لاءِ اها مدت به شامل ڪئي ويندي جنهن درميان عدالتی عهدي تي رهڻ کان پوءِ اهو شخص هاء ڪورٽ جو وڪيل رهيو هيچي يا ڪنهن ٿربيونل جي ميمبر جي عهدي تي يا سنه يا راجيه هيٺ قانون جي خاص چاڻ ضروري هيچي آهڙي ڪنهن عهدي تي رهيو هيچي:

(آآ) ڪو شخص ڪيتري مدت لاءِ وڪيل رهيو آهي اهو ڳڻڻ لاءِ اها مدت شامل ڪئي ويندي جنهن درميان وڪيل ٿيڻ کان پوءِ اهو شخص ڪنهن عدالتی عهدي

تي يا سنگه يا راجي هيه قانون جي خاص چاٹ ضروري هاجي آهڙي ڪنهن عهدي
تي رهيو هاجي،

(ب) کو شخص کیتري مدت لاء پارت جي کیتر ۾ عدالتي عهدي تي رهيو آهي يا هاء ڪورت جو وکيل رهيو آهي اُهو ٻڌڻ لاء هن سنودان جي شروعات کان اڳ جنهن مدت درميان ۱۵ آگسٽ ۱۹۳۷ کان اڳ گورنمنٽ آف انديا ائڪٽ ۱۹۳۵ ۾ وياکيا ڏنل پارت اندر ڪنهن ايراضي ۽ هو عدالتي عهدي تي رهيو هجي، يا حالت انوسار اهڙيءَ ڪنهن ايراضي ۽ ڪنهن هاء ڪورت جو وکيل رهيو هجي، اها به شامل ڪئي ويندي.

(۳) هاء ڪورٽ جي چج جي عمر جو ڪو سوال اُٿي ته اُهو سوال راشترپتي ڀارت هي مكيمه نيايه موريءَ جي صالح بعد فيحصل ڪندو، راشترپتيءَ جو فيصلو آخرين ٿيندو.

۱۸. سپریم ڪورٽ سنپندتی ڪي اُپنڌ هاء ڪورٽن سان لاڳو پوڻ
آنوچید ۱۲۳ جي فقري (۴) ئ (۵) جا اُپنڌ جيئن سپریم ڪورٽ سنپندتی لاڳو
پون ٿا تيئن سپریم ڪورٽ جي جاء تي هاء ڪورٽ جي نرديش سان، هاء ڪورٽ سنپندتی
لاڳو پوندا.

۱۹۲. هاء کورٽن جي ججن دواران قسم يا ساکم
هاء کورت جو چچ مقرر ٿيل هرڪو شخص، پنهنجو عهدو سنپالڻ کان آگه، راجيم
جي راجپايل يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روپرو ڏين آنسوچي ۽
هن پريوچن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم ڪڻندو يا ساکم تي چوندو ۽ اُن تي صحبي ڪندو.

۲۲۰. قائمی جج ٿيڻ کان پوءِ وڪالت تي پائيندي
 ڪوبه شخص جو هن سنودان جي شروعات کان پوءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي قائمي
 جج جي عهدي تي رهيو آهي اُهو سڀريم ڪورٽ ۽ بيٽ هاءِ ڪورٽن سوانع، ڀارت ۾
 ڪنهن به ڪورٽ ۾ يا ڪنهن به اختياريءَ اڳيان وڪالت يا ڪم نه ڪندو.
 سمجھائي - هن آنوچيد ۾ محاوري 'هاءِ ڪورٽ' سنودان (ستون سدارو) ائڪت
 ۱۹۵۶ جي شروعات کان اڳه جيئن هئي تيئن پهرين آنسوچيءَ جي ڀاڳ (ب) ۾ چاڻايل
 راجيه جي هاءِ ڪورٽ شامل نه آهي.

٢٢١. ججن جا پگهار وغیره

(١) هرهک هاء ڪورت جي ججن کي سنسد قاعدي دواران ٺهرائي اهي پگهار ۽ جيستائين انھيء نموني هن باري ۾ پرپند ٿئي تيستائين بین انوسوچيء ۾ چاڻايل آهن اهي پگهار ڏنا ويندا.

(٢) هرڪو جچ آهڙن ڀتن ۽ غير حاضريء جي موڪل ۽ پينشن بنسبت آهڙن آڌكارن جو جي وقت بوقت سنسد قاعدي دواران يا هيٺ ٺهرائي، ۽ جيستائين ائين ٺهرائي جي تيستائين آهڙن ڀتن ۽ آڌكارن جو جيڪي بین انوسوچيء ۾ چاڻايل آهن، حقدار ٿيندو، بشرطڪ ڪنهن به جچ جي ڀتن يا سندس غير حاضريء جي موڪل يا پينشن بنسبت آڌكارن ۾ سندس مقرريء کان پوءِ کيس نقصان ٿئي آهڙي ڦيرقار نه ڪئي ويندي.

٢٢٢. هڪڙيء هاء ڪورت مان ٻيء ۾ جچ جي بدلي

(١) راشترپتي پارت جي مکيه نيايه مورتيء سان صالح ڪرڻ بعد ڪنهن جچ کي هڪڙيء هاء ڪورت مان ٻيء ڪنهن هاء ڪورت ۾ بدلي ڪري سگهندو.

(٢) ڪنهن جچ جي ائين بدلي ٿي هجي يا ٿئي تم جيترو وقت، سنودان (پندرهون سدارو) آئڪت ۱۹۶۳ جي شروعات کان پوءِ، هو ٻيء هاء ڪورت جي جچ طريقي شيوا ڪري اُن مدت درميان هو پنهنجي پگهار کان وڌيڪ سنسد قاعدي دواران ٺهرائي ايترو عيوضي طور ڀتو، آهڙي نموني ٺهرائي جي تيستائين راشترپتي حڪم دواران مقرر ڪري ايترو عيوضي طور ڀتو وٺڻ جو حقدار ٿيندو.

٢٢٣. ڪاريه ڪاري مکيه نيايه مورتيء جي مقرري

جڏهن ڪنهن هاء ڪورت جي مکيه نيايه مورتيء جو عهدو خالي هجي يا جڏهن آهڙو ڪو مکيه نيايه مورتي غير حاضري يا ٻئي سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض آدا نه ڪري سگهي، تڏهن ڪورت جي بین ججن مان هڪ، جنهن کي راشترپتي هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري، اهو عهدي جا فرض آدا ڪندو.

٢٢٤. آئڊيشنل ۽ ڪاريه ڪاري ججن جي مقرري

(١) جي ڪنهن هاء ڪورت جي ڪم ۾ عارضي واداري سبب يا ڪم جي بقایا سبب راشترپتيء کي لڳي تم اُن ڪورت جي ججن جي سنکيا حال وڌائڻ کي، تم

راشتريپتيءَ برابر لائق شخصن کي پاڻ چاڻائي ہن سالن کان وڌيڪ نه ايتري مُدت
لاءَ ڪورٽ جا ائڊيشنل جچ طريقي مقرر ڪري سگهندو.

(۲) جڏهن مکيءَ نيايه مورتيءَ سوءَ هاءَ ڪورٽ جو ڪو جچ غيرحااضريءَ يا ٻئي سبب
ڪري پنهنجي عهدي جا فرض آدا نه ڪري سگهي يا عارضي طور مکيءَ نيايه مورتي
طريقي ڪاريڪرڻ لاءَ مقرر ٿيو هجي تڏهن راشتريپتي ڪنهن برابر لائق شخصن کي،
قامي جچ پنهنجن فرضن تي موئي، تيستائين، اُن ڪورٽ جو جچ طريقي ڪاريڪرڻ^{لاءَ}
ڪرڻ لاءَ مقرر ڪري سگهندو.

(۳) هاءَ ڪورٽ جو ائڊيشنل يا ڪاريڪاري جچ طريقي مقرر ٿيل ڪوبه شخص ٻاهث
سالن جي عمر تي پهچڻ کان پوءِ عهدي تي نه رهندو.

۲۲۳. آلف. هاءَ ڪورٽن جي ٻئنکن ۾ رئائر ٿيل ججن جي مقرری
هن آڌياءَ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جي هاءَ ڪورٽ جو مکيءَ نيايه
مورتي ڪنهن به وقت، راشتريپتيءَ جي آڳوات منظوريءَ سان، اُن هاءَ ڪورٽ يا ٻيءَ
ڪنهن هاءَ ڪورٽ جي جچ جي عهدي تي رهيو هجي آهڙي ڪنهن شخص کي اُن
راجيه جي هاءَ ڪورٽ جي جچ طريقي وھڻ ۽ ڪاريڪرڻ لاءَ عرض ڪري سگهندو،
۽ آهڙو هرڪو شخص آهڙي نموني وھڻ ۽ ڪاريڪرڻ جي عرصي ۾ راشتريپتي حڪم
دواران نهرائي آهڙن پتن جو حقدار ٿيندو ۽ اُن هاءَ ڪورٽ جي جچ جا سڀ اختيار،
شكٽيون ۽ خاص آڌكار کيس رهنداب پر ٻيءَ طرح جچ ليکيو نه ويندو:
بشرطيڪ هن آنچيد ۾ ڪچ به آڳ چيل آهڙي ڪنهن شخص کي اُن ڪورٽ
۾ وھڻ ۽ ڪاريڪرڻ لاءَ ضروري نهرائي تو ٻئين نه ليکيو ويندو سوءَ تم هو ٻئين
ڪرڻ لاءَ رضامندي ڏئي.

۲۲۵. موجوده هاءَ ڪورٽن جي حڪومت

هن سنودان جي اُپيندن ۽ هن سنودان دواران اُن ودان مندل کي بخشيل اختيارن
جي آدار تي يوگيه ودان مندل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپيندڙ جي آڌين ڪنهن
به موجوده هاءَ ڪورٽ جي حڪومت ۽ اُن ۾ عمل ڦر ڪاعدهو ۽ اُن ڪورٽ ۾ نيايه جي
ڪاروبار بنسبت ججن جا پنهنجا پنهنجا اختيار ڪورٽ جا نيم گهڙڻ ۽ ڪورٽ جي
۽ اُن جي ميمبرن جي آڪيلو يا دويزن ڪورٽ ۾ وھڻ کي نيمت ڪرڻ جي ڪنهن
اختيار سميت هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ هئا اهي ساڳيا ٿيندا:

بشرطیک ڪنهن به هاء ڪورٽ جي اوائلی حڪومت تي هن سنوڏان جي شروعات
کان يڪدم آڳ مڪصول سان واسطو رکندڙ يا اُن جي وصولي لاء ڪيل حڪم يا ڪيل
ڪنهن ڪاريه سان واسطو رکندڙ جيڪا به پائيندي لاڳو هئي اُها آهڙيءَ حڪومت جي
عمل سان هاڻي لاڳو نه پوندي.

۲۲۶. ڪي رٽ جاري ڪرڻ جو هاء ڪورٽن جو اختيار

(۱) آنوچيد ۳۲ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود ڀاڳ ٿئين دواران بخشيل حقن
مان ڪنهن جي به تعديل لاء ۽ پئي ڪنهن پريوجن لاء هر ڪنهن هاء ڪورٽ کي
جنهن ڪيترا سنبندوي اُها حڪومت استعمال ڪندي هجي اُن سچي ڪيترا ۾، ڪنهن
به شخص يا اختياريءَ کي ڀوگيه حالتن ۾ ڪنهن به سرڪار سميت اُن ڪيترا اندر
هدایتون، حڪم يا رٽ جنهن ۾ هيبيس ڪارپس، 'مئندمس' منع نامو 'وارنتو' ۽
'سرشاري' رٽسِ آجي وڃن ٿا، اُهي جاري ڪرڻ جو اختيار رهندو.

(۲) ڪنهن به سرڪار، اختياري يا شخص کي هدایتون، حڪم يا رٽ جاري ڪرڻ
جي فكري (۱) دواران بخشيل اختيار جو عمل جنهن ڪيترا اندر آهڙي اختيار جي
عمل لاء دعوا جو ڪارڻ سچو يا ٿورو پيدا ٿيو هجي، اُن ڪيترا سنبندوي حڪومت استعمال
ڪنڊڙ ڪا هاء ڪورٽ به ڪري سگنهندي، باوجود اِن جي ته اُن سرڪار يا اختياريءَ
جي جاءء يا آهڙي شخص جو نواس اُن ڪيترا اندر نه هجي.

(۳) جتي ڪا ڏر جنهن جي خلاف فكري (۱) هيٺ ڪنهن عرضيءَ تي يا اُن سنبندوي
ڪنهن ڪارروائيءَ ۾ ڪو عارضي حڪم، منع نامو يا مهمنليءَ يا پئي طرح ڪنهن نموني -
(آ) آهڙي عرضيءَ ۽ آهڙي عارضي حڪم لاء درخواست جي ٿيڪي ۾ سڀني
دستاويزن جا نقل آهڙيءَ ڏر کي ميسير ڪرڻ، ۽

(ب) آهڙيءَ ڏر کي ٻڌڻ جو وجہ ڏيڻ ڪان سوا ڪيو ويو هجي اُها هاء ڪورٽ
کي آهڙو حڪم رد ڪرڻ لاء درخواست ڪري، ۽ جنهن ڏر جي فائدي ۾ آهڙو حڪم
ٿيو هجي تنهن کي يا آهڙيءَ ڏر جي وڪيل کي آهڙيءَ درخواست جو نقل ميسير ڪري
ته هاء ڪورٽ اُها درخواست جنهن تاريخ تي اُها ملي يا جنهن تاريخ تي آهڙي نموني
نقل ميسير ڪيو وڃي پنهي مان جيڪو پوءِ هجي، تنهن ڪان ٻن هفتنهن جي مدت اندر،
يا جي اُن مدت جي پچاڙيءَ جي ڏينهن تي هاء ڪورٽ بند هجي ته اُن ڪان ترت
پوءِ وارو ڏينهن جنهن تي گلليل هجي، نيكال ڪندي، ۽ جي درخواست اِن نموني
نيڪال نه ٿي ته عارضي حڪم اُن مدت جي پوري ٿيڻ تي، يا حالت آنسار، اُن ترت
پوءِ واري ڏينهن جي پوري ٿيڻ تي، رد ٿيل رهندو.

(۳) هن آنوچید دواران هاء ڪورٽ کي بخشيل اختيار سپريم ڪورٽ کي آنوچيد
۳۲ جي فكري (۲) دواران بخشيل اختيار ۾ گهنتائي نه ڪندو.

x x x x . ۲۲۶

۲۲۷. هاء ڪورٽ جو سڀني ڪورٽ مٿان نظردانيءَ جو اختيار

(۱) هر ڪنهن هاء ڪورٽ جي، جنهن کيترا سڀندڻي اُها حڪومت إستعمال ڪندڻي
هنجي تنهن سجي ۾، سڀني ڪورٽ ۽ ٢٠٠٠٠٠٠ مٿان نظردانيءَ رهندڻي.

(۲) مٿئين اُپيند جي ويپاڪتا ٿي ڪوبه اثر نه ٿئي، ان لاءِ هاء ڪورٽ -

(آ) آهڙين ڪورٽ کان پترڪ گهرائي سگهندڻي)

(ب) آهڙين ڪورٽ ۾ دستور ۽ ڪارروائيءَ کي نيمائتو ڪرڻ لاءِ عام نيم
گهرائي ۽ جاري ڪري سگهندڻي ۽ نمونا نهرائي سگهندڻي؛ ۽

(ٻ) ڪن به آهڙين ڪورٽ جي عملدارن جي دواران ڪتاب، داخالائون ۽
حساب رکڻ جا نمونا نهرائي سگهندڻي -

(۳) هاء ڪورٽ اُنهن ڪورٽ جي شيرف ۽ سڀني ڪلازڪن ۽ عملدارن کي ۽ اُنهن
۾ وڪالت ڪندڙ آثارتین، آئڊووڪيٽن ۽ وڪيلن کي ڏيڻ لاءِ جوڳين فين جا جدول
به مقر ڪري سگهندڻي :

بشرطيڪ فكري (۲) يا (۳) هيٺ گھڙيل نيم، نهراييل فارم يا مقرر ڪيل جدول
اُن وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي جي اُپيندن سان اط ڦهڪندڙ نه ٿيندا ۽ اُنهن لاءِ راجيپال
جي آڳوات بحالٰ ضروري ٿيندي.

(۴) هن آنوچيد ۾ چيل ڪچ به هٿيار بند سينا سڀندڻي ڪنهن قاعدي دواران يا
هيٺ جوڙيل ڪنهن ڪورٽ يا ٢٠٠٠٠٠ مٿان هاء ڪورٽ کي نظردانيءَ جا اختيار بخشي
ٿو ائين نه سماجهيو ويندو.

۲۲۸. ڪيس هاء ڪورٽ ۾ بدلي ڪرڻ

جي هاء ڪورٽ کي خاطري ٿئي تم سندس زيردست ڪنهن ڪورٽ ۾ چالو ڪنهن
ڪيس ۾ هن سنودان جي ارت جي باري ۾ ڪو حقيقی قانوني سوال سمايل آهي جو
فيصل ڪرڻ ڪيس جي نيكال لاءِ ضروري آهي، تم هوء ڪيس گهرائي وئندڻي ۽
(آ) يا پاڻ ڪيس نيكال ڪري سگهندڻي، يا

(ب) اُهو قانوني سوال فيصل ڪري جنهن ڪورت مان ڪيس گهرايل هجي
اُن ڪورت کي اُن سوال تي پنهنجي ثهراءَ جي نقل سان واپس ڪري سگهنددي،
اُها ڪورت اُهو ملڪ تي اُن ثهراءَ مطابق ڪيس نيكال ڪرڻ جي ڪارروائي ڪنددي.

۲۲۸. آلف.

۲۲۹. هاءٌ ڪورت جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرج

(۱) هاءٌ ڪورت جي عملدارن ۽ ملازم من جي مقرري ڪورت جو مكيمه نيايه مورتي،
يا پاڻ هدایت ڪري اُهو ٻيو جچ يا عملدار ڪندو:

بشرطيڪ راجيه جو راجيپال نيم دواران آهڙي گهر ڪري سگهندو ته ان نيم
۾ چاڻايل حالتن ۾ ڪورت سان نسبت رکنڊڙ ڪنهن عهدي تي. ڪورت سان آڳير ئي
لاڳونه هجي اُهو شخص راجيه پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪرڻ کانسواءٌ مقرر
نه ڪيو وڃي.

(۲) راجيه جي وڌان مندل دواران ڪيل ڪنهن قاعدي جي اُپيندن جي آڌين، هاءٌ
ڪورت جي عملدارن ۽ ملازم من جي نوكريءَ جا شرط اُهي ٿيندا جي ڪورت جو مكيمه
نياييه مورتي يا مكيمه نيايه مورتيءَ هجي هن پريوچن لاءِ نيم ناهٽ لاءِ ڏنل آختياريءَ وارو
ٻيو جچ يا عملدار نيم من دواران ثهرائي:

بشرطيڪ هن فكري هيٺ ٺهيل نيم من لاءِ جيتري قدر اُهي پگهار، پتا، موڪل
يا پينشن سنپندت ۾ هجي، راجيه جي راجيپال جي بحالٰ ضروري ٿيندي.

(۳) هاءٌ ڪورت جو ڪاروباري خرج، جنهن ۾ ڪورت جي عملدارن ۽ ملازم من کي
ڏيڪ جوڳا يا اُنهن بنسپ سڀ پگهار، پتا، پينشن آچي وڃن ٿا، راجيه جي سنچت
نديءَ تي ذمي وڌل خرج ٿيندو ۽ ڪورت جون ورتل فيون، بيا ناڻا اُن نديءَ جو ڀاڳ
ٿيندا.

۲۳۰. هاءٌ ڪورتن جي حڪومت سنگھ ڪيترين تائين وڌائڻ

(۱) سنند قاعدي دواران ڪنهن به هاءٌ ڪورت جي حڪومت ڪنهن سنگھ ڪيت
تائين وڌائي يا اُن تان ڪيدي سگهنددي.

(۲) جتي راجيه جي هاءٌ ڪورت ڪنهن سنگھ ڪيت سنپندت حڪومت جو استعمال
ڪري اُتي -

(ا) هن سنودان ۾ چيل ڪچ به اُن راجيئه جي ودان مندل کي اُها حکومت ودائڻ، گھتاڻ يا رد ڪرڻ جو اختيار ڏئي تو آهڙو مطلب نه ڪڍيو ويندو،

(ب) آنجييد ۲۷ ۾ راجيپال جو نرديش اُن کيتري ۾ زيردست ڪورٽن لاءِ نيمن، نمونن يا جدولن سنبندي راشترپتيءَ ڏانهن نرديش سماجھيو ويندو.

۱۳۱. پن يا وڌيڪ راجيئن لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ جي استاپنا

(۱) هن آڌياء جي آهي ڏنل اپيندن ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد قاعدي دواران پن يا وڌيڪ راجيئن لاءِ يا پن يا وڌيڪ راجيئن ۽ ڪنهن سنگهه کيتري لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ استاپن ڪري سگهندی .

(۲) آهڙيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ سنبندي -

(ا) آنجييد ۲۱۷ ۾ راجيئه جي راجيپال جو نرديش جن راجيئن سنبندي هاءِ ڪورٽ حکومت استعمال ڪري اُنهن سڀني راجيئن جي راجيپال ڏانهن سماجھيو ويندو

(ب) آنجييد ۲۲۷ ۾ راجيپال جو نرديش زيردست ڪورٽن لاءِ نيمن، نمونن يا جدولن سنبندي، جنهن راجيئه ۾ اهي زيردست ڪورٽون آهن اُن راجيئه جي راجيپال ڏانهن سماجھيو ويندو،

(ب) آنجييد ۲۱۹ ۽ ۲۲۹ ۾ راجيئه جو نرديش، جنهن راجيئه ۾ هاءِ ڪورٽ جو مکيه استان آهي اُن راجيئه ڏانهن سماجھيو ويندو :

بشرطيڪ جي اهو مکيه استان ڪنهن سنگهه کيتري ۾ آهي تم آنجييد ۲۱۹ ۽ ۲۲۹ ۾ راجيپال، پبلڪ سروس ڪميشن، ودان مندل ۽ راجيئه جي سنجكت نديءَ جو نرديش سلسليوار راشترپتي، سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن، سنسد ۽ پارت جي سنجكت نديءَ ڏانهن سماجھيو ويندو.

آڌياء ڇھون

زيردست ڪورٽون

۱۳۲. ضلع ججن جي مقرري

(ا) ڪنهن به راجيئه ۾ ضلع ججن طريقي شخصن جي مقرري ۽ ضلع ججن جي تئناتي ۽ ترقى راجيئه جو راجيپال اُن راجيئه سنبندي حکومت استعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ

سان صلاح ڪري ڪندو.

(۲) آڳير ئي سنه يا راجيه جي شيوا ۾ نه هجي. اُهو شخص ضلع جج مقرر ٿيڻ
لائق فقط تڏهن ٿيندو جڏهن هو گهت ۾ گهت ستن سالن لاءِ آئڊووڪيٽ يا وڪيل
رهيو هجي ۽ هاءِ ڪورٽ سندس مقرريءَ لاءِ سفارش ڪئي هجي.

۲۳۳. ألف. ڪن ضلع ججن جي مقرريءَ سندن ڏنل نهرائين وغيره جو جائز نهرائڻ

ڪنهن به ڪورٽ جي ڪنهن به نهاء، ڊكريءَ يا حڪم جي باوجود،

(أ) (۱) راجيه جي عدالتی شيوا ۾ آڳير ئي ڪنهن شخص جي، يا جيڪو
شخص گهت ۾ گهت ست سال آئڊووڪيٽ يا وڪيل ٿي رهيو هجي انجي، اُن راجيه
۾ ضلع جج طريقي مقرريءَ،

(۲) آهڙي ڪنهن به شخص جي ضلع جج طريقي تئناتي، ترقى يا بدلني،
جي سنودان (ويهون سدارو) ائڪت ۱۹۶۶ جي شروعات کان آڳ ٿيل، آنوچيد ۲۳۳ يا
آنوچيد ۲۳۵ جي اپيندن مطابق نه ٿيل، فقط ان حقiqet جي سبب ڪري تم اُها مقرري،
تئناتي، ترقى يا بدلني اُنهن اپيندن مطابق نه ٿي آهي، بي قاعدي يا رد ليکي نه
ويندي يا ڪڏهن به بي قاعدي يا رد ٿي آهي ائين ليکيو نه ويندو،

(ب) ڪنهن به راجيه ۾ آنوچيد ۲۳۳ يا ۲۳۵ جي اپيندن مطابق نه ٿيل،
ڊستركٽ جج طريقي مقرر ٿيل، تئنات ٿيل، ترقى ٿيل يا بدلني ٿيل ڪنهن شخص
دواران يا اُن جي آڳيان سنودان (ويهون سدارو) ائڪت ۱۹۶۶ جي شروعات کان آڳ
ڪا به استعمال ڪيل حڪومت، پاس ڪيل يا ڏنل نهاء، ڊكري، سزا يا حڪم يا
ٻيو ڪو ڪيل ڪارهه يا ڪيل ڪارروائي، فقط ان حقiqet جي سبب ڪري، تم اُها مقرري،
تئناتي، ترقى يا بدلني اُنهن اپيندن مطابق نه ٿي آهي، بي قاعدي يا ناجائز نه ليکي
ويندي يا ڪڏهن به بي قاعدي يا ناجائز ٿي آهي ائين نه ليکيو ويندو.

۲۳۴. ضلع ججن کان سوا ٻين شخصن جي عدالتی شيوا ۾ پرتي
راجيه جي عدالتی شيوا ۾ ضلع ججن کان سوا ٻين شخصن جي مقرري راجيه
جو راجيپال سندس هن خيال کان ٺاهيل نيمن مطابق راجيه پبلڪ سروس ڪميشن سان
۽ اُن راجيه سنبنتي حڪومت استعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ بعد ڪندو.

٢٣٥. زيردست ڪورٽن تي ضابطو

صلع ڪورٽن ۽ اُنهن جي زيردست ڪورٽن مٿان ضابطو، راجيه جي عدالتی شيوا ۾
هي شخصن جي تئناتي ۽ ترقى ۽ کين موڪل ڏيڻ سميٽ هاءِ ڪورٽ کي سونپيل ٿيندو
پر هن آنجيديد ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪديو ويندو ته آهڙي ڪنهن
شخص کي سندس شپوا جي شرطن کي نيمت ڪندڙ قاعدي هيٺ مليل ڪوبه آپيل
ڪرڻ جو حق ڪسيو وڃي ٿو يا هاءِ ڪورٽ کي آهڙي شخص سان آهڙي قاعدي هيٺ
ڦهرايل سندس نوكري ۾ ۾ شرطن کان بيءَ طرح ورتاءُ ڪرڻ جي آختياري ڏني وڃي
ٿي.

٢٣٦. آرت

هن آذياءَ ۾ -

(أ) محاوري 'صلع جج' ۾ سول ڪورٽ جو چچ، آئڊيشنل ڦلع جج،
جائنيٽ ڦلع جج، اسٽنت ڦلع جج، سمال ڪار ڪورٽ جو مکيءَ جج، چيف پريزيدنسى
مئجيٽريٽ، آئڊيشنل چيف پريزيدنسى مئجيٽريٽ، سيشن جج، آئڊيشنل سيشن جج
۽ اسٽنت سيشن جج آچي وڃن ٿا؛

(ب) محاوري 'عدالتی شپوا' جي معنياً فقط ڦلع جج جو عهدو ۽ ڦلع جج
جي عهدي کان گهٽ بيا سول عدالتی عهدا ڀرڻ لاءَ شخصن جي ٺهيل شپوا آهي.

٢٣٧. مئجيٽريٽن جي ڪنهن ورگ يا ورگن سان هن آذياءَ جي اُپينڊن جو لاڳو ڪرڻ

راجبيال عام ظاهر نامي دواران هدایت ڪري سگهندو ته هن آذياءَ جا آڳهه ڏنل
اُپينڊن ۽ اُنهن هيٺ ٺهيل ڪي به نيم سندس هن خيال کان مقرر ڪيل تاريخ کان
مئجيٽريٽن جي ڪنهن به ورگ يا ورگن سنپندتي راجين ۾ ظاهر نامي ۾ چائليا وڃن
آهڙين علحدگين ۽ ڦيرقارين جي آذين إين لڳو پوندا جيئن اهي راجيه جي عدالتی
شپوا ۾ مقرر ٿيل شخصن سنپندتي لڳو پون ٿا.

پاگ ستون

X X X X

پاگ آنون سنگھ کیتر

۲۳۹. سنگھ کیترن جو ڪاروبار

(۱) سوء ته سنند قاعدي دواران بيو اپيند ڪري، سنگھ کيتر جو ڪاروبار راشتري پتي هلايندو، ۽ کيس جيتر قدر ليڪ لڳي اوترى قدر پاڻ چاڻائي اُنهيء نالي واري عهدي سان سندس مقرر ڪيل آئدمنسٽريت دواران ڪاريه ڪندو.

(۲) پاگ ڇھين ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود راشتري پتي ڪنهن راجيه جي راجيپال کي ڪنهن لاڳيتي سنگھ کيتر جو آئدمنسٽريت طريقي مقرر ڪري سگهندو، ۽ جتي راجيپال إئين مقرر ٿئي اُتي هو آهڙي آئدمنسٽريت طريقي پنهنجي ڪرتبن جو عمل پنهنجي منtri پريش ڪان آزاد نموني ڪندو.

۲۴۰. ڪن سنگھ کيترن لاءِ مکاني وڌان مندل يا منtri پريش يا ٻئي رَچُٹ

(۱) سنگھ کيتر پانديچريء لاءِ سنند، قاعدي دواران، جوڙبندي

(گوئا، دمٿ، ديو ري آرگنايزيشن ائكت، ۱۹۸۷ (جو ۱۸) جي ڪلم ۶۳ دواران هن پيتي فكري مان (۳۰ مي ۱۹۸۷ ڪان) لفظ 'گوئا، دمٿ، ديو' ڪڍيا ويا)

(اروڻاچل پريش راجيه ائكت، ۱۹۸۶ (جو ۶۹) جي ڪلم ۳۳ دواران هن پيتي فكري مان (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ ڪان) لفظ 'اروڻاچل' ڪڍيا ويا.)

(مزور راجيه ائكت، ۱۹۸۶ (جو ۳۹) جي ڪلم ۳۹ دواران هن پيتي فكري (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ ڪان) لفظ 'مزور' ڪڍيا ويا.)

(أ) سنگه کيترا لاء ودان مندل طريقي ڪرت ڪرڻ لاء هڪ سنستا، جا چونڊيل يا ڪچ ٿاقيل ۽ ڪچ چونڊيل هجي، يا
 (ب) منtri پريشد،

يا پئي رچي سگهندى، هر هڪ حالت ۾ آهڙي جوڙجڪ، اختيارن ۽ ڪرتبن
 سان هي اُن قاعدي ۾ چاڻايل هجن.

(٢) فكري (١) ۾ نرديش ڪيل آهڙو ڪو به قاعدو آنوچيد ٣٦٨ جي پريوجن لاء
 هن سنودان جو سدارو ليکيو نه ويندو باوجود إنجي ته اُن ۾ آهڙو ڪو اپنڌ هجي جيڪو
 هن سنودان کي سُداري يا سدارظن جو آثر ڪري.

٤٣٩. آلف. آلف . دهليءَ لاء خاص اپنڌ

(١) سنودان (سدارو اٺھتر) ائڪت ١٩٩١ جي شروع کان دهلي سنگه راجيه کيترا
 کي، دهلي راشتريه راڄڌاني راجيه کيترا (جنهن کي هن ڀاڳ ۾ هن کان پوءِ راشتريه
 راڄڌاني راجيه کيترا چيو ويو آهي) سڏيو ويندو ۽ آنوچيد ٣٩٦ هيٺ مقرر ٿيل ان جي
 آئدمينسترير جي عهدي جو نالو اُپ راجيه پال ٿيندو.

(٢) (أ) راشتريه راڄڌاني راجيه کيترا لاء هڪ ودان سڀا ٿيندي ۽ آهڙيءَ ودان سڀا
 ۾ جايون راشتريه راڄڌاني راجيه کيترا ۾ ملڪي چونڊ تکن مان سڌي چونڊ دواران
 چونڊيل ميمبرن سان ڀرييون وينديون)

(ب) ودان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا، آنسوچت چاتين لاء محفوظ رکيل
 جاين جي سنکيا، راشتريه راڄڌاني راجيه کيترا جي ملڪي چونڊ تکن ۾ وراhest
 (آهڙي وراhest جي آزار سميت) ۽ ودان سڀا جي ڪاريءَ ڪرڻ سنپنڌي سڀ پين بابت
 کي سنسد دواران ٺهيل قاعدي سان نيمت ڪيو ويندو؛

(ب) آنوچيد ٣٢٣ کان ٣٢٧ ۽ آنوچيد ٣٢٩ جا اپنڌ راشتريه راڄڌاني راجيه
 کيترا، راشتريه راڄڌاني راجيه کيترا جي ودان سڀا ۽ اُنهن جي ميمبرن جي سنپنڌ ۾
 ائين لاڳو پوندا جيئن اهي ڪنهن راجيه ڪنهن راجيه جي ودان سڀا ۽ اُن جي ميمبرن
 جي سنپنڌ ۾ لاڳو پوندا آهن ۽ آنوچيد ٣٢٦ ۽ ٣٢٩ ۾ 'مناسب ودان مندل' ڏانهن
 ڪيل نرديش ائين سماجهيو ويندو تم سنسد ڏانهن ڪيل آهي.

(۳) (أ) هن سندان جي اپيندن جي آدين رهندی، ودان سیا کی راجیه یاداشت جی داخلا ۱، داخلا ۲، داخلا ۱۸ مان، ان یاداشت جی داخلا ۶۵، ۶۲، ۶۶ مان جیستائین انهن جو واسطه مثی چیل داخلا ۱، داخلا ۲، داخلا ۱۸ سان آهي واسطیدار بابت کی چڏي، راجیه یاداشت ۾ یا گڏيل یاداشت ۾ ڳٹايل ڪنهن به بابت جي سنبند ۾ جيتري قدر اهڙي ڪائي بابت سنگه راجیه کيترن سان لاڳو آهي، سوري راشتريه راجدانی راجیه کيترا یا ان جي ڪنهن پاڳه لاء، قاعدو ٺاهڻ جو اختيار رهندو؛

(ب) پيٽي فكري (أ) ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه سبب سنگه راجیه کيترا یا انجي ڪنهن پاڳه لاء ڪنهن به بابت جي سنبند ۾ هن سندان هيٺ سنسد جي قاعدا ٺاهڻ جا اختيار گھٺ نه ٿيندا،

(ب) جيڪڏهن ودان سیا دواران ڪنهن بابت جي سنبند ۾ ٺاهيل قاعدي جو ڪوي اپيند، سنسد دواران اُن بابت جي سنبند ۾ ٺاهيل قاعدي جي، چاهي اهو ودان سیا دواران ٺاهيل قاعدي کان اول يا پوءِ پاس ڪيو ويو هجي، يا ڪنهن اول ٺاهيل قاعدي جي جيڪو ودان سیا دواران ٺاهيل قاعدي کان ڦريل آهي، ڪنهن اپيند جي ورڙ آهي ته، پنهي حالت ۾، حالت موجب، سنسد دواران ٺاهيل قاعدو يا اهڙو اول ٺاهيل قاعدو بحال ٿيندو، ودان سیا دواران ٺاهيل قاعدو جيتري قدر ورڙ آهي اوتي قدر رد رهندو؛

بشرطيڪ ودان سیا دواران ٺاهيل اهڙو ڪو به قاعدو جيڪڏهن راشتريه جي ويچار لاء محفوظ رکيو ويو آهي، ان تي اُن جي منظوري ملي وئي آهي ته اهڙو قاعدو راشتريه راجدانی راجیه کيترا ۾ بحال رهندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ ته اُن پيٽي فكري جي ڪابه ڳالهه، سنسد کي ساڳيءَ بابت جي سنبند ۾ ڪنهن به وقت ڪو به قاعدو جيڪو ودان سیا دواران ٺاهيل ان قسم جي قاعدي کي وڌائي، سداري ڦيرائي يا رد ڪري ٿو، ٺاهڻ کان نه روڪيندي.

(م) جن ڳالهين ۾ ڪنهن قاعدي دواران يا قاعدي هيٺ اُپ راجيپال کان اها اميد ڪئي ٿي وڃي ته هو پنهنجي وويڪ انوسار ڪاريه ڪري انهن ڳالهين کي چڏي، اُپ راجيپال کي انهن بابت جي سنبند ۾ جن جي باري ۾ ودان سیا کي قاعدو ٺاهڻ جو اختيار آهي، پنهنجي ڪرتبن کي استعمال ڪرڻ ۾ سهایتا، صلاح ڏيڻ لاء منtri پريشد هوندي جيڪا ودان مندل جي ڪل ميمبرن جي سنکيا جي ڏه سيڪڙي کان

وڌيڪ نر، ميمبرن مان ٺنهدي، جنهن جو وڏو مكيء منtri ٿيندو :

بشرطيو اُپ راجيپال، سندس منترين وچه ڪنهن بابت تي متڀيد جي حالت
۾ اُپ راجيپال اُن کي راشترپتي ڏانهن فيصلوي موكليندو، راشترپتي دواران
ان تي ڪيل فيصلوي موجب ڪاريه ڪندو، آهڙو فيصلو ٿيٺ تائين اُپ راجيپال ڪنهن
اهڙي معاملي ۾، جتي اهو معاملو سندس راء ۾ ايترو ضروري آهي جنهن لاء ترت
ڪارروائي ڪرڻ هن لاء ضروري آهي اُتي اُن بابت ۾ اهڙي ڪارروائي ڪرڻ يا اهڙي
هدایت ڏيٺ لاء جيڪا هو ضروري سماجي، سمرت هوندو.

(٥) مكيء منtri راشترپتي مقرر ڪندو، پيا منtri هو مكيء منtri جي صلاح
سان مقرر ڪندو، سڀ منtri راشترپتي، جي راضپي تائين عهدو سنپاياندا.

(٦) منtri پريشد وڏان سڀا ڏانهن گڏيل نموني جوابدار ٿيندي.

(٧) (أ) سنسد قاعدي دواران اُپيند ڪري مٿي چيل اُپيندن کي اثردار ڪرڻ
لاء يا اُنهن جي پورتي ڪرڻ لاء پرسنگ يا پريئامڪ سڀني بابتن لاء قاعدي دواران،
اُپيند ڪري سگهendi يا اُنهن جي پورڪ، پريئامڪ سڀني بابتن کي به اُن ۾ جوڙي
سگهendi)

(ب) ڪو به آهڙو قاعدو جنهن جو پيٽي فكري (أ) ۾ ذكر ڪيل آهي انوچيد
٣٦٨ جي پريوجن لاء هن سنودان جو سدارو نه سماجي، ويندو باوجود ان جي تم ان
۾ ڪو آهڙو اُپيند آهي جيڪو هن سنودان جو سدارو ڪري ٿو يا سدارو ڪرڻ جو اثر
ركي ٿو.

(٨) انوچيد ٢٣٩ (ب) جا اُپيند جيستائين ٿي سگهي راشترية راڄدانی
راجيه، اُپ راجيپال، وڏان سڀا جي سنپند ۾ ائين لاڳو پوندا جيئن اهي پانجيپري
سنگه راجيه، ائڊمنسٹريٽر، ان جي وڏان مندل جي سنپند ۾ لاڳو ٿين ٿا،
اُن انوچيد ۾ انوچيد ٢٣٩. (أ) جي فكري (أ) ڏانهن نريش جي باري ۾ ائين
سماجي، ويندو تم اُهو حالت انوسار هن انوچيد يا انوچيد ٢٣٩ الف ب ڏانهن نريش
آهي.

۲۳۹۔ آلف. ب سنوڈانک تنتر ناکام پوٹ جی حالت لاءِ اپینڈ

جیکڏهن راشترپتیءَ کي اُپ راجیپال جي موکلیل رپورٹ جي آذار تي يا ائين
خاطري ٿئي ته۔

(أ) اهڙي حالت پئدا ٿي وئي. آهي جو راشتريه راچدانی راجهه کيتر جو ڪاروبار انوچيد ۲۳۹ ألف. ألف يا اُن انوچيد هيٺ جوڙيل ڪنهن قاعدي انوسار نه ٿو هلائي سگهجي، يا

(ب) راشتريه راچدانی راجهه کيتر جي مناسب ڪاروبار لاءِ ائين ڪرڻ ضروري يا صلاح پريو آهي،

تے راشترپتی حکم دواران انوچید ۲۳۹ الف. الاف جي ڪنهن به اُپبند يا ان انوچید جي پپرويءِ ۾ ناهيل ڪنهن به قاعدي جي سيني اُپبندن يا ڪن اُپبندن جي عمل کي اهڙي مدي لاءِ ۽ اهڙن شرطن هيٺ، جيڪي اهڙي قاعدي ۾ نروار ڪيا وڃن، مهمل ڪري سگهندو ۽ اهڙا پرسنگ ۽ پريظامك اُپبند ڪري سگهندو جيڪي انوچيد ۲۳۹ الف. الاف جي اُپبندن انوسار راشتريه راجدانوي راجيه ڪيترا جي ڪاروبار لاءِ هن کي ضروري يا صلاح پيريا لڳن.

(سنودان (سڈارو اٹھتر) ائکت ۱۹۹۱ جی قلم ۲ دواراں (۲۱ دسمبر ۱۹۹۱ کان) انوچید ۲۳۹ الف. الف ۲۳۹ انوچید الف. ب درج کیا یا۔)

جي فقري (٧) م پيتي فقرو ب درج ڪيو ويو.

۲۳۹. ب. وڈاں مندل جی رسپس درمیان آرڈیننس جاری ڪرڻ جو
آئدمنستر پتھر جو اختیار

(۱) جي ڪنهن به وقت، سواء جڏهن پانديچيري سنگه کيتور جي وڏان مندل جو اجلاس چالو آهي، ائڊمنسٽريٽر کي خاطري ٿئي ته آهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدی قدم ڪڻڻ هن لاءِ ضروري آهي ته هو آهڙا آرڊيننس جاري ڪري سگهندو جي کيس حالتون پتاندڙ ضروري لڳن :

بـشـرـ طـيـكـ آـئـدـمـنـسـتـرـيـتـرـ ڪـوـ بهـ آـهـڙـوـ آـرـديـنـسـ هـنـ بـارـيـ ۾ـ رـاشـتـرـپـتـيـ ۽ـ کـانـ هـدـاـيـتـوـنـ

ونظ کان پوء ئي جاري ڪري سگهندو :

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن به اُهو وڏان مندل برخاست ٿيل هجي يا آنجي ٢٣٩
آلف جي فكري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ ڪنيل ڪنهن قدم سبب اُن
جو ڪاريه ڪرڻ مهمل رهيو هجي ته آئدمنسٽريٽر آهڙي برخاستي يا مه مليء جي
مدت درميان ڪو به آردیننس جاري نه ڪندو.

(گوا، ڊمن، ڊيو ري آرگنائزيشن ائڪٽ ١٩٨٧ ١٩٨٧ (١٨ جو ٦٣) قلم ٦٣ دواراں (٣٠ مي ١٩٨٧ کان)
سداريل)

(٢) راشٽريٽي جي هدایتن جي پيريء ڦر هن آنجي ٽ هيل آردیننس
سنگهه ڪيترا جي وڏان مندل جو آهڙو قاعدو ليکيو ويندو جو آنجي ٢٣٩ - آلف جي
فكري (١) ۾ چاڻايل قاعدي ڦر هن خيال کان درج ڪيل اپيندن جو عمل ڪرڻ ڪانپوء
برابر گھڙيو ويو هجي پر آهڙو هر ڪو آردیننس -

(آ) سنگهه ڪيترا جي وڏان مندل جي آڳيان پيش ڪيو ويندو ۽ وڏان مندل
جي وري گڏجٽ کان چه هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اُها مدت پوري ٿيڻ کان آهڻ
وڏان مندل اُن کي ناقبول ڪرڻ جو نهراء پاس ڪري ته آهڙو نهراء پاس ٿيڻ تي،
عمل ڦر هئٽ بند ٿيندو ۽

(ب) آئدمنسٽريٽر اُن باري ڦر راشٽريٽي جون هدایتون ونظ کان پوء ڪنهن
به وقت واپس وئي سگهندو.

(٣) جي ۽ جيٽري قدر هن آنجي ٽ آردیننس آهڙو ڪو اپيند ڪري جي ڪو
آنچي ٢٣٩ - آلف جي فكري (١) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي ڦر هن خيال کان
درج ڪيل اپيندن جو عمل ڪرڻ کان پوء ڪنهه ڪيترا جي وڏان مندل جي ٺاهيل قاعدي
ڦر جائز نه هجي ته اُهو اوٽري قدر رد ٿيندو.

٢٤٠. راشٽريٽي جو ڪن سنگهه ڪيترن لاءِ ونيم گھڙڻ جو آختير

(١) راشٽريٽي هينين سنگهه ڪيترن جي شانتي، اُنتي ۽ سُني حڪومت لاءِ ونيم
گھڙي سگهندو -

(آ) آندمان ۽ نڪوبار ٻيت؛

(ب) لکشديپ:

(ب) دادرائے نگر جوبلی،

(پ) دمٹھے ديو،

(پ) پانديچريا

بشرطیک جي آلوچید ۲۳۹ آلف هيٺ پاندیچري سنگه کيتز لاء ودان مندل طريقي ڪاريه ڪرڻ لاء ڪا سنستا رچي ويئي هجي ته راشتريتي ودان مندل جي پھرينءَ بئنڪ لاء مقرر ڪيل تاريخ کان اُن سنگه کيتز جي شانتي، اُنتي ۽ سنيءَ حڪومت لاء ڪو به ونيم نه گھڙيندو :

وديڪ بشرطیک جڏھين به پاندیچري سنگه کيتز لاء ودان مندل طريقي ڪاريه ڪندڙ سنستا برخاست ٿئي، يا آلوچيد ۱۲۹ الف جي فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ ڪنيل ڪنهن قدم سبب اُن سنستا جو ودان مندل طريقي ڪاريه ڪرڻ مھمل رهي، ته راشتريتي، اُن برخاستگي يا مھمليءَ جي مدت درميان، اُن سنگه کيتز جي شانتي، اُنتي ۽ سنيءَ حڪومت لاء ونيم گھڙي سگھندو.

(گوئا، دمٹھے ديو ري آرگانيزيشن ائڪت، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۶۳ دواران (۳۰ مي ۱۹۸۷ کان) پيٽي فكري 'پ' ذكر ڪيل لفظ 'گوئا' چڏي ڏنا ويا).

(استيت آف مژورم ائڪت، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۲) قلم ۳۹ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) پيٽي فكري 'ت' ذكر ڪيل لفظ 'مژورم' چڏي ڏنا ويا).

(استيت آف اروٹاچل پرديش ائڪت، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) قلم ۳۲ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) پيٽي فكري 'ت' مان لفظ 'اروٹاچل پرديش' چڏي ڏنا ويا).

(گوئا، دمٹھے ديو ري آرگانيزيشن ائڪت ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۶۳ دواران (۳۰ مي ۱۹۸۷ کان) پرنتوڪ ۽ وڌيڪ پرنتوڪ ۾ ذكر ڪيل لفظ 'سنگه کيتز گوئا، دمٹھے ديو يا پاندیچري' جي بدران 'پاندیچري' لفظ درج ڪيا ويا).

(استيت آف اروٹاچل پرديش ائڪت، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) جي قلم ۳۲ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) پرنتوڪ ۽ وڌيڪ پرنتوڪ ۾ ذكر ڪيل لفظ 'پاندیچري يا اروٹاچل' جي بدران لفظ 'پاندیچري درج ڪيا ويا).

(استیت آف مزورم ائکت، ۱۹۸۶ (۳۹ جو ۱۹۸۶) قلم ۲۰ دواران (۲۰ فبروری ۱۹۸۷ کان) پرنتوک
۽ وڌيڪ پرنتوک ۾ ذكر ڪيل لفظ 'مزورم' چڏي ڏنا-ويا.)

(۲) آهڙي نموني گھڙيل ڪو به ونيم سنسد جي ڇاهيل ڪنهن به قاعدي يا سنه
ڪيترا سان اُن وقت لاڳو ٻئي ڪنهن به قاعدي کي رد ڪري يا سداري سگهندو، ۽
راشتريٽي دواران جاري ٿيڻ تي، اُن کيترا سان لاڳو سنسد جي ڪنهن قاعدي جيٽرو
ئي اُن جو عمل ۽ آثر رهندو.

۲۳۱. سنه ڪيتران لاءِ هاءِ ڪورٽون

(۱) سنسد قاعدي دواران سنه ڪيترا لاءِ هاءِ ڪورٽ جوڙي سگهندي يا آهڙي ڪنهن
ڪيترا ۾ ڪنهن ڪورٽ کي هن سنوداں جي سڀني يا ڪن پريوجنن لاءِ هاءِ ڪورٽ ظاهر
ڪري سگهندي.

(۲) فوري (۱) ۾ نرديش ڪيل هر ڪنهن هاءِ ڪورٽ سنپندتي پاڳه چھين جي آذياءَ
پنجين جا اُپيند ۽ تين لاڳو پوندا جيئن اهي انوچيد ۲۱۲ ۾ نرديش ڪيل ڪنهن هاءِ
ڪورٽ سنپندتي لاڳو پون ٿا آهڙين ٿيرقارين يا اپوادن جي آذين جن جو سنسد قاعدي
دواران پرپنڌ ڪري.

(۳) هن سنوداں جي اُپيندن جي ۽ هن سنوداں دواران يا هيٺ ڀوگيه ودان مندل
کي بخشيل اختيارن جي آذار تي اُن ودان مندل جي ڇاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپيندن
جي آذين، سنوداں (ستون سدارو) ائکت ۱۹۵۶ جي شروعات کان يڪدم آڳ اُن کيترا
سنپندتي حڪومت استعمال ڪندڙ هرڪا هاءِ ڪورٽ آهڙي شروعات کان پوءِ اُن کيترا
سنپندتي آهڙي حڪومت استعمال ڪرڻ چالو رکندي.

(۴) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به ڪنهن راجيه جي هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن
به سنه ڪيترا يا انجي حصي تي وڌائڻ يا اُن تان هتائڻ جي سنسد جي اختيار کي
اثر نه ٿو ڪري.

x   x   x   x   . ۲۳۲

پنچائتون

٢٣٣. ويَاكِيَاٰتُون

هن پاگه ۾ مضمون پئي نموني تقاضا نه ڪري ته۔

(آ) 'صلع' معنياً ڪنهن راجيه ۾ ڪو ضلع;

(ب) گرام سيا معنياً سنستا انھن ماڻهن جي جن جا نالا داخل آهن ووڌن جي اُن ياداشت ۾ جيڪا واسطو رکندڙ آهي هڪ ڳون سان، جيڪو ڳون جي سطح تي، پنچائت ڪيترا اندر سمايل آهي।

(ٻ) 'وچولو سطح' معنياً ڳون ۽ ضلع جي وچهار اهو سطح جيڪو راجيپال عام اطلاع دواران هن پاگه جي پريوجن لاءِ وچولو سطح نروار ڪيو هجي)

(پ) 'پنچائت' معنياً خود حڪومت جي هڪ سنستا (ڪھڙي به نالي سان سڏجي) جيڪا آنوجيءد ٢٣٣ (ب) هيٺ ديهاتي ايراضين لاءِ جوڙي ويئي هجي)

(ڀ) 'پنچائت ايراضي' معنياً هڪ پنچائت جو ملڪي ڪيترا

(ٿ) 'آدمشماري' معنياً اها آدمشماري جيڪا نشچت ڪئي ويئي آهي اُن آڳين آخرين جن گلندا دواران جنهن جا انگه شایع ڪيا ويَا آهن؛

(ٺ) 'ڳون' معنياً ڳون جيڪو راجيپال عام اطلاع دواران هن پاگه جي پريوجن لاءِ ڳون ڪري نروار ڪيو آهي ۽ ان ۾ ڳونهن جو جُهند يا ميڙ به آچي ويندو جي ائين نروار ڪيو ويُو آهي.

٢٣٤. گرام سيا

گرام سيا ڳون جي سطح تي اُهي اختيار استعمال ڪندي ۽ اهي ڪرتب ڪندي جيئن راجيه جو وڌان مندل قاعدي دواران اُپيند ڪري.

٢٣٥. ب. پنچائتن جو جوڙڻ

(ا) هر هڪ راجيه ۾ هن پاگه جي اُپيندن آنسار ڳون، وچولي ۽ ضلع سطح تي پنچائتون جوڙيون وينديون.

(۲) فقری (۱) ۾ ڪچ به چيل جي باوجود ڪنهن راجيه جي آدمشاري ويھن لکن کان وڌيڪ نه آهي ان راجيه ۾ وچولي سطح تي پنچائتون نه به جوڙيون وڃن.

٢٣. ب. پنچائتن جي رچنا

(۱) هن پاڳه جي اُپيندن جي آدين، ڪنهن به راجيه جو ودان مندل، قاعدي دواران، پنچائتن جي رچنا بابت اُپيند ڪري سگهندو:

بشرطيڪ ڪنهن به پنچائت کيتري ۾ ڪنهن به سطح تي آدمشاريءَ ۽ چوندين ذريعي پرجندر جاين وچير پرماظ، جيترو ٿي سگهي اوترو، سجي راجيه ۾ ساڳيو رهندو.

(۲) پنچائتن ۾ سڀ جايون اهي شخص پريندا جيڪي پنچائتي کيتري ۾ ملڪي تکن مان سڌي چونڊ دواران چونڊيا ويا آهن، ان لاءِ هر پنچائت کيٽري کي ملڪي تکن ۾ اهڙي نموني وراهيyo ويندو جو هرڪ تک جي آدمشاريءَ ۽ ورجي ڏنل ڪل جاين جو پرماظ سجي پنچائتی کيتري ۾، جيترو ٿي سگهي اوترو، ساڳيو هوندو.

(۳) راجيه جو ودان مندل، قاعدي دواران، اُپيند ڪري سگهي ٿو عيوضيبيطي

لاءِ -

(آ) ڳوٽ جي سطح تي پنچائتن جي سڀاپتین جو وچولي سطح جي پنچائتن ۾، ڪنهن راجيه ۾ وچولي سطح تي پنچائتون نه آهن، ضلع سطح جي پنچائتن ۾،

(ب) وچولي سطح تي پنچائتن جي سڀاپتین جو ضلع سطح جي پنچائتن

(ب) لوڪ سڀا، راجيه ودان سڀا جي ميمبرن جو جيڪي اهڙن تکن جا عيوضي آهن جي سمورا يا ڪي قدر پنچائت کيتري ۾ آچي وڃن ٿا پر جيڪي ڳوٽ سطح جا نه آهن، اهڙيءَ پنچائتن ۾

(پ) راجيه سڀا، راجيه جي ودان پريشد جي ميمبرن لاءِ جتي هو چونڊيندر طرح درج ڪيل آهن -

(i) وچولي سطح پنچائت کيتري جي حالت ۾، وچولي سطح پنچائتن ۾،

(ii) ضلع سطح پنچائت کيتري جي حالت ۾، ضلع سطح پنچائتن ۾.

(iii) پنچائت جي سڀاپتيءَ ڪي، ٻين ميمبرن کي جيڪي سڌي چونڊ ذريعي پنچائت جي ملڪي تکن مان چونڊيل آهن يا ن، پنچائتن جي ميئنگن ۾ ووت ڏيٺ جو حق هوندو.

(iv) سڀاپتي -

(أ) ڳوٽ جي سطح واري پنچائت جو انهيءَ نموني چونديو ويندو جئن راجيه
جي وڏان سيا قاعدي دواران، اُپبنڌ ڪري ۽

(ب) وچولي سطح يا ضلع سطح جي پنچائت جو ان جي چونديل عيوضين
دواران ۽ پاڻ مان چونديو ويندو.

٢٣٣. پ. جاين جي محفوظگي

(ا) جايون محفوظ رکيون وينديون -

(أ) آنسوچت جاتين لاءِ ۽

(ب) آنسوچت جن جاتين لاءِ

هر ڪنهن پنچائت ۾ اهڙيءَ ريت محفوظ رکيل جاين جي سنکيا ۽ پنچائت
۾ سڌي چونڊ دواران پر جندڙ جاين جي سنکيا وچير پرماظ لڳههه ۽ ان پرماظ برابر
هوندو جيڪو ان پنچائت کيٽر جي ڪل آدمشاريءَ ۽ آنسوچت جاتين يا آنسوچت
جن جاتين جي آدمشاريءَ وچير هوندو ۽ اهي جايون الڳ الڳ تڪن ۾ واري سان
ورچيون وينديون.

(٢) فوري (١) هيٺ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جي ٿئين حصي کان گهٽت
ن، آنسوچت جاتين يا حالت آنسار آنسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيون
وينديون.

(٣) هر ڪنهن پنچائت ۾ سڌي چونڊ دواران پر جندڙ ڪل جاين جي سنکيا جي
ٿئين حصي کان گهٽت نه (جنهن ۾ آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين جي زالن
لاءِ محفوظ رکيل جايون شامل آهن) جايون زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون ۽ اهي جايون
الڳ الڳ ملڪي تڪن ۾ واري سان ورچيون وينديون.

(٤) پنچائتن جي سياپتيين جا عهدا ڳوٽ يا پئي ڪنهن به سطح تي آنسوچت
جاتين، آنسوچت جن جاتين ۽ زالن لاءِ آهڙيءَ نموني محفوظ رکيا ويندا جيئن ان
راجيه جو وڏان مندل، قاعدي دواران، اُپبنڌ ڪري:

بشر طيڪ ڪنهن به راجيه ۾ سياپتي عهدي لاءِ آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت
جن جاتين لاءِ هر ڪنهن سطح جي پنچائتن ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا ۽ اهڙن
عهدن لاءِ هر سطح تي پنچائتن ۾ ڪل سنکيا جي وچير پرماظ اهو هوندو جيڪو راجيه
جي آنسوچت جاتين يا آنسوچت جن جاتين جي سنکيا ۽ راجيه جي ڪل آدمشاريءَ
وچير هوندو:

وڌيڪ بشرطٍ يك ته هر سطح تي پنچائتن جي سياپتین جي عهدي جي ڪُلُ سنكيا جي تئين حصي کان گهٽ. سنكيا نه اوٽري زالن لاءِ محفوظ رهندی. اهو به بشرطٍ يك ته هن فقري هيٺ محفوظ رکيل جايون واري سان آڳهه آڳهه پنچائتن ۾ ورجيون وينديون.

(۵) فقري (۱) ۽ (۲) هيٺ جاين جي محفوظگي ۽ فقري (۳) هيٺ سياپتي عهدين جي محفوظگي (سواء زالن لاءِ ڪيل محفوظگي جي) آنوچيد ۳۳۳ ۾ چاڻايل مدي کان پوءِ آثر ۾ نه رهندی.

(۶) هن ڀاڳهه ۾ چيل ڪچ به راجيه جي ودان مندل کي پنتي پيل ورگن جي ناڳرڪن لاءِ ڪنهن به پنچائت ۾ يا ٻنهن جي سياپتي عهدين جي جاين ۾ محفوظگي لاءِ ڪو به اپنند ڪرڻ کان نه روڪيندو.

۲۲۳. پنچائتن وغيره جو مدو

(۱) هرڪا پنچائت، جيڪڏهن عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي هيٺ اول برخاست نه ڪئي ويئي تر، پنهنجي پھرینءَ بينڪ جي تاريخ ڪان پنجن سالن لاءِ قائم رهندی ۽ آن کان وڌيڪ وقت لاءِ نه.

(۲) عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي ۾ ڪيل ڪنهن به سداري جو آثر اهو نه ٿيندو ته اهو ان سداري جي عمل ۾ اچڻ کان اڳ ڪاريه ڪندڙ ڪنهن به سطح جي پنچائت جي، فقري (۱) ۾ چاڻايل مدي پوري ٿيڻ کان آڳ، برخاستگي جو ڪارڻ ٿئي.

(۳) پنچائت جوڙڻ لاءِ چونڊون مڪمل ڪيون وينديون -

(آ) فقري (۱) ۾ چاڻايل مدو پوري ٿيڻ کان آڳهه:

(ب) برخاستگي جي تاريخ ڪان چهن مهمن جو مدو پوري ٿيڻ کان آڳهه: بشرطٍ يك جتي برخاست ڪيل پنچائت جو باقي بچيل مدو، جي پنچائت هلندي هجي ها تر، چهن مهمن کان گهٽ آهي، تر، اهو ضروري نه ٿيندو ته هن فقري هيٺ ان مدي لاءِ آن کي جوڙڻ لاءِ چونڊون ڪرايون وڃن.

(م) پنچائت جيڪا برخاستگي کان پوءِ مدو پوري ٿيڻ کان آڳهه جوڙي ويئي آهي، اوٽري مدي لاءِ هلندي رهندی جيٽري لاءِ اها پنچائت، جيڪڏهن برخاست نه ڪئي وڃي ها تر، فقري (۱) هيٺ هلندي رهي ها.

٢٣.ت. میمبریء لاءِ آٹ لاڳيون

(ا) کو به شخص پنچائت جو میمبر ٿيڻ يا چونڊجڻ لاءِ آٹ لاڳ رهندو -

(آ) جيڪڏهن هو واسطidar راجيه جي وڌان مندل جي چونڊ جي پريوجن لاءِ ان وقت عمل ۾ موجود قاعدي هيٺ يا انوسار آٹ لاڳ نهرابو وييو آهي :

بشرطڪ کو به شخص جيڪو اينکيئن سالن جو آهي ته ان ڪارڻ آٹ لاڳ نه ٿيندو ته هو پنجوينهن سالن کان گهٽ عمر جو آهي.

(ب) جيڪڏهن راجيه وڌان مندل جي جوڙيل ڪنهن به قاعدي هيٺ يا انوسار آٹ لاڳ نهرابو وييو آهي.

(۲) جيڪڏهن کو به آهڙو سوال اُٿي ته پنچائت جو کو میمبر فكري (۱) ۾ ڏيل آٹ لاڳيون جي دائری ۾ آچي وييو آهي تم اهو سوال فيصلائي لاءِ آن اختياريءَ ڏانهن، آهڙي نموئي موڪليو ويندو جئن راجيه جو وڌان مندل، قاعدي دواران، اپيند ڪري.

٢٤.ت. پنچائتن جا اختيار، اختياريءَ ڏميواريون

هن سنوڌان جي اپيندن جي آدين، ڪنهن به راجيه جو وڌان مندل، قاعدي دواران، پنچائتن کي اهي اختيار، اختياري بخشي سگهندو جيڪي ضروري سماجهيا ويحن انهن جي خود حڪومت سنستاون ٿي ڪاريڪرڻ جي لاڳ ٿيڻ لاءِ آهڙي قاعدي ۾ اپيند ٿي سگهن ٿا مناسب سطح جي پنچائتن ۾ اختيارن، ڏميوارين جي ورچ ڪرڻ لاءِ انهن شرطن تي جيڪي واسطورکن ٿا -

(ا) آرٽڪ وڪاس، سماجڪ نيايه لاءِ یوجناون تيار ڪرڻ;

(ب) عمل ۾ آڻڻ اهي رٿاون جيڪي کين آرٽڪ وڪاس، سماجڪ نيايه حاصل ڪرڻ لاءِ سونپيون ويون آهن، جن ۾ يارهين آنسوچيءَ ۾ ياداشت ڪيل بابتون به شامل هونديون.

٢٥.ت. پنچائتن جا ڍلون مڙھڻ جا اختيار، نڌيون

راجيه جو وڌان مندل قاعدي دوازان -

(ا) پنچائت کي اختياري ڏيئي سگهندو ته اها سرشتي موجب، حدن آدين ڍلون، محصول، چونگي، فيون مڙهي، وصول ڪري، پنهنجي ڪم لاڳي.

(ب) پنچائت کي سونپي سگهندو راجيه دوران مڙھيل، وصول ڪيل آهي ڍلون، محصول، چونگي، فيون اهڙن پريوجن لاءِ ڏنل شرطن، حدن آدين.

(ب) اُپینڈ ڪري سگهي ٿو پنچائتن کي راجيه جي سنچت نديء مان اهڙيون
مددی گرانتون ميسر ڪرڻ لاءِ ٤

(پ) اُپينڈ ڪري سگهي ٿو ڪي اهڙيون نديون رچڻ لاءِ جن ۾ پنچائتن
دواران يا پنچائتن پاران مليل رقمون جمع ڪيرن وڃن ۽ انهن مان ڪديون پڻ وڃن،
جيئن قاعدي ۾ نروار ڪيل هجي.

٢٣.٢.٣. مالي حالت تيوري نظر وجھڻ لاءِ مالي ڪميشن جوڙڻ

(ا) راجيه جو راجيبال، سنداون (سدارو ٽيهر) آئڪٽ ١٩٩٢ جي چالو ٽيٺ کان پوءِ
جيترو جلد ٿي سگهي، هڪ سال آندڙ، ۽ آن کان پوءِ هر پنجون سال پوري ٽيٺ تي،
مالي ڪميشن جوڙيندو جيڪا پنچائتن جي مالي حالت تيوري نظر وجھنديءِ راجيبال
کي سفارشون ڪندي ان لاءِ ته -

(آ) سدانٽ جيڪي ٽيٺ کپن،

(i) هن ڀاڳه انوسار پنچائتن ۽ راجيه وچير ورچڻ صافي وصوليون راجيه دواران
مڙهي سگھڻ جوڳين دلن، مڪصولن، چونگين ۽ فين جون ۽ آهڙيءِ اڀت جي سڀني
سطڪن جي پنچائتن وچير واستيدار حصي جي وراهست لاءِ

(ii) طئه ڪرڻ لاءِ اهي دلوں، مڪصول، چونگينوں ۽ فيون جيڪي پنچائتن
کي سونپيون وڃن يا جيڪي اهي پنهنجي ڪم لائنا

(iii) پنچائتن کي راجيه جي سنچت نديء مان مددی گرانتون ڏيٺ لاءِ

(ب) پنچائتن جي مالي حالت ۾ سدارو آڻڻ لاءِ گھربل اڀاءِ

(ب) پنچائتن جي فائدي ۾ سدن سالم مالي حالت لاءِ بيوں بابتون جن
جو راجيبال مالي ڪميشن کي نرديش ڪري.

(٢) راجيه جو وڌان مندل، قاعدي دواران، ڪميشن جي رچنا، ان جي ميمبرن
جي مقرريء لاءِ گھربل ضروري لياقتون ۽ انهن کي چونڊي ڪڻ جي طريقي لاءِ اُپينڈ
ڪري سگهي ٿو.

(٣) ڪميشن پنهنجو سرشتو خود طئه ڪندي ۽ پنهنجا ڪرتب ڪرڻ لاءِ کيس
اُهي اختيار هوندا جيڪي راجيه جو وڌان مندل، قاعدي دواران، کيس بخشي.

(٤) راجيبال، ڪميشن جي هن آنوجيد هيٺ ڪيل هر سفارش ۽ ان تي ڪيل
ڪارروائي جي سمجھائيءِ واري ياداشت سميت، راجيه جي وڌان مندل اڳيان وڪائيندو.

٢٣. پنچائتن جي ليڪن جي آدت

راجيه جو وڏان مندل، قاعدي دواران، پنچائتن جا ليڪا رکڻ ۽ اُنهن جي آدت
بات اپيند ڪري سگهندو.

٢٤. پنچائتن لاء چونڊون

(۱) پنچائتن جون سڀ چونڊون ڪرائڻ لاء ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ جي
ڪاريه جي نظردانی، هدايت ۽ ظابطي جو ڪاريه راجيه جي چونڊ ڪميشن جي حولي
هوندو جنهن ۾ راجيبال دواران مقرر ڪيل راجيه چونڊ ڪمشنر هوندو.

(۲) راجيه وڏان مندل دواران ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي آدين، راجيه چونڊ
ڪمشنر جي نوكريء جا شرط ۽ عهدي جو مدو اهي ٿيندا جيڪي راجيبال نيم دواران
طئه ڪري:

بشرطڪ راجيه چونڊ ڪمشنر کي سندس عهدي تان هتايio نه ويندو سوء ان
طريقي ۽ انهن ڪارڻن جي آدار تي جيڪي هاء ڪورٽ جي جج لاء آهن ۽ راجيه
چونڊ ڪمشنر جي نوكريء جا شرط سندس مقرريء کان پوء، آهڙي نموني ڦيرايا نه
ويندا جو جنهن مان کيس نقصان ٿئي.

(۳) جڏهن به راجيه چونڊ ڪميشن اهڙو عرض ڪري، راجيه جو راجيبال، راجيه
چونڊ ڪميشن کي آهڙو عملو ميسر ڪرائيندو جيڪو فكري (۱) هيٺ راجيه چونڊ ڪميشن
کي بخشيل ڪرتب پورا ڪرڻ لاء خبروري هجي.

(۴) هن سنوڏان جي اپيندن جي آدين، ڪنهن راجيه جو وڏان مندل، قاعدي
دواران، پنچائتن جي چونڊ سنپنڌي يا باري ۾ سڀني بابتن لاء اپيند ڪري سگهندو.

٢٥. گ. سنگه کيترا سان لاڳو پوٹ

هن پاڳه ۾ ڪيل اپيند سنگه کيترا سان آهڙي نموني لاڳو پوندا ۽ آهڙي طرح
آئرڪارڪ ٿيندا چڻ ته راجيه جي راجيبال ڏانهن ڪيل نرديش سنگه کيترا جي آنوچيد
٢٣٩ هيٺ مقرر ڪيل آئدمونستريتر ڏانهن آهي ۽ راجيه جي وڏان مندل يا وڏان سڀا
ڏانهن ڪيل نرديش، ان سنگه کيترا لاء جنهن ۾ وڏان سڀا آهي، ان جي وڏان سڀا
ڏانهن آهي:

بشرطڪ راشترپتي عام اطلاع دواران هدايت ڪري سگهندو ته هن پاڳه جا اپيند
سنگه کيترا يا ان جي ڪنهن پاڳه سان اُنهن اپوادن ۽ ڦيرقارين سان لاڳو پوندا جئن
ان عام اطلاع ۾ نروار ڪري.

٢٤٣. گ. هيء پاڳ ڪڻج ڪيترن سان لاڳو نه پوندو

(۱) هن پاڳه ۾ چيل ڪڻج به انوچيدين ۲۲۳ جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت ڪيتر ۽ فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل جن جاتي ڪيتر سان لاڳو نه پوندو .

(۲) هن پاڳه ۾ چيل ڪڻج به لاڳو نه پوندو -

(آ) ناگالئند، ميگھاليه ۽ ميزورم راجين سان:

(ب) منيپور راجيه ۾ انهن پهاڙي علاقئن سان جن لاء هن وقت عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي هيٺ ضلع پريشدون موجود آهن.

(۳) هن پاڳه ۾ چيل ڪڻج به -

(آ) ضلع سطح تي پنچائتن بابت، اوله بيئال جي دارجلنگ ضلع جي پهاڙي علاقئن سان لاڳو نه پوندو جن لاء هن وقت عمل ۾ موجود قاعدي انوسار دارجلنگ گور کا هيل ڪائونسل موجود آهي)

(ب) مان اهو مطلب نه ڪيديو ويندو ته ان جو واستيدار قاعدي انوسار جوڙيل دارجلنگ گور کا هيل ڪائونسل جي ڪرتبن ۽ آختيارن تي اثر ٿو ڪري.

(۳) هن سنودان ۾ چيل ڪڻج به جي باوجود -

(آ) فقري (۲) جي پيٽي فقري (آ) ۾ نرديش ڪيل راجيه جو ودان مندل، قاعدي دواران، هن پاڳه جو وستار، فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪيترن ڪانسواء، جيڪڏهن ڪي اهڙا ڪيتر هجن ته، ان راجيه طرف ڪري سگهندو جيڪڏهن ان راجيه جي ودان سڀا، ان مطلب جو نهراء، سدن جي ڪل سنکيا جي گھٹائي ۽ ان سدن ۾ حاضر ۽ ووٹ ڏيندرن ميمبرن جي گھت ۾ پاڳي ٿي حصو گھٹائي اهڙو نهراء پاس ڪري)

(ب) سنسد، قاعدي دواران، هن پاڳه جا اُپنڌ فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل آносوچت ڪيترن ۽ جن جاتي ڪيترن سان، اهڙن اپوادن ۽ ڦيرقارين جي آڌين جيئن واستيدار قاعدي ۾ نروار ڪيل هجن، لاڳو ڪري سگهندي ۽ اهڙو ڪوبه قاعدو انوچيدين ۱۹۹۲ جي پريوجن لاء هن سنودان جو سدارو نه سماجهيو ويندو.

٢٤٣. گ. موجوده قاعدهن ۽ پنچائتن جو چالو رهڻ

هن پاڳه ۾ چيل ڪڻج به جي باوجود جيڪڏهن سنودان (سدارو ٽيڪٽر) ائڪت جي لاڳو ٿيڻ ڪان يڪدم آڳه ڪنهن راجيه اندر عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي

جو پنچائتن سنبندی ڪو به اُپبند هن ڀاڳ جي اُپبندن سان اڻ ٺهڪندڙ آهي ته اُهو جيستائين سمرت وڏان مندل يا سمرت اختياريء هٿان سداريو يا رد ڪيو نه وييو آهي تيستائين يا لاڳو ٿيڻ جي وقت کان هڪ سال پورو ٿيڻ تائين، جيڪو به اول هوندو عمل ۾ رهندو :

بشرطيڪ اُهي سڀ پنچائتون جيڪي ان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اڳ موجود هيون جيڪڏهن ان کان اڳ راجيه جي وڏان سيا يا، وڏان پريشد واري راجيه جي حالت ۾، اُن جي هر سدن جي پاس ڪيل ٺهاء دواران برخاست نه ڪيون ويون آهن ته پنهنجو مدو پورو ٿيڻ تائين چالو رهنديون.

۲۲۳. گه. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيء ٿي روڪ هن سنوڏان ۾ چيل ڪچ به جي باوجود -

(أ) تکن جون حدون مقرر ڪرڻ لاء، آهڙن تکن ۾ جايون ورهائڻ لاء، آنوچيد (۲۲۳) هيث يا ان پريوجن لاء ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي جائزگيء بابت، عدالت ۾ ڪو به سوال نه اٿاريو ويندو.

(ب) ڪنهن به پنچائت جي چونڊن بابت ڪوبه سوال ڪيو ويندو رڳو چونڊ عريضيء دواران جيڪا اُن اختياريء آڳيان، اُن طريقي سان پيش ڪئي ويندي جيئن راجيه وڏان مندل قاعدي دواران يا قاعدي هيث اُپبند ڪري ٻيء طرح نه.

(سنوڏان (سدارو ٽيھتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي ٽيٽم ۲ دواران (۲۳ اپريل ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل.)

پاڳه نائون ألف

میونسپالتین

٢٣٣. دیکیائون

هن پاڳه هر مضمون بهي نموني تقاضا نه ڪري تم:-

(ا) 'ڪاميٽي' معني! ڪاميٽي جيڪا آنوجيڊ (۲۳۳-۳) انوسار جوڙي ويئي

آهي)

(ب) ضلع معني! ڪنهن راجيه هر ڪو ضلع)

(ٻ) 'مهانگر ڪيترا' معني! اُهو ڪيترا جنهنجي آدمشماري ڏه لکه يا ان کان

وڌيڪ آهي، جنهن هر هڪ يا وڌيڪ ضلعا سمایل آهن ۽ جيڪو بن يا وڌيڪ
میونسپالتین يا پنچائتن يا بین گڏيل ڪيترين مان چڙيل آهي ۽ جيڪو راجيپال هن
پاڳه جي پريوجن لاءِ مهانگر ڪيترا طور ٺواره ڪري؛

(پ) 'میونسپل ڪيترا' معني! راجيپال دواران ظاهر ڪيل میونسپالتي جو
ملڪي ڪيترا)

(ڀ) 'میونسپالتي' معني! آنوجيڊ ۲۳۳-۳ هيٺ جوڙيل خود حڪومت جي
هڪ سنستا;

(ت) 'پنچائت' معني! آنوجيڊ ۲۳۳ (ب) هيٺ جوڙيل ڪائي پنچائت.

(ث) 'آدمشماري' معني! اُها آدمشماري جيڪا نشپت ڪئي ويئي آهي
اڳين آخري جن گئنا دواران جنهن جا انگ شايع ڪيا ويا آهن.

٢٣٣. میونسپالتین جو جوڙڻ

(ا) هر راجيه هر جوڙيون وينديون -

(ا) نگر پنچائت (ڪھڙي ٻنالي سان سڏجي) تبديل ٿيندڙ ڪيترا لاءِ جنهنجو
مطلوب آهي اُهو ڪيترا جيڪو ديهاٽي حالت مان شهري حالت هر تبديل ٿيڻ وارو آهي)

(ب) میونسپل ڪائونسل نديي شهري ڪيترا لاءِ ۽

(ٻ) میونسپل ڪارپوريشن وڌي شهري ڪيترا لاءِ

هن یاگه جي اپیندن مطابق :

بشرطیک هن فقری هیث میونسپالتي جوڑی نه ویندي ڪنهن آهڙي شهری کيترا
يا ان جي ڪنهن یاگه لاءِ جيڪو راجیپال، ان جي ایراضي، شهری شیوائون جيڪي
میسر ڪيون وچن ٿيون يا ڪيون وینديون ڪنهن اُدیوگی سنستا طرفان ۽ ٻیا ڪي اهڙا
آدار جيڪي هو ٺيڪ سمجھي ٿو، ڌيان ۾ رکي عام اطلاع دواران اديوگ نگر طور نروار
ڪري.

(۲) هن آنجید ۾ 'تبديل ٿيندڙ کيترا' 'ندو شهری کيترا' يا 'ودو شهری کيترا'
جو مطلب آهي اُهو کيترا جيڪو راجیپال، اُن جي آدمشماري، اُن ۾ آدمشماريءَ جي
گھائائي، مکاني ڪاروبار لاءِ ٿيندڙ اُپت، غير زرعی مشغولين ۾ روزگار جو سڀڙو،
آرڻک اهمیت يا ٻیا ڪي اهڙا آدار جيڪي هو ٺيڪ سمجھي ڌيان ۾ رکي، عام اطلاع
دواران، هن یاگه جي پريوجنن لاءِ نروار ڪري.

٢٣٣. میونسپالتيں جي رچنا

(۱) سوءِ فقری (۲) ۾ ڪيل اپيند جي، ڪنهن به میونسپالتيءَ ۾ سڀ جايون
اُنهن شخصن سان پرييون وینديون جيڪي سڌي چونڊ ذريعي میونسپل کيترا جي ملڪي
تکن مان چونڊجي آيل آهن، ان لاءِ هر میونسپل کيترا ملڪي تکن ۾ ورهايو ویندو
جيڪي وارد سڏيا ويندا.

(۲) ڪنهن به راجيه جو وڏان مندل، قاعدي دواران، اپيند ڪري سگهندو -

(أ) میونسپالتيءَ ۾ عيوضيبيطي لاءِ -

(i) انهن شخصن لاءِ جن کي میونسپل ڪاروبار جي باري ۾ خاص چاڻه
آزمودو آهي،

(ii) لوڪ سڀا يا ان راجيه جي وڏان سڀا جي اُنهن ميمبرن لاءِ جيڪي عيوضي
آهن انهن تکن جا جن ۾ سمورو يا ڪي قدر میونسپل کيترا سمایل آهي،

(iii) راجيه سڀا، راجيه جي وڏان پريشد جي اُنهن ميمبرن لاءِ جيڪي ان
میونسپل کيترا ۾ ووٽ طور درج آهن،

(iv) آنجيد (۳) جي فقری (۵) هیث جوڙيل ڪاميٽين جي سڀاپتین لاءِ :

بشرطیک جن شخصن جو ذڪر پيٽي پئرا (i) ۾ ڪيل آهي، انهن کي میونسپالتيءَ
جي ميتنگن ۾ ووت ڏيڻ جو حق نه هوندو.

(ب) میونسپالتيءَ جو سڀاپتني چونڊڻ جي طريقي لاءِ .

٣.٢٣. واردس ڪاميٽين وغيره جو جوڙڻ ۽ رچنا

(١) جنهن ميونسپالتيء جي ملکي کيترا جي آدمشاري ٿي لکه يا اُن کان وڌيڪ آهي اُن جي هڪ يا وڌيڪ واردن لاء واردس ڪاميٽيون ٺاهيون وينديون.

(٢) راجيه جو وڌان مندل قاعدي دواران واستيدار اُپبنڌ ڪري سگهي ٿو -

(آ) واردس ڪاميٽيء جي رچنا ۽ ملکي کيترن بابت:

(ب) طريقي بابت جنهن موجب واردس ڪاميٽيء ۾ جايون پريون وينديون.

(٣) واردس ڪاميٽيء جي ملکي کيترا ۾ پونڊڙ وارد جو عيوصي ميونسپل ميمبر ان ڪاميٽيء جو ميمبر هوندو.

(٤) جتي واردس ڪاميٽي ٺهي ٿي -

(آ) هڪ وارد مان، ته اهو ميمبر جيڪو ان وارد جو عيوصي ميونسپل ميمبر آهي، يا

(ب) پن يا وڌيڪ واردن مان، ته ميونسپالتيء ۾ انهن واردن جو عيوصي ڪو به هڪ ميمبر جنهن کي واردس ڪاميٽي چوندي،

اُن ڪاميٽيء جو سڀاپتني ٿيندو.

(٥) هن آنجيده ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه مان اهو نه سمجھيو ويندو ته ڪو اهو راجيه جي وڌان مندل کي واردس ڪاميٽيون ڪانسواء ٻيون ڪاميٽيون جوڙڻ لاء اُپبنڌ ڪرڻ کان روڪي ٿو.

٤.٢٣. جاين جي محفوظگي

(١) جايون محفوظ رکيون وينديون هرڪنهن ميونسپالتيء ۾ انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين لاء ۽ اهڙيء ريت محفوظ رکيل جاين جي سنکيا ۽ ميونسپالتيء ۾ سڏي چونڊ دواران پرجندڙ جاين جي سنکيا وچ ۾ پرمائڻ لڳههه ۽ پرمائڻ برابر هوندو جيڪو ان ميونسپل کيترا جي ڪل آدمشاريء ۽ انوسوچت جاتين يا انوسوچت جن جاتين جي آدمشاريء جي وچ ۾ هوندو ۽ اهي جايون ميونسپالتيء جي الڳ الڳههه تکن ۾ واري سان ورچيون وينديون.

(٢) فكري (١) هيٺ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جي ٺئين حصي کان گهت نه، انوسوچت جاتين يا حالت انوسار انوسوچت جن جاتين جي زالن لاء محفوظ رکيون وينديون.

(۳) هر ڪنهن ميونسپالتی ۽ سڌي چونڊ دواران پرجندڙ ڪل جاين هي سنکيا جي ٿئين حصي کان گهت نه (جنهن ۽ انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيل جايون شامل آهن) جايون زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون ۽ اهي جايون الڳهه ملکي تکن ۽ واري سان ورچيون وينديون.

(۴) ميونسپالتی ۽ سڀاپتين جا عهدا انوسوچت جاتين، انوسوچت جن جاتين ۽ زالن لاءِ اهڙي نموني محفوظ رکيا ويندا جيئن ان راجيه جو وڌان مندل قاعدي دواران اُپيند ڪري.

(۵) فقري (۱) ۽ (۲) هيٺ جاين جي محفوظي ۽ فقري (۳) هيٺ سڀاپتي عهden جي محفوظي (سواء زالن لاءِ ڪيل محفوظي ۽ جي) آنوچيد ۳۳۲ ۽ چاڻايل مدي کانپوء اثر ۽ نه رهندi.

(۶) هن ڀاڳهه ۽ چيل ڪچ به راجيه وڌان مندل کي پنتي پيل ورگن جي ناگرڪن لاءِ ڪنهن به ميونسپالتی ۽ ڀا انهن جي سڀاپتي عهden جي جاين ۽ محفوظي ۽ لاءِ ڪوبه اُپيند ڪرڻ کان نه روڪيندو.

۲۴. ج. ميونسپالتين وغیره جو مدو

(۱) هرڪا ميونسپالتی جيڪڏهن عمل ۽ موجود ڪنهن به قاعدي هيٺ اول برخاست نه ڪئي ويئي ته پنهنجي پھرین بيٺ جي تاريخ کان پنجن سالن لاءِ قائم رهندi ۽ ان کان وڌيڪ وقت لاءِ نه؛
بشرطڪ برخاستگي کان آڳهه ميونسپالتی ۽ کي شنوائي ۽ لاءِ واجبي موقعو ڏنو ويندو.

(۲) عمل ۽ موجود ڪنهن به قاعدي ۽ ڪيل ڪنهن به سداري جو آثر اهو نه ٿيندو ته اهو ان سداري جي عمل ۽ آچڻ کان آڳهه ڪاريه ڪندڙ ڪنهن به سطح جي ميونسپالتی ۽ جي، فقري (۱) ۽ چاڻايل مدي پوري ٿيڻ کان آڳهه برخاستگي ۽ جو ڪارڻ ٿئي.

(۳) ميونسپالتی جوڙڻ لاءِ چونڊون مڪمل ڪيون وينديون -

(آ) فقري (۱) ۽ چاڻايل مدو پوري ٿيڻ کان آڳهه؛

(ب) برخاستگي ۽ جي تاريخ کان چهن مهمن جو مدو پوري ٿيڻ کان آڳهه؛
بشرطڪ جتي برخاست ڪيل ميونسپالتی ۽ جو باقي بچيل مدو، جي اها هلندي هجي ها ته چهن مهمن کان گهت آهي ته اهو ضروري نه ٿيندو ته هن فقري هيٺ ان مدي لاءِ ان کي جوڙڻ لاءِ چونڊون ڪرايون وڃن.

(۳) میونسپالتی جیڪا برخاستگي ئه کان پوءِ مدو پورو ٿيڻ کان اڳه جوڙي وئي آهي اوتری مُدي لاءِ هلندي رهندي جيٽري لاءِ اها میونسپالتی جيڪڏهن برخاست نه ڪئي وڃي ها ته فقری (۱) هيٺ هلندي رهي ها.

٢٣.٢.ف. ميمبريءَ لاءِ آڻ لائنيون

(۱) ڪو به شخص میونسپالتیءَ جو ميمبر ٿيڻ يا چونڊجي يا رهڻ جي لاءِ آڻ لائق رهندو -

(آ) جيڪڏهن هو واسطidar راجيه جي وڏان مندل جي چونڊ جي پريوجن لاءِ ان وقت عمل ۾ موجود قاعدي هيٺ يا انوسار آڻ لائق نهرائي ويو آهي؛ بشريڪ ڪو برشڪ جيڪو ايڪيھن سالن جو آهي ته ان ڪارڻ آڻ لائق نه ٿيندو ته هو پنجويھن سالن کان گهٽ عمر جو آهي؛

(ب) جيڪڏهن راجيه وڏان مندل جي جوڙيل ڪنهن به قاعدي هيٺ يا انوسار آڻ لائق نهرائي ويو آهي.

(۲) جيڪڏهن ڪوبه اهڙو سوال اُٿي ته میونسپالتیءَ جو ڪو ميمبر فقری (۱) ۾ ڏنل آڻ لائنين جي دائری ۾ آچي ويو آهي ته اهو سوال، فيصلٰي لاءِ آن اختياري ڏانهن ۽ اهڙي نموني موڪليو ويندو جيئن راجيه جو وڏان مندل قاعدي دواران اُپبنڌ ڪري.

٢٣.٢.ق. میونسپالتین وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

هن سنوڏان جي اُپبنڌن جي آڏين، ڪنهن به راجيه جو وڏان مندل، قاعدي دواران، بخشي سَهندو -

(آ) میونسپالتين کي اهڙا اختيار، اختياري جيڪي اُنهن جي خود حڪومت سنسٽائون ٿي ڪاريه ڪرڻ جي لائڻ ٿيڻ لاءِ ضروري سماجھيا وڃن ۽ اهڙي قاعدي ۾ اپبنڌ ٿي سَهند ٿا پنچائتن ۾ اختيار ۽ ذميواريون جي ورچ لاءِ اهڙن شرطن آڏين جيئن ان ۾ نروار ڪيل هجن، جيڪي لاڳاپو رکندا -

(i) آرتڪ وڪاس ۽ سماجڪ نيايه لاءِ یوچنائون تيار ڪرڻ سان؛

(ii) اُهي ڪرتب ڪرڻ ۽ اُهي رٿائون عمل ۾ آڻ سان جيڪي کين سونپيون ويون آهن جن ۾ ٻارهين آلوسوچيءَ ۾ ياداشت ڪيل بابتون به شامل هونديون.

(ب) ڪاميٽين کي اُهي اختيار، اختياري بخشي سَهندو جيڪي ضروري

هوندا انهن کي لائق ٿي بخشيل ذميواريون، جنهن ۾ پارهين آنسوچي ۾ ياداشت ڪيل بابتون شامل هونديون، نياھن لاءُ.

۳۲۳.ر. ميونسپالٽين جو ڊلون مڙھٽ جو اختيار ۽ نڏيون ڪنهن راجيه جو وڌان مندل قاعدي دواران -

- (ا) ميونسپالٽي ۽ کي اختياري ڏيئي سگهندو ته اها سريشي موجب ۽ حدن آدين ڊلون، محصول، چونگي ۽ فيون مڙهي، وصول ڪري ۽ پنهنجي ڪم لائي،
- (ب) ميونسپالٽي ۽ کي سونپي سگهندو راجيه دواران مڙھيل ۽ وصول ڪيل اهي ڊلون، محصول، چونگي ۽ فيون آهڙن پريوجن لاءُ ۽ ڏنل شرطن ۽ حدن آدين،
- (ب) اڀنڌ ڪري سگهندو ميونسپالٽين کي راجيه جي سندخت نديءَ مان اهڙيون مددی گرانتون ميسر ڪرڻ لاءُ،
- (ب) اڀنڌ ڪري سگهندو گي آهڙيون نڏيون رڄن لاءُ جن ۾ ميونسپالٽين دواران يا پاران مليل رقمون جمع ڪيون وجن ۽ انهن مان ڪڍيون پڻ وڃن، جيئن قاعدي ۾ نروار ڪيل هجي.

۳۲۴.ز. مالي ڪميشن

- (ا) آنوچيد (۳۲۳ ت) هيٺ جوڙيل مالي ڪميشن ميونسپالٽين جي مالي حالت ٿي بهوري نظر وجهندي ۽ ان باري ۾ راجيپال کي سفارش ڪندي ته.
- (ا) سدائٺ جيڪي ثيٺ ڪپن -
  - (i) هن ڀاڳه انوسار ميونسپالٽين ۽ راجيه وچ ۾ ورچن خافي وضوليون راجيه دواران مڙهي سگھٽ جوڳين ڊلن، محصول، چونگين ۽ فين جون ۽ آهڙيءَ اڀت جي جيڪي سيني سلطڪن جي ميونسپالٽين وچ ۾ واستيدار حصي جي ورهاست لاءُ،
  - (ii) طئه ڪرڻ لاءُ اهي ڊلون، محصول چونگيون ۽ فيون جيڪي ميونسپالٽين کي سونپيون وجن يا جيڪي اهي پنهنجي ڪم لائين،
  - (iii) ميونسپالٽين کي راجيه جي سندخت نديءَ مان مددی گرانتون ڏيٺ لاءُ،
- (ب) ميونسپالٽين جي مالي حالت ۾ سدارو آڻڻ لاءُ گهربل اڀاءُ
- (ب) بي ڪا به آهڙي بابت جيڪا ميونسپالٽين جي سالم مالي حالت لاءُ راجيپال مالي ڪميشن جي سپرد ڪري.

(۲) راجیپال ڪمیشن جي هن آنجید هيٺ ڪيل هر سفارش ئه اُن تي ڪيل ڪارروائي جي سمجھائي واري ياداشت سمیت راجیه جي وڏان مندل اڳیان رکائيندو.

٢٣٣-ڙ. ميونسپالتین جي ليڪن جي آڊت

راجیه جو وڏان مندل، قاعدي دواران، ميونسپالتین جا ليڪا رڪڻ ئه اُن جي آڊت بابت اُپيند ڪري سگهندو.

٢٣٣-آ. ميونسپالتین لاء چونڊون

(۱) ميونسپالتین جون سڀ چونڊون ڪرائڻ لاء ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ جي ڪاريه جي چونڊ سنبندی ياداشتن تيار ڪرڻ جي نظردانی، هدايت ئه طابطي، جو ڪاريه آنجيد (٢٣٢ ک) ۾ نرديش ڪيل راجیه چونڊ ڪمیشن جي حوالی هوندو.

(۲) هن سنوڏان جي اُپيندن جي آدين، ڪنهن راجیه جو وڏان مندل، قاعدي دواران، ميونسپالتيء جي چونڊ سنبندی يا باري ۾ سڀني بابتن لاء اُپيند ڪري سگهندو.

٢٣٣-ٻ. سنجھ کيٽر سان لاڳو پونڊ

هن پاڳه ۾ ڪيل اُپيند، سنجھ کيٽر سان آهڙي نموني لاڳو پونڊا ئه آهڙي طرح ائدار ٿيندا چڻ ته راجیه جي راجیپال ڏانهن ڪيل نرديش سنجھ کيٽر جي آنجيد ٢٣٩ هيٺ مقرر ڪيل آئڊمنسٽريٽر ڏانهن آهي ئه راجیه جي وڏان مندل ڏانهن يا وڏان سڀا ڏانهن ڪيل نرديش، اُن سنجھ کيٽر لاء جنهن ۾ وڏان سڀا آهي، اُن جي وڏان سڀا ڏانهن آهي :

بشرطیك راشترپتي عام اطلاع دواران هدايت ڪري سگهندو تم هن پاڳه جا اُپيند سنجھ کيٽر يا ان جي ڪنهن پاڳه سان اُنهن اپواند ئه ڦيرقارين سان لاڳو پونڊا جيئن ان عام اطلاع ۾ نروار ڪري.

٢٣٣-ٻ. هيء پاڳه ڪچ ڪيٽرن سان لاڳو نه پونڊو

(۱) هن پاڳه ۾ چيل ڪچ به آنجيد ٢٣٣ جي فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت کيٽر ئه فكري (۲) ۾ نرديش ڪيل جن جاتي کيٽر سان لاڳو نه پونڊو.

(۲) تن پاڳه ۾ چيل ڪچ به مان اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو تم اهو دارجلنگ گورکا هيل ڪائونسل، جيڪا عمل ۾ موجود ڪنهن قاعدي هيٺ اوله بنگال راجیه جي دارجلنگ ڦلع جي پهاڙي کيٽرن لاء ٺاهي ويئي آهي، ان تي اثر ٿو ڪري.

(۳) هن سنودان ۾ چيل ڪچ به جي باوجود، سنسد قاعدي دواران، هن یاڳه جا اُپيند فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت کيترن ۽ جن جاتي کيترن سان اهتن اپادن ۽ ڦيرقارين جي اذين جيئن واسطيدار قاعدي ۾ نروار ڪيل هجن لاڳو ڪري سگهندى ۽ آهزو ڪوبه قاعدو انوچيد ۳۶۸ جي پريوجن لاء هن سنودان جو سدارو نه سماچهيو ويندو.

۲۳۳-ڙ-پ. ضلع يوجنا لاء ڪاميٽي

(۱) هر ڪنهن راجيه ۾ ضلع جي سطح تي، ضلع ۾ پنچائتن ۽ ميونسپالٽين جون ٺاهيل يوجناڻ کي پاڻ ۾ ملائي سچي ضلع لاء هڪ وڪاس يوجنا جو مسودو تيار ڪرڻ لاء ضلع يوجنا ڪاميٽي جوڙي ويندي

(۲) راجيه جو ودان مندل، قاعدي دواران، هيئين بابت اُپيند ڪري سگهي ٿو

(آ) ضلع يوجنا ڪاميٽين جي رچنا،

(ب) طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين ۾ جايون پريون وينديون :

بشرطيڪ آهڙي ڪاميٽي جي ميمبرن جي ڪل سنکيا جا گهٽ ۾ گهٽ چار ڀائي پنج ميمبرن، ضلع سطح تي پنچائتن جا ۽ ضلع ۾ ميونسپالٽين جي چونڊيل ميمبرن دواران پاڻ منجھان، ضلع ۾ ديهاتي کيترن ۽ شهري کيترن جي آدمىشاريءِ جي پرماء موجب چونڊيا ويندا)

(ٻ) ضلع يوجنا بنسٽ ڪاريه جيڪي آهڙين ڪاميٽين کي سونپيا وجنا،

(پ) اهو طريقو جنهن موجب انهن ڪاميٽين جا سڀاپتي چونڊيا ويندا.

(۳) هرڪا ضلع يوجنا ڪاميٽي وڪاس يوجنا جو مسودو ٺاهڻ ۾

(آ) ڌيان ۾ رکندي -

(i) پنچائتن ۽ ميونسپالٽين جي عام فائدي جون بابتون جن ۾ مڪاني يوجنا، پاڻيءِ ۽ پين طبعي ۽ قدرتي وسيلن ۾ حصيداري، بنويادي اذوات جو گڏيل وڪاس ۽ پرياوڻ جي سنپاڻ،

(ii) ميسر مالي يا پين وسيلن جو مقدار ۽ قسم:

(ب) اهڙين سڀائن ۽ سنتائن سان صلاح مصلحت ڪندي جيڪي راجيپال حڪم دواران نروار ڪري.

(٣) هر ڪنهن ضلع یو جنا ڪاميٽيَ جو سڀاپتي، ڪاميٽيَ جي سفارش ڪيل وڪاس یو جنا راجيه جي سرڪار ڏالهن موڪليندو.

٢٤٣-ڙ-پ. مهانگر یو جنا لاءِ ڪاميٽي

(١) هر ڪنهن مهانگر ايراسيَ ۾ سوري مهانگر ڪيترا جي لاءِ وڪاس یو جنا جو مسودو ناهن واسطي هڪ مهانگر وڪاس ڪاميٽي جوڙي ويندي.

(٢) راجيه جو وڌان مندل، قاعدي دواران، هيئين بابتن بنسبت اُپيندڻ ڪري سگهندو -

(أ) مهانگر یو جنا ڪاميٽين جي رچنا:

(ب) طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين ۾ جائيون پرييون وينديون :

بشرطيڪ اهڙيَ ڪاميٽيَ جا گهت ۾ گهت به پاڻي ٿي ميمبر، مهانگر ڪيترا ۾ ميونسپالٽين جي چونڊيل ميمبرن ۽ پنچائتن جي سڀاپترين دواران پاڻ مان ان ڪيترا ۾ ميونسپالٽين ۽ پنچائتن جي ڪيترين جي آدمشاريَ جي پرماظ موجب چونڊيا ويندا)

(ٻ) اهڙين ڪاميٽين ۾ پارت سرڪار ۽ راجيه سرڪار جو ۽ ٻين اهڙين سڀائين ۽ سنستائين جو عيوضيپيلو جيڪو اهڙين ڪاميٽين کي سونپيل ڪرتبن ڪرڻ لاءِ ضروري سمجھيو وڃي)

(پ) مهانگر ڪيترا لاءِ یو جنا ۽ سمنويه سنپندي اهڙا ڪرتب جيڪي اهڙين ڪاميٽين کي سونپيا وڃن;

(ڀ) اهو طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين جا سڀاپتي چونڊيا ويندا.

(٣) هرڪا مهانگر یو جنا ڪاميٽي وڪاس یو جنا جو مسودو تيار ڪرڻ ۾ -

(أ) ڏيان ۾ رکندي -

(i) مهانگر ڪيترا ۾ ميونسپالٽين ۽ پنچائتن دواران ناهيل یو جنائون;

(ii) ميونسپالٽين ۽ پنچائتن جي عام فائدي جون بابتون جن ۾ اُن ڪيترا جي گذيل مکاني یو جنا، پاڻي ۽ ٻين طبعي ۽ قدرتي وسيلن ۾ حصيداري، بنڍادي اڏاوت جو گذيل وڪاس ۽ پرياورڻ جي سنپالا;

(iii) پارت سرڪار ۽ راجيه سرڪار دواران نشچٽ سمورا اُديش ۽ اڳايون;

(iv) اُنهن سڀڙپن جو مقدار ۽ ڪسٽ جيڪي پارت سرڪار ۽ راجيه سرڪار جي ادارن دواران مهانگر ڪيترا ۾ ٿيڻ جو ڳيون آهن ۽ ميسر مالي يا پيا وسيلا;

(ب) اهڙين سڀاڻن ئ سنسٽائين سان صلاح مصلحت ڪندڻ جيڪي راجيپاڻ
حڪم دواران نروار ڪري.

(م) هر ڪنهن مهانگر يو جنا ڪاميٽي جو سڀاپتني ٻڌا وڪاس يو جنا جنهن جي
اهڙي ڪاميٽي دواران سفارش ڪئي وڃي ٿي راجيه سرڪار ڏانهن موڪليندو.

٢٣.٣-ت. موجوده قاعden ئ ميونسپالٽين جو چالو رهڻ

هن ڀاڳه ۾ چيل ڪچ به جي باوجود جيڪڏهن سنودان (سدارو چوهتر) ائڪت
١٩٩٢ جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم آڳه ڪنهن راجيه اندر عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي
جو ميونسپالٽين سنپندتي ڪو به آپيند هن ڀاڳه جي آپيندن سان آڻ نهڪندڙ آهي ته
اُهو جيسٽائين سمرت وڏان مندل يا سمرت اختياري هٿان سداريو يا رد ڪيو نه ويو
آهي تيسٽائين يا لاڳو ٿيڻ جي وقت کان هڪ سال پورو ٿيڻ تائين، جيڪو به اول هوندو
عمل ۾ رهندو :

بشرطيڪ اهي سڀ ميونسپالٽيون جيڪي ان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم آڳه موجود
هيون جيڪڏهن ان کان آڳه راجيه جي وڏان سڀا يا وڏان پريشد واري راجيه جي حالت
۾ آن جي هر سدن جي پاس ڪيل نهراء دواران برخاست نه ڪيون ويون آهن ته پنهنجو
مدو پورو ٿيڻ تائين چالو رهنديون.

٢٣.٤-ن. ڪورٽن مقان چونڊن جي معاملن ۾ دست انداري ٿي روڪ

هن سنودان ۾ چيل ڪچ به جي باوجود -

(أ) تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ لاء، اهڙن تڪن ۾ جايون وراهڻ لاء، آنوچيد
٢٣.٤-أ هيت يا آن پريوجن لاء ناهيل ڪنهن به قاعدي جي جائزگي بابت عدالت
۾ ڪو به سوال نه اثاريو ويندو

(ب) ڪنهن به ميونسپالٽي جي چونڊن بابت ڪوبه سوال ڪيو ويندو رڳو چونڊ
عربيڪي دواران جيڪا آن اختياري آڳيانه آن طريقي سان پيش ڪئي ويندي جئن
راجيه وڏان مندل قاعدي دواران يا قاعدي هيت آپيند ڪري بيء طرح نه.

(سنودان (سدارو چوهتر) ائڪت، ١٩٩٢ جي قلم ٢ دolaran (١ جون ١٩٩٢ کان) درج ڪيل)

آنسوچت ۽ جن ڄاتي ايراضيون

۲۳۲. آنسوچت ايراضيون ۽ جن ڄاتي ايراضيون جو ڪاروبار

(۱) آسام، ميگھاليه، ترپورا ۽ مزورم راجين کان سوء پئي ڪنهن به راجيه ۾ آنسوچت ايراضيون ۽ آنسوچت جن ڄاتين جي ڪاروبار ۽ ضابطي کي پنجين آنسوچي ۽ جا پربند لڳو پوندا.

(۲) آسام، ميگھاليه، ترپورا ۽ مزورم راجين ۾ جن ڄاتي ايراضيون جي ڪاروبار کي چھين آنسوچي ۽ جا پربند لڳو پوندا.

(استيت آف مزورم ائڪت، ۱۹۸۶ جو ۳۲۳) هي قلم ۳۹ دواران (۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) لفظ 'ميگھاليه ۽ ترپورا' جي بدران لفظ 'ميگھاليه، ترپورا ۽ مزورم' درج ڪيا ويا، ۽ لفظ 'ميگھاليه، ترپورا ۽ مزورم سنڌه کيتر' هي بدران لفظ 'ميگھاليه، ترپورا ۽ مزورم راجيه' درج ڪيا ويا).

۲۳۳. (ألف) آسام ۾ ڪن جن ڄاتي ايراضيون جو ٺهيل هڪ خود اختيار راجيه ناهٽ ۽ ان لاءِ مكانی وڌان مندل يا منtri پريشد يا پئي جوڙڻ

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنسد قاعدي دواران آسام راجيه اندر، چھين آنسوچي ۽ جي پئرا ۲۰ سان شامل جدول جي پھرئين پاڳ ۾ ڄاڻايل جن ڄاتي ايراضيون مان سڀني يا ڪن (سجي يا پائي ۾) جو ٺهيل هڪ خود اختيار راجيه ناهي سگھندي ۽ ان لاءِ -

(أ) هڪ سنستا، چونڊيل يا ڪچ چونڊيل ۽ ڪچ ٿاقيل، خود اختيار راجيه لاءِ وڌان مندل طريقي ڪاريءَ ڪڙڻ لاءِ، يا

(ب) منtri پريشد يا پئي رچي سگھندي، آهڙي جوڙجڪ، اختيارن ۽ ڪرتبن سان هر هڪ حالت ۾، جي قاعدي ۾ ڄاڻايل هُجئن.

(۲) فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪو به آهڙو قاعدو خاص طرح -

(أ) راجيه لست يا گڏيل لست ۾ شمار ڪيل وشه ڄاڻائي سگھندو جن بنسبت خود اختيار راجيه جي وڌان مندل کي سجي يا ان جي حصي لاءِ آسام راجيه جي وڌان

مندل کي وانجي آلگه يا پئي نموني، قاعدو ٺاهڻ جو اختيار رهندو؛

(ب) اهي وشم صاف بيان ڪري سگهندو جن بحسبت خود اختيار راجيه جو عملی اختيار پھچندو؛

(پ) پربند ڪري سگهندو تم هن سنودان جي ڪنهن به آنجيد ۾ راجيه جو راجيه کي سونپي ويhi جيتری قدر ان جي اپت خود اختيار راجيه سان نسبت رکندي هجئي؛

(پ) پربند ڪري سگهندو تم هن سنودان جي ڪنهن به آنجيد ۾ راجيه جو نرديش خود اختيار راجيه ڏانهن پرسنگ نرديش پڻ آهي ائين سمجھيو ويندو؛

(بي) اهڙا پورڪ، پرسنگ، پريٽامڪ پربند ڪري سگهندو جي ضروري لئن.

(٣) مٿي چيل اهڙي ڪنهن قاعدي جو ڪوبه سدارو، جيتری قدر، اهو سدارو فكري (٢) جي پيٽي فكري (ا) يا پيٽي فكري (ب) ۾ چائيل وشين مان ڪنهن جي سنبندي هجئي اثرڪارڪ نه ٿيندو جيستائين سدارو سنسد جي هرڪ سدن ۾ حاضر، ووت ڪندڙ ميمبرن جي به پاڳي ٿي کان گهٽ نه ايترن پاس نه ڪيو هجئي.

(٤) هن آنجيد ۾ نرديش ڪيل اهڙو ڪو به قاعدو آنجيد ۳۶۸ جي پريوجن لاء هن سنودان جو سدارو ليکيو نه ويندو، باوجود ان جي تم ان ۾ اهڙو ڪو اپبند هجئي جو هن سنودان کي سداري يا سدارڻ جو آف ڪري.

پاگ یارهون

سنگھه ۽ راجین جي وچھر سنبند

آڌياءُ پھريون

قانون سازی سنبند

قانون سازی ۽ اختیارن جي ورج

۲۳۵. سنند دواران ۽ راجین جي ودا ان مندل دواران ناهيل قاعden جي

پھچ

(۱) هن سنودان جي اپيندن جي آدين، سنند پارت جي سچي کيترا يا اُن جي ڪنهن به پاگي لاء قاعدا ناهي سگھندي ۽ راجيه جو ودا ان مندل سچي راجيه يا اُن جي ڪنهن به پاگي لاء قاعدا ناهي سگھندو.

(۲) سنند جو ناهيل ڪو به قاعدو ان سبب ڪري ناجائز ليکيو نه ويندو تم اُن جو عمل کيترا باهر ٿيندو.

۲۳۶. سنند دواران ۽ راجین جي ودا ان مندل دواران ناهيل قاعden جو

وشيه

(۱) فكري (۲) ۽ (۳) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود صرف سنند کي ستين آنسوچي ۽ ۾ لست پھريئه (هن سنودان ۾ 'سنگھه لست' طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن به بنسبت قاعدو ناهئ جو اختيار رهندو.

(۲) فكري (۳) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنند کي ۽ فكري (۱) جي آدين، ڪنهن به راجيه جي ودا ان مندل کي به ستين آنسوچي ۽ ۾ لست ٿين (هن سنودان ۾ 'گڏيل لست' طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن به بنسبت قاعدو ناهئ جو اختيار رهندو.

(۳) فكري (۱) ۽ (۲) جي آدين، ڪنهن به راجيه جي ودا ان مندل کي اُن راجيه يا انجي ڪنهن به پاگي لاء ستين آنسوچي ۽ ۾ لست ٻين (هن سنودان ۾ 'راجيه لست' طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن به بنسبت قاعدو ناهئ جو اختيار رهندو.

(۳) سنسد کی ڪنهن راجیه ۾ نہ سماںل پارت جی کیتر جی ڪنهن به یاڻی لاء ڪنهن به وشیه بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو آختیار رهندو باوجود ان جی ته اُهو وشیه راجیه لست ۾ شمار ڪیل وشیه هُجی.

۲۳۷. سنسد جو ڪی وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پرپنڈ ڪرڻ جو آختیار هن آذیاء ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جی باوجود سنسد قاعدي دواران سنگھ لست ۾ شمار ڪیل ڪنهن وشیه بنسبت سنسد دواران ٺاهيل يا ڪن موجوده قاعden جي بهتر ڪاروبار لاء وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پرپنڈ ڪري سگهندی.

۲۳۸. قانون سازیءَ جا باقی آختیار

- (۱) صرف سنسد کی گذیل لست یا راجیه لست ۾ نہ شمار ڪیل ڪنهن به وشیه بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو آختیار آهي.
- (۲) آهڙي آختیار ۾ اُنهن پنهي لستن ۾ ڏکر ڪیل ڪا ڏل وجھن جو قاعدو ٺاهڻ جو آختیار به آچي ويندو.

۲۳۹. راشتريه ڀلي لاء راجیه لست ۾ ڪنهن وشیه بنسبت قانون سازیءَ جو سنسد جو آختیار

- (۱) هن آذیاء جي آگهه ڏل ٻپیندن ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جي راجیه سپا حاضر ۽ ووت ڪندڙ ميميرن جي به یاڻي ٿي کان گهت نه ايترن جي، ٽيڪي واري نهراء دواران ظاهر ڪيو هجي ته راشتريه ڀلي لاء ضروري يا صلاح پرييو آهي ته سنسد نهراء ۾ چاڻايل راجیه لست ۾ شمار ڪیل ڪنهن وشیه بنسبت قاعدا ٺاهي ته سنسد لاء قاعدي موجب ٿيندو ته پارت جي سچي کيتر يا انجي ڪنهن به یاڻي لاء نهراء عمل ۾ رهي تنهن درميان اُن وشیه بنسبت قاعدا ٺاهي.
- (۲) فقری (۱) هيٺ پاس ڪیل نهراء اُن ۾ چاڻايو وڃي، هڪ سال کان وڌيڪ نه ايتريه مدت لاء عمل ۾ رهندو:

بشرطيڪ جي ۽ جيترا پيرا آهڙو نهراء عمل ۾ چالو رکڻ بحال ڪرڻ جو نهراء فقری (۱) ۾ ٻپيند ڪیل نموني پاس ٿئي ته اوترا پيرا آهڙو نهراء جنهن تاريخ تي اُهو هن فقری هيٺ عمل ۾ هئط بند ٿي وڃي ها، اُن کان وڌيڪ هڪ سال لاء عمل ۾ رهندو.

(۳) سنسد دواران ٺاهيل قاعدو جو فقری (۱) هيٺ نهراء پاس ڪرڻ کان سوائے

سنند ناهن لاء سمرت نه هجي، آسمرتيء جي حد تائين نهراء عمل ۾ هئن بند ٿيڻ
کان چهن مهنن جي مدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ هئن بند ٿيندو، سوء اها مدت پوري
ٿيڻ کان آڳ ڪيل يا چڏي ڏنل ڳالهين بنسٽ.

٢٥٠. مشكل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تم راجيه لست ۾ ڪنهن به وشيه بنسٽ قاعدي سازيء جو سنند جو اختيار

(۱) هن آذياء ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جيستائين مشكل حالت جو اعلان
عمل ۾ هجي تيستائين سنند کي پارت جي سچي کيترا يا انجي ڪنهن به پاڻي لاء
راجيه لست ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن به بنسٽ قاعدا ناهن چو اختيار رهندو.
(۲) سنند جو ناهيل قاعدو جو مشكل حالت جي اعلان ٿيڻ کان سوء سنند ناهن
لاء سمرت نه هجي، آسمرتيء جي حد تائين، اعلان عمل ۾ هئن بند ٿيڻ کان چهن
مهنن جي مدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ هئن بند ٿيندو، سوء اها مدت پوري ٿيڻ
کان آڳ ڪيل يا چڏي ڏنل ڳالهين بنسٽ.

٢٥١. سنند دواران آنجي ٢٣٩ ۽ ٢٥٠ هيٺ ناهيل قاعدن ۽ راجين جي ودان مندلن دواران ناهيل قاعدن وچير آڻ ميل

آنچي ٢٣٩ ۽ ٢٥٠ ۾ چيل ڪچ به راجيه جي ودان مندل کي هن سنودان هيٺ
کو به قاعدو ناهن جو جيڪو اختيار آهي تنھن کي محدود نه ڪندو، پر جي راجيه
جي ودان مندل جي ناهيل قاعدي جو ڪو اپيند سنند جي ناهيل قاعدي جي ڪنهن
اپيند جي ورڏ آهي، جو سنند کي اُنهن آنجيدين مان ڪنهن هيٺ ناهن جو اختيار
آهي، تم سنند جو ناهيل قاعدو، راجيه جي ودان مندل جي ناهيل قاعدي کان آڳ چاهي
پوءِ پاس ڪيل، چالو رهندو ۽ راجيه جي ودان مندل جو ناهيل قاعدو، ورڏ هئن جي
حد تائين سنند دواران ناهيل قاعدو اثرائتو رهڻ چالو هجي تيستائين فقط عمل ۾
نه رهندو.

٢٥٢. ٻن يا وڌيڪ راجين لاء رضامنديء سان قانون سازيء جو سنند جو اختيار ۽ آهڙي قاعدي جو ٻئي ڪنهن به راجيه دواران اختيار ڪرڻ

(۱) جي ٻن کان وڌيڪ راجين جي ودان مندلن کي لڳي تم صلاح پرييو آهي تم ڪي
وشيه جن بنسٽ سنند کي آنجي ٢٣٩ ۽ ٢٥٠ ۾ ڪيل اپيندن کان سوء راجين لاء

قاعدادا ٺاهڻ جو آختيار نه آهي، اُهي اُنهن راجين ۾ سنسد قاعدي دواران نيمت ڪري، ۽ جي آهڙا ٺهراءً اُنهن راجين جي وڏان مندلن جي سڀني سدن دواران پاس ڪيا وڃن، ته سنسد لاءً اُن موجب اُن وشيه کي نيمت ڪرڻ لاءً ائڪت پاس ڪرڻ باقاعدي ٿيندو ۽ آهڙي نموني پاس ٿيل ڪوبه ائڪت اُنهن راجين سان ۽ ٻئي ڪنهن راجين سان لاڳو پوندو جيڪو اُن کي پوءِ سدن دواران يا جتي به سدن آهن اُتي اُن راجين جي وڏان مندل جي هرڪ سدن دواران، اُن خيال کان پاس ڪيل ٺهراءً دواران آختيار ڪري.

(۲) سنسد دواران ائين پاس ڪيل ڪنهن ائڪت کي سنسد دواران ساڳئي نموني پاس ڪيل يا آختيار ڪيل ائڪت دواران سداري يا رد ڪري سگهجي ٿو، پر جنهن راجيه بنسبت اُهو لاڳو پوي اُن راجيه جي وڏان مندل جي ائڪت دواران سداريو يا رد نه ڪيو ويندو.

٢٥٣. آنترراشتريه ٺاهن کي آثرائتو بٹائڻ لاءً قاعدو ٺاهڻ

هن آڌياء جي آڳ ڏنل اُپيندن جي باوجود سنسد کي ٻئي ڪنهن مُلڪ يا ملڪن سان ٿيل ڪو عهندامو، ٺاه يا عهد يا ڪنهن آنترراشتريه سمبلن مندليءَ يا ٻيءَ سنستا ۾ ڪيل فيصلبي جو عمل ڪرڻ لاءً ڀارت جي سجي ڪيتري يا ُنجي ڪنهن ڀاڻي لاءَ ڪو به قاعدو ٺاهڻ جو آختيار آهي.

٢٥٤. سنسد دواران ٺاهيل قاعدن ۽ راجيه جي وڏان مندلن دواران ٺاهيل قاعدن وچڙ آڻ ميل

(۱) جي ڪنهن راجيه جي وڏان مندل جي ٺاهيل قاعدي جو ڪو اُپيند سنسد جي ٺاهيل قاعدي جو سنسد ٺاهڻ لاءَ سمرت آهي، اُن جي ڪنهن اُپيند يا گڏيل لست ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن هڪ سنبنديءَ موجوده قاعدي جي ڪنهن اُپيند جي ورد آهي ته فكري (۲) جي اُپيندن جي آدين، سنسد جو ٺاهيل قاعدو پوءِ ڀالي اُهو راجيه جي وڏان مندل جي ٺاهيل قاعدي يا حالت آنسار، موجوده قاعدي کان، آڳ پاس ٿيو هجئي يا پوءِ چالو رهندو ۽ راجيه جي وڏان مندل جو ٺاهيل قاعدو ورد هئط جي حد تائيين، رد ٿيندو.

(۲) جتي گڏيل لست ۾ شمار ٿيل وشين مان ڪنهن هڪ بنسبت راجيه جي وڏان مندل جي ٺاهيل قاعدي ۾ سنسد جي اُن وشيه نسبت ٺاهيل ڪنهن آڳ جي قاعدي يا موجوده قاعدي جي اُپيندن جي ورد ڪو اُپيند آهي ته اُن راجيه جو ِئين ٺاهيل

قاعدو جي اهو راشترپتيه جي ويچار لاء محفوظ رکيو ويو هجي هنجي بھالي ملي
هنجيس ته، اون راجيه ۾ اهو چالو رهندو:

بشرطيڪ هن فكري ۾ چيل ڪچ به سنسد کي ڪنهن به وقت ساڳيءَ وشيم نسبت
کو به قاعدو راجيه جي ودان مندل جي ائين ٺاهيل قاعدي ۾ وادارو سدارو ڦيرقار
يا رد ڪندڙ قاعدي سميت ٺاهڻ کان نه روکيندو.

٢٥٥. سفارشن ۽ آڳوات منظوريين جي باري ۾ ضرورتون فقط سرشي چون بابتون سمجھڻ

سنسد جو راجيه ودان مندل جو ڪو ائکت، آهڙي ڪنهن ائکت جو ڪو
اپيند، فقط ان سبب ڪري ٺاهيل نه ٿيندو ته هن سنودان دواران گھربل ڪا سفارش
يا آڳوات منظوري ڪا نه ڏني ويئي، جي اون ائکت کي -

(أ) جتي گھربل سفارش راجبيال جي هئي، اُتي راجبيال يا راشترپتيه
دواران،

(ب) جتي گھربل سفارش راج پرمڪه جي هئي، اُتي راج پرمڪه يا راشترپتيه
دواران،

(ب) جتي گھربل سفارش يا آڳوات منظوري راشترپتيه جي هئي، اُتي
راشتريپتيه دواران،
بھالي ملي هئي.

آڏياءُ بيون
ڪاروباري سنپند
عام

٢٥٦. راجين ۽ سنگه جو فرض

هرهڪ راجيه جو عملي آختيار آهڙي نموني استعمال ڪيو ويندو جو سنسد جي
ٺاهيل قاعدن ۽ موجوده قاعدا جي اون راجيه ۾ لاڳو هنجن تن جي ميجتا جي خاطري
ٿئي ۽ سنگه جو عملي آختيار ڀارت سرڪار کي اون پريوجن لاء ضروري لڳن آهڙيون
هدایتون ڏيڪ تائين پهچندو.

٢٥٧. ڪن حالتن ۾ سنگه جو راجین تي ضابطو

(۱) هر ڪنهن راجيه جو عملی آختيار آهڙي نموني استعمال ڪيو ويندو جو سنگه جي عملی آختيار جي استعمال ۾ رڪاوٽ نه وجهي يا هاجي نه رسائي، ۽ سنگه جو عملی آختيار پارت سرڪار کي اُن پريوجن لاءِ ضروري لڳن آهڙيون هدایتون ڏيڻ تائين پھچندو.

(۲) سنگه جو عملی آختيار راجيه کي هدایت ۾ راشتريه يا سئنك اهميت وارا ظاهر ڪيل آمدرفت جي ذريعن کي ناهٽ ۽ قائم رکن جي باري ۾ هدایتون ڏيڻ تائين به پھچندو:

بشرطڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به شاهي رستن يا جل مارگن کي راشتريه رستا يا راشتريه جل مارگه ظاهر ڪرڻ جي سنسد جي آختياري يا ائين ظاهر ڪيل شاهي رستن يا جل مارگن بحسبت سنگه جي آختيار کي يا دريائي سئنا، فوج ۽ وايو سئنا جي ڪمن بحسبت پنهنجي ڪرتبن جي ياؤ طريقي آمدرفت جا ذريعاً ناهٽ ۽ برابر حالت ۾ رکن جي سنگه جي آختيار کي محدود ڪري ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

(۳) سنگه جو عملی آختيار راجيه کي راجيه اندر ريلوي جي حفاظت لاءِ اپاءِ ڪرڻ لاءِ هدایتون ڏيڻ تائين به پھچندو.

(۴) جتي فقري (۲) هيٺ آمدرفت جي ذريعن جي ناهٽ ۽ برابر حالت ۾ رکن جي باري ۾ يا فقري (۳) هيٺ ڪنهن ريلوي جي حفاظت لاءِ اپاءِ ڪرڻ جي باري ۾ راجيه کي ڏنل هدایتن جي پيروي ڪرڻ ۾ آهڙو خرج ٿيو هجي جو اهي هدایتون نه ڏنيون ويون هجن ته راجيه جي معمولي فرضن ادا ڪرڻ ۾ جيڪو ٿئي ها تنهن کان وڌيڪ هجي ته راجيه جي ائين ڪيل وڌيڪ خرج بحسبت پارت سرڪار راجيه کي ناه ٿئي آهڙي، يا ناه نه ٿيڻ جي حالت ۾ پارت جي مکيم نيءُ مورتيءُ جي مقرر ڪيل امين دواران طئه ٿئي آهڙي رقم، ڏيندي.

x   x   x   x   (الف) ٢٥٧

٢٥٨. ڪن حالتن ۾ راجين کي آختيار وغيره بخشط جو سنگه جو آختيار

(۱) هن سندوان ۾ چيل ڪنهن به گاله جي باوجود، راشتريتي، ڪنهن راجيه جي رضامنديءُ سان اُن سرڪار کي يا اُن جي عملدارن کي، سنگه جو عملی آختيار پھچي آهڙي ڪنهن وشيه سنبنتي ڪرتب، شرطي يا بنان شرط جي سپرد ڪري سگهندو.

(۲) سنسد جو ڦاهيل قاعدو جو ڪنهن راجيه ۾ لاڳو پوي باوجود انجي ته اهو آهڙي

وشيء سنبنددي آهي جنهن بنسبيت راجيه جي ودان مندل کي قاعدو ناهنچ جو آختيار
نه آهي، راجيه يا اون جي عملدارن ئه آختياريء وارن کي اختيار بخشيش سگهندو ئه فرض
مژهي سگهندو يا آختيار بخشش ئه فرض مژهنچ جي آختياري ڈيئي سگهندو.

(۳) جتي هن آنوجيد جي آذار تي ڪنهن راجيه يا انجي عملدارن يا آختياريء
وارن کي آختيار بخشيشا ويا هجن يا فرض مژهيا ويا هجن، اتي پارت سرڪار راجيه
کي انهن آختيارن ئه فرضن جي استعمال سنبنددي ڪاروبار ۾ راجيه کي ٿيل ڪچ به
وڌيڪ خرج بنسبيت ناهه ٿئي آهڙي، يا ناهه نه ٿيڻ جي حالت ۾ پارت جي مکيم نياير
مورتيء طرفان مقرر ٿيل امين دواران طئه ٿئي آهڙي رقم، ڏيندي.

۲۵۸. آلف. سنگھه کي ڪرتب سپرد ڪرڻ جو راجيون جو آختيار

هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، ڪنهن راجيه جو راجيپال، پارت
سرڪار جي رضامنديء سان، اون سرڪار کي يا اون جي عملدارن کي راجيه جو عملي
آختيار پهچي آهڙي ڪنهن وشيء سنبنددي ڪرتب، شرطي يا بنا شرط جي سپرد ڪري
سگهندو.

x x x x : ۲۵۹

۲۶۰. پارت پاھر کيترن سنبنددي سنگھه جي حڪومت

پارت سرڪار، پارت جي کيتر جو پاڳو نه هجي آهڙي کيتر جي سرڪار سان
ناهه دواران، آهڙي کيتر جي سرڪار جي حوالي هجن آهڙا ڪي به عملي قانون ساري
يا عدالي ڪرتب پاڻ تي ڪشي سگهنددي، پر هرڪو آهڙو ناهه پرڏييه ۾ حڪومت جي
استعمال سنبنددي اون وقت عمل ۾ ڪنهن به قاعدي جي آدين ئه اون جي زير عمل ٿيندو.

۲۶۱. سرڪاري ڪاري، رڪارڊ ئه عدالي ڪارروائيون

(۱) پارت جي سجي کيتر ۾ سنگھه ئه هرڪ راجيه جي سرڪاري ڪارين، رڪارڊن
ئه عدالي ڪارروائي تي پورو وشواس ئه پروسو رکيو ويندو.

(۲) فقري (۱) ۾ نريش ڪيل ڪاري، رڪارڊ ئه ڪارروائيون ثابت ڪرڻ جو نمونو
ئه شرط ئه ڪنهن جو آثر نهرائڻ سنسد دواران ناهيل قاعدي ۾ ڪيل پرپندن موجب ٿيندو.

(۳) پارت جي کيتر جي ڪنهن به پاڳي ۾ سول ڪورتن دواران ڏنل يا پاس ڪيل
آخرین فتوائون يا حڪم اون کيتر اندر ڪٿي به قاعدي موجب تعديل ڪري سگهبا.

پاڻي ئ سنبنديءِ تکرار

۲۶۲. انتر راجيئه ندين يا ندين جي ماٿريين جي پاڻي ئ سنبنديءِ تکرارن
جو نبيرو

(۱) سنسد قاعدي دواران ڪنهن به انتر راجيئه نديءَ يا نديءَ جي ماٿريءَ جي
يا اُن ۾ پاڻيءَ جي واپرڻ ورچ يا ضابطي بنسبت ڪنهن به تکرار يا شڪايت جي
نبيري لاءِ پربند ڪري سگهندئ.

(۲) هن سندان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنسد قاعدي دواران پربند
ڪري سگهندئ ته فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل تکرار يا شڪايت بنسبت سڀريم ڪورت
هي ڪورت سنبنديءِ حڪومت چو استعمال ڪندئ.

راجين جي وچ ۾ سمنويه

۲۶۳. هڪ انتر راجيئه پريشد بنسبت پربند
جي ڪنهن به وقت راشترپتيءَ کي لڳي ته عام پلي لاءِ هڪ پريشد برپا ڪئي
وهي جنهن تي فرض وڌا وڃن ته -

(آ) راجين جي وچير جيڪي تکرار اُٿيا هجئن اُنهن جي حاج ڪري ۽ صلاح
ڏئي)

(ب) اُهي وشيه تپاسي ۽ اُنهن تي بحث ڪري جن ۾ ڪن يا سڀني راجين
يا سنگنه هڪ يا وڌيڪ راجين کي سمان هٽ آهي، يا

(ٻ) آهڙي ڪنهن وشيه تي سفارشون ڪري، ۽ خاص طور، اُن وشيه بنسبت
نيتي ۽ ڪاريه جي بهتر سمنويه لاءِ سفارشون ڪري،

ته راشترپتيءَ لاءِ حڪم دواران آهڙي پريشد برپا ڪرڻ دواران ۽ اُن دواران
آدا ڪرڻ وارن فرضن جي قسم ۽ اُن جي ترتيب ۽ سرشتي جي وياڪيا ڏيڻ قاعدي
موجب ٿيندو.

پاگ ٻارهون

ناڻو ملکيت، قرار ۽ دعوائون

آڌياءُ پهريون

ناڻو

عام

٢٦٣. آرت

هن پاگ ۾ 'مالي ڪميشن' جي معني آهي آنوچيد ٢٨٠ هيٺ جوڙيل
مالي ڪميشن.

٢٦٤. قاعدي جي آختياريءَ کانسواءِ ڏلوں مڙھيون نه وينديون
قاعدي جي آختياريءَ کان سواءِ ڪا به ڏل وڌي يا اڳازيءَ نه ويندي.

٢٦٥. ڀارت ۽ راجين جون سنچت نڊيون ۽ سرڪاري حساب

(۱) ڪن ڏلن ۽ مڪصولن جي سڄي صافي اُپت يا حصو راجين کي سونپڻ
بنسبت آنوچيد ٢٦٧ جي اُپبنڌن ۽ هن آڌياءُ جي اُپبنڌن جي آدين، ڀارت
سرڪار کي مليل سڀ آمدني، اُن سرڪار دواران سرڪاري هنديون جاري ڪري
ڪنيل سڀ قرض، يا آرت ۽ اڀاءً پيشگيون ۽ قرض آدائيءَ ۾ اُن سرڪار کي
مليل سڀ نائي جي هڪ سنچت نڌي ڻهندی جنهن جو نالو ٿيندو 'ڀارت
جي سنچت نڌي'، راجيه سرڪار کي مليل سڀ آمدني اُن سرڪار دواران
سرڪاري هنديون جاري ڪري ڪنيل سڀ قرض يا آرت ۽ اڀاءً پيشگيون ۽
قرض آدائيءَ ۾ اُن سرڪار کي مليل سڀ نائي جي هڪ سنچت نڌي ڻهندی
جنهن جو نالو ٿيندو 'راجيه جي سنچت نڌي'.

(۲) ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار کي يا اُن جي پاران مليل بيا سڀ
سرڪاري نائي ڀارت جي سرڪاري حساب يا راجيه جي سرڪاري حساب ۾
حالت آنسار، جمع ڪيا ويندا.

(۳) پارت جي سنچت نديء يا راجيه جي سنچت نديء مان ڪي به ناڻا خرج نه ڪيا ويندا سوء قاعدي پتاندڙ هن سنودان ۾ پربند ڪيل پريوچن لاءِ نموني سان.

٢٦٧. اتفاقی نديء

(۱) سنسد قاعدي دواران پيشگي رقم جي روپ جي هڪ اتفاقی نديء برپا ڪري سگھندي جنهن جو نالو ٿيندو 'پارت جي اتفاقی نديء' جنهن ۾ اُن قاعدي دواران ٺهرايون وڃن اُهي رقمون وقت به وقت پرييون وينديون، اُها نديء راشترپتيء جي حوالي ڪئي ويندي جيئن هو اُن نديء مان آڳوات آٻڻي خرج جي پورائي ڪرڻ لاءِ آهڙي خرج جي سنسد آنجيد ۱۱۵ يا آنجيد ۱۱۶ هيٺ قاعدي دواران بحال ڏئي تيستائين پيشگيون ڏئي سگھي.

(۲) راجيه جو ودان مندل قاعدي دواران پيشگي رقم جي روپ جي هڪ اتفاقی نديء برپا ڪري سگھندي جنهن جو نالو ٿيندو 'راجيه جي اتفاقی نديء' جنهن ۾ اُن قاعدي دواران ٺهرايون وڃن اُهي رقمون وقت به وقت پرييون وينديون، اُها نديء راجيه جي راجيبال جي حوالي ڪئي ويندي جيئن هو اُن نديء مان آڳوات آٻڻي خرج جي پورائي ڪرڻ لاءِ آهڙي خرج جي راجيه جو ودان مندل آنجيد ۲۰۵ يا آنجيد ۲۰۶ هيٺ قاعدي دواران بحال ڏئي تيستائين پيشگيون ڏئي سگھي.

سنگههء راجين جي وچير آمدنيء جي ورج

٢٦٨. سنگهه دواران ودل پر راجين دواران وصول ڪيل ۽ کنيل مڪصول

(۱) آهڙا إستامپ مڪصول ۽ آهڙا دوائي ۽ سينگار جي بناوتن تي آبڪاري مڪصول جي سنگهه لست ۾ چاڻايل آهن اُهي پارت سرڪار دواران ودا ويندا پر وصول ڪيا ويندا -

(ا) جتي آهڙا مڪصول ڪنهن سنگهه کيتر اندر وجھڻ جوڳا آهن، اُتي پارت سرڪار دواران،

(ب) بین هالتن ۾، راجين دواران، جن اندر اهي مڪصول سلسليوار وجھڻ جوڳا آهن.

(2) ڪنهن به راجيه اندر وجھڻ جوڳي آهڙي ڪنهن مڪصول جي ڪنهن به مالي سال جي اپت پارت جي سنچت نديه جو ڀاڳو نه ٿيندي، پر ان راجيه کي سونپي ويندى.

٢٦٩. سنگهه دواران وڏل وصول ڪيل پر راجين کي سونپيل ڊلون

(1) هيٺيان مڪصول ۽ ڊلون پارت سرڪار دواران وڌا وصول ڪيا ويندىا پر راجين کي فقري (2) ۾ پربند ڪيل نموني سونپيا ويندىا، يعني :-

(ا) کيتيهه جي زمين ڪانسواء ٻي ملکيت جي وارثت بنسبت مڪصول،

(ب) کيتيهه جي زمين ڪانسواء ٻي ملکيت تي جائداد مڪصول،

(پ) ريلوي، سمند يا هوا ذريعي ڪنيل مال يا مسافرن تي حد جون ڊلون،

(پ) ريلوي پاڙن ۾ نوں تي ڊلون،

(پ) شير بزارين واعدا بزارين ۾ وھنوارن تي إستامپ مڪصول ڪانسواء ٻيون ڊلون،

(ت) أخبارن جي وڪري يا خريديهه تي، اُنهن ۾ شائع ٿيل إشتھارن تي ڊلون،

(ت) أخبارن ڪانسواء مال جي وڪري يا خريديهه تي ڊلون، جتي آهڙو وڪرو يا خريدي انتر راجيه ڏندي يا واپار دئران ٿئي،

(ت) مال موڪلطي تي ڊلون (موڪليندڙ شخص کي چاهي ٻئي ڪنهن شخص کي موڪليل هجي)، جتي آهڙو موڪلطي انتر راجيه ڏندي يا واپار دئران ٿئي،

(2) ڪنهن به مالي سال ۾ آهڙي ڪنهن مڪصول يا ڏل جي صافي اپت، سواء ته اها اپت سنگهه کيترن سان لاڳاپو رکندڙ اپت هجي، پارت جي سنچت

ندیءَ جو یاگو نه ٿیندي، پر جي جن راجين جي اندر اهو مڪصول يا دل اُن سال ۾ وجهٽ جوگي هجي، تن کي سونپي ويندي اُنهن راجين وچير سنسد قاعدي دواران ترتيب ڪري آهڙن ورج جي اصلون پتاندڙ ورجي ويندي.

(۳) مال جو ڪو به وڪرو يا خريدني يا مال موڪلٽ ڪڏهن انتر راجين ڏندي يا واپار دواران ٿئي ٿو اُهو طئه ڪرڻ لاءِ سنسد قاعدي دواران اصلون ترتيب ڪري سگهندني.

۲۷۰. سنجھ دواران وڏل ۽ وصول ڪيل ۽ سنجھ ۽ راجين جي وچير ورجيل ڏلون

(۱) کيتيءَ جي آمدنيءَ کانسواءَ بيءَ آمدنيءَ تي دل پارت سرڪار دواران وڏي ۽ وصول ڪئي ويندي ۽ سنجھ ۽ راجين جي وچير فكري (۲) ۾ پربند ڪيل نموني ورجي ويندي.

(۲) ڪنهن به مالي سال ۾ آهڙي ڪنهن دل جي صافي اُپت سوءَ تم جيٽري قدر اها اُپت سنجھ کيتري سان يا سنجھ جي اُجورن بنسٽ ڏيٺ جوگين دلن سان لاڳاپو رکندڙ اُپت هجي، انجو نهرايو وڃي آهڙو سيڪڙو پارت جي سنجھ نديءَ جو یاگو نه ٿيندو، پر جن راجين ۾ اها دل اُن سال ۾ وجهٽ جوگي هجي، تن کي سونپيو ويندو ۽ اُنهن راجين جي وچير نهرايو وڃي اُنهيءَ نموني ۽ اُنهيءَ وقت کان ورجيو ويندو.

(۳) فكري (۲) جي پريوجن لاءِ هر مالي سال ۾ سنجھ جي اُجورن بنسٽ ڏيٺ جوگين دلن جي صافي اُپت نه هجي آهڙيءَ صافيءَ اُپت جو نهرايو وڃي اوترو سيڪڙو سنجھ کيتري سان لاڳاپو رکندڙ اُپت سمجهي ويندي.

(۴) هن اُنجيد ۾ -

(آ) آمدنيءَ تي دل ۾ ڪارپوريٽ دل نشي اچي وڃي

(ب) 'نهرايو وڃي' جي معني آهي -

(i) جيسين مالي ڪميشن نهي، راشترپتيءَ دواران حڪم دواران نهرايل، ۽

(ii) مالي ڪميشن جي نھٽ بعد راشترپتيءَ دواران مالي ڪميشن جون سفارشون ويچارڻ کان پوءِ حڪم دواران نهرايل؛

(پ) 'سنجھ جا اُجورا' ۾ پارت جي سنجھ نديءَ مان ڏيٺ جوگا

سڀ ॲجورا ۽ پينشن جن بنسبت آمدنیءَ تي دل وجھڻ جوگي هجي، آچي وڃن ٿا.

٢٧١. ڪن مڪصولن ۽ دلن تي سنگه جي پريوجن لاءِ سرچارج

آنچي ٢٦٩ ۽ ٢٧٠ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد ڪنهن به وقت اُنهن آنچيدن ۾ نريش ڪيل مڪصول يا دلن مان ڪن ۾ به سنگه جي پريوجن لاءِ سرچارج دواران وادارو ڪري سگهندڻي ۽ آهڙيءَ ڪنهن سرچارج جي سچي اُپت پارت جي سنجكت نديءَ جو ڀاڳو ٿيندي.

٢٧٢. دلوں جي سنگه دواران وڌيون ۽ وصول ڪيون وڃن ۽ سنگه ۽ راجين جي وچير ورچي سگهنجن

دوائي ۽ سينگار جي بناوڻن تي آبكاري مڪصول ڪانسواءِ سنگه لست ۾ چاڻايل سنگه جا آبكاري مڪصول پارت سرڪار دواران وڌا ۽ وصول ڪيا ويندا، پر جي سنسد قاعدي دواران ٻئين پربند ڪري تم پارت جي سنجكت نديءَ مان جن راجين تي مڪصول وجھندڙ قاعدي جي پھج هجي تن کي اُن مڪصول جي سچي صافي اُپت يا اُن جي حصي جي برابر رقمون ڏنيون وينديون، ۽ اهي رقمون اُنهن راجين جي وچير اُن قاعدي دواران ورج جا اصول ترتيب ڪيا وڃن اُنهن پتاندڙ ورچيون وينديون.

٢٧٣. سٽي ۽ سٽيءَ جي پيدائشن تي روانگي مڪصول جي بدلي ۾ گرانٹ

(۱) هر سال سٽي ۽ سٽيءَ جي پيدائشن تي روانگي مڪصول جي هر سال جي صافي اُپت مان ڪو حصو آسام، بھار، اوڙپسا ۽ اوله بینگال جي راجين کي سوئپنچه جي بدلي ۾ اُنهن راجين جي آمدنیءَ لاءِ مددي گرانٹ طور پارت جي سنجكت نديءَ تي نهرائي وڃي ايترین رقمن جو ذمو وڌو ويندو.

(۲) جيسائين پارت سرڪار دواران سٽي يا سٽيءَ جي پيدائشن تي روانگي مڪصول وجھن چالو هجي يا هن سنودان جي شروعات کان ڏه سال پورا. ٿيٺ تائين، پنهي مان جيڪو آڳه ٿئي، تيسائين نهرائي وڃي اهي رقمون پارت جي سنجكت نديءَ تي ذمي وجھن چالو رکيو ويندو.

(۳) هن آنوجید ۾ محاوري 'نھرایو وڃي' جي معنی آنوجید ۲۷۰ واري ساڳي آهي.

٢٧٣. راجين جو هٽ هجي آهڙين دلن کي اثر ڪندڙ بلن لاءِ راشترپتيءَ جي آڳوان سفارش ضروري

(۱) ڪو به بل يا سُدارو جيڪو راجين جو هٽ هجي آهڙو ڪو مڪصول يا دل وجهي يا اُن ۾ ڦيرقار ڪري يا جيڪو محاوري ڪتيءَ جي آمدنی جي پارت جي آمدنی دل سان سنبنڌ رکندڙ قاعden جي پريوجن لاءِ ڏلن ارث ۾ ڦيرقار ڪري يا جيڪو هن آڌياءَ جي آگه ڏلن اڀندن مان ڪنهن هيٺ جن اصولن تي ناڻا راجين جي وچڙ ورجڻ جوڳا آهن يا ٿي سگهن اُنهن کي اثر ڪري، يا جيڪو هن آڌياءَ جي آگه ڏلن اڀندن ۾ ذكر ڪيل سنگه جي پريوجن لاءِ سرچارج مڙهي، اُهو سنسد جي ڪنهن به سدن ۾ راشترپتيءَ جي سفارش کان سواء داخل يا پيش نه ڪيو ويندو.

(۲) هن آنوجيد ۾ محاوري 'دل يا مڪصول جنهن ۾ راجيه جو هٽ آهي' جي معنی آهي.

(ا) دل يا مڪصول جنهن جي سجي صافي اُپت يا اُن جو ڪو حصو ڪنهن راجيه کي سونپيو ويو هجي) يا

(ب) دل يا مڪصول جنهن جي صافي اُپت جي حساب سان ڪنهن راجيه کي پارت جي سنجكت نديءَ مان اُن وقت رقمون ڏيڻ جوڳيون هجن.

٢٧٤. ڪن راجين کي سنگه کان گرانتون

(ا) سنسد قاعدي دواران پرپند ڪري آهڙيون رقمون جن راجين جي باري ۾ سنسد نھرائي ته اُنهن کي مدد جي ضرورت آهي تن راجين جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانت طور هر سال پارت جي سنجكت نديءَ تي ذمي وڌيون ويندييون جدا جدا راجين لاءِ جدا جدا رقمون مقرر ٿي سگنهنديون :

بشرطيڪ راجيه جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانت طور پارت جي سنجكت نديءَ مان آهڙي موڙي وري ڏيڻ جوڳيون رقمون ڏنيون ويندييون جي اُن راجيه کي انهن وڪاس جي رئن جي خرج کي پورو سڪڻ لاءِ سمرت بنائڻ

لاء ضروري هجن جي اون راجيه ۾ آنسوچت جن جاتين جي ڪلياڻ ۾ وادارو ڪرڻ يا آنسوچت ايراضين جي ڪاروباري سطح کي اون راجيه جي باقي ايراضين جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاء راجيه دواران پارت سرڪار جي بحاليء سان هت ۾ ڪنيون وجنه :

وديڪ بشرطڪ آسام راجيه جي آمدنيء ۾ مددی گرانٽ طور پارت جي سندخت نڌيء مان آهڙيون رقمون، موڙي ۽ وري ڏيٺ جوڳيون ڏنيون وينديون جي

(أ) چهين آنسوچيء جي پئرا ۲۰ سان شامل جدول جي ڀاڳ پھرئين ۾ چاڻايل جن جاتي ايراضين جي ڪاروبار بنسبت هن سنداڻ جي شروعات کان يڪدم آڳه ٻن سالن درميان آمدنيء کان خرج جي سراسر واداري جي برابر هجن؛

(ب) اون راجيه دواران پارت سرڪار جي بحاليء سان اونهن ايراضين جي ڪاروباري سطح کي اون راجيه جي باقي ايراضين جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاء جيڪي وڪاس جون رٿون هت ۾ ڪنيون وجنه اونهن جي خرج جي برابر هجن.

(ا-ألف) آنجيدين ۲۳۳ ألف هيٺ خود اختيار راجيه جي نھڻ تي اون وقت کان-

(i) فكري (أ) جي پئين شرطي فكري جي فكري (أ) هيٺ ڏيٺ جوڳيون ڪي رقمون، جيڪڏهن خود اختيار راجيه اون ۾ چاڻايل سڀني جن جاتي ايراضين جو نھيل هجي ته خود اختيار راجيه کي ڏنيون وينديون، جي خود اختيار راجيه اونهن جن جاتي ايراضين مان فقط ڪن جو نھيل هجي ته آسام راجيه خود اختيار راجيه جي وچڻ راشترپتي حڪم دواران چاڻائي ۽ئين وراهيون وينديون؛

(ii) خود اختيار راجيه جي آمدنيء ۾ مددی گرانٽ طور پارت جي سندخت نڌيء مان آهڙيون رقمون، موڙي ۽ هر سال ڏيٺ جوڳيون، ڏنيون وينديون جي خود اختيار راجيه دواران پارت سرڪار جي بحاليء سان اون راجيه جي ڪاروباري سطح کي باقي آسام راجيه جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاء جيڪي وڪاس جون رٿون هت ۾ ڪنيون وجنه اونهن جي خرج جي برابر هجن.

(۲) سنسد دواران فقري (۱) هيٺ پرپنڌ ٿئي تيسائين، اُن فقري هيٺ سنسد کي بخشيل آختيار راشترپتي حڪم ذريعي إستعمال ڪري سگهندو، هن فقري هيٺ راشترپتيءَ دواران ڪيل ڪوبه حڪم سنسد دواران آهڙي نموني ڪيل ڪنهن به پرپنڌ جي آدين رهي آثرائتو ٿيندو:

بشرطڪ مالي ڪميشن جي ترتيب ٿيڻ كان پوءِ راشترپتيءَ دواران هن فقري هيٺ ڪو به حڪم فقط مالي ڪميشن جون سفارشون ويچارڻ ڪان پوءِ ئي ڪيو ويندو.

٢٧٦. پيشن، واپار، ڏنڌي ۽ نوگريءَ تي ڍلون

(۱) آنوچيد ۲۳۶ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جي وڏان مندل جو راجيه جي يا راجيه اندر ميونسپالتي، ضلع بورڊ، لوڪل بورڊ يا ٻيءَ ڪنهن مکانيءَ آختياريءَ جي فائدي لاءِ ڍلن سنبندhi پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوگرين بنسبيت ڪو قاعدو ان سبب ڪري ناجائز نه ٿيندو ته اهو آمدنيءَ تي ڍل سان سنبند رکي ٿو.

(۲) ڪنهن به هڪ شخص بنسبيت راجيه کي يا راجيه ۾ ڪنهن به هڪ ميونسپالتي، ضلع بورڊ، لوڪل بورڊ يا ٻيءَ ڪنهن مکاني آختياريءَ کي پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوگرين بنسبيت ڍلن طور ڏيڻ جوگي ڪل رقم ساليانۍ به هزار پنج سو روپين کان وڌيڪ نه ٿيندي.

(سنودان (سدارو سٽ) ائڪ، ۱۹۸۸ جي ڪلم ۲ دواران (۲۰ دسمبر ۱۹۸۸ کان) لفظ 'به سو پنجاه روپين' جي بدران لفظ 'به هزار پنج سو روپين' درج ڪيل)

(۳) پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوگرين تي ڍلن بنسبيت متئي چيل موجب قاعدو ناهٽ جو راجيه جي وڏان مندل جي آختيار جو مطلب اهو نه ڪيو ويندو ته اهو پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوگرين مان حاصل يا پيدا ٿيندڙ آمدنيءَ تي ڍلن بنسبيت سنسد جي قاعدا ناهٽ جي آختيار کي ڪنهن نموني محدود ڪري ٿو.

٢٧٧. نرالا

ڪي به ڍلون، مڪصول، سيس يا فيون جي هن سنودان جي شروعات

کان یکدم آگ ڪنهن راجیه سرڪار دواران یا ڪنهن میونسپالٽی یا ہیءَ مکانی اختیاری یا سنسٹا دواران راجیه میونسپالٽی، ضلع یا ہیءَ مکانی ایراضی چی پریوجن لاءِ قاعدي موجب وذیون ویندیون هُیون اُھی باوجود اُنجی ته اُھی یلوں، مکصول، سیس یا فیون سنگه لست ۾ ذکر ڪیل هُجنا، سنسد قاعدي دواران ورد پرپند ڪري تیستانیں وجھٽ، سائئی پریوجن لاءِ ڪم آڻڻ چالو رکی سگھجي ٿو.

۲۷۸ . x x x x

۲۷۹. 'صافي اُپت' وغیره ڳڻڻ

(۱) هن آڌیاءَ جي آگ ڏنل اُپبندن ۾ 'صافي اُپت' جي معنی اُھی ڪنهن دل یا مکصول سنبندی اُن جي اُپت اُن مان وصولات جو خرج ڪتل کان پوءِ اُنهن اُپبندن جي پریوجن لاءِ ڪنهن ایراضی ۾ یا اُن سان لاڳايو رکندڙ ڪنهن دل یا مکصول جي یا ڪنهن یل یا مکصول جي ڪنهن حصي جي صافي اُپت ڀارت جي ڪامپیوولر، آڊیتر جنرل دواران تحقیقات، تصدیق ڪئی ویندی جنهن جو پرمائی پنر آخرین ٿيندو.

(۲) مٿي چیل، هن آڌیاءَ جي ٻین ڪن خاص اُپبندن جي آڌین، سنسد جو ناهیل قاعدو یا راشترپتي چو حڪم، جتي هن ڀاڳ هيٺ ڪنهن مکصول یا دل جي آمدنی ڪنهن راجیه کي سُئپي ويئي هُججي یا سُئپي سگھجي آهڙي ڪنهن به حالت ۾، ڪھڙي نموني اُپت ڳڻجي، ڪھڙي وقت کان یا وقت تي، ڪھڙي نموني کي رقمون ڏنيون وڃن، هڪ مالي سال، ٻئي جي وچير حساب ٺاهي بيهارڻ، ٻين ڪن پرسنگ، یا آنوسنگ بابتن لاءِ پرپند ڪري سگھندو.

۲۸۰. مالي ڪميشن

(۱) راشترپتي، هن سنودان جي شروعات کان ٻن سالن اندر، تنهن کان پوءِ هر پنجين سال جي پوري ٿيڻ تي یا راشترپتي ضروري سمجھي آهڙي آگ وقت تي حڪم دواران هڪ مالي ڪميشن جي ترتيب ڪندو جنهن ۾ هڪ چيئرمن، ٻيا چار ميمبر ٿيندا جن کي راشترپتي مقرر ڪندو.

(۲) سنسد قاعدي دواران نهرائي سگهندىي ته ڪميشن جي ميمبرن طريقي مقرريءَ لاءَ ڪھڙيون لياقتون ضروري ٿينديون ۽ کين ڪھڙي نموني چونديو ويندو.

(۳) ڪميشن جو اهو فرض ٿيندو ته راشترپتيءَ کي هيئين ڳالهين جي باري ۾ سفارشون ڪري -

(آ) سنگه ۽ راجين جي وچير هن آڌياءَ هيٺ سندن وچير وراهڻي آهي يا وراهي سگهجي، اُن ڦلن جي صاف اُپت جي ورچ ۽ آهڙي اُپت جي راجين جي وچير پنهنجي پنهنجي حصي جي ڦانڊڻي،

(ب) پارت جي سندخت نديءَ مان راجين کي آمدنيءَ جي مددى گرانتون ڏيڻ جا اصول)

(ب ب) راجيه جي مالي ڪميشن دواران ڪيل سفارشن جي آدار تي راجيه ۾ پنچائتن جي وسيلن جي پورائيءَ لاءَ ڪنهن راجيه جي سندخت نديءَ ۾ اظافو ڪرڻ لاءَ گھربل آپاون جي باري ۾
(سنودان (سدارو چوھتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲، قلم ۲ دواران (۲۶ اپريل ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل).

(ب) راجيه جي مالي ڪميشن دواران ڪيل سفارشن جي آدار تي راجيه ۾ ميونسپالٽين جي وسيلن جي پورائيءَ لاءَ ڪنهن راجيه جي سندخت نديءَ ۾ اظافو ڪرڻ لاءَ گھربل آپاون جي باري ۾
(سنودان (سدارو چوھتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲، قلم ۳ دواران (۱ جون ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل)

(پ) راشترپتيءَ دواران سالم مالي حالت جي خيال کان ڪميشن کي موڪليل ٻي ڪا بابت.

(سنودان (سدارو چوھتر) ائڪٽ، ۱۹۹۳، جي قلم ۳ دواران (۱ جون ۱۹۹۳ کان) هن پيٽي پئرا ۾ اکر ۽ برئٽي (پ) بدران اکر ۽ برئٽي (پ) درج ڪيا ويا)

(م) ڪميشن پنهنجي ڪارروائي طئه ڪندي ۽ پنهنجن ڪرتبن آدا ڪرڻ ۾ کيس سنسد قاعدي دواران بخشي اُهي اختيار رهندا.

۲۸۱. مالي ڪميشن جون سفارشون

راشتريٽي مالي ڪميشن دواران هن سنودان هي اپبنڌن هيت ڪيل هر هڪ سفارش اُن تي ڪيل ڪارروائي هي باري ۾ سمجھائي جي يادا شت سان گڏ سنسد جي هر هڪ سدن آڳيان رکائيندو.

پرچورڻ مالي اپبنڌ

۲۸۲. سنگه يا راجيه دواران پنهنجي آمدنيءَ مان ڪرڻ جو گو

خرج

سنگه يا ڪو راجيه ڪنهن عام پريوجن لاءِ ڪي به گرانتون ڪري سگهندو باوجود إنجي ته اُهو پريوجن اهڙو نه هجي جنهن بنسبت سنسد يا راجيه جو ودان مندل، حالت آنسار، قاعداً ٺاهي سگهي.

۲۸۳. سنچت ندين، اتفاقي نديءَ ۽ سرڪاري حسابن ۾ جمع ٿيل ناڻ جو حوالو وغيره

(۱) پارت جي سنچت نديءَ ۽ پارت جي اتفاقي نديءَ جو حوالو اُنهن ندين ۾ ناڻا پرڻ، اُنهن مان ناڻا کڻ، پارت سرڪار کي يا سندس پاران مليل اُنهن ندين ۾ جمع ٿيل کان سواءً ٻين سرڪاري ناڻن جو حوالو، اُنهيءَ پارت جي سرڪاري حساب ۾ پرڻ ۽ اُن حساب مان ناڻا کڻ ۽ مٿي چاڻايل بابتن سان متعلق يا آنسنگ ٻيون سڀ بابتون سنسد دواران قاعدي ذريعي نيمت ڪيون وينديون، ۽ جيسين ان باري ۾ ائين پرپند ٿئي تيسين راشترپتيءَ دواران نيمن ذريعي نيمت ڪيون وينديون.

(۲) راجيه جي سنچت نديءَ ۽ راجيه جي اتفاقي نديءَ جو حوالو اُنهن ندين ۾ ناڻا پرڻ، اُنهن مان ناڻا کڻ، راجيه سرڪار کي يا سندس پازان مليل اُنهن ندين ۾ جمع ٿيل کانسواءً ٻين سرڪاري ناڻن جو حوالو، اهي راجيه جي سرڪاري حساب ۾ پرڻ ۽ آهڙي حساب مان ناڻا کڻ ۽ مٿي چاڻايل بابتن سان متعلق يا آنسنگ ٻيون سڀ بابتون راجيه جي ودان مندل

دواران قاعدي ذريعي نيمت ڪيون وينديون، جيسين ان باري ۾ ائين پربند
ٿئي تيسين راجيه جي راجيپال دواران ڪيل نيمن ذريعي نيمت ڪيون وينديون.

۲۸۳. دعوادارن جي آمانتن ۽ سرڪاري نوڪرن ۽ ڪورٽن کي
مليل ٻين ناڻن جو حوالو
سي ٺائي جي -

(آ) پارت سرڪار يا راجيه سرڪار دواران، حالت آنسار، ڪنيل يا
مليل آمدنيء سرڪاري ناڻن ڪانسواء، سنگه، جي يا راجيه جي معاملن سان
واسطو رکنڊڙ نوڪري ڪندڙ ڪنهن عملدار کي دواران آهڙيء هيٺيت ۾ مليل
وئس آمانت هُجمن، يا

(ب) پارت جي ڪيتر اندر ڪنهن ڪورٽ دواران ڪنهن ڪيس، وشين
حساب يا شخصن جي ڪاتي جمع ظور مليل يا آمانت رکيل هُجمن،
اهي پارت جي سرڪاري حساب يا راجيه جي سرڪاري حساب ۾ حالت
آنوسار، پيريا ويندا.

۲۸۴. سنگه جي ملڪيت کي راجيه جي ڏلن کان چوٽ

(۱) سنگه جي ملڪيت، سواء جيتری قدر سنسد قاعدي دواران بهي نموني
پربند ڪري، راجيه يا راجيه اندر ڪنهن به اختياريء دواران مڙھيل سڀني
ڏلن کان چتل رهندى.

(۲) سنسد قاعدي دواران بيو ڪو پربند ڪري تيستائين فوري (۱) ۾
چيل ڪڻج به راجيه اندر ڪنهن به اختياريء کي سنگه جي ڪنهن ملڪيت
تي ڪا به ڏيل جنهن لاء هن سنودان کان يڪدم آڳ آها ملڪيت جوابدار
هئي يا جوابدار سمجھي ويئي هئي آها جيستائين ان راجيه ۾ ڏيل وجھڻ
چالو رهي تيستائين وجھڻ کان ڪونه روڪيندو.

۲۸۵. مال جي وڪري ۽ خريد تي ڏيل وجھڻ جي باري ۾ پائينديون

(۱) راجيه جو ڪو به قاعدو مال جي وڪري يا خريد تي ڪابه ڏيل نه
وجھندو يا وجھڻ جي اختياريء ڏيندو، جتي اهڙو وڪرو يا خريد ٿئي -

(ا) راجیه کان پاہر، یا

(ب) پارت جی کیتر اندر مال جی آمدنیء یا اُن مان مال جی
پاہر روانگی جی دؤری ہر۔
(۲) سنند قاعدي دواران إھو طئہ کرٹ لاءِ اصول گھڑي سگھندی تم ڪڏھين
مال جو وکرو یا خريد فقري (۱) ہر ذکر ڪيل طريqn مان ڪنهن ہر ٿئي
ٿو.

(۳) راجیه جو ڪو به قاعدو جيتري قدر اُھو۔

(ا) سنند دواران قاعدي ذريعي آنتر راجیه ڏنڌي یا واپار ہر خاص
اهمیت واري ظاهر ٿيل مال جي وکري یا خريد تي یل، یا
(ب) مال جي وکري یا خريد تي آنجيد ۳۶۶ جي فقري (۹) -
آلف) جي پيٽي فقري (ب)، پيٽي فقري (پ) یا پيٽي فقري (پ) ہر نرديش
ڪيل قسم جي یل،

وجهي یا وجھٽ جي اختياري ڏئي اوتری قدر سنند قاعدي دواران
جاڻائي آھڙين دلن لڳائڻ جي طريقي، نرخ، پين ڳالهين بابت پائيندين
۽ شرطن جي آڌين ٿيندو.

۲۸۷. بجليء ٿي دلن کان چوٽ

سواء جيتري قدر سنند قاعدي دواران ٻيو پربند ڪري راجیه جو ڪو
به قاعدو اُن بجليء جي واپرٹ يا وکري تي (پلي اُها ڪنهن سرڪار خواه
پين شخص دواران پئدا ڪئي وجبي) یل نه وجهندو پا وجھٽ جي اختياري
ڏيندو جيڪا۔

(ا) پارت سرڪار دواران واپري وجي یا پارت سرڪار کي اُن سرڪار
جي واپرٹ لاءِ وکي وڃي، یا
(ب) پارت سرڪار يا ريلوي هلائيندڙ ريلوي ڪمپني دواران ڪنهن
ريلوي جي ٺاهڻ، قائم رکٹ يا هلائڻ ہر واپري وجي یا اُن سرڪار يا آھڙي
ڪنهن ريلوي ڪمپنيء کي ڪنهن ريلوي ٺاهڻ، قائم رکٹ يا هلائڻ ہر واپرٹ
لاءِ وکي وڃي،

ء بجييء جي وكري تي دل وجھنڊڙ يا دل وجھنڊڙ جي اختياري ڏيندڙ
ڪو به آهڙو قاعدو إها خاطري ڪندو ته پارت سرڪار کي اُن سرڪار جي
واپرڻ لاء يا مٿي چيل آهڙي ڪنهن ڪمپنيء کي ڪنهن ريلوي ناهٽ، قائم
ركڻ يا هلاڻ ڦر واپرڻ لاء وکيل بجيء جي قيمت، بجيء جو چڻو چوکو
اندار واپرڻ وارن پين ڪان وصول ڪيل قيمت ڪان دل جي رقم جيتري گھٽ
هنجي.

۲۸۸. پاٹی یا بجلی بنسپت راجین دواران یل وجھٹ کان ڪن
حالتن ۾ چوٽ

(۱) سواء جيتری قدر راشترپتی حکم دواران بیو پرپنڈ کري هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ عمل ۾ راجيه جو ڪو به قاعدو ڪنهن آنتر راجيه ندي يا نديءَ جي ماٿريءَ کي نيمت ڪڻ يا اُن جو وادارو ڪڻ لاءِ ڪنهن موجوده قاعدي يا سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران برپا گيل ڪنهن اختياري دواران ڪئي گيل، پيدا گيل، واپريل، ورجيل يا ِ گيل پاڻي يا بچلي بنس بت دل نه وجھندو يا وجھڻ جي اختياري ڏيندو.

سمجھائی - هن فقري ۾ مکاوري 'راجیه جو عمل ۾ قاعدو' ۾ هن سنودان جي شروعات کان آگه پاس ڪيل يا نھيل ۽ آگ ۾ رد نه ڪيل راجیه جو قاعدو آچي ويندو باوجودِ إنجئي ته اُهو يا اُنجا کي یاً ٿا اُن وقت بلڪل يا ڪن خاص ايراضين ۾ عمل ۾ نه هُججن.

(۲) راجیه جو وڈاں مندل فقري (۱) ۾ ذکر کیل آهي اھڙي ڪا به ديل قاعدي دواران وجهي يا وجھڻ جي اختياري ڏيئي سگهندو پر اھڙو ڪو به قاعدو فقط تڏھين اثرائتو ٿيندو جڏهن راشترپتيءَ جي ويچارُن لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ اُن کي سندس بحالٍ ملي هُجئي، جي اھڙو ڪو قاعدو اھڙو پرپنڌ ڪري ته اھڙيءَ ديل جا تُرخ، بيون ڳالهيوں قاعدي هيٺ نيمن يا حکمن ذريعي ڪنهن اختياري دواران مقرر ڪيا وڃن، ته قاعدو پرپنڌ ڪندو ته اھڙي ڪنهن نيم يا حڪم ڪرڻ لاءِ راشترپتيءَ جي آڳوات منظوري ورتني وڃي.

٢٨٩. راجیه جی ملکیت ۽ آمدنی ۽ کی سنگھ جی دلن کان چوٽ

(۱) راجیه جی ملکیت ۽ آمدنی سنگھ جی دلن کان چتل رهند.

(۲) فقری (۱) ۾ چیل ڪچ بہ سنگھ کی راجیه جی سرکار دواران یا اُن طرفان هلندر ڪنهن قسم جی ڏنڌی یا واپار یا اُن سان واسطو رکندر ڪاررواین یا آهڙی ڏنڌی یا واپار جی پریوجن لاءِ ڪم ایندر یا ولاریل ڪا ملکیت یا اُن سان واسطو رکندر حاصل یا پیدا ٿیندر ڪنهن آمدنی ٻنسبت ایتری حد تائین، جی هجی ته جنهن جو سنسد قاعدي دواران پرپنڈ ڪري ڪا دل وجھ یا وجھ جي اختياری ڏیط کان نه روکیندو.

(۳) فقری (۲) ۾ چیل ڪچ بہ آهڙی ڪنهن ڏنڌی یا واپار سان یا ڏنڌی یا واپار جی آهڙی ڪنهن قسم سان، لاڳو نه پوندو جیکو سنسد قاعدي دواران سرکار جی رواجي ڪرتبن سان پرسنگ هئٹ ظاهر ڪري.

٢٩٠. ڪن خرچن ۽ پیشنشن ٻنسبت حساب ٺاهي بيهارڻ

جتي هن سنداڻ جي اپيندن هيٺ ڪنهن ڪورت يا ڪميشن جو خرج، يا جنهن شخص هن سنداڻ جي شروعات کان اڳ ڀارت ۾ ڪرائون هيٺ يا آهڙي شروعات کان پوءِ سنگھ جي يا ڪنهن راجیه جي معاملن سنپنڌي نوکري ڪئي هجی انکي يا اُن ٻنسبت ڏيٺ جوڳي پیشنشن ڀارت جي سنپخت نديءَ يا ڪنهن راجیه جي سنپخت نديءَ تي ذمي وڏل هجی اُتي، جي

(آ) ڀارت جي سنپخت نديءَ تي ذمي وڏل هئٹ جي حالت ۾، اُها ڪورت يا ڪميشن راجیه جي آلهه ضرورتن مان ڪنهن جو پریوجن سڌ ڪري، يا اُن شخص سچي نوکري راجیه جي معاملن سنپنڌي ڪئي هجی، يا

(ب) راجیه جي سنپخت نديءَ تي ذمي وڏل هئٹ جي حالت ۾، اُها ڪورت يا ڪميشن سنگھ يا ٻئي ڪنهن راجیه جي آلهه ضرورتن مان ڪنهن جو به پریوجن سڌ ڪري يا اُن شخص سچي نوکري يا اُن جو حصو سنگھ يا ٻئي راجیه جي معاملن سنپنڌي ڪئي هجی؛

ته راجیه جي سنپخت نديءَ يا حالت آنوسار ڀارت جي سنپخت نديءَ

يا اُن پئي راجيه جي سندخت نديء تي، خرج، پينشن سنبندى، ناه، ٿئي آهڙو ناه يا قبوليت نه ٿيڻ جي حالت ۾ پارت جي مکيه نيايه موٽيء طرفان مقرر ٿيل آمين دواران طئه ٿئي آهڙو حصو ذمي وڏو ويندو، اُن مان ڏنو ويندو.

۲۹۰. آلف. ڪن ديوسوم فندن کي سالياني رقم ڏيڻ

هر سال چائيتاليه لک، پنجاه هزار رپين جي رقم ڪيرالا راجيه جي سندخت نديء تي، ذمي وڏي ويندي، اُن مان ٿراونڪور ديوسوم فند کي ڏني ويندي، هر سال تيرهان لک، پنجاه هزار رپين جي رقم تامل نابو راجيه جي سندخت نديء تي، ذمي وڏي ويندي، اُن مان پھرين نومبر ۱۹۵۶ تي ٿراونڪور ڪوچين راجين مان اُن راجيه ۾ بدلی ٿيل ڪيتر ۾ هندو مندرن، پوتريستانن جي قائم رکن لاءِ اُن راجيه ۾ بربا ڪيل ديوسوم فند کي ڏني ويندي.

x x x x . ۲۹۱

آڌياءُ پيون

قرض ڪڻ

۲۹۲. پارت سرڪار دواران قرض ڪڻ

سنگه جو ڪاروباري اختيار سنسد. وقت به وقت قاعدي دواران مقرر ڪري اُنهن حدن جي اندر، ڪي به هُجئن ته پارت جي سندخت نديء جي ضامن گريء تي قرض ڪڻ، اُنهن حدن جي اندر، ڪي به هُجئن ته جيڪي ائين مقرر ٿين، گارنتيون ڏيڻ تائين پهاڙندو.

۲۹۳. راجين دواران قرض ڪڻ

(۱) هن آنوچيد جي اُپبندن جي آدين، راجيه جو ڪاروباري اختيار راجيه جو وڌان مندل وقت به وقت قاعدي دواران مقرر ڪري اُنهن حدن جي اندر

کي به هُجن ته اُن راجيه جي سنچت نديء جي ضمانت تي پارت جي
كىتر اندر قرض كھن ئه انھن حدن اندر، کي به هُجن ته جيکي إئين
مقرر ٿين، گارنتيون ڏيڪ تائين پھچندو.

(۲) پارت سرڪار آهڙن شرطن جي آڌين جي سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن
قاعدی ذريعي يا اُن هيٺ رکيا وڃن، ڪنهن به راجيه کي قرض ڏيئي سگھندي،
يا جيستاين آنجيـد ۲۹۲ هيٺ مقرر ٿيل کي به حدون اور انگھيون نه وڃن،
ڪنهن به راجيه طرفان ڪنيل قرضن بحسب گارنتيون ڏيئي سگھندي، ئه آهڙن
قرضن ڏيڪ جي پريوجن لاءِ گھربل کي به رقمون پارت جي سنچت نديء
تي ذمي وڌيون وينديـون.

(۳) جي آهڙي ڪنهن قرض جو، جيڪو راجيه کي پارت سرڪار يا انجيـي
آڳين سرڪار ڏنو هُجيـي، يا جنهن جي باري ۾ پارت سرڪار يا اُن جيـي
آڳين سرڪار گارنتي ڏني هُجيـي، ڪو به حصو آجا باقي رهيل هُجيـي ته اهو
راجيه پارت سرڪار جي منظوريـه کان سواء ڪو به قرض ڪونه ڪٿي سگھندو.

(۴) فكري (۳) هيٺ منظوري ڪنهن شرطن جي آڌين، کي به هُجن ته
ڏيئي سگھبي جي پارت سرڪار مڙھڻ نيمڪ سماجهـي.

آڌياءُ ٿيون

ملڪيت، قرار، حق، جوابداريون،
ذميـاريون، دعـائون

۲۹۲. ڪنـحالـتن ۾ مـلـڪـيتـ، جـائـدادـ، حـقـ، جـوابـدارـيونـ، ذـميـارـيونـ، دـعـائـونـ
جو ورثـو

هنـسنـودـانـ جـيـ شـروعـاتـ کـانـ وـئـيـ.

(آ) سـيـ مـلـڪـيتـ، جـائـدادـ جـيـ آـهـڙـيـهـ شـروعـاتـ کـانـ يـڪـدمـ آـڳـ
ڊـومـينـينـ آـفـ انـجـياـ جـيـ سـرـڪـارـ جـيـ پـريـوجـنـ لـاءـ هـزـ مـئـجيـسـتيـهـ جـيـ حـواـليـ
هـئـاـ، سـيـ مـلـڪـيتـ، جـائـدادـ جـيـ آـهـڙـيـهـ شـروعـاتـ کـانـ يـڪـدمـ آـڳـ هـرـهـڪـ
ڳـورـنـرـ جـيـ پـراـنتـ، جـيـ پـريـوجـنـ لـاءـ هـزـ مـئـجيـسـتيـهـ جـيـ حـواـليـ هـئـاـ، سـلـسلـيـوارـ
سنـگـهـ، نـسـمانـ رـاجـيهـ جـيـ حـواـليـ ٿـينـداـ،

(ب) دومینین آف انديا جي سرڪار جا هرڪ گورنر جي پرانت جي سرڪار جا سڀ حق، جوابداريون، ذميواريون، پلي ڪنهن قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجمن، پارت سرڪار هرڪ سمان راجيه جي سرڪار جا سلسليوار، حق، جوابداريون، ذميواريون ٿيندا،

هن سنودان جي شروعات کان اڳه دومينين آف پاڪستان يا اوله بيٺا، اوپر بيٺا، اوله پنجاب، اوپر پنجاب جي پرانتن جي رچنا جي سبب ڪو به حساب ناهي بيهاريل يا بيهار ٺو هجي، انجي آدين،

٢٩٥. بین حالتن ۾ ملکیت، جائیداد، حقن، جوابدارين، ذميوارين جو ورثو

(۱) هن سنودان جي شروعات کان وئي.

(ا) سڀ ملکیت، جائیداد جي آهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ پھرين آنسوچيءَ جي ڀاڳ (ب) ۾ چاڻايل راجيه جي سمان ڪنهن ڏيهي رياست جي حوالي هئا اهي، جيڪڏهن آهڙي شروعات کان اڳ جن پريوجن لاءَ آهڙي ملکیت، جائیداد قبضي ۾ رکيل هئا اهي اُن ڪانپوءِ سنگه جا يا سنگه لست ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن سان به سنڌند رکندڙ پريوجن ٿين ته سنگه جي حوالي ٿيندا،

(ب) پھرين آنسوچيءَ جي ڀاڳ (ب) ۾ چاڻايل راجيه جي سمان ڪنهن جي سرڪار جا ڏيهي رياست سڀ حق، جوابداريون، ذميواريون، پلي ڪنهن قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجمن جيڪڏهن آهڙيءَ شروعات کان اڳ جن پريوجن لاءَ آهڙا حق حاصل ڪيا ويا هئا يا جوابداريون، ذميواريون ڪنيون ويون هيون اهي اُن ڪانپوءِ پارت سرڪار جا سنگه لست ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن سان به سنڌند رکندڙ پريوجن ٿين ته پارت سرڪار جا حق، جوابداريون، ذميواريون ٿيندا، پارت سرڪار جي اُن راجيه جي سرڪار سان ان باري ۾ ڪيل ڪنهن به قرار جي آدين:

(۲) مٿي چيل جي آدين، هن سنودان جي شروعات کان وئي سڀ ملکیت، جائیداد، سڀني حقن، جوابدارين، ذميوارين، پلي اهي ڪنهن قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجمن پر سوءِ فكري (۱) ۾ بريديش ڪيل آهي انجي پھرين آنسوچيءَ جي ڀاڳ (ب) ۾ چاڻايل هرڪ راجيه جي

سرکار سمان ڈیھی ریاست جی وارث ٿیندی.

٢٩٦. لاوارث یا عرصی گذرط ڪري یا نا مالک ملکيت حاصل ٿپڻ

هن کان پوءِ قيل اپبنڌ جي آدين، پارت جي کيتر ۾ ڪا به ملکيت
جا هيءُ سنوڏان عمل ۾ نه آيو هجي ها ته لاوارث یا عرصي گذرط ڪري
یا حقدار مالک جي کوت ڪري نامالک هئط ڪري، هز مئجيسٽيٰ یا، حالت
آنسار ڪنهن ڈيھي ریاست جي حاڪم کي حاصل ٿئي ها، جي اُها ملکيت
ڪنهن راجيه ۾ آهي ته اُن راجيه جي حوالی ٿيندي ۽ بیءُ ڪنهن حالت
۾، سنگه جي حوالی ٿيندي :

بشرطیڪ ڪا به ملکيت جا ان نموني هز مئجيسٽيٰ کي یا ڈيھي
ریاست جي حاڪم کي حاصل ٿئي ها اُن تاريخ تي پارت سرکار جي یا
ڪنهن ڈيھي ریاست جي سرکار جي قبضي ۾ يا ظابطي هيٺ هئي ته
جن پريوجن لاءِ اُها اُن وقت ڪم ايندي هئي يا قبضي ۾ هئي اُهي سنگه
جا یا ڪنهن راجيه جا هئا اُن موجب سنگه یا راجيه جي حوالی ٿيندي.

سمچھائي - هن آلوچيد ۾ معاون 'حاڪم' ۽ 'ڈيھي ریاست' جي
معني آلوچيد ۳۶۳ واري ساڳي آهي.

٢٩٧. ملکي سمند یا کند جي تت ڀومي اندر قيمتي شيون ۽ آڪيلي آرٽڪ کيترا جا وسيلا سنگه جي حوالی ٿيندا

(۱) پارت جي ملکي سمند یا کند جي تت ڀومي، يا آڪيلي آرٽڪ کيترا
اندر سمند جي هيٺان سڀ زمين، معدني شيون ۽ ٻيون قيمتي شيون سنگه
جي حوالی ٿينديون ۽ سنگه جي پريوجن لاءِ ڏارطن ڪيون وينديون.

(۲) پارت جي آڪيلي آرٽڪ کيترا جا ٻيا سڀ وسيلا به سنگه جي حوالی
ٿيندا ۽ سنگه جي پريوجن لاءِ ڏارطن ڪيا ويندا.

(۳) پارت جي کيتري ساڳر کند، کند جي تت ڀومي، آڪيلي آرٽڪ کيترا
۽ ٻين ساموندي کيترن جون حدودن وقت بوقت سنسد دواران ٺاهيل قاعدي
ذرعي یا هيٺ چاڻايون وڃن اُهي ٿينديون.

٢٩٨. واپار ڪرڻ وغیره جو اختیار

سنگھ جو هرڪ راجیه جو ڪاروباري اختیار ڪو به واپار يا ڏندو ڪرڻ ۽ ڪنهن به پريوجن لاءِ ملکيت حاصل ڪرڻ، ڏارڻ ڪرڻ ۽ نیڪال ڪرڻ ۽ قرار ڪرڻ تائين پهچندو :

- بشرطیڪ -

(ا) جیتری قدر آهڙو واپار يا ڏندو يا آهڙو پريوجن اُهو ناهي جنهن بنسدت سند قاعدو ٺاهي سگهي اوتری قدر سنگھ جو مقيون ڪاروباري اختیار هرڪ راجیه ۾ اُن راجیه جي قاعدي جي آڏين ٿيندو ۽

(ب) جیتری قدر آهڙو واپار يا ڏندو يا آهڙو پريوجن اُهو ناهي جنهن بنسدت راجیه جو وڌان مندل قاعدو ٺاهي سگهي اوتری قدر هرڪ راجیه جو مقيون ڪاروباري اختیار سند قاعدي جي آڏين ٿيندو.

٢٩٩. قرار

(1) سنگھ جي يا ڪنهن راجیه جي ڪاروباري اختیار جي استعمال ۾ ڪيل سڀ قرار راشترپتيءَ دواران يا راجیه جي راجيپال دواران حالت آنسار ڪيل آهن ائين صاف چاڻايو ويندو ۽ اُن اختیار جي استعمال ۾ ٿيل آهڙا سڀ قرار ۽ ملکيت جا دستاويز راشترپتي يا راجيپال جي پاران پاڻ هدایت ڪري يا اختیاري ڏئي انهن شخصن دواران ۽ اُن نموني لکي ڏنا ويندا.

(2) راشترپتي يا راجيپال هن سنودان جي پريوجن لاءِ يا هن کان آڳ عمل ۾ پارت سرڪار سنبندی ڪنهن قاعدي جي پريوجن لاءِ ڪيل يا لکي ڏنل ڪنهن قرار يا دستاويز بنسدت شخصي طور جوابدار نه ٿيندو نکو هن مان ڪنهن جي پاران آهڙو ڪو قرار يا دستاويز ڪرڻ يا لکي ڏيڻ وارو ڪو به شخص اُن بنسدت شخصي طور جوابدار ٿيندو.

٣٠٠. دعوائون ۽ ڪارروائيون

(1) پارت سنگھ جي نالي پارت سرڪار دعوا ڪري سگھندي ۽ متمن دعوا

ٿي سگهندىءَ راجيه جي نالي راجيه سرڪار دعوا ڪري سگهندىءَ مٿس دعوا ٿي سگهندىءَ هن سنودان دواران بخشيل اختيارن جي آذار تي پاس ڪيل سنسد جي يا آهڙي راجيه جي ودان مندل جي قاعدي دواران ڪيل اُپيندن جي آدين، اُهي جي هي سنودان جو قاعدو نه ٿئي ها ته دومينين آف اندياءَ سمان پرانت يا سمان ڏيهي رياستون دعوا ڪري سگهن ها يا ٻنهن تي دعوا ٿي سگهي ها آهڙين حالتن ۾ پنهنجي پنهنجي معاملن سنپندى دعوا ڪري سگهندما يا متن دعوا ٿي سگهندىءَ.

(٢) جي هن سنودان جي شروعات وقت -

(أ) ڪا قانوني ڪارروائي چالو آهي جنهن ۾ دومينين آف انديا ڏر آهي، ته اُن ڪارروائيءَ ۾ دومينين جي بدلي سان يارت سنگه داخل ٿيل ليکيو ويندوءَ

(ب) ڪا قانوني ڪارروائي چالو آهي جنهن ۾ ڪو پرانت يا ڏيهي رياست ڏر آهي، ته اُن ڪارروائيءَ ۾ پرانت يا ڏيهي رياست جي بدلي سان متعلق راجيه داخل ٿيل سمجھيو ويندو.

آڌياءُ چوٽون

ملکيت جو حق

۳۰۰. ألف. شخصن کي قاعدي جي اختياريءَ کانسواءِ ملکيت کان محروم نه ڪرڻ
قاعدي جي اختياريءَ کانسواءَ ڪنهن به شخص کان سندس ملکيت کسي نه ويندي.

پارت جي کيترا اندر واپار، ڏندو ۽ ونهوار

۱۰۳. واپار، ڏندڻي ۽ ونهوار جي آزادي

هن پاگ جي ٻين اپنڌن جي آدين، پارت ۾ جي کيترا اندر واپار، ڏندو ۽ ونهوار آزاد رهندار.

۱۰۴. واپار، ڏندڻي ۽ ونهوار تي پائينديون وجھٽ جو سنسد جو اختيار
سنسد قاعدي دواران هڪ راجيه ۽ ٻئي جي وچڙ يا پارت جي کيترا جي ڪنهن
به پاڳي اندر واپار، ڏندڻي ۽ ونهوار جي آزاديءَ تي آهڙيون پائينديون وجھي سڀهندڻي
جي عام پلي لاءِ ضروري هُجئن.

۱۰۵. واپار ۽ ڏندڻي بنسٽ سنگه جي ۽ راجين جي قانون سازيءَ جي اختيارن تي پائينديون

(۱) آنجييد ۳۰۲ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد کي ۽ نه ڪنهن راجيه
جي ودان مندل کي ڪو به آهڙو قاعدو ناهٽ جو اختيار رهندو جو ستين آنسوچي جي
لسٽن مان ڪنهن ۾ واپار ۽ ڏندڻي سنبندڻي ڪنهن داخلا جي آذار تي هڪ راجيه کي
ٻئي تي ڪا به سري ڏئي يا ڏيڻ جي اختياري ڏئي، يا هڪ راجيه ۽ ٻئي جي وچڙ
ڪو پيداڻهه ڪري يا ڪرڻ جي اختياري ڏئي.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪچ به سنسد کي ڪو آهڙو قاعدو ناهٽ کان نه روڪيندو
جو ڪاسري ڏئي يا ڏيڻ جي اختياري ڏئي يا ڪو پيداڻهه ڪري يا ڪرڻ جي اختياري
ڏئي، جيڪڏهن آهڙو قاعدو ٻئين ظاهر ڪري ته پارت جي کيترا جي ڪنهن پاڳي
۾ مال جي آثار مان پيدا ٿيندڙ حالت کي منهن ڏيڻ جي پريوجن لاءِ ٻئين ڪرڻ
ضروري آهي.

۱۰۶. راجين جي وچڙ واپار، ڏندڻي ۽ ونهوار تي پائينديون
آنجييد ۱۰۱ يا آنجييد ۳۰۳ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جو ودان مندل
قاعدي دواران -

(أ) بین راجیین یا سنگه کیترن مان آمدنی ڪیل مال تی اُن راجیه ۾ ٺھیل یا پیدا ڪیل سائئی قسم جی مال تی لاڳو هجی اُها ڊل وجھی سگھندو پر آھڑي نمونی جو ائین آمدنی ٿیل مال ۽ ائین ٺھیل یا پیدا ڪیل مال جی وچھر پیدا پاء نم ٿئي ۽

(ب) اُن راجیه سان یا اُن جی اندر واپار ڏنڌي یا وهنوار جی آزادیه تي آھڙيون واجبي پائينديون وجھي سگھندو جي عام پالي لاء ضروري هجن ۽ بشرطیڪ فقري (ب) جي پريوجن لاء ڪو به بل يا سدارو راجیه جي وڏان مندل ۾ راشتريتيه جي اڳوات منظوريه کانسواء داخل يا رجۇنە ڪيو ويندو.

۳۰۵ موجوده قاعden ۽ راجیه هڪ هتيه جو پرپنڌ ڪندڙ قاعden جو بچاء
جيستائين راشتريتي حڪم دواران بي هدایت ڪري، آنجييد ۲۰۱ ۽ ۲۰۳ ۾
چيل ڪچ به ڪنهن موجوده قاعدي جي اپيندن کي اثر نه ڪندو ۽ آنجييد ۲۰۱ ۾
چيل ڪچ به سنودان (چوتون سدارو) آئڪت، ۱۹۵۵، جي شروعات کان آڳ ڦاهيل ڪنهن
قاعدي جي عمل کي اهو آنجييد ۱۹ جي فقري (۶) جي پيٽي فقري (iii) ۾ نرديش
ڪيل آھڙي ڪنهن وشيه سان سنبند رکندو هجی اوتي قدر اثر نه ڪندو يا سنسد
يا راجیه جي وڏان مندل کي آھڙي ڪنهن وشيه سان سنبند رکندڙ قاعدو ڦاهط کان
نه روکيندو.

x x x x . ۳۰۶

۳۰۷. آنجييد ۱۳۰۳ کان ۳۰۳ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاء اختياري جي مقرري

سنسد قاعدي دواران آھڙي اختياري مقرر ڪري سگھندي جا هوء آنجييد ۱۳۰۱،
۳۰۲، ۳۰۳ ۽ ۳۰۴ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاء واجب سمجھي ۽ ائين مقرر ڪيل اختياري
کي هوء ضروري سمجھي آھڙا اختيار ۽ آھڙا فرض بجا آهي سگھندي.

پاگ چوڏهون

سنگهه ئ راجين جي هت هيٺ شيوائون

آڏياءُ پھريون

شيوائون

۳۰۸. آرت

هن پاگ ۾ مضمون ٻي تقاضا نه ڪري تم محاوري 'راجيه' ۾ ڄمون ۽ ڪشمير راجيه نتو آهي وڃي.

۳۰۹. سنگهه يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي ڀڌتي ۽ نوڪريءَ جا شرط

هن سنودان جي اُپيندن جي آڏين مناسب وڏان مندل جا آئڪت سنگهه يا ڪنهن راجيه جي ڪاروبار سنبندڻي سرڪاري نوڪريين ۽ عهدن لاءِ پرتني ۽ آنهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪري سگهندما:

بشرطليڪ هن آٽوجيد هيٺ مناسب وڏان مندل جي ڪنهن آئڪت دواران يا هيٺ هن باري ۾ پربند ٿيڻ تائيين سنگهه جي ڪاروباري سنبندڻي نوڪريين ۽ عهدن جي حالت ۾ راشترپتي يا آهڙو هو هدایت ڪري شخص ۽ راجيه جي ڪاروبار سنبندڻي نوڪريين ۽ عهدن جي حالت ۾ راجيه جو راجيپال يا هو هدایت ڪري آهڙو شخص آهڙاين نوڪريين ۽ عهدن لاءِ پرتني ۽ آنهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ناهي سگهندو ۽ آهڙا ناهيل ڪي به نيم آهڙي ڪنهن آئڪت جي اُپيندن جي آڏين آئرايئتا ٿيندا.

۱۱۰. سنگهه يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي عهدي جو مڏدو

(۱) هن سنودان ۾ ڪيل صاف اُپيند ڪانسواء هرڪو شخص جو بچاءُ شيوا جو يا سنگهه جي سول شيوا جو يا ڪنهن آکل ڀارت شيوا جو ميمبر آهي يا بچاءُ سان سنبند ڙكندڙ ڪو عهدو يا سنگهه هيٺ ڪو سول عهدو سنپالي ٿو اُهو راشترپتيءَ جي خوشيءَ تائيين عهدو سنپالي ٿو ۽ هرڪو شخص جو راجيه جي سول شيوا جو ميمبر آهي يا راجيه هيٺ ڪو سول عهدو سنپالي ٿو اُهو راجيه جي راجيپال جي خوشيءَ تائيين عهدو

سنيالي ٿو.

(۲) باوجود انجعي ته سنگه يا راجيه هيٺ سول عهدو سنياليندڙ شخص راشتريتي، يا حالت آنسار راجيه جي راجيپال جي خوشيه تائين عهدو سنيالي ٿو راشتريتي يا راجيپال، حالت آنسار، خاص لياقتون واري شخص جون شيوائون حاصل ڪرڻ جي خيار كان ضروري سمجهي ته ڪو به قرار جنهن هيٺ بچاءه شيوا جو يا آكل يارت شيوا جو يا سنگه يا راجيه جي سول شيوا جو ميمبر نه هجي، آهڙو شخص آهڙو عهدو سنيالي لاءه سنودان هيٺ مقرر ڪيو وڃي، پريندا ڪري سگهندو ته جي قبول ڪيل مدت كان آڳه اهو عهدو رد ڪيو وڃي يا، سندس پاران بدچال سان سنبند نه رکندڙ سببن ڪري کيس عهدي خالي ڪرڻ جو حڪم ڪيو وڃي ته ان شخص کي عيوضو ڏنو وڃي.

۱۱۳. سنگه يا راجيه جي هت هيٺ سول هيٺ ۾ نوكريء ۾ رکيل شخصن جي بطرفي، کين هنائڻ يا سندن درجو گهت ڪرڻ

(۱) ڪو به شخص جو سنگه جي سول شيوا يا آكل يارت شيوا يا ڪنهن راجيه جي سول شيوا جو ميمبر آهي يا سنگه يا ڪنهن راجيه جي هت هيٺ ڪو سول عهدو سنيالي ٿو تنهن کي کيس مقرر ڪيو هجي انجعي زيردست ڪنهن به اختياريء دواران بطراف نه ڪيو ويندو يا عهدي تان لم هنائيو ويندو.

(۲) متى چيل آهي آهڙي ڪنهن شخص کي فقط آهڙي جاچ كان پوءِ ئي بطراف ڪيو ويندو يا عهدي تان هنائيو ويندو يا سندس درجو گهتايyo ويندو جنهن ۾ کيس سندس خلاف تهمتن كان واقف ڪيو ويو هجيء اُنهن تهمتن بحسبت ٻڌڻ جو واجبي وجه ڏنو ويو هجي :

بشرطيڪ جي آهڙي جاچ كان پوءِ کيس آهڙي ڪا سزا ڪرڻ جي رٿ هجي ته آهڙي جاچ درميان ڏنل ثابتين جي آذار تي آهڙي سزا ڪري سگهيء آهڙي شخص کي رتيل سزا بابت عريضي ڪرڻ لاءه ڪو وجنه ڏيڻ ضروري نه ٿيندو :
وڌيڪ بشرطيڪ هيء ف quo اُتي لاڳو نه پوندو -

(آ) جتي ڪنهن شخص کي آهڙي هلت سبب بطراف ڪيو يا هنائيو ويو هجي يا سندس درجو گهتايyo ويو هجيء جنهن جي ڪري کيس فوجداري تهمت هيٺ سزا ياب ڪيو ويو آهي، يا

(ب) جتي ڪنهن شخص کي بطراف ڪرڻ يا هنائڻ يا سندس درجو گهتائڻ
جو اختيار هئط واريء اختياريء کي خاطري ٿئي ته ڪنهن سبب ڪري، جو اُن اختياريء دواران لکيت ۾ رکيو ويندو آهڙي جاچ ڪرڻ واجبي طرح ممکن نه آهي، يا

(ب) جتي راشتريتيه کي يا راجيبال کي، حالت آنسار خاطري تئي تم راجيه
جي سلامتيه جي خيال کان آهري جاچ ڪرڻ صلاح پريونه آهي.

(٣) آڳ چيل آهري ڪنهن شخص بنسبت جي سوال اُٿي تم فكري (٢) ۾ نرديش
ڪيل آهري جاچ ڪرڻ واجبي طرح منکن آهي يانس اُن تي آهري شخص کي برطرف
ڪرڻ يا هنائڻ يا سندس درجو گھنائڻ جو اختيار جنهن اختياري کي آهي اُن جو
فيصلو آخرین ٿيندو.

۱۲. آكل ڀارت شيوائون

(١) ڀاڳ چهين جي آدياء چهين يا ڀاڳ ڀارهين ۾ ڪڻ به هئڻ جي باوجود، جي
راجيه سيا حاضر، ووت ڪندڙ ميمبرن هي به ڀاڳي تي کان گهت نه ايترن هي ٽيکي
واري لهراء دواران ظاهر ڪيو هجي تم راشتريه هت ۾، ائين ڪرڻ ضروري يا صلاح
پريو آهي تم سند قاعدي دواران سنگه، راجين جي گذيل هڪ يا وڌيک آكل ڀارت
شيوائون (آكل ڀارت عدالي شيوا سميت) قائم ڪرڻ لاء پرپند ڪري سگهندی، هن
آدياء جي ٻين اپيندن جي آدين، آهري ڪنهن شيوا لاء پرتی، اُن ۾ مقرر ٿيل شخصن
جي نوکري جي شرطن کي نيمت ڪري سگهندی.

(٢) هن سنودان جي شروعات وقت اندين ائڊمنستريتو سروس، اندين پوليڪ سروس
نالي واريون شيوائون هن آنجييد هيڪ سند دواران قائم ڪيل شيوائون سمجھيون
وينديون.

(٣) فكري (١) ۾ نرديش ڪيل آكل ڀارت عدالي شيوا ۾ آنجييد ٣٦ ۾ ڏنل ويڪيا
موجب ضلع جچ جي عهدي کان گهت ڪو به عهدو شامل نه ٿيندو.

(٤) آڳ چيل آكل ڀارت عدالي شيوا قائم ڪرڻ جو پرپند ڪندڙ قاعدو ڀاڳ چهين
جي آدياء چهين جي سداري لاء آهڙا اپيند ڪري سگهندو جي اُن قاعدي جي اپيندن
کي اثرائيتو بطائڻ لاء ضروري هجئ، آهڙو ڪو قاعدو آنجييد ٣٦٨ جي پريوجن لاء
هن سنودان جو سدارو هئڻ سمجھيو نه ويندو.

۱۳. ١. ڪن شيوائني جي عملدارن جي نوکري جا شرط بدلائڻ يا رد ڪرڻ جو سند جو اختيار

(١) سند قاعدي دواران -

(أ) سيكريتري آف إستيت يا سيكريتري آف إستيت إن ڪائونسل دواران
هن سنودان جي شروعات کان آڳ ڀارت ۾ ڪراڻون جي سول شيوا ۾ مقرر ٿيل جيڪي

شڪڻا سنوڏان (آناویهون سدارو) ائکت، ۱۹۷۲، جي شروعات تي ۽ اُن کان پوءِ پارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار جي هٿ هيٺ ڪنهن شيوا ۾ يا عهدي تي، نوڪري ڪرڻ چالو رکن اُنهن جي لوازمي، موڪل ۽ پينشن بنسبت نوڪريءَ جي شرط ۽ انتظامي بابتن بنسبت حقن کي آئينده لاءِ يا ماضي اثر سان بدلي يا رد ڪري سگهندڻا؛

(ب) سڀڪريٽري آف إستيت يا سڀڪريٽري آف إستيت إن ڪائونسل دواران هن سنوڏان جي شروعات کان آڳ پارت ۾ ڪرائون جي سول شيوا ۾ مقرر ٿيل جيڪي شڪڻا سنوڏان (آناویهون سدارو) ائکت، ۱۹۷۲، جي شروعات کان آڳ ڪنهن به وقت رئاڻر ٿيا يا ٻيءَ طرح نوڪريءَ ۾ چالو رهڻ بند ٿيا هجن اُنهن جي پينشن بنسبت نوڪريءَ جا شرط آئينده لاءِ يا ماضي اثر سان بدلي يا رد ڪري سگهندڻا :

بشرطيڪ جيڪو شڪڻا سڀريٽ ڪورٽ يا ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو مكيمه نيايه موري يا ٻيو جچ، پارت جو ڪمپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل، سنگه يا راجيه جي پيلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر يا چيئرمن يا مكيمه چونڊ ڪميشن جو عهدو سنپالي ٿو يا سنپاليو آلس، انجي حالت ۾ پيٽي فكري (أ) يا پيٽي فكري (ب) ۾ ڪچ به سنسد کي اُن شڪڻا جي اُن عهدي تي مقرريءَ کان پوءِ سندس نوڪريءَ جي شرط ۾، سوءِ جيٽري قدر آهڙي شيوا جي نوڪريءَ جا کيس لاڳو شرط سڀڪريٽري آف إستيت يا سڀڪريٽري آف إستيت إن ڪائونسل دواران ڪرائون جي ڪنهن سول شيوا ۾ مقرر ٿيڻ جي ڪارڻ هجن، کيس نڪمان ٿئي آهڙي ڦيرقار ڪرڻ يا رد ڪرڻ جي اختياري ڏئي ٿو إهو مطلب نه ڪڍيو ويندو.

(۲) سنسد هن آنجيٽ هيٺ قاعدي دواران جيٽري قدر نرديش ڪيل پرپند ڪري تنهن کان سوءِ هن آنجيٽ هيٺ چيل ڪچ به ڪنهن به وڌان مندل يا ٻيءَ ڪنهن اختياري جي هن سنوڏان جي ٻئي ڪنهن اپپند هيٺ فكري (أ) ۾ نرديش ڪيل شڪڻا جي نوڪريءَ جي شرط کي نيمت ڪرڻ جي اختياري کي اثر نه ڪندو.

(۳) نه سڀريٽ ڪورٽ کي ۽ نه ٻيءَ ڪنهن ڪورٽ کي حڪومت رهندڻي -

(أ) فكري (أ) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن شڪڻا دواران ڪيل يا لکيل ڪنهن قول، قرار يا ٻئي آهڙي دستاويز جي ڪنهن پرپند يا اُن تي ڪيل ڪنهن شرح مان پيدا ٿيندڙ، يا آهڙي ڪنهن شخص کي پارت ۾ ڪرائون جي ڪنهن سوٽ شيوا ۾ مقرريءَ يا سندس پارت جي دومينين جي يا پرانت جي سرڪار هيٺ نوڪريءَ ۾ چالو رهڻ سڀندڻي ڏنل ڪنهن قول مان پيدا ٿيندڙ ڪنهن به تكرار ۾،

(ب) اصلی جوڙيل آنجيٽ ۲۱۲ هيٺ ڪنهن به حق، جوابداري يا ذميواريءَ بنسبت ڪنهن به تكرار ۾.

(۳) هن آنوچید جا اُپینڈ آصلی جوڙيل آنوچيد ۲۱۳ ۾ يا هن سنودان جي پئي ڪنهن اُپينڈ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود عملی ٿيندا.

۱۳. تبديل ڪال لاءِ اُپينڈ

هن سنودان هيٺ هن خيال کان ٻيو پرپنڌ ٿئي تيستائين هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ عمل ۾ ڪا به عام شيوا يا گو به عهدو، جيڪو سنودان جي شروعات کان پوءِ آڪل ڀارت شيوا طور يا سنجھ يا ڪنهن راجيه جي هت هيٺ شيوا يا عهدي طور چالو رهي اُن سان لاڳو هُجٽن آهڙا سڀ قاعدا هن سنودان جي اُپيندن سان نهڪندڙ هُجٽن اوتروي قدر عمل ۾ چالو رهندا.

۲۱۳.

آڌياءُ ٻيون

پبلڪ سروس ڪميشن

۱۴. سنجھ لاءِ راجين لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن

(۱) هن آنوچيد جي اُپيندن جي آڌين، سنجھ لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن، هر هڪ راجيه لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ٿيندي.

(۲) به يا وڌيڪ راجيه قبول ٿي سگهن ٿا ته راجين جي اُن گروپ لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ٿئي، جي اُنهن راجين مان هر هڪ جي وڌان مندل جي سدن دواران، يا جتي به سدن هُجٽن اُتي هر هڪ سدن دواران اُن مطلب جو ٺهراءُ پاس ڪيو وڃي ته سنسد اُنهن راجين جون ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ قاعدي دواران گڏيل راجيه پبلڪ سروس ڪميشن (هن آڌياءُ ۾ گڏيل ڪميشن طور نريش ڪيل) مقرر ڪرڻ جو پرپنڌ ڪري سگنهندي.

(۳) متى چيل آهڙي ڪنهن قاعدي ۾ قاعدي جي پريوجن کي اثرائتو بئائيط لاءِ ضروري يا مناسب هُجٽن آهڙا پرسنجڪ، پريظامڪ پرپنڌ ٿي سگهن ٿا.

(۴) سنجھ جي پبلڪ سروس ڪميشن، راجيه جي راجيپال جي آهڙي عرض ڪرڻ ٿي، راشترپتيءَ جي بڪاليءَ سان، راجيه جون سڀئي يا ڪي ضرورتون پوريون ڪرڻ قبول ڪري سگهي ٿي.

(۵) هن سندان ۾ سنگه پبلڪ سروس ڪميشن يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جي نرديش جو مطلب مضمون تقاضا نه ڪري تم سنگه جون يا راجيه جون، حالت آنسار سوال واري خاص وشيء بحسب ضرورتون پوريون ڪندڙ ڪميشن جو نرديش سماجهيو ويندو.

۳۱۶. ميمبرن جي مقرري ۽ عهدي جو مدو

(۱) پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن ۽ پين ميمبرن کي سنگه ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشترپتي دواران، راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جي راجيپال دواران مقرر ڪيو ويندو:

بشرطڪ هرڪ پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبرن مان جيترو ٿي سگهي اوترو لڳ ڀڳ آڏ آهڙا شخص ٿيندا جي پنهنجي پنهنجي مقرريءَ جي تاريخ تي گهت ۾ گهت ڏهن سالن لاءِ پارت سرڪار هيٺ يا ڪنهن راجيه سرڪار هيٺ عهدي تي رهيا هجن، ڏهن سالن جي اُها مدت ڳلڻ لاءِ هن سندان جي شروعات کان اڳ جي مدت، جنهن درميان ڪو شخص پارت ۾ ڪراڻون هيٺ يا ڪنهن ڏبهي رياست جي سرڪار هيٺ عهدي تي رهيو هجي اُها شامل ڪئي ويندي.

(۱-آلف) جي ڪميشن جي چيئرمن جو عهدو خالي ٿئي يا جي آهڙو ڪو چيئرمن غيرحاصريءَ سبب يا پئي ڪنهن سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض بجا نه آئي سگهي تر، جيستائين ٻن خالي عهدي تي فكري (۱) هيٺ مقرر ٿيل ڪو شخص پنهنجا فرض سنپالي يا، حالت آنسار جيستائين چيئرمن پنهنجا فرض وري سنپالي، تيستائين اهي فرض ڪميشن جي پين ميمبرن مان اهو هڪ آدا ڪندو جنهن کي سنگه ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾، راشترپتي، راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جو راجيپال، هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري)

(۲) پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر پنهنجو عهدو سنپالي ٻن تاريخ کان چهن سالن جي مدي لاءِ يا، سنگه ڪميشن جي حالت ۾ پنجهٺ سال، راجيه ڪميشن جي حالت ۾ پاهٺ سال عمر پوري ڪرڻ تائين، جيڪو اڳ ٿئي، عهدي تي رهندو: بشرطڪ

(آ) پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر پنهنجي صحي واريءَ لکيت دواران، سنگه ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشترپتيءَ، راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جي راجيپال کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي جي استعفا ڏئي سگهندو

(ب) پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي آنوچيد ۳۱۷ جي فكري (۱) يا

فقری (۳) ۾ پربند ڪيل نموني پنهنجي عهدي تان هنائي سگھبو.

(۴) پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر طريقي جيڪو شخص عهدي تي رهي اُهو عهدي جو سندس مدو پورو ٿيڻ تي اُن عهدي تي وري مقرريء لاءِ لائق نه ٿيندو.

۱۷. پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي هنائڻ ۽ موقف ڪرڻ

(۱) فقری (۳) جي اُپبند جي آڌين، پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي پنهنجي عهدي تان فقط دُراچار جي سبب ڪري راشترپتيء جي ڪيل آهڙي حڪم دواران هنائي ويندو جيڪو سڀريم ڪورٽ کي راشترپتيء دواران ڪيل حوالي تي اُن دواران آنوچيد ۲۵! هيٺ هن خيال کان طئ ڪيل سرشتي مطابق ڪيل جاچ تي اُن ڪورٽ جي آهڙي رپورٽ ڪرڻ بعد ڪيو ويو هجي ته چيئرمن يا ٻئي آهڙي ميمبر کي حالت آنساز آهڙي ڪنهن سبب ڪري هنائڻ گھرجي.

(۲) سنگه ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيپال، چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي، جنهن بنسبت سڀريم ڪورٽ کي فقری (۱) هيٺ حوالو ڏنو ويو هجي، راشترپتي آهڙي حوالي تي سڀريم ڪورٽ جي رپورٽ پهچڻ تي حڪم پاس ڪري تيسائين عهدي تان موقف ڪري سگھندو.

(۳) فقری (۱) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشترپتي پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي حڪم دواران عهدي تان هنائي سگھندو جي چيئرمن يا ٻيو آهڙو ميمبر حالت آنساز -

(آ) نادار ڦهرايو وڃي، يا

(ب) پنهنجي عهدي جي مدي درميان پنهنجي عهدي جي فرضن کان باهر ٻيءَ ڪنهن پگهاردار نوڪريء ۾ لڳي، يا

(پ) راشترپتيء جي رايي ۾ مانسڪ يا شزيرڪ ڪمزورويءَ سبب عهدي تي چالو رهڻ جي لائق نه آهي.

(۴) جي پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن يا ٻئي ڪنهن ميمبر جو پارت سرڪار يا راجيه سرڪار دواران يا اُن طرفان ڪيل ڪنهن سؤدي يا قرار سان واسطو يا مطلب آهي يا ٿئي يا هو ڪنهن ٻڱڻ ڪمپنيء جي ميمبر جي هيٺيت ڪانسواء ۽ اُن جي بين ميمبرن سان هڪ جهڙائيءَ ڪانسواء ڪنهن نموني اُن جي نفع يا اُن مان پيدا ٿيندڙ ڪنهن فائدوي يا اُجوري ۾ حصو وئي. تم فقرى (۱) جي پريوجن لاءِ هُ دُراچار جو ڏوھاري سمجھيو ويندو.

۱۸. ڪميشن جي ميمبرن ۽ عملی جي نوڪريءَ جي شرطن جي باري ۾ نيم ناهٽ جو اختيار

سنگه ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشٽپتي ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جو راجيپال ونيمن دواران -

(ا) ڪميشن جي ميمبرن جي سنکيا ۽ انهن جي نوڪريءَ جا شرط طئه ڪري

سگھندو ۽

(ب) ڪميشن جي عملی جي ميمبرن جي سنکيا ۽ انھنجي نوڪريءَ جي شرطن بنسبت پرپند ڪري سگھندو.

بشرطيڪ پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر جي نوڪريءَ جي شرط ۾ سندس مقرريءَ بعد کيس نقصان ٿئي آهڙي قيرقار نه ڪئي ويندي.

۱۹. ڪميشن جي ميمبرن جو آهڙا ميمبر ٿيڻ بند ٿيڻ تي عهد

سنپالٽ جي باري ۾ بندش

عهدي تي رهٽ بند ٿيڻ تي -

(ا) سنگه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن پارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ وڌيڪ نوڪريءَ لاءِ لائق نه ٿيندو

(ب) راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن، سنگه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن يا پيو ميمبر طريقي يا ٻئي ڪنهن راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طريقي مقرريءَ لاءِ لائق ٿيندو پر نه پارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن نوڪريءَ لاءِ

(ٻ) سنگه پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن ڪانسواءِ پيو ڪو ميمبر سنگه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طريقي يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طريقي مقرريءَ لاءِ لائق ٿيندو پر نه پارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن نوڪريءَ لاءِ

(پ) راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمن ڪانسواءِ پيو ميمبر سنگه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن يا ميمبر طريقي يا اُن يا ٻئي ڪنهن راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمن طور مقرريءَ لاءِ لائق ٿيندو پر نه پارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن نوڪريءَ لاءِ

۱۲۰. پبلک سروس ڪميشن جا ڪرتُب

(۱) سنگهه ئ راجيئه پبلک سروس ڪميشن جو فرض ٿيندو ته سلسليوار سنگهه جي شيوائين ۾ ئ راجيئه جي شيوائين ۾ مقرريء لاءِ امتحان جو سنچالن ڪري.

(۲) جي ڪن به ٻن يا وڌيڪ راجين دواران آهڙو غرض ٿئي ته، سنگهه پبلک سروس ڪميشن جو اهو به فرض ٿيندو ته اُنهن راجين کي جن نوکرين لاءِ خاص لياقتني وارا اُميدوار گهريل هجن اُنهن لاءِ گڏيل ڀرتي ڪرڻ جون رتون ڦاهٽهه ئ عملی بنائي ۾ مدد ڪري.

(۳) حالت آносار سنگهه پبلک سروس ڪميشن يا راجيئه پبلک سروس ڪميشن سان صلاح ڪئي ويندي -

(أ) سول شيوائين ۾ ئ سول عهدن تي ڀرتيء جي طريقوں سنبندي سڀني بابتني

(ب) سول شيوائين ۽ عهدن تي مقرري ڪرڻ ۾ ترقى ڏيڻهه ئ هڪ شيوا کان بيء ۾ بدلي ڪرڻ ۾ پيروي ڪرڻ جي اصولن، آهڙين مقررين، ترقين يا بدلين لاءِ اُميدوارن جي لياقتني بابت)

(پ) پارت سرڪار يا راجيئه سرڪار هيٺ سول حيٺيت ۾ نوکري ڪندڙ شخص تي آئر ڪندڙ آهڙين بابتني سنبندي عريضين، درخواستن سميت سڀني انتظامي بابتني

(پ) پارت سرڪار يا راجيئه سرڪار هيٺ يا پارت ۾ ڪرائون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ سول حيٺيت ۾ نوکري ڪندڙ يا ڪئي هجيء آهڙي شخص جي يا اُن سنبندي ڪا به آهڙي دعوا بابت ته منهنجي فرض جي عمل ۾ ڪيل يا اُن تاتپرج سان ڪيل ڪارين سنبندي متّس ڪيل قانوني ڪارروائي ۾ بچاءِ ڪرڻ ۾ ڪيل خرج ڪيس پارت جي، سنچت نديء يا حالت آносار راجيئه جي سنچت نديء مان ڏنو وچي)

(پ) پارت سرڪار يا راجيئه سرڪار هيٺ يا پارت ۾ ڪرائون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ سول حيٺيت ۾ نوکري ڪندڙ ڪنهن شخص کي ٿيل ايذاء سنبندي پيشن ملظ جي ڪنهن دعوا بابت، انجي رقم جي باري ۾ ڪنهن سوال بابت:

ء سندن حوالي ڪيل آهڙي ڪنهن بابت تي، بي ڪا بابت جا راشترپتي، يا حالت آносار راجيئه جو راجيپال سندن حوالي ڪري اُن تي، صلاح ڏيڻهه پبلک سروس ڪميشن جو فرض ٿيندو :

بشرطیک آکل پارت شیوائن بنسبت ئ پٹ سنگھ جي معاملن سان واسطو رکندڙ
پین شیوائن ئ عهدن بنسبت راشترپتی، ئ راجیه جي معاملن سان واسطو رکندڙ پین
شیوائن ئ عهدن بنسبت راجیپال، ونیم ٺاهی سگھندو جي اهي بابتون چاڻائين جن
ئ عام طرح، يا ڪنهن خاص قسم جي ڪیس ۾ يا ڪن خاص حالتن ۾ پبلڪ سروس
ڪمیشن سان صلاح ڪرڻ ضروري نه ٿيندو.

(۴) فقري (۳) ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه ڪري اهو ضروري نه ٿيندو ته آنوچید ۱۶
جي فقري (۴) ۾ نردیش ڪیل ڪو اُپبند ڪھڙي نموني ڪيو وڃي اُن بنسبت يا آنوچید
۲۳۵ جي اُپبندن کي ڪھڙي نموني اثرائتو بٽایو وڃي اُن بنسبت پبلڪ سروس ڪمیشن
سان صلاح ڪئي وڃي.

(۵) فقري (۳) جي پرنتوک هیٺ راشترپتیء يا راجیه جي راجیپال دواران ٺاهيل
سڀ ونیم، اهي ٺاهیما وڃن تنهن کان پوءِ جیترو ٿي سگھی اوترو جلد سنسد جي هرڪ
سدن يا راجیه جي وڏان مندل جي سدن يا هرڪ سدن آڳیان حالت آنسار، گھت
ئ گھت چوڏهن ڏينهن لاءِ رکيا ويندا ۽ سنسد جا ٻئي سدن يا راجیه جي وڏان مندل
جو سدن يا ٻئي سدن جنهن إجلاس ۾ اهي ائين رکيا وڃن ان درميان رد ڪرڻ يا
سداري طور جيڪي قيرقار ڪن انهن جي آڌين ٿيندا.

۳۲۱. پبلڪ سروس ڪمیشن جا ڪرتب وڌائڻ جو اختیار قاعدي دواران جوڙيل

سنسد جو يا حالت آنسار راجیه جي وڏان مندل جو پاس ڪیل ائکت، سنگھ
يا راجیه جي شیوائن بنسبت ئ پٹ ڪنهن مکاني اختیاري يا نگمت جماعت يا هيءَ
ڪنهن عام سنستا جي شیوائن بنسبت سنگھ پبلڪ سروس ڪمیشن يا راجیه پبلڪ
سروس ڪمیشن دواران وڌيڪ ڪرتب إستعمال ڪرڻ جو پرپند ڪري سگھندو.

۳۲۲. پبلڪ سروس ڪمیشن جو خرج

سنگھ يا راجیه پبلڪ سروس ڪمیشن جو خرج ڪمیشن جي ميمبرن يا عملی
کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جو ڳن پگهارن، پتن ۽ پيتشن سميت، پارت جي سنچت ندي،
يا حالت آنسار، راجیه جي سنچت نديءَ تي ذمي وڌو ويندو.

۳۲۳. پبلڪ سروس ڪمیشن جون رپورٽون

(۱) سنگھ ڪمیشن جو فرض ٿيندو ته راشترپتیء کي هر سال ڪمیشن جي ڪیل

ڪم جي باري ۾ رپورت پيش ڪري ۽ آهڙي رپورت ملڪ تي راشترپتي، اُنهن ڪيسن
بنسبت جي ڪي هجن تر جن ۾ ڪميشن جي صلاح ناقبولي ڪئي ويئي هجي، آهڙي
ناقبوليءَ لاءَ سببن جي سمجھائي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ اُن رپورت جو نقل سنند جي
هرهڪ سدن آڳيان رکائيندو.

(۲) راجيه ڪميشن جو فرض ٿيندو تم راجيه جي راجيپال کي هر سال ڪميشن جي
ڪيل ڪم جي باري ۾ رپورت پيش ڪري ۽ گڏيل ڪميشن جو فرض ٿيندو تم هرهڪ
راجيه چنهن جون ضرورتون گڏيل ڪميشن پوريون ڪري ٿي اُن جي راجيپال کي هر
سال اُن راجيه سنبنديءَ ڪميشن جي ڪم جي باري ۾ رپورت پيش ڪري، ۽ پنهي
مان هرهڪ حالت ۾ راجيپال آهڙي رپورت ملڪ تي اُنهن ڪيسن بنسبت جي ڪي
هُجحن تر جن ۾ ڪميشن جي صلاح قبول نه ڪئي ويئي هجي، آهڙي ناقبوليءَ جي
سببن جي سمجھائي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ اُن رپورت جو نقل راجيه جي ودان مندل
آڳيان رکائيندو.

پاگ چوڏهون - آلف

ڦرپيوُنل

۳۲۳. آلف. ڪاروباري تربيوُنل

(۱) سنسد قاعدي دواران پرپنڈ ڪري سگھندي ته سنگھ جي يا ڪنهن راجه جي يا پارت جي ڪيترا اندر ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اختياريءَ يا سرڪار جي مالڪيءَ يا طابطي واريءَ ڪنهن ڪارپوريشن جي معاملن سنپندي عامر شيوائڻ ۾ ۽ عهدن تي پيرتيءَ ۽ ُنهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوگريءَ جي شرطن پنسبيت تڪرارن ۽ فريادن جو ڪاروباري ٽربيونلن دواران نبيرو ڪيو وڃي يا ڪيس هلايو وڃي.

- (٢) فقری (ا) ہیٹ ناھیل قاعدو -

(أ) سنگه لاء کاروباری تربیونل هر هک راجیه لاء یا بن یا ودیک راجین
لاء هک آلگ کاروباری تربیونل بر پا گردن لاء پر بند کری سگهندو:

(ب) هرھک آھڙي ٿربيونل دواران استعمال ڪرڻ جوڳي حڪومت، اختيار
 (ي، آدبي، لاءِ سزا ڏڀط) جي، اختيار سميت)، اختيار چائائي سگھندوا

(ب) آهڙين ٿربيونلن دواران (مدت بندی ۽ ثابتین جي نيمن سميت) اختيار
ڪڻ واري سرشي، لاءِ پير پند ڪري سگهندو:

(پ) فقری (۱) ۴ نرديش ڪيل تڪرارن ۽ فريادن بنسبت سڀريئم ڪورٽ ج، آئُوحيد ۱۳۶ هيث حڪومت کان سواءِ سڀني ڪورٽن جي حڪومت هٿائي سگهندو؛

(پ) پربند ڪري سگهندو ته آهڙيءَ ٿربيونل جي برپا ٿيڻ کان يڪدم آهي
ڪنهن به ڪورٽ يا ٻيءَ اختياريءَ وٽ پيل ڪي به ڪيس جيڪي، جنهن مقدمي
جي ڪارڻ تي آهڙيون دعائين يا ڪارروايin جو آذار آهي اُهو جي ٿربيونل جي برپا
ٿيڻ کان پوءِ پيدا ٿيو هجئي ها ته آهڙيءَ ٿربيونل جي حڪومت اندر هجئي ها، اُهي
هه هئ آهڙيءَ ڪاروباري ٿربيونل کي، بدلي ڪيا وڃن،

(ت) راشبرپتیءَ دواران آنوجیئد ۱۷-پ جي فقري (۳) هيٺ ڪيل ڪو به حڪم رد ڪري يا سڏاري سگھندو

(ث) آهڙا وادو پرسنگک ۽ پريظامك پرپنڌ (فين بنسٽ پرپنڌن سمیت) درج ڪري سگھندو جي سنسد کي آهڙين ٿربيونلن جي اثرائي ڪاريه ڪرڻ لاء ۽ انهن دوارا، ڪيس، جلدی نيكال ڪرڻ لاء ۽ سندن حڪمن جي عمل م آڻڻ لاء ضروري لڳن.

(۳) هن آنجید جا اپیند هن سندان جي بئي ڪنهن اپيند ۾ يا اُن وقت عمل ۾ بئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪچ به هئط جي باوجود اثرائنا ٿيندا.

۳۲۳. ب ٻيبن بابتمن لاءِ تربيونل

(۱) مناسب وڏان مندل قاعدي دواران پرپند ڪري سگهندو ته فكري (۲) ۾ چاڻايل سڀئي يا ڪي بابتون جن بنسبت اُن وڏان مندل کي قاعدا ٺاهئ جو اختيار آهي، اُنهن بنسبت ڪن به تکرارن، فريادن يا گناهن جو تربيونلن دواران نبيرو ڪيو وڃي يا ڪيس هلايو وڃي.

(۲) فكري (۱) ۾ نرديش ڪيل بابتون هيئيون آهن، ڀديا -

(آ) ڪا ڊل وجھٽ، پڌٽ، اڳاڙٽ، عملی ڪرڻا

(ب) پرڏيهي نائي جي متاستا، ڪستم حدن جي آرپار آمدني، روانگي

(ب) ڪارخانه، مزورن جا تکرارا

(پ) آنجيد ۳۱۰۰۰ آلف ۾ ويڪيا موجب ڪنهن جائداد يا اُن ۾ ڪنهن حق جي راجيه طرفان حاصل ڪرڻا يا آهڙن ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻا يا اُنهن ۾ ڦيرقار ڪرڻ دواران يا ڪيتيه جي زمين جي حد بنديء دواران يا بئي ڪنهن طريقي دواران زمين سدارا

(پ) شهري ملڪيت جي حد بنديء

(ت) سنڌ جي هرڪ سدن يا راجيه جي وڏان مندل جي سدن يا هرڪ سدن جون چونڊون، پر آنجيد ۳۲۹، آنجيد ۳۲۹. آنجيد ۳۲۹. ۳۲۹ ۾ نرديش ڪيل بابتمن کي چڏي)

(ت) ڪادي جي شين (ڪادي جي تيلي پجن، تيلن سميت)، راشترپتي عام ظاهر نامي دواران هن آنجيد جي خيال ڪان ضروري شين طور ظاهر ڪري آهڙين ٻين شين جي پيدائش، ميسر ڪرڻا، پهچائڻا، ورج ڪرڻا، آهڙين شين جي قيمتن تي ظابطو رکڻا

(ت) مساواڙ، اُن کي نيمت ڪرڻا، ظابطي هيٺ رکڻا، قبضيداري، جا معاما جن ۾ آچي ويندا مالڪ مكان، مساواڙين جا حق، واسطا، مفاد،

(ث) پيتي فكري (آ) ڪان، (ت) ۾ چاڻايل بابتمن مان ڪنهن بنسبت قاعدين خلاف گناه، اُنهن بابتمن مان ڪنهن به بنسبت فيون،

(ث) پيتي فكري (آ) ڪان (ث) ۾ چاڻايل بابتمن مان ڪنهن سان پرسنگ

ڪا به بابت.

(سنودان (سدارو پنجھنتر) ائکت، ۱۹۹۳ جي قلم ۲ دواران (۵ فبروری ۱۹۹۳ کان) پيٽي فقرو (ت)
درج ڪيل ۽ پيٽي فقرا (ت) ۽ (ت) سداريل)

(۳) فقري (۱) هيٺ ناهيل قاعدو -

(آ) ٿربيونلن جا درجا برپا ڪرڻ لاءِ پرپند ڪري سگھندو،

(ب) هرڪ آهڙي ٿربيونل دواران استعمال ڪرڻ جوڳي حڪومت، اختيار

(بي) آدبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ جي اختيار سميت) ۽ اختياريون ڄاڻائي سگھندو،

(ب) آهڙين ٿربيونلن دواران (مُدت بندی ۽ ثابتین جي نيمن سميت) اختيار

ڪرڻ واري سرشتي لاءِ پرپند ڪري سگھندو،

(پ) آهڙين ٿربيونلن جي حڪومت اندر ايندڙ بابت مان سڀني يا ڪن

بنسبت سڀريم ڪورٽ جي آنوچيد ۱۳۶ هيٺ حڪومت کانسواءَ ۽ سڀني ڪورٽن جي
حڪومت هنائي سگھندو،

(ي) پرپند ڪري سگھندو تم آهڙي ٿربيونل جي برپا ٿيڻ کان يڪدم آهه

ڪنهن به ڪورٽ يا ٻيءَ اختياريءَ وٽ پيل ڪي به ڪيس جيڪي جنهن مقدمي جو

ڪارڻ آهڙين دعائين يا ڪارروايin جو آذار هُجئي، اهو جي ٿربيونل جي برپا ٿيڻ کان

پوءِ پئدا ٿيو هُجئي ها تم آهڙيءَ ٿربيونل جي حڪومت اندر هُجئي ها، اهي هرڪ
آهڙي ٿربيونل کي بدلي ڪيا وجئن،

(ت) آهڙا وادو، پرسنگ ۽ پريٽامڪ پرپند (فين بنسبت پرپندن سميت)

درج ڪري سگھندو جي مناسب وڏان مندل کي آهڙين ٿربيونلن جي آثرائي ڪاريه

ڪرڻ لاءِ ۽ انهن دواران ڪيس جلدی نيكال ڪرڻ لاءِ ۽ سندن حڪمن جي عمل ۾
آڻڻ لاءِ ضروري لڳن.

(۴) هن آنوچيد جا اڀنڊ هن سنودان جي ٻئي ڪنهن اڀنڊ ۾ يا اُن وقت عمل
۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪچ به هئڻ جي باوجود آثرائتا ٿيندا.

سمجھائي - هن آنوچيد ۾، ڪنهن بابت سنبندhi، 'مناسب وڏان مندل' جي
معني آهي حالت آносار سندس يا ڪنهن راجيئه جو وڏان مندل جيڪو پاڳ يارهين
جي اڀنڊن پرمائي آهڙيءَ بابت بنسبت قاعدو ناهئ ڦا سمرث هُجئي.

پاگ پندرهون

چوندون

۳۲۳. چوندن جي نظردانی، هدایت کاري ئ ظابتو چوند ڪميشن جي
حوالی ڪيا ويندا

(۱) هن سنودان هيٺ ٿيندڙ سند جي ئ هرھڪ راجيه جي وڏان مندل جي سڀني
چوندن لاءِ ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ ئ چوندن ڪرائڻ جي ئ راشترپتي ئ اُپ
راشترپتيءَ جي عهدين جي چوندن جي نظردانی، هدایت کاري ئ ظابتو هڪ ڪميشن
(هن سنودان ۾ چوند ڪميشن طور نرديش ڪيل) جي حوالی ڪيا ويندا.

(۲) چوند ڪميشن ۾ مکيء چوند ڪمشنر ئ راشترپتي وقت به وقت مقرر ڪري اوtri
سنکيا ۾ بيا چوند ڪمشنر جي هوندا ته ٿيندا ئ مکيء چوند ڪمشنر ئ بین چوند
ڪمشنرن کي، هن خيال کان ڦاهيل سند دوازان ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌن جي آذين،
راشترپتيءَ دواران مقرر ڪيو ويندو.

(۳) بيو ڪو چوند ڪمشنر ائين مقرر ٿئي ته مکيء چوند ڪمشنر چوند ڪميشن جي
چيئرمن طريقي ڪم ڪندو.

(۴) لوڪ سيا جي ئ هرھڪ راجيه جي وڏان سيا جي هرھڪ عام چوند کان آڳ
ءَ هرھڪ راجيه سيا واري راجيه جي ان سيا جي پهرين عام چوند ئ تنهن کان پوءِ
هرھڪ به سالي چوند کان آڳ راشترپتي، چوند ڪميشن سان صلاح ڪرڻ بعد، چوند
ڪميشن کي فقري (۱) هيٺ ڪميشن کي بخشيل ڪرتب ادا ڪرڻ ۾ مدد ڪرڻ لاءِ
پاڻ ضروري سماجي ايترا پراديشڪ ڪمشنر به مقرر ڪري سگهندو.

(۵) سند دواران ڦاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپبنڌن جي آذين، چوند ڪمشنرن ئ
پراديشڪ ڪمشنرن جي نوڪريءَ جا شرط ئ عهدي جو مدو راشترپتي نيم دواران ڦهرائي
اهي ٿيندا.

بشرطڪ مکيء چوند ڪمشنر کي پنهنجي عهدي تان فقط سڀريئم ڪورٽ جي
جج جهڙي نموني ئ آهڙن سببن ڪري عهدي تان هتائي سگهبو ئ مکيء چوند ڪمشنر
جي نوڪريءَ جي شرطن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ کيس نقصان ٿئي آهڙي ڦيرقار
نه ڪئي ويندي :

وڌيڪ بشرطڪ ٻئي ڪنهن چوند ڪمشنر يا پراديشڪ ڪمشنر کي مکيء چوند

ڪمشنر جي سفارش کان سواء عهدي تان هتايون نه ويندو.

(٦) راشترپتي يا راجيه جو راجيپال، چوند ڪميشن آهڙو عرض ڪري ته چوند ڪميشن کي يا پراديشڪ ڪمشنر کي فكري (١) هيٺ چوند ڪميشن کي بخشيل ڪرتب آدا ڪرڻ لاءِ ضروري هجي آهڙو عملو ميسر ڪندو.

٣٢٥. ڏرم، نسل، ذات يا جنس جي بنیاد تي ڪو به شخص ووٽرن جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ اٻ لائق نم ٿيندو ۽ خاص ووٽرن جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ دعوا نم ڪري سگهندو

سنڌ جي هرڪ سدن يا راجيه جي وڏان مندل جي سدن يا هرڪ سدن جي چوند لاءِ هرڪ کيتري تک لاءِ هڪ عام. ووٽرن جي ياداشت ٿيندي ۽ ڪوبه شخص فقط ڏرم، نسل، ذات يا جنس يا انهن مان ڪنهن جي بنیاد تي آهڙيءَ ياداشت ۾ شامل ٿيڻ لاءِ اٻ لائق نه ٿيندو يا آهڙيءَ ڪنهن تک لاءِ ڪنهن خاص ووٽرن جي ياداشت ۾ شامل ٿيڻ لاءِ دعوا نه ڪندو.

٣٢٦. لوڪ سڀا ۽ راجيون جي وڏان سڀائن لاءِ چونڊون بالغ کي ووت جي حق جي آزار تي ٿينديون

لوڪ سڀا ۽ هرڪ راجيه جي وڏان سڀا جون چونڊون بالغ کي ووت جي حق جي آزار تي ٿينديون، مطلب ته هرڪو شخص جيڪو پارت جو ناڳرڪ آهي ۽ جيڪو مناسب وڏان مندل جي ٺاهيل قاعدي دواران يا آن هيٺ هن خيال کان مقر ڪئي وڃي آن تاريخ تي آرڙهن سالن کان گهٽ عمر جو نه آهي ۽ جيڪو هن سنودان يا مناسب وڏان مندل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي هيٺ پئي نموني نواسي نه هئڻ، اٻ سالر دماغ جي، ڏوهه يا رشوت خوري يا بي قاعدي هلت سبب اٻ لائق نه آهي، اهو آهڙيءَ ڪنهن چوند ۾ ووٽر طور رجسٽر ٿيڻ لاءِ حقدار ٿيندو.

سنودان (سدارو ايڪھٽ) ائڪت ١٩٨٨ جي قلم ٢ دواران 'ايڪيئن سالن' جي بدران 'آرڙهن سالن' درج ڪيل)

٣٢٧. وڏان مندلن جي چونڊن بنسٽ پرپند ڪرڻ جو سنڌ جو آختيار هن سنودان جي اُپيندن جي آڌين، سنڌ وقت به وقت قاعدي دواران سنڌ جي هرڪ سدن يا راجيه جي وڏان مندل جي سدن يا هرڪ سدن جي چونڊن سنڀندڻ يا واسطو رکندڙ سڀني بابتني بنسٽ پرپند ڪري سگهندڻ جنهن ۾ ووٽرن جون

یاداشتون ناههٽ، تکن جون حدون مقرر ڪرڻ ئهڙي سدن يا سدن جي پوري طرح جوڙڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ ضروري بيون سڀ بابتون آچي وڃن ٿيون.

۱۲۸. راجیه جی وڈاں مندل جو اُن وڈاں مندل جی چونڊن بنسبت پرپنڈ
کرڻ جو اختیار

هن سنوڏان حي اُپنندن جي آڏين، ئه جيٽري قدر اُن باري ۾ سنند دواران پرپنڌ نه ڪيو ويو هُجئي، راجهه جو وڏان مندل وقت به وقت قاعدي دواران اُن راجهه جي وڏان مندل جي سدن يا هرهڪ سدن جي چونڊن سنپنڌي يا واسطو رکنڌڙ سڀني بابتن بنسبيت پرپنڌ ڪري سگهندو جنهن ۾ ووٽرن جون ياداشتون تيار ڪرڻه ئه هئي سدن يا سدن کي پوري طرح جوڙڻ جي خاطري ڪرڻه لاءِ ضروري پيون سڀ بابتون آهي وڃن ٿيون.

۲۹۰. چونجن جی بابتن ڪورٽن دواڻا ن دست آندازی ٿي رو ڪ

هن سنودان م چیل کنهن به ڳالهه جي باوجوده.

(أ) تکن جون حدون مقرر ڪرڻ يا آهڙن تکن کي جايون ورجي ڏيڻ سنبندي آنوچيد ۳۲۸ يا آنوچيد ۳۲۲ هيٺ ناهيل يا نهيل چئجي آهڙي ڪنهن قاعدي جي جائزگيءَ تي ڪنهن به ڪورٽ م اعتراض اٿاريون نه ويندو

(ب) سنند جي هر سدن يا راجيه جي وڏان مندل جي سدن يا هر سدن جي چوند بابت ڪو به اعتراض نه اٿاريyo ويندو سوء چوند عريضيءَ دواران جا مناسب وڏان مندل جي ناهيل ڪنهن قاعدي دواران يا آن هيڪ پرپند ڪيل هُجji آن اختياريءَ کي ۽ آن نموني پيش ڪئي ويendi.

٢٩٣-ألف.

ڪن ور گن سنپندڻي خاص پربند

۳۳۰. لوک سپا ۾ آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين لاءِ جايون
محفوظ رکن

(۱) لوک سپا ۾ هيئين لاءِ جايون محفوظ رکيون وينديون -

(آ) آنسوچت جاتيون،

(ب) آسام جي خود اختيار ضلعن جي آنسوچت جن جاتين کان سوا ٻيون
آنسوچت جن جاتيون، ۽

(پ) آسام جي خود اختيار ضلعن جون آنسوچت جن جاتيون.

(سنداڻ (سدارو ايڪونجاھ) ائڪٽ، ۱۹۸۳ ۳ قلم ۱۶ جون ۱۹۸۶ کان) پيلی فقري (ب) جي
بدران درج ڪيل)

(۲) فقري (۱) هيٺ آنسوچت جاتين يا آنسوچت جن جاتين لاءِ ڪنهن راجيه
يا سنگهه کيترا ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جو پرمائڻي سگهي اوترو لوک
سپا ۾ اُن راجيه يا سنگهه کيترا کي ورچيل جاين جي ڪل سنکيا سان ايترو ٿيندو جيترو
راجيه يا سنگهه کيترا ۾ آنسوچت جاتين جي يا راجيه يا سنگهه کيترا ۾ يا راجيه يا
سنگهه کيترا جي پاڳي ۾، حالت آنسار، آنسوچت جن جاتين، جن جي بنسبت جايون
هن نموني محفوظ رکيون وڃن، تن جي آدمشماريءَ جو راجيه يا سنگهه کيترا جي ڪل
آدمشماريءَ سان هنجي.

(۳) فقري (۲) ۾ ڪا به ڳالهه هئڻ جي باوجود، آسام جي خود اختيار ضلعن جي
آنسوچت جن جاتين لاءِ لوک سپا ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جو پرمائڻ اُن راجيه
کي ورچيل ڪل جاين جي سنکيا سان اُنهن خود اختيار ضلعن جي آنسوچت جن جاتين
جي آدمشماريءَ جي راجيه جي ڪل آدمشماريءَ جي پرمائڻ کان گهٹ نه ٿيندو.

سمجهائي - هن آنچيد ۾ آنچيد ۳۳۲ ۾ محاوري 'آدمشماريءَ' جي معني
آهي ته آڳين آخرين جن گٻنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماريءَ جنهن جا متعلق انجئه
شائع ڪيا ويا هنجن:

بشرطيڪ هن سمجهائي ۾ آڳين آخرين جن گٻنا جنهن جا متعلق انجئه شائع

ڪيا ويا هُجُن اُن جو نرديش جيستائين ۲۰۰۰ سال کانپوءِ پهرين جن گُلنا جا متعلق انگه شایع ٿين تيستائين، ۱۹۷۱ جي جن گُلنا ڏانهن سماجهيو ويندو.

۱۳۳. لوک سیا ۾ ائنگلو اندين جاتيءَ جو عيوضيپڻو

انوچيد ۸۱ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشترپتي جي ان رايي جو هُجُي ته لوک سیا ۾ ائنگلو اندين جاتيءَ جو عيوضيپڻو ڪافي نه آهي ته هو اُن جاتيءَ جا لوک سیا ۾ بن کان وڌيڪ نه ايترا ميمبر ٿاقي سگهندو.

۱۳۴. راجين جي ودان سڀائين ۾ آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکظ

(۱) هر ڪنهن راجيه جي ودان سیا ۾ آنسوچت جاتين لاءِ آسام جي خود اختيار ضلعن جي آنسوچت جن جاتين کان سوا ٻين آنسوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکيون وينديون.

(سنداں (سدارو ایكونجاھ) ائکت، ۱۹۸۳ قلم ۳ دواران (۱۶ جون ۱۹۸۶ کان) سداريل)

(۲) آسام راجيه جي ودان سیا ۾ خود اختيار ضلعن لاءِ به جايون محفوظ رکيون وينديون.

(۳) فكري (۱) هيٺ ڪنهن راجيه جي ودان سیا ۾ آنسوچت جاتين يا آنسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا جو پرماظ ودان سیا ۾ ودان سیا جي جاين جي ڪل سنکيا سان جيترو ٿي سگهي اوترو، ٿيندو جيترو راجيه ۾ آنسوچت جاتين جو، يا راجيه ۾ يا راجيه جي پاڳي ۾ حالت انوسار آنسوچت جن جاتين جو، جن جي بنسبت جايون هن نموني محفوظ رکيون وچن تن جي آدمشماريءَ جو راجيه جي ڪل آدمشماري سان هُجُي.

(۳.آلف) فكري ۳ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنم ۲۰۰۰ کان پوءِ ڪيل پهرين جن گُلنا جي آدار تي، آروڻاچل پرديش، ميگھالي، مزورم ۽ ناگالاند راجين جي ودان سڀائين ۾ جاين جي سنکيا جي انوچيد ۱۷۰ جي اذين وري ملائي بھارڻ جي اثردار ٿيڻ تائين، جيڪي جايون اهڙي ڪنهن راجيه جي ودان سیا ۾ آنسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکيون وينديون اُهي.

(آ) جيڪڏهن سنداں (سدارو ستونجاھ) ائکت، ۱۹۸۷ جي لاڳو ٿيڻ جي تاريخ تي اهڙي راجيه جي موجود ودان سیا ۾ (جننهن کي هن کانپوءِ موجود ودان سیا چيو ويو آهي) سڀ جايون آنسوچت جن جاتين جي ميمبرن دواران

پریل آهن تر، هڪ جاء کي چڏي سڀ جاپون ٿينديون،

(ب) ڪنهن به بીءَ حالت ۾ اوتريون جايون ٿينديون جن جي سنکيا جو پرمائڻ، جاين جي ڪل سنکيا جي ان پرمائڻ کان گهت نه ٿيندو جيڪو موجود وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جي (متى چيل تاريخ تي جئن موجود) سنکيا جو پرمائڻ موجود وڌان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا سان آهي.

(سنودان (سڏارو ستونجاه) ائڪت، ۱۹۸۷ قلم ۲ دواران (۱۳ سڀتمبر ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

(۳.ب) فقري (۳) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سن ۲۰۰۰ ڪانپوءِ ڪيل پھرین جن گُٹنا جي آذار تي، ترپورا راجيه جي وڌان سڀا ۾ جاين جي سنکيا جي، انوچيد ۱۷۰ جي اڏين وري ملائي بيهاڻ جي اثردار ٿيٺ تائيں جيڪي جايون ان وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ ڪيون وينديون اهي جايون اوتريون هونديون جن جي سنکيا جو پرمائڻ، جاين جي ڪل سنکيا جي اُن پرمائڻ کان گهت نه هوندو جيڪو موجود وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جي، (سنودان (سڏارو ٻاهتر) ۱۹۹۲ جي لاڳو ٿيٺ جي تاريخ تي جئن موجود سنکيا جو پرمائڻ متى چيل تاريخ تي اُن وڌان سڀا ۾ جاين جي ڪل سنکيا سان آهي.

(سنودان (سڏارو ٻاهتر) ائڪت، ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران (۵ دسمبر ۱۹۹۲ کان) درج ڪيل)

(۴) آسام راجيه جي وڌان سڀا ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع لاءِ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا اُن وڌان سڀا ۾ ڪل جاين جي سنکيا اُن ضلع جي آدمشماريءِ جي راجيه جي ڪل آدمشماريءِ سان پرمائڻ کان گهت نه ٿيندي.

(۵) آسام جي ڪنهن خود اختيار ضلع لاءِ محفوظ رکيل جاين جي تڪن ۾ اُن ضلع کان ٻاهر واري ڪا به ايراضي شامل نه ٿيندي.

(۶) ڪو به شخص جو آسام راجيه جي ڪنهن خود اختيار ضلع جي ڪنهن انوسوچت جن جاتيءِ جو ميمبر نه آهي اهو اُن ضلع جي ڪنهن به تڪ مان راجيه جي وڌان سڀا لاءِ چونڊجي لاءِ لائڻ نه ٿيندو.

۱۳۳. راجين جي وڌان سڀائين ۾ آئنگلو إندين جاتيءِ جو عيوضبيپڻو

انوچيد ۱۷۰ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جو راجيبال جي ان رايي جو هنجي ته راجيه جي وڌان سڀا ۾ آئنگلو إندين جاتيءِ جاتيءِ کي عيوضبيپڻو ملڪ ضروري آهي اُن ۾ ڪافي عيوضبيپڻو ڪونه اٿس ته هو وڌان سڀا ۾ اُن جاتيءِ جو هڪ ميمبر ٿاقي سگهندو.

٣٣٤. جایون محفوظ رکٹ ۽ خاص عیوضیپیٹو پنجاھ سالن کان پوءِ بند ٿيڻ

هن ڀاڳه جي آڳه ڏنل اُپيندن ۾ ڪچ به هئٹ جي باوجود.

(آ) آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين لاءِ لوک سیا ۾ ۽ راجین جي وڏان سیائن ۾ جایون محفوظ رکٹ، ۽

(ب) آئنگلو اندين جاتي ۽ جي لوک سیا ۾ ۽ راجين جي وڏان سیائن ۾ ٿاقجيٽ دواران عیوضیپیٹي،

سنپنڌي هن سنوڏان جا اُپيند هن سنوڏان جي شروعات کان پنجاھ سالن جي مُدت پوري ٿي ۽ رائتا ٿيڻ بند ٿيندا:

بشرطيڪ هن آنچيد ۾ چيل ڪچ به لوک سیا ۾ يا راجيه جي وڏان سیا ۾ ڪنهن به عیوضیپیٹي کي اُن وقت هستي ۽ سدن يا وڏان سیا جي حالت آنسار برخاست ٿيڻ تائين آثر نه ڪندو.

(سنوڏان (سڏارو پاهت) آئڪت، ۱۹۸۹ جي قلم ۲ دواران (۲۰ دسمبر ۱۹۸۹ کان) 'چاليه سالن' جي بدران 'پنجاھ سالن' درج ڪيل)

٣٣٥. آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين جون نوڪريين ۽ عهدن لاءِ دعائون

سنگه جي يا ڪنهن راجيه جي ڪاروبار سنپنڌي نوڪريين ۽ عهدن تي مقرري ڪرڻ ۾ آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين جي ميمبرن جون دعائون ڪاروبار ۾ قابل ڪاري چالو رکٹ سان موافق رهي خيال ۾ آنديون وينديون.

٣٣٦. ڪن نوڪريين ۾ آئنگلو اندين جاتي ۽ لاءِ خاص پرپنڌ

(آ) هن سنوڏان جي شروعات کان پوءِ پهرين ٻن سالن درميان سنگه جي ريلوي، ڪسٽر، ٿپال ۽ تارشيوائين ۾ عهدن تي آئنگلو اندين جاتي ۽ جي ميمبرن جون مقرريون ۱۵ آگسٽ ۱۹۳۷ کان يڪدم آڳ واري ساڳئي آزار تي ڪيون وينديون.

پوءِ ايندڙ هر ٻن سالن جي مدت درميان اُن جاتي ۽ جي ميمبرن لاءِ متين شيوائين ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنکيا يڪدم آڳ جي ٻن سالن مدت درميان هن نموني محفوظ رکيل سنکيا کان لڳه ڀڳه جيترو ٿي سگهي، ڏهه ٿڪا گهت ٿيندي:

بشرطيڪ هن سنوڏان جي شروعات کان ڏهن سالن جي پچاڙيءَ تي آهڙيون سڀ

محفوظگيون بند ٿينديون.

(۲) فقري (۱) ۾ ڪچ به اُن فقري هيت آئنگلو اندين جاتي لاء محفوظ رکيل عهden کان سواء يا اُنهن کان وڌيڪ عهden تي اُن جاتي جي ميمبرن جي مقرريه تي روڪ نه وجنهندو جي آهڙا ميمبر گُل ۾ ٻين جاتين جي ميمبرن جي پيت ۾ مقرر ٿيڻ لائق لڳن.

۳۷. آئنگلو اندين جاتي جي فائدي لاء تعليمي گرانت بحسب خاص پربند

هن سنودان جي شروعات کان پوء پھرین ٽن مالي سالن درميان سنگه دواران ۽ هرڪ راجيه دواران آئنگلو اندين جاتي جي فائدي لاء تعليم بحسب ۲۱ مارچ ۱۹۶۸ تي پوري ٿيندر مالي سال ۾ ڏنل هيون اوتريون ساڳيون گرانتون، ڪي به هجن تر ڏنيون وينديون.

پوء ايندر هر ٽن سالن جي مدت درميان گرانتون يڪدم آڳ واري ٽن سالن جي مدت درميان گرانتون کان ڏه ٽڪا گهت ٿي سگهنديون :

بشرطيڪ هن سنودان جي شروعات کان ڏهن سالن جي پچاڙيءَ تي آهڙيون گرانتون، جيتری قدر اُهي آئنگلو اندين جاتي لاء خاص رعایت هجن، بند ٿينديون

وڌيڪ بشرطيڪ ڪنهن به تعليمي سنتا کي هن آلوچيد هيت ڪا به گرانت وٺڻ جو حق، اُن ۾ سالياني داخلائن جا گهت ۾ گهت چاليه ٽڪا آئنگلو اندين جاتي کانسواء ٻين جاتين جي ميمبرن لاء ميسر نه ڪيا وڃن تيستائين نه رهندو.

۳۸. آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين لاء راشريه ڪميشن

(۱) آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين لاء هڪ ڪميشن هوندي جيڪا راشريه آنسوچت جاتي ۽ آنسوچت جن جاتي ڪميشن جي نالي سان جاتي ويندي.

(۲) سنسد دوران ان لاء ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي اپبندن جي آدين رهند، ڪميشن هڪ سڀاپتي، هڪ اُپ سڀاپتي ۽ ٻين پنجن ميمبرن سان ٺهنديءَ اهڙيءَ ريشت مقرر ڪيل سڀاپتي، اُپ سڀاپتي ۽ ٻين ميمبرن جي شيوا جا شرط، عهدي جو مدو اهو ٿيندو جيڪو راشريپتي قاعدي دواران مقرر ڪري.

(۳) راشريپتي پنهنجي صحيءَ مهر لڳ حڪم دواران ڪميشن جي سڀاپتي، اُپ سڀاپتي ۽ ٻين ميمبرن کي مقرر ڪندو.

(۴) ڪميشن کي پنهنجو سرشنو نيمت ڪرڻ جو اختيار هوندو.

(۵) ڪميشن جو اهو فرض رهندو ته -

(ا) آنسوچت جاتين ئ آنسوچت جن جاتين لاء هن سنودان يا اُن وقت لاڳو
ڪنهن ٻئي قاعدي يا سرڪار جي ڪنهن حڪم هي اذين محفوظگيء سان واسطيدار
اپيندن بابت سيني وشين جي ڇند ڇاڻ ڪري ئ آنهن جي نگرانی ڪري ئ محفوظگيء
سان واسطيدار اپاون جي عمل جي ملھ ڪٿ ڪري;

(ب) آنسوچت جاتين ئ آنسوچت جن جاتين کي سندن اذكارن ئ محفوظگيء
جي اپاون کان مڪروم رکڻ بابت شڪايتن جي جاچ ڪري;

(ٻ) آنسوچت جاتين ئ آنسوچت جن جاتين جي سماجڪ ئ آرٿڪ وڪاس
جي ڀوناپرگريا ۾ يائڻ وئي ئ صلاح ڏئي ئ سنگهء ڪنهن راجيه جي اذين سندن
وڪاس جي واذراري جي ملھ ڪٿ ڪري;

(پ) محفوظگيء سان واسطيدار اپاون جي عمل بابت هر سال ئ اهڙن پين
وقتن تي جيئن ڪميشن نيك سمجھي راشترپتيء کي رپورت پيش ڪري،

(ڀ) اهڙين رپورتن ۾ آنهن اپاون بابت جيڪي محفوظگيء جي اثردار عمل
لاء سنگهء يا ڪنهن راجيه دواران ڪرڻ کپن آنهن بابت ئ آنسوچت جاتين ئ آنسوچت
جن جاتين جي بچاء، ڪلياڻء سماجڪ - آرٿڪ وڪاس لاء اپاون بابت سفارشون ڪري؛

(ٿ) اهڙا ٻيا ڪاريه ڪري جن جو واسطو آنسوچت جاتين ئ آنسوچت جن
جاتين جي بچاء، ڪلياڻ، وڪاس، واذراري سان آهي ئ جيڪي راشترپتي نيم دواران،
سنند جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي اذين رهندى، کين سونپي.

(٦) اهڙيون سڀ رپورتون راشترپتي سنند جي هر ڪ سدن آڳيان پيش ڪرايند
جننهن سان گڏ ڪ ياداشت به هوندي جنهن ۾ سنگهء سان واسطيدار سفارشن تي ڪيل
يا رٿيل ڪارروائيء جيڪڏهن ڪي اهڙيون سفارشون آهن جيڪي منظور نه ڪيون
ويون آهن ته آنهن جي نا منظوريء جا سبب، سمجھايل هوندا.

(٧) جتي اهڙي ڪا رپورت يا ان جو ڪو يائڻ ڪنهن اهڙي وشيه سان واسطيدار
آهي جنهن جو ڪنهن راجيه سرڪار سان سنبنڌ آهي ته اُن جو نقل اُن راجيه جي راجيباڻ
ڏانهن موڪليو ويندو جيڪو ان کي راجيه جي وڌان مندل آڳيان پيش ڪرايند جنهن
سان گڏ ڪ ياداشت به هوندي جنهن ۾ راجيه سان واسطيدار سفارشن تي ڪيل يا
رٿيل ڪارروائيء جيڪڏهن ڪي اهڙيون سفارشون هونديون جيڪي منظور نه ڪيون
ويون آهن ته آنهن جي نا منظوريء جا سبب، سمجھايل هوندا.

(٨) ڪميشن کي فكري (٥) پيٽي فكري (أ) ۾ چاڻايل ڪنهن وشيه جي تحقيقات ڪرڻ وقت يا پيٽي فكري (ب) ۾ چاڻايل ڪنهن معاملي جي باري ۾ حاج ڪرڻ وقت، خاص ڪري هيٺ چاڻايل وشين جي بازي ۾، اهي سڀ اختيار حاصل هوندا جيڪي معاملي تي ويچار ڪرڻ وقت سِول ڪورت کي آهن، يعني اٿه:-

(أ) ڀارت جي ڪنهن به پاڳي مان ڪنهن به ماڻهوءَ تي سمن ڪڍڻ، حاضر ڪرائڻ، هن جي قسم نامي، قسم جي آدار تي ڪائنس پچا ڪرڻ،

(ب) ڪوبه دستاويز ظاهر، پيش ڪرائڻ،

(ب) قسم نامي تي شاهدي وٺڻ،

(پ) ڪنهن ڪورت يا آفيس مان سرڪاري رڪارد يا ان جي نقل جي گھر،

ڪرڻ،

(پ) شاهدن، دستاويزن جي حاج لاءِ ڪميشن جاري ڪرڻ،

(ت) ڪو به بيو وشيه جيڪو راشترپتي نيم دواران مقرر ڪري.

(٩) سنگه، هرڪ راجيه سرڪار آنسوچت جاتين، آنسوچت جن جاتين تي اثر ڪندڙ نيتيءَ جي سڀني مهم وشين بابت ڪميشن سان صلاح ڪندڻ،

(١٠) هن آنجيديد ۾ آنسوچت جاتين، آنسوچت جن جاتين جي نرديش جو مطلب اهو سمجھيو ويندو ته اُن ۾ راشترپتي، آنجيديد ٣٢٠ جي فكري (١) هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن جي رپورت ملڪ تي حڪم دواران چاڻائي اهي پيا پنتي پيل ورگ، آئنگلو اندين جاتي، انهن جو نرديش به آچي وڃي ٿو.

(سنودان (سدارو پنجھن) ائڪ، ١٩٩٠ جي ٢٠ مارچ ١٩٩٢ کان) درج ڪيل،وري انگ ڏلن).

٣٩. سنگه جو آنسوچت ايراضين جي ڪاروبار، آنسوچت جن جاتين جي بھبوديءَ جي بابتني تي ظابطو

(١) راشترپتي آنسوچت ايراضين جي ڪاروبار، راجين ۾ آنسوچت جن جاتين جي بھبوديءَ بابت رپورت ڪرڻ لاءِ هڪ ڪميشن حڪم دواران ڪنهن به وقت مقرر ڪري سگهندو، هن سنودان جي شروعات کان ڏه سال پورا ٿيڻ تي مقرر ڪندو.

اُهو حڪم ڪميشن جو جوڙجي، اختيار، سرشتو صاف چاڻائي سگهندو، راشترپتي ضروري يا صلاح پيريا سمجھي اهڙا پرسنگ يا آنسنگ پربند اُن ۾ هوندا.

(٢) سنگه جو عملی اختيار راجيه کي راجيه ۾ آنسوچت جن جاتين جي بھبوديءَ

لاء ضروري هدایت ۾ چاڻايل رٿون ثاھڻ لاء عمل ۾ آڙن لاء هدایتون ڪرڻ تائين پهچندو.

۳۰. پنتي پيل ورگن جون حالتون تپاسٽ لاء ڪميشن مقرر ڪرڻ

(۱) راشترپتي، پارت جي کيترا اندر سماجڪ ئ تعليمي طرح پنتي پيل ورگن جي حالتن جي ئ جيڪي تکليفون هو ڀوڳي رهيا آهن اُنهن جي تپاس ڪرڻ لاء ئ اهي تکليفون دور ڪرڻ ئ هنن جي حالت سُذارڻ لاء سنگه يا ڪنهن راجيه دواران ڪھڙا اپاء ڪرڻ گهرجن اُن باري ۾ اُن پريوجن لاء سنگه يا راجيه دواران ڪھڙيون گرانتون ڏيڻ گهرجن ئ ڪھڙن شرطن جي اُدين اهي گرانتون ڏيڻ گهرجن اُن باري ۾ سفارشون ڪرڻ لاء حڪم دواران، پاڻ نيك سمجهي اُنهن شخصن جي نهيل، هڪ ڪميشن مقرر ڪري سگهندو ئ اهو ڪميشن مقرر ڪرڻ وارو حڪم ڪميشن دواران پيريوي ڪرڻ وارو سرشتو صاف چاڻايندو.

(۲) اهڙي مقرر ٿيل ڪميشن کيس حوالي ٿيل بابتن ۾ تپاس ڪندي ئ راشترپتيءَ کي رپورت پيش ڪندي، جنهن ۾ کيس مليل حقيقتون چاڻايل هونديون ئ پاڻ نيك سمجهي اهي سفارشون ڪيل هونديون.

(۳) راشترپتي ائين پيش ڪيل رپورت جو نقل اُن تي ڪنيل قدم جي سمجھائي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ سنسد جي هرڪ سدن اڳيان رکائيندو.

۳۱. آنوسوچت جاتيون

(۱) راشترپتي، ڪنهن راجيه يا سنگه کيترا بنسبيت، جي راجيه آهي ته اُن جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد عام ظاهر نامي دواران اهي جاتيون، نسل يا جن جاتيون يا جاتين، نسلن يا جن جاتين جا اهي ڀاڻا يا اُنهن اندر اهي گروپ چاڻائي سگهندو جيڪي هن سندوان جي پريوجن لاء اُن راجيه يا سنگه کيترا سنبندوي حالت آносار، آنوسوچت جانيون سمجھيون وينديون.

(۲) سنسد قاعدي دواران فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ چاڻايل آنوسوچت جاتين جي لست ۾ ڪا به جاتي، نسل يا جن جاتي يا ڪنهن جاتيءَ، نسل يا جن جاتيءَ جو ڀاڻو يا اُن اندر گروپ کي شامل ڪري يا اُن مان ڪيدي سگهندوي، پر متي چيل آهي تنهن کان سوء اُن فقري هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڪنهن پوءِ جي ظاهر نامي دواران قيرقار نه ڪئي ويندي.

٣٣٢. آنوسوچت جن جاتيون

(۱) راشترپتي، ڪنهن راجيه يا سنجھه کيتر بنسبت ئه جي راجيه آهي ته اُن جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد، عام ظاهر نامي دواران، اُهي جن جاتيون يا جن جاتي فرقا يا جن جاتين يا جن جاتي فرقن جا پاڳا يا اُنهن اندر گروپ چائائي سگھندو، جيڪي هن سنودان جي پريوجن لاءِ اُن راجيه يا سنجھه کيتر سنپنددي، حالت آنسار، آنوسوچت جن جاتيون سمڳھيون وينديون.

(۲) سنسد قاعدي دواران فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ چاڻايل آنوسوچت جن جاتين جي لست ۾ ڪا به جن جاتي يا جن جاتي فرقو يا ڪنهن جاتي يا جن جاتي فرقني جو پاڳو يا اُن اندر گروپ کي شامل ڪري يا اُن مان ڪيو سگھنددي، پر مٿي چيل آهي تنهن ڪانسواءِ اُن فقري هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڪنهن پوءِ جي ظاهر نامي دواران ڦيرقار نه ڪئي ويندي.

سرکاري ٻولي

آڌياءُ پھريون

سنگھ جي ٻولي

۳۲۳. سنگھ جي سرکاري ٻولي

(۱) سنگھ جي سرکاري ٻولي ديوناگري لپيءَ ۾ هندی ٿيندي.

سنگھ جي سرکاري پريوچن لاءِ ڪم آڻڻ وارن انگن جو روپ پارتى انگن جو
انتر راشتري روپ ٿيندو.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، هن سنودان جي شروعات
کان پندرهن سالن جي مدت لاءِ سنگھ جي آنهن سڀني سرکاري پريوچن لاءِ انگريزي
ٻولي ڪم آڻڻ چالو رکيو ويندو جن لاءِ آهڙي شروعات کان يڪدم آڳ آها ڪم آندى
ويندي هئي :

بشرطیڪ اُن مدت درميان راشتري پوري ڪم دواران سنگھ جي ڪنهن سرکاري
پريوچن لاءِ انگريزي ٻوليءَ سان گڏ هندى ٻوليءَ پارتى انگن جي انتر راشتري روپ
سان گڏ انگن جو ديوناگري روپ ڪم آڻڻ جي اختياري ڏيئي سگهندو.

(۳) هن آنوچيد ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنند قاعدي دواران پندرهن
سالن جي اُن مدت کان پوءِ

(أ) انگريزي ٻوليءَ جي، يا

(ب) ديوناگري روپ ۾ انگن جي،

قاعدي ۾ چاڻايل هجن آهڙن پريوچن لاءِ ڪم آڻڻ لاءِ پربند ڪري سگهندى.

۳۲۴. سرکاري ٻوليءَ بابت ڪميشنءَ سنند جي ڪاميٽي

(۱) راشتري پوري هن سنودان جي شروعات کان پنج سال پورا ٿيڻ تيءَ تنهن
کان پوءِ آهڙي شروعات کان ڏه سال پورا ٿيڻ تيءَ، ڪم دواران هڪ ڪميشن جوڙيندو
جنهن ۾ هڪ چيئرمنءَ آئين آنسوچيءَ ۾ چاڻايل مختلف ٻولين جو عيوضبيپڻو ڪندڙ
بيا راشتري مقرر ڪري اهي ميمبر هونداءَ اهو ڪم ڪميشن دواران پيروي ڪرڻ
وارو سرشنتو صاف چاڻايندو.

(۲) ڪميشن جو فرض ٿيندو ته راشترپتي ۽ کي هينين بابتن جي باري ۾ سفارشون

کری۔

(۱) سنگھ جی سرکاری پریوجن لاء هندی بولی وڈیک ۽ وڈیک کم آڻڻ:

(ب) سنگه جي سرڪاري پريوجن مان سيني يا ڪن لاءِ انگريزي ٻوليءَ جي

کم آٹھ تی پائندیوں؛

(ب) آنوجید ۳۶۸ ذکر کیل پریوجن مان سینی یا کن لاء کم آٹھ جی

بولي:

(پ) سنگھ جی ھے یا وڈیک چاٹايل پریوچن لاء کم آٹھ وارو انگن جو روپ؟

(ب) سنگھ جي سرڪاري بولي ۽ سنگھ ۽ راجيہ وچم يا هڪ راجيہ ۽ بئي

وچھ لکپڑھ جي بولي ۽ انھن جي ڪم آڻھن بنس بت راشترپتي ۽ دواران ڪميشن جي
حوالى ڪيل هي ڪا بابت.

(۲) فقری (۲) هیٹ پنهنجوں سفارشون کرڑا ڪمیشن ڀارت جي اُديوگ،

سپیتک ۽ وگیانک واداری جو ۽ عام شیوائن بنسبت هندی نه ڳالھائیندڙ ایراچین وارن

شڪڻ جي نيائي دعوائن هِتن جو پورو خيال رکندي.

(۲) تیهن میمبرن جي ٺهيل هڪ ڪاميٽي جوڙي ويندي جن مان ويٺ لوک سيا جا میمبر ٿيندا ئه ڏه راجیه سپا جا میمبر ٿيندا ئه اُنهن جي چوند سلسليوار، لوک سپا ئه راجیه سپا جا میمبر هڪ منتقل ووت ذريعي يا آنداز عيوضيپطي جي سرشي موجب ڪندا.

(٥) ڪاميٽيٰ جو فرض ٿيندو ته فقری (۱) هيٺ جوڙيل ڪميشن جون سفارشون

تپاسی ۽ انهن تي پنهنجو رايو راشرپتيءَ کي رپورت ڪري.

(۶) آنوجید ۳۶۳ چیل کنهن به گاله جی باوجود راشترپتی فقری (۵)

نردیش کیل رپورت تی ویچار ڪرڻ بعد، اُن سچی رپورت یا اُن جي ڪنهن یاگلي پرمائي هدايتون جاري ڪري سگهندو.

آڻياءُ پيون

پر ادیشک ہولیوون

۲۳۵۔ راجیہ جی سرکاری بولی یا پولیون

آنوجييد ۳۴۶ء ۳۴۷ جي اپيندن جي آدين، راجير جو ودان مندل قاعدي دواران

راجیه ۾ ڪم ایندڙ ڪا به هڪ يا وڌيک بوليون يا هندی ان راجیه جي سپنی يا ڪن سرڪاري پريوچن لاء ڪم آڻڻ جي بوليء طور اختيار ڪري سگھندو:
بشرطيڪ راجیه جو وڌان مندل قاعدي دواران بيوبنڌ ڪري تيستائين، راجیه اندر انهن سرڪاري پريوچن لاء انگريزي بولي ڪم آڻڻ چالو رهندی جن لاء هن سنڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ آها ڪم آندی ويندي هئي.

٣٦. هڪ راجیه ۽ ٻئي وچڻ يا راجیه ۽ سنگهه وچڻ لکپڙه لاء سرڪاري بولي

سنگهه ۾ سرڪاري پريوچن لاء ڪم آڻڻ لاء ان وقت تسليم ٿيل بولي هڪ راجیه ۽ ٻئي وچڻ ۽ راجیه ۽ سنگهه وچڻ لکپڙه لاء سرڪاري بولي ٿيندي:
بشرطيڪ جي به يا وڌيڪ راجیه قبول ٿين تم انهن راجين وچڻ لکپڙه لاء هندی بولي سرڪاري بولي ٿئي تم آها بولي آهڙي لکپڙه لاء ڪم آڻي سگهي.

٣٧. راجیه جي آدمشماريء جو هڪ حصو ڳالهائيندو هجي اُن بوليء سنبندڻي خاص پربنڌ

اُن خيال کان گهر ٿيٺ تي راشترپتي، جي کيس خاطري ٿئي تم راجیه جي آدمشماريء جي چڱي چوکي پرماظن جي مرضي آهي تم پاڻ ڳالهائيندا هجن آهڙي ڪا بولي راجیه دواران تسليم ٿئي، تم هو هدایت ڪري سگھندو تم آهڙي بولي به اُن راجیه پر ۾ يا اُن جي ڪنهن ڀاڳي ۾ پاڻ چاڻائي اُن پريوچن لاء سرڪاري طرح تسليم ڪئي وڃي.

آڌياء ٿيون

سپريمس ڪورٽ، هاء ڪورٽ
وغيره جي بولي

٣٨. سپريمس ڪورٽ ۾ هاء ڪورٽ ۾ ائڪتن، بلن وغيره لاء ڪم آڻڻ جي بولي

(1) هن ڀاڳ جي آڳ ڏنل اپيندن ۾ چيل ڪنهن به ڳاله جي باوجود، جيستائين سنڌ قاعدي دواران بيوبنڌ ڪري.

(ا) سپریم ڪورت ۾ هر هڪ هاءِ ڪورت ۾ سڀ ڪارروائي انگريزي بولي ۽
هڻ ٿينديا

(ب) (i) سنند جي پنهي مان ڪنهن سدن ۾ يا راجيه جي ودان مندل جي
سدن يا پنهي مان ڪنهن سدن ۾ داخل ڪرڻ وارن سڀني بلن يا اُنهن ۾ آڻڻ جا
سڏارا،

(ii) سنند يا راجيه ودان مندل دواران پاس ڪيل سڀني ائڪتن ۽ راشترپتيءَ يا راجيه جي
راجيهپال دواران جاري ڪيل سڀني آرڊيننسن ۽

(iii) هن سنودان هيٺ يا سنند يا راجيه ودان مندل دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي هيٺ جاري
ڪيل سڀني حڪمن، نيمن، ونيمن ۽ پيٽي قاعden
جا تسليم ٿيل مضمون انگريзи بولي ۽ ۾ ٿيندا.

(2) فكري (ا) جي پيٽي فكري (ا) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه
جو راجيهپال، راشترپتيءَ جي آڳوات منظوريءَ سان، اُن راجيه ۾ پنهنجي مکيم استان
واريءَ هاءِ ڪورت ۾ ڪارروائيءَ ۾ هنديءَ بولي يا راجيه جي سرڪاري پريوجن لاءِ ڪمر
ايندڙ بي ڪا بولي ڪم آڻڻ جي اختياري ڏيئي سگنهندو :

بشرطيڪ هن فكري ۾ چيل ڪچ به آهڙيءَ هاءِ ڪورت جي پاس ٿيل يا ڪيل
ڪنهن فتو، ٻڪري يا حڪم سان لاڳونهه پوندو.

(3) فكري (ا) جي پيٽي فكري (ب) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جتي
راجيه جي ودان مندل انگريizi بوليءَ کانسواءَ بي ڪا بولي راجيه جي ودان مندل ۾
داخل ٿيل بلن يا اُن دواران پاس ڪيل ائڪتن يا راجيه جي راجيهپال دواران جاري
ڪيل آرڊيننسن ۾ يا اُن پيٽي فكري جي پئرا (iii) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن حڪم، نيم،
ونيم يا پيٽي قاعدي ۾ ڪم آڻڻ لاءِ طئهه ڪئي هجي، اُتي راجيه جي راجيهپال جي
اختياريءَ هيٺ اُن راجيه جي سرڪاري گزيرت ۾ پرست ٿيل اُن جو انگريiziءَ ۾ ترجمو
هن آنوچيد هيٺ اُن جو انگريizi بوليءَ ۾ تسليم ٿيل مضمون سماجهيو ويندو.

۳۲۹. بوليءَ سنبندhi ڪي قاعداً پاس ڪرڻ لاءِ خاص سرشنتو

هن سنودان جي شروعات کان پندرهن سالن جي مدت درميان، آنوچيد ۳۲۸ جي
فكري (ا) ۾ ذكر ڪيل پريوجن مان ڪنهن لاءِ ڪم آڻڻ جي بوليءَ جو پربند ڪندڙ
ڪو بل يا سڏارو سنند جي ڪنهن به سدن ۾ راشترپتيءَ جي آڳوات منظوريءَ کانسواءَ
داخل ڪيو يا آندو نه ويندو ۽ راشترپتيءَ آهڙو ڪو بل داخل ڪرڻ يا سڏارو آڻڻ لاءِ
پنهنجي منظوري آنوچيد ۳۲۷ جي فكري (ا) هيٺ جوڙيل ڪميشن جون سفارشون ۽

اُن آنوجييد جي فقري (۲) هيٺ جوڙيل ڪاميٽيءَ جي رپورت ويچار ۾ آڻط کان پوءِ ئي ڏيندو.

آڌياءُ چوٽون خاص هدايتون

۳۵۰. شڪايتون دور ڪرڻ لاءِ عريضين ۾ ڪم آڻط جي ٻولي

هرڪو شخص ڪنهن به شڪايت دور ڪرڻ لاءِ سنگه يا راجيه جي ڪنهن به عملدار يا آختياريءَ کي سنگه ۾ يا راجيه ۾، حالت آنسار، ڪم ايندڙ ٻولين مان ڪنهن ۾ به عريضي پيش ڪرڻ جو حقدار ٿيندو.

۳۵۰. ۱. ابتدائي منزل تي مادری ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ سهوليتون

هرهڪ راجيه جو، راجيه اندر هرھڪ مکاني آختياريءَ جو اُدم ٿيندو ته پاشائي ٿوارائي وارن گروپن جي ٻارن کي تعليم جي ابتدائي منزل تي مادری ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ ڪافي سهوليتون جو پرپند ڪري، جو پرپند ٿئي تنهن آهڙين سهوليتون جي خاطري ڪرڻ لاءِ راشترپتي ڪنهن راجيه کي پاڻ ضروري يا واجبي سماجهي آهڙيون هدايتون جاري ڪري سگهندو.

۳۵۰. ۲. پاشائي ٿوارائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار

(۱) پاشائي ٿوارائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار ٿيندو جنهن کي راشترپتي مقرر ڪندو.

(۲) خاص عملدار جو فرض ٿيندو ته هن سنودان هيٺ پاشائي ٿوارائيءَ وارن لاءِ پرپند ٿيل بچاون سنپندتي سڀئي بابتون تپاسي، راشترپتي هدايت ڪري آهڙن عرصن جي وٿيءَ تي راشترپتيءَ کي آنهن بابتون تي رپورت ڪري، راشترپتي آهڙيون سڀ رپورتون سنسد جي هر سدن آڳيان رکائيندو، واسطيدار راجين جي سرڪارين کي موڪلا رائيندو.

۳۵۰. هندى ٻوليءَ جي واداري لاءِ هدايت

سنگه جو فرض ٿيندو ته هندى ٻوليءَ جي ڦهلهاءُ کي زور ونائي، اُن جو وادارو ڪري چيئن آها ڀارت جي ملٽي جُلي سڀيتا جي سڀني جُزن جي اظهار لاءِ ذريعي طور

ڪم ڏئي ۽ اُن جي ڀاڻ سان دست آندازي ڪرڻ کانسواء هندستانی ۾ ۽ آئين آنسوچي ۽
۾ ڇاڻايل پارت جي ٻين ٻولين ۾ ڪم ايندڙ رُوب، عبارت ۽ محاورن کي جذب ڪري
۽ آنجي شبد پندار لاء جتي به ضروري يا صلاح ڀريو هجي اُتي مکيه طرح سنسكريت
۽ پئين نمبر ۾، ٻين ٻولين جا لفظ کئي اُنكى مala مال ڪرڻ جو رستو ڪري.

مشکل حالت بابت پربند

۳۵۲. مشکل حالت جو اعلان

(۱) جي راشتريپتيءَ کي خاطري ٿئي ته گنڀير مشکل حالت آهي جنهن جي ڪري ڀارت جي يا اُن جي کيترا جي ڪنهن ڀاڳي جي سلامتي، لڑائيءَ يا پاهرئين ح ملي يا هتيار بند بلوي ڪري، خطري ۾ آهي، ته هو اعلان دواران سچي ڀارت لاءِ يا اُن جي کيترا جي آهڙي ڀاڳي لاءِ جيڪو اعلان ۾ چاڻايل هجي، اُن مطلب جي پدرائي ڪري سگهندو.

سمجهائي - مشکل حالت جو آهڙو اعلان، جنهن ۾ إها پدرائي ڪئي وڃي ته ڀارت يا اُن جي ڪنهن ڀاڳي جي سلامتيءَ کي لڑائيءَ يا پاهرئين ح ملي يا هتيار بند بلوي جو خطرو آهي، لڑائيءَ يا آهڙو ڪو حملو يا بلورو سچ پچ ٿيڻ کان آڳ ٿي سگهندو جي راشتريپتيءَ کي خاطري ٿئي ته اُن جي ٿيڻ جو خطرو تمام نزديك آهي.

(۲) فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان ۾ پوءِ جي اعلان دواران قيرقار ڪري يا اُن کي واپس وئي سگهبو.

(۳) راشتريپتي فقري (۱) هيٺ ڪو اعلان يا آهڙي اعلان ۾ قيرقار ڪندڙ اعلان تيستائين نه جاري ڪندو جيستائين سنگه جي منtri پريشد (يعنياً ته آنوچيد ۷۵ هيٺ مقرر ڪيل پرداڻ منtri ۽ بيں ڪٻينيٽ درجي جي منترین جي ٺهيل پريشد) جو فيصلو ته آهڙو اعلان جاري ڪيو وڃي، کيس لکيت ۾ چاڻايو ويو هجي.

(۴) هن آنوچيد هيٺ جاري ڪيل هر ڪو اعلان سنسد جي هر ڪ سدن آڳيان رکيو ويندو ۽، سوءِ ته اُهو آڳئين اعلان کي واپس وئندڙ اعلان هجي، هڪ مهنو گذرڻ تي عمل ۾ رهٽ بند ٿيندو اُن مدت پوري ٿيڻ کان آڳه سنسد جي پنهي سدن جي نهراءِ دواران اُهو بحال نه ڪيو ويو هجي ته:

بشرطيك جي آهڙو ڪو اعلان جو (آڳئين اعلان کي واپس وئندڙ نه آهي) آهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سيا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا هن فقري ۾ نرديش ڪيل هڪ مهني جي مدت درميان لوڪ سيا برخاست ٿئي، ۽ جي راجيه سيا دواران اعلان کي بحال ڪندڙ نهراءُ پاس ڪيو ويو آهي، پر اُها مدت پوري ٿيڻ کان آڳه لوڪ سيا دواران آهڙي اعلان بنسبت ڪو نهراءُ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سيا جي نئين

سر جڙڻ کان پوءِ پھرین بئنک ٿيڻ جي تاریخ کان ٿيڻه ڏينهن گذرڻ تي اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو ٿيڻه ڏينهن جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان آڳه لوڪ سڀا دواران پڻ اعلان کي بحال ڪرڻ جو نهراءُ پاس نه ڪيو ويو هججي ته.

(٥) ائين بحال ٿيل اعلان، واپس نه ورتو وڃي ته فكري (٢) هيٺ اعلان بحال ڪندڙ نهرائن مان ٻيون پاس ٿيڻ جي تاریخ کان چهن مهنهن جي مُدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو:

بشرطیڪ جي ۽ جيتراء پيرا اهو اعلان عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو نهراءُ سند جي پنهي سدن دواران پاس ٿئي ته اوترا پيرا اعلان، واپس نه ورتو وڃي ته هن فكري هيٺ جنهن تاریخ تي اهو ٻيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها اُن کان چهن مهنهن جي ٻيءَ مُدت لاءِ عمل ۾ چالو رهندو:

وڌيڪ بشرطیڪ جي لوڪ سڀا جي برخاستگي چهن مهنهن جي آهڙيءَ ڪنهن مُدت درميان ٿئي ۽ راجيم سڀا دواران اُن اعلان جو عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو نهراءُ پاس ٿيو آهي پر اُن مُدت درميان لوڪ سڀا دواران اهو اعلان چالو رهڻ بنسبت ڪو نهراءُ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سڀا جي ڦئين سر جڙڻ ڪانپوءِ پھرین بئنک ٿيڻ جي تاریخ کان ٿيڻه ڏينهن گذرڻ تي اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو ٿيڻه ڏينهن جي اُها مُدت پوري ٿيڻ کان آڳه لوڪ سڀا دواران پڻ اعلان کي بحال ڪرڻ جو نهراءُ نه پاس ڪيو ويو هججي ته.

(٦) فكري (٢) ۽ (٥) جي پريوجن لاءِ سند جي هرڪ سدن دواران نهراءُ فقط اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي گھٹائيءَ دواران ۽ اُن سدن جي حاضر ۽ ووت ڪندڙ ميمبرن جي به ڀاڳي ٿي کان گھت نه آهڙي گھٹائيءَ دواران پاس ڪري سگھبو.

(٧) ڦئين فقرن ۾ چيل ڪچ به هئن جي باوجود، جي لوڪ سڀا فكري (١) هيٺ جاري ڪيل اعلان يا آهڙي اعلان ۾ ڦيرقار ڪندڙ اعلان نا بحال يا حالت آنسار انجو عمل ۾ چالو رهڻ نابحال ڪرڻ جو نهراءُ پاس ڪري ته راشترپتي اعلان واپس وٺندو.

(٨) فكري (١) هيٺ جاري ڪيل اعلان يا آهڙي اعلان ۾ ڦيرقار ڪندڙ اعلان، نابحال ڪرڻ يا، حالت آنسار انجي عمل ۾ چالو رهڻ کي نابحال ڪرڻ جو نهراءُ آڻڻ لاءِ پنهنجي إرادي جو نوئيس لوڪ سڀا جي ميمبرن جي سنکيا جي گھت ۾ ڏھين ڀاڳي دواران صحيح ڪيل لکيت ۾ -

(أ) جي سدن إجلاس ۾ آهي ته اسپيڪر کي؛ يا

(ب) جي سدن إجلاس ۾ نه آهي ته راشترپتيءَ کي، ڏنو ويو هججي ته آهڙي نهراءَ تي ويچار ڪرڻ جي پريوجن لاءِ سدن جي خاص بئنک اسپيڪر يا حالت آنسار

راشتريپتيه کي آهڙو نوئيس ملڪ جي تاريخ کان چودهن ڏينهن جي اندر ڪئي ويندي.

(۹) هن آنجيده دواران راشتريپتيه کي بخشيل آختيار ۾ لڳائي يا پاھرين حملی يا هتنيار بند بلوي يا لڳائي يا پاھرين حملی يا هتنيار بند بلوي جي تمام نزديک هئط جي خطری هئط جي جدا جدا سببن ڪري جدا جدا اعلان جاري ڪڻ جو آختيار آچي وڃي ٿو چاهي راشتريپتيه فقرى (۱) هيٺ آڳه ڪو اعلان جاري ڪيو هجي يا نه، آهڙو اعلان عمل ۾ هجي يا نه.

۳۵۳. مشڪل حالت جي اعلان جو اثر

جيستائين مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيستائين.

(آ) هن سنڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳاله جي باوجود، سنگه جو ڪاروباري آختيار ڪنهن به راجيه کي انجو ڪاروباري آختيار ڪھڙي نموني استعمال ڪيو وڃي ٿنهن بابت هدایتون ڏيڻ تائين پهچندو.

(ب) سنڌ جي ڪنهن به وشيه بنسٽ قاعدا ٺاهڻ جي آختيار ۾ آن وشيه بنسٽ سنگه کي يا سنگه جي عمدارن، آختيارين کي آختيار بخشڻ، متن فرض مڙهڻ يا آختيار بخشڻ، فرض مڙهڻ جو آختيار ڏيڻ جا قاعدا ٺاهڻ جو آختيار آچي ويندو، باوجود ان جي تم آهو وشيه آهڙو آهي جو سنگه لست ۾ شمار ڪيل نه آهي؛
بشرطيڪ جتي مشڪل حالت جو اعلان پارت جي کيتري جي فقط ڪنهن پاڳي ۾ عمل ۾ هجي اُتي.

(i) فقرى (آ) هيٺ سنگه جو هدایتون ڏيڻ جو ڪاروباري آختيار،

(ii) فقرى (ب) هيٺ سنڌ جو قاعدا ٺاهڻ جو آختيار

جنهن راجيه يا جنهن جي پاڳي ۾ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي آن
کانسواء ٻئي ڪنهن راجيه تائين به پهچندو، جي، جيتری قدر پارت يا آن جي کيتري
جي ڪنهن پاڳي جي سلامتيه کي پارت جي کيتري جي جنهن پاڳي ۾ مشڪل حالت
جو اعلان عمل ۾ آهي آن يا آن سنپندي سرگرمين دواران خترو آهي.

۳۵۴. مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيسين آمدنيه جي ورچ

سنپندي پرپنڌن جو لاڳو هئط

(۱) مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تڏهن راشتريپتي حڪم دواران هدایت
ڪري سگهندو تر، آن حڪم ۾ چاڻايل مدت لاء جا ڪنهن به حالت ۾ جنهن مالي سال

٢٦٨ ٢٧٩ کان جا سی یا اُنهن مان کی اُپینڈ هو ٹیک سمجھی آهڙن آپوادن یا
قیرقارین جي آدین آثراتنا ٿيندا.

(۲) فقری (۱) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم ڪرڻ کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد،
سنند جي هرڪ سدن آڳيان رکيو ويندو.

۳۵۵. ٻاهريين ح ملي ۽ اندروني وڳوڙ کان راجين جو بچاءُ ڪرڻ جو سنگه جو فرض

سنگه جو فرض ٿيندو ته هرڪنهن راجيه جو ٻاهريين ح ملي ۽ اندروني وڳوڙ
کان بچاءُ ڪري ۽ خاطري ڪري ته هرڪنهن راجيه جي سرڪار هن سنودان جي اُپيندن
پرمائي هلائي وڃي ٿي.

۳۵۶. راجين ۾ سنودانک تنتر ناڪام پوڻ جي حالت ۾ پرپنڌ

(۱) راشتريتيه کي جي راجيه جي راجيبال جي رپورت ملڻ تي يا ٻئي نموني
خاطري ٿئي ته آهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن ۾ راجيه جي سرڪار هن سنودان
جي اُپيندن پرمائي هلائي نٿي سگهجي، ته راشتريتي اعلان دواران.-

(آ) راجيه سرڪار ڄا سڀ ڪرتب يا اُنهن مان کي، ۽ راجيبال جي يا راجيه
جي ودان مندل کانسواء راجيه جي ڪنهن سنستا يا اختياري جي حوالي ڪيل يا اُنهن
جي إستعمال ڪرڻ جوڳا سڀ اختيار يا اُنهن مان کي، پاڻ ڪطي سگهندو

(ب) ظاهر ڪري سگهندو ته راجيه جي ودان مندل جا اختيار سنند دواران
يا انجي اختياري هيٺ إستعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا)

(ٻ) اعلان جي اُديشن کي آثرائتو ڪرڻ لاءِ راشتريتيه کي ضروري يا صلاح
پيريا لڳا ههڙا پرسنگ ۽ پريظام پرپنڌ، راجيه ۾ ڪنهن سنستا يا اختياري سنبنڌي
هن سنودان جي اُپيندن جي عمل کي سچو يا ٿورو موقف رکڻ جي پرپندين سميت
ڪري سگهندو :

بشرطيڪ هن فقری ۾ چيل ڪچ به راشتريتيه کي آهڙي اختياري نه ڏيندو
ته هاءِ ڪورت جي حوالي ڪيل يا إستعمال ڪرڻ جوڳن اختيارن مان کي پاڻ ڪطي
وئي، يا هاءِ ڪورڻ سنبنڌي هن سنودان جي ڪنهن اُپينڈ جي عمل کي سچو يا ٿورو
موقوف رکي.

(۲) آهڙو ڪو اعلان پوءِ جي اعلان دواران واپس وني يا اُن ۾ ڦيرقار ڪري سگھبو.

(۳) هن آنجييد هيٺ هرڪو اعلان سنسد جي هرڪ سدن آڳيان رکيو ويندو ۽ سواءِ ته اُهو آڳين اعلان کي واپس وندڙ اعلان هجي، به مهنا گذرڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، سنسد جي پنهي سدن جي نهراءِ دواران اُهو بحال نه ڪيو ويو هجي ته: بشريڪ جي آهڙو ڪو اعلان (جو آڳين اعلان کي واپس وندڙ نه آهي) آهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سڀا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا هن فكري ۾ نرديش ڪيل ٻن مهمن جي مدت درميان لوڪ سڀا برخاست ٿئي ۽ جي راجيه سڀا دواران اعلان کي بحال ڪندڙ نهراءِ پاس ڪيو ويو آهي، پر اُن مدت جي پوري ٿيٺ کان آڳه لوڪ سڀا دواران آهڙي اعلان بنسبت ڪو نهراءِ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سڀا جي نئين سر جُڙڻ کان پوءِ پھرئين ٻئنڪ ٿيٺ جي تاریخ کان ٿيه ڏينهن گذرڻ تي اعلان جو عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، ٿيهن ڏينهن جي اُها مدت پوري ٿيٺ کان آڳ لوڪ سڀا دواران پڻ اعلان کي بحال ڪرڻ جو نهراءِ پاس نه ڪيو ويو هجي ته.

(۴) ائين بحال ٿيل اعلان، واپس نه ورتو وڃي ته اعلان جي جاري ٿيٺ جي تاریخ کان چهن مهمن جي مدت پوري ٿيٺ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو:

بشيريڪ جي ۽ جيترا پيرا آهڙو اعلان عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو نهراءِ سنسد جي پنهي سدن دواران پاس ٿئي ته اوترا پيرا اعلان، واپس نه ورتو وڃي ته، هن فكري هيٺ جنهن تاریخ تي اُهو بيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها، اُن کان چهن مهمن جي بيءَ مدت لاءِ چالو رهندو، پر آهڙو ڪو اعلان ڪنهن به حالت ۾ ٽن سالن کان وڌيڪ عمل ۾ نه رهندو:

وڌيڪ بشريڪ جي لوڪ سڀا جي برخاستگي چهن مهمن جي آهڙيءَ ڪنهن مدت درميان ٿئي ۽ راجيه سڀا دواران اُن اعلان جو عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو نهراءِ پاس ٿيو آهي پر اُن مدت درميان لوڪ سڀا دواران اُهو اعلان چالو رهڻ بنسبت ڪو نهراءِ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سڀا جي نئين سر جُڙڻ کان پوءِ پھرئين ٻئنڪ ٿيٺ جي تاریخ کان ٿيه ڏينهن گذرڻ تي اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو ٿيهن ڏينهن جي اُها مدت پوري ٿيٺ کان آڳه لوڪ سڀا دواران پڻ اعلان کي بحال ڪرڻ جو نهراءِ نه پاس ڪيو ويو هجي ته:

بشيريڪ ان جي به ته پنجاب راجيه بابت تاریخ ۱۱ مي ۱۹۸۷ع تي فكري هيٺ ڪيل اعلان جي حالت ۾ هن فكري جي پھرئين پرنتوڪ ۾ 'ٽن سالن' لاءِ ڪيل نرديش جو ائين مطلب ڪديو ويندو ته چڻ اهو 'پنج سال' لاءِ نرديش آهي.

(سنودان (سدارو چوهت) ائکت، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران (۱۶ اپريل ۱۹۹۰ کان) درج ڪيل)

(سنودان (سدارو ستهت) ائکت، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران (۳ آڪتمبر ۱۹۹۰ کان) (سداريل)

(سنودان (سدارو آنهت) ائکت، ۱۹۹۱ جي قلم ۲ دواران (۱۲ مارچ ۱۹۹۱ کان) سداريل)

(۵) فقري (۳) ۾ چيل ڪچ به هئط جي باوجود، فقري (۳) هيٺ بحال ٿيل
اعلان جي جاري ٿيڻ جي تاريخ کان هڪ سال پورو ٿيڻ کان وڌيڪ ڪنهن مدت لاء
اُهو اعلان عمل ۾ چالو رهٽ بنسبت نهراء سنسد جي ڪنهن سدن دواران پاس نه ڪيو
ويندو جيستائين.

(آ) آهڙو نهراء پاس ڪرڻ وقت مشكل حالت جو اعلان سجي ڀارت ۾ يا،
حالت آنسار سجي راجيه يا اُن جي ڪنهن پاڳي ۾ عمل ۾ هجي،

(ب) چونڊ ڪميشن آهڙو پرماظ پتر ڏئي ته فقري (۳) هيٺ بحال ٿيل اعلان
جو عمل آهڙي نهراء ۾ چاڻايل مدت درميان چالو رهٽ واستيدير راجيه جي ودان سيا
لاءِ عام چونڊون ڪرڻ ۾ تکليفن سبب ضروري آهي:

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪا به ڳالهه پنجاب راجيه جي باري ۾ فقري (۱)
جي ادين، ۱۱ ميء ۱۹۸۷ع تي ڪيل اعلان سان لاڳو نه پوندي.

(سنودان (سدارو چوهت) ائکت، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران (۱۶ اپريل ۱۹۹۰ کان) درج ڪيل)

۳۵۷. آنوچيد ۳۵۶ ۾ هيٺ جاري ڪيل اعلان هيٺ قانون سازيء جي اختيارن جو استعمال

(۱) آنوچيد ۳۵۶ جي فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان دواران ائين ظاهر ڪيو
ويو هجي ته راجيه جي ودان مندل جا اختيار سنسد دواران يا اُن جي اختياريء هيٺ
استعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا، تم-

(آ) سنسد لاءِ جائز ٿيندو ته راشترپتيء کي راجيه جي ودان مندل جو قاعدا
ناهٽ جو اختيار بخشيء راشترپتيء کي اختياري ڏئي ته، پاڻ وجهن ڦيڪ سماجهي
اُنهن شرطن جي ادين، ائين بخشيل اختيار، هن خيال کان پاڻ چاڻائي اهڙي بي
اختياريء کي سوئپي،

(ب) سنسد لاءِ يا راشترپتيء يا پيٽي فقري (آ) هيٺ جنهن هي حوالي آهڙو
قاعدو ناهٽ جو اختيار ڪيو ويو هجي آهڙي بيء اختياريء لاءِ جائز ٿيندو تم آهڙا
قاعدا ناهي جي سنگه يا اُن جي عملدارن اختيارين کي اختيار بخشينء فرض
مزهين يا اختيار بخشڻء فرض مزهٽ جي اختياري ڏين:

(ب) راشترپتیءَ لاءِ جائز ثیندو تر، لوک سیا آجالاس ۾ نه هجی تذهن راجیه جی سنچت نديءَ مان سنند دواران آهڙو خرج منظور ٿيٺ تائين، خرج جي اختياری ڏئي.

(۲) سنند يا راشترپتیءَ يا فكري (۱) جي پيٽي فكري (۱) ۾ نردیش ڪيل بيءَ اختياریءَ دواران راجیه جي وڌان مندل جي اختيار جي استعمال ۾ ڦاهيل ڪو قاعدو جو آنوچید ۳۵۶ هيٺ آعلان جاري ٿيٺ کانسواء سنند يا راشترپتیءَ يا بيءَ آهڙي اختياریءَ لاءِ ڦاهڻ جائز نه هجبي ها، آعلان عمل ۾ هئط بند ٿيٺ کان پوءِ سمرت وڌان مندل يا بيءَ اختياریءَ دواران ڦيرایو يا رد ڪيو يا سداريو نه وڃي تيستائين عمل ۾ چالو رهندو.

۳۵۸. مشڪل حالتن درميان آنوچيد ۱۹ جا اُپيند موقوف رهڻ

(۱) پارت يا اُن جي ڪيتري جي ڪنهن پاڳي جي سلامتيءَ کي لڑائيءَ يا باهرين حملی جو خترو آهي إئين ظاهر ڪندڙ مشڪل حالت جو آعلان عمل ۾ هجی تيستائين انوچيد ۱۹ ۾ چيل ڪچ به پاڳ ٿئين ۾ وياکيل راجیه جي اختيار کي ڪو قاعدو ڦاهڻ يا ڪو ڪاروباري قدم جيڪو اُن پاڳ ۾ سمايل اُپيندن نه هئط جي حالت ۾ راجیه ڦاهڻ يا ڪڻ لاءِ سمرت هجی ان تي پائيندي نه وجهندو، پر إئين ڦاهيل ڪو به قاعدو آسمريءَ جي حد تائين جئين ئي آعلان عمل ۾ هئط بند ٿئي تائين آثرائتو ٿيٺ بند ثیندو سواءِ قاعدو إئين آثرائتو ٿيٺ بند ٿيٺ کان اڳ ڪيل يا ڪرڻ ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت :

بشرطيڪ آهڙو مشڪل حالت جو آعلان پارت جي ڪيتري جي فقط ڪنهن پاڳي ۾ عمل ۾ هجی ته هن آنوچيد هيٺ ڪنهن راجیه يا سنگه ڪيتري سنبندی يا اُن ۾ ڙنهن ۾ يا ڙنهن جي ڪنهن پاڳي ۾ مشڪل حالت جو آعلان عمل ۾ نه آهي ڪو به آهڙو قاعدو ڪري سگھبوءَ ڪوبه آهڙو ڪاروباري قدم ڪڍي سگھبوجيءَ جيتری قدر پارت يا اُن جي ڪيتري جي ڪنهن پاڳي جي سلامتيءَ کي، مشڪل حالت جو آعلان عمل ۾ هجی آهڙي پارت جي ڪيتري جي پاڳي ۾ يا اُن سنبندی سرگرمين دواران خترو آهي.

(۲) فكري (۱) ۾ چيل ڪچ به لاڳو نه ثیندو -

- (أ) ڪنهن قاعدي سان ڙنهن ۾ آهڙي مطلب جو ورنن درج ٿيل نه آهي ته اهو ڪيو ويو تذهن عمل ۾ مشڪل حالت جي آعلان سنبندی اهو قاعدو آهي، يا
- (ب) ڪنيل ڪنهن ڪاروباري قدم سان جو آهڙو ورنن درج ٿيل. قاعدي هيٺ

۳۵۹. مشکل حالت در میان پاگ تئین دواران بخشیل حقن جی تعمیل جو موقف رهٹ

(۱) مشکل حالت جو اعلان عمل ۾ هجی تم راشترپتی حکم دواران ظاهر ڪري سگھندو تم پاگ تئین دواران بخشیل حقن (آنجید ۲۰ ۽ ۲۱ کانسواء) مان اُهي جيڪي حکم ۾ ذكر ڪيل هجن تن جي سچي تعمیل لاءِ ڪنهن ڪورٽ کي استدعا ڪرڻ جو حق ۽ ائين ذكر ڪيل حقن جي تعمیل لاءِ ڪنهن ڪورٽ ۾ چالو ڪي ڪارروائيون، اعلان عمل ۾ هجی اُنهي مدت لاءِ يا حکم ۾ چاڻايل هجی اهڙيءَ گهٽ مدت لاءِ موقف رهندو.

(۱-أ) فقری (۱) هيٺ ڪيل پاگ تئین جي بخشیل حقن (آنجید ۲۰ ۽ ۲۱ کانسواء) مان ڪنهن جو ذكر ڪندڙ حکم عمل ۾ هجی تيسائين اُهي حق بخشيندڙ اُن پاگ ۾ ڪچ ب، اُن پاگ ۾ وياکيل راجيه جي، ڪو قاعدو ڇاهٽ يا ڪو ڪاروباري قدم ڪٻڻ، جو اُن پاگ ۾ درج اپينڊن نه هئڻ جي حالت ۾ ڇاهٽ يا ڪٻڻ لاءِ سمرٽ هجی، اُن اختیار تي پائيندي نه وجھندو پر ائين ڇاهيل ڪو قاعدو اسمرثيءَ جي حد تائين، جئين ئي مٿي چاڻايل حکم عمل ۾ آچڻ بند ٿئي تئين اثرائتو ٿيڻ بند ٿيندو سواً قاعدو ائين اثرائتو ٿيڻ کان آڳ ڪيل يا ڪرڻ چڏي ڏنل ڳالهين پنسبيت :

بشرطيڪ مشکل حالت جو اعلان پارت جي کيترا جي فقط ڪنهن پاڳي ۾ عمل ۾ هجی تم هن آنجيد هيٺ ڪنهن راجيه يا سنگه کيترا سنبندhi يا اُن ۾ ڇنهن ۾ يا ڇنهن جي ڪنهن پاڳي ۾ مشکل حالت جو اعلان عمل ۾ نه آهي، ڪو به اهڙو قاعدو ڪري سگھبو ۽ ڪو به اهڙو ڪاروباري قدم ڪڻي سگھبو جي ۽ جيتری قدر پارت يا اُن جي کيترا جي ڪنهن پاڳي جي سلامتيءَ کي مشکل حالت جو اعلان عمل ۾ هجی اهڙيءَ پارت جي کيترا جي پاڳي ۾ يا اُن سنبندhi سرگرمين دواران خترو آهي.

(۱-ب) فقری (۱-أ) ڇيل ڪچ به لاڳونه ٿيندو.

(أ) ڪنهن قاعدي سان ڇنهن ۾ اهڙيءَ مطلب جو ورنن درج ٿيل نه آهي تم اُهو ڪيو ويو تڏهن عمل ۾ مشکل حالت جي اعلان سنبندhi اُهو قاعدو آهي، يا

(ب) ڪنهن ڪنيل ڪاروباري قدم سان جو اهڙو ورنن درج ٿيل قاعدي هيٺ نه کنیو ویو آهي.

(۲) مٿي چاڻايل پرمائي ڪيل حکم جي پهچ پارت جي سچي کيترا يا اُن جي

ڪنھن پاڳي تائين ٿي سگھندڻي :

بشرطیڪ مشڪل حالت جو آعلان ڀارت جي کيتز جي فقط ڪنھن پاڳي ۾ عمل ۾ آهي ته آهڙي ڪنھن حڪم جي پهچ ڀارت جي کيتز جي ٻئي ڪنھن پاڳي تائين نه ٿيندي سواء ته راشترپتي، إها خاطري ٿيٺ تي، ته ڀارت يا اُن جي ڪنھن پاڳي جي سلامتيءَ کي ڀارت جي کيتز جي ڪنھن پاڳي ۾ مشڪل حالت جو آعلان عمل ۾ آهي اُن ۾ يا اُن سنپندڻي سرگرمين دواران خترو آهي، آهڙي پهچ ضروري هئڻ سماجهي.

(۳) فقري (۱) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم، اُهو ڪرڻ کان پوءِ جيتزو ٿي سگهي اوترو جلد، سنسد جي هرڪ سدن آڳيان رکيو ويندو.

۲۶۰. مالي مشڪل حالت بابت پرپنڌ

(۱) جي راشترپتيءَ کي خاطري ٿئي ته آهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن جي ڪري ڀارت يا اُن جي کيتز جي ڪنھن پاڳي جي مالي إسٽرتا يا ساك خطري ۾ آهي ته هو آعلان دواران اُن مطلب جي پذرائي ڪري سگھندو.

(۲) فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل آعلان -

(ا) پوءِ جي آعلان دواران واپس وٺي يا اُن ۾ قيرڦار ڪري سگھبو

(ب) سنسد جي هرڪ سدن آڳيان رکيو ويندو

(پ) به مهنا گذرڻ تي، اُها مدت پوري ٿيٺ کان اڳ اُهو سنسد جي ٻنهي سدن جي ڦهرائين دواران بحال نه ڪيو ويو هجي، ته عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو:

بشرطیڪ جي آهڙو آعلان آهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سڀا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا پيٽي فقري (ب) ۾ نزديش ڪيل ٻن مهمن جي مدت درميان لوڪ سڀا برخواست ٿئي، جي راجيم سڀا دواران آعلان کي بحال ڪندڙ ڦهراءُ پاس ڪيو ويو آهي، پر اُن مدت جي پوري ٿيٺ کان اڳ لوڪ سڀا دواران آهڙي آعلان بنسبت ڪو ڦهراءُ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سڀا جي نئين سِر جُڙڻ کان پوءِ پھرین ٻئنڪ ٿيٺ جي تاريخن کان ٿيه ڏينهن گذرڻ تي آعلان جو عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، ٿيهن ڏينهن جي اُها مدت پوري ٿيٺ کان اڳ لوڪ سڀا دواران پڻ آعلان کي بحال ڪرڻ جو ڦهراءُ پاس نه ڪيو ويو هجي ته.

(۳) فقري (۱) ۾ ذكر ڪيل آهڙو ڪو آعلان عمل ۾ هجي اُن مدت درميان سنگه جي ڪاروباري اختياريءَ جي پهچ ايستائين ٿيندي ته ڪنھن راجيم کي هدایتن ۾ چاڻايل هجن اُهي مالي مریادا جا سدانٽ پالٽ لاءِ هدایتون ڏئي، اُن پريوجن لاءِ

راشتريتي ضوري ئىكافي سمجهي آهڙيون بيون هدایتون ڏئي.

(ii) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(آ) آهڙي ڪنهن هدایت ۾ آچي سگهندو.

(i) راجيه جي ڪاروبار سنپندى نوکري ڪندڙ سيني شخصن يا اُنهن مان ڪنهن ورگ جي پڻهارن ئىتن گھنائڻ جو پربند)

(iii) آهڙي تقاضا ڪندڙ پربند ته سڀ ناڻا بل يا بيا بل جن کي آنوچيد ۲۰۷ جا اُپنند لاءِ پون اهي راجيه جي ودان مندل دواران پاس ٿيڻ کان پوءِ راشتريتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکيا وجئن)

(ب) هن آنوچيد هيٺ جاري ڪيل ڪو اعلان عمل ۾ هجي اُن مدت درميان راشتريتيءَ لاءِ جائز ٿيندو ته سپريم ڪورٽ ۽ هاءِ ڪورٽن جي ججن سميت، سنگه جي ڪاروبار سنپندى نوکري ڪندڙ سيني شخصن يا اُنهن مان ڪنهن ورگ جي پڻهارن ئىتن گھنائڻ لاءِ هدایتون جاري ڪري.

پرچورڻ

۳۶۱. راشترپتيه راجيپال راجپرمڪن جو بچاءُ

(۱) راشترپتيه، يا راجيه جو راجيپال يا راج پرمڪ پنهنجي عهدي جي اختيارن هر فرضن جي استعمال ه بجا آوريءَ لاءُ يا انهن اختيارن ه فرضن جي استعمال ه بجا آوريءَ هر ڪيل يا ان مطلب سان ڪيل ڪنهن ڪاريه لاءُ ڪنهن به ڪورٽ ڏانهن جوابدار نه رهندو :

بشرطڪ جي سند جي ڪنهن به سدن دواران آنجييد ۲۱ هيٺ ڪنهن تهمت جي حاج لاءُ مقرر ٿيل يا نامزد ڪيل ڪابه ڪورٽ، ٿريونل يا سنستا راشترپتيه جي هلت جي نظر ثانی ڪري سگهندو :

وڌيڪ بشرطڪ هن فكري هر چيل ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو تم اهو ڪنهن به شخص جو پارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار خلاف مناسب ڪارروائي ڪرڻ جي حق تي پائيندي وجهي ٿو.

(۲) راشترپتيه يا راجيه جي راجيپال خلاف سندس عهدي جي مدي درميان ڪنهن به ڪورٽ هر ڪنهن به قسم جي فوجداري ڪارروائي داخل ڪئي يا چالو رکي نه ويندي.

(۳) راشترپتيه يا راجيه جي راجيپال جي گرفتاريءَ يا قيد ڪرڻ لاءُ سندس عهدي جي مدي درميان ڪنهن به ڪورٽ طرفان ڪوبه حڪم نامو جاري نه ٿيندو.

(۴) راشترپتيه يا راجيه جي راجيپال طريقي پنهنجو عهدو اختيار ڪرڻ کان آڳ چاهي پوءِ هن جي شخصي هيٺيت هر ڪيل يا ان مطلب سان ڪيل ڪنهن ڪاريه بنسبت ڪا به ديواني ڪارروائي، جنهن هر راشترپتيه يا ان راجيه جي راجيپال خلاف ڪا داد رسني گھري وجيءُ هن جي عهدي جي مدي درميان ڪنهن به ڪورٽ هر تيسين داخل نه ڪئي ويندي جيسين ڪارروائيءَ جو قسم، ان لاءُ مقدمي جو ڪارڻ، جنهن شخص دواران اُها ڪارروائي داخل ڪرڻي هجي اُن جو نالو، ورنن، رهڻ جي جاءءُ هن جي گھربل داد رسني جاڻائڻ وارو لکيت هر نوٽيس راشترپتيه يا راجيپال کي، حالت آносار پهچائڻ يا هن جي آفيس هر چڏڻ کان پوءِ به مهنا نه گذریا هجن.

۱۳۶۱. أَلْف سِنْسَد ئَرْاجِيْه وَذَانْ مِنْدَلْ جَيْ كَارْرُوايْنْ جَيْ شَاعِيْ تَيْيَطْ جَوْ

بچاءُ

(۱) كو به شخص سنسد جي ڪنهن سدن يا راجيه جي وڏان سيا يا حالت آنسار، پنهي مان ڪنهن به سدن جي ڪن به ڪارروايin جي چگي چوکي سچي رپورت جي ڪنهن أخبار ۾ شايع ٿيڻ بحسب ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪنهن ديواني يا فوجداري ڪارروائيءَ لاءُ تيستائين جوابدار نه ٿيندو جيستائين إهو ثابت نه ٿيو آهي ته اها بد نيت سان شايع ڪيل آهي :

بشرطیڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به سنسد جي پنهي مان ڪنهن سدن يا راجيه جي وڏان مندل جي وڏان سيا يا، حالت آنسار، پنهي مان ڪنهن سدن جي گپت ٻئنڪ جي ڪارروائيءَ جي رپورت شايع ڪرڻ سان لاڳو نه پوندو.

(۲) فقري (۱) پرسارٽ ڪيندر دواران ميسر ڪيل ڪنهن پروگرام يا شيوا جي حصي طور تند بنان تار ذريعي پرسارت ڪيل رپورٽن يا وشيم جي سنپند ۾ إئين لاڳو پوندو جئين اهو ڪنهن أخبار ۾ شايع ٿيل رپورٽن يا وشين سنپند ڦي لاڳو پوي ٿو. سمجھائي - هن آنجيدين ۾ 'أخبار' ۾ سماچار ايچنسيءَ جو أخبار ۾ شايع ڪرڻ لاءُ سامگويءَ واري رپورت آچي وجي ٿي.

x x x x . ۱۳۶۲

۱۳۶۳. ڪن عهد نامن، ٺاهن وغیره مان ُتندڙ تڪرارن ۾ ڪورٽن دواران دست اندازيءَ تسي بندش

(۱) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر آنجيدين ۱۳۳ جي اپيندن جي آڏين، نه سڀريم ڪورٽ نه ٻيءَ ڪنهن ڪورٽ کي ڪنهن به آهڙي تڪرار ۾ جيڪو آهڙي عهدمامي، ٺاه، عهد، وچن، سند یا آهڙي ٻئي دستاويز جي ڪنهن پرپند مان ُتني جيڪو هن سنودان جي عمل ۾ آچڻ کان آڳ ڏيهي رياست جي ڪنهن حاڪم دواران ڪيو ويyo يا لکيو ويyo هجيءَ جنهن ۾ پارٽ دومينين جي سرڪار يا ُن کان آڳ جي ڪا سرڪار ڏر هئيءَ جو آهڙي شروعات کان پوءِ عمل ۾ چالو رهيو هجيءَ يا رکيو ويyo هجيءَ، يا آهڙي ڪنهن عهدمامي، ٺاه، عهد، وچن، سند یا ُن جهڙي ٻئي دستاويز سنپند ڻي هن سنودان جي اپيندن مان ڪنهن به هيٺ ملنڊڙ ڪنهن حق يا ُن مان ُتندڙ ڪنهن جوابداريءَ يا ذميواريءَ سنپند ڪنهن تڪرار ۾ حڪومت نه رهندي.

(۲) هن آنجييد ۾ -

(آ) 'ڏيهي رياست' معنياً هن سنودان جي شروعات کان آڳ هز مئجيستيءَ يا پارت دومينين جي سرڪار دواران آهڙي رياست طور هئط جي مانيتا ڏنل کيتري.

(ب) 'حاڪم' ۾ آهڙي شروعات کان آڳ هز مئجيستيءَ يا پارت دومينين جي سرڪار دواران ڪنهن ڏيهي رياست جو حاڪم طريقي مانيه ڪيل پرنس، چيف يا ٻيو شخص آجي وڃي ٿو.

۳۶۳. آلف. ڏيهي رياستن جي حاڪمن کي ڏنل مانيتا بند ٿيڻ ۽ پروي پرس ختم ڪرڻ

هن سنودان ۾ اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪڻ به هئط جي باوجود.

(آ) پرنس، چيف يا ٻيو شخص جنهن کي سنودان (چوويهون سدارو) آئكت، ۱۹۷۱، جي شروعات کان آڳ ڪنهن وقت راشترپتيءَ دواران ڏيهي رياست جو حاڪم طريقي مانيه ڪيو ويو هو يا ڪو شخص جنهن کي آهڙيءَ شروعات کان آڳ ڪنهن وقت راشترپتيءَ دواران آهڙي حاڪم جو اُتر آڌاري طريقي مانيه ڪيو ويو هو اهو، آهڙيءَ شروعات تي ۽ اُن کان، آهڙو حاڪم يا آهڙي حاڪم جو اُتر آڌاري طريقي مانيه ٿيل بند ٿيندو.

(ب) سنودان (چوويهون سدارو) آئكت، ۱۹۷۱، جي شروعات تي ۽ اُن کان، پروي پرس ختم ڪجي ٿو ۽ پروي پرس بحسب سڀ حق، جوابداريون ۽ ذميوازيون نابود ڪجن ٿيون ۽ اُنهيءَ موجب، فكري (آ) ۾ نرديش ڪيل حاڪم يا حالت آنسار آهڙي حاڪم جي اُتر آڌاري، يا ٻئي شخص کي ڪا به رقم پروي پرس طور نه ڏني ويندي.

۳۶۴. وڏن بندرن ۽ هوائي آڏن بابت خاص پرپنڌ

(آ) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشترپتي عام ظاهرنامي دواران هدایت ڪري سگهندو تم اُن ظاهر نامي ۾ چاڻايل هجي اُن تاريخ کان.

(ب) سنند دواران يا راجيه جي وڏان مندل دواران ناهيل ڪو به قاعدو ڪنهن به وڏي بندر يا هوائي آڏي سان لاڳو نه ٿيندو يا ظاهرنامي ۾ چاڻا يا وڃن اُنهن آپادن يا ڦيرقارين جي آڏين اُنهن سان لاڳو ٿيندو، يا

(ب) ڪو به موجوده قاعدو سواء اُن تاريخ کان آڳ ڪيل يا چڏي ڏنل ڳالهين بحسب ڪنهن به وڏي بندر يا هوائي آڏي سان آثرائتو ٿيڻ بند ٿيندو يا آهڙي بندر

يا هوائي آڏي سان لاڳو ٿيڻ ۾ ظاهرنامي ۾ چاڻيا وڃن آنهن آپادن يا ڦيرقارين جي آدين آثرائتو ٿيندو.

(٢) هن آنجيڻد -

(آ) 'وڏو بندرا' جي معني آهي سنڌ دواران ڪيل ڪنهن قاعدي يا ڪنهن موجوده قاعدي دواران يا هيٺ وڏو بندرا هئڻ ظاهر ٿيل بندرا ۽ آن ۾ آهڙي بندرا جي حدن آندر آن وقت سمايل سڀئي ايراسيون آچي وڃن ٿيون.

(ب) 'هوائي آڏو' جي معني آهي هوائي رستن، هوائي جهازن ۽ هوائي جهازاني سنبنڌي قاعden جي پريوجن لاء ويڪيا ڏنل هوائي آڏو.

٣٦٥. سنگه دواران ڏنل هدايتن جي پيري ڪرڻ يا آنهن جو عمل ڪرڻ ۾ گُسٹ جو نتيجو

جي ڪوبه راجيه هن سنودان جي اڀندن مان ڪنهن هيٺ سنگه جي عملی آختيار جي استعمال ۾ ڏنل ڪن هدايتن جي پيري ڪرڻ ۾ يا آنهن جو عمل ڪرڻ ۾ گُتو آهي ته راشترپتي لاء ائين قاعدي موجب ٿيندو ته آهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن ۾ راجيه جي سرڪار هن سنودان جي اڀندن پرمائي هلائي نه ٿي سگهجي.

٣٦٦. ويڪياون

هن سنودان ۾، سوء تم مضمون بي تقاضا ڪري هيئين محاورن جي معني سلسليوار هيٺ ڏنل موجب آهي، يعني ته -

(١) 'کيٽي ۽ جي آمدنی' معني پارتير انڪر ٿئڪ سنبنڌي قاعden جي پريوجن لاء ڏنل ويڪيا موجب کيٽي ۽ جي آمدنی)

(٢) 'ائنگلو انڊين' معني اُهو شخص جنهن جو پيءُ يا جنهن جي مردانی سلسلي ۾ بيو ڪو مرد وڏو يوروبي نسل جو آهي يا هو، پر جو پارت جي کيٽر اندر نواسي آهي ۽ آهڙي کيٽر اندر معمولي رهواسي ۽ نه فقط عارضي مطلبن لاء رهيل ماڻ پيءُ مان آهڙي کيٽر اندر چاول آهي)

(٣) 'آنچيڻد' معني هن سنودان جو آنجيڻد

(٤) 'اُدارو وٺ' ۾ ساليانا ڏيئي ناطو ڪٻڻ آچي وڃي ٿو، ۽ 'اودر' جو مطلب آن پرمائي ڪيو ويندو

(٥) 'فورو' معنی جنهن آنوچید ۾ اهو مکاورو آچي اُن جو 'فورو'،
 (٦) 'ڪارپوريشن ٽڪس' معنی آمدنیء تي ڪا دل جيتري قدر اُها دل ڪمپنيين
 دواران ڏيڻ جوڳي هجيء آهڙي دل هجي جنهن جي حالت ۾ هيٺيان شرط پورا
 ٿين-

(آ) اُها کيتيء جي آمدنیء تي لڳائڻ جوڳي نه آهي؛
 (ب) دل سان لاڳو ڪن به قاعden دواران ڪمپنيين جي پيريل ڏل بنسبت ڪابه
 ڪاب ڪمپنيين دواران شخص کي ڏيڻ جوڳين قانڊڻين ماn ڪرڻ هيٺي اختياري نه
 ڏلي ويئي هجيء؛

(ب) آهڙيون قانڊڻيون جن شخصن کي ملن اُنهن جي ڪل آمدنی پارتيم
 انڪم ٽڪس جي خيال کان ڳلڻ لاء يا آهڙن شخصن طرفان ڏيڻ جوڳي ٻا اُنهن کي
 واپس ملڻ جوڳي پارتيم انڪم ٽڪس ڳلڻ لاء آهڙي ڏنل دل ڏيان ۾ آفڻ جو پرپند
 نه هجيء)

(٧) 'سمان پرانت'، 'سمان ڏيهي رياست' يا 'سمان راجيه' معنی شڪ جي حالت
 ۾ اُهو پرانت، ڏيهي رياست يا راجيه جو راشترپتيء دواران سوال ۾ خاص پريوجن
 لاء، حالت آنسار سمان پرانت سمان ڏيهي راجيه يا سمان راجيه هئڻ نهرايو وڃي،

(٨) 'قرض' ۾ موڙيء جون رقمون سالياني طريقي واپس ڏيڻ جي ڪنهن
 ڏميواريء بنسبت ڪا جوابداريء ڪنهن گارنڌيء هيٺ ڪا جوابداري آچي وڃي ٿي،
 ئ 'قرض جو خرج' جو مطلب اُن پرمائي ڪيو ويندو،

(٩) 'جائداد مڪصول' معنی اُهو مڪصول جو آهڙن نيمن پرمائي جي سنند يا
 ڪنهن راجيه جي ودان مندل دواران آهڙي مڪصول سنپندتي ٺاهيل قاعden دواران يا
 اُنهن هيٺ طئه ڪيا وڃن، موت تي تبديل ٿيڻ واري يا متين قاعden جي اُپپندن هيٺ
 إن نموني تبدل ٿيل ليکيل سڀ ملڪيت جي مور مله تي يا اُن حساب سان ڪٿيو
 وڃي،

(١٠) 'موجوده قاعدو' معنی آهڙو قاعدو آرڊيننس، حڪم، پيٽي قاعدو، نيم يا
 ونيم ٺاهڻ جو اختيار هئڻ واري ڪنهن ودان مندل، اختياريء يا شخص دواران هن
 سِنودان جي شروعات کان آڳ پاس ڪيل يا ٺاهيل ڪو به قاعدو آرڊيننس، حڪم،
 پيٽي قاعدو، نيم يا ونيم،

(١١) 'فيدرل ڪورٽ' معنی گورنمننت آف إنديا ائڪت، ١٩٣٥، هيٺ جوڙيل
 فيدرل ڪورٽ،

(١٢) 'مال' ۾ سڀ سامان، جنسون، شيون آچي وڃن ٿيون،

(۱۳) 'گارنتی' ۾ ڪنهن اپکرم جو فائدو ڪنهن چاڻايل رقم کان گهت ٿيڻ
جي حالت ۾ آدائگي ڪرڻ جي هن سنودان جي شروعات کان آڳ ڪنيل ذميواري آچي
وچي ٿي:

(۱۴) 'هاء ڪورٽ' معني ڪابه ڪورٽ جا ڪنهن راجيه لاء هن سنودان جي
پريوجن لاء هاء ڪورٽ هئط ليکي ويئي آهي، آن ۾ آچي وچي ٿي.

(آ) هن سنودان هيٺ هاء ڪورٽ طريقي جوڙيل يا وري جوڙيل پارت جي
کيتري ڪا ڪورٽ،

(ب) پارت جي کيتري ۾ ڪا ڪورٽ جا سنسد دواران قاعدي ذريعي هن
سنودان جي سيني يا ڪن پريوجنن لاء هاء ڪورٽ هئط ظاهر ڪئي وچي

(۱۵) 'ڏيهي رياست' معني ڪو به کيتري جنهن کي پارت دومينين جي سرڪار
آھڙي رياست طريقي مانيه ڪيو هجي

(۱۶) 'پاڳ' معني ڪنهن شخص کي يا بنسبت ڏيڻ جوڳي هن سنودان جو
پاڳ)

(۱۷) 'پينشن' معني ڪھڙي، ڪنهن به قسم جي پينشن، چاهي ڦاند واري هجي
يا ن، آن ۾ آچي وچي ٿو ائين ڏيڻ جوڳو رئائر پگهار، ائين ڏيڻ جوڳي گرئجوئي
۽ پراويڊنٽ فند ۾ پريل چندن جي واپسي طور آن تي وياج يا ٻيءَ ڪنهن واد يا
آن کان سوا ڏيڻ جوڳي ڪا رقم يا رقمون)

(۱۸) 'مشڪل حالت جو آعلان' معني آنوچيد ۳۵۲ جي فقري (۱) هيٺ جاري
ڪيل آعلان)

(۱۹) 'عام ظاهر نامو' معني پارت جي گزيت ۾ يا، حالت آنسار، راجيه جي
سرڪاري گزيت ۾ ظاهر نامو

(۲۰) 'ريلوي' ۾ نتو آچي -

(آ) سچوئي ميونسپل ايراضي اندروزام رستو يا
(ب) ٻيو ڪو آمدرفت جو رستو جو سچوئي هڪ راجيه اندرو هجي، سنسد
داران قاعدي ذريعي ريلوي نه هئط ظاهر ڪيل هجي،

x x x x x (۲۱)

(۲۲) 'حاڪم' معني پرنس، چيف يا ٻيو شخص جنهن کي سنودان (چووهيون
سدارو) آئكت ۱۹۷۱، جي شروعات کان آڳ ڪنهن به وقت راشترپتي دواران ڏيهي

ریاست جو حاکم طریقی مانیه کیو ویو ھو، یا کو شخص جنهن کی آہڑی شروعات
کان آگ کنهن به وقت راشترپتیء دواران آہڑی حاکم جو اُتر آذکاری طریقی مانیه
کیو ویو ھو؟

(۲۳) 'آنوسوچی' معنیٰ ھن سنودان جی آنوسوچی:

(۲۴) 'آنوسوچت جاتيون' معنیٰ اُھی جاتيون، نسل یا جن جاتيون یا اُنهن جاتین،
نسلن ۽ جن جاتین جا پاگا یا اُنهن اندر گروپ جی آنوجید ۳۲۱ ھیٹ ھن سنودان
جی پریوچن لاء آنوسوچت جاتيون لیکیون وجن ٿيون)

(۲۵) 'آنوسوچت جن جاتيون' معنیٰ اُھی جن جاتيون یا جن جاتی فرقا یا اُنهن
جن جاتین یا جن جاتی فرقن جا پاگا یا اُنهن اندر گروپ جی آنوجید ۳۲۲ ھیٹ ھن
سنودان جی پریوچن لاء آنوسوچت جن جاتيون لیکیون وجن ٿيون)

(۲۶) 'سکیورٽیون' ۾ إستاڪ آچی وڃی ٿو

x x x x x

(۲۷) 'پیتی فورو' معنیٰ جنهن فقری ۾ اھو مکارو آچی اُن جو پیتی فورو

(۲۸) 'دیل وجھٹ' ۾ ڪابه دیل یا لاڳو وجھٹ چاهی اُھو عام یا مکانی یا خاص
ھجی، ۽ 'دیل' جو مطلب اُن پرماظی کیو ویندوا

(۲۹) 'آمدنیء تی دیل' ۾ وڌیک نفعی تی دل جی نمونی جی دل آچی وڃی

ٿی،

(۳۰.۲۹) 'مال جی وکری یا خریدیء تی دیل' ۾ آچی وڃی ٿی۔

(ا) روکڙ، مھمل آدائی یا پئی قیمتی عیوضی لاء کنهن مال ۾، قرار جی
پوئوباریء کان سواء مالکيء جی بدلی تی دیل،

(ب) ڪم جی قرار جی تعمیل ۾ ڪم اینڈڙ مال (مال طریقی چاهی پئی
کنهن روپ ۾) ۾ مالکيء جی بدلی تی دیل،

(ب) مسوائڙ - خریدی یا قسطن ذریعی پئسا پرڻ جی کنهن سرشتی موجب
مال جی دلپوری تی دیل،

(پ) روکڙ، مھمل آدائی یا پئی قیمتی عیوضی لاء کنهن پریوچن لاء کو
مال ڪم آڻڻ جی حق جی بدلی (کنهن ڄاؤایل مُدت لاء هجی یا ن) تی دیل،

(پ) شخصن جی انڪارپوریت ٿیل نه هجی آہڙی شخصن جی کنهن
جماعت یا سنسٹا دوازان پنهنجی میمبر کی روکڙ، مھمل آدائی یا پئی قیمتی عیوضی

لاءِ مال رسائط تي دل،

(ت) ڪا شيوا طور يا اُن جي حصي طور يا ٻئي ڪھڙي به نموني مال، يعني اٿي ڪادو يا انساني ڪادي لاءِ بې ڪا هيءَ يا ڪو پيچ (نشيدار هجي چاهي نه) رسائط تي دل، جتي آهڙي رسد يا شيوا روڪڙ، مهمل آدائي يا ٻئي قيمتي عيوشي لاءِ هجي؛ ۽ ڪنهن مال جو آهڙو بدلو سپردگي يا رسد، بدلو، سپردگي يا رسد ڪندڙ شخص دواران اُن مال جو وڪرو ۽ جنهن شخص کي آهڙو بدلو سپردگي يا رسد ٿئي اُن دواران اُن مال جي خريدي ليکي ويندي،

(٤٠) 'سنگه' کيترا معني! پھرین آنوسوجيءَ ۾ چاڻايل ڪو سنگه کيترا ۽ اُن ۾ پارت جي کيترا اندر سمایل ڪو به ٻيو کيترا پر اُن آنوسوجيءَ ۾ نه چاڻايل به آچي وهي ٿو.

۳۶۷. آرت

(۱) سواءِ تم مضمون ٻي تقاضا ڪري جنرل ڪلازر ائڪٽ، ۱۸۹۷، آنوچيد ۳۷۲ هيٺ اُن ۾ جيڪي موافقتوون ۽ ڦيرقار ڪئي وڃي اُنهن جي آدين، هن سنودان جي آرت گهتن لاءِ ائين لاڳو پوندو جئين اهو پارت دومينين جي ڪنهن ائڪٽ جي آرت گهتن لاءِ لاڳو پوي ٿو.

(۲) سنڌ جي يا اُن دواران ٺاهيل ائڪتن يا قاعدن يا راجيه جي وڌان مندل جي يا اُن دواران ٺاهيل ائڪتن يا قاعدن جي هن سنودان ۾ ڪنهن به نرديش جو مطلب ائين ٿيو ويندو ته اُن ۾ راشترپتيءَ دواران ٺاهيل آرڊيننس يا، حالت آنسار، راجبيال دواران ٺاهيل آرڊيننس جو نرديش آچي وڃي ٿو.

(۳) هن سنودان جي پريوحن لاءِ 'پرڏيهي راج' معني! پارت ڪانسواءِ ٻيو ڪو به راج:

بشرطڪ سنڌ دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپيندن جي آدين، راشترپتي حڪم دواران ڪنهن به راج کي، حڪم ۾ چاڻايا وڃن آهڙن مطلبن لاءِ پرڏيهي راج نه هئڻ ظاهر ڪري سگهندو.

سنودان جو سدارو

۶۸۔ سنند جي سنودان ۾ سدارو ڪرڻ جو آختيار ۽ اُن لاءِ سرشتو

(۱) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنند پنهنجي جوڙجي آختيار جو استعمال ۾ هن سنودان جو ڪو به اُپيند هن آنوچيد ۾ ڦهرايل سرشتي ڪارروائي پرمائي واداري، قير گهير يا رد ڪرڻ رستي سداري سگهندي.

(۲) هن سنودان جي سداري جي شروعات فقط سنند جي ڪنهن به سدن ۾ ان پريوجن لاءِ بل داخل ڪرڻ دواران ڪري سگهي، ۽ بل هرڪ سدن ۾ اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي گھٹائي ۽ اُن سدن جي حاضر ۽ ووت ڪندڙ ميمبرن جي به ڀاڻي ٿي کان گھت نه آهڙي گھٹائي دواران پاس ٿئي ته اهو راشترپتيهه کي پيش ڪيو ويندو جو بل ٿي منظوري ڏيندو ۽ ٻئين ٿيٺ ٿي سنودان بل جي لفظن پرمائي سداريل رهندو: بشرطڪ جي آهڙو سدارو -

(آ) آنوچيد ۵۵، آنوچيد ۵۵، آنوچيد ۷۳، آنوچيد ۱۶۲ يا آنوچيد ۲۲۱ ۾، يا

(ب) پاگ پنجين جي آذياء چوئين، پاگ چهين جي آذياء پنجين يا پاگ نائيں جي آذياء پھرئين ۾، يا

(پ) ستين آنسوچيءَ جي لستن مان ڪنهن ۾، يا

(پ) سنند ۾ راجين جي عيوضيبيطي ۾، يا

(پ) هن آنوچيد جي اُپيندن ۾،

قيرقار ڪرڻ لاءِ آهي ته آهڙي سداري جو پربند ڪندڙ بل راشترپتيهه کي منظوريه لاءِ پيش ڪرڻ کان آڳ اهو پڻ ضروري ٿيندو ته راجين مان آڏ کان گھت نه اوترن جي ودان مندلن دواران ان پريوجن جا ڦهراءَ پاس ڪرڻ ذريعي سدارو بحال ٿيو هاجي.

(۳) هن آنجييد هيٺ ڪيل ڪنهن سُداري کي آنجييد ۱۳ ۾ چيل ڪچ به لاڳو نه پوندو.

(۴) هن سنودان (پاڳ تئين جي اُپيندن سميت) جو ڪو به سدارو جو هن آنجييد هيٺ سنودان (ٻائيتاليهون سدارو) آئكت، ۱۹۷۶ جي ڪلم ۵۵ جي شروعات کان آڳ چاهي پوءِ ڪيل هجي يا ڪيل چيو ويو هجي ان تي ڪنهن به گورت ۾ ڪنهن به آذار تي اعتراض نه ورتو ويندو.

(۵) شڪ دور ڪرڻ لاءِ هن دواران ظاهر ڪيو وڃي ٿو تم هن آنجييد هيٺ هن سنودان جي اُپيندن کي واداري ڦيرگهير يا رد ڪرڻ رستي سدارڻ جي سند جي جوڙجي اختيار تي ڪو به پندن نه ٿيندو.

عارضی، تبدیل کال جا ئ خاص اُپینڈ

۳۶۹. سنسد جو عارضی اختیار تم راجیہ لست جی ڪن وشین
بنسبت قاعدا ٺاهی چڻ تم اُهي گڏیل لست جا وشیر آهن

هن سنودان ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، هن سنودان جي شروعات
کان پنجن سالن جي مدت درمیان، سنسد کي اختیار رهندو تم هینین وشین
بنسبت، چڻ تم اُهي گڏیل لست ۾ شمار ڪیل آهن، ِئین قاعدا ٺاهی،
يعني -

(أ) سوتی ۽ گرم ڪپڙو ڪچي ڪپه (تاڻیل ڪپه ۽ آڻ ٿاڻیل ڪپه
يا ڪپاس سمیت)، ڪڙا، ڪاغذ (أخباری ڪاغذ سمیت)، ڪاڌي جون شیون
(ڪاڌي جي تیلی پجن ۽ تیل سمیت)، ڊورن جو چارو (کڙ ۽ بین چڪایل
شین سمیت) ڪوئلو (ڪوڪ ۽ ڪوئلي جي ساتن سمیت)، لوه، رُڪ ۽ ابرق
۾ راجیہ اندر واپار ۽ ڏنتو ۽ پیدائش، رسد ۽ وراھست)

(ب) فقری (أ) ۾ ذکر ڪیل وشین مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف
گناه، اُنهن وشین مان ڪنهن بنسبت سپریم ڪورٹ کانسواء سینی ڪورٽن
جي حڪومت ۽ اختیار، اُنهن وشین بنسبت ڪنهن ڪورٹ ۾ ورتیون وجن
اُنهن کانسواء فيون،

پر سنسد جو ٺاهيل ڪوبه قاعدو جو هن آنوچید جي اُپینڈن کانسواء
سنسد ٺاهی نه سگهي ها، آسمريٰ جي حد ٿائين، اُها مدت پوري ٿيڻ
ٿي، اُن جي پوري ٿيڻ کان اڳ ڪیل يا چڏي ڏنل ڳالهئين کانسواء اثرائتو
ٿيڻ بند ٿيندو.

۳۷۰. ڄمون ۽ ڪشمیر راجیہ بنسبت عارضی اُپینڈ

(أ) هن سنودان ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(أ) آنوچید ۲۳۸ جا اُپینڈ ڄمون ۽ ڪشمیر راجیہ سنبندھي لاڳو نه پوندا)

(ب) اُن راجیه لاءِ سنیسید جا قاعداً ناهنچو آختیار محدود رهندو -

(i) سنگھے لست، گذیل لست جی اُنهن وشین تائین جی راشترپتی راجیه جی سرکار سان صلاح ڪري، اُنهن وشین سان ڻهڪندڙ وشيم ظاهر ڪري جي پارت ڊومينين ۾ اُن راجیه جي شامل ٿيڻ واري ٽٽروميٽ آف ائڪسيشن ۾ آهنچون وشين طريقي چاڻايل آهن جن جي بنسٽ ڊومينين وڌان مندل اُن راجیه لاءِ قاعداً ناهي سگهي ٿو

(ii) اُنهن لستن جي پين آهنچون وشين تائين جي، راجیه جي سرکار جي سمتی سان، راشترپتی حڪم دواران چاڻائي.

سمجھائي - هن آنجيد جي پريوجن لاءِ راجیه جي سرکار معني اُهو شخص جنهن کي راشترپتیءَ مهاراجا جي تاريخ ۵ ميء ۱۹۳۸ جي اعلان هيٺ اُن وقت عهدي تي منtri پريشد جي صلاح سان حڪم ڪندڙ ڄمون ۽ ڪشمير جو مهاراجا طور اُن وقت مانيه ڪيو هجي)

(ب) آنجيد ا جا، هن آنجيد جا اُپنڌ اُن راجیه سنپندتي لاڳو

پوندا)

(پ) هن سنودان جا بيا اهي اُپنڌ اُن راجیه سنپندتي آهنچون آپوادن ۽ ڦيرقارين سان لاڳو پوندا جي راشترپتی حڪم دواران چاڻائي :

بشرطيڪ پيٽي فكري (ب) جي پئرا (i) ۾ نريش ڪيل راجیه جي ٽٽروميٽ آف ائڪسيشن ۾ چاڻايل وشين سنپندتي ڪو به آهڙو حڪم راجیه جي سرکار سان صلاح ڪرڻ کان سواء جاري نه ڪيو ويندو :

وڌيڪ بشرطيڪ مٿئين پرنتوڪ ۾ چاڻايل ڪانسواء پين وشين سنپندتي ڪو به آهڙو حڪم اُن سرکار جي سمتی کان سواء جاري نه ڪيو ويندو.

(٢) جي فكري (ا) جي پيٽي فكري (ب) جي پئرا (ii) ۾ يا اُن فكري جي پيٽي فكري (ب) جي بئين پرنتوڪ ۾ نريش ڪيل راجیه سرکار جي سمتی راجیه جو سنودان گھڙڻ جي پريوجن لاءِ جوڙ جي آسيمبلي ڪوئائط کان آڳ ڏني ويسي ته اها اُن آسيمبليءَ آڳيان کيس اُن تي نيك لڳي آهڙي فيصلوي لاءِ رکي ويندي.

(٣) هن آنجيد جي مٿي ڏنل اُپنڌن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشترپتی عام ظاهر نامي دواران پدرائي ڪري سگهندو ته هن آنجيد

جو عمل ٿيڻ بند ٿيندو يا فقط پاڻ چاڻائي آهڙن آپوادن ۽ ٽيرقارين سان
۽ آهڙي تاریخ کان ۾ هو عمل ۾ رهندو :

بشرطیڪ راشترپتي آهڙو ظاهر نامو جاري ڪري تنهن کان آڳه فكري
(2) ۾ نرديش ڪيل راجيه جي جوڙجڪي آسيمبليءَ جي سفارش ضروري ٿيندي.

۱۷۳. مهاراشترا ۽ گجرات راجين لاءِ خاص اُپيند

(1)   x   x   x   x   x

(2) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشترپتي حڪم
دواران مهاراشترا یا گجرات راجيه بنسبت راجيپال جي ڪنهن خاص جوابداريءَ
لاءِ پرينڊ ڪري سگهندو ته.

(آ) وڌيءَ، مرانوازا، ۽ باقي مهاراشترا لاءِ، يا حالت انوسار سُوراشر،
ڪچ ۽ باقي گجرات لاءِ جدا جدا وڪاس بوردن جي إستاپنا ٿئي، آهڙي
پرينڊ سان ته هنن بوردن مان هرڪ جي ڪم ڪڙن تي هڪ رپورت راجيه
جي وڌان سڀا آڳيان هر سال رکي ويندي.

(ب) سچي راجيه جي ضرورتن جي آذين، انهن ايراضين تي وڪاس
خرج لاءِ ناطي جي انصاف رُوءِ ورج ٿئي ۽

(ٻ) سچي راجيه جي ضرورتن جي آذين انهن سڀني ايراضين بنسبت
هنري تعليمير ۽ ڪسي سکيا لاءِ ڪافي سهوليتون ۽ راجيه سرڪار جي ظابطي
هيٺ شيوان ۾ نوكريءَ لاءِ ڪافي وجھ ميسر ڪڙن لاءِ انصاف رُوءِ بندوبست
ٿئي.

۱۷۴. آلف. ناڳالئند راجيم بنسبت خاص اُپيند

(آ) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(آ) سنسد جو ڪو به آئڪت -

(i) ناڳائين جي ڏارمڪ يا سماجڪ رواجن،

(ii) ناڳا رسمي قاعدي ۽ ڪارروائيءَ،

(iii) ناڳا رسمي قاعدي پرمائي فيصلن سان واسطو رکندڙ ديواني
۽ فوجداري نيءَ جي ڪاروبار،

(iv) زمينه اون جي وسيلن جي مالكيه تبديليه،

بنسبت ناگالئند راجيه سان، ناگالئند ودان سيا جي نهراء دواران ائين
فيصلو ڪرڻ کان سواء، لاڳو نه ٿيندو.

(b) ناگالئند جي راجيبال کي ناگالئند راجيه ۾ قاعدوه ويستا بنسبت
تيستائين خاص جوابداري رهندي جيستائين سندس راي ۾ ناگا ٽڪريون-
تيون سانگه ايراضي ۾ اهو راجيه نھن کان يڪدم آڳ ٽيندڙ اندروني وڳڙ
اون ۾ يا اون جي ڪنهن پاڳي ۾ چالو آهن، اون سنبنتدي پنهنجا ڪرت
پالن ڪرڻ ۾ راجيبال ڪلڻ جوڳي قدم جي باري ۾ منtri پريش جي صلاح
وٺڻ بعد پنهنجي شخصي فيصلوي استعمال ڪندو:

بشرطيڪ جي ڪر سوال اُٿي تم ڪو وشيه اهڙو وشيه آهي يا نه جنهن
بنسبت راجيبال کي هن پيتي فكري هيٺ پنهنجي شخصي فيصلوي جي استعمال
۾ قدم ڪلڻو آهي، تم راجيبال جو پنهنجي مرضيءه موجب جو فيصلو آخرین
ٿيندوه راجيبال دواران ڪيل ڪنهن ڳالهه جي جائزگيءه تي ان آذار تي
اعتراض نه اٿاريyo ويندو تم کيس پنهنجو شخصي فيصلو استعمال ڪري قدم
ڪلڻ ڪندو هو يا نه:

وديڪ بشرطيڪ جي راجيبال جي رپورت ملڻ تي يا بهي نموي راشترپتيءه
کي خاطري ٿئي تم راجيبال لاءِ ناگالئند راجيه ۾ قاعديه ويستا بنسبت
خاص جوابداري هئڻ وڌيڪ وقت ضروري نه آهي تم هو حڪم دواران هدايت
ڪري سگهندو تم حڪم ۾ چاڻايل هجي اون تاريخ کان راجيبال کي آهڙي
جوابداري هئڻ بند ٿيندو

(b) گرانت لاءِ ڪنهن گھر بنسبت پنهنجي سفارش ڪندی ناگالئند
جو راجيبال إها خاطري ڪندو تم پارت سرڪار دواران پارت جي سنچت
نديءه مان ڪنهن چاڻايل شيوا يا پريوجن لاءِ ميسر ڪيل ڪا رقم اون شيوا
يا پريوجن سنبنتدي گرانت لاءِ گھر ۾ نه بيءَ ڪنهن گھر ۾ شامل آهي

(p) ناگالئند جو راجيبال عام ظاهر نامي دواران هن خيال کان چاڻائي
اون تاريخ کان تيون سانگه ضلع لاءِ پنجتىين ميمبرن جي ٺهيل هڪ پراديشڪ
پريش بريا ڪئي وينديه راجيبال پنهنجي مرضيءه موجب هينين ڳالهين
جو پرپند ڪندڙ نيم جوڙيندو-

(i) پرادیشک پریشد جی رچنا ئ پرادیشک پریشد جی میمبرن کی چوندھ جی ریت :

بشرطیک تیون سانگھ ضلع جو دپتی ڪمشنر پرادیشک پریشد جو عهدی جی لحاظ کان چیئرمن ٿیندو ئ پرادیشک پریشد جو دپتی چیئرمن انجا میمبر پاٹ مان چوندیندا)

(ii) پرادیشک پریشد جا میمبر چوندھن لاء ئ میمبر ٿیط لاء لیاقتون

(iii) پرادیشک پریشد جی میمبرن جی عهدی جو مُدو ئ کین ڏیط اجوپا پگھار ئ پتا، کی بہ هجن تے

(iv) پرادیشک پریشد جو سرشنتو ئ ڪم جو سنچالن

(v) پرادیشک پریشد جی عملدارن ئ عملی جی مقرري ئ اُنهن جی نوکریء جا شرط ئ

(vi) بی ڪا بابت جنهن بنسبت پرادیشک پریشد جی جوڙن ئ برابر ڪار گذاري لاء نیم ناهن ضروري هجھي

(vii) هن سنودان ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جی باوجود، ناگالئند راجیه جی ٺھن جی تاریخ کان ڏهن سالن جی مدت لاء يا راجیپال، پرادیشک پریشد جی سفارش تی، عام ظاهر نامي دواران هن خیال کان چائائي اُن وڌیک مدت لاء

(آ) تیون سانگھ ضلع جو ڪاروبار راجیپال هلائیندو

(ب) یارت سرڪار دواران سچی ناگالئند راجیه جون گهرجون پوریون گرڻ لاء ناگالئند سرڪار کی ڪو ناطو میسر ڪيو ويو هجھي ته راجیپال پنهنجی مرضيء موجب تیون سانگھ ضلع ئ باقي راجیه وچھر اُن رقم جي انصاف رؤء ورج لاء بندوبست ڪندو

(پ) ناگالئند جي وڌان مندل جو ڪو نه ائکت تیون سانگھ ضلع سان لاڳو نه ٿیندو جیستائين راجیپال، پرادیشک پریشد جی سفارش تی، عام ظاهر نامي دواران آهڙي هدایت ڪري ئ آهڙي ڪنهن به ائکت بنسبت آهڙي هدایت ڪندي راجیپال هدایت ڪري سگهندو ته تیون سانگھ ضلع يا اُن جي ڪنهن ڀاڳي سان ائکت لاڳو ٿیط ۾ آهڙن اپواند ئ قيرقارين جي آدين اثرائتو ٿیندو جي راجیپال پرادیشک پریشد جي سفارش تي چائائي

بشرطیک هن پیتی فقري هيٺ ڏنل ڪا به هدایت ماضی آثر واري هجي ائين ڏيئي سگهنجي ٿي:

(پ) تيون سانگه ضلع جي شانتي، اُنتيءُ سني حڪومت لاءِ راجيپال ونيم ناهي سگهندو، ائين ڦاهيل ڪي به ونيم اُن ضلع سان اُن وقت لاڳو هوندڙ سنسد جي ڪنهن ائڪت يا پئي ڪنهن قاعدي ڪي، ضروري هجي ته، ماضي آثر ڪري ائين، رد ڪري يا سُداري سگهندو،

(پ) (i) ناگالئند جي ودان سڀا ۾ تيون سانگه ضلع جو عيوغضيپطو ڪندڙ ميمبرن مان هڪڙي ڪي راجيپال دواران مكيم منبريءَ جي صلاح تي تيون سانگه جي معاملن لاءِ منبري مقرر ڪيو ويندو، مكيم منبري پنهنجي صلاح ڏيڻ ۾ مٿي چاڻايل ميمبرن جي گھٹائيءَ جي سفارش ٿي هلندو،

بشرطیک راجيپال مكيم منبريءَ جي صلاح تي ڪنهن شخص کي تيون سانگه ڪاريه منبريءَ جي روپ ۾ اوترى وقت تائين مقرر ڪري سگهندو جيستائين ناگالئند جي ودان سڀا ۾ تيون سانگه ضلع لاءِ ورهail جاين جي پرڻ لاءِ قاعدي انوسار شخصن کي چونڊيو نه ويٺ آهي.

(سنودان (مشڪلاتون دور ڪرڻ) حڪم ۱۰ جي پئرا ۲ ۾ اهو اُپيندڻ آهي ته ڀارت جي سنودان جو انوچيد ۳۷۱ (الف) اهڙيءَ ريت ائردار ٿيندو چڻ ان جي فقري ۲ جي پيٽي فقري (پ) جي پئرا (۱) ۾ هيءُ پرنتوڪ (۱ دسمبر ۱۹۶۳ کان) جوڙيو ويٺ هجي).

(ii) تيون سانگه جي معاملن جو منبري تيون سانگه ضلعي سنبندني سڀني وشين جو ڪم ڪندو، اُنهن بابت راجيپال سان سڌو تعلق رکندو پر اُن بابت مكيم منبريءَ کي واقف رکندو،

(ت) هن فقري جي متين اُپيندن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، تيون سانگه ضلع سنبندني سڀني وشين تي آخرین فيصلو راجيپال دواران پنهنجي مرضيءَ موجب ڪيو ويندو،

(ث) انوچيد ۵۵، ۵۵، ۸۰ جي فقري ۲ ۾ راجيه جي ودان سڀا جي چونڊيل ميمبرن يا هرڪي اهڙي ميمبر جي نرديش ۾ هن انوچيد هيٺ برپا ٿيل پراديشڪ پريشد دواران چونڊيل ناگالئند جي ودان سڀا جي ميمبرن يا ميمبر جو نرديش آچي ويندو،

(ت) انوچيد ۱۷۰ ۾ -

(i) ناگالئند جي ودان سیا سنپندي، فقو (۱) ائین اثرائتو ٿيندو چھ ته 'ست' لفظ جي جاء تي 'چائیتالیہ' لفظ رکيو ويو آهي،

(ii) اُن فقري ۾ راجيه ۾ ملکي تکن مان سدی چوندجي نرديش ۾ هن آنجيد هيٺ برپا ڪيل پراديش پريشد جي ميمبرن دواران ڪيل چوند آچي ويندي،

(iii) فقري (۲) و (۳) ۾ ملکي تکن جي نرديش جي معنی ڪوھيمما ۽ موڪوچنگ ڦيلعن ۾ ملکي تکن جو نرديش ٿيندو،

(۳) هن آنجيد جي مٿين اپنڌن. مان ڪنهن کي اثرائتو ڪرڻ ۾ جي ڪا مشڪلات ٿئي ته راشٽپتي اها مشڪلات دور ڪرڻ جي پريوجن لاءِ کيس ضروري لڳي اهو ڪچ به (ٻئي ڪنهن آنجيد جي ڪا موافق يا ڦيرقار ڪرڻ سميت) حڪم دواران ڪري سگهندو،

بشرطڪ اهڙو ڪو حڪم ناگالئند جو راجيه نھڻ جي تاريخ کان ڏن سالن گذرڻ گان پوءِ ڪيو نه ويندو.

سمجهائي - هن آنجيد ۾ ڪوھيمما، موڪوچنگ ۽ تيون سانگ ڦيلعن جي معنی استيٽ آف ناگالئند ائڪت، ۱۹۶۲، ۾ آهي اها سائي ٿيندي.

۳۷۱. ب. آسام راجيه بنسپت خاص اپنڌ

هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽپتي، آسام راجيه بنسپت ڪيل حڪم دواران چھين، آنسوچيءَ جي پئرا ۲۰ سان جوزايل جدول جي ڀاڳ پھرئين ۾ چاڻايل جن جاتي ايراضين مان اُن راجيه جي ودان سیا ۾ چونڊيل ميمبرن ۽ اُن آسيمبليءَ جي بین ميمبرن جي حڪم ۾ چاڻايل سنڪيا جي نھيل اُن ودان سیا جي هڪ ڪاميٽي جوزايل ۽ اُن جي ڪرتبن لاءِ آهڙي ڪاميٽيءَ جي جوزايل ۽ برابر ڪاريه ڪرڻ لاءِ اُن ودان سیا جي ڪارروائيءَ جي نيمن ۾ ڪرڻ وارين ڦيرقاراين لاءِ پرپنڌ ڪري سگهندو.

۳۷۱. پ. مٿيپور راجيه بنسپت خاص اپنڌ

(۱) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽپتي، مٿيپور راجيه بنسپت ڪيل حڪم دوازان، اُن راجيه جي تڪريں وارين ايراضين مان

راجیه جی ودان سیا ۾ چوندیل میمبرن جی نھیل ودان سیا جی هڪ کامیتی جوڙڻ ۽ اُن جی سرتبن لاءِ سرڪار جی ڪم ڪرڻ جی نیمن ۽ راجیه جی ودان سیا جی ڪارروائی ۽ جی نیمن ۾ ڪرڻ وارین ڦیرقارین لاءِ آهڙی ڪامیتی ۽ جی برابر ڪاریه ڪرڻ جی خاطری ڪرڻ لاءِ راجیپال جی ڪنهن خاص جوابداری ۽ لاءِ پربند ڪري سگھندو.

(۲) راجیپال هر سال يا جڏهن به راشترپتی گھر ڪري راشترپتی ۽ کي ملپور راجیه ۾ تکريں وارين ايراضين جي ڪاروبار بنسبت هڪ رپورت ڏيندو ۽ سنگه جو ڪاروباري اختيار اُنهن ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ راجیه کي هدايتون ڏيٺ تائين پھچندو:

سمجھائي - هن آنجيد ۾ محاوري 'تکريں واريون ايراضيون' جي معني آهي آهڙيون ايراضيون جي راشترپتی حڪم دواران تکريں واريون ايراضيون ٿئڻ ظاهر ڪري.

۱۷۳۔ پ. آندرپرديش راجيم بنسبت خاص اپٻند

(۱) راشترپتی آندرپرديش راجيم بنسبت ڪيل حڪم دواران، سچي راجيم جي ضرورتن جو خيال رکندي، راجيم جي جدا جدا ڀاڳن جي ماڻهن لاءِ سرڪاري نوڪريءَ بابت ۽ تعليم بابت انصاف روءَ وجهه ۽ سهوليتن لاءِ پربند ڪري سگھندو ۽ راجيم جي مختلف ڀاڳن لاءِ جدا جدا پربند ڪري سگھجي ٿا.

(۲) فكري (۱) هيٺ ڪيل حڪم خاص طور، -

(آ) راجيم سرڪار کان گھر ڪري سگھندو ته راجيم جي ڪنهن سول شيوا ۾ عهدن جي ڪنهن ورگ يا ورگن يا راجيم هيٺ سول عهدن جي ڪنهن ورگ يا ورگن کي راجيم جي جدا جدا ڀاڳن لاءِ جدا جدا مڪاني ڪادرن ۾ ترتيب ڪيو وڃي ۽ آهڙا عهدا سنياليندڙ شخصن کي اُن حڪم ۾ چاڻايل هجيءَ اُنهن اصولن ۽ سرشتي پرمائي ائين ترتيب ڪيل مڪاني ڪادرن ۾ قانڊيو وڃي)

(ب) چاڻائي سگھندو ته راجيم جو ڪو ڀاڳو يا ڪي ڀاڳا جيڪي مڪاني ايراضي سمجھيا ويندا -

(i) راجیه سرکار هیٹ ڪنهن مکانی ڪادر (هن آنجیده هیٹ حکم جی عمل ۾ ترتیب ڪیل چاهی پئی نمونی جوڙیل) ۾ عهدن جی سڌي پرتيء لاء

(ii) راجیه اندر ڪنهن مکانی اخْتیاریء هیٹ ڪنهن ڪادر ۾ عهدن تي سڌي پرتيء لاء

(iii) راجیه اندر ڪنهن یونیورسٹيء یا راجیه سرکار جي ظابطي جي آڌین بيء ڪنهن تعليمي سنستا ۾ داخلا جي پریوجن لاء

(ب) چاڻائي سگھندو تم ڪيتري حد تائين ڪھڙي نمونيء ڪھڙن شرطن جي آڌين -

(i) هن خیال کان حکم ۾ چاڻايل پيٽي فكري (ب) ۾ نردیش ڪیل، آهڙي ڪنهن ڪادر ۾ عهدن تي سڌي پرتيء جي بابت ۾

(ii) هن خیال کان حکم ۾ چاڻايل پيٽي فكري (ب) ۾ نردیش ڪیل، آهڙي ڪنهن یونیورسٹيء یا بيء تعليمي سنستا ۾ داخلا جي بابت ۾ اُنهن اميدوارن کي يا اُنهن جي فائدی ۾ پسندگي ڏني وڃي يا جايون محفوظ رکيون وڃن جيڪي حالت آنسار، آهڙي ڪادر، یونیورسٹيء یا بيء تعليمي سنستا جي بنسٽ مکانی ايراسيء ۾ حکم ۾ چاڻايل ڪنهن مدت لاء رهيا هجن يا آپیاس ڪيو هجین.

(۳) راشترپتي حکم دواران آندرپرديش راجیه لاء هڪ ڪاروباري ٿربيونل جوڙڻ لاء پرپنڌ ڪري سگھندو جا آهڙي حکومت، اخْتیارء اخْتیاريون، جن ۾ آهڙي حکومت اخْتیارء اخْتیاريون آچي ويندا جي سنوڏان (ٻڌيٺون سدارو) ائڪت، ۱۹۷۳ کان يڪدم آڳ ڪنهن ڪورٽ (سپریم ڪورٽ سوء) يا بيء ڪنهن ٿربيونل يا اخْتیاري، جيئن حکم ۾ چاڻايو وڃي، اُن دواران استعمال ڪرڻ جوڳا هئا، اُنهن جو هيٺين وشين بنسٽ استعمال ڪري، يعني :-

(آ). راجیه جي ڪنهن سول شيوا ۾ عهدن جي آهڙي ورگ يا ورگن، يا راجیه هیٹ سول عهدن جي آهڙي ورگ يا ورگن، يا راجیه اندر ڪنهن مکانی اخْتیاريء جي تابع هیٹ عهدن جي آهڙي ورگ يا ورگن، جيڪي حکم ۾ چاڻايا وڃن، اُنهن تي مقرري، قاندڻي يا ترقى،

(ب) راجیه جی ڪنهن سِول شیوا ۾ عُهدن جی آهڙی ورگ یا ورگن، یا راجیه هیٺ سِول عُهدن جی آهڙی ورگ یا ورگن یا راجیه اندر ڪنهن مکانی آختیاریءَ جی تابع هیٺ عُهدن جی آهڙی ورگ یا ورگن جيڪي حڪم ۾ چاڻایا وڃن، اُنهن تي مقرر ڪيل، قانديل يا ترقی ڏنل شخصن جي سينيارتي)

(ب) راجیه جی ڪنهن سِول شیوا ۾ عُهدن جی آهڙی ورگ یا ورگن، یا راجیه هیٺ سِول عُهدن جی آهڙی ورگ یا ورگن یا راجیه اندر ڪنهن مکانی آختیاریءَ جی تابع هیٺ عُهدن جی آهڙی ورگ یا ورگن، تي مقرر ڪيل، قانديل يا ترقی ڏنل شخصن جي نوگريءَ جا بيا آهڙا شرط جي حڪم ۾ چاڻایا وڃن،

(۳) فقري (۳) هیٺ ڪيل حڪم -

(آ) ڪاروباري ٿربيونل کي آختیاري ڏيئي سگھندو تم سندس حڪومت اندر ڪو وشيم جو راشترپتي حڪم ۾ چاڻائي اُن سنپندتي ڪایتن جي دور ڪرڻ لاءِ عريضيون وني، اُنهن تي ڪاروباري ٿربيونل کي ٺيک لڳي آهڙا حڪم ڪري،

(ب) ڪاروباري ٿربيونل جي آختیارن، آختیارين، سرشتي بنسبت راشترپتي ضروري سمجهي آهڙا پرپند (ڪاروباري ٿربيونل جا پنهنجي بي أدبي، لاءِ سزا ڪرڻ لاءِ آختیارن بنسبت پرپندن سميت) به شامل ڪري سگھندو،

(ب) حڪم ۾ چاڻايل هجي آهڙا ڪارروائين جا قسم، جي سندس حڪومت اندر بابت سنپندتي هجن، آهڙي حڪم جي شروعات کان يڪدم آڳ ڪنهن ڪورٽ (سڀريم ڪورٽ ڪانسواء) يا ٿربيونل يا بيءَ آختیاريءَ وٺ پيل هجن، اهي ڪاروباري ٿربيونل کي بدلي ڪرڻ جو پرپند ڪري سگھندو،

(پ) راشترپتي ضروري سمجهي آهڙا پُورڪ، پرسنڪ، پريظامڪ پرپند (فين جي باري ۾ مُدي خارجي، ثابتين يا اُن وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي جو ڪن آپوادن يا ڦيرقارين جي آڌين لاڳو پوڻ جي باري ۾ پرپندن سميت) شامل ڪري سگھندو،

(۵) ڪاروباري ٿربيونل جو ڪنهن به ڪيس جو آخرین نيكال ڪندڙ حڪم راجيه سرڪار جي بھاليءَ تي يا حڪم ٿيو هجي اُن تاريخ کان ٿي مهنا گذرڻ تي، بنهي مان جيڪو آڳه ٿئي، اثرائتو ٿيندو:

بشرطیک راجیه سرکار لکیت ۾ خاص حڪم دواران ۽ اُن ۾ چاٹایل هجئن اُنهن سین لاءِ ڪاروباري ٿربیونل جو ڪوبه حڪم، اُهو اثرائتو ٿئي تنهن کان آڳ ڦيري يا رد ڪري سگھندي، ۽ آهڙي حالت ۾ ڪاروباري ٿربیونل جو حڪم، حالت آنسار فقط اُن ڦيرقارواري روپ ۾ اثرائتو ٿيندو يا اثرائتو نه ٿيندو.

(٤) فكري (٥) جي پرنتوک هيٺ راجیه سرکار دواران ڪيل هرڪو خاص حڪم، اُهو ڪيو وڃي تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگھي اوترو جلد، راجیه وڌان مندل جي پنهي سدنن آڳيان رکيو ويندو.

(٦) راجیه جي هاءِ ڪورت کي ڪاروباري ٿربیونل تي نظردانيءَ جا گي به اختيار نه رهند، ۽ ڪا به ڪورت (سڀريم ڪورت ڪانسواءِ) يا ٿربیونل ڪاروباري ٿربیونل جي حڪومت اختيار يا اختياريءَ جي آدین ڪنهن به بابت بنسبت، يا ٿربیونل سڀشي ڪا به حڪومت، اختيار يا اختياريءَ استعمال نه ڪندي.

(٧) راشترپتيه کي جي خاطري ٿئي ته ڪاروباري ٿربیونل جو هستيءَ ۾ چالو رهڻ ضروري نه آهي ته راشترپتي حڪم دواران ڪاروباري ٿربیونل ختم ڪري سگھندو ۽ آهڙي حڪم ۾ ائين يڪدم ختم ٿيڻ کان آڳ ٿربیونل وٽ پيل گيسن جي بدلي ۽ نيكال لاءِ گيس نيك لڳي آهڙا پرپند ڪري سگھندو.

(٨) ڪنهن ڪورت، ٿربیونل يا هي اختياريءَ جي ڪنهن فتوا، ڊڪريءَ يا حڪم جي باوجود، -

(آ) ڪنهن شخص جي مقرري، تئنا تي، ترقى يا بدلي -

(i) پھريں نومبر ١٩٥٦ کان آڳ اُن تاريخ کان آڳ هستيءَ ۾ هو اُن حيدرآباد راجیه جي سرکار، يا اُن اندر ڪنهن مکاني اختياريءَ هيٺ ڪنهن عهدي تي ڪيل، يا

(ii) سنوڏان (ٻڌيئون سدارو) آئڪٽ، ١٩٧٣ جي شروعات کان آڳ آندرپرديش راجیه جي سرکار، يا اُن اندر ڪنهن مکاني يا هيءَ اختياريءَ هيٺ، ڪنهن عهدي تي ڪيل،

(ب) پيٽي فكري (آ) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن شخص دواران يا اُن

أڳيان ڪنيل قدم يا ڪيل ڳالهه، فقط ان آذار تي، ته آهڙي شخص جي مقرري، تئناتي، ترقى يا بدلني، آهڙي مقرري تئناتي، ترقى يا بدلني بنسبت حيدرآباد راجيه اندر يا حالت آزو سار آندريپريديش راجيه جي ڪنهن پاڳي اندر رهڻ بابت ڪنهن صبورت جو پرپند ڪندڙ ان وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي پرمائي ڪئي . وئي آهي، بي قاعدي يا رد نه ليکي ويندي يا ڪڏھين به بي قاعدي يا رد ٿي آهي ائين نه ليکيو ويندو.

(١٤) هن آنجيديد جا ؛ ان هيت راشوريٽي دواران ڪيل ڪنهن به حڪم جا اپپند هن سنودان جي ٻئي ڪنهن اپپند ۾ يا ان وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ به هئڻ جي باوجود اثرائتا ٿيندا.

۱۳۷. پ. آندريپريديش ۾ مرڪزي يونيورستي برپا ڪرڻ سنسد قاعدي دواران آندريپريديش راجيه ۾ هڪ یونيورستي برپا ڪرڻ لاءِ پرپند ڪري سگهندي.

۱۳۷. ت. سِڪِم راجيه بنسبت خاص اپپند

هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(ا) سِڪِم راجيه جي ودان سڀا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٿي هميمبر ٿيندا)

(ب) سنودان (چتيهون سدارو) ائكت، ۱۹۷۵، جي شروعات جي تاريخ (هن آنجيديد ۾ هن کانپيءَ مقرر ٿيل ڏينهن طريقي نريديش ڪيل) کان ولي -

(i) آپريل ۱۹۷۳ ۾ سِڪِم ۾ ٿيل چونڊن جي نتيجي طور انهن چونڊن ۾ چونڊيل پتيهن ميمبرن (هن کان پوءِ ويٺل ميمبرن طريقي نريديش ڪيل) جي ٺهيل سِڪِم لاءِ ودان سڀا سِڪِم راجيه جي هن سنودان هيٺ برابر جوڙيل ودان سڀا ليکي وينديا

(ii) ويٺل ميمبر سِڪِم راجيه جي ودان سڀا جا هن سنودان هيٺ برابر چونڊيل ميمبر ليكيا ويندما

(iii) سِڪِم راجيه جي اُها ودان سڀا هن سنودان هيٺ راجيه جي ودان سڀا جا اختيار استعمال ڪندي، ۽ ڪرتب آدا ڪندي؛

(ب) فكري (ب) هيٺ سِڪِم راجيه جي ودان سڀا ليكيل ودان سڀا

جي حالت ۾ آنجيديد ۱۷۲ جي فكري (۱) ۾ پنجن سان جي مدت جا نرديش چئن سالن جي مدت جا نرديش ڪري سمجهيا ويندا ئه چئن سالن جي اها مدت مقرر ٿيل ڏينهن کان شروع ٿيل ليکي ويندي;

(پ) سنسد قاعدي دواران پيا پربند ڪري تيسين، سڪم راجيه کي لوک سيا ۾ هڪ جاء ڏني ويندي ئه سڪم راجيه هڪ سنسد تک جو ٺهيل ٿيندو جنهن کي سڪم لاء سنسد جو تک سڏيو ويندو

(ڀ) مقرر ٿيل ڏينهن تي هستي ۾ لوک سيا ۾ سڪم راجيه جو عيوضي سڪم راجيه جي ودان سيا جا ميمبر چونديندما;

(ت) سڪم جي آدمشماريء جي جدا جدا طبقن جي حقن ئه هتن جو بچاء ڪرڻ جي پريوجن لاء سنسد سڪم راجيه جي ودان سيا ۾ اُنهن جاين جي سنکيا لاء جيڪي آهڙن طبقن وارن اميدوارن دواران پريجن ئه جن تکن مان فقط آهڙن طبقن وارا اميدوار سڪم راجيه جي ودان سيا جي چونڊ لاء بيهي سگهن اُنهن جون حدود مقرر ڪرڻ لاء پربند ڪري سگهندي;

(ٺ) سڪم جي راجيپال جي شانتيء لاء سڪم جي آدمشماريء جي جدا جدا طبقن جي سماجڪ آرٽڪ واداري جي خاطري ڪرڻ لاء إنصاف روء ويستا لاء خاص جوابداري رهندما، هن فكري هيٺ پنهنجي خاص جوابداري آدا ڪرڻ ۾ سڪم جو راجيپال، راشترپتي وقت بوقت کيس ٺيڪ لڳي، آهڙيون هدایتون جاري ڪري تن جي آدين، پنهنجي مرضيء موجب ڪاريه ڪندو;

(ٺ) سڀ ملڪيت ئه جائداد (سڪم راجيه ۾ اچي ويل کيترا جي اندر چاهي باهر) -جا مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم آڳ سڪم جي سرڪار جي يا سڪم سرڪار جي پريوجن لاء بيء ڪنهن اختياريء يا ٻئي ڪنهن شخص جي حوالي هئي اها مقرر ٿيل ڏينهن کان سڪم راجيه جي سرڪار جي حوالي ٿينديا;

(ٺ) سڪم راجيه ۾ سمائيل کيترا ۾ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم آڳ ٺيئن ڪم ڪندڙ هاء ڪورٽ مقرر ٿيل ڏينهن تي ئه ٻئي ڪنهن سڪم راجيه جي هاء ڪورٽ ليکي وينديا;

(ٺ) سڪم راجيه جي سچي کيترا ۾ ديواني، فوجداري ئه محصولي حڪومت واريون سڀ ڪورٽون، ئه نيايis ڪاروباري ئه دفتری سڀ اختياريون

ء سڀ عملدار مقرر ٿيل ڏينهن تي ئ اُن کان هن سنودان جي اُپيندن
جي آدین پنهنجا پنهنجا ڪرتب استعمال ڪرڻ چالو رکندا)

(ك) سِڪِم راجيه ۾ آيل ڪيترا يا اُن جي ڪنهن ڀاڳي ۾ مقرر
ٿيل ڏينهن کان بڪدم آڳ عمل ۾ سڀ قاعدا اُن اندر، ڪنهن سمرت ودان
مندل يا ٻيءَ سمرت اختياريءَ دواران سدارو ٿئي يا رد ٿين تيسائين، عمل
۾ چالو رهندا)

(گ) فكري: (ك) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن به قاعدي جي سِڪِم راجيه
جي ڪاروبار سبندي لڳو ڪرڻ ۾ سهوليت جي پريوجن لاءَ آهڙي ڪنهن
قاعدي جا اُپيند هن سنودان جي اُپيندن سان ميل ۾ آڻڻ جي پريوجن لاءَ
راشتريتي، مقرر ٿيل ڏينهن کان هن سان اندر حڪم دواران، رد ڪرڻ
يا سدارو ڪرڻ ذريعي ضروري يا صلاح ڀريا هجن آهڙيون موافقتوون، ڦيرقار
ڪري سگهندو، ٽين ٿيڻ تي هرڪو آهڙو قاعدو ٽين ڪيل موافقتن،
قيرقارين جي آدین آثرائتو ٿيندو، آهڙي ڪنهن موافقتا يا ڦيرقار تي ڪنهن
قانوني ڪورت ۾ اعتراض ورتو نه ويندو

(ڳ) نه سڀريم ڪورت نه ٻيءَ ڪنهن ڪورت کي سِڪِم سبندي
ڪنهن به عهندامي، ناه، قول يا ٻئي آهڙي دستاويز، جو مقرر ٿيل ڏينهن
کان آڳ ڪيو ويyo يا لکيو ويyo هو، جنهن ۾ يارت سرڪار يا اُن جي ڪا
به اڳواري سرڪار ڏر هئي، اُن مان ُٿنڊڙ ڪنهن به تكرار يا ٻيءَ با بت
بنسبت حڪومت رهندい، پر هن فكري ۾ چيل ڪڻ به آنوچيد ۱۳۳ جي
اُپيندن جو قدر گھنائي ٿو آهڙو مطلب ڪڍيو نه ويندو

(ڻ) راشترپتي عام ظاهر نامي دواران، ظاهر نامي جي تاريخ تي
ڀارت جي ڪنهن راجيه ۾ عمل ۾ هجي آهڙي ڪنهن قاعدي جي پهچ
کيس ٺيک لڳي آهڙين موافقتن يا ڦيرقارين سان سِڪِم راجيه تائين وڌائي
سگهندو،

(گه) هن آنوچيد جي آڳ ڏنل اُپيندن مان ڪنهن کي به اثر ڏيڻ
۾ ڪا مشكلات ٿئي ته راشترپتي، حڪم دواران، اُها مشكلات دور ڪرڻ
جي پريوجن لاءَ کيس ضروري لڳي اهو ڪڻ به (ٻئي ڪنهن آنوچيد جي
ڪا به موافقتا يا ڦيرقار ڪرڻ سميت) ڪري سگهندو،
بشرطڪ آهڙو ڪو حڪم مقرر ٿيل ڏينهن کان به سال گذرڻ بعد نه

کیو ویندو.

(ف) مقرر ٿيل ڏينهن کان شروع ٿيندڙ ۽ سنودان (چتیهون سدارو) آئکت، ۱۹۷۵، کي راشترپتيءَ جي بحالی ملي اُن تاریخ کان يڪدم آڳ پوري ٿيندڙ مُدت درمیان، سِڪم راجیه یا اُن ۾ سمايل کیتر ۾ یا اُن سنپندی ڪيل سڀ ڳالهیون ۽ ڪنیل سڀ قدر، جیتری قدر اُهي سنودان (چتیهون سدارو) آئکت، ۱۹۷۵ دواران سداریل هن سنودان جي اُپیندن سان موافق آهن، سپني پریوجنن لاءِ ائین سداریل هن سنودان هيٺ جائزگيءَ سان ڪيل یا ڪنیل سمجھیا ویندا.

۱۳۷۱. ٹ. مزورم راجیه بنسبت خاص اُپیند

هن سنودان ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(آ) سنسد جو ڪو به آئکت -

(i) مِزو لوڪن جي ڏارمڪ يا سماجڪ رواجن،

(ii) مِزو رسمي قاعدي ۽ ڪارروائي،

(iii) مِزو رسمي قاعدي پرماثي فيصلن سان واسطو رکندڙ دیوانی ۽ فوجداري نیايه جو ڪاروبار،

(iv) زمين جي مالکيءَ ۽ تبدیلي بنسبت، مزورم راجیه سان مزورم جي ودان سپا جي نهراء دواران ائین فيصلو ڪرڻ کانسواء لاڳو نه ٿيندو

بشرطیڪ هن فقري ۾ چیل ڪچ به سنودان (تیونجاھون سدارو) آئکت، ۱۹۸۶، جي شروعات-کان يڪدم آڳ مزورم سنگه کیتر ۾ عمل ۾ ڪنهن مرڪزي آئکت سان لاڳو نه ٿيندو،

(ب) مزورم راجیه جي ودان سپا ۾ گھٹ ۾ گھٹ چالیه میمبر ٿيندا.

۱۳۷۲. ٹ. آروڻاچل پرديش راجیه بنسبت خاص اُپیند

هن سنودان ۾ چیل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(آ) آروڻاچل پرديش جي راجیپال کي آروڻاچل پرديش راجیه ۾ قاعدي ۽ ویوستا بنسبت خاص جوابداري رهندی ۽ اُن سنپندی پنهنجا ڪرت پالن

ڪرڻ ۾ راجيپال، منtri پريشد جي صلاح وٺڻ بعد، ڪلڻ جوئي قدم جي
باري ۾ پنهنجي شخصي فيصلني جو استعمال ڪندو:

بشرطيك جي ڪو سوال اُٿي ته ڪو وشيه آهڙو وشيه آهي يا نه جنهن
بنسبت راجيپال کي هن پيٽي فكري هيٺ پنهنجي شخصي فيصلني جي استعمال
۾ قدم ڪلڻ آهي، ته راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب جو فيصلو آخرين
ٿيندو ۽ راجيپال دواران ڪيل ڪنهن ڳالهه جي جائزگيءَ تي ان آدار تي
اعتراض نه اُثاريو ويندو ته کيس پنهنجو شخصي فيصلو استعمال ڪري قدم
ڪلڻ ڪپندو هو يا نه :

وديءَ بشرطيك جي راجيپال جي رپورت ملڻ تي يا ٻئي نموني راشترپتيءَ
کي خاطري ٿئي ته راجيپال لاءَ آروڻاچل پرديش راجيه ۾ قاعدي ۽ ويستا
بنسبت خاص جوابداري هئط وڌيءَ وقت هئط ضروري نه آهي ته هو حڪم
دواران هدایت ڪري سگنهندو ته حڪم ۾ چائيل هجي ان تاريڪن ڪان راجيپال
کي آهڙي جوابداري هئط بند ٿيندو

(ب) آروڻاچل پرديش راجيه جي ودان سڀا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٿيه
ميمبر ٿيندا.

۱۷۳. گوا راجيم بنسبت خاص اُپيند

هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، گوا راجيم جي ودان
سڀا گهٽ ۾ گهٽ ٿيهن ميمبرن سان ٺهندی.
(سنودان (سدارو چاونجاه) ائكت ۱۹۸۷ جي ڪلم ۲ دواران (۲۰ ميء ۱۹۸۷ کان) درج
ڪيل)

۱۷۴. موجوده قاعدين جو عمل ۾ رهٽ ۽ اُنهن جي موافقنا

(۱) آنوچيد ۱۹۵ ۾ نرديش ڪيل قاعدين کي هن سنودان دواران رد
ڪرڻ جي باوجود پر هن سنودان جي بيٽ اُپيندڻ جي آدين، هن سنودان
جي شروعات کان يڪدم آڳ پارت جي ڪيٽر ۾ عمل ۾ سڀ قاعدو ڪنهن
سمرت ودان مندل يا ٻيءَ سمرت اختياريءَ دواران قيريو يا رد ڪيو يا سداريو
وچي تيستائين ان ۾ عمل ۾ چالو رهندو.

(۲) پارت جي کيترا ۾ عمل ۾ ڪنهن به قاعدي جي اپيندن کي هن سنودان جي اپيندن سان ميل ۾ آڻڻ جي پريوجن لاءِ راشترپتي، حڪم دواران، اُن قاعدي ۾ ضروري يا صالح ڀريا هجن اُهي موافقتون ۽ ڦيرقار رد ڪرڻ چاهي سداري ذريعي ڪري سگهندو ۽ پرينڊ ڪري سگهندو ته حڪم ۾ ڄاڻائي وڃي اُن تاريخ کان اُهو قاعدو ائين ڪيل موافقتن ۽ ڦيرقارين جي آدين اثرائتو ٿيندو ۽ آهڙي ڪنهن موافقت يا ڦيرقار تي ڪنهن به قانوني ڪورت ۾ اعتراض ورتو نه ويندو.

(۳) فكري (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه مان ائين نه ليکيو ويندو ته -

(آ) راشترپتيءَ کي هن سنودان جي شروعات کان ٿي سال گذرڻ بعد ڪنهن به قاعدي جي موافقتا يا ڦيرقار ڪرڻ جو آختيار ملي ٿوا يا

(ب) اُن فكري هيٺ راشترپتيءَ دواران موافقتا يا ڦيرقار ڪيل ڪنهن قاعدي کي رد ڪرڻ يا سدارڻ کان ڪنهن سمرت ودان مندل يا ٻئي سمرت آختياريءَ کي روڪجي ٿو.

سمجهائي پهرين - هن آنجيد ۾ محاوري 'عمل ۾ قاعدو' ۾ هن سنودان جي شروعات کان آڳ پارت جي کيترا ۾ ڪنهن ودان مندل يا ٻيءَ سمرت آختياريءَ دواران پاس ڪيل يا ڦاهيل يا آڳوات رد نه ٿيل قاعدو آچي ويندو باوجود إنجني ته اُهو يا انجا حصا اُن وقت بلڪل يا خاص ايراضين ۾ عمل ۾ نه هجن.

سمجهائي بين - پارت جي کيترا ۾ ڪنهن ودان مندل يا ٻيءَ سمرت آختياريءَ دواران پاس ڪيل يا ڦاهيل قاعدو جنهن کي هن سنودان کان يڪدم آڳ کيترا پاهر اثر هو ۽ پارت جي کيترا ۾ به اثر هو انجو آڳ ڄاڻايل آهڙين ڪن موافقتن ۽ ڦيرقارين جي آدين آهڙو کيترا پاهر اثر چالو رهندو.

سمجهائي ٿين - هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪديو ويندو ته ڪنهن به عارضي قاعدي کي، اُن جي پوري ٿيڻ جي مقرر ٿيل تاريخ کان، يا جي هيءَ سنودان عمل ۾ نه آچي ها ته جنهن تاريخ تي اُهو پورو ٿئي ها، اُن کان پوءِ عمل ۾ چالو رکجي ٿو.

سمجهائي چوٿين - گورنمينٽ آف انديا آئڪٽ، ۱۹۳۵، جي قلم ۸۸ هيٺ پرانٽ جي راجيپال دواران جاري ڪيل ۽ هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ عمل ۾ آرڊيننس، جي اُهو آڳ سمان راجيه جي راجيپال

دواران واپس نه ورتو ويو آهي تر آنوجييد ۳۸۲ جي فكري (۱) هيٺ ڪرتب ڪندڙ آن راجيه جي وڏان سيا جي آهڙي شروعات کان پوءِ پھريں ٻئنکے کان چه هفتا گذرڻ تي عمل ۾ هئط بند ٿيندو ۽ هن آنوجييد ۾ ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪيو ويندو تم آهڙي ڪنهن آرڊيننس کي آن مدت کان وڌيڪ عمل ۾ چالو زڪجي ٿو.

۳۷۲. آلف. راشتريٽي ۽ جو قاعدن کي موافق ڪرڻ جو اختيار

(۱) سنودان (ستون سدارو) آئڪت، ۱۹۵۶ جي شروعات کان يڪدم آگهه پارت ۾ يا آن جي ڪنهن ڀاڳي ۾ عمل ۾ ڪنهن قاعدي جا اُپبنڌ آن آئڪت دواران سداريل هن سنودان جي اڀنڌن سان موافق ڪرڻ جي پريوجن لاءِ راشتريٽي نومبر ۱۹۵۷ جي پھرئين ڏينهن کان آگهه ڪيل حڪم دواران، ضروري يا صلاح ڀريا هجن آهي قاعدي جون موافقتوон ۽ ڦيرقار، رد ڪرڻ چاهي سداري ڪرڻ ذريعي ڪري سگهندو ۽ پرپند ڪري سگهندو تحڪم ۾ ڄاڻايو وڃي آن تاريخ کان قاعدو ڀئين ڪيل موافقتن ۽ ڦيرقارين جي آڏين اثرائتو ٿيندو ۽ آهڙي ڪنهن موافقت يا ڦيرقار تي ڪنهن به قانوني ڪورت ۾ اعتراض نه اٿاريyo ويندو.

(۲) فكري (۱) ۾ چيل ڪچ به ڪنهن سمرت وڏان مندل يا بيءَ سمرت اختياريءَ کي راشتريٽي دواران آن فكري هيٺ موافق يا ڦيرقار ڪيل ڪنهن قاعدي کي رد ڪرڻ يا سدارڻ کان روڪي ٿو ڀئين نه ليڪو ويندو.

۳۷۳. نوازڪ نظربنديءَ هيٺ شخص بنسبت راشتريٽي ۽ جو ڪن حالتن ۾ حڪم ڪرڻ جو اختيار

سنند دواران آنوجييد ۲۲ جي فكري (۷) هيٺ پرپند ٿئي، يا هن سنودان جي شروعات کان هڪ سال پورو ٿئي، ٻنهي مان جيڪو آڳ ٿئي، تيستاين آن آنوجييد جو اثر ڀئين ٿيندو چڑ ته آن جي فقرن (۳). ۽ (۷) ۾ سنند جي ڪنهن به نرديش جي جاء تي راشتريٽي جو نرديش ڏنو ويو آهي ۽ آنھن فقرن ۾ ستسد دواران ٺاهينل ڪنهن قاعدي جي نرديش جي جاء تي راشتريٽي دواران ڪيل حڪم جو نرديش ڏنو ويو آهي.

۳۷۲. فیدرل ڪورٽ جي ججن ۽ فیدرل ڪورٽ يا هز مئجيستي
إن ڪائونسل وٽ پيل ڪارروائيں جي باري ۾ پربند

(۱) هن سنودان جي شروعات کان يڪدر آڳ عهدي تي فیدرل ڪورٽ
جا جچ سواء ته پئي نموني چونڊ ڪئي هجھين آهڙي شروعات تي سپريمر
ڪورٽ جا جچ ٿيندا ۽ ائين ٿيٺ تي آهڙن پگهارن ۽ پتن ۽ موکل ۽
پينشن بنسٽ آهڙن آڏڪارن جا حقدار ٿيندا جن جو سپريمر ڪورٽ جي
ججن بنسٽ آنجيئد ۱۲۵ هيٺ پربند ڪيو ويو آهي.

(۲) هن سنودان جي شروعات تي فیدرل ڪورٽ ۾ پيل سڀ دعائون،
آپيلون ۽ ڪارروايون، ديواني يا فوجداري، سپريمر ڪورٽ ۾ ڪجي ويٽ ٿينديون،
۽ سپريمر ڪورٽ کي اهي ٻڌڻ ۽ فيصل ڪرڻ جي حڪومت رهندی ۽ فیدرل
ڪورٽ جي هن سنودان جي شروعات کان آڳ ڏنل يا ڪيل فتوائڻ ۽ حڪمن
کي آهڙو ئي عمل ۽ اثر رهندو چڻ ته اهي سپريمر ڪورٽ دواران ڏنل يا
ڪيل هئا.

(۳) هن سنودان ۾ چيل ڪا به ڳالهه ڀارت جي ڪيتٽ اندر ڪنهن
ڪورٽ جي ڪنهن فتوا، ڊكري يا حڪم تي يا اُن بنسٽ آپيلن ۽ عريضين
جو نيكال ڪرڻ لاءِ هز مئجيستي إن ڪائونسل دواران حڪومت جي استعمال
کي آهڙيءَ حڪومت جي استعمال جي قاعدي دواران اختياري ڏنل هجي
اوتي قدر نا جائز نه ڪندي، آهڙي ڪنهن آپيل يا عريضيءَ تي هن
سنودان جي شروعات کان پوءِ ڪيل هز مئجيستي إن ڪائونسل جو ڪو حڪم
سڀني پريوجنن لاءِ ائين اثرائتو ٿيندو چڻ ته اهو سپريمر ڪورٽ دواران هن
سنودان دواران اُن ڪورٽ کي بخشيل حڪومت جي استعمال ۾ ڪيل حڪم
يا ڊكري آهي.

(۴) هن سنودان جي شروعات تي اُن کان پهرين آنسوچيءَ جي ڀاڳ
(ب) ۾ چاڻايل ڪنهن راجيه ۾ پروي ڪائونسل طريقي ڪرتب ڪندڙ اختياريءَ
جي اُن راجيه اندر ڪنهن به ڪورٽ جي ڪنهن فتوا، ڊكري يا حڪم
تي يا اُن بنسٽ آپيلون ۽ عريضيون وٺڻ ۽ نيكال ڪرڻ جي حڪومت بند
ٿيندي، آهڙيءَ شروعات تي آهڙيءَ اختياريءَ آڳيان پيل سڀ آپيلون ۽
بيون ڪارروايون سپريمر ڪورٽ کي بدلي ڪيون ۽ اُن دواران نيكال ڪيون
ويٽ ٿينديون.

(۵) هن آنجید جي اپيندن کي اثر ڏيڪ لاءِ سنسد قاعدي دواران وڌيڪ پرپند ڪري سگهندی.

۳۷۵. ڪورٽن، آختيارين ۽ عملدارن جو سنودان جي اپيندن جي آذين ڪم ڪندو رهٽ

پارت جي سچي کيتز ۾ ديواني، فوجداري ۽ مخصوصي حکومت واريون سڀ ڪورٽون، سڀ آختياريون ۽ سڀ عملدار عدالي، ڪاروباري ۽ دفتری، پنهنجا پنهنجا ڪرتب هن سنودان جي اپيندن جي آذين، استعمال ڪرڻ چالو رکندا.

۳۷۶. هاءِ ڪورٽ جي ججن جي باري ۾ پرپند

(۱) آنجيد ۲۱۷ جي فكري (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ عهدي تي ڪنهن به پرانت هاءِ ڪورٽ جا جج، سواء تم هنن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هنجي، آهڙيءَ شروعات تي سمان راجيه جي هاءِ ڪورٽ جا جج ٿيندا، ۽ ائين ٿيٺ تي آهڙن پگهارن ۽ ڀتن ۽ موڪل ۽ پيشن بنسبت آهڙن آڌكارن جا حقدار ٿيندا جن جو آهڙيءَ هاءِ ڪورٽ جي ججن بنسبت آنجيد ۲۲۱ هيٺ پرپند گيو وييو آهي. آهڙو ڪو به جج، باوجود انجي تم هو پارت جو ناگرك نه آهي، اُن هاءِ ڪورٽ جو مكيم نيايه موري يا ٻئي ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو مكيم نيايه موري يا ٻيو جج مقرر ٿيٺ لاءِ لائق ٿيندو.

(۲) پھرين آنسوچيءَ جي ڀاڳ (ب) ۾ چاڻايل ڪنهن راجيه جي سمان ڪنهن ڏيهي رياست هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ عهدي تي هاءِ ڪورٽ جا جج، سواء تم هنن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هنجي، آهڙيءَ شروعات تي ائين چاڻايل راجيه جي هاءِ ڪورٽ جا جج ٿيندا، ۽ آنجيد ۲۱۷ جي فكري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر اُن آنجيد جي فكري (۱) جي پرنتوڪ جي آذين، راشترپتي حڪم دواران نهرائي آهڙي مدت پوري ٿيٺ تائين عهدي تي رهندما.

(۳) هن آنوچید ۾ محاوري 'حج' ۾ ڪاري ڪاري حج يا ائڊيشنل حج نتو آچي وڃي.

۷۷. پارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊیٽر جنرل جي باري ۾ پربند

هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ عهدي تي پارت جو آڊیٽر جنرل، سوء ته هن پئي نموني چونڊ ڪئي هجي، آهڙيءَ شروعات تي پارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊیٽر جنرل ٿيندو ۽ ائين ٿيٺ تي آهڙن پگهارن ۽ موڪل ۽ پينشن بنسبت آهڙن اڌكارن جو حقدار ٿيندو جن جو پارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊیٽر جنرل بنسبت آنوچيد ۱۲۸ جي فقري (۳) هيٺ پربند ڪيو ويو آهي، ۽ آهڙيءَ شروعات کان يڪدم آڳ ساڳس لڳو هئا انهن پربندن هيٺ نهرail عهدي جي سندس مدت پوري ٿيٺ تائين عهدي تي چالو رهڻ جو حقدار ٿيندو.

۷۸. پبلڪ سروس ڪميشن جي باري ۾ پربند

(۱) هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ پارت دومينين جي پبلڪ سروس ڪميشن جا عهدي تي ميمبر، سوء ته هن پئي نموني چونڊ ڪئي هجي آهڙيءَ شروعات تي سنگه لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر ٿيندا ۽ آنوچيد ۳۱۶ جي فقري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر ان آنوچيد جي فقري (۲) جي پرنتوڪ جي آدین آهڙيءَ شروعات کان يڪدم آڳ آهڙن ميمبرن سان لڳو نيمن هيٺ نهرail مدو پوري ٿيٺ تائين پنهنجي عهدي تي چالو رهندما.

(۲) هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ ڪنهن پرانت جي پبلڪ سروس ڪميشن يا پرانتن جي ڪنهن گروپ جون گهرجون پوريون ڪندڙ پبلڪ سروس ڪميشن جا عهدي ثي ميمبر، سوء ته پئي نموني چونڊ ڪئي هاجين، آهڙيءَ شروعات تي سمان راجيه جي پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر يا حالت آنسار، سمان راجين جون گهرجون پوريون ڪندڙ گذيل راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر ٿيندا، آنوچيد ۳۱۶ جي فقري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر ان آنوچيد جي فقري (۲) جي پرنتوڪ جي آدین آهڙيءَ شروعات کان يڪدم آڳ آهڙن ميمبرن سان لڳو نيمن هيٺ

ઝેરાઇલ મદ્દો પૂરો તીવ્યતાની પણેનું ઉદ્દેશ્ય તી ચાલુ રહેની.

૩૭૮. આન્ડરપરદિશ વડાન સ્પિયા જી મુખ્યાદ જી બારી હી ખાસ પ્રબંધ

ઓન્ઓચિદ ૧૭૨ હી કાબે ગાલ્ફ હેટ્ટ જી બાંગુડ, એસ્ટિટિસ રી આર્ગનાયિરિશન અંકૃત, ૧૯૫૬, જી ક્લમન ૨૮ હી ૨૯ જી ઓફિન્ડન હીન જોર્ઝિલ આન્ડર પરદિશ રાજીય જી વડાન સ્પિયા, સોએ તે એ બ્રખાસ્ટ કેટી વિચી, અનુ ક્લમ ૨૯ હી નરદિશ કીલ તારિખ કાન પંજન સાલન જી મદ્દ લાએ, ને વડિક, ચાલુ રહેની, અનુ મદ્દ જી પૂરી તીવ્યતા જો અથી અનુ વડાન સ્પિયા જી બ્રખાસ્ટની તીવિન્ડો.

x   x   x   x   x   x   ૩૭૯ કાન ૩૯૧

૩૯૨. મશ્કાલતુન દૂર કર્યું જો રાષ્ટ્રપણી જો અંતિમ

(૧) રાષ્ટ્રપણી, કી બે મશ્કાલતુન ખાસ કરી ગુરુન્મીન્ટ આફ એન્ડિયા અંકૃત, ૧૯૩૫, જી ઓફિન્ડન કાન હેન સન્ડાન જી ઓફિન્ડન હી ટિબ્દીલ સન્બંધી હજન હી દૂર કર્યું જી પ્રિયું લાએ હ્કમ દોરાન હ્ડાયિત કરી સ્કેન્ડ્ન્ડો તે, હી સન્ડાન અનુ હ્કમ હી જાથીય મદ્દ દ્રમ્યાન વિર્કાર, વાડારી યા ચ્છ્યા ડીન્યુ જી રૂપ હી અહ્રીન મોફ્ફ્ટન જી અદીન અથ્રાન્ટો તીવિન્ડો જી પાણ પ્રશ્રોરી યા ચલાયા સમજ્યી :

બશ્રત્યિક અહ્રી કુ હ્કમ યાંગ પંજિન જી અદીયા બેન્નિન હીન બ્રાબર જોર્ઝિલ સન્સ્ડ જી પ્યારીન બેન્ન્સ કાન પોએ ને ક્યિઓ વિન્ડો.

(૨) ફર્ન્યુ (૧) હીન હ્રકુ હ્કમ સન્સ્ડ આંગિયાન ર્કિયો વિન્ડો.

(૩) હેન ઓન્ઓચિદ દોરાન, ઓન્ઓચિદ ૩૨૩ દોરાન, ઓન્ઓચિદ ૩૬૭ જી ફર્ન્યુ
(૩) દોરાન અન્ઓચિદ ૩૯૧ દોરાન રાષ્ટ્રપણી કી બખ્શિલ અંતિમ, હેન સન્ડાન
જી શ્રોણત કાન એંગ, યાર્ટ દોમિનિન જો ગુરુન્ર જન્રલ ઇસ્ટિમાલ કરી સ્કેન્ડ્ન્ડો.

مختصر نالو شروعات، هندیء ۾ سندي پان ۽ رد ڪرڻ

(سنودان (سدارو انونجاہ) ائکت، ۱۹۸۷، جي قلم ۲ دواراں (۹ ڊسمبر ۱۹۸۷ کان) 'مختصر نالو شروعات، ... کان پوءِ هندیء ۾ سندي پان لفظ جوڙيا ويا)

۳۹۳. مختصر نالو

هن سنودان کي پارت جو سنودان سڏبو.

۳۹۴. شروعات

هيءُ آنجيئيد ۽ آنجينيد ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۳۲۲، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۸، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳ ۾ ھڪدم عمل ۾ ايندڻ ۽ هن سنودان جا باقي اُپنڌ جنوري ۱۹۵۰ جي چويهين ڏينهن عمل ۾ ايندڻ، جنهن ڏينهن جو نريش هن سنودان ۾ سنودان جي شروعات طريقي ڪيل آهي.

۳۹۵. ألف. هندی بوليء ۾ سندي پان

(۱) راشترپتي پنهنجي اختياريء هيٺ شایع ڪرائيندو.

(آ) هن سنودان جو هندی ترجمو جنهن تي سنودان سڀا جي ميمبرن صكيون ڪيون هيون اهڙين ٿيرقارين سان جيڪي مرڪزي قاعden جي هندی سندي پان ۾ بولي، عبارت ۽ شبداوليء ٺڪائڻ لاءِ ضروري آهن ۽ اهڙو ترجمو شایع ڪرڻ کان اول هن سنودان ۾ ڪيل سڀني سدارن کي ان ۾ شامل ڳندي، ۽

(ب) انگريزي بوليء ۾ ڪيل هن سنودان جي هرڪ سداري جو هندی بوليء ۾ ترجمو.

(۲) فكري (۱) هيٺ شایع ٿيل هن سنودان ۽ ان جي هرڪ سداري جي ترجمي جو اهو ئي مطلب سماجھيو ويندو جيڪو ان جي اصليء جو

آهي ئه جيڪڏهن اهڙي ترجمي جي ڪنهن ياڳ جو ائين مطلب سماجي هن
هر ڪائي مشڪلات پيدا ٿئي ٿي تم راشتريتي آن جو جو ڳو سدارو ڪرايندو.

(٣) هن سنودان جو ئه جي هزهڪ سداري جو هن انوجميد جي
اڌين شايع ٿيل ترجمو سيني پريوجن لاءِ آن جو هندی ٻوليءَ هر سندِي پاڻ
سماجي هيو ويندو.

(سنودان (سدارو الونجاھ) آئڪٽ، ١٩٨٧ جي ڪلم ٢ دواران (٩ دسمبر ١٩٨٧ کان) درج ڪيل)

٣٩٥. رد ڪرڻ

اندڻين انڊپيندنس آئڪٽ، ١٩٢٧، ۽ گورنمنٽ آف انديا آئڪٽ، ١٩٣٥،
پوري آئڪٽ کي سداريندڙ يا آن هر وادارو ڪندڙ سيني قاعدن سميت، پر
نه آئباليشن آف پروي ڪائونسل جُرسِدِڪش آئڪٽ، ١٩٣٩، سميت، هن دواران
رد ڪيو وڃي ٿو.

(أَنْوَجِيد)

۱۰ - راجیہ

کیتھر

٦١

۱. آندرپرديش - آندر استيت آئكت، ۱۹۵۳، جي قلم ۳ جي پيتي قلم (۱) استيتيس ري آرگنائيزيشن آئكت، ۱۹۵۶، جي قلم ۳ جي پيتي قلم (۱)، آندرپرديش ائند مدراس (آلتريشن آف باوندريز) آئكت، ۱۹۵۹، جي پھرين آنسوچي، آندرپرديش ائند مئسور (ترانسفر آف تيريتري) آئكت، ۱۹۶۸، جي آنسوچي ۽ چاڻايل كيت، پر آندرپرديش ۽ مدراس (آلتريشن آف باوندريز) آئكت ۱۹۵۹، جي پين آنسوچي ۽ چاڻايل كيترن کان سوا.

هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳه آسام پرانت، کاسي راجن ۽ آسام جن جاتي ايراضمين ۾ سمایل هئا اهي کيترو، پر آسام (آلتریشن آف بائوندریز) ائکت، ۱۹۵۱ جي انوسوچي ۾ چاڻايل کيترن ۽ استيت آف ناگالئند ائکت، ۱۹۶۲ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ چاڻايل کيترن ۽ نارت ايسترن ايرياز (ري آرگانائيزيشن) ائکت، ۱۹۷۱ جي قلم ۶، ۵، ۷ ۾ چاڻايل کيترن کان سواء.

- آسما م.

هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ بھار پرانت ۾ سمایل هئا يا چڻ ته اُن پرانت جو پاڻو هجحن ائين انھن جو ڪاروبار هالابيو ويندو هو اهي کيتري بهار ائند اُتر پرديش (آلتریشن آف باوندریز) ائڪت، ۱۹۶۸ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (۱) ۾ چاڻايل کيتري، پر بهار ائند ويست بيڱاڻ (ترانسفر آف تيرپوريز) ائڪت، ۱۹۵۶ جي قلم ۳ جي پيٽي

۳۰۰۔ بھار -

قلم (۱) ۾ چاڻايل کيترن ۽ پهرين ذكر ڪيل آئڪت جي قلم ۳
جي پيٽي قلم (۱) جي فكري (ب) ۾ چاڻايل کيترن کان سواء.

بامبي رи آرگنائيزيشن آئڪت، ۱۹۶۰ جي قلم ۳ جي پيٽي
قلم (۱) ۾ نرديش ڪيل کيترن.

۲. گجرات -

إستيتس ري آرگنائيزيشن آئڪت، ۱۹۵۶ جي قلم ۵ جي پيٽي
قلم (۱) ۾ چاڻايل کيترن.

۵. ڪيرلا -

إستيتس ري آرگنائيزيشن آئڪت، ۱۹۵۶ جي قلم ۹ جي پيٽي
قلم (۱) ۽ راجستان ائند مديپرديش (ترانسفر آف تيرپريز)
آئڪت، ۱۹۵۹ جي پهرين آنسوسچيء ۾ چاڻايل کيترن.

۶. مدیہ پرديش -

هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ مدارس پرانت ۾
سمайл هئا اهي يا چٻٿ ته اُن پرانت جو ڀاڳو هجن ائين انھن جو
ڪاروبار هلايو ويندو هو، اهي کيترن ۽ إستيتس ري آرگنائيزيشن
آئڪت، ۱۹۵۶ جي قلم ۳ ۽ آندرپرديش ائند مدارس (آلتريشن
آف بائوندريز) آئڪت، ۱۹۵۹ جي پين آنسوسچيء ۾ چاڻايل
کيترن، پر آندر إستيت آئڪت، ۱۹۵۳ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم
(۱) ۽ قلم ۲ جي پيٽي قلم (۱) ۾ چاڻايل کيترن ۽ إستيت ري
آرگنائيزيشن آئڪت، ۱۹۵۶ جي قلم ۵ جي پيٽي قلم (۱) جي
فكري (ب)، قلم ۶ ۽ قلم ۷ جي پيٽي قلم (۱) جي فكري (ب)
۾ چاڻايل کيترن ۽ آندرپرديش ائند مدارس (آلتريشن آف
بائوندريز) آئڪت، ۱۹۵۹ جي پهرين آنسوسچيء ۾ چاڻايل
کيترن کان سواء.

۷. تامل نادو -

إستيتس ري آرگنائيزيشن آئڪت، ۱۹۵۶ جي قلم ۸ جي پيٽي
قلم (۱) ۾ چاڻايل کيترن، پر بامبي ري آرگنائيزيشن آئڪت،
۱۹۶۰ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ نرديش ڪيل کيترن کان
سواء.

۸. مهاراشترا -

٩. ڪرناٽ -

استیتس ری آرگنائیزیشن ائکت، ۱۹۵۶ جی قلم ۷ جی پیتی
 قلم (۱) ۾ چاٹايل کيترا پر آندرپرديش ائند مئسور (ترانسفر
 آف تيريتري) ائکت، ۱۹۶۸ جي آنسوچي ۽ ۾ چاٹايل کيترا
 کان سواء.

١٠. اوڙيسا -

هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ اوڙيسا پرانت ۾ سمایل
 هئا يا چٺ ته اُن پرانت جو ڀاڳو هجن ائين اُنهن جو ڪاروبار
 هلايو ويندو هو اُهي کيترا.

١١. پنجاب -

استیتس ری آرگنائیزیشن ائکت، ۱۹۵۶ جی قلم ۱۱ ۾ چاٹايل
 کيترا ۽ اکوائرڊ تيريتريز (مرجر) ائکت، ۱۹۶۰ جي پھرین
 آنسوچي ۽ جي ڀاڳ پئين ۾ نرديش ڪيل کيترا، پر سنودان (ن
 نائون سدارو) ائکت، ۱۹۶۰ جي پھرین آنسوچي ۽ جي ڀاڳ
 پئين ۾ نرديش ڪيل کيترا ۽ پنجاب ری آرگنائیزیشن ائکت،
 ۱۹۶۶ جي قلم ۳ جي پیتی قلم (۱)، قلم ۲ ۽ قلم ۵ جي پیتی
 قلم (۱) ۾ چاٹايل کيترا کان سواء.

١٢. راجستان -

استیتس ری آرگنائیزیشن ائکت، ۱۹۵۶ جی قلم ۱۰ ۾ چاٹايل
 کيترا، پر راجستان ۽ مڌي پرديش (ترانسفر آف تيريتريز)
 ائکت، ۱۹۵۹ جي پھرین آنسوچي ۽ ۾ چاٹايل کيترا کان
 سواء.

١٣. اُترپرديش -

هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ گڏيل پرانتن نالي
 پرانت ۾ سمایل هئا يا چٺ ته اُن پرانت جو ڀاڳو هجن ائين
 اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي کيترا، بھار ۽ اُترپرديش
 (آلتریشن آف بائوندریز) ائکت، ۱۹۶۸ جي قلم ۳ جي پیتی
 قلم (۱) جي فكري (ب) ۾ چاٹايل کيترا ۽ هرياتا ائند اُتر
 پرديش (آلتریشن آف بائوندریز) ائکت، ۱۹۷۹ جي قلم ۳ جي
 پیتی قلم (۱) جي فكري (ب) ۾ چاٹايل کيترا، پر بھار ائند اُتر

پرديش (آلتريشن آف بائوندريز) آئك، ۱۹۶۸ جي قلم ۳ جي
پيتي قلم (ا) جي فكري (ا) ۾ چاڻايل ڪيترن ۽ هرياتا ائند
اُترپرديش (آلتريشن آف بائوندريز) آئك، ۱۹۷۹ جي قلم ۲
جي پيتي قلم (ا) جي فكري (ا) ۾ چاڻايل ڪيترن کان سوء.

۱۲. اولهه بيٺال - هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ اولهه بيٺال پرانت ۾
سمайл هئا يا چٻٽ ته اُن پرانت جو ڀاڳو هجن ائين انهن جو
ڪاروبار هلايو ويندو هو اهي ڪيترا ۽ چندرنگور (مرجر) آئك،
۱۹۵۳ جي قلم ۲ جي فكري (ب) ۾ ويڪيا ڏنل چندر نگور جو
ڪيترا ۽ پڻ بھار ائندوسسيت بيٺال (ترانسفر آف تيريتريز)
آئك، ۱۹۵۶ جي قلم ۳ جي پيتي قلم (ا) ۾ چاڻايل ڪيترا.

۱۳. ڄمون ۽ ڪشمير جي
هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ ڄمون ۽ ڪشمير جي
ڏيهي رياست ۾ سمайл هئو اهو ڪيترا.

۱۴. ناڳالئند - استيٽ آف ناڳالئند آئك، ۱۹۶۲ جي قلم ۳ جي پيتي قلم
(ا) ۾ چاڻايل ڪيترا.

۱۵. هرياتا - پنجاب ري آرگنائيزيشن آئك، ۱۹۶۶ جي قلم ۳ جي پيتي
قلم (ا) ۾ چاڻايل ڪيترا ۽ هرياتا ائند اُترپرديش (آلتريشن آف
بائوندريز) آئك، ۱۹۷۹ جي قلم ۲ جي پيتي قلم (ا) جي
فكري (ا) ۾ چاڻايل ڪيترا، پر اُن آئك جي قلم ۲ جي پيتي
قلم (ا) جي فكري (ب) ۾ چاڻايل ڪيترن کان سوء.

۱۶. هماچل پرديش - هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ چٻٽ ته هماچل پرديش
۽ بلاسپور نالي چيف ڪمشنر جا پرانت هجن ائين جن جو
ڪاروبار هلايو ويندو هو اهي ڪيترا ۽ پنجاب ري آرگنائيزيشن
آئك، ۱۹۶۲ جي قلم ۵ جي پيتي قلم (ا) ۾ سمайл ڪيترا.

١٩. مظپور -

هن سندان جي شروعات کان يکدم آگ چٹ ته مظپور نالي
چيف ڪمشنر جو پرانت هجي ائين جنهن جو ڪاروبار هلایو
ویندو هو اهو کيترا.

٢٠. ترپورا -

هن سندان جي شروعات کان يکدم آگ چٹ ته ترپورا نالي
چيف ڪمشنر جو پرانت هجي ائين جنهن جو ڪاروبار هلایو
ویندو هو اهو کيترا.

٢١. میگھالیم -

نارت ایسترن ایریا ز (ري آرگنائیزیشن) آئکت، ۱۹۷۱ جي قلم
۵ ہر چاٹايل کيترا.

٢٢. سِکِم -

سنداں (چتیھون سدارو) آئکت، ۱۹۷۵ جي شروعات کان
یکدم آگ سِکِم ہر سمایل هئا اهي کيترا.

٢٣. مِزورم -

اھي کيترا جيکي نارت ایسترن ایریا ز (ري آرگنائیزیشن)
آئکت، ۱۹۷۱ جي قلم ۶ ہر چاٹايل آهن.

(اسليت آف مزورم آئکت ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۲) جي قلم ۳ دواران (۲۰
فبروري ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

٢٤. اروٹاچل

پرديش -

اھي کيترا جيکي نارت ایسترن ایریا ز (ري آرگنائیزیشن)
آئکت، ۱۹۷۱ جي قلم ۷ ہر چاٹايل آهن.

(اسليت آف اروٹاچل پرديش آئکت ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) جي قلم ۴ دواران
(۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

٢٥. گوئا -

اھي کيترا جيکي گوئا دمٹ ۽ ديو (ري آرگنائیزیشن) آئکت،
۱۹۸۷ جي قلم ۳ ہر چاٹايل آهن.

(گوئا، دمٹ ۽ ديو ری آرگنائیزیشن آئکت ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۵
دواران (۳۰ میاء ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۲-سنگه کیتر

وستار

فالو

۱. دھلي -

هن سنوداں جي شروعات کان یکدم آگ دھليء جي چيف
ڪمشنر جي پرانت ۾ سمايل هو اُھو کيترا.

۲. آندمان ۽

نڪوبار ٻيت -

۳. لڪشديپ -

إستیتس ری آرگنائیزیشن ائکٹ، ۱۹۵۶ جي قلم ۶ ۾ چاٹايل
کيترا.

۴. دادر ۽

نگر هویلی -

۵. دمڻ ۽ ديو -

اُهي راجيه کيترا جيڪي گوا، دمڻ ۽ ديو (ري آرگنائیزیشن)
ائکٹ ۱۹۸۷ جي قلم ۲ ۾ چاٹايل آهن.

(گوا، دمڻ ۽ ديو ری آرگنائیزیشن ائکٹ ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۵

دواران (۳۰ ميء ۱۹۸۷ کان) سداريل)

۶. پانڊيپھري -

۱۶ آگسٽ ۱۹۶۲ کان یکدم آگ پانڊيپھري، ڪاريڪل، ماھي ۽
ينم نالي پارت ۾ فرينهنج بستين ۾ سمايل هئا اُھي کيترا.

۷. چند ڀگڙه -

پنجاب ری آرگنائیزیشن ائکٹ، ۱۹۶۶ جي قلم ۳ ۾ چاٹايل
کيترا.

(استیلت آف مزورم ائکٹ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۲) جي قلم ۳ دواران (۲۰

فبروري ۱۹۸۷ کان) داخلا' ۸ مزورم، چڏي ڏني ويئي،

(استیلت آف اروٺاچل پرديش ائکٹ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۷۹) جي قلم ۳ دواران

(فبروري ۱۹۸۷ کان) داخلا' ۹ اروٺاچل پرديش، چڏي ڏني ويئي.

بین آنوسوچی

(آنوجید ۵۹ (۳) ۷۵ (۶) ۹۷ (۳) ۱۲۵،
 (۳) ۱۵۸ (۵) ۱۶۳ (۳) ۱۸۶ (۴) ۲۲۱)

پاڳ آلف.

راشتريتيه راجين جي راجيبالن جي باري ۾ پرپند

۱. راشتريتيه کي راجين جي راجيبالن کي ماھوار هيئيان اجورا ڏنا ويندا، يعني ته-

راشتريتيه ۲۰,۰۰۰ رپيا

(۱۹۸۸) جي آئڪت ۱۶ جي قلم ۲ دواران ۱۰,۰۰۰ رپيا سداري ۲۰,۰۰۰ رپيا ڪيل)

راجيه جو راجيبال ۱۱,۰۰۰ رپيا

(۱۹۸۷) جي آئڪت ۱۷ جي قلم ۲ دواران ۵۵۰ رپيا سداري ۱۱,۰۰۰ رپيا ڪيل)

۲. راشتريتيه راجين جي راجيبالن کي آهڙا یتا پڻ ڏنا ويندا جي هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ سلسليواز پارت دومينين جي گورنر جنرل ۽ سمان پرانتن جي گورنرن کي ڏيڻ جوڳا هئا.

۳. راشتريتيه راجين جي راجيبالن کي عهدی جي پنهنجي پنهنجي سچي مدي درميان ساڳين آهڙن خاص آڏكارن جو حق رهندو جن جو هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ سلسليوار گورنر جنرل ۽ سمان پرانتن جي گورنرن کي حق هو.

۴. اُپ راشتريتي يا ٻيو ڪو شخص راشتريتي جا ڪرتب آدا ڪندو هجي يا راشتريتي طريقي ڪاريه ڪندو هجي يا ڪو شخص راجيبال جا ڪرتب آدا ڪندو هجي تڏهين هن کي، حالت آنسار، راشتريتي يا راجيبال جنهن جا ڪرتب هو آدا ڪري يا جنهن لاء هو ڪاريه ڪري، آن جي ساڳين اجورن، پتن ۽ خاص آڏكارن جو حق رهندو.

پاگ ب.

پاگ ب

لوک سیا جی اسپیکر ۽ دپتی اسپیکر ۽ راجیہ سیا جی چیئرمن ۽
دپتی چیئرمن ۽ راجیہ جی وڈان سیا جی اسپیکر ۽ دپتی اسپیکر
۽ وڈان پریشد جی چیئرمن ۽ دپتی چیئرمن جی باری ۾ پربند

٧. لوک سیا جی اسپیکر ۽ راجیہ سیا جی چیئرمن کی آھڙا پگھار ۽ پتا ڏنا ویندا
جي هن سنوڏان جي شروعات کان يڪدم آڳ پارت دومينين جي جوڙجڪي آسيمبليء
جي اسپیکر کي ڏيٺ جوڳا هئا، ۽ لوک سیا جی دپتی اسپیکر کي ۽ راجیہ سیا جي
دپتی چیئرمن کي آھڙا پگھار ۽ پتا ڏنا ویندا جي آھڙيء شروعات کان يڪدم آڳ
پارت دومينين جي جوڙجڪي آسيمبليء جي دپتی اسپیکر کي ڏيٺ جوڳا هئا.

٨. راجیہ جي وڈان سیا جي اسپیکر ۽ دپتی اسپیکر کي ۽ وڈان پریشد جي چیئرمن
۽ دپتی چیئرمن کي آھڙا پگھار ۽ پتا ڏنا ویندا جي هن سنوڏان جي شروعات کان
يڪدم آڳ سمان پرانت جي وڈان سیا جي اسپیکر ۽ دپتی اسپیکر ۽ وڈان پریشد
جي چیئرمن ۽ دپتی چیئرمن کي، سلسليوار، ڏيٺ جوڳا هئا، جتي سمان پرانت ۾
آھڙيء شروعات کان يڪدم آڳ وڈان پریشد نه هئي اُتي راجیہ جي وڈان پریشد جي
چیئرمن ۽ دپتی چیئرمن کي راجیہ جو راجيپال نهرائي اُهي پگھاز ۽ پتا ڏنا ویندا.

پاگ پ

سپريمر ڪورٽ جي ۽ هاء ڪورٽن جي ججن جي باري ۾ پربند

٩. (1) سپريمر ڪورٽ جي ججن کي حقيقي نوڪريء ۾ ڪاتيل وقت بنسبت هيئين
ماهوار نرخن سان پگھار ڏنو ويندو يعني! ته -

چيف جستس 1,000 رپيا

بيو ڪو جج 9,000 رپيا

بشرطیک جي سپریم ڪورٽ جي چچ کي سندس مقرريء وقت پارت سرڪار يا اُن جي آڳین سرڪارين مان ڪنهن جي هٿ هيٺ يا راجيه جي سرڪار يا اُن جي آڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٿ هيٺ ڪنهن آڳين نوڪريء بنسبت ڪا پينشن (جڏي ٿيڻ يا زخم جي پينشن کان سواء) ملندي هاجي ته سپریم ڪورٽ ۾ نوڪريء بنسبت سندس پگهار مان هپينيون رقمون گهتايون وينديون.

(أ) اُن پينشن جي رقم، *

(ب) جي آهڙي مقرريء کان آڳه آهڙي آڳين نوڪريء بنسبت ملڪ جوڳي پينشن جي حصي جي عيوض کيس اُن جي ٿيراييل قيمت ملي هاجي ته پينشن جي اُن حصي جي رقم، *

(ٻ) جي آهڙي مقرريء کان آڳه آهڙي آڳين نوڪريء بنسبت کيس رئائڻي ٿيڻ جي گرئچوئي ملي هاجي ته اُن گرئچوئيء جو پينشن عيوض.

(٢) سپریم ڪورٽ جي هر ڪنهن چچ کي مساواز ڏيڻ کان سواء سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو.

(٣) جيڪو چچ هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ، -

(أ) فيدرل ڪورٽ جي چيف جستس جي عهدي تي هو، آهڙي شروعات تي آنوچيد ۳۷۳ جي فكري (١) هيٺ سپریم ڪورٽ جو چيف جستس ٿيو آهي، يا

(ب) فيدرل ڪورٽ جي ٻئي ڪنهن چچ جي عهدي تي هو، آهڙي شروعات تي اُن فكري هيٺ سپریم ڪورٽ جو (چيف جستس کان سواء ٻيو) چچ ٿيو آهي،

اُهو چيف جستس يا ٻئي چچ طريقي عهدي تي رهي اُن مدت درمياني اُن سان هن پئرا جي پيٽي (٢) ۾ ڪچ به لاڳونه پوندو، هرڪو چچ جيڪو ائين سپریم ڪورٽ جو چيف جستس يا ٻئي چچ تئي اُنكى آهڙي چيف جستس يا ٻئي چچ طريقي حالت آносار حقيقي نوڪريء ۾ ڪاتيل وقت بنسبت هن پئرا جي پيٽي پئرا (١) ۾ چاڻايل پگهار کان وڌيڪ خاص پگهار طور ائين چاڻايل پگهار، آهڙي شروعات کان يڪدم آڳ کيس ملندو هو اُن پگهار جي وچير تفاوت جي برابر رقم ملڪ جو حق رهندو.

(٤) سپریم ڪورٽ جي هر ڪنهن چچ کي پنهنجي فرض درمياني پارت جي كيتر اندر مسافري ڪرڻ ۾ ٿيندڙ خرج جي پرپائي ڪرڻ لاءِ آهڙا واجبي پتا ملندا، مسافريء سڀندڻي آهڙيون واجبي سهوليتون ڏنيون وينديون جي راشترپتيء وقت بوقت طئه ڪري.

(٥) سپریم ڪورٽ جي ججن جي غیرحاضریه جي موکل (موکل جي پتن سمیت) ۽ پینشن بنسبت اذکار هن سنودان جي شروعات کان یکدم آگ فیدرل ڪورٽ جي ججن سان لاڳو هئا اُنهن پرپندن مطابق ٿيندا.

۱۰. (۱) هاء ڪورٽن جي ججن کي حقيقتي نوکريه ۾ ڪاتيل وقت بنسبت هيئين ماھوار نرخن سان پگهار ڏنو ويندو يعني! ته -

چيف جستس ۹,۰۰۰ روپيا

پيوکو جج ۸,۰۰۰ روپيا

بشرطیڪ جي هاء ڪورٽ جي جج کي سندس مقرريه وقت پارت سرڪار يا اُن جي آگین سرڪارين مان ڪنهن جي هت هيٺ يا راجيه سرڪار يا اُن جي آگین سرڪارين مان ڪنهن جي هت هيٺ ڪنهن آگین نوکريه بنسبت ڪا پینشن (جڏي ٿيڻ يا زخم جي پینشن کانسواء) ملندي هجي ته هاء ڪورٽ ۾ نوکريه بنسبت سندس پگهار مان هيئينيون رقمون گھتايون وينديون -

(أ) اُن پینشن جي رقم، ۽

(ب) جي آهڙيء مقرريه کان آگه آهڙيء نوکري بنسبت ملظ جوڳي پینشن جي حصي جي عيوض کيس اُن جي ڦيراييل رقم ملي هجي ته پینشن جي اُن حصي جي رقم، ۽

(ب) جي آهڙيء مقرريه کان آگ آهڙيء آگين نوکري بنسبت کيس رئائير ٿيڻ جي گرئچوئي ملي هجي ته اُن گرئچوئي جو پینشن عيوض.

(۲) هرڪو شخص جو هن سنودان جي شروعات کان یکدم آگ -

(أ) ڪنهن پرانت ۾ هاء ڪورٽ جي چيف جستس جي عهدي تي هو ۽ آهڙي شروعات تي آلوچيد ۳۷۶ جي فكري (۱) هيٺ متعلق راجيه ۾ هاء ڪورٽ جو چيف جستس ٿيو آهي، يا

(ب) ڪنهن پرانت ۾ هاء ڪورٽ جي ٻئي ڪنهن جج جي عهدي تي رهيو آهي ۽ آهڙي شروعات تي اُن فكري هيٺ سمان راجيه ۾ هاء ڪورٽ جو جج (چيف جستس کان سواء) ٿيو آهي ته جي آهڙي شروعات کان یکدم آگ کيس هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) ۾ چاڻايل ڪن وڌيڪ نرخ سان پگهار ملندو هو، ته هن کي آهڙي چيف جستس يا ٻئي جج طريقي، حالت آنسار، حقيقي نوکريء ۾ ڪاتيل وقت بنسبت

اُن پیتی پئرا ۾ چاٹايل پگھار کان وڌيڪ خاص پگھار طور ائين چاٹايل پگھار ۽ آهڙي شروعات کان يڪدم آڳ کيس ملندو هو اُن پگھار جي وچير تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(۳) ڪو به شخص جو سنودان (ستون سدارو) آئڪت، ۱۹۵۶ جي شروعات کان يڪدم آڳ پهرين آنسوچيءَ جي ڀاڳ ب ۾ چاٹايل راجيه جي هاءَ ڪورٽ جي چيف جستس جي عهدي تي هو ۽ آهڙي شروعات تي اُن آئڪت دواران سداريل اُن آنسوچيءَ ۾ چاٹايل راجيه جي هاءَ ڪورٽ جو چيف جستس ٿيو آهي، آنکي جي آهڙيءَ شروعات کان يڪدم آڳ پنهنجي پگھار کان وڌيڪ ڪو پتو ملندو هو تو آهڙي چيف جستس طريقي حقيقى نوكري ۾ ڪاٽيل وقت پنسبت هن پئرا جي پيتی پئرا (۱) ۾ چاٹايل پگھار کان وڌيڪ سائي رقم پتي طور ملڻ جو حق رهندو.

۱۱. هن ڀاڳ ۾، مضمون ٻي تقاضا نه ڪري ته-

(آ) محاوري 'چيف جستس' ۾ ڪارب ڪاري چيف جستس آچي وڃي ٿو ۽
جج ۾ آئدهاڪ جج آچي وڃي ٿو
(ب) 'حقيقي نوكري' ۾ آچي وڃي ٿو.

(ii) جج دواران جج طريقي فرض تي يا راشترپتيءَ جي وينتيءَ تي جيڪي ٻيا ڪرتب آدا ڪرڻ هو پاڻ تي کڻي اُهي آدا ڪرڻ ۾ ڪاٽيل وقت،
جج موڪل تي غيرحاضر هجيءَ اُنهيءَ کان سوءِ ؤڪيشن؛
(iii) هاءَ ڪورٽ کان سپرييم ڪورٽ ۾ يا هڪ هاءَ ڪورٽ کان ٻيءَ ۾ بدليءَ
تي حاضر ٿيڻ جو وقت.

ڀاڳ پ

پارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پربند

12. (۱) پارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل کي ۱۹۷۱ جي آئڪت ۵۷ جي قلم (۲) انوسار سپرييم ڪورٽ جي جج جي پگھار برابر، پگھار ڏني ويندي، سنودان (سدارو چوونجاه) آئڪت، ۱۹۸۶ هيٺ سپرييم ڪورٽ جي جج جي پگھار ودائی ۹۰۰۰ روپيه ماھوار ڪئي وئي آهي.

(۲) جيڪو شخص هن سنودان جي شروعات کان يڪدم آڳ پارت جي آديتر جنرل جي عهدي تي هو ئهه زيء شروعات تي آنجيدين ۳۷۷ هيٺ پارت جو ڪاميپترولر آديتر جنرل ٿيو آهي انکي هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) ۾ چاڻايل پگهار کان وڌيڪ خاص پگهار طور ائين چاڻايل پگهار آهڙيء شروعات کان يڪدم آڳ پارت جي آديتر جنرل طريقي کيس ملندو هو اُن پگهار جي وچير تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(۳) پارت جي ڪاميپترولر آديتر جنرل جا غيرحاصريء جي موڪل ئ پينشن نوكريء جي بین شرطن بنسبت آذكار هن سنودان کان يڪدم آڳ پارت جي آديتر جنرل سان لاڳو هئا اُنهن پرپندن مطابق حالت آنوسار ٿيندا يا هئنچ چالو رهنداء اُنهن پرپندن ۾ گورنر جنرل ڏانهن سڀ نرديش راشتريتيء ڏانهن نرديش سماجهيا ويندا.

ٿين آنوسوچي

(آنوچيد ٧٥ (٣)، ٩٩، ١٢٣، ١٢٨ (٢)، ١٦٣ (٣)، ١٨٨، ٢١٩ ۽ ٢٤٠)

قسم يا ساك جا نمونا

.١

سنگه جي منtriءَ لاءِ عهدي جو قسم جو نمونو:-

'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو ڪلٽان / گنيپيرتا سان ساك تي ٿو چوان ته مان
قانون دواران إستاپن ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس،
مان پارت جي سرويومنتا ۽ آكندتا کي برقرار رکندس، مان سنگه جي منtriءَ طريقي
پنهنجا فرض ايمانداريءَ سان ۽ ووبڪ پوري ١٥ ڪندس ۽ مان سڀني نمونن جي لوڪن
سان ڏپ يا پاسخاطري، موه يا بدخواهي کان سوء سنودان ۽ قانون پرمائي نياءَ ڪندس.'

.٢

سنگه جي منtriءَ لاءِ رازداريءَ جي قسم جو نمونو:-

'مان فلاڻو ايشور جو قسم ٿو ڪلٽان / گنيپيرتا سان ساك تي ٿو چوان ته ڪا به
بابت جا سنگه جي منtriءَ طريقي منهنجي ويچار هيٺ آندي ويندي يا منهنجي
چاڻ ۾ ايندي آها سوء ته آهڙي منtriءَ طريقي منهنجي فرض جي پوري طرح ١٥
ڪرڻ ۾ ضروري هججي، مان ستي يا آن ستي طرح ڪنهن به شخص کي نه ٻڌائيندس
يا ظاهر ڪندس.'

.٣

آلف

سنند جي چونڊ لاءِ آميدوار دواران ڪلٽن جي قسم يا ساكه جو نمونو:-

'مان فلاڻو، راجيه سڀا (يا لوڪ سڀا) ۾ جاءِ پوري لاءِ آميدوار طريقي نامزد ٿيل
تي ايشور جو قسم ٿو ڪلٽان / گنيپيرتا سان ساكه تي ٿو چوان ته مان قانون دواران إستاپن
ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽ مان پارت جي سرو
پيومنتا ۽ آكندتا کي برقرار رکندس.'

سنند جي ميمبرن دواران كڪڻ جي قسم يا ساڪم جو نمونو:-

‘مان فلاڻو راجيه سيا (يا لوڪ سيا) جو ميمبر چونڊجي (تاقجي) تي ايشور جو قسم ٿو ڪڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان ته مان قانون دواران إستاپن ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان وفاداري رکندس، مان پارت جي سرويومنتا آكندتا کي برقرار رکندس و مان جيڪو فرض پاڻ تي كڪڻ وارو آهيان اهو ايمانداري سان آدا ڪندس.’

سڀريم ڪورت جي ججن و پارت جي ڪاميٽرولر آديتر جنرل دواران كڪڻ جي قسم يا ساڪم جو نمونو:-

‘مان، فلاڻو، پارت جي سڀريم ڪورت جو چيف جسنس (يا جج) (يا پارت جو ڪاميٽرولر و آديتر جنرل) مقرر ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو ڪڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان ته مان قانون دواران إستاپن ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان وفاداري رکندس، مان پارت جي سرويومنتا آكندتا کي برقرار رکندس، مان پنهنجي عهدي جا فرض دپ يا پاسخاطري، موه يا بدخواهي کان سواء، پوري طرح و ايمانداري سان و پنهنجي بهترین شكتي، علم و سمجھ سان آدا ڪندس و مان سنودان و قاعدهن کي برقرار رکندس.’

راجيه جي منtriء لاء عهدي جي قسم جو نمونو:-

‘مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو ڪڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان ته مان قانون دواران إستاپن ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان وفاداري رکندس، مان پارت جي سرويومنتا آكندتا کي برقرار رکندس، مان راجيه جي منtri طريقي پنهنجا فرض ايمانداري سان و ويڪ پوري آدا ڪندس و مان سڀني نمون جي لوڪ سان دپ يا پاسخاطري، موه يا بدخواهي کان سواء، سنودان و قانون پرمائي انصاف ڪندس.’

راجيه جي منtriء لاء رازداري جي قسم جو نمونو:-

‘مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو ڪڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان ته ڪابه بابت جا ..... راجيه جي منtri طريقي منهجي ويچار هيٺ آندي ويندي يا منهجي

ڄاڻ ۾ ايندي اها، سوء ته آهڙي منtri طريقي منهنجي فرض جي پوري طرح آدا ڪرڻ ۾ ضروري هجي، مان ستدي يا آن سڌي طرح ڪنهن به شخص يا شخصن کي نه بدائيندس يا طاهر ڪندس.

.7

ألف

راجيه جي ودان مندل جي چونڊ لاءُ أميدوار دواران ڪڻ جي قسم يا ساڪم جو نمونو:-

‘مان، فلاڻو، ودان سڀا (يا ودان پريشد) ۾ جاء ڀڻ لاءُ أميدوار طريقي نامزد ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو ڪڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان ته مان قانون دواران إستاپن ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان وفاداري رکندس، مان پارت جي سرويوئمنا، اكندتا کي برقرار رکندس.

ب

راجيه جي ودان مندل جي ميمبر دواران ڪڻ جي قسم يا ساڪم جو نمونو:-

‘مان، فلاڻو، ودان سڀا (ودان پريشد) جو ميمبر چونڊجڻ (ٿاقجي) تي ايشور جو قسم ٿو ڪڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان ته مان قانون دواران إستاپن ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان وفاداري رکندس، مان پارت جي سرويوئمنا، اكندتا کي برقرار رکندس، مان جيڪو فرض پاڻ تي ڪڻ وارو آهياب اهو ايمانداريءَ سان آدا ڪندس.

.8

هاءُ ڪورٽ جي جج دواران ڪڻ جي قسم يا ساڪم جو نمونو:-

‘مان، فلاڻو..... جي هاءُ ڪورٽ جو چيف جستس (يا جج) مقرر ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو ڪڻان / گنييرتا سان ساڪم تي ٿو چوان ته مان قانون دواران إستاپن ٿيل پارت جي سنودان ڏانهن سچو ايمان وفاداري رکندس، مان پارت جي سرويوئمنا، اكندتا کي برقرار رکندس، مان پنهنجي عهدي جا فرض دپ يا پاسخاطري، موه يا بدخواهي، کان سوء، پوري طرح، ايمانداريءَ سان، پنهنجي بهترین شكتي، علم، سمجھ سان آدا ڪندس، مان سنودان، قاعden کي برقرار رکندس.

چوٿين آنسوچي

(آنسوچيد ۲ (۱) ۽ ۸۰ (۲))

۱ - راجيه سڀا ۾ جاين جي ورچ

هينين جدول جي پھرئين ڪالر ۾ چاڻايل هرهڪ راجيه يا سنگه کيترا کي، حالت آنسار، اُن راجيه يا سنگه کيترا جي سامهون ٻئين ڪالر ۾ چاڻايل جاين جي سنکيا ورچي ڏني ويندي، يعني ا ته -

جدول

۱۸	آندرپرديش	.۱
۷	آسام	.۲
۲۲	بهار	.۳
۱۱	گوئا	.۴
۱۱	گجرات	.۵
۵	هرياتا	.۶
۹	ڪيرالا	.۷
۱۶	مذيرپرديش	.۸
۱۸	تامل نادو	.۹
۱۹	مهاڑاشترا	.۱۰
۱۲	ڪرناٹڪ	.۱۱
۱۰	اوڙيسا	.۱۲
۷	پنجاب	.۱۳
۱۰	راجستان	.۱۴
۳۳	اُترپرديش	.۱۵
۱۶	اوله بيڱال	.۱۶

۲	چمون ۽ گشمیر	.۱۷
۱	ناگالئند	.۱۸
۳	هماچل پرديش	.۱۹
۱	مظپور	.۲۰
۱	ترپورا	.۲۱
۱	ميگھايلر	.۲۲
۱	سڪر	.۲۳
۱	مزورم	.۲۴
۱	اروڻاچل پرديش	.۲۵
۳	دهلي	.۲۶
۱	پانجنيچري	.۲۷

۲۳۳

ڪل

(گوئي) دمن ۽ ديو روئي آرگنائيزيشن آئڪٽ ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۶ دواران (۳۰ مي ۱۹۸۷ کان) داخلا ۳ کان ۲۶ جي سلسليوار داخلا ۵ کان ۲۷ جي روپ ۾ ووري انگه ڏانا ويا، ۽ ۱۲۳۲ جي بدaran ۱۲۳۳ درج ڪيا ويا).

پنجين آنسوچي

(آنسوچيد ۲۳۳ (۱))

آنسوچت ايراضين ۽ آنسوچت جن جاتين جي
ڪاروبار ۽ ظابطي جي باري ۾ پرپند

پاڳ الف

عام

۱. آرت

هن آنسوچي ۽، سواء ته مضمون بي تقاضا ڪري، محاوري 'راجيه' ۾ آسام، ميگھاليه
ترپورا ۽ مزورم راجيه نتا آچي وڃن.

اسليت آف مزورم ائڪت ۱۹۸۶ (۲۲ جو ۱۹۸۶) جي قلم ۳۹ دوازان (۲۰ فبروي ۱۹۸۷ کان) 'ميگھاليه
۽ ترپورا' جي بدران 'ميگھاليه، ترپورا ۽ مزورم' درج ڪيا ويا)

۲. آنسوچت ايراضين ۾ راجيه جو عملی اختيار

هن آنسوچي ۽ جي پرپندن جي آڏين، راجيه جو عملی اختيار آن ۾ آنسوچت ايراضين
تائين پهچي ٿو.

۳. آنسوچت ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ راشترپتي ۽ کي راجيبال دواران رپورت

هرڪو راجيه جنهن ۾ آنسوچت ايراضيون آهن آن جو راجيبال، هر سال يا جڏهن
به راشترپتي آهڙي گھر ڪري، راشترپتي ۽ کي آن راجيه جي آنسوچت ايراضين جي
ڪاروبار جي باري ۾ رپورت ڪندو ۽ سنگه جو عملی اختيار راجيه کي آنهن ايراضين
جي ڪاروبار جي باري ۾ هدایتون ڏيڻ تائين پهچندو.

آنوسوچت ایراضیین ۽ آنوسوچت جن جاتین جو ڪاروبار ۽ ظابطو

۳. جن جاتی صلاحکار پریشد

(۱) هرڪو راجیه جنهن ۾ آنوسوچت ایراضیون آهن ۽ جی راشترپتی آهڙي هدایت ڪري ٿم هرڪو راجیه جنهن ۾ آنوسوچت ایراضیون نه آهن پر آنوسوچت جن جاتيون آهن، اُن ۾ هڪ جن جاتی صلاحکار پریشد برپا ڪئي ويندي جنهن ۾ وين کان متی میمبر نه ٿيندا جن مان، ٿي سگهي اوترو ٿي پاڳي چار راجیه جي وڏان سڀا ۾ آنوسوچت جن جاتین جا عيوضي ٿيندا :

بشرطیڪ جي راجیه جي وڏان سڀا ۾ آلوسوچت جن جاتین جي عيوضيون جي سنکيا آهڙن عيوضيون دواران جن جاتی صلاحکار پریشد ۾ پرڻ وارين جاين جي سنکيا کان گھت آهي ٿم باقي جايون اُنهن جن جاتين جي بین میمبرن سان پریبون ویندیبون.

(۲) جن جاتی صلاحکار پریشد جو فرض ٿيندو ٿم راجیه جي آنوسوچت جن جاتين جي بھبودي ۽ واداري سان لاڳاپو رکندڙ آهڙين بابتن ٿي صلاح ڏئي جي راجيپال سندن حوالی ڪري.

(۳) راجيپال هينيون بابتون طئه ڪرڻ يا، حالت آنسار، نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ناهي سگھندو.

(آ) پریشد جي میمبرن جي سنکيا، اُنهن جي مقرري ۽ پریشد جي چيئرمن جي ۽ اُن جي عملدارن ۽ ملازمون جي مقرريءَ جو طريقو

(ب) اُن جي سڀائن جو سنجالن ۽ عام طور اُن جو سرشتو ۽

(پ) ٻيون سڀ پرسنگ بابتون.

۴. آنوسوچت ایراضیين سان لاڳو قاعدو

(۱) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيپال عام ظاهر نامي دواران هدایت ڪري سگھندو ٿم سنند جو يا راجیه جي وڏان مندل جو ڪو خاص قاعدو راجیه ۾ ڪنهن آنوسوچت ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن پاڳي سان لاڳونهه پوندو يا راجیه

هُر آنوسوچت ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن پاڭي سان پاڻ ظاهر نامي هُر چاڻائي اُنهن آپوادن هُ قيرقارين جي آذين لڳو پوندو هُن پيٽي پئرا هيٺ ڏنل ڪا هدایت ماضي آثر سان ٿئي إئين ڏيئي سگهجي ٿي.

(۲) راجيه جي ڪا به ايراضي جا اُن وقت آنوسوچت ايراضي آهي اُن جي شانتيءَ هُ سنی حڪومت لاءِ راجيپال ونيم ڦاهي سگهندو.

خاص طور هُ مٿئين آختيار جي ويپكتا کي اثر ڪرڻ کان سوء، اُهي ونيم.

(آ) اُن ايراضيءَ هُر آنوسوچت جن جاتيءَ جي ميمبرن دواران يا سندن وچهُر زمين جي تبديل تي بندش يا پائيندي وجهي سگهندو.

(ب) اُن ايراضيءَ هُر آنوسوچت جن جاتيءَ جي ميمبرن کي زمين ڏيڻ کي نيمت ڪري سگهندو.

(ٻ) اُن ايراضيءَ هُر آنوسوچت جن جاتين هي ميمبرن کي ناڻا اُذارا ڏيندر هُ شخصن دواران ناڻا اُذارا ڏيڻ جو ڏندو ڪرڻ کي نيمت ڪري سگهندو.

(۳) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۲) هُ نرديش ڪيل ڪو به آهڙو ونيم ڦاهڻ هُ راجيپال سند جو يا راجيه جي وڏان مندل جو ڪو قاعدو يا سوال واري ايراضيءَ سان اُن وقت لڳو ڪو موجوده قاعدو رد ڪري يا سدازي سگهندو.

(۴) هن پئرا هيٺ ڦاهيل سڀ ونيم ترت راشترپتيءَ کي پيش ڪيا ويندا، هُ سندس بحالی ملڪ تائين اثرائنا نه ٿيندا.

(۵) جن جاتي صلاحڪار پريشد هجي اُن راجيه جي حالت هُر ونيم ڦاهيندر راجيپال دواران اُن پريشد سان صلاح ڪرڻ کان سوء ڪو به ونيم هن پئرا هيٺ نه ڦاهيو ويندو.

ياڳ ب

آنوسوچت ايراضيون

۶. آنوسوچت ايراضيون

(۱) هن سندان هُ، محاوري 'آنوسوچت ايراضيون' جي معني آهي اُهي ايراضيون جي راشترپتي حڪم دواران آنوسوچت ايراضيون هئڻ ظاهر ڪري.

(۲) راشترپتی ڪنهن به وقت حڪم دواران -

(ا) هدایت ڪري سگهندو ته ڪا سچي آنسوچت ايراضي يا اُن جو ڪو چاڻايل يا ڳو آنسوچت ايراضي يا آهڙي ايراضي جو ڀاڳونه رهندو;

(آ) ڪنهن راجيه ۾ ڪنهن آنسوچت ايراضي جي ايراضي اُن راجيه جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد وڌائي سگهندو;

(ب) ڪنهن آنسوچت ايراضيءَ کي قيرائي سگهندو پر فقط حدون سُدارڻ طورا

(ب) راجيه جي حدن ۾ ڪا قيرقار ٿيڻ تي يا سنگه ۾ نئون راجيه داخل ٿيڻ يا نئون راجيه بريپا ٿيڻ تي، ڪنهن راجيه ۾ آڳهه نه سمایل ڪو کيترا آنسوچت ايراضي هئڻ يا اُن جو ڀاڳو هئڻ ظاهر ڪري سگهندو;

(پ) ڪنهن راجيه يا راجين سنبندى، هن پئرا هيٺ ناهيل ڪو حُڪُم يا حُڪُم واپس ولني سگهندو، واسطيدار راجيه جي راجيپال سان صلاح ڪري جيڪي ايراضيون آنسوچت ايراضيون ٿينديون اُنهن جون حدونوري مقرر ڪرڻ جا نوان حڪم ڪري سگهندو، آهڙي ڪنهن حُڪُم ۾ راشترپتيءَ کي ضروري، مُناسب لڳن آهڙا پرسنگ، پريٽامڪ پرپند ٿي سگهندو، پر مٿي چيل كان سواء هن پئرا جي پيٽي پئرا هيٺ ڪين حڪم ڪنهن پوءِ جي حڪم دواران ٿيري نه ويندو.

پاڳ پ

آنسوچيءَ جو سڏارو

۷. آنسوچيءَ جو سڏارو

(۱) سنسد، وقت بوقت، قاعدي دواران هن آنسوچيءَ جا پرپند واداري، قيرقار يا رد ڪرڻ طريقي سداري سگهندى، آنسوچي جو ائين سڏارو ٿيڻ تي، هن سنودان ۾ هن آنسوچيءَ جي ڪو به نرديش إئين سڏارو ٿييل اُن آنسوچيءَ جو نرديش سماجهيو ويندو.

(۲) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) ۾ ذكر ڪيل آهي آهڙو ڪو قاعدو آنوچيد ۳۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنودان جو سڏارو نه سماجهيو ويندو.

چھین آنسوچي

(آنسوچيد ۲۳۷ (۲) ۲۷۵)

آسام، میگھالیم، ترپورا ۽ مزورم راجین ۾ آنسوچت ایراضین جي ڪاروبار جي باري ۾ پربند

(استیت آف مزورم ائکٹ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۲ قلم ۳۹ دواران (۲۰ فبروری ۱۹۸۷ کان) سداريل).

۱. خود احتیار ضلعا ۽ خود احتیار پرديش

(۱) هن پئرا جي پربندن جي آدين، هن آنسوچيء جي پئرا ۲۰ سان شامل جدول جي یاڳ ۱، یاڳ ۲ ۽ یاڳ ۳ الف جي هرڪ اسم ۽ یاڳ ۳ ۾ جن جاتي ايراضين جو هڪ خود احتیار ضلع هوندو.

(۲) هڪ خود احتیار ضلع ۾ مختلف آنسوچت جن جاتيون هجن ته راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، انهن جي آباديء واريء ايراضيء يا ايزاضين کي خود احتیار پرديشن ۾ وراهي سگهندو.

(۳) راجيپال، عام ظاهر نامي دواران،

(أ) ڪا به ايراضي اُن جدول جي ڪنهن به یاڳ ۾ شامل ڪري سگهندو،

(ب) ڪا به ايراضي اُن جدول جي ڪنهن به یاڳ مان ڪڍي سگهندو،

(ب) نئون خود احتیار ضلع بٽائي سگهندو،

(پ) ڪنهن خود احتیار ضلع جي ايراضي وڌائي سگهندو،

(ڀ) ڪنهن خود احتیار ضلع جي ايراضي گهٿائي سگهندو،

(ت) به يا وڌيڪ خود احتیار ضلعا يا انهن جي ڀاڳن کي گڏي سگهندو جيئن

هڪ خود احتیار ضلع نهي،

(ت ت) ڪنهن خود احتیار ضلع جو نالو قيرائي سگهندو،

(ث) ڪنهن خود احتیار ضلع جون حدون مقرر ڪري سگهندو،

بشرطيڪ هن پئرا جي فقرن (ب) (پ) (پ) (پ) (ت) هيٺ راجيپال دواران ڪو به حڪم هن آنسوچيء جي پئرا ۱۲ جي پيٽي پئرا (ا) هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن جي رپورت ويچارڻ کان پوء ئي فقط ڪيو ويندو،

وڌيڪ بشرطيڪ هن پيٽي. پئرا هيٺ راجيپال دواران ڪيل ڪنهن حڪم ۾ راجيپال کي حڪم جي پرپندن کي آثر ڏين لاءِ ضروري لڳا ههڙا پرسنگ پريظامك پرپند (پئرا ۲۰ ۾ آن جدول جي ڪنهن يائجي جي ڪنهن اسمر ۾ سداري سميت) درج ٿي سگهند.

۳. ضلع پريشند ۽ پراديشڪ پريشند جوڙڻ

(۱) هر هڪ خود آختيار ضلع لاءِ هڪ ضلع پريشند ٿيندي چنهن ۾ ٿيهن کان وڌيڪ ميمبر نه ٿيندا، جن مان، چئن شخصن کان وڌيڪ نه ٿاقيا ويندا ۽ باقي بالع کي ووت جي حق جي آذار تي چونديا ويندا.

(۲) هن آنسوچيءَ جي پئرا ۱ جي پيٽي پئرا (۲) هيٺ خود آختيار پرديش طريقي جوڙيل هر هڪ ايراضيءَ لاءِ هڪ آلهه پراديشڪ پريشند ٿيندي.

(۳) هر هڪ ضلع پريشند ۽ هر هڪ پراديشڪ پريشند سلسليوار (ضلع جو نالو) جي ضلع پريشند، ۽ (پرديش جو نالو) جي پراديشڪ پريشند جي نالي سان هڪ ڪارپوريت سنستا ٿيندي، ۽ کيس دائمي وارثو ٿيندو ۽ هڪ عامر سيل ٿيندي ۽ ان نالي سان دعوا ڪندي يا متن دعوا ٿيندي:

بشرطيڪ اُتر ڪڀاڙ ضلع لاءِ ناهيل ضلع پريشند اُتر ڪڀاڙ پهاڙي خود آختيار پريشند جي نالي سان ۽ ڪاري ٻڌلائڻهه ضلع لاءِ ناهيل ضلع پريشند ڪاري ٻڌلائڻهه خود آختيار پريشند جي نالي سان سڏيوون وينديون.

(سنودان چهين آنسوچيءَ (سدارو) ائڪ ۱۹۹۵ جو ۳۲ جي قلم ۲ دواران (۱۲ سپتمبر ۱۹۹۵ کان) هي ۽ پرنتو ڪفرو درج ڪيو ويو.)

(۴) هن آنسوچيءَ جي پرپندن جي آذين، خود آختيار ضلع جو ڪاروبار جي تري قدر اهو هن آنسوچيءَ هيٺ آن ضلع اندر ڪنهن پراديشڪ پريشند جي حوالي نه ٿيل آهي، آن ضلع جي ضلع پريشند جي حوالي ٿيندو ۽ خود آختيار پرديش جو ڪاروبار آن پرديش جي پراديشڪ پريشند جي حوالي ٿيندو.

(۵) پراديشڪ پريشدن واري خود آختيار ضلع ۾ ضلع پريشند کي پراديشڪ پريشند جي آختياريءَ هيٺ ايراضين بنسپت فقط اهي اختيار رهندما جي انکي انهن ايراضين بنسپت هن آنسوچيءَ دواران بخشيل آختيارن کان وڌيڪ پراديشڪ پريشند دواران سونپيا وجئ.

(۶) راجيپال، ضلع پريشدن ۽ پراديشڪ پريشدن جي پھرین جوڙڻ لاءِ واستيدار

خود آختیار ضلعن یا پرديشن اندر موجوده جن جاتي پريشدن یا بین عيوصي جن جاتي جماعتن سان صلاح ڪري، نيم ناهي سگهندو ۽ اُنهن نيمن ۾ هينين بابتن جو پرپند هوندو.

(أ) ضلع پريشدن ۽ پراديشڪ پريشدن جي رچنا ۽ اُنهن ۾ جايin جي ورچا

(ب) اُنهن پريشدن جي چونڊن جي پريوجن لاءِ كيتري تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ:

(ب) اهڙين چونڊن ۾ ووت ڏڀط لاءِ لياقتون ۽ اُنهن لاءِ چونڊن جون ياداشتون تيار ڪرڻ:

(پ) اهڙين چونڊن ۾ اهڙين پريشدن جي ميمبرن طريقي چونڊجٽ لاءِ لياقتون:

(پ) پراديشڪ پريشدن جي ميمبرن جي عهدي جو مدوا

(ت) اهڙين پريشدن لاءِ چونڊن يا ٿاقط سنپندئي يا اُن سان لڳاپو رکندڙ ڪا هي بابت:

(ث) ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن ۾ سرستو ۽ ڪم جو سنجالن (ڪا جاءِ خالي هئڻ جي باوجود ڪم ڪرڻ جي اختيار سميت):

(ث) ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن جي عملدارن ۽ عملی جي مقرري.

(۴.آلف) ضلع پريشد جا چونڊيل ميمبر، پريشد جي عام چونڊن کان پوءِ پريشد جي پھرین سيا لاءِ مقرر ٿيل تاريخ کان پنجن سالن جي مُدي لاءِ عهدي تي رهند، سواءِ ته ضلع پريشد پئرا ۱۶ هيٺ اُن کان آگه برخاست ڪئي وڃي، ۽ ٿاقيل ميمبر راجيپال جي خوشيه تي عهدي تي رهندو:

بشرطيڪ پنجن سالن جي اها مدت راجيپال مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي يا جي اهڙيون حالتون هجن جي راجيپال جي رايي ۾ چونڊون ڪرائڻ آثارگو ڪري ڇڏين تڏھين اهڙي مدت لاءِ وڌائي سگهندو جا هڪ پيري هڪ سال کان وڌيڪ نه هجي، جي مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي تم اهڙيءَ ڪنهن حالت ۾ اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيڻ کان پوءِ چهن مهنن جي مدت کان وڌيڪ نه هجي:

وڌيڪ بشرطيڪ اتفاقي خالي جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊيل ميمبر جنهن ميمبر جي جاءِ تي هو آيو هجي اُن جي عهدي جي مدي جي باقي حصي لاءِ فقط عهدي تي رهندو.

(۷) ضلع يا پراديشڪ پريشد پنهنجي پھرین جڙڻ کان پوءِ راجيپال جي بحاليءَ سان هن پئرا جي پيتي پئرا (۶) ۾ چاڻايل بابتن جي سنپند ۾ نيم ناهي سگهندوي

ءَ آهْزِيَءَ بِحَالِيَءَ سَانَ هِينِينَ ڳَاهِينَ کَيِ نِيمَتَ ڪُرَطَ لَاءَ بَهِ نِيمَ نَاهِيِ سَگَهَنَديِ -

(ا) زِيرَدَسَتْ مَكَانِيِ پَريَشَدْ يَا بُورَدْ نَاهِنَ ءَ اُنْهَنَ جَوِ سَرَشَتَوِ ڪَمَ جَوِ سَنَچَالَنَ;

(ب) حَالَتْ آنُوسَارَ، ضَلَعَ يَا پَرَديَشَ جَيِ ڪَارِوبَارَ سَانَ لَڳَآپَوِ رَكَندَڙَ ڪَمَ ڪَارَ

هَلَائِنَ سَنَبَنَديِ عامَ طَرَحَ سَيِ بَابَتوُنَ :

بِشَرَطِيَكَ ضَلَعَ يَا پَرَادِيشَكَ پَريَشَدْ دَوارَانَ هَنَ پَيَّتِيِ پَئَرَا هَيَّتِيِ نِيمَ نَاهِيَا وَجَنَ
تِيسَتَائِينَ هَنَ پَئَرَا جَيِ پَيَّتِيِ پَئَرَا (٦) هَيَّتِ رَاجِيَپَالَ دَوارَانَ نَاهِيلَ نِيمَ آهْزِيَءَ هَرَهَـ
پَريَشَدْ جَيِ چَونَدَنَ، اُنجِيِ عَملَدارَنَ ءَ عَملِيَءَ اُنَ ۾ سَرَشَتِيِ ڪَمَ جَيِ سَنَچَالَنَ بَنَسَبَتَ
اَثَرَاتَنَا تَيَنَداَ.

x   x   x   x

۳. ضَلَعَ پَريَشَدَنَ ءَ پَرَادِيشَكَ پَريَشَدَنَ جَا قَاعِدَا نَاهِنَ جَا اَخْتِيَارَ

(ا) خَودَ اَخْتِيَارَ پَرَديَشَ جَيِ پَرَادِيشَكَ پَريَشَدْ کَيِ اُنَ پَرَديَشَ اَنَدرَ سَيَّنِيِ اِيرَاضِينَ
جيِ سَنَبَنَدَ ۾ ءَ خَودَ اَخْتِيَارَ ضَلَعَ جَيِ ضَلَعَ پَريَشَدْ کَيِ ضَلَعَ اَنَدرَ پَرَادِيشَكَ پَريَشَدَنَ،
جيِ کَيِ هَجَنَ تَرَ اَخْتِيَارِيَءَ هَيَّتِ وَارِينَ اِيرَاضِينَ کَانَ سَوَاءَ ضَلَعَ اَنَدرَ سَيَّنِيِ اِيرَاضِينَ
جيِ سَنَبَنَدَ ۾ هِينِينَ بَابَتنَ بَنَسَبَتَ قَاعِدَا نَاهِنَ جَوِ اَخْتِيَارَ رَهَنَدوَ -

(ا) کَيَّتِيِ يَا یَورَ چَارَطَ جَيِ پَريَوجَنَ لَاءَ يَا رَهَنَ ءَ يَا رَهَنَ يَا ٻَئِيِ بَنَ کَيَّتِيِ پَريَوجَنَ لَاءَ
يَا ڪَنَهَنَ ڳَوَنَ يَا نَگَرَ جَيِ رَهَوَسِينَ جَيِ هَتَنَ جَوِ وَادَارَوِ ڪَريِ آهْزِيِ ڪَنَهَنَ پَريَوجَنَ
لَاءَ زَمِينَ جَيِڪَ زَمِينَ مَحْفُوظَ ٻَيَلوِ هَجَتِيِ اُنَ کَانَسَوَاءَ زَمِينَ جَيِ ڦَانِدَڻِيِ، وَالَّرَطَ يَا ڪَمَ
آڻِنَ يَا الَّبَهِ رَكَطَ :

بِشَرَطِيَكَ آهْزِنَ قَاعِدَنَ ۾ ڪَچَ بَهِ وَاسْطِيدَارَ رَاجِيهِ جَيِ سَرَڪَارَ دَوارَانَ ڪَا زَمِينَ
وَالَّرِيلَ چَاهِيِ نَهِ وَالَّرِيلَ، زَمِينَ حَاصِلَ ڪَرَطَ جَيِ اَخْتِيَارِيِ ڏَيَنَدَڙَ اُنَ وقتِ عملِ ۾ قَاعِدَيِ
پَرَماَڻِيِ عامَ پَريَوجَنَ لَاءَ لَازِمِيِ حَاصِلَ ڪَرَطَ کَيِ نَهِ روَكِينَدوَ

(ب) مَحْفُوظَ ٻَيَلوِ نَهِ هَجَتِيِ آهْزِيِ ڪَنَهَنَ ٻَيَليِ جَوِ اَنتَظَامَ :

(ب) ڪَوَاهَ يَا پَانِيَءَ جَوِ نَالَوِ کَيَّتِيَءَ جَيِ پَريَوجَنَ لَاءَ ڪَمَ آڻِنَ :

(ب) جُهمَ جَيِ رَواِجَ يَا پَوَوكَ قَيَرَائِنَ جَيِ ٻَئِيِ نَمَوَنِيِ کَيِ نِيمَتَ ڪَرَطَ :

(ب) ڳَوَنَ يَا نَگَرَ ڪَامِيَتِينَ يَا پَريَشَدَنَ جَيِ إِسْتَأْپَنَاَ ءَ اُنْهَنَ جَا اَخْتِيَارَ

(ت) ڳَوَنَ يَا نَگَرَ جَيِ ڪَارِوبَارَ سَنَبَنَديِ ٻَيِ ڪَا بَابتَ، ڳَوَنَ يَا نَگَرَ جَيِ پَولِيسَ

ءَ عام صَحْكَت ءَ صَفَائِي ءَ سَمِيت;

(ث) مُكْيِن يا وَذِيرَن جِي مَقْرِي يا اُتْرَأَذْكَار

(ث) مَلْكِيَّت جِو وَارِثَو;

(ث) شَادِي ءَ طَلاق;

(ث) سَمَاجِك رَسْمُون;

(٢) هن پئرا ۾ 'مُخْفَظَة بِيلو' جِي معنِي آهي ڪا به اِيرَاضِي جا آسامَ فَارِيسَت رِيَگِيولِيشن، ١٨٩١ هِيَت يا سَوَال وَارِي اِيرَاضِي ءَ ۾ ُونْ وقت عمل ۾ بَئِي ڪَنهَن قَاعِدِي هِيَت مُخْفَظَة بِيلو هَجِي.

(٣) پئرا ٣ (أَلْف) جِي پِيَتِي پئرا (٢) ۾ ڪِيل أَبِينَدَن كَانْسُواءَ، هن پئرا يا پئرا ٣ (أَلْف) جِي پِيَتِي پئرا (١) هِيَت نَاهِيل سِيَ قَاعِدَا تَرَت راجِيَپَال أَبِيَان پِيش ڪِيا وَينَدَاءَ جِي سِتَّائِين أُهِي راجِيَپَال دوارَان منظور ٿِين تِيَسَتَائِين اِثْرَائِتَانِم ٿِينَدَاءَ.

(سنودان جِي چِهِين انوسوچِي (سدارو) اَئَكت، ١٩٩٥ (٣٢ جو ١٩٩٥) جِي قلم ٢ دوارَان (١٢ سِپْتَمْبَر ١٩٩٥ كَان) سَدارِيل.)

(٤.٣.أَلْف) اُتْر ڪِچَازْ پَهَازِي خود أَخْتِيَار پَريَشَد ءَ ڪَارِبي آنَگَلَانَم خود
أَخْتِيَار پَريَشَد جِا قَاعِدَا نَاهِط لَاءَ وَذِيكَ اَخْتِيَار

(١) پئرا ٣ ۾ ڪِيل أَبِينَدَ كِي هَرَج نَه رسَائِينَدَي، اُتْر ڪِچَازْ پَهَازِي خود أَخْتِيَار
پَريَشَد ءَ ڪَارِبي آنَگَلَانَم خود أَخْتِيَار پَريَشَد كِي پِنْهَنْجِي پِنْهَنْجِي ضَلَع جِي اندر هِيَت
ڏَنَل بَابَتَن لَاءَ قَاعِدَا نَاهِط لَاءَ اَخْتِيَار رَهَنَدَاءَ -

(أَ) أُدِيوَگ، ستَيِن انوسوچِي ءَ جِي يادِيشَت ۾ دَاخِلَائِن ٧ كَان ٥٢ ۾ ڪِيل
أَبِينَدَ جِي آذِين؛

(ب) آمدِرفَت يَعْنِي، رَسْتا، پُلِيون، پَطْر ءَ آمدِرفَت جِا پِيَا وَسِيلا جِي لَست
پَهَرِين ءَ ۾ نَرَجَاثَايل هَجِين، مِيونسِپِل تِرامُون، نَوْزِيَءَ جِا رَسْتا، اندرُونِي جِل مَارَگَه ءَ آنَهَن
۾ آچ وَج، آهَڙن پَاطِيَءَ جِي وَسِيلَن بَنْسِبَت لَست پَهَرِين ءَ لَست ٦ ٿِينَءَ جِي پِرِبَنَدَن جِي
آذِين، مشِين جِي زور تِي هَلنَدَاءَ گَادِين كَانْسُواءَ پِيون گَادِيون؛

(ب) چِوپَائِي مَال جِي سَنيَال، بَچَاءَءَ سَدارِو ءَ جَانُورَن جِي بِيمَارِين كِي روَكَط،
جانُورَن جِي عَلاج جِي سَكِيَا ءَ ڏَنَتَو ڏَكَهَـ

(پ) پِرَائِمِري ءَ سِيَكِنْدِري تَعلِيمَـ

(پ) کيتي، کيتيه جي تعليم ه كوجنا، جيوزن كان بچاء ه ٻوڻن کي روڳن
کان روڪط سميت;

(ت) مڳي مياڻيونا

(ث) پاڻي، يعني ته پاڻي جي رسد، ريج ه واه، پاڻي جو نيكال ه بند،
پاڻي ڪنو ڪرڻ، ه پاڻي مان شكتي، ستين آنسوچي جي لست (۱) جي اسم ۵۶
جي پرپندن جي آدين؛

(ٺ) سماجڪ سلامتي ه سماجڪ ويمو، روزگار ه بيروزگاري؛

(ٺ) ڳونن، کيتن، بزارين ه شهنر کي ٻوڏن کان روڪط لاء رٿون (جيڪي
تكنيكى قسم جون نه هجن)؛

(ٺ) ٿئيتر ه دراما، لست پھرينه جي وشيه ٦٠ جي پرپندن جي آدين،
سنيمائون، رانديون، جلسا ه وندر)؛

(ڪ) عامر صحت ه صفائي، اسپتالون ه دواخانا؛

(گ) نندو ريج

(ڱ) کادي جي شين، جانورن جو چارو ڪچي ڪپه ه ڪچي سڻي جو
واپار ه وڃج، انهن جي پيدائش، رسد ه ورج)؛

(ڦ) راجيه جي ضابطي هيٺ يا ان دواران مالي مدد ملنڌ لائبرريون، ميوزيم
ه ٻيون اهڙيون سنستائون، سنسد دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا هيٺ راشتريه مهتو
وارا هئط ظاهر ڪيل هجن انهن ڪانسواء بيا قدими ه إتهاسي يادگار ه رڪارڊ؛

(گه) زمين إنقال ڪرڻ.

(۲) هن پئرا يا پئرا ۳ جي هيٺ اُتر ڪچاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد ڪاربي
آنگلانگه خود اختيار پريشد جا ٺاهيل قاعدا جن جو واسطه جيتری قدر ستين آنسوچي
جي ياداشت ۳ هر ڏنل بابتن سان آهي، ترت راجيپال آڳيان پيش ڪيا ويندا ه هو
اهي راشتريتني جي ويچارڻ لاء رکندو.

(۳) جڏهن به ڪو قاعدو راشتريتني جي ويچارڻ لاء رکيو ويندو ته هو ظاهر ڪندو
ته هو ان کي منظوري ڏئي ٿو يا اها روڪي ٿو :

بشرطڪ راشتريتني راجيپال کي نريش ڏئي سگهي ٿو ته هو اهو قاعدو حالت
انوسار اُتر ڪچاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد ڏانهن يا ڪاربي آنگلانگه خود اختيار پريشد
ڏانهن سنديش سان پرارٿنا ڪندي واپس ڪري ته هو ان قاعدي تي يا ان هر نروار
ڪيل اڀندن تي وري ويچار ڪري خاص ڪري ان قاعدي هر آڻط لاء سنديش هر سفارش

کیل سدارن جي مناسبت تي ويچار ڪري ۽ جڏهن قاعدو ان نموني واپس آچي ته واسطيدار پريشد اُن قاعدي تي آهڙي سنديش پهچڻ جي تاريخ کان ڇهن مهن جي عرصي اندر ويچار ڪندي ۽ جيڪڏهن اُها پريشد سدارن سان يا بنا سدارن وري اهو قاعدو پاس ڪري ٿي ته اهو قاعدو وري راشتريٽي آڳيان ويچار ۽ پيش گيو ويندو.

(سنودان چهين انوسوچي (سدارو) ائڪت ۱۹۹۵ (جو ۳۲) جي قلم ۲ دواران (۱۲ سپتمبر ۱۹۹۵ کان) هيء پئرا درج ڪئي وئي)

۳. خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن ۾ نباء جو ڪاروبار

(۱) خود اختيار پرديش جي پراديش ڪ پريشد اُن پرديش اندر ايراضين بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد، ضلع اندر پراديش ڪ پريشدن، جي ڪي هجن ته، اختياريء هيت واريں ايراضين کان سوء ضلع اندر ايراضين بنسبت، سڀئي ڏريون اُنهن ايراضين اندر جن جاتين جون هجن، سوء آهڙيون دعائون ۽ ڪيس جن سان هن انوسوچيء جي پئرا ۵ جي پيٽي پئرا (۱) جا پربند لڳو پون، آهڙين دعائين ۽ ڪيس جي هلاڻ ۽ راجيه ۾ بین ڪورٽن کي پاسيرو رکي، ڳوٽ پريشد يا ڪورٽون جوڙي سگهندى، ۽ يوگيه شخصن کي آهڙين ڳوٽ پريشدن جا ميمبر طريقي يا آهڙين ڪورٽن جا صدارتي عملدار طريقي مقرر ڪري سگهندى، ۽ هن انوسوچيء جي پئرا ۳ هيت ناهيل قاعدن جي ڪاروبار ۽ ضروري هجن آهڙا عملدار پڻ مقرر ڪري سگهندى.

(۲) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، خود اختيار پرديش جي پراديش ڪ پريشد يا پراديش ڪ پريشد دواران اُن خيال کان جوڙيل ڪا ڪورٽ يا، جي ڪنهن خود اختيار ضلع اندر ڪنهن ايراضيء بنسبت پراديش ڪ پريشد ن آهي ته اُن ضلع ۽ ضلع پريشد يا ضلع پريشد دواران اُن خيال کان جوڙيل ڪا ڪورٽ، اُن پرديش يا ايراضيء اندر حالت آносار، هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) هيت جوڙيل ڳوٽ پريشد يا ڪورٽ دواران هلاڻ جوڳين سڀني دعائين ۽ ڪيسن بنسبت، سوء اهي جن سان هن انوسوچيء جي پئرا ۵ جي پيٽي پئرا (۱) جا پربند لڳو پون، آپيل ڪورٽ جا اختيار استعمال ڪندي، ۽ آهڙين دعائين يا ڪيسن تي هاء ڪورٽ ۽ سڀريم ڪورٽ کان سوء بيء ڪنهن به ڪورٽ کي حڪومت نه رهندى.

(۳) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۲) جا پربند لڳو پون جن دعائين ۽ ڪيسن سان اُنهن تي هاء ڪورٽ کي آهڙي حڪومت رهندى، اُها آهڙي حڪومت جو استعمال ڪندي جا راجيبال وقت بوقت حڪم دواران جاڻائي.

(٤) پرادیشک پریشد یا ضلع پریشد، حالت آنسار، راجیپال جی آگوات بحالیء سان هینین بابتن کی نیمت ڪرڻ لاءِ نیم ٺاهی سگھندي -

(آ) ڳوٹ پریشن ۽ ڪورٽن جی جوڙجڪ ۽ هن پئرا هیث اُنهن دواران استعمال ڪرڻ جا اختیار،

(ب) ڳوٹ پریشن ۽ ڪورٽن دواران هن پئرا جی پیتی پئرا (۱) هیث دعائون ۽ ڪیس هلائڻ ۾ اختیار ڪرڻ جو سرستو،

(ب) پرادیشک یا ضلع پریشد یا آهڙي پریشد جي جوڙيل ڪنهن ڪورٽ دواران هن پئرا جي پیتی پئرا (۲) هیث اپيلن ۽ پین ڪاررواین ۾ اختیار ڪرڻ جو سرستو،

(پ) آهڙين پریشن ۽ ڪورٽن جي فيصلن ۽ حڪمن کي عمل ۾ آڻڻ،

(پ) هن پئرا جي پیتی پئرا (۱) ۽ (۲) جي پرپندن جو عمل ڪرڻ لاءِ پيون سڀ آنسنگک بابتون.

(۵) راشترپتي واسطیدار راجيه جي سرڪار سان صلاح ڪرڻ بعد ظاهر نامي دواران هن خیال کان مقرر ڪري اُن تاریخ تي ۽ اُن کان ظاهر نامي ۾ چاڻايل هجي اُن خود اختیار ضلع یا خود اختیار پرديش سنبندي هن پئرا جو اثر ائين ٿيندو چڑ ته-

(i) پیتی پئرا (۱) ۾ 'سپئي' ڏريون اُنهن ايراضين اندر جن جاتين جون هجئن سواه آهڙيون دعائون ۽ ڪیس جن سان هن آنسوچيءَ جي پئرا (۱) جي پیتی پئرا (۱) جا پرپند لاءِ پون، لفظن جي جاءِ تي 'هن آنسوچيءَ جي پئرا (۵) جي پیتی پئرا (۱) ۾ نريش ڪيل نموني جا نه هجئن ۽ راجیپال هن خیال کان چاڻائي آهڙيون دعائون ۽ ڪیس لفظ ودا ويا هئا،

(ii) پیتی پئرا (۲) ۽ (۳) ڇڏي ڏنا ويا هئا،

(iii) 'پیتی پئرا (۴) ۾ -

(آ) 'پرادیشک پریشد یا ضلع پریشد، حالت آنسار، راجیپال جی آگوات بحالیء سان هینین ڳالھين کي نیمت ڪرڻ لاءِ نیم ٺاهی سگھندي، لفظن جي جاءِ تي 'راجیپال هینین بابتن کي نیمت ڪرڻ لاءِ نیم ٺاهی سگھندو لفظ ودا ويا هئا،

(ب) فكري (آ) جي جاءِ تي هينيون فورو ودو وييو هو، يعني -

(آ) 'ڳوٹ پریشن ۽ ڪورٽن جو جوڙجڪ، هن پئرا هیث اُنهن دواران استعمال ڪرڻ جا اختیار، ڪورٽون جن ۾ ڳوٹ پریشن ۽ ڪورٽن جي فيصلن تي اپيلون ٿينديون،

(ب) فقري (پ) جي جاء تي هيئيون فقرو ودو ويو هو يعني -

(ب) 'پيتي پئرا (۵) هيئ راشترپتيء دواران مقرر ڪيل تاريخ کان يڪدم اڳ پراديشڪ يا ضلع پريشد يا آهڙيء پريشد دواران جوڙيل ڪنهن ڪورت وٽ پيل آپيلن ه بین ڪاررواين کي بدلي ڪرڻ' ه

(پ) فقري (پ) ه لفظن برئڪيتن ه انگن 'پيتي پئرا (۱) ه (۲) ه جي جاء تي لفظ، برئڪيت ه انگه 'پيتي پئرا (۱) ه ودا ويا هئا.

۵. پراديشڪ ه ضلع پريشن کي ه ڪن ڪورتن ه عملدارن کي ڪن دعائين، ڪيسن ه گناهن جا مقدمما هلائڻ لاء ڪود آف سول پروسبيجر، ۱۹۰۸، ه ڪود آف ڪرميٺل پروسبيجر، ۱۸۹۸، هيئ اختيار بخشڻ

(۱) راجيپال، ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد، جنهن کي اُن ضلع يا پريديش ه اختياري هجي اُن کي، يا آهڙيء ضلع پريشد دواران جوڙيل ڪورتن کي يا راجيپال دواران هن خيال کان مقرر ٿيل ڪنهن عملدار کي، ڪنهن خود اختيار ضلع يا پريديش ه عمل ه ڪنهن قاعدي مان اُتنڌ، جو قاعدو راجيپال هن خيال کان چاڻيو هجي، دعوايون يا ڪيس هلائڻ لاء، يا اندien پينل ڪود هيئ يا اُن ضلع يا پريديش سان اُن وقت لاڳو ڪنهن پئي قاعدي هيئ موت، جنم ٿيپ يا پنجن سالن کان گهٽ نه ايٽري مدي هي سزا ٿي سگهي، آهڙن ڏوھن جو مقدمو هلائڻ لاء ڪود آف سول پروسبيجر، ۱۹۰۸، يا، حالت آنسار ڪود آف ڪرميٺل پروسبيجر، ۱۸۹۸، هيئ پاڻ مناسب سمجھي آهڙا اختيار بخشي سگھندو ه ائين ٿيٺ تي اها پريشد، ڪورت يا عملدار ائين بخشيل اختيارن جو استعمال ڪري دعوايون، ڪيسن يا گناهن جا مقدمما هلائيندا.

(۲) راجيپال هن پئرا جي پيتي پئرا (۱) هيئ ضلع پريشد، پراديشڪ پريشد، ڪورت يا عملدار کي بخشيل کي به اختيار واپس وني سگھندو يا اُنهن ه ڦيرقار ڪري سگھندو.

(۳) هن پئرا ه صاف پربند ڪيل هجي اُن کان سوا ڪود آف سول پروسبيجر، ۱۹۰۸، ه ڪود آف ڪرميٺل پروسبيجر، ۱۸۹۸ ڪنهن خود اختيار ضلع ه يا ڪنهن خود اختيار پريديش ه جنهن سان هن پئرا جا پربند لاڳو پون ڪن به دعائين، ڪيسن يا گناهن جا مقدمما هلائڻ لاء لاڳو نه پوندا.

(۴) راشترپتيء دواران ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پريديش سنپندتي پئرا ه جي پيتي پئرا ه هيئ مقرر ڪيل تاريخ تي ه اُن کان، هن پئرا ه درج ٿيل ڪا به ڳاله، اُن ضلع يا پريديش سان لاڳو ٿيٺ ه، راجيپال کي صلاح پريشد يا پراديشڪ

پريشد کي يا ضلع پريشد دواران جو زيل ڪورٽن کي هن پئرا جي پيتي پئرا (۱) ۾
نريش ڪيل ڪي به اختيار بخشڻ جي اختياري ڏئي ٿو ائين ليکيونه ويندو.

٦. ابتدائي سکول، وغيره برپا ڪرڻ جا ضلع پريشد جا اختيار

(۱) خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد ضلع ۾ ابتدائي سکول، دواخانا، بزاريون،
دڪ، پتن، مجي مياطيون، رستا، رستي ذريعي مال نيوڻ ۽ مال جي آچ وج ۽ جل مارگه
برپا ڪري، ٺاهي يا انهن جو انتظام ڪري سگهندوي، ۽ راجيبال جي اڳوات بحاليء
سان انهن کي نيمت ڪرڻ ۽ ظابطي لاء ونيم ٺاهي سگهندوي، خاص طور اها ٻولي
۽ ريت طئ سگهندوي جنهن ۾ ضلع ۾ ابتدائي سکولون ۾ ابتدائي تعليم ڏني
وڃي.

(۲) راجيبال، ڪنهن ضلع پريشد جي رضامنديء سان، ان پريشد کي يا ان جي
عملدارن کي، گيتى، ڊور پالڻ، خلق لاء رتون ٺاهن، سهڪاري سوسائٽيون، سماج
بهبودي، ڳوٽ یوجنا گھڙن يا راجيه جو عملی اختيار جنهن تي پهاڙندو هجي اهڙي
بيء ڪنهن بابت سنبندي ڪرتب، شرطي يا بن شرطي، سؤپي سگهندو.

٧. ضلع ۽ پراديشڪ نديون

(۱) هرڪ خود اختيار ضلع لاء هڪ ضلع ندي ۽ هرڪ خود اختيار پريش
لاء هڪ پراديشڪ ندي ٺاهي ويندو جنهن ۾ سلسليوار، ان ضلع جي پريشد ۽ ان پريش
جي پراديشڪ پريشد دواران، هن سودان جي اپبندن پرمائي ان ضلع يا پريش جي
حالت آنسار، ڪاروبار درميان مليل سڀ ناڻا جمع ڪيا ويندا.

(۲) راجيبال، ضلع ندي يا حالت آنسار، پراديشڪ نديء جي انتظام لاء ان
نديء ۾ ناڻا جمع ڪرڻ بحسب اختيار ڪرڻ جو سرشنتو، ان مان ناڻا ڪڻ، ان ۾ ناڻن
جو حوالو ۽ متى چاڻايل بابت سان ڳندييل يا انهن سان آنسنگڪ بيء ڪنهن بابت
لاء نيم ٺاهي سگهندو.

(۳) ضلع پريشد يا حالت آنسار، پراديشڪ پريشد جا حساب پاڻت جي ڪاميٽرولر
۽ آڊيٽر جنرل، راشترپتيء جي بحاليء سان، ٺهرائي انهي نموني رکيا ويندا.

(۴) ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ضلع ۽ پراديشڪ پريشدن جا حساب پاڻت ٺيڪ
سمجهي ان ريت سان آدت ڪرائيندو ۽ آهڙن حسابن سنبندي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر
جنرل جون رپورٽون راجيبال کي پيش ڪيون وينديون جيڪو اه نشد، اڳيان رکائيندو.

٨. زمين مڪصول بڌڻ ۽ اڳاڙڻ ۽ ڏلون وجه ڻ جو اختيار

(١) خود اختيار پرديش جي پراديشڪ پريشد کي آهڙي پرديش اندر سڀني زمين بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي جي ضلع اندر ڪي پراديشڪ پريشد هجن ته آنهن جي اختياري هيث وارين ايراضين کان سوء ضلع اندر سڀني زمين بنسبت آن وقت راجيه سرڪار دواران راجيه ۾ عام طور زمين جي زمين مڪصول جي پريوجن لاءِ مڪصول بڌڻ ۾ جن اصولن جو عمل ٿيندو هجي آنهن پرمائي آهڙين زمين جو مڪصول بڌڻ ۽ اڳاڙڻ جو اختيار رهندو.

(٢) خود اختيار پرديش جي پراديشڪ پريشد کي آهڙي پرديش اندر ايراضين بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي، جي ضلع اندر ڪي پراديشڪ پريشد هجن ته آنهن جي اختياري هيث جي ڪي هجن ته آنهن کان سوء ضلع ۾ سڀني ايراضين بنسبت رستن ۽ عمارتن تي ڏلون ۽ آهڙين ايراضين اندر رهندڙ شڪمن تي چونگي وجه ڻ ۽ اڳاڙڻ جو اختيار رهندو.

(٣) خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي آن ضلع اندر هيٺيون سڀ يا ڪي ڏلون وجه ڻ ۽ اڳاڙڻ جو اختيار رهندو، يعني ته -

(أ) پيشن، واپار، ڏندن ۽ نوڪرين تي ڏلون،

(ب) جانورن، گاڏين ۽ بېڙين تي ڏلون،

(ب) مال جي بازار ۾ وڪري لاءِ داخلا تي ڏلون، ۽ پتن تي کنيل مسافرن

۽ مال تي چونگي ۽

(پ) șکولن، دواخانن يا رستن کي فائم رڪط لاءِ ڏلون.

(٤) پراديشڪ پريشد يا ضلع پريشد، حالت آنسو، هن پئرا جي پيتي پئرا (٢)

(٥) ۾ چائيل ڏلن مان ڪي به وجه ڻ ۽ اڳاڙڻ جو پربند ڪرڻ لاءِ ونيم ناهي سگهندى، ۽ هرڪو آهڙو ونيم ٿرت راجيپال کي پيش ڪيو ويندو، ۽ سندس منظوري ملڪ تائين آئروئونه ٿيندو.

٩. معدني شين جي ڳولا ڪرڻ ۽ ڪڍن جي پريوجن لاءِ ليسن يا پتا

(١) خود اختيار ضلع اندر ڪنهن ايراسيه بنسبت راجيه جي سرڪار دواران معدني شيون ڳولڻ يا ڪڍن جي پريوجن لاءِ ڏنل ليسن يا پتن مان هر سال ملنڊڙ رائلتي جو آهڙو حصو جو راجيه سرڪار ۽ آهڙي ضلع جي ضلع پريشد وچهار ناهه ٿئي، آن ضلع

پريشد جي حوالى ڪيو ويندو.

(۲) ضلع پريشد کي ڏيڻ جوگي آهڙي رائليءَ جي حصي جي باري ۾ جي ڪو تکرار ٿئي ته اهو راجيپال کي طئه ڪرڻ لاءِ موڪليو ويندو، راجيپال دواران پنهنجي مرضيءَ موجب طئه ڪيل رقم هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ ضلع پريشد کي ڏيڻ جوگي رقم ليکي ويندي، راجيپال جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(۳) راجيپال حڪم دواران نريش ڪري سگهندو ته هن پئرا هيٺ ضلع پريشد کي ڏيڻ وارو رائليءَ جو حصو حالت انوسار پيٽي پئرا (۱) جي هيٺ ڪيل ڪنهن ڦاھ جي تاريخ کان، يا پيٽي پئرا (۲) هيٺ طئه ٿيڻ جي تاريخ کان، هڪ سال اندر ڏنو ويندو.

(سنودان چهين انوسوچي (سدارو) ائڪت ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۲۷) جي قلم ۲ دواران هيءَ پئرا تريپورا، مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ لاءِ سداري ويندي.)

۱۰. جن جاتيءَ سواء وارن دواران ناڻا اُذارا ڏيڻ، واپار ڪرڻ تي ظابطي لاءِ ونيم ڦاھن جو ضلع پريشد جو آختيار

(۱) خود آختيار ضلع جي ضلع پريشد، ضلع ۾ رهندڙ جن جاتين کان سواء شخصن دواران ضلع اندر ناڻا اُذارا ڏيڻ يا واپار ڪرڻ کي نيمت ڪرڻ، اُن تي ظابطو رکڻ لاءِ ونيم ڦاھي سگهندي.

(۲) خاص طور مٿئين آختيار جي ويپڪتا کي آثر ڪرڻ کان سواء، آهڙا ونيم.

(آ) ڦهرائي سگهندا ته اُن خيال کان جاري ڪيل ليسن بردار کان سواء ڪوبه پيسا اُذارا ڏيڻ جو ڏنتو نه ڪندوا

(ب) ناڻا اُذارا ڏيندڙ دواران وٺي يا وصول ڪرڻ جو وياج جو وڌي ۾ وڌو نرخ ڦهرائي سگهندا)

(ب) ناڻا اُذارا ڏيندڙ دواران حساب رکيا وڃن، اهڙا حساب ضلع پريشد دواران اُن خيال کان مقرر ٿيل عمدارن دواران تپاسيا وڃن آهڙو پربند ڪري سگهندا؛

(پ) ڦهرائي سگهندا ته ڪوبه شخص جو ضلع ۾ رهندڙن جن جاتين جو ميمبر نه آهي اهو فقط ڪنهن به جنس ۾ فقط ضلع پريشد دواران اُن خيال کان ڏنل ليسن هيٺ ئي ٻڌو يا ريزڪي ڏنتو ڪندوا:

بشرطيڪ هن پئرا هيٺ ڪي به ونيم نه ڦاھيا ويندا سواء ته آهي ضلع پريشد جي ڪل ميمبرن جي ٿي پاڳي چار کان گهٽ نه ايٽري گھٽائيءَ پاس ڪيا هجبن:

وڌيڪ بشرطيڪ آهڙن ڪن ونيمن هيٺ آهڙي ناڻا اُدا را ڏيندڙ يا واپاريءَ کي
ليسن ڏيڻ جو انڪار ڪرڻ جي سمرٿي نه ٿيندي جو آهڙن ونيمن نھڻ جي وقت کان
آڳ کان ضلع اندر ڏندو ڪندو آيو آهي.

(٣) هن پئرا هيٺ ڪيل سڀ ونيم ترت راجيپال کي پيش ڪيا ويندا ۽ سندس
منظوري ملڪ تائيں آثرائنا نه ٿيندا.

(سنودان چھين آنوسوجي (سُدارو) آئكت، ١٩٨٨ (٦٧ جو ١٩٨٨) هي قلم ٢ دواران ١٠ پئرا جا اپيند
ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ لاءِ هيٺين نموني سداريا ويا آهن :

(أ) سري ۾ ڪم آندل لفظ 'جن جاتيءَ سواءً وارن' لفظ ڇڏي ڏنا ويندا.

(ب) پيٽي پئرا (١) مان 'جن جاتين کان سواءً' لفظ ڇڏي ڏنا ويندا.

(ب) پيٽي پئرا (٢) جي فكري (پ) جي بدران هيٺيون فورو رکيو ويندو، يعني! تم ..

(پ) 'نھائي سگھندا تم ڪو به شخص جيڪو ضلع ۾ رهندڙ آهي، ضلع پريشد دواران ان خيال
کان ڏنل ليسن جي آذار تي ڪو به ٻڌو چاهي ريزگي واپار ڪندو نه تم نه.)

١١. آنوسوجيءَ هيٺ ٺاهيل قاعده، نيم ونيم شايع ڪرڻ

ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد دواران هن آنوسوجيءَ هيٺ ٺاهيل سڀ قاعده،
نيم ۽ ونيم راجيه جي سڪاري گزيت ۾ ترت شايع ڪيا ويندا ۽ ِئين شايع ٿيڻ تي
کين قاعدي جو آثر رهندو.

١٢. سنسد جي ۽ آسام راجيه جي وڌان مندل جي آئكتن جو آسام راجيه ۾ خود آختيار ضلعن ۽ خود آختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

(أ) هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(أ) هن آنوسوجيءَ جي پئرا ۳ يا ۳ ألف ۾ چاڻايل بابتون، جن بحسبت ضلع
پريشد يا پراديشڪ پريشد قاعده ٺاهي سگهي اُنهن بابتن مان ڪنهن بحسبت آسام
راجيه جي وڌان مندل جو آئكت ۽ ڪو آنچ چڪايل مڏ سار وارو شراب پيئڻ تي ٻندش
يا پابندی وجهندڙ آسام راجيه جي وڌان مندل جو ڪو آئكت اُن راجيه ۾ ڪنهن
خود آختيار ضلع يا خود آختيار پرديش سان لاڳو نه پوندو سواءً تم هرڪي حالت ۾
اُن ضلع جي يا اُن پرديش تي حڪومت هئڻ واري ضلع پريشد عام ظاهر نامي دواران
ِئين هدایت ڪري، ۽ ڪنهن آئكت بحسبت آهڙي هدایت ڏيندي ضلع پريشد ِئين
هدایت ڪري سگھندي ته اُن ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڳي سان لاڳو هئڻ

٢٠ آئکت پاٹ نینک سمجھی آهڙن آپوادن ۽ قيرقارين جي آدین ٿيندو،
 (سنودان چھين انوسوچي (سدارو) آئکت ١٩٩٥، ١٩٩٥ جو ٣٢) جي قلم ٢ دواران هن پيٽي پئرا ۾
 'هن انوسوچي ۽ جي پئرا ٣ ۾ چاڻايل بابتون' جي بدران اکر ۽ انگ 'هن انوسوچي ۽ جي پئرا ٣ يا پئرا
 ٣ الف ۾ چاڻايل بابتون' درج ڪيا ويا آهن).

(ب) راجيپال عام ظاهر نامي دواران، هدایت ڪري سگھندو ته سنند جو يا
 آسام راجيه جي وڏان مندل جو ڪو آئکت ڪنهن کي هن پيٽي پئرا جي فقري (أ)
 جا پربند لڳو نتا پون اُهو اُن راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش
 سان لڳو نه پوندو، يا آهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڀاڳي سان پاٹ ظاهر نامي ۾
 چاڻائي آهڙن آپوادن يا قيرقارين جي آدین لڳو پوندو.

(٢) هن پئرا جي پيٽي پئرا (أ) هيٺ ڏنل ڪا هدایت ماضي اثر واري ٿئي،
 ائين ڏيئي سگھبي.

١٢. آلف. سنند جي ۽ ميگھاليه راجيه جي وڏان مندل جي آئکتن جو ميگھاليه راجيه ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن سان لڳو پوڻ

هن سنودان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(أ) جي هن انوسوچي ۽ جي پئرا ٣ جي پيٽي پئرا (أ) ۾ چاڻايل ڪنهن
 بابت بنسبت ميگھاليه راجيه ۾ ڪنهن ضلع يا پراديش پريشد دواران ڦاهيل قاعدي
 جو ڪو اُپبند يا جي اُن راجيه ۾ ڪنهن ضلع پريشد يا پراديش پريشد جي هن انوسوچي ۽
 جي پئرا ٨ يا پئرا ١٠ هيٺ ڦاهيل ڪنهن ونيم جو ڪو اُپبند ميگھاليه راجيه جي
 وڏان مندل جي اُن بابت بنسبت ڦاهيل قاعدي جي ڪنهن اُپبند جي وردد آهي ته
 ضلع پريشد يا، حالت آносار، پراديش پريشد دواران ڦاهيل قاعدو يا ونيم، پوءِ ڀلي
 اُهو ميگھاليه راجيه جي وڏان مندل دواران ڦاهيل قاعدي کان آڳه يا پوءِ ڦاهيل هجي،
 وردد جي حد تائيں رد ٿيندو ۽ ميگھاليه راجيه جي وڏان مندل دواران ڦاهيل قاعدو
 آثرائتو ٿيندو

(ب) راشترپتي سنند جي ڪنهن آئکت بنسبت، ظاهر نامي دواران هدایت
 ڪري سگھندو ته اُهو ميگھاليه راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش
 سان لڳو نه پوندو، يا آهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڳي سان هو ظاهر نامي
 ۾ چاڻائي آهڙن آپوادن يا قيرقارين جي آدین لڳو پوندو ۽ آهڙي ڪا هدایت ماضي

اَش واری ٿئي اِئين ڏيئي سگھبي.

١٢. آلف. سنسد جي ۽ ترپورا راجيه جي وداں مندل جي ائکتن
جو ترپورا راجيه ۾ خود اختيار ضلع ۽ خود اختيار پرديشن سان لاڳو
پوڻ

(آ) ترپورا راجيه جي وداں مندل جو ڪوبه قاعدو جنهن جو واسطو هن
انوسوچي ۽ جي پئرا (۳) ۾ ڏنل انهن بابتن سان آهي جن لاءِ ضلع پريشد يا پراديشك
پريشد قاعداً جوزي سگھندى ۽ ترپورا راجيه جي وداں مندل جو ڪوبه قاعدو جيڪو
ترپورا راجيه ۾ اٺ چڪايل مڏ سار واري شراب جي استعمال تي بندش يا روڪ وجھني
ٿو، اُن راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان تيستائين لاڳو
نه پوندو جيستائين، پنهي حالت مان هرڪ حالت ۾، ان ضلع جي ضلع پريشد يا
اهڙي پرديش تي حڪومت رڪڻ واري خنلع پريشد عام ظاهر نامي دواران اهڙي هدائيت
نئي ڏئي ۽ ضلع پريشد ڪنهن قاعدي جي سنبند ۾ اهڙي هدائيت ڏيٺ وقت اها هدائيت
ڏئي سگھندى ته اهو قاعدو ان ضلع يا پرديش يا ان جي ڪنهن ياڳه سان لاڳو ٿيڻ
۾ انهن اپوادن يا ڦيرقارين اڌين اثردار ٿيندو، جيڪي اها ئيڪ سمجھي ٿي:

(ب) راجيبال عام ظاهر نامي دواران، هدائيت ڏئي سگھندو ته ترپورا راجيه
وداں مندل جو ڪوبه قاعدو جنهن سان پيٽي پئرا جي فكري (آ) جا اُپنند نه ٿا پون،
اُن راجيه جي خود اختيار ضلع سان يا خود اختيار پرديش سان لاڳو نم ٿيندو يا ان
ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ياڳه سان انهن اپوادن ۽ ڦيرقارين جي اڌين لاڳو
ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ چاڻائي)

(ٻ) راشترپتي، سنسد جي ڪنهن به قاعدي جي سنبند ۾ عام ظاهر نامي
دواران، هدائيت ڪري سگھندو ته اهو ترپورا راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود
اختيار پرديش سان لاڳو نه پوندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا ان جي ڪنهن ياڳه اُنهن
اپوادن ۽ ڦيرقارين اڌين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ چاڻائي ۽ اهڙي ڪا
هدائيت اهن نموني ڏئي سگھبي جيڪا ماضي اثر سان ٿئي.

١٢. ب. سنسد جي ۽ مزورم راجيه جي وداں مندل جي ائکتن جو مزورم
راجيه ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديش سان لاڳو پوڻ
نه سندان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(ا) مزورم راجیه جی وڈان مندل جو ڪو به قاعدو جنهن جو واسطو هن انوسوچیءَ جي پئرا (۳) ۾ ڏنل اُنهن بابتن سان آهي جن لاءِ ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد قاعدا جوڙي سگھندني ۽ مزورم راجیه جي وڈان مندل جو ڪو به قاعدو جيڪو مزورم راجیه ۾ اٺ چڪايل مڏ سار واري شراب جي استعمال تي بندش يا روڪ وجهي ٿو، ان راجیه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان ٽيستائين لاڳو نه پوندو ٽيستائين، پنهي حالتن مان هرڪ حالت ۾، اهڙي ضلع جي ضلع پريشد يا اهڙي پرديش تي حڪومت رکڻ واري ضلع پريشد، عام ظاهر نامي دواران، آهڙي هدایت نتي ڏئي ۽ ضلع پريشد ڪنهن قاعدي جي سنبند ۾ اهڙي هدایت ڏيڻ وقت اها هدایت ڏئي سگھندني تم اهو قاعدو اهڙي ضلع يا پرديش يا ان جي ڪنهن پاڳه سان لاڳو ٿيڻ ۾ انهن اپوادن ۽ ٽيرقارين اڏين اثردار ٽيندو جيڪي اها ٺيڪ سماجي ٿي،

(ب) راجبيال، عام ظاهر نامي دواران، هدایت ڏئي سگھندو تم مزورم راجیه وڈان مندل جو ڪو به قاعدو جنهن سان هن پيٽي پئرا جي فقري (ا) جا اُپبند لاڳو نتا پون، اُن راجیه جي خود اختيار ضلع سان يا خود اختيار پرديش سان لاڳو نه ٽيندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن پاڳه سان اُنهن اپوادن ۽ ٽيرقارين جي اڏين لاڳو ٽيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ چاڻائي؛

(پ) راشترپتي، سنسد جي ڪنهن به قاعدي جي سنبند ۾ عام ظاهر نامي دواران، هدایت ڪري سگھندو تم اهو مزورم راجیه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان لاڳو نه پوندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن پاڳه سان اُنهن اپوادن ۽ ٽيرقارين اڏين لاڳو ٽيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ چاڻائي ۽ اهڙي ڪا هدایت ان نموني ڏئي سگھبي جيڪا ماضي اثر سان ٿئي.

(سنداں چھين انوسوچي (سدارو) ائڪ ۱۹۸۸ (۱۹۸۸) جو ۱۷) جي قلم ۲ دواران پئرا ۱۳ (الف الف)

۱۲ ب جي بدران درج ڪيل)

۱۳. خود اختيار ضلعن سنبندي انداري آمدني ۽ خرج سالياني ملي بيان ۾ آلڳه ڏيڪاريا ويندا

خود اختيار ضلع سنبندي انداري آمدني ۽ خرج جي راجیه جي سنجكت نديءَ ۾ جمع ڪرڻ يا اُن مان خرج ڪرڻ جوڳا هجن اهي پهرين ضلع پريشد آڳيان بحث

لاءِ رکیا ویندا هه پوءِ آهڙي بحث بعد راجیه جي وڏان مندل آڳيان آنجيدين ٢٠٢ هيٺ رکڻ واري سالياني مالي بيان هه آڳ ڏيڪاريا ويندا.

١٢. خود اختيار ضلعن هه خود اختيار پرديشن جي ڪاروبار هه جاچ ڪرڻ هه آن تي رپورت ڪرڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪرڻ

(١) راجيپال راجيه هه خود اختيار ضلعن هه خود اختيار پرديشن جي ڪاروبار سنڌندڻي هن آنسوچي هه جي پئرا (١) جي پيٽي پئرا (٢) جي فرن (ب)، (پ)، (ب)، (ت) هه چاڻايل بابتن سميت سندس چاڻايل ڪنهن بابت هه جاچ ڪرڻ هه آن تي رپورت ڪرڻ لاءِ ڪنهن به وقت ڪميشن مقرر ڪري سگهندو، يا راجيه هه خود اختيار ضلعن هه خود اختيار پرديشن جي عام طور ڪاروبار هه خاص طور هينين ڳالهين -

(أ) آهڙن ضلعن هه پرديشن هه تعليمي هه ڊاڪٽري سهوليتون هه سنچار جو پرپنڌ،

(ب) آهڙن ضلعن هه پرديشن بحسب ڪنهن نئين يا خاص وڏان جي ضرورت، هه

(ب) ضلع هه پراديشڪ پريشدن دواران ڦاهيل قاعden، نيمن هه ونيمن جو عمل هه جاچ ڪرڻ هه وقت رپورت ڪرڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪري سگهندو هه آهڙي ڪميشن دواران پيريوي ڪرڻ جو سرستو صاف چاڻائي سگهندو.

(٢) هر هڪ آهڙي ڪميشن جي رپورت ان بحسب راجيپال جي سفارش سان واستيدار منtriء دواران راجيه جي سرڪار طرفان آن تي رٿيل قدم بحسب سمجھائي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ راجيه جي وڏان سڀا آڳيان پيش ڪئي ويندي.

(٣) راجيپال، پنهنجي منترin هه راجيه سرڪار جو ڪم ورجيندي پنهنجي منترin مان هڪ کي خاص طور راجيه هه خود اختيار ضلعن هه خود اختيار پرديشن جي ڪلياڻ جو حوالو ڏيئي سگهندو.

(سنڌان چهين آنسوچي (سدارو) ائڪ ١٩٩٥ (١٩٩٥ جو ٣٢) جي قلم ٢ دواران (١٢ سپتمبر ١٩٩٥
كان) هن پئرا مان 'راجيپال جي سفارش سان' لفظ ڪيديا ويا.)

١٥. ضلع هه پراديشڪ پريشدن جي ڪارين هه نهرائن کي رد ڪرڻ يا موقف رکڻ

(١) جي ڪنهن به وقت راجيپال کي خاطري ٿئي تم ضلع يا پراديشڪ پريشد جو ڪاريه يا نهراء پارت جي سلامتي هه کي خطري هه وجهي آهڙو آهي يا عام ويستا لاءِ هايجيڪار ٿئي آهڙو آهي تم هو آهڙو ڪاريه يا نهراء رد ڪري يا موقف رکي سگهندو

﴿ آهڙو ڪاريه ڪرڻ يا چالو رکڻ يا آهڙي نهراء کي عمل ۾ آڻڻ کي روڪڻ لاءِ پاڻ ضروري سمجھي آهڙا قدم (پريشد کي موقف رکڻ ۽ پريشد جي حواليءِ ڪيل يا اُن دواران استعمال ڪرڻ جوڳا سڀ اختيار يا اُنهن مان ڪي پاڻ ڪطي وٺڻ سميت) ڪطي سگهندو. ﴾

(۲) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ راجيپال دواران ڪيل ڪو به حڪم اُن لاءِ ڪارڻ سميت جيترو ٿي سگهي اوترو جلد راجيه جي وڌان مندل آڳيان رکيو ويندو، سوءَ ته راجيه جي وڌان مندل دواران واپس ورتو وڃي، حڪم، جنهن تاريخ ٿي اهو ڪيو ويو هجي اُن کان ٻارهن مهنن جي مدت لاءِ عمل ۾ رهندو:

بشرطيڪ جي ۽ جيتراءِ پيراءِ راجيه جي وڌان مندل دواران آهڙي حڪم جي عمل ۾ چالو رهڻ کي بحال ڪندڙ نهراء پاس ڪيو وڃي، ته اوترا پيراءِ اُهو حڪم، سوءَ ته راجيپال دواران رد ڪيو ويو هجي، جنهن تاريخ ٿي هن پئرا هيٺ اُهو ٻيءِ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها، اُن کان ٻارهن مهنن جي وڌيڪ مدت لاءِ عمل ۾ چالو رهندو.

(سنڌان چھين انوسوچي (سدارو) آئڪت، ۱۹۸۸ (جو ۶۷) ۾ قلم ۲ دواران پئرا ۱۵ ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ ۾ هينئين نموني سداري ويئي آهي -)

(آ) شروعاتي پئرا ۾ ڪم آندل لفظ راجيه جي وڌان مندل دواران جي بدران 'هُن دواران' ڪم آندا ويندا؛

(ب) پرنتوڪ اُپنڊ چڏي ڏنو ويندو.

۱۶. ضلع يا پراديشڪ پريشد جي برخاستگي

(۱) راجيپال هن آنسوچيءَ جي پئرا ۱۳ هيٺ مقرر ڪيل ڪميشن جي سفارش تي عام ظاهر نامي دواران ضلع يا پراديشڪ پريشد جي برخاستگيءَ جو حڪم ڪري سگهندو، ۽

(آ) هدایت ڪري سگهندو ته پريشد جيوري جوڙڻ لاءِ نئين عام چونڊ ترت ڪئي وڃي، يا

(ب) راجيه جي وڌان مندل جي آڳوات بحاليءِ جي آڌين، ٻارهن مهنن کان وڌيڪ نه ايترى مدت لاءِ آهڙي پريشد جي اختياريءِ هيٺ واري ايراضيءِ جو ڪاروبار پاڻ هت ۾ ڪطي سگهندو يا آهڙي ايراضيءِ جو ڪاروبار اُن پئرا هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن يا پاڻ ٻوگيه سمجھي آهڙيءِ ٻيءِ سٺتا جي هت هيٺ رکي سگهندو:

بشرطیک هن پئرا جي فقري (ا) هيٺ حڪم ٿيو هجي ته راجيپال سوال واري ايراضيءَ جي ڪاروبار جي باري ۾ هن پئرا جي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل قدم نئين عام چونڊ ٿيڻ تي پريشد جي وري جڙڻ تائين ڪطي سگهندو :
وڌيڪ بشرطیک ضلع يا پراديش ڪريشد کي حالت آنسار راجيه جي ودان مندل آڳيان پنهنجا رايا رکن جو وجہ ڏينط ڪانسواء هن پئرا جي فقري (ب) هيٺ ڪو قدم نه ڪنيو ويندو.

(٢) ڪنهن به وقت راجيپال کي خاطري ٿئي ته آهڙي حالت پئدا ٿي آهي جو ڪنهن خود آختيار ضلع يا پرديش جو ڪاروبار هن آنسوچيءَ جي پرپندن پرمائي نٺو هاڻي سگهجي ته هو، عام ظاهر نامي دواران، ضلع پريشد يا حالت آنسار پراديش ڪريشد جي حوالي ڪيل يا اُن دواران استعمال ڪرڻ جوڳا سڀ ڪرتبا يا آختيار يا اُنهن مان ڪي چهن مهنن کان وڌيڪ نه ايتري مدت لاءِ پاڻ ڪطي سگهندو ۽ ظاهر ڪري سگهندو، آهڙا ڪرتبا يا آختيار پاڻ هن خيال کان چاڻائي آهڙي شخص يا آختياريءَ دواران استعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا :

بشرطیک راجيپال وڌيڪ حڪم يا حڪمن دواران پھرئين حڪم جو عمل هرڪ موقعي تي چهن مهنن کان وڌيڪ نه ايتري مدت لاءِ وڌائي سگهندو.

(٣) هن پئرا جي پيٽي پئرا (٢) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم اُن لاءِ ڪارڻن سميت راجيه جي ودان مندل آڳيان رکيو ويندو ۽ حڪم جاري ٿيڻ کان پوءِ ودان مندل پھرین ٻئنڪ ڪري اُن تاريخ کان ٿيه ڏينهن پورا ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، سواءِ ته اُن مدت پوري ٿيڻ کان آڳ راجيه ودان مندل دواران بحال ڪيو ويو هجي.

(سنودان چھين آنسوچيءَ (سدارو) آئڪت، ١٩٨٨ (٦٧ جو ١٩٨٨) جي قلم ٢ دواران پئرا ١٦ ترپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ ۾ هيلئين نموئي سداري ويئي آهي -)

(ا) پيٽي پئرا (ا) جي فقري (ب) ۾ ڪم آندل لفظ 'راجيه ودان مندل جي آڳوات بحاليءَ سان' ۽ پيو پرنتوڪ اُپيند چڏي ڏنا ويندا،

(ب) پيٽي پئرا (٣) جي بدران هيٺ ڏنل پيٽي پئرا رکي ويندي، يعني

تم :-

'(٣) هن پئرا جي پيٽي پئرا (ا) پا پيٽي پئرا (٢) جي هيٺ جاري ڪيل هرڪو حڪم ڪارڻن سميت راجيه جي ودان مندل آڳيان پيش ڪيو ويندو.'

۱۷. خود اختیار ۾ تک ناهن ۾ آهڙن ضلعن مان ایراضيون باهر رکھ

آسام يا ميگھاليه يا ترپورا يا مزورم جي وڌان مندل جي چونڊن جي پريوچن لاءِ راجيپال حڪم دوران ظاهر ڪري سگھندو ته آسام يا ميگھاليه يا ترپورا يا مزورم راجيه ۾، حالت انوسار، ڪنهن خود اختیار ضلع اندر ڪا ايراضي آهڙي ضلع لاءِ وڌان سڀا ۾ محفوظ رکيل جاءه يا جايون ڀرڻ لاءِ ڪنهن تک جو پاڳو نه ٿيندي پر وڌان سڀا ۾ ِائيں محفوظاً نه رکيل حڪم ۾ چاڻايل جاءه يا جايون ڀرڻ لاءِ ڪنهن تک جو پاڳو ٿيندي.

(استيت آف مزورم ائڪت ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۳) جي قلم ۲۹ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) هن

پئرا ۾ لفظ 'مزورم' درج ڪيو ويو)

X X X X . ۱۸

۱۹. تبديل ڪال جا پرپند

هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد راجيپال هن انوسوچيءَ هيٺ راجيه ۾ هر هڪ خود اختیار ضلع لاءِ ضلع پريشد جوڙڻ لاءِ قدم ڪلندو، جيستائين خود اختیار ضلع لاءِ ضلع پريشد ِائيں جوڙي ويچي تيستائين آهڙي ضلع جو ڪاروبار راجيپال جي جوالي ٿيندو، آهڙي ضلع اندر ايراضين جي ڪاروبار سان هن انوسوچيءَ جي آڳه ڏنل پرپندن جي بدلي هيٺيان پرپند لاڳو پوندار يعنياً -

(أ) سنسد جو يا راجيه جي وڌان مندل جو ڪو ائڪت راجيپال عام ظاهر نامي دواران هدایت نه ڪري تيستائين آهڙيءَ ڪنهن ايراضيءَ سان لاڳو نه پوندو، ۽ ڪنهن ائڪت بنسبت آهڙي هدایت ڏيندي راجيپال هدایت ڪري سگھندو ته ڪنهن ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن چاڻايل ياڳي سان لاڳو پوڻ ۾ ائڪت پاڻ ٿيڪ سماجهي آهڙن اپوادن، ڦيرقاڻين جي آڏين آثرائتو ٿيندو.

(ب) راجيپال آهڙي ڪنهن ايراضيءَ جي شانتي، سني حڪومت لاءِ ونيمر ٺاهي سگھندو، ِائيں ٺاهيل ونيمر سنسد جي يا راجيه جي وڌان مندل جي ڪنهن ائڪت يا آهڙيءَ ايراضيءَ سان اُن وقت لاڳو هجي آهڙي ڪنهن موجوده قاعدي کي رد ڪري يا اُن ۾ سدارو ڪري سگھندو.

(۲) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) جي فكري (أ) هيٺ راجيپال جي ڏنل ڪا هدایت ماضي آثر سان ٿئي ِائيں ڏئي سگھبي.

(۳) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) جي فقري (ب) هيٺ ڪيل سڀ ونيم ترت
راشتريٽي ئه کي پيش ڪيا ويندا ه سندس منظوري ملڪ تائيں آثرائنا نه ٿيندا.

٢٠. جن جاتي ايراضيون

(۱) هيٺ ڏنل جدول جي ڀاڳن ۱، ۲، ۳-الف ه ۳ ۾ چاڻايل ايراضيون، سلسليوار،
آسام راجي، ميگھاليه راجي، ترپورا راجي ه مزورم راجي اندر جن جاتي ايراضيون
ٿينديون:

(۲) هيٺ ڏنل جدول جي ڀاڳي ۱، ۲ يا ڀاڳي ۳ ۾ ڪنهن ضلعي جو ڪو نرديش،
نارت ايسترن ايرياز (ري آرگنايزيشن) ائڪٽ، ۱۹۷۱ جي ڪلم ۲ جي فقري (ب)
هيٺ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم آڳ هستي ه ٻر آن نالي واري خود اختيار ضلع اندر
سمайл ڪيترن جو نرديش سماجھيو ويندو.

بشرطيڪ هن انوسوچيءَ جي پئرا (۳) جي پيٽي (۱) جي فقرن (ب) ه (ت)،
پئرا ۳، پئرا ۵، پئرا ۶، پئرا ۸ جي پيٽي پئرا (۲)، پيٽي پئرا (۳) جي فقرن (۱)،
(ب) ه (پ)، پيٽي پئرا (۴) ه پئرا ۱۰ جي پيٽي پئرا (۲) جي فقري (پ) جي پريوجن
لاءِ شلانگ جي ميونسپالتيه اندر سمайл ايراضيءَ جو ڪو به ڀاڳو ڪاسي پهاڙي ضلع جي
اندر آهي ائين نه ليڪيو ويندو.

(۳) هيٺ ڏنل جدول جي ڀاڳي ۲-الف ه ترپورا جن جاتي ايراضي ضلع جو
نرديش ترپورا تراقيبل ايرياز آئانامس دستركت ڪائونسل ائڪٽ، ۱۹۷۹، جي پهرين
انوسوچيءَ ه چاڻايل جن جاتي ايراضيون سمайл هجن آن ڪيتري جو نرديش سماجھيو
ويندو.

جدول

پاڭو - ۱

۱- اُتر ڪچاڙ پهاڙي ضلع

۲- ڪاري آنگلانگ ضلع

(گورنمنٽ آف آسام نوٽيفڪشن نمبر ٽي. اي. دي / آر / ۱۱۵ / ۷۳ / ۲۷ / تاریخ ۱۲ آکٹوبر ۱۹۷۶
دواران 'مڪر پهاڙي ضلع' جي بدران 'ڪاري آنگلانگ ضلع' درج ڪيو ويو)

پاڭو - ۲

۱- ٿاسي پهاڙي ضلع

۲- چئنيٽيا پهاڙي ضلع

۳- گارو پهاڙي ضلع

پاڭو - ۲. آلف

۱. ترپورا جن جاتي ايراضي ضلع

پاڭو - ۳

۱- چڪما ضلع

۲- مارا ضلع

۳- لئي ضلع

(سنداڻ چھين انوسوچي (سدارو) ائكت ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۶۷) جي قلم ۲ دواران '۲. نكير ضلع'،
'۳. پاوي ضلع' جي بدران '۲. مارا ضلع'، '۳. لئي ضلع' درج ڪيا ويا).

۲۰. آلف. مِزو ضلع پريشد جي برخاستگي

(۱) هن آنسوچي ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم
اڳ هستي ۾ مِزو ضلع جي ضلع پريشد (هن کان پوءِ هن ۾ مِزو ضلع پريشد طريقي
نرديش ڪيل) برخاست ٿي رهندي ۽ هستي ۾ هئط بند ٿيندي؛

(۲) مژورم سنگه کیتر جو آئدمنستراتر، هک یا وڈیک حکمن دواران هینین سینی
یا اُنهن مان ڪن بابتن لاء پرپند ڪري سگھندو، یعنی :

(آ) مزو ضلع پریشد جی جائیداد، حق ۽ جوابداريون (اُن دواران ڪیل ڪنهن
قرار هیث حقن ۽ جوابدارین سمیت) سچا یا اُنهن جو حصو سنگه کی یا ٻیء ڪنهن
اختیاریه کی بدلي ڪرڻ.

(ب) مزو ضلع پریشد ڏر هجی اهڙین ڪن قانوني ڪاررواین ۾ مزو ضلع پریشد
جی جاءه تي ڏر طریقی سنگه یا ٻی ڪا اختیاري آڻڻ، یا سنگه یا ٻیء ڪنهن اختیاريء
کی وڈیک داخل ڪرڻ.

(ٻ) مزو ضلع پریشد جی ڪن ملازمن جی سنگه یا ٻیء ڪنهن اختیاريء
ڏانهن بدلي ڪرڻ یا اُنهن دواران کین وری نوکريء ۾ رکڻ، اهڙي بدلي ڪرڻ یا
وری نوکريء ۾ رکڻ کان پوءِ اهڙن ملازمن سان لاڳو نوکريء جا شرط،

(پ) مزو ضلع پریشد دواران ناهيل ۽ انجي برخاستگيء کان یڪدم آگه عمل
۾ ڪي قاعدا، اهي قاعدا سمرت وڏان مندل یا ٻيء سمرت اختیاريء دواران ڦيرايا،
رد ڪيا یا سداريا وچن تیستائين آئدمنستراتر هن خیال کان رد ڪرڻ چاهي سداري
طریقی ڪري، اهڙين موافقتن ۽ ڦيرقارين جي آڌين چالورکڻ،

(ڀ) آئدمنستراتر ضروري سمجھي اهڙيون پرسنگ پريٽامڪ ۽ پورڪ بابتون.
سمجھائي - هن پئرا ۾ هن آنسوچيء جي پئرا ٢٠ (ب) ۾ محاوري 'ظئ
ڪيل تاريخ' جي معني آهي گورنمينت آف یونين ٿيريتريز آئكت، ۱۹۶۳ جي اپنندن
هيٺ ۽ اُنهن پرمائي مژورم سنگه جي وڏان سڀا برابر جوڙي ويسي اها تاريخ.

۲۰. ب. مژورم سنگه کیتر ۾ خود اختیار پرديش خود اختیار ضلع ٿيٺ ۽ اُن جي نتيجي طور عارضي پرپند

(۱) هن آنسوچيء ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(آ) مژورم سنگه کیتر ۾ ظئ تاريخ کان یڪدم آگه هستيء ۾ هرگو
خود اختیار پرديش اُن تاريخ تي ۽ اُن تاريخ کان اُن سنگه کیتر ۾ هک خود اختیار
صلع (هن کان پوءِ سمان نئون ضلع طریقی نرديش ڪيل) ٿيندو ۽ اُن جو آئدمنستراتر،
هک یا وڈیک حکمن دواران، هدایت ڪري سگھندو تم هن آنسوچيء جي پئرا ٢٠
۾ (اُن پئرا ۾ شامل جدول جي ڀاڻي ۳ سمیت) هن فكري جي پرپندن کي اثرات تو
بنائڻ لاء ضروري هجن، اهڙا پريٽامڪ سدارا ڪيا وچن ۽ ائين ٿيٺ تي اها پئرا ۽

اُهو یاڭو ۳ اُن پرماتي سدارا ڪيا ويل ليكيا ويندا)

(ب) طئه ڪيل تارىخ ڪان يڪدم آڳ هستي ۽ ۾ مزورم سنگه ڪيتر ۾ خود اختيار پرديش جي هرڪا پراديشڪ پريشد (هن ڪان پوءِ موجوده پراديشڪ پريشد طريقي نرديش ڪيل)، اُن تارىخ تي ۽ اُن تارىخ ڪان ۽ سمان نئين ضلع لاءِ ضلع پريشد برابر جوزي وڃي تيستائين اُن ضلع جي ضلع پريشد (هن ڪان پوءِ سمان نئين ضلع پريشد طريقي نرديش ڪيل) ليكى ويندي.

(۲) موجوده پراديشڪ پريشد جو هرڪو ميمبر، چونڊيل چاهي ٿاقيل، سمان نئين، ضلع پريشد تي، چونڊيل يا، حالت آنسار ٿاقيل سماجھيو ويندو ۽ هن آنسوچي ۽ هيٺ سمان نئين ضلع لاءِ ضلع پريشد برابر جوزي وڃي تيستائين عهدي تي رهندو.

(۳) نئين ضلع پريشد دواران هن آنسوچي ۽ جي پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۷) ۽ پئرا ۳ جي پيٽي پئرا (۸) هيٺ نيم ڇاهيا وڃن تيستائين موجوده پراديشڪ پريشد دواران اُنهن پرپندن هيٺ ڇاهيل ۽ طئه ڪيل تارىخ ڪان يڪدم آڳ عمل ۾ نيم سمان نئين ضلع پريشد سنبندي، مزورم سنگه ڪيتر جي آئڊمنسٽريٽر دواران اُنهن ۾ موافقتوں ۽ ڦيرقاڻيون ڪيون وڃن اُنهن جي آدين، آثرائتا ٿيندا.

(۴) مزورم سنگه ڪيتر جو آئڊمنسٽريٽر هڪ يا وڌيڪ حڪمن دواران هيٺين مان سڀني يا ڪن بابتن لاءِ پرپند ڪري سگهندو يعني -

(أ) موجوده پراديشڪ پريشد جي جائداد، حق ۽ جوابداريون (اُن دواران ڪيل ڪنهن قرار هيٺ حقن ۽ جوابدارين سميت)، سڄايا اُنهن جو یاڭو، سمان نئين ضلع پريشد کي بدلي ڪرڻ،

(ب) موجوده پراديشڪ پريشد ڈر هجي آهڙين قانوني ڪارروائين ۾ موجوده پراديشڪ پريشد جي جاءِ تي سمان نئين ضلع پريشد آڻڻ،

(ٻ) موجوده پراديشڪ پريشد جي ڪن ملازمن جي سمان نئين ضلع پريشد ڏانهن بدلي ڪرڻ يا اُن دواران وري نوڪري ۾ رکڻ، آهڙي بدلي ڪرڻ يا وري نوڪري ۾ رکڻ ڪان پوءِ آهڙن ملازمن سان لاڳو نوڪري جا شرط،

(پ) موجوده پراديشڪ پريشد دواران ڇاهيل ۽ طئه ڪيل تارىخ ڪان يڪدم آڳ عمل ۾ ڪي قاعدل اهي قاعداً سمرت ودان مندل يا بيءِ سمرت اختياري دواران ڦيراي، رد ڪيا يا سداريا وڃن تيستائين، آئڊمنسٽريٽر هن خيال ڪان رد ڪرڻ يا سداري طريقي ڪري، آهڙين موافقتوں ۽ ڦيرقاڻين جي آدين چالو رکڻ،

(ڀ) آئڊمنسٽريٽر ضروري سماجھي آهڙيون پرسنگ، پريٽامڪ ۽ پورڪ بابتون.

٢٠. ب. أَلْف. راجيپال دواران پنهنجا ڪرتب پالٽ ۾ پنهنجي مرضي هلط جا اختيار

راجيپال هن آنسوچيءَ جي پئرا ۱ جي پيٽي پئرا (۲) ۽ (۳) جي هيٺ، پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱)، (۶) ۽ (۷) مان پهريون پرنتوك چڏي ۽ پيٽي پئرا (۷) هيٺ، پئرا ۳ جي پيٽي پئرا (۳)، پئرا ۴ جي پيٽي پئرا (۴)، پئرا ۵، پئرا ۶ جي پيٽي پئرا (۱)، پئرا ۷ جي پيٽي پئرا (۲)، پئرا ۸ جي پيٽي پئرا (۳)، پئرا ۹ جي پيٽي پئرا (۳)، پئرا ۱۰ جي پيٽي پئرا (۳)، پئرا ۱۱ جي پيٽي پئرا (۱)، پئرا ۱۵ جي پيٽي پئرا (۱) ۽ پئرا ۱۶ جي پيٽي پئرا (۱) ۽ (۲) جي هيٺ پنهنجا ڪرتب پالٽ ۾ منtri پريشد ۽ اُتر ڪياڙ پهاڙي خود اختيار پريشد يا ڪاربي آنگلانگ خود اختيار پريشد سان، حالت انوسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ اهڙي ڪارروائي ڪندو جيڪا هو پنهنجيءَ مرضيءَ موجب ضروري سمجهي.

(سنداں چھين انوسوچي (سدارو) ائڪت، ۱۹۹۵ جو ۳۲) جي قلم ۶ دواران هيءَ پئرا (۱۲ سپتمبر ۱۹۹۵ کان) درج ڪئي ويئي آهي.)

٢٠. ب. ب. راجيپال دواران پنهنجا ڪرتب پالٽ ۾ پنهنجي مرضي هلط جا اختيار

راجيپال هن آنسوچيءَ جي پئرا ۱ جي پيٽي پئرا (۲) ۽ (۳) هيٺ، پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱) ۽ (۷) هيٺ، پئرا ۳ جي پيٽي پئرا (۳) هيٺ، پئرا ۴ جي پيٽي پئرا (۴) هيٺ، پئرا ۵ هيٺ، پئرا ۶ جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ، پئرا ۷ جي پيٽي پئرا (۲) هيٺ، پئرا ۹ جي پيٽي پئرا (۳) هيٺ، پئرا ۱۰ جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ، پئرا ۱۱ جي پيٽي پئرا (۱) ۽ (۲)، هيٺ پنهنجا ڪرتب پالٽ ۾ منtri پريشد سان ۽ جيڪڏهن ضروري سمجهي ته واسطيدار ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد سان صلاح ڪرڻ کان پوءِ اهڙي ڪارروائي ڪندو جيڪا هو پنهنجيءَ مرضيءَ موجب ضروري سمجهي.

(سنداں چھين انوسوچي (سدارو) ائڪت، ۱۹۸۸ جو ۲۷) جي قلم ۲ دواران تريپورا ۽ مزورم راجين سان لاڳو پوڻ لاءِ هيءَ پئرا درج ڪئي ويئي آهي.)

٢٠. ب. آرث

هن خيال کان ڪيل ڪنهن پربند جي آدين هن آنسوچيءَ جا پربند مزورم سنگنه

کیتر سان لاڳو پوڻ ۾ ائین آثرائتا ٿيندا -

(۱) چٻٽ ته راجیپال ۽ راجیه سرڪار جا نردیش آنجید ۲۳۹ هیٺ مقرر ڪيل سنگهه کیتر جي آئڊمنسٹریتر جا نردیش هجن، راجیه (محاوري 'راجیه سرڪار' ۾ آهي اُن کان سواء) جا نردیش مزورم سنگهه کیتر جا نردیش هجن ۽ راجیه ودان منجل جا نردیش مزورم سنگهه کیتر جي ودان سڀا جا نردیش هجن،

(۲) چٻٽ ته -

(آ) پئرا ۳ جي پيٽي پئرا (۵) ۾ راجیه سرڪار سان صلاح ڪرڻ جو پربنڌ چڏي ڏنو وڃيو هجي،

(ب) پئرا ۶ جي پيٽي پئرا (۲) ۾ 'راجیه جو عملی آختيار جنهن تي پهچندو هجي' لفظن جي جاءه تي 'جن بنسبت مزورم سنگهه کیتر جي ودان سڀا کي قاعدا ناههٽ جو آختيار هجي' لفظ ودا ويا هجن،

(ب) پئرا ۱۳ ۾ لفظ ۽ انگ 'آنچي ۲۰۲ هيٺ' چڏي ڏنا ويا هجن.

۱۲. آنسوچيءَ ۾ سدارو

(۱) سنسد وقت بوقت قاعدي دواران هن آنسوچيءَ جي پربنڌن مان ڪي به واداري، قيزقار يا رد ڪرڻ ذريعي سداري سگهندوي ۽ آنسوچيءَ جي ائين سدارو تي، هن سنودان ۾ هن آنسوچيءَ جو ڪو به نردیش ائين سداريل آهڙي آنسوچيءَ جو نردیش سماجهيو ويندو.

(۲) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) ۾ ذڪر ڪيل آهي آهڙو ڪو به قاعدو آنجيدين ۳۶۸ جي پريوچن لاءِ هن سنودان جو سدارو هئط ليکيو نه ويندو.

(آنوچيد ۲۳۶)

لست پهرين - سنگه لست

۱. پارت جي و آن جي هرگنهن پاڭي جي ركيا، ركيا لا تياري و لزائىء جي سمي اها هلائىط ھ سھايىك و پوري ٿيٺ تي آئر ڪارڪ نموني لشڪر برخاست ڪرڻ ھ مدد روپ سڀنى ڪمن سميت.
۲. دريائي، لشڪري و وايو سئنائون، سنگه جون ڪي ٻيون هٿيار بند سئنائون.
۳. آلف پارت جي ڪنهن هٿيار بند سئنا يا بىء سنگه جي ظابطي جي آذين بىء ڪنهن سئنا جو يا آن جي ڪنهن پاڭي يا یونت جو ڪنهن راجيه ھ سول آختيار جي مدد ھ لڳائى، آھڙي فرض ھ لڳ هجيٺ وقت آھڙين سئنائين جي ميمبرن جا آختيار، حڪومت، خاص آذكار، جوابداريون.
۴. چاوڻي ايراضىن جون حدۇن مقرر ڪرڻ، آنھن ايراضىن ھ مکاني خود حڪومت، آھڙين ايراضىن اندر چاوڻي آختياريون جوڙڻ و آنھن جا آختيار، آھڙين ايراضىن ھ گهرجي جاء جي سهوليت (مسواڙ تي ظابطي سميت) کي نيمت ڪرڻ.
۵. دريائي، لشڪري و وايو سئنائين جا عمارتي ڪم.
۶. هٿيار، آتشباز هٿيار گوليون، باروت و قاتندڙ باروت.
۷. آئتمي شكتي و آن جي پئداش لا ضروري معدني وسيلا.
۸. سنسد دواران قاعدي دواران ركيا جي پريوجن لا يا لزائى هلائىط لا ضروري هئٺ ظاهر ڪيل اُديوگر.
۹. جاسوسي و تپاس جو مرڪزي بيورو.
۱۰. ركيا پرڏيهي معاملن يا پارت جي سلامتيء سنبندىي ڪارڻن سبب نوارڪ نظربندىي، آھڙي نظربندىء هيٺ رکيل شخص.
۱۱. پرڏيهي معاملا اهي سڀ بابتون جي سنگه کي ڪنهن پرڏيهي ملڪ سان سنبند ھ آڻين.

۱۱. ايلچيپطي ڪانسلي ۽ واپار جو عيوبيپتو.

۱۲. گڏيل ملڪن جي جماعت.

۱۳. انتراشوري ڪانفرنسن ائسوسيئيشن ۽ بین سنسائين ۾ ڀاڳ وٺڻ ۽ ٻنهن ۾
ٿيل فيصلن کي عملی بطائط.

۱۴. پرڏيهي ملڪن سان عهدناما ۽ ناه ڪرڻ ۽ پرڏيهي ملڪن سان ٿيل عهدنامن,
ناهن ۽ عهدين کي عملی بطائط.

۱۵. لڙائي ۽ شانتي.

۱۶. پرڏييه ۾ حڪومت.

۱۷. ناگرڪتا، ملڪي حق ڏيڻ ۽ ڌاريا.

۱۸. ڏوھاري حوالي ڪرڻ.

۱۹. ڀارت ۾ داخل ٿيڻ ۽ اُن مان هجرت ۽ نيكالي، پاسپورت ۽ ويزا.

۲۰. ڀارت کان باهر جاين جي تيرت ڀاترا.

۲۱. ڪلئي سمند ۾ يا هوا ۾ ڪيل ڦڻ ۽ ڏوھ، زمين تي يا ڪلئي سمند ۾ يا هوا ۾
راشتري جي قانون خلاف ڪيل گناه.

۲۲. ريلوي.

۲۳. سند دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا هيٺ راشوريه شاهي رستا هئن ظاهر ڪيل
شاهي رستا.

۲۴. سند دواران قاعدي دواران راشوريه جل مارگ هئن ظاهر ڪيل اندروني جل
مارگن ۾ مشين ذريعي هلنڊڙ واهڻن سنبندhi، جهازرياني ۽ ملاحي، آهڙن جل
مارگن تي رستي جو نيم.

۲۵. بحري جهازرياني ۽ ملاحي وير جي پاڻي ۽ جهازرياني ۽ ملاحي سميت، واپاري
سامونجي ٻيزيءَ لاءَ تعليم ۽ سکيا جو پربند ۽ راجين ۽ بین ايچنسين دواران
پربند ٿيل آهڙي تعليم ۽ سکيا کي نيمت ڪرڻ.

۲۶. لائيت هائوس روشنيءَ جي جهازن آڪاش بتين ۽ جهازرياني ۽ هوائي جهازن جي
سلامتي ۽ لاءَ ٻئي پربند سميت.

۲۷. سند دواران ٺاهيل قاعدي يا موجوده قاعدي دواران يا هيٺ وڌا بندر هئن ظاهر
ڪيل بندر، ٻنهن جون حدود مقرر ڪرڻ ۽ ٻنهن ۾ بندر اختياريون جو ڙڻ ۽
ٻنهن جا اختيار.

٢٨. بندري ڪوارنتين، اُنهن سان لاڳو رکندڙ إسپٽالن سميت، خلا صين ۽ سامونجي بيڙي جون إسپٽالون.

٢٩. هوائي رستا، هوائي جهاز ۽ هوائي جهازاني، هوائي آڏن جو پرپند، هوائي
آمدرفت ۽ هوائي آڏن کي نيمت ڪرڻ ۽ اُنهن جو إنتظام ڪرڻ، هوائي بازن
جي تعليم ۽ سکيا جو پرپند، راجين ۽ بین ايجنسين دواران پرپند ڪيل آهڙي
تعليم ۽ سکيا کي نيمت ڪرڻ.

٣٠. ريلوي، سمند يا هوائي رستي، يا مشين ذريعي هلندر ۽ واههن ۾ راشتريه جل
مارگن رستي مسافر ۽ مال ڪڻ.

٣١. ٿپال ۽ تار، ٽيليفون، بنان تند تار چوڏس ڦھلاءُ ۽ سنچار جا پيا آهڙا نمونا.

٣٢. سنگه جي ملڪيت ۽ اُن مان آمدنی، پر ڪنهن راجيه ۾ هجي آهڙي ملڪيت
سنپندتي راجيه جي قانون جي آدين، سواءً ته جيتری قدر سنسد قاعدي دواران
ٻئي نموني پرپند ڪري.

..... ٣٣

٣٤. ڏيهي رياستن جي حاڪمن جي جائدادن لاءُ ڪورٽ آف واردس.

٣٥. سنگه جو سرڪاري قرض.

٣٦. چالو سکو، سکا ٺاهن ۽ قاعدي موجب جو سکو پرڏيهي ناڻي جي متاستا.

٣٧. پرڏيهي قرض.

٣٨. پارت جي رزرو ٻئنڪ.

٣٩. پوسٽ آفيس بچت ٻئنڪ.

٤٠. پارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار دواران ترتيب ڪيل لائريون.

٤١. پرڏيهي ملڪن سان واپار ۽ وڃ، ڪستم حدن جي آرپار مال جي آمدنی ۽
روانگي، ڪستم حدون ٺهرائي.

٤٢. انترراجيه واپار ۽ وڃ:

٤٣. واپاري ڪارپوريشن شرافي، ويما ۽ ناڻا ڪارپوريشن سميت، پر نه سهڪاري
مندلين سميت، جو ٺاهن، نيمت ڪرڻ ۽ سميت.

٤٤. هڪ راجيه تائين محدود نه هاجن آهڙن مقصدن وارا ڪارپوريشن، واپاري هجـن
چاهي نه، پر نه ڀونيورسٽين سميت، اُهي ٺاهن، نيمت ڪرڻ ۽ سميت.

٣٥. شرافی ڏندو.

٣٦. هنديون، چيڪ، پرونوت ۽ بيون آهڙيون لکيتون.

٣٧. ويمو.

٣٨. شير بزار ۽ واعدا بزار.

٣٩. پيئنت، ايچاد ۽ دزائينيون، ڪاپي رائيت، تريڊ مارڪ ۽ تجارتني مال مارڪ.

٤٠. تور ۽ ماپ جا پرماظ.

٤١. ڀارت مان باهر روانگي ڪرڻ يا هڪ راجهه مان ٻئي ۾ موڪلڻ واري مال لاءِ ڪوالٽي جا پرماظ قائم ڪرڻ.

٤٢. اُديوگ، جن جو سنگه دوران ڇابطو عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئن سنسد قاعدي دوران ظاهر ڪري.

٤٣. تيل ڪيتر ۽ معدني تيل وسيلن کي نيمت ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ، پيئرول ۽ پيئرول جون پيدائشون، سنسد قاعدي دوران خطرناڪ نموني جهت ٻرنڌڙ ظاهر ڪري آهڙيون بيون پاڻيانيون شيون ۽ پدارت.

٤٤. ڪاڻين کي نمبنت ڪرڻ ۽ معدني وڪاس، جيئري قدر سنسد، قاعدي دوران سنگه جي ڇابطي هيٺ آهڙو نيمت ڪرڻ ۽ وڪاس عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئن ظاهر ڪري.

٤٥. ڪاڻين ۽ تيل ڪيترن ۾ مزوريءَ، سلامتيءَ کي نيمت ڪرڻ.

٤٦. انتر راجهه ندين ۽ ندين جي ماڻرين کي نيمت ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ جيئري قدر سنسد قاعدي دوران سنگه جي ڇابطي هيٺ آهڙو نيمت ڪرڻ ۽ واڌارو ڪرڻ عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئن ظاهر ڪري.

٤٧. مُلكي سمند پاھر مجيء مارڪ ۽ مياڻيون.

٤٨. سندگه ايچنسين دوران لوڻ ناهن، رسائط، ۾ ڇيڪ، بيـن ايچنسين دوران لوڻ ناهن، رسائط ۽ ۾ ڇيڪ کي نيمت ڪرڻ ۽ وس ۾ رڪـ.

٤٩. آفيم جي پوك، ناهن ۽ روانگيءَ لاءِ وڪرو.

٥٠. سـيـماـ فـلمـونـ ڏـيـكارـ ڻـاءـ منـظـورـ ڪـرـ.

٥١. سنگه جي ملازمـ سـانـ وـاسـطـوـ رـگـنـدـ آـدـيوـگـ تـڪـراـرـ.

٥٢. هـنـ سنـوـدانـ جـيـ شـروعـ وـقـتـ ڏـيـشنـلـ لـعـبرـزـيـ، إـلـدـيـنـ مـيـوزـيمـ، إـمـبرـيلـ وـارـ مـيـوزـيمـ، وـكـتوـريـاـ مـيـمـورـيلـ ۽ـ اـنـدـيـنـ وـارـ مـيـمـورـيلـ نـاليـ مشـهـورـ سـنـسـتـائـونـ، ۽ـ يـارـتـ

سرکار سچی یا یاگی ھر مالی مدد ڈئی ۽ سنند قاعدي دواران راشتريه مهتو جي
سنستا هئط ظاهر ڪري اها ہي ڪا آھڙي سنستا.

هن سنودان جي شروعات وقت بنارس هندو یونيورستي، علیگڑه مسلم یونيورستي
۽ دھلي یونيورستي نالي مشهور سنستائون.

آنجيد ۳۷۱ پ جي پيرويء ھر برپا ڪيل یونيورستي، سنند قاعدي دواران
راشتريه مهتو جي سنستا هئط ظاهر ڪري اها آھڙي ہي ڪا سنستا.

وڳانڪ يا هنري تعليم لاءِ سنستائون جن کي ڀارت سرکار سچي یا یاگي ھر
مالی مدد ڈئي ۽ سنند قاعدي دواران راشتريه مهتو جون سنستائون هئط ظاهر
ڪري.

سنگھ جون اينجنسيون ۽ سنستائون - ٦٥

(ا) پوليڪ عملدارن جي سكيا سميت پيشي جي، ڏنڌي جي يا هنري سكيا لاءِ يا
خاص آپياس يا کوجنا جي واداري لاءِ يا

(ب) ڏوھ جي تپاس يا لھنط ھر وڳاني يا هنري مدد لاءِ.

اوج تعليم يا کوجنا جي سنستائون ۽ وڳاني ۽ هنري سنستائون ھر پرمائڻ نھرائڻ ھر
سمنوئه.

قديمي ۽ اتهاسي يادگار ۽ رڪارڊ ۽ پراچين جايون ۽ باقيات، جيڪي سنند
دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا ان هيٺ راشتريه مهتو جا هئط ظاهر ڪيا وڃن.

سروي آف إنديا، ڀارت جا جيئالجيڪل، بوتانيڪل، زواليجيڪل ۽ آنترابالجيڪل
سروي، علم آب ھوا جون سنستائون.

جن گلندا.

سنگھ جون عام شيوائون، آكل ڀارت شيوائون، سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن.

سنگھ پينشون، يعني ڀارت سرکار دواران يا ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ڏيٺ
جوڳيون پينشون.

سنند جون، راجيه جي وڏان مندلن جون ۽ راشتريپتي ۽ اُپ راشتريپتي جي
عهدن جون چونڊون، چونڊ ڪميشن.

سنند جي ميمبرن، راجيه سڀا جي چيئرمن ۽ بپتي چيئرمن ۽ لوڪ سڀا جي
اسپيڪر ۽ بپتي اسپيڪر جا پگهار ۽ پتا.

سنند جي هرڪ سدن جا ۽ هرڪ سدن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا آختيار.

خاص آذکاره رهائیون، سنسد جي ڪاميٽین یا سنسد جي مقرر ڪيل ڪميشن جي روپرو شاهدي ڏيڻ لاءِ يا دستاويز پيش ڪرڻ لاءِ شخصن کي حاضريه لاءِ مجبور ڪرڻ.

75. راشترپتيه راجيپالن جا اُجورا، پتا، خاص آذکاره غيرحاضريء جي موڪل بنسبت حق، سنگه جي منترین جا پگهاره پتا، ڪاميٽروولره آڊيٽر جنرل جا پگهار، پتا، غيرحاضريء جي موڪل بنسبت حقه نوکريء جا پيا شرط.
76. سنگه جي، راجين جي حسابن جي تپاس.
77. سپريم ڪورٽ جي رچنا، ترتيب، حڪومت، اختيار (آهڙيءَ ڪورٽ جي بي، آدبيءَ سميت)، اُن ۾ وٺ جون فيون، سپريم ڪورٽ ۾ وڪالت ڪرڻ لاءِ حقدار شخص.
78. هاءَ ڪورٽن جي رچنا، ترتيب (وئيٽشن سميت)، هاءَ ڪورٽ جي عملدارن، ملازمن جي بازي ۾ پرپندلن کانسواء، هاءَ ڪورٽ ۾ وڪالت ڪرڻ لاءِ حقدار شخص.
79. ڪنهن هاءَ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن سنگه کيٽر تائيٽ وڌائڻ، اُن تان هتائڻ.
80. ڪنهن راجيه جي پوليٽ عملی جي ميمبرن جا اختياره حڪومت اُن راجيه پاهر ڪنهن ايراضيءَ تائيٽ وڌائڻ، پر نه آهڙي نموني جو هڪ راجيه جي پوليٽ اُن راجيه پاهر ڪنهن ايراضيءَ جنهن راجيه ۾ اها ايراضيءَ هجي اُن جي سرڪار جي رضامندي، کانسواء اختيارن، حڪومت جو عمل ڪري سگهي، ڪنهن راجيه جي پوليٽ عملی جي ميمبرن جا اختياره حڪومت اُن راجيه پاهر ريلوي ايراضيٽن تائيٽ وڌائڻ.
81. انتر راجيه لڏ پلاڻ، انتر راجيه ڪوارنتين.
82. ڪيٽيءَ جي آمدنيءَ کانسواء بي، آمدنيءَ تي ڍل.
83. روانگي ڍل سميت، ڪستم ڍلون.
84. پارت ۾ تيار ڪيل يا پيدا ڪيل تماڪ، پئي مال تي آبڪاري ڍلون، سواء - (أ) ماڻهن جي واپرڻ لاءِ آلكوهال وارا شراب، (ب) آفيم، پنگ، پيون تند ۾ غش ڪندڙ دوائون، غش ڪندڙ شيون، دوائن، سينگار جي بناؤن سميت جن ۾ آلكوهال مڌ سار يا هن اسم جي پيٽي پئرا، (ب) ۾ شامل پدارت هجي.

ڪارپوريشن ڏيل.

.٨. شخصن ۽ ڪمپنيين جي ڪيتيءَ جي زمين کي چڏي بيءَ جائداد جي موڙيءَ جي
قيمت تي ڏلون؛ ڪمپنيين جي موڙيءَ تي ڏلون.

.٨٧. ڪيتيءَ جي زمين ڪانسواءَ بيءَ ملكيت بنسبيت جائداد مڪصول

.٨٨. ڪيتيءَ جي زمين ڪانسواءَ بيءَ ملكيت جي وارثي بنسبيت مڪصول.

.٨٩. ريلوي، سمند يا هوا ذريعي ڪنيل مال يا مسافرن تي چيزئي جون ڏلون؛ ريلوي
پاڙن ۽ نُولن تي ڏلون.

.٩٠. شيعر بزارين ۽ واعدا بزارين ۾ ٿيندر ۾ هنوارن تي إستامپ مڪصولن کان سواء
پيون ڏلون.

.٩١. هندين، چيڪن، پرونوقن، مال جي ٻلئين، اعتباري خطن، ويسي پالسين، شيعر
بدلي ڪرڻ، ڊبينجچرن، عيوصي نامن ۽ رسيدن بنسبيت إستامپ مڪصول جا نرخ.

.٩٢. آخبارن جي وڪري يا خريديءَ تي ۽ آنهن ۾ شایع ٿيل آشتھارن تي ڏلون.
٩٢آلف آخبارن ڪانسواءَ ٻئي مال جي وڪري يا خريد تي ڏلون، جتي آهڙو وڪرو يا خريد
انتر راجيه واپار يا وٺچ دوران ٿيندو هجي.

.٩٣. ب مال موڪلطي تي ڏلون (موڪليندر ڪ الشخص کي چاهي ٻئي ڪنهن شخص کي
موڪليل هجي)، جتي آهڙو موڪلطي انتر راجيه واپار، وٺچ دوران ٿئي.

.٩٤. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبيت قاعden خلاف گناهه.

.٩٥. هن لست جي وشين مان ڪنهن جي پريوجن لاءِ جاچون، سروي ۽ انگه اکر.

.٩٦. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبيت، سڀريم ڪورٽ کان سواء، سڀني ڪورٽن
جا حڪومت ۽ اختيار، بڪري عدالتی حڪومت.

.٩٧. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبيت فيون، پر نه ڪنهن ڪورٽ ۾ وٺچ جي
فيين سميت.

.٩٧. لست پيin يا لست ٿين ۾ نه شمار ڪيل ٻيو ڪو به وشيه آنهن لستن مان ڪنهن ۾
نه ذكر ڪيل ڪنهن ڏيل سميت.

لست پيin - راجيه لست

1. عام ويستا (پر جنهن ۾ شامل نه هوندو ڪنهن دريائي، لشڪري يا هوائي سئنا يا
سنگه جي ٻئي ڪنهن هٿيار بند سئنا يا سنگه جي ظابطي جي اڏين بيءَ

ڪنهن سئنا جو يا آن جي ڪنهن حصي يا ڀونٿ جو سول اختيار جي مدد ۾
(استعمال).

٢. لست پھرینءَ جي وشيه ۲ آلف جي پرپندن جي آڌين پوليڪ (ريلويءَ ۽ ڳون جي
پوليڪ سميت).

٣. هاءَ ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم، مسوائڙ ۽ مخصوصي ڪورٽ ۾ ڪارروائي، سڀريئر
ڪورٽ کان سواءَ سڀني ڪورٽ ۾ وٺڻ جون فيون.

٤. جيل، سُدارا گهر- بورستل سنستايون ۽ آهڙي قسم جون ٻيون سنستايون، ۽ آنهن
۾ نظربند ڪيل شخص، جيل ۽ ٻيون سنستايون ڪم آڻڻ لاءَ ٻين راجين سان
بندوبست.

٥. مکاني حڪومت، يعنيٰ ته ميونسپل ڪاربوريشن، امپروومينٽ ٿرستان، خلع
بوردن، ڪاظين جي بستي اختيارين ۽ مکاني حڪومت يا ڳون جي ڪاروبار جي
پريون لاءَ ٻين مکاني اختيارين جي ترتيب ۽ آنهن جا اختيار.

٦. عام صڪٽ ۽ صفائٰي، اسپٽالون ۽ دواخانا.

٧. پارت کان پاھر جاين جي تيرٽ ياترائين ڪانسواءَ تيرٽ ياترائون.

٨. نشيدار شراب، يعنيٰ نشيدار شرابن جي پيدائش، ڏاهٽ، قبضي ۾ رکٽ، هـ
هندان ٻئي هند نيٽ، خريدي ۽ وڪرو.

٩. آپاھج ۽ روزگار ۾ نه لڳي سگهن آهڙن کي راحت.

١٠. دفن ۽ قبرستان، اگني سنسڪار ۽ مساط.

١١.....

١٢. راجيه جي ظابطي هيٺ يا آن دواران مالي مدد ٽلنڊز لاڳرريون، ميوزيم ۽ ٻيون
آهڙيون سنستايون، سنسد دواران ڦاھيل قاعدي دواران يا هيٺ راشتريه مهتو وارا
هئٽ ظاهر ڪيل هجٽ آنهن کان سواءَ ٻيا قدими ۽ اٽهاسي يادگار ۽ رڪارڊ.

١٣. آمدرسٽ يعنيٰ، رسٽا، پلييون، پٽنٽ ۽ آمدرسٽ جا ٻيا وسيلا جي لست پھرینءَ ۾ نه
چاڻايل هجٽ، ميونسپل ٿرامون، نويٽ جا رسٽا، اندروني جل مارگ ۽ آنهن ۾
آچ وج، آهڙن پاڻي ۽ جي وسيلن بنسبت لست پھرینءَ ۽ لست ٿينءَ جي پرپندن
جي آڌين، مشين جي زور تي هلنڊز گاڏين کان سواءَ ٻيون گاڏيون.

١٤. كيٽي، كيٽي ۽ جي تعليم ۽ کوجنا، جيوڙن کان بچاءَ ۽ پوتن کي روگن کان روڪٽ
سميت.

۱۵. چوپائی مال جی سنیال، بچاءُ سُدارو جانورن جی بیمارین کی روکٹ، جانورن
جی علاج جی سکیا ڏندو.

۱۶. دکَ پیبل کی روکٹ.

۱۷. پاڻي، یعنی، پاڻي جي رسد، ریچ واه، پاڻي جو نیکال ٻند، پاڻي ڪنو
ڪرڻ، پاڻي مان شکتی، لست پھرینء جي اسم ۵۶ جي پرپنڌن جي آدین.

۱۸. زمین، یعنی، زمین ۾ يا زمین تي حق، زمیندار هاريء وچه سنبندن سمیت
زمین جي قبضیداري مساواز اڳارڻ، کیتيء جي زمین جو بدلو يا انتقال، زمین
جو سدارو کیتيء تي اوذر، نوءآبادي.

..... ۱۹

..... ۲۰

۲۱. میچی میاڻيون.

۲۲. لست پھرینء جي اسم ۳۲ جي آدین ڪورٹ آف واردس، بار هيٺ ضبطيء
هيٺ جائداد.

۲۳. سنگه جي ظابطي هيٺ نیمت ڪرڻ، وکاس ڪرڻ بحسب لست پھرینء جي
پرپنڌن جي آدین کاڻین کي نیمت ڪرڻ، معدني وکاس.

۲۴. اُديوگ، لست پھرینء جي اسم ۷، ۵۲ جي پرپنڌن جي آدین.

۲۵. گئس، گئس جا ڪارخانا.

۲۶. راجيم اندر واپار، وظچ، لست ٿينء جي اسم ۳ جي پرپنڌن جي آدین.

۲۷. مال جي پيدائش، رسد، ورچ لست ٿينء جي اسم ۳ جي پرپنڌن جي آدین.

۲۸. بازاريون، ميلا.

..... ۲۹

۳۰. ناٹا اُدارا ڈيٺ، ناٹا اُدارا ڈيندڙ، کیتيء جي قرض ۾ راحت.

۳۱. مهمان سراء، سراء وارا.

۳۲. لست پھرینء ۾ چاٹايل آهن انهن کان سوا، بین ڪارپورشن، یونیورسٹیں کي
جوڙڻ، نیمت ڪرڻ، سمیت، ڪارپوریشن طریقی نه هجن آهزيون واپاري،
ساهتیک، وگیاني، ڏارمڪ، ٻیون سوسائٹيون، ائسوسائیشن، سٺڪاري مندلیون،
ٿئتر، دراما، لست پھرینء جي وشیه ۶۰ جي پرپنڌن جي آدین، سنیمايون،
راندیون جلسا، وندر.

٣٤. شرطون هڻڻ ۽ جُوا ڪرڻ.

٣٥. راجيئه جي حواليء هجن يا قبضي ۾ هجن آهڙا ڪارخانا، زمينون ۽ عمارتون.

٣٦.....

٣٧. سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي پرپندن جي آڌين راجيئه جي ودان مندل جون چونڊون.

٣٨. راجيئه جي ودان مندل جي ميمبرن، ودان سيا جي إسپيڪر ۽ دپتي إسپيڪر ۽ جي ودان پريشد هجي ته اُن جي چيئرمن ۽ دپتي چيئرمن جا پگهار ۽ يتا.

٣٩. ودان سيا جا ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميئين جا، ۽ جي ودان پريشد هجي ته اُن پريشد جا ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميئين جا اختيار، خاص آذكار ۽ رهائيون، راجيئه ودان مندل جي ڪاميئين جي روبرو شاهدي ڏيڻ يا دستاويز پيش ڪرڻ لاءِ شخصن کي حاضري ۽ لاءِ مجبور ڪرڻ.

٤٠. راجيئه جي منترين جا پگهار ۽ يتا.

٤١. راجيئه جون عام شيوائون، راجيئه پبلڪ سروس ڪميشن.

٤٢. راجيئه پينشنون، يعني، راجيئه دواران يا راجيئه جي سنچت نديء مان ڏيڻ جوڳيون پينشنون.

٤٣. راجيئه جو سرڪاري قرض.

٤٤. گپت ڏن.

٤٥. زمين مڪصول، مڪصول ٻڌڻ ۽ وصولي، زمين، دفتر رکن، مڪصولي ۽ حقن جي داخلن جي پريوجن لاءِ سروي ۽ مڪصولي آمدنۍ ۽ جي إنقال سميت.

٤٦. ڪيتيءَ جي آمدنۍ ۽ تي ڍلوڻ.

٤٧. ڪيتيءَ جي زمين جي وارثي بنسبت مڪصول.

٤٨. ڪيتيءَ جي زمين بنسبت جائداد مڪصول.

٤٩. زمين ۽ عمارتن تي ڍلوڻ.

٥٠. سنسد دواران معدني وڪاس سنبنتدي قاعدي دواران ودل ڪن ٻندن جي آڌين، معدني حقن تي ڍلوڻ.

٥١. راجيئه ۾ تيار ڪيل يا پئدا ڪيل هيئئين مال تي آبڪاري مڪصول ۽ پارت ۾ ٻئي هند ٺاهيل يا پئدا ڪيل ساڳين شين تي ساڳين يا گهٽ آگهن تي سامهون مڪصول -

(أ) ماطهن جي واپرڻ لاءِ آلكوهال وارا شراب)

(ب) آفيم، پنگ ه بيوں نند ۾ غش ڪندڙ دوائون ه غش ڪندڙ شيون پر نه اُنهن دوائن ه سينگار جي بناوتن سميت جن ۾ آلكوهال يا هن اسم جي پيتي پئرا

(ب) ۾ شامل ڪو پدارت هجئي.

٥٢. ڪنهن مكانی ايراضي ه، اُن ۾ واپرڻ، ڪم آڻڻ يا وکري لاءِ مال جي داخلاً تي ڏلون.

٥٣. بجي ه جي واپرڻ يا وکري تي ڏلون.

٥٤. لست پھرین ه جي اسم ٩٢ ألف جي پرپندن جي آدين، آخبارن کانسواء پئي مال جي وکري يا خريد تي ڏلون.

٥٥. آخبارن ۾ شائع ٿيل اشتuarن ه ريديو يا دور درشن دواران چوڏس ڦھلا ه ٿيل اشتuarن کانسواء بيٺن اشتuarن تي ڏلون.

٥٦. رستي ذريعي يا اندروني جل مارگن ذريعي ڪنيل مال ه مسافرن تي ڏلون.

٥٧. لست ٣٥ ه جي پرپندن جي آدين رستي تي ڪم آڻڻ لائق گادين تي ڏلون جيڪي مشين ذريعي هلنڌ هجئن چاهي نه، جن ۾ ٿرامون آچي وجئن ٿيون.

٥٨. جانورن ه بيڙين تي ڏلون.

٥٩. چونگي.

٦٠. پيشن، واپارن، ڏنڌن ه روزگارن تي ڏلون.

٦١. سر شماري ڏلون.

٦٢. عئش عشرتن تي ڏلون، جن ۾ جلسن وندرن، شرطن ه جوا تي ڏلون آچي وجئن ٿيون.

٦٣. استامپ مڪصول جي آگهن سنپندتی لست پھرین ه جي پرپندن ۾ چاڻايل ڪان سوء بيٺن دستاويزن بنسبت استامپ مڪصول جا آگهم.

٦٤. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبت قاعden خلاف گناهه.

٦٥. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبت، سڀريم ڪورت کانسواء، سڀني ڪورتن جي حڪومت ه اختيار.

٦٦. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نه ڪنهن ڪورت ۾ وٺ جي فيئن سميت.

લસ્ત તીન - ગુરુત્વાલા લસ્ત

૧. ફોજડારી કાદું, જન્હેન હેઠળ સન્નોડાન જી શરૂઆત હેઠળ પીની કુદ્દ હેઠળ શામલ સ્પી વશીએ આચી વેજન છા, પ્રલસ્ત પ્રેરિની હેઠળ લસ્ત બીની હેઠળ જાથાયિ વશીએ માન કન્હેન બન્સભ કાદુન ખાલ દોહે નટા આચી એ મલ્કી અખ્તિયાર જી મદ્દ હેઠળ દ્રિયાઈ લશ્કરી યા હોવાઈ સેના યા સન્ગે જી બીએ કન્હેન હેઠિયાર બન્દ સેના જો કુમ આણ નટો આચી.
૨. ફોજડારી કાર્રવાઈ, હેઠળ સન્નોડાન જી શરૂઆત હેઠળ કુદ્દ આફ કર્મની પ્રોસીજર હેઠળ શામલ કીલ સ્પીની વશીએ સ્મીયા.
૩. કન્હેન રાજીમ જી સલામતી એ, માન વિસ્તા ચાલુ રક્ખે યા ખલ્ક લાએ પ્રશ્રોરી રસ્દ એ શિયાઓન ચાલુ રક્ખે સન્બન્ધી કાર્ટન સ્પી નોવાર કે નોત્રબન્ધી, આહ્રી નોત્રબન્ધી હીથ રકીલ શક્ષચ.
૪. ક્રિદીન, જોબદારન એ હેઠળ લસ્ત જી ઇસ્મ એ હેઠળ જાથાયિ કાર્ટન સ્પીની નોવાર નોત્રબન્ધી હીથ શક્ષચન કી હેક રાજીમ માન બીએ રાજીમ હેઠળ.
૫. શાદી એ ટલાં, બાલ્ક એ સફીર, ગુડ હેઠળ, ઓન્ટે, ઓચુિયાન નામા, ઓચુિયાન બનાન મોન એ વારથી ગુરુત્વાલા કટન્બ એ વ્રહાંગ સ્પી વશીએ જન બન્સભ હેઠળ સન્નોડાન જી શરૂઆત કાન યક્કારી આગે ઉદાલી કાર્રવાયાન જોન ડ્રિયાન પન્હનગી શક્ષચી કાદું જી આગેદાન હીયાન.
૬. કિટી એ જી રમીન કાન્સોએ મલ્કીયા જી બદ્લી, ક્રિબાલ એ દસ્તાવીઝ રજસ્ટર કર્ખે.
૭. કરાર જન હેઠળ પાયીઓરી, એઝન્સી, ક્રાન્ટી એ જા કરાર એ કરાર જા પીએ ખાચ નમોના આચી વેજન છા, પ્રલ કિટી એ જી રમીન સન્બન્ધી કરાર નટા આચી વેજન.
૮. તદાર કે જોગા દોહે.
૯. ડ્યુલો ક્રિદ્ધ એ નાદારી.
૧૦. તરસ્ત એ તરસ્તી.
૧૧. એન્ડમન્સ્ટ્રીટર જનરલ એ સરકારી તરસ્તી.
૧૨. એન્ડમન્સ્ટ્રીટર જનરલ એ સરકારી તરસ્તી.

એન્ડમન્સ્ટ્રીટર જનરલ એ હોએ કુર્તન કાન્સોએ સ્પીની કુર્તન કી જોર્ઝ એ તરટિબ કર્ખે.

١٢. شاهديون ئ قسم، قاعدن، سرڪاري ڪارين ئ رڪارڊن جي مانيتا، عدالتى ڪارروايون.

١٣. ديواني ڪارروائي، هن سنودان جي شروعات وقت ڪوڊ آف سول پروسبيجر ۾ شامل سڀني وشين، مُدت بندى، آمانت سميت.

١٤. ڪورت جي بي أدبي، پر نه سپريئر ڪورت جي بي أدبي سميت.

١٥. رولو پڻو، رمتى، لادائو، جن جاتيون.

١٦. پاڳل پڻو، دماغي ڪمزوري، جنهن ۾ چرين، دماغي ڪمزورون کي وٺڻ يا علاج ڪرڻ جون جايون آچي وڃن ٿيون.

١٧. جانورن سان بي رحمي روڪڻ.

١٨. جهنگلي جانورن، پكين جو بچاء.

١٩. کادي جي شين، پئي مال ۾ ملاوت.

٢٠. دوائون، زهر، آفييم بنسبيت لست پھريء جي اسم ٥٩ جي پرپندن جي آدين.

٢١. آرٽڪ، سماجڪ يوجنائون گھڙڻ.

٢٢. واپاري، اُديوغي هڪ ٿئي، پڏي، نرسٽ.

٢٣. مزورن جا سنگه - اُديوغڪ، مزورن جا تكرار.

٢٤. سماجڪ سلامتي، سماجڪ ويمن، روزگار، بي روزگاري.

٢٥. مزورن جو ڪلياڻ، جنهن ۾ ڪم جون حالتون، پراويدنت فند، نوڪري ۾ رکنڊڙ جي جوابداري، پورهيتن کي عيوضو، جڏي ٿيڻ، ٻڌائي جي پينشن، وپير جون سهولييون آچي وڃن ٿيون.

٢٦. لست پھرئين، جي اسم ٦٣، ٦٥، ٦٣، ٦٦ جي پرپندن جي آدين تعليم جنهن ۾ هنري تعليم، داڪٽري تعليم، يونيورسيتون آچي وڃن ٿيون، مزورن جي ڪسي، هنري سكيا.

٢٧. ڪالٽ، داڪٽري، پيا پيشا.

٢٨. پارت، پاڪستان جي دومينين قائم ٿيڻ سبب پنهنجي اصلی رهڻ جي جايin، کان بي گهر ٿيل شخصن کي راحت، ڪينوري وسائط.

.٢٨ دان ۽ ڌرمائو سنستائون، ڌرمائو ۽ ڌارمڪ پنجارٿ ۽ ڌارمڪ سنستائون.

.٢٩ ماڻهن، جانورن يا ٻوقن کي آثر ڪندڙ وچڙنڊڙ يا پکڙجندڙ بيماريin يا روڳن جو هڪ راجيه مان ٻئي ڦر وڌڻ کي روڪڻ.

.٣٠ ڄم ۽ مرڪ رجيستر ڪرڻ سميت ضروري انگه اڪر.

.٣١ سنسد دواران ٺاهيل قاعدي يا موجوده قاعدي دوازان يا آُن هيٺ وڌا بندر هئڻ ظاهر ڪيلن کان سوء پيا بندر.

.٣٢ راشتريه جل مارگن بنسبت لست پھريء جي پرپندن جي آڌين، اندروني جل مارگن ۾ مشين ذريعي هلنڊڙ واهئن بابت جهازاريي ۽ ملاحي، ۽ آهڙن جل مارگن تي رستي جو نيم ۽ اندروني جل مارگن تي مسافر ۽ مال ڪڻ.

.٣٣ هيٺين شين ۾ واپار ۽ ٿنج ۽ آنهن جي پيدائش، رسد ۽ ورج.

(أ) ڪنهن آڊيوگ جون پيدائشون جتي سنسد قاعدي دواران آن آڊيوگ جو سنگه دواران ظابتو عام فائدي لاء صلاح پريو هئڻ ظاهر ڪيو هجي، ۽ آهڙين پيدائشون جي ساڳئي قسم جو آمدنی ڪيل مال;

(ب) ڪادي جون شيون، ڪائڻ لائق تيلي بجهن ۽ تيلن سميت.

(ب) جانورن جو چارو، ڪڙ ۽ ٻين ستون سميت

(پ) ڪچي ڪڀ، ڪڙا نڪتل هجن چاهي نه، ۽ ڪڙا ۽ ڪچي سطي.

٣٤ آلفتور ۽ ماپ، پرماني قائم ڪرڻ کان سوء.

.٣٥ قيمت تي ڪنترول.

.٣٦ مشين ذريعي هلنڊڙ گاڏيون، آهڙين گاڏين تي ڍلوں وجھن جي اصولن سميت.

.٣٧ ڪارخانا.

.٣٨ بائلر.

.٣٩ آخبارون، ڪتاب ۽ چاپخانا.

.٤٠ پراچين جايون ۽ باقيات، سوء آنهن جي جيڪي سنسد دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا آن هيٺ راشتريه مهتو جا هئڻ ظاهر ڪيل هجن.

٤١. قاعدي دواران هنجرتي ملكيت هئڻ ظاهر ڪيل ملكيت (کيتيء جي زمين

٤٦. سمیت) جو حوالو، انتظام، نیکال.

٤٧. ملکیت حاصل ڪرڻ، طلب ڪرڻ.

٤٨. راجیه پاھر پیدا ٿیندڙ ڏلن، پین سرکاری طلبن بنسبت گھرن جي، زمین
محصول جي بقايا، آهڙي بقايا طریقی وصول ڪرڻ جو گین رقمن سمیت، راجیه
اندر وصولی.

٤٩. عدالتی ڏکلین ذریعي اوچڙ ٿیندڙ محصول يا فین کانسواء بیا استامپ محصول،
پر نه استامپ محصول جا نرخ.

٥٠. لست پین يا لست ٿین، چاڻايل وشین مان ڪنهن جي پريوجن لاءِ جاچون،
آنگه آگر.

٥١. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبت سپریم ڪورٽ کان سواع، شپنی ڪورٽ
جي حڪومت، اختيار.

٥٢. هن لست جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نه ڪنهن ڪورٽ، ولڻ جي
فین سمیت.

અનીન અનુસૂચી

(અનુચ્છિદ ૩૨૩ (૧) ના ૩૫૧)

પોલીયન

૧. આસમિ
૨. બન્ગાલી
૩. ગુજરાતી
૪. હન્ડી
૫. કન્નર
૬. કશ્મિરી
૭. કુન્કણી
૮. મલિયાલમ
૯. મેથિપુરી
૧૦. મરહ્તી
૧૧. નિપાલી
૧૨. ઓર્જિયા
૧૩. પંજાબી
૧૪. સંસ્કૃત
૧૫. સંદ્રી
૧૬. તામલ
૧૭. તિલ્ગો
૧૮. ઓર્જદ્વો

(સન્દેશાન (સ્નારો એયક્ષેટર) આંક્ષત, ૧૯૯૨ જી ક્લર ૨ દોવાન (૧૯૯૨ આગસ્ટ કાન) કુન્કણી, મેથિપુરી
નિપાલી દ્વારા દર્શાવેલું હતું)

(آنسوچيد ۱۳۱ ب)

ڪِن قاعden ۽ ونيمن کي جائز نهرائڻ

۱. بھار زمين سدارا آئڪت ۱۹۵۰ (۱۹۵۰) جو بھار آئڪت ۲۰.
۲. بمبيٽي پٽيداري ۽ کيٽي زمين آئڪت ۱۹۳۸ (۱۹۳۸) جو بمبيٽي آئڪت ۱۷.
۳. بمبيٽي مالکي پتو ختم ڪرڻ آئڪت ۱۹۳۹ (۱۹۳۹) جو بمبيٽي آئڪت ۲۱.
۴. بمبيٽي تعلقداري پتو ختم ڪرڻ آئڪت ۱۹۳۹ (۱۹۳۹) جو بمبيٽي آئڪت ۲۲.
۵. پنج محل، ميهواسي پتو ختم ڪرڻ آئڪت ۱۹۳۹ (۱۹۳۹) جو بمبيٽي آئڪت ۶۳.
۶. بمبيٽي کوٽي ختم ڪرڻ آئڪت ۱۹۵۰ (۱۹۵۰) جو بمبيٽي آئڪت ۶.
۷. بمبيٽي پرڳنا ۽ ڪُلڪري وطن ختم ڪرڻ آئڪت ۱۹۵۰ (۱۹۵۰) جو بمبيٽي آئڪت ۶۰.
۸. مذيه پرديش (جائداد محل، انتقال ٿيل زمينون) مالکي حق ختم ڪرڻ آئڪت ۱۹۵۱ (۱۹۵۱) جو مذيه پرديش آئڪت ۱.
۹. مدراس جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيٽواري ۾ بدلٽ) آئڪت ۱۹۳۸ (۱۹۳۸) جو مدراس آئڪت ۲۶.
۱۰. مدراس جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيٽواري ۾ بدلٽ) سدارا آئڪت ۱۹۵۰ (۱۹۵۰) جو مدراس آئڪت ۱.
۱۱. اُتر پرديش زمينداري ختم ڪرڻ ۽ زمين سدارا آئڪت ۱۹۵۰ (۱۹۵۱) جو اُتر پرديش آئڪت ۱.
۱۲. حيدرآباد (جاگيرون ختم ڪرڻ) رٽگيوٽيشن ۱۳۵۸ ف (۱۳۵۸) فيصلٽي جو نمبر ۶۹.
۱۳. حيدرآباد جاگيرون (قيرائط) رٽگيوٽيشن، ۱۳۵۹ ف (۱۳۵۹) فيصلٽي جو نمبر ۲۵.
۱۴. بھار بي گهر شخصن کيوري وسائط (زمين حاصل ڪرڻ) آئڪت ۱۹۵۰ (۱۹۵۰) جو بھار آئڪت ۳۸.

۱۵. گذیل پرانت زمین حاصل ڪرڻ (شنارٿین کي وري وسائل) آئکت، ۱۹۳۸ (۱۹۳۸ جو یو پی آئکت ۲۶).

۱۶. بي گهر شخصن کي وري وسائل (زمین حاصل ڪرڻ، آئکت ۱۹۳۸ (۱۹۳۸ جو آئکت ۲۰).

۱۷. ويما (سدارا آئکت، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو آئکت ۳۷) جي قلم ۳۲ دواران داخل ڪيل ويما آئکت ۱۹۳۸ (۱۹۳۸ جو آئکت ۳۷) جا قلم ۵۲ هاف کان ۵۲ ت ريلوي ڪمپنيون (مشكل حالت پربند) آئکت ۱۹۵۱ (۱۹۵۱ جو آئکت ۶۰).

۱۸. اُدیوگ (وڪاس و نيمين) سدارا آئکت، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳ جو آئکت ۲۶) جي قلم ۱۳ دواران داخل ڪيل اُدیوگ (وڪاس و نيمين) آئکت، ۱۹۵۱ (۱۹۵۱ جو آئکت ۶۵) جو آدياءٰ ٽيون هاف.

۱۹. اوله بینگال زمين وڪاس و یوجنا آئکت ۱۹۳۸ (۱۹۳۸ جو اوله بینگال آئکت ۲۰) ۱۹۵۱ جو اوله بینگال آئکت ۲۹ دواران سداريل موجب.

۲۰. آندر پرديش کيتي زمين قبضو حد بندی آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو آندر پرديش آئکت ۱۰).

۲۱. آندر پرديش (تيلنگانا ايراسي) پتيداري و کيتي زمين (جائز ڪرڻ) آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو آندر پرديش آئکت ۲۱).

۲۲. آندر پرديش (تيلنگانا ايراسي) اجارا و ڪولي زمين بي قاعدي پتا رد ڪرڻ و رعائي ډل بستي ختم ڪرڻ آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو آندر پرديش آئکت ۳۶).

۲۳. آسام راجيم عام قسم جي ڏارمڪ يا ڏرمائو سنستا جي مالکيءَ جي زمين حاصل ڪرڻ آئکت، ۱۹۵۹ (۱۹۵۹ جو آسام آئکت ۹).

۲۴. بھار زمين سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳ جو بھار آئکت ۲۰).

۲۵. بھار زمين سدارا (حد بندی ايراسي مقرر ڪرڻ و ڈيڪ زمين حاصل ڪرڻ) آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو بھار آئکت ۱۲) (هن آئکت جي قلم ۲۸ کانسواء).

۲۶. بمبيٽي تعليداري پتو ختم ڪرڻ (سدارو) آئکت، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳ جو بمبيٽي آئکت ۱).

۲۷. بمبيٽي تعليداري پتو ختم ڪرڻ (سدارو) آئکت، ۱۹۵۸ (۱۹۵۸ جو بمبيٽي آئکت ۱۸).

۲۸. بمبيٽي تعليداري پتو ختم ڪرڻ (سدارو) آئکت، ۱۹۵۷ (۱۹۵۷ جو بمبيٽي آئکت ۱۸).

۲۹. بمبيٽي انعام (ڪچ ايراسي) ختم ڪرڻ آئکت، ۱۹۵۸ (۱۹۵۸ جو بمبيٽي آئکت ۱۸).

٩٨ آئکت).

٣٠. بمبئی پتیداری ۽ کیتی زمین (ગجرات سدارو) آئکت، ١٩٦٠ (١٩٦٠ جو گجرات آئکت ١٦).
٣١. گجرات کیتی زمین حدبندی آئکت، ١٩٦٠ (١٩٦١ جو گجرات آئکت ٢٦).
٣٢. ساڳبارا ۽ میهواسی جائدادون (مالکی حق رد ڪرڻ وغیره) ریگیولیشن، ١٩٦٢ (١٩٦٢ جو گجرات ریگیولیشن ١).
٣٣. گجرات باقی رهيل انتقال ختم ڪرڻ آئکت، ١٩٦٣ (١٩٦٣ جو گجرات آئکت ٣٣) جيٽري قدر ان جي قلم ٢ جي فقرى (٣) جي پيٽي فقرى (پ) ۾ نرديش ڪيل انتقال سنبندی هجي ان ڪانسواء.
٣٤. مهاراشترا کیتی زمین (قبضو حدبندی) آئکت، ١٩٦١ (١٩٦١ جو مهاراشترا آئکت ٢٧).
٣٥. حيدرآباد پتیداری ۽ کیتی زمین (وري قاعدو ڪرڻ، جائز ڪرڻ ۽ وڌيڪ سدارو) آئکت، ١٩٦١ (١٩٦١ جو مهاراشترا آئکت ٣٥).
٣٦. حيدرآباد پتیداری ۽ کیتی زمین آئکت، ١٩٥٠ (١٩٥٠ جو حيدرآباد آئکت ٢١).
٣٧. جنمیڪرم آدائی (ختم ڪرڻ) آئکت، ١٩٦٠ (١٩٦١ جو ڪيرالا آئکت ٣).
٣٨. ڪيرالا زمین دل آئکت، ١٩٦١ (١٩٦١ جو ڪيرالا آئکت ١٣).
٣٩. ڪيرالا زمین سدارا آئکت، ١٩٦٣ (١٩٦٣ جو ڪيرالا آئکت ١).
٤٠. مذيهپرديش زمین محصول ڪوڊ، ١٩٥٩ (١٩٥٩ جو مذيهپرديش آئکت ٢٠).
٤١. مذيهپرديش کیتی زمین قبضو حدبندی آئکت، ١٩٦٠ (١٩٦٠ جو مذيهپرديش آئکت ٢٠).
٤٢. مدراس پوک ڪندڙ هارين جو بچاء آئکت، ١٩٥٥ (١٩٥٥ جو مدراس آئکت ٢٥).
٤٣. مدراس پوک ڪندڙ هاري (واجبي پاڙو ڏيٺ) آئکت، ١٩٥٦ (١٩٥٦ جو مدراس آئکت ٢٣).
٤٤. مدراس پوک ڪڀير پو قبضيدار (بي دخليء کان بچاء) آئکت، ١٩٦١ (١٩٦١ جو مدراس آئکت ٣٨).
٤٥. مدراس پبلڪ ٿرسٽ (کیتی زمین جي ڪاروبار کي نيمت ڪرڻ) آئکت، ١٩٦١

(۱۹۶۱) جو مدراس آئکت (۵۷).

۵۶. مدراس زمین سدارا (زمین حدبندی مقرر ڪرڻ) آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱) جو مدراس آئکت (۵۸).
۵۷. مئسور پتیداری آئکت، ۱۹۵۲ (۱۹۵۲) جو مئسور آئکت (۱۳).
۵۸. ڪرگ پتیدار آئکت، ۱۹۵۷ (۱۹۵۷) جو مئسور آئکت (۱۲).
۵۹. مئسور ڳوٽ جا عهدا ختم ڪرڻ آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱) جو مئسور آئکت (۱۲).
۶۰. حیدرآباد پتیداری ۽ کیتی زمین (جائز ڪرڻ) آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱) جو مئسور آئکت (۳۶).
۶۱. مئسور زمین سدارا آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱) جو مئسور آئکت (۱۰).
۶۲. اوڙیسا زمین سدارا آئکت، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰) جو اوڙیسا آئکت (۱۶).
۶۳. اوڙیسا سمايل ڪيٽر (ڳوٽ جا عهدا ختم ڪرڻ) آئکت، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳) جو اوڙیسا آئکت (۱۰).
۶۴. پنجاب زمین پتا سلامتي آئکت، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳) جو پنجاب آئکت (۱۰).
۶۵. راجستان پتیداري آئکت، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵) جو راجستان آئکت (۳).
۶۶. راجستان زمينداري ۽ ڀسوپداري ختم ڪرڻ آئکت، ۱۹۵۹ (۱۹۵۹) جو راجستان آئکت (۸).
۶۷. ڪُمایون ۽ اُتراكند زمينداري ختم ڪرڻ ۽ زمین سدارا آئکت، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰) جو اُتر پرديش آئکت (۱۷).
۶۸. اُتر پرديش زمین قبضو حدبندی ملڙھن آئکت، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱) جو اُتر پرديش آئکت (۱).
۶۹. اوله بینگال جائداد حاصل ڪرڻ آئکت، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳) جو اوله بینگال آئکت (۱).
۷۰. اوله بینگال زمین سدارا آئکت، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵) جو اوله بینگال آئکت (۱۰).
۷۱. دهلي زمین سدارا آئکت، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳) جو دهلي آئکت (۸).
۷۲. دهلي زمین قبضو (حدبندی) آئکت، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰) جو مرڪزي آئکت (۲۲).
۷۳. مظپور زمین مڪصول ۽ زمین سدارا آئکت، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰) جو مرڪزي آئکت (۳۳).

.٦٣ ترپورا زمین مکصول ۽ زمین سدارا ائکت، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو مرکزی ائکت).

.٦٤ ڪیرالا زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو ڪیرالا ائکت ۳۵).

.٦٥ ڪیرالا زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ڪیرالا ائکت ۲۵).

.٦٦ آندرپردیش زمین سدارا (کیتی زمین قبضو حدبندي) ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو آندرپردیش ائکت ۱).

.٦٧ بھار زمین سدارا (حدبندي ایراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمین حاصل ڪرڻ) (سدارو) ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو بھار ائکت ۱).

.٦٨ بھار زمین سدارا (حد بندي ایراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمین حاصل ڪرڻ) (سدارو) ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو بھار ائکت ۹).

.٦٩ بھار زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو بھار ائکت ۹).

.٧٠ گجرات کیتی زمین حدبندي (سدارو) ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو گجرات ائکت ۲).

.٧١ هريائا زمین قبضو حدبندي ائکت ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو هريائا ائکت ۲۶).

.٧٢ هماچل پرديش زمین قبضو حدبندي ائکت ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو هماچل پرديش ائکت ۱۹).

.٧٣ ڪیرالا زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ڪیرالا ائکت ۱۷).

.٧٤ مذيهپرديش کیتی زمین قبضو حدبندي (سدارو) ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو مذيهپرديش ائکت ۱۲).

.٧٥ مذيهپرديش کیتی زمین قبضو حدبندي (پيون سدارو) ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو مذيهپرديش ائکت ۱۳).

.٧٦ مئسور زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ڪرناٹك ائکت ۱).

.٧٧ پنجاب زمین سدارا ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو پنجاب ائکت ۱۰).

.٧٨ راجستان کیتی زمین قبضو حدبندي مڙھن ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو راجستان ائکت ۱۱).

.٧٩ گذلور جنم جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيتواري ۾ قيرڻ) ائکت، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو تامل نادو ائکت ۲۳).

.٨١. اوله بینگال زمین سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو اوله بینگال آئکت (۱۲).

.٨٢. اوله بینگال جائیداد حاصل ڪرڻ (سدارو) آئکت، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳) جو اوله بینگال آئکت (۲۲).

.٨٣. اوله بینگال جائیداد حاصل ڪرڻ (پیون سدارو) آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو اوله بینگال آئکت (۳۳).

.٨٤. بمئی پتیداری ۽ کیتی زمین (گجرات سدارو) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو گجرات آئکت (۵).

.٨٥. اوڙیسا زمین سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو اوڙیسا آئکت (۹).

.٨٦. ترپورا زمین مخصوص ۽ زمین سدارا (پیون سدارو) آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو ترپورا آئکت (۷).

..... .٨٧

.٨٨. اُدیوگ (وکاس ۽ ونیمن) آئکت، ۱۹۵۱ (۱۹۵۱) جو مرکزی آئکت (۶۵).

.٨٩. غیرمتھرڪ ملکیت طلب ڪرڻ ۽ حاصل ڪرڻ آئکت، ۱۹۵۲ (۱۹۵۲) جو مرکزی آئکت (۳۰).

.٩٠. کاٹیون ۽ معدنی شیون ((ونیمن ۽ وکاس) آئکت، ۱۹۵۷ (۱۹۵۷) جو مرکزی آئکت (۶۷).

.٩١. هڪ هڻي ۽ محدود واپاري ریتیون آئکت، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو مرکزی آئکت (۵۲).

..... .٩٢

.٩٣. ڪوڪ ڪوئلا کاٹیون (مشکل حالت پرپند) آئکت، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱) جو مرکزی آئکت (۶۳).

.٩٤. ڪوڪ ڪوئلا کاٹیون (راشتريه ڪرڻ) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو مرکزی آئکت (۳۶).

.٩٥. عام ويمو ڏنڌو (راشتريه ڪرڻ) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو مرکزی آئکت (۵۷).

.٩٦. انديبن ڪاپر ڪارپوريشن (اُپڪرم حاصل ڪرڻ) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو آئکت (۵۸).

.٩٧. بيمار ڪڀڙا اُپڪرم (ڪاروبار ڪٿي وٺڻ) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو مرکزی

أئكت ٧٢).

٩٨. ڪوئلا کاڻيون (ڪاروبار ڪشي وٺي) أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ١٥).

٩٩. ڪوئلا کاڻيون (راشتريه ڪرڻ) أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ٢٦).

١٠٠. پرڏيهي متاستا ونيمن أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ٣٦).

١٠١. آئلڪاڪ آئشڊائون ڪمپني لميٽيد (اُپڪرم حاصل ڪرڻ) أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ٥٦).

١٠٢. ڪوئلا کاڻيون (بچائڻ وڪاس) أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ٢٨).

١٠٣. وڌيڪ اُجورا (لازمي دٻارت) أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ٣٧).

١٠٤. پرڏيهي متاستا بچائڻ سمگلنگم سرگرميون روڪن أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ٥٢).

١٠٥. بيمار ڪپڙا اُپڪرم (راشتريه ڪرڻ) أئكت، ١٩٧٣ (١٩٧٣ جو مرڪزي أئكت ٥٧).

١٠٦. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (سدارو) أئكت، ١٩٦٥ (١٩٦٥ جو مهاراشترا أئكت ١٦).

١٠٧. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (سدارو) أئكت، ١٩٦٥ (١٩٦٥ جو مهاراشترا أئكت ٣٢).

١٠٨. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (سدارو) أئكت، ١٩٦٨ (١٩٦٨ جو مهاراشترا أئكت ١٦).

١٠٩. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (بيون سدارو) أئكت، ١٩٦٨ (١٩٦٨ جو مهاراشترا أئكت ٣٣).

١١٠. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (سدارو) أئكت، ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو مهاراشترا أئكت ٣٧).

١١١. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (بيون سدارو) أئكت، ١٩٦٩ (١٩٦٩ جو مهاراشترا أئكت ٣٨).

١١٢. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (سدارو) أئكت، ١٩٧٠ (١٩٧٠ جو مهاراشترا أئكت ٢٧).

١١٣. مهاراشترا كيتي زمين (قبضو حدبندي) (سدارو) أئكت، ١٩٧٢ (١٩٧٢ جو

مھاراشترا آئکٹ (۱۳)

۱۱۲. مھاراشترا کیتھی زمین (قبضو حدبندی) (سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو مھاراشترا آئکٹ ۵۰).
۱۱۳. اوڑیسا زمین سدارا (سدارو) آئکٹ، ۱۹۶۵ (۱۹۶۵ جو اوڑیسا آئکٹ ۱۲).
۱۱۴. اوڑیسا زمین سدارا (سدارو) آئکٹ، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶ جو اوڑیسا آئکٹ ۸).
۱۱۵. اوڑیسا زمین سدارا (سدارو) آئکٹ، ۱۹۶۷ (۱۹۶۷ جو اوڑیسا آئکٹ ۱۲).
۱۱۶. اوڑیسا زمین سدارا (سدارو) آئکٹ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو اوڑیسا آئکٹ ۱۲).
۱۱۷. اوڑیسا زمین سدارا (سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰ جو اوڑیسا آئکٹ ۱۸).
۱۱۸. اوڑیسا زمین سدارا (سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو اوڑیسا آئکٹ ۱۲).
۱۱۹. اوڑیسا زمین سدارا (سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو اوڑیسا آئکٹ ۱۸).
۱۲۰. اُترپردیش زمین قبضو حدبندی مژہٹ (سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۴ (۱۹۷۴ جو اُترپردیش آئکٹ ۱۸)، اُترپردیش آئکٹ ۲).
۱۲۱. اُترپردیش زمین قبضو حدبندی مژہٹ (سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو اُترپردیش آئکٹ ۲).
۱۲۲. ترپورا زمین محصول و زمین سدارا (تیون سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو ترپورا آئکٹ ۳).
۱۲۳. دادرما نگر خویلی زمین سدارا ونیم، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ۳).
۱۲۴. دادرما نگر خویلی زمین سدارا (سدارو) ونیم، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ۵).
۱۲۵. موئر گادیون آئکٹ، ۱۹۳۹ (۱۹۳۹ جو مرکزی آئکٹ ۲) جا قلم ۲۶ الف و آدیاء چوتون الاف.
۱۲۶. ضروری جنسون آئکٹ، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵ جو مرکزی آئکٹ ۱۰).
۱۲۷. سمنگلر پرڈیھی متأستا حرفتگار (ملکیت ضبط ڪرڻ) آئکٹ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرکزی آئکٹ ۱۳).
۱۲۸. قید مزور سرشنو (پانھپ، قید ختم ڪرڻ) آئکٹ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرکزی آئکٹ ۱۹).
۱۲۹. پرڈیھی متأستا بچائٹ سمنگلنگ سرگرمیون روکٹ (سدارو) آئکٹ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرکزی آئکٹ ۲۰).
۱۳۰. لیوی کند قیمت برابر ڪرڻ فند آئکٹ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرکزی آئکٹ ۲۱).
۱۳۱. لیوی کند قیمت برابر ڪرڻ فند آئکٹ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرکزی آئکٹ ۲۱).

۱۳۲. شهري زمين (حدبندی ۽ ونيمن) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو مرڪزي آئکت .(۳۳).

۱۳۳. سنگھ حساب کاتا وار ڪرڻ (عملی جي بدلي) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو مرڪزي آئکت (۵۹).

۱۳۴. آسام زمين قبضو حد مقرر ڪرڻ آئکت، ۱۹۵۶ (۱۹۵۶) جو آسام آئکت ۱).

۱۳۵. بمبيٽي پٽيداري ۽ کيٽي زمين (ودري پرديش) آئکت، ۱۹۵۸ (۱۹۵۸) جو بمبيٽي آئکت (۹۹).

۱۳۶. گجرات خانگي ٻيلا (حاصل ڪرڻ) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو گجرات آئکت .(۱۲).

۱۳۷. هريائا زمين قبضو حدبندی (سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو هريائا آئکت .(۱۷).

۱۳۸. هماچل پرديش پٽيداري ۽ زمين سدارا آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو هماچل پرديش آئکت ۸).

۱۳۹. هماچل پرديش ڳوٽ عام زمينون حوالى ٿيڻ ۽ کتب آڻڻ آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو هماچل پرديش آئکت ۱۸).

۱۴۰. ڪرناٽك زمين سدارا (پيون سدارو ۽ پرچور ڦ پرپند) آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو ڪرناٽك آئکت (۳۱).

۱۴۱. ڪرناٽك زمين سدارا (پيون سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو ڪرناٽك آئکت .(۲۷).

۱۴۲. ڪيرالا بي دخلي روڪڻ آئکت، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶) جو ڪيرالا آئکت ۱۲).

۱۴۳. ٿروپُورم ادائى (ختم ڪرڻ) آئکت، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو ڪيرالا آئکت ۱۹).

۱۴۴. سريپدم زمين چونڊ جو حق ڏيڻ آئکت، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو ڪيرالا آئکت .(۲۰).

۱۴۵. سري پندروڪا زمينون (حوالى ٿيڻ ۽ چونڊ جو حق ڏيڻ) آئکت، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱) جو ڪيرالا آئکت .(۲۰).

۱۴۶. ڪيرالا خانگي ٻيلا (حوالى ٿيڻ ۽ ورچڻ) آئکت، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱) جو ڪيرالا آئکت .(۲۶).

۱۴۷. ڪيرالا کيٽي ڪم ڪندڙ آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو ڪيرالا آئکت ۱۸).

۱۲۸. ڪيرالا کاجا ڪارخانا (حاصل ڪرڻ) آئکت، ۱۹۷۳، (۱۹۷۳) جو ڪيرالا آئکت (۲۹).

۱۲۹. ڪيرالا چتي آئکت، ۱۹۷۵، (۱۹۷۵) جو ڪيرالا آئکت (۲۳).

۱۵۰. ڪيرالا آنسوچت جن جاتيون (زمين بدلي تي پائبندی ۽ انتقال ڪيل زمينون واپس ڪرڻ) آئکت، ۱۹۷۵، (۱۹۷۵) جو ڪيرالا آئکت (۳۱).

۱۵۱. ڪيرالا زمين سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو ڪيرالا آئکت (۱۵).

۱۵۲. ڪنُم پٽيداري ختم ڪرڻ آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو ڪيرالا آئکت (۱۶).

۱۵۳. مڌيرپرديش کيتي زمين قبضو حدبندی (سدارو) آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مڌيرپرديش آئکت (۲۰).

۱۵۴. مڌيرپرديش کيتي زمين قبضو حدبندی (سدارو) آئکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵) جو مڌيرپرديش آئکت (۲).

۱۵۵. اوله خانديش ميهواسي جائداد (مالکي حق ختم ڪرڻ وغیره) ريجيوشن، ۱۹۶۲ (۱۹۶۲) جو مهاراشتر ريجيوشن (۱).

۱۵۶. مهاراشتر آنسوچت جن جاتين کي زمينون واپس ڪرڻ آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مهاراشتر آئکت (۱۲).

۱۵۷. مهاراشتر کيتي زمين (قبضو حد گھتاڻ) ۽ (سدارو) آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۵) جو مهاراشتر آئکت (۲۱).

۱۵۸. مهاراشتر خانگي بيلا (حاصل ڪرڻ) آئکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵) جو مهاراشتر آئکت (۲۹).

۱۵۹. مهاراشتر کيتي زمين (قبضو حد گھتاڻ) ۽ (سدارو) سدارو آئکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵) جو مهاراشتر آئکت (۳۷).

۱۶۰. مهاراشتر کيتي زمين (قبضو حد بندی) (سدارو) آئکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۶) جو مهاراشتر آئکت (۲).

۱۶۱. اوڙيسا جائدادون ختم ڪرڻ آئکت، ۱۹۵۱، (۱۹۵۲) جو اوڙيسا آئکت (۱).

۱۶۲. راجستان نؤآبادي آئکت، ۱۹۵۲، (۱۹۵۳) جو راجستان آئکت (۲۷).

۱۶۳. راجستان زمين سدارا ۽ زمين مالکن جون جائدادون حاصل ڪرڻ آئکت، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳) جو راجستان آئکت (۱).

۱۶۴. راجستان کيتي زمين قبضو حد مڙھن (سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو

راجستان آئکت ۸).

۱۶۵. راجستان پتیداری (سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو راجستان آئکت ۱۲).

۱۶۶. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد گھٹائی) آئکت، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰ جو تامل نادو آئکت ۱۷).

۱۶۷. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو تامل نادو آئکت ۲۱).

۱۶۸. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو تامل نادو آئکت ۱۰).

۱۶۹. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) بیون سدارو آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو تامل نادو آئکت ۲۰).

۱۷۰. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) قیون سدارو آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو تامل نادو آئکت ۳۷).

۱۷۱. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) چھون سدارو آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو تامل نادو آئکت ۳۹).

۱۷۲. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) چھون سدارو آئکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو تامل نادو آئکت ۷).

۱۷۳. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) پنجون سدارو آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو تامل نادو آئکت ۱۰).

۱۷۴. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو تامل نادو آئکت ۱۵).

۱۷۵. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) قیون سدارو آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو تامل نادو آئکت ۳۰).

۱۷۶. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) بیون سدارو آئکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو تامل نادو آئکت ۳۲).

۱۷۷. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو تامل نادو آئکت ۱۱).

۱۷۸. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) بیون سدارو آئکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو تامل نادو آئکت ۲۱).

١٧٩. اُتر پر迪ش زمینداری ختم ڪرڻ ۽ زمین سدارا ائکت، ۱۹۵۰ (۱۹۵۱) جو اُتر پر迪ش ائکت (۱). اُتر پر迪ش زمین قاعداً (سدارو) ائکت، ۱۹۷۱ (۱۹۷۲) جو اُتر پر迪ش ائکت (۲۱) ۽ اُتر پر迪ش زمین قاعداً (سدارو) ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۴) جو اُتر پر迪ش ائکت (۲۲) دواران ڪيل سدارا.

١٨٠. اُتر پرديش زمین قبضي ٿي ٿد مڙهٽ (سدارو) ائکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۷) جو اُتر پرديش ائکت (۲۰).

١٨١. اوله بینگال زمین سدارا (بيون سدارو) ائکت، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳) جو اوله بینگال ائکت (۲۸).

١٨٢. اوله بینگال انتقال ڪيل زمین واپس ڪرڻ ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۴) جو اوله بینگال ائکت (۲۳).

١٨٣. اوله بینگال زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۴) جو اوله بینگال ائکت (۳۳).

١٨٤. اوله بینگال زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۶) جو اوله بینگال ائکت (۲۳).

١٨٥. اوله بینگال زمین سدارا (سدارو) ائکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۷) جو اوله بینگال ائکت (۱۲).

١٨٦. دھلي زمین قبضو (حدبندی) سدارو ائکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۷) جو مرڪري ائکت (۱۵).

١٨٧. گوئا، ڊمڻ ۽ ديو مندڪر (بي دخلي ڪان بچاء) ائکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۶) جو گوئا ڊمڻ ۽ ديو ائکت (۱).

١٨٨. پانديچري زمین سدارا (زمين جي ٿد مقرر ڪرڻ) ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۴) جو پانديچري ائکت (۹).

١٨٩. آسام (ڪچيءَ طرح وسائل ايراضيون) پتيداري ائکت، ۱۹۷۱ (۱۹۷۲) جو آسام ائکت (۲۳).

١٩٠. آسام (ڪچيءَ طرح وسائل ايراضيون) پتيداري (سدارو) ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۴) جو آسام ائکت (۱۸).

١٩١. بھار زمین سدارا (حدبنديءَ جي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمین حاصل ڪرڻ) (سدارو) سدارڻ ائکت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۵) جو بھار ائکت (۱۳).

١٩٢. بھار زمین سدارا (حدبندیہ جی ایراگی مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمین حاصل ڪرڻ) (سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو بھار آئکت ۲۲).

١٩٣. بھار زمین سدارا (حدبندیہ جی ایراگی مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمین حاصل ڪرڻ) (سدارو) آئکت، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو بھار آئکت ۷).

١٩٤. زمین حاصل ڪرڻ (بھار سدارو) آئکت، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو بھار آئکت ۲).

١٩٥. هرياڻا زمین قبضو حدبندی (سدارو) آئکت، ۱۹۷۷ (۱۹۷۷ جو هرياڻا آئکت ۱۲).

١٩٦. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو تامل نادو آئکت ۲۵).

١٩٧. تامل نادو زمین سدارا (زمین جی حد مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو تامل نادو آئکت ۱۱).

١٩٨. اُترپرديش زمينداري ختم ڪرڻ قاعدا (سدارو) آئکت، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو اُتر پرديش آئکت ۱۵).

١٩٩. اوله بيٺال انتقال ڪيل زمین واپس ڪرڻ (سدارو) آئکت، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو اوله بيٺال آئکت ۲۳).

٢٠٠. اوله بيٺال انتقال ڪيل زمین واپس ڪرڻ (سدارو) آئکت، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو اوله بيٺال آئکت ۵۶).

٢٠١. گوئا، ڊمن ۽ ديو کيتي پتيداري آئکت، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳ جو گوئا، ڊمن ۽ ديو آئکت ۷).

٢٠٢. گوئا، ڊمن ۽ ديو کيتي پتيداري (پنجون سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو گوئا، ڊمن ۽ ديو آئکت ۱۷).

٢٠٣. آندرپرديش آنسوچت کيترا زمین انتقال ونيم ۱۹۵۹ (۱۹۵۹ جو آندرپرديش ونيم ۱).

٢٠٤. آندرپرديش آنسوچت کيترا قاعدا (حد وڌائڻ ۽ سدارو ونيم) ۱۹۶۳ (۱۹۶۳ جو آندرپرديش ونيم ۲).

٢٠٥. آندرپرديش آنسوچت کيترا زمین انتقال (سدارو) ونيم، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰ جو آندرپرديش ونيم ۱).

٢٠٦. آندرپرديش آنسوچت کيترا زمین انتقال (سدارو) ونيم، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو

۲۰۷. آندرپرديش ونيم (۱۹۷۸) جو انتقال زمين رکيتر (سدارو) ونيم (۱۹۷۸) آندرپرديش ونيم (۱۹۷۸).

۲۰۸. بھار پتيداري آئکت (۱۹۸۵) جو بھار آئکت (۸).

۲۰۹. چوتا ناگپور پتيداري آئکت (۱۹۰۸) جو بھينگال آئکت (۶) (آديا ۸- قلم ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳) (۱۹۰۸) آديا ۲۹، ۳۸ (۱) (۱۹۰۸) آديا ۱۷، ۱۸ (۱) (۱۹۰۸) آديا ۱۸- قلم ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳.

۲۱۰. سنتال پرگطا پتيدار (پورڪ پرپند) آئکت (۱۹۶۹) جو بھار آئکت (۱۲) قلم ۳۵ کانسواء.

۲۱۱. بھار آنسوچيت رکيتر ونيم (۱۹۶۹) جو بھار ونيم (۱).

۲۱۲. بھار زمين سدارا (حدبندی ايراضی مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سدارو) آئکت (۱۹۸۲) جو بھار آئکت (۵۵).

۲۱۳. گجرات ديوستان انعام ختم آئکت (۱۹۶۹) جو گجرات آئکت (۱۲).

۲۱۴. گجرات پتيداري قاعدا (سدارو) آئکت (۱۹۷۶) جو گجرات آئکت (۳۷).

۲۱۵. گجرات کيتي زمين حدبندی (سدارو) آئکت (۱۹۷۶) جو راهنما پتيداري آئکت (۳۳).

۲۱۶. گجرات ديوستان انعام ختم (سدارو) آئکت (۱۹۷۷) جو گجرات آئکت (۲۷).

۲۱۷. گجرات پتيداري قاعدا (سدارو) آئکت (۱۹۷۷) جو گجرات آئکت (۳۰).

۲۱۸. بمبي زمين مخصوص (گجرات پيون سدارو) آئکت (۱۹۸۰) جو گجرات آئکت (۳۷).

۲۱۹. بمبي زمين مخصوص ڪوڊ ۽ زمين پتيداري ختم ڪرڻ قاعدا (گجرات سدارو) آئکت (۱۹۸۲) جو گجرات آئکت (۸).

۲۲۰. هماچل پرديش زمين جو انتقال (ونيم) آئکت (۱۹۶۸) جو هماچل پرديش آئکت (۱۵).

۲۲۱. هماچل پرديش زمين جو انتقال (ونيم) آئکت (۱۹۸۶) جو هماچل پرديش آئکت (۱۶).

۲۲۲. ڪرناڪ آنسوچيت جاتي (آنسوچيت جن جاتي) (ڪن زمين جي انتقال تي).

بندش) آئکت، ۱۹۷۸ (۱۹۷۹ جو گرناتک آئکت ۲).
 ۲۲۳. ڪيرالا زمين سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو ڪيرالا آئکت ۱۳).
 ۲۲۴. ڪيرالا زمين سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو ڪيرالا آئکت ۱۹).
 ۲۲۵. مديپرديش زمين محصول ڪود (بيون سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مديپرديش آئکت ۶۱).
 ۲۲۶. مديپرديش زمين محصول ڪود (سدارو) آئکت، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو مديپرديش آئکت ۱۵).
 ۲۲۷. مديپرديش آڪريشك جوت اچتم سيما آڌينيم ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو مديپرديش آئکت ۱۱).
 ۲۲۸. مديپرديش کيتي زمين قبضو حدبندي (بيون سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۸۳ جو مديپرديش آئکت ۱).
 ۲۲۹. مديپرديش کيتي زمين قبضو حدبندي (سدارو) آئکت، ۱۹۸۳ (۱۹۸۳ جو مديپرديش آئکت ۱۲).
 ۲۳۰. مديپرديش کيتي زمين قبضو حدبندي (سدارو) آئکت، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹ جو مديپرديش آئکت ۸).
 ۲۳۱. مهاراشترا زمين محصول ڪود ۱۹۶۶ (۱۹۶۶ جو مهاراشترا آئکت ۲۱)، قلم ۳۶، ۳۶ (۱) (۱۹۷۶).
 ۲۳۲. مهاراشترا زمين محصول ڪود ۽ مهاراشترا آنسوچت جن جاتين کي زمينون واپس ڪرڻ (بيون سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو منهاراشترا آئکت ۳۰).
 ۲۳۳. مهاراشترا جي ڪن زمينن جي ڪاڻ ۽ ڏاڌوئه تي موجود مالکي حق ختم ڪرڻ آئکت ۱۹۸۵ (۱۹۸۵ جو مهاراشترا آئکت ۱۶).
 ۲۳۴. اوڙيسا آنسوچت ايراضين ۾ غيرمتحرڪ ملکيت جو إنقال (آنسوچت جن جاتين طرفان) وٽيم ۱۹۵۶ (۱۹۵۶ جو اوڙيسا وٽيم ۲).
 ۲۳۵. اوڙيسا زمين سدارا (بيون سدارو) آئکت، ۱۹۷۵ (۱۹۷۶ جو اوڙيسا آئکت ۲۹).
 ۲۳۶. اوڙيسا زمين سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو اوڙيسا آئکت ۳۰).
 ۲۳۷. اوڙيسا زمين سدارا (بيون سدارو) آئکت، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو اوڙيسا آئکت ۳۲).
 ۲۳۸. راجستان نوءآبادي (سدارو) آئکت، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو راجستان آئکت ۱۲).
 ۲۳۹. راجستان پٽيداري (سدارو) آئکت، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو راجستان آئکت ۱۳).

٢٣٠. راجستان پتیداري (سدارو) آئکت، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو راجستان آئکت ۲۱).

٢٣١. تامل نادو زمین سدارا (زمین حدبندی مقرر ڪرڻ) ٻیون سدارو آئکت، ۱۹۷۹ (۱۹۸۰ جو تامل نادو آئکت ۸).

٢٣٢. تامل نادو زمین سدارا (زمین حدبندی مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو تامل نادو آئکت ۲۱).

٢٣٣. تامل نادو زمین سدارا (زمین حدبندی مقرر ڪرڻ) سدارو آئکت، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو تامل نادو آئکت ۵۹).

٢٣٤. تامل نادو زمین سدارا (زمین حدبندی مقرر ڪرڻ) ٻیون سدارو آئکت، ۱۹۸۳ (۱۹۸۳ جو تامل نادو آئکت ۲).

٢٣٥. اُترپردیش زمین قاعدا (سدارو) آئکت، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو اُترپردیش آئکت ۲۰).

٢٣٦. اوله بینگال زمین سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۶۵ (۱۹۶۵ جو اوله بینگال آئکت ۱۸).

٢٣٧. اوله بینگال زمین سدارا (سدارو) آئکت، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶ جو اوله بینگال آئکت ۱۱).

٢٣٨. اوله بینگال زمین سدارا (ٻیون سدارو) آئکت، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو اوله بینگال آئکت ۲۳).

٢٣٩. اوله بینگال جائداد حاصل ڪرڻ (سدارو) آئکت، ۱۹۷۷ (۱۹۷۷ جو اوله بینگال آئکت ۳۶).

٢٤٠. اوله بینگال زمین قبضو محصول آئکت، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو اوله بینگال آئکت ۳۲).

٢٤١. اوله بینگال زمین قبضو محصول آئکت، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو اوله بینگال آئکت ۳۱).

٢٤٢. اوله بینگال زمین قبضو محصول (سدارو) آئکت، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اوله بینگال آئکت ۳۳).

٢٤٣. کلکتا نیکا پتیداري (حاصل ڪرڻ و نیمن) آئکت، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اوله بینگال آئکت ۳۷).

٢٤٤. اوله بینگال زمین قبضو محصول (سدارو) آئکت، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو اوله بینگال آئکت ۳۸).

٢٥٥. ڪلڪتا نيڪا پٽيداري (حاصل ڪرڻ ۽ ونيمن) (سدارو) أئكىت، ۱۹۸۳ (۱۹۸۳) جو اوله بینگال أئكىت ۲۱).

٢٥٦. ماهي زمين سدارا أئكىت، ۱۹۶۸ (۱۹۶۸) جو پانديچري أئكىت ۱).

٢٥٧. ماهي زمين سدارا (سدارو) أئكىت، ۱۹۸۰ (۱۹۸۱) جو پانديچري أئكىت ۱).

٢٥٨. الف. تامل نادو پنتي پيل ورگن، آنسوچت جاتين ۽ آنسوچت جن جاتين، (تعليمي سنستائين ۽ راجيه هيٺ شيوائين ۾ عuden ۽ مقررين لاء جايون محفوظ رکن) أئكىت، ۱۹۹۳ (۱۹۹۳) جو تامل نادو أئكىت ۲۵).

٢٥٩. بھار خاص حقدار حويلي ۽ جي پٽيداري أئكىت، ۱۹۷۷ (۱۹۷۸) جو بھار أئكىت ۲۲).

٢٦٠. بھار زمين چڪبندى ۽ ُڪراتو روڪن أئكىت، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰) جو بھار أئكىت ۷).

٢٦١. بھار خاص حقدار حويلي ۽ جي پٽيداري (سدارو) أئكىت، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰) جو بھار أئكىت ۹).

٢٦٢. بھار زمين چڪبندى ۽ ُڪراتو روڪن (سدارو) أئكىت، ۱۹۷۳ (۱۹۷۵) جو بھار أئكىت ۲۷).

٢٦٣. بھار زمين چڪبندى ۽ ُڪراتو روڪن (سدارو) أئكىت، ۱۹۸۱ (۱۹۸۲) جو بھار أئكىت ۳۵).

٢٦٤. بھار (زمين سدارا) (ايراضي حدبندى ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) سدارو أئكىت، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷) جو بھار أئكىت ۲۱).

٢٦٥. بھار خاص حقدار حويلي ۽ جي پٽيداري (سدارو) أئكىت ۱۹۸۹ (۱۹۸۹) جو بھار أئكىت ۱۱).

٢٦٦. بھار زمين سدارا (سدارو) أئكىت، ۱۹۹۰ (۱۹۹۰) جو بھار أئكىت ۱۱).

٢٦٧. ڪرنائڪ آنسوچت جاتيون ۽ آنسوچت جن جاتيون (ڪن زمين جي إنتقال تي روڪ) سدارو أئكىت، ۱۹۸۳ (۱۹۸۳) جو ڪرنائڪ أئكىت ۲).

٢٦٨. ڪيرالا زمين سدارا (سدارو) أئكىت، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹) جو ڪيرالا أئكىت ۱۶).

٢٦٩. ڪيرالا زمين سدارا (پيون سدارو) آئڪت، ۱۹۸۹ (۱۹۹۰ جو ڪيرالا آئڪت ۲).

٢٧٠. اوڙنیسا زمين سدارا (سدارو) آئڪت، ۱۹۸۹ (۱۹۹۰ جو اوڙنیسا آئڪت ۹).

٢٧١. راجستان پتيداري (سدارو) آئڪت، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو راجستان آئڪت ۱۶).

٢٧٢. راجستان نوآبادي (سدارو) آئڪت، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو راجستان آئڪت ۲).

٢٧٣. راجستان نوآبادي (سدارو) آئڪت، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹ جو راجستان آئڪت ۱۲).

٢٧٤. تامل نادو زمين سدارا (زمين حدبندی) سدارو آئڪت، ۱۹۸۳ (۱۹۸۳ جو تامل نادو آئڪت ۳).

٢٧٥. تامل نادو زمين سدارا (زمين حدبندی مقرر ڪرڻ) سدارو آئڪت، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو تامل نادو آئڪت ۵۷).

٢٧٦. تامل نادو زمين سدارا (زمين حدبندی مقرر ڪرڻ) پيون سدارو آئڪت، ۱۹۸۷ (۱۹۸۸ جو تامل نادو آئڪت ۳).

٢٧٧. تامل نادو زمين سدارا (زمين حدبندی مقرر ڪرڻ) سدارو آئڪت، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹ جو تامل نادو آئڪت ۳۰).

٢٧٨. اوله بيٺال زمين سدارا (سدارو) آئڪت، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اوله بيٺال آئڪت ۵۰).

٢٧٩. اوله بيٺال زمين سدارا (سدارو) آئڪت، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو اوله بيٺال آئڪت ۵).

٢٨٠. اوله بيٺال زمين سدارا (پيون سدارو) آئڪت، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو اوله بيٺال آئڪت ۱۹).

٢٨١. اوله بيٺال زمين سدارا (پيون سدارو) آئڪت، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو اوله بيٺال آئڪت ۳۵).

٢٨٢. اوله بيٺال زمين سدارا (سدارو) آئڪت، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹ جو اوله بيٺال آئڪت ۲۳).

٢٨٣. اوله بيٺال زمين سدارا (سدارو) آئڪت، ۱۹۹۰ (۱۹۹۰ جو اوله بيٺال آئڪت ۲۲).

٢٨٤. اوله بيٺال زمين سدارا تربيونل آئڪت، ۱۹۹۱ (۱۹۹۱ جو اوله بيٺال آئڪت ۱۲).

سمجهائي : راجستان پتيداري آئڪت، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵ جو راجستان آئڪت ۳).

هېيىت كېچ بە حاصل كېيل جي آنوجىيد ۳۱ ألف جي فقري (۱) جي بیون پېنلتوڭ جو
النگەن ڪندو تە اھو أۇن النگەن جي خەن ئەئىين رەھوندو.

(سنۇدان (سەدارو چاھەت) ئىكىت، ۱۹۹۰ جي قىلم ۲ دواران ھەن لىستىم ۲۰۳ کان ۲۵۷ تائىين اسم درج
كىيا ويا ھ سنۇدان (سەدارو چاھەت) ئىكىت ۱۹۹۳ جي قىلم ۲ دواران ھەن لىست ھەر اسم ۲۵۷ الف درج
كىيو وبيو ھ سنۇدان (سەدارو الھەت) ئىكىت، ۱۹۹۵ جي قىلم ۲ دواران ھەن لىست ھەر ۲۵۸ کان ۲۸۲ تائىين
اسم درج كىيا ويا.)

ڏھين آنسوچي

(آنسوچيد ۱۰۲ ۱۹۱ ۲ (۲))

پارٽي بدلت سبب غير لائقه جي باري ۾ پربند

۱. آرت

هن آنسوچي ۾، سوء ته مضمون ٻي تقاضا ڪري، -

(آ) 'سدن' معنياً سنند جو ٻنهي مان ڪو به سدن يا راجيه جي وڌان سڀا يا،
حالت آلوسار، وڌان مندل جو ٻنهي مان ڪو به سدن،

(ب) 'وڌان مندل پارٽي'، پئرا ۳ يا پئرا ۲ يا حالت آلوسار، پئرا ۳ جي پربندن
پرمائي ڪنهن راجنيتي پارٽي جي سدن جي ميمبر سنپندت، معنياً ُنهن پربندن
پرمائي اُن راجنيتي پارٽي جي اُن وقت اُن سدن جي سڀني ميمبرن جو نهيل گروپ،

(ب) 'اصلی راجنيتي پارٽي'، ڪنهن سدن جي ميمبر سنپندت، معنياً اُها
راجنيتي پارٽي جنهن ۾ هو پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (آ) جي پريوجن لاء آهي؛

(ب) 'پئرا' معنياً هن آنسوچي جي پئرا.

۲. پارٽي بدلت سبب غير لائق

(آ) پئرا ۳، ۴، ۵ جي پربندن جي آدين، ڪنهن راجنيتي پارٽي ۾ هجي
اُهو سدن جو ميمبر ٿيٺ لاء غير لائق ٿيندو.

(آ) جي هن اُن راجنيتي پارٽي جي ٻنهنجي ميمبري مرسيء سان ڇڏي
ڏني هجي؛ يا

(ب) جي هو جنهن راجنيتي پارٽي ۾ هو اُن دواران يا هن خيال کان اُن
جي اختياري ڏنل ڪنهن شخص يا اختياري دواران جاري ڪيل ڪنهن هدایت خلاف
اُن سدن ۾ ووت ڪري يا ووت ڪرڻ کان پري رهي ٻنهي مان ڪنهن به حالت ۾،
اهڙي راجنيتي پارٽي، شخص يا اختياري جي آڳوان موڪل وٺڻ کانسواء، * اهڙو
ووت ڪرڻ يا پري رهڻ اُن راجنيتي پارٽي، شخص يا اختياري دواران اهڙي ووت
ڪرڻ يا پري رهڻ کان پندرهن ڏينهن اندر درگذر نه ڪيو ويو آهي.

سمجھائي - هن پيتي پئرا جي پريوجن لاءِ -

(أ) سدن جو چونڊيل ميمبر اُن راجنيتي پارتيءَ ۾ هئط سمجھيو ويندو، جي ڪابه هاجي تر، جنهن دواران هن کي آهڙي ميمبر طريقي چونڊ لاءِ أميدوار طريقي ڪڙو ڪيو ويو هاجي.

(ب) سدن جو ٿاقيل ميمبر،

(i) جتي سندس آهڙي ميمبر طريقي ٿاقجي ٿي تاريخ تي هو ڪنهن راجنيتي پارتيءَ جو ميمبر هاجي، اُن راجنيتي پارتيءَ ۾ هئط سمجھيو ويندو

(ii) بيءَ ڪنهن حالت ۾، اُن راجنيتي پارتيءَ ۾ هئط سمجھيو ويندو جنهن جو هو، آنجيدين ٩٩ يا، حالت آносار، آنجيدين ١٨٨ جي گهرجن جو پالن ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي جاءءِ وٺي جي تاريخ کان چهه مهنا پورا ٿيڻ کان آڳ ميمبر، يا حالت آносار، پهرين ميمبر ٿئي.

(٢) سدن جو چونڊيل ميمبر جيڪو ڪنهن راجنيتي پارتيءَ دواران ڪڙي ڪيل أميدوار کان بيءَ طرح چونڊيو ويو آهي اهو اُن سدن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غير لائق ٿيندو جي هُواهڙي چونڊ کان پوءِ ڪنهن راجنيتي پارتيءَ ۾ شامل ٿئي.

(٣) سدن جو ٿاقيل ميمبر اُن سدن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غير لائق ٿيندو جو هو آنجيدين ٩٩ يا، حالت آносار، آنجيدين ١٨٨ جي گهرجن جو پالن ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي جاءءِ وٺي کان چه مهنا پورا ٿيڻ کان پوءِ ڪنهن راجنيتي پارتيءَ ۾ شامل ٿئي

(٤) هن پئرا جي آڳ ڏنل پرپنڌن ۾ ڪا به ڳالهه هئط جي باوجود، جيڪو شخص سندوان (باونجهاون سدارو) ائڪت، ١٩٨٥، جي شروعات ۾ ڪنهن سدن جو ميمبر هاجي (چونڊيل چاهي إئين ٿاقيل) اهو، -

(ا) جتي هو آهڙي شروعات کان يڪدم آڳ ڪنهن راجنيتي پارتيءَ جو ميمبر هو، هن پئرا جي پيتي پئرا (١) جي پريوجن لاءِ اُن راجنيتي پارتيءَ دواران ڪڙو ڪيل أميدوار طريقي آهڙي سدن جو ميمبر طريقي چونڊيل سمجھيو ويندو،

(ii) بيءَ ڪنهن حالت ۾، سدن جو آهڙو چونڊيل ميمبر سمجھيو ويندو جيڪو هن پئرا جي پيتي پئرا (٢) جي پريوجن لاءِ ڪنهن راجنيتي پارتيءَ دواران ڪڙي ڪيل أميدوار طريقي کان بئي نموني إئين چونڊيل هاجي يا، حالت آносار، هن پئرا جي پيتي پئرا (٣) جي پريوجن لاءِ سدن جو ٿاقيل ميمبر سمجھيو ويندو.

۳. پارٽيءَ بدلٽ سبب غيرلائقٰي جو قوت جي حالت ۾ لاڳو نه پوڻ

جتي سدن جو ميمبر دعوا ڪري ته سندس ودان مندل جي پارٽيءَ جا پاڻ ئه ڪي بيا ميمبر سندس اصلی راجنيتي پارٽيءَ ۾ قوت جي نتيجي طور ڪڙي ٿيل فсадي ٿولي جو عيوضي گروپ ناهين ٿا ئه آهڙي گروپ ۾ اُن راجنيتي پارٽيءَ جي ميمبرن جي ٿئين حصي کان گھت نه آهن.

(آ) ته هو پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ إن سبب ڪري غيرلائق نه ٿيندو ته.

(ا) هُن پنهنجي اصلی راجنيتي پارٽيءَ جي پنهنجي ميمبري مرضيءَ سان چڏي ڏني آهي، يا

(ii) هُن اُن سدن ۾ اُن پارٽيءَ دواران يا اُن دواران هن خيال کان آختياري ڏنل ڪنهن شخص يا آختياريءَ دواران جاري ڪيل ڪنهن هدایت جي خلاف ان پارٽيءَ يا شخص يا آختياريءَ کان آڳوات موڪل وٺڻ کانسواءً اُن سدن ۾ ووٽ ڪيو آهي يا ووٽ ڪرڻ کان پري رهيو آهي، آهڙو ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ اُن پارٽيءَ، شخص يا آختياريءَ دواران آهڙي ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ جي تاريخ کان پندرهن ڏينهن اندر درگذر نه ڪيو ويو آهي.

(ب) اُن قوت جي وقت کان ان فсадي ٿولي لاءِ ائين سمجهيو ويندو ته اهو پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱) جي پريوجن لاءِ آهڙي راجنيتي پارٽي آهي جنهن جو هو ميمبر آهي، هن پئرا جي پريوجن لاءِ هن جي اصلی پارٽي آهي.

۴. پارٽيءَ بدلٽ سبب غيرلائقٰي جو سمائجڻ جي حالت ۾ لاڳو نه پوڻ

(ا) سدن جو ميمبر پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱) هيٺ غيرلائق نه ٿيندو جي سندس اصلی راجنيتي پارٽيءَ، بيءَ راجنيتي پارٽيءَ ۾ سمائجي وڃي، پاڻ آهڙي دعوا ڪري ته پاڻ، سندس اصلی راجنيتي پارٽيءَ جا بيا ڪي ميمبر.

(آ) آهڙيءَ بيءَ راجنيتي پارٽيءَ جا يا، حالت آنسار، آهڙي سمائجڻ دواران لهيل ٿئين راجنيتي پارٽيءَ جا ميمبر ٿيا آهن، يا

(ب) سمائجڻ قبول نه ڪيو اُن، جدا گروپ طريقي ڪاريه ڪرڻ پسند ڪيو اُن، آهڙي سمائجڻ جي وقت کان آهڙي بي راجنيتي پارٽي، يا، حالت آنسار، ٿينءَ راجنيتي پارٽي، يا گروپ، پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱) جي پريوجن لاءِ هو جنهن راجنيتي پارٽيءَ ۾ آهي اُها هئٽ، هن پيٽي پئرا جي خيال کان هن جي اصلی راجنيتي پارٽي هئٽ سمجهي ويندي.

(۲) هن پئرا جي پيتي پئرا (۱) جي پريوجن لاء سدن جي ميمبر جي اصلی راجنيتي پارتيء جو سمائجڪ تڏھين ئ فقط تڏھين، ٿيل سمڳهيو ويندو جڏهن واستيدار وڏان مندل پارتيء جي ميمبرن جي به ڀاڱي ٿي حصي کان گھت نه ايترن آهڙو سمائجڪ قبول ڪيو هجي.

٥. چُوت

هن آنسوچيء ۾ ڪچ به هئط جي باوجود، لوڪ سيا جي إسپيڪر يا دپتي إسپيڪر يا راجيه سيا جي دپتي چيئرمن يا راجيه جي وڏان پريشد جي چيئرمن يا دپتي چيئرمن يا راجيه جي وڏان سيا جي إسپيڪر يا دپتي إسپيڪر جي عهدي ٿي چونڊيو ويو هجي آهو شخص هن آنسوچيء هيٺ لائق نه ٿيندو -

(ا) جي هو آهڙي عهدي ٿي چونڊجڪ جي ڪارڻ آهڙيء چونڊ کان يڪدم آڳ جنهن راجنيتي پارتيء ۾ هو آن جي ميمبري مرضيء سان چڏي ڏئي، آن کان پوءِ جيستائين آن عهدي ٿي چالو هجي تيستائين آن راجنيتي پارتيء ۾ وري شامل نه ٿئي يا بيء راجنيتي پارتيء جو ميمبر نه ٿئي، يا

(ب) جي هو آهڙي عهدي ٿي چونڊجڪ جي ڪارڻ آهڙيء چونڊ کان يڪدم آڳ جنهن راجنيتي پارتيء ۾ هو آن جي ميمبري مرضيء سان چڏي ڏيٺ کانپوءِ آهڙي عهدي ٿي رهڻ بند ٿيٺ کان پوءِ آهڙيء راجنيتي پارتيء ۾ وري شامل ٿئي.

٦. پارتي بدلڪ سبب غيرلائقيء جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(۱) جي ڪو سوال اُتي ته سدن جو ميمبر هن آنسوچيء هيٺ غيرلائقيء هيٺ آيو آهي يا ن، ته اهو سوال آن سدن جي چيئرمن يا حالت آنسار، إسپيڪر کي فيصلي لاء موڪليو ويندو، هن جو فيصلو آخرین ٿيندو :

بشرطيڪ جتي سدن جو چيئرمن يا إسپيڪر آهڙيء غيرلائقيء هيٺ آيو آهي يا ن، اهو سوال اُتيو هجي، اُتي سوال سدن جي آهڙي ميمبر کي موڪليو ويندو جنهن کي سدن هن خيال کان چونڊي، آن جو فيصلو آخرین ٿيندو.

(۲) هن پئرا جي پيتي پئرا (۱) هيٺ هن آنسوچيء هيٺ سدن جي ميمبرن جي غيرلائقيء جي باري ۾ ڪنهن سوال سنبندhi سڀ ڪارروائي آنچيڊ ۱۲۲ جي معنڍ ۾ سند ۾ ڪارروائي يا، حالت آنسار، آنچيڊ ۲۱۲ جي معنڍ ۾ راجيه جي وڏان مندل ۾ ڪارروائي سمڳهي ويندي.

٧. ڪورٽن جي حڪومت تي بندش

هن سندان ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود ڪنهن به ڪورٽ کي هن آنسوچيءَ هئيث سدن جي ميمبر جي غيز لائقيءَ سان سنبند رکنڊڙ ڪنهن به بابت نسبت ڪا به حڪومت نه رهندی.

٨. نمير

(ا) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۲) جي پرپندن جي آڏين، سدن جو چيئرمن يا إسپيڪر هن آنسوچيءَ جي پرپندن کي عملی بٺائڻ لاءِ نimir ٺاهي سگهندو، خاص طور، مٿي چيل جي ويپاڪتا کي اثر ڪرڻ ڪانسواء، آهڙا نيم پرپند ڪري سگهندو.

(آ) سدن جا جدا جدا ميمبر، جن راجنيتي پارٽين ۾ هجن، جي ڪي هجن ته، آنهن جي باري ۾ زجستر يا بيا رڪارد ڪرڻ:

(ب) ودان مندل پارٽيءَ جو آڳوان سدن جي ميمبر سنبندئي اُن ميمبر نسبت پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱) جي فكري (ب) ۾ نرديش ڪيل ڪسٽ جي ڪنهن درگذر ڪرڻ بحسبت ڪھڙي رپورٽ ڏيندو ڪيتري وقت اندر، ڪھڙي، آختياري، کي آهڙي رپورٽ ڏيندو:

(پ) زپورٽن جي راجنيتي پارٽي سدن جي ڪن ميمبرن جي اُن راجنيتي پارٽيءَ ۾ داخل ٿيڻ بحسبت ڏيندي، سدن جو عملدار جنهن کي آهڙيون رپورٽون ڏنيون وينديون،

(پ) پئرا ۲ جي پيٽي پئرا (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪو سوال فيصل ڪرڻ لاءِ سرشتو، جي آهڙو سوال فيصل ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ڪا جاچ ڪئي وڃي ته اُن لاءِ سرشتي سميت.

(۲) هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) هئيث سدن جي چيئرمن يا إسپيڪر دواران ٺاهيل نimir ٺاهيا وڃن تنهن کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد ٿيڻهن ڏينهن جي ڪل مُدت لاءِ جا هڪ اجلاس يا پن يا وڌيڪ لاءِ ڳيلئن اجلاس ۾ سماڻجي ويچي، سدن آڳيان رکيا ويندا، اها ٿيڻهن ڏينهن جي مُدت پوري ٿيڻ تي عملی ٿيندا، سوءِ ته اهي تنهن کان آڳه قيرقارين سان يا قيرقارين کان سوءِ سدن دواران بحال ڪيا يا نا بحال ڪيا وڃن، اهي ۽ين بحال ٿين ته آهڙي بحال ٿيڻ تي جنهن روپ ۾ رکيا ويا يا آهڙي قيرثار واري روپ ۾، حالت آنسار، عملی ٿيندا، جتي ۽ين نا بحال ٿين ته اهي اثرائتا نه ٿيندا.

(۳) سدن جو چيئرمن يا إسپيڪر آنجيئد ۱۰۵ يا، حالت آنسار آنجيئد ۱۹۳
جي اُپيندن، هن سنودان هيٺ کيس پيو ڪو اختيار هجي آن کي اثر ڪرڻ کانشواء
هدايت ڪري سگهندو ته ڪنهن به شخص دواران هن پئرا هيٺ ناهيل نيمن جي
چائي ٻجهي ڪيل ڀيجڪڙيءَ لاءَ سدن جي خاص حق جي ڀنگ واري نموني ورتيو وڃي.

يارهين آنوسوچي

(آنوچيد ۲۳۳ ن)

پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميوازيون

۱. کيتي جنهن ۾ کيتي ۽ جو وستار آچي وڃي ٿو.
۲. زمين سدارڻ، زمين سڏرا عمل ۾ آڻڻ، چڪندي ۽ اڳاڻو متيء جو بچاء.
۳. نديو ريج، پائي ۽ جو انتظام ۽ پائي ورهاست کيترا جو وڪاس.
۴. دور پالڻ، دئري اديوگ مرغيون پالڻ.
۵. مچي مياڻيون.
۶. سهڪاري پيلا ۽ فارم پيلا.
۷. نديا پيلا پيدائش.
۸. نديا اديوگ، کاچ ترڪيب وارن اديوگ سميت.
۹. کاڻي، ڳوناڻا ۽ گھرو هنر.
۱۰. ديهاتن ۾ گھر لھرائڻ.
۱۱. پيئڻ جو پائي.
۱۲. چارو ۽ جلائو ڪان.
۱۳. رستا، دڪيل موريون، پليون، پتڻ، جل مارگه ۽ آمدرفت جا پيا وسيلا.
۱۴. ديهاتن ۾ بجي ڦهلهء بجي ۽ جي ورج سميت.
۱۵. غير رسمي شڪتي مول.
۱۶. غريبي مٿائڻ پروگرام.
۱۷. تعليين، پرائمرى ۽ سيندرى اسڪولن سميت.
۱۸. هنري سكيا ۽ ڪسي تعليم.
۱۹. بالع ۽ غير رسمي تعليم.
۲۰. لاڳرريون.
۲۱. سانسڪرتڪ سرگرميون.

٢٢. بزاريون ۽ ميلا.

٢٣. صحت ۽ صفائی، جنهن ۾ اسپتالون، پرائمری صحت ڪيندر ۽ دواخانا شامل آهن.

٢٤. پريوار ڪلياڻ.

٢٥. زالن ۽ ٻارن جو وڪاس.

٢٦. سماجڪ ڪلياڻ جنهن ۾ لچار ۽ دماغي طور ڪمزورن جو ڪلياڻ شامل آهي.

٢٧. ڪمزور ورگن جو ڪلياڻ خاص طرح انوسوچت جاتين ۽ آنسوسوچت جن جاتين جو.

٢٨. عام ورج جو سرشنو.

٢٩. پنگتي وسلن جي سنپال.

(سنداں (سدارو تيھن) ائکت، ۱۹۹۲ جي قلم ۳ دواران (۲۳ اپريل ۱۹۹۲ کان) درج ڪيل).

پارهین انوسوچی

(انوچید ۲۳۳ ق)

میونسپالتین وغیره جا اختیار، اختیاری ۽ ذمیواریون

۱. شهری یوجنا شهر یوجنا سمیت.
۲. زمین جی استعمال جو ونیمن ۽ عمارتون آڏڻ.
۳. آرٹڪ ۽ سماجڪ وڪاس لاءِ یوجنا.
۴. رستا ۽ پلیون.
۵. پاڻی ۽ جی رَسَد، گھرو واپاری ۽ اُدیوگی پریوحن لاءِ.
۶. عام صحت، صفائی، نیکال، گند ڪچري جو پرپند.
۷. باهه وسائل جون شیوائون.
۸. شهری پيلا، پریاورڻ جو بچاءُ ۽ ایکالاجیکل پهلن کي زور ونائڻ.
۹. سماج جي ڪمزور ورگن، لاچار ۽ دماغي طور ڪمزورون سمیت، جي هتن جو بچاءُ.
۱۰. گندین بستین جو سُدارو ۽ اُنتی.
۱۱. شهری غریبی متأڻ.
۱۲. شهری سکه ۽ سهولیتون جیئن تم پارڪ، باغ ۽ راندین جي میدانن جو پرپند.
۱۳. سانسکرتڪ، تعلیمي ۽ سوپیادایڪ پهلن کي زور ونائڻ.
۱۴. دفن ۽ قبرستان، آگني سنسکار، مسائڻ ۽ بجلی ۽ وارا مسائڻ.
۱۵. ڊورن لاءِ تلاءُ ۽ جانورن ڏانهن بي رحمي روڪڻ.
۱۶. ضروري انگه أکر، چم ۽ مرڻ جي داخلائن سمیت.
۱۷. عام سکه جنهن ۾ رستن تي روشنی، واهن بیهارڻ جي جگه، بس استاپ ۽ عام سهولیتون اچي وڃن ٿيون.
۱۸. ڪوس گهر ۽ ڪلال خانن جو ونیمن.

سنداں (سُدارو چوہتر) ائکت، ۱۹۹۲ جي قلم ۳ دواران (۱ جون ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل.)

**In the Comprehensive Glossary of the Constitution
of India :**

1. The Numbers mentioned under the column "Reference" means the "article No." or "Schedule No."

2. List of abbreviations used :

Prov.	-	Proviso
Sch.	-	Schedule
MN.	-	Marginal Note
Expl.	-	Explanation
Pream.	-	Preamble
Head	-	Heading

GLOSSARY (ENGLISH TO SINDHI)

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Abjure	51 A	ثرک کرڻ
Abolish	17	ختم کرڻ
Act	123(2)	ائكت
Acting Judge	126	ڪاريه ڪاري جج
Actionable	VII Sch.III-8	تدارڪ جو گو
Acquisition	31 A	حاصلات
Adaptation	35(b)	موافقن
Additional	IX Sch.	وديڪ اجورا
Emoluments		
Additional Judge	217(1)	آئڊيشنل جج
Address	87	وياکيان
Adhoc Judge	127	ائڊهڪ جج
Adjudication	262(i)	نبيرو
Administration of.	225	نيايه جو ڪاروبار
Justice.		
Administrator	239 (1) (2)	آئڊمنسٹريٽر
Admiralty	VII Sch. I- 95	بحري عدالت
Adult suffrage	326 MN	بالغ کي ووت جو حق
Advance	267 (i) (2)	پيشگي
Advocate	217(2)(b),227(3)	وكيل
Advocate General	165	آئڊووڪيت جنرل
Aerodrome	364 (1) (a) , 2(b)	هوائي آڏو
Aeronautical training	VII Sch. I- 29	هوائي بازن جي تعليم
Agency	243 ZE	ادارو

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Affirmation	60.	ساز
Agriculture	48	کیتی
Agricultural Holdings	Sch.IX	کیتی زمین قبضو
Air Force	257 (2) Prov.	واپوں سئنا
Air Navigation	364 (2) (b)	هوائی جهاز رانی
Air Ways	364 (2) (b)	هوائی رستا
Air Traffic	VII Sch. I.29	هوائی آمد رفت
Alcoholic Liquor	VI Sch.	دارون
Alienation	VII Sch. II-18	انتقال
Allegiance	69, 102 (1) (a)	وفاداری
All India Services	310(1), 312	اکل پارٹ شیوا
Allocation	243(I) IV Sch.	وراہست
Alter	3	متائقٹ
Amendment	4	سدارو
Ammunition	VII Sch. I-5	گولو باروت
Ancillary	140 Mn 279 (2)	انوسنگ
Animal Husbandry	48	پشو پالن
Annual Financial Statement	112 MN	سالیانو مالی بیان
Appendix	Appendix	ضمیمو
Annuity	364 (4)	سالیانو
Annul, to	371 D (5) Prov.	رد کرڻ
Appropriation	119	ناظا کھٹک
Appropriate to,	243	پنهنجی کم لائڻ
Appropriate	32(1)(2)	مناسب
	27(3) 268 MN	
Appropriation Bill	114MN	ونیوگ بل
Approval	VI Sch.	بحاری

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Area	243	کیتر
Armed forces	33	ہتھیار بند سئنا
Article	3 Exp. I	انوچید
Ascertain	243	تحقیقات کرڻ
Assent	111	منظوزی
Assign	243	سوپیٹ
Association	19 (1)	مندل
As The case may be	49	حالت انوسار
Authenticate	77(2), 166(2)	تصدیق کرڻ
Authority	13(3) (b), 16(3) 22 (2), (5)	اختیاري
Autonomous	244 A(1)	خود اختیار
Attorney	227 (3)	اٽارني
Attorney General	76	اٽارني جنرل
Angineat	280	اظافو کرڻ
Backward Classes	340	پلتی پيل ورگ
Beacon	VII Sch. I-26	آڪاش بتی
Bill	3 Prov.	بل
Body Corporate	321	نگمت سنستا
Bona Vacantia	296	نامالڪ
Bouded Labour	Sch. IX	قید مزور
Brackets	Appendix	برئکیتون
Broad cast	361 A (2)	پرسارن ڪرڻ
Bye- law	13 (3) (a)	پیٽی قاعدو
Capitation Tax	VII Sch. II- 61	سرمشاري دل
Casting Vote	100(1)	قطعی ووت
Casuol	62 MN	اتفاقی
Cattle Pound	VI sch. 6	ڏڪ

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	پیل
Cattle Trespass	VII Sch. II-16	دعوا جو کارخ
Cause of Action	226 (2)	حد بندی
Ceiling	IX Sch. (21) (31)	جن کٹنا
Census	55 (5) Expl.	سیس
Cess	277	اڈیاُہ
Chairman	64, 89 (1)	چیئرمن
Chapter	Part V Head.	
Charge	290 (a)	پاڑ
Charged	110 (1) (e)	ذمی و دل
Charitable	IX Sch.	ذرمائو
Chief Justice	124 (1)	مکیہ نیایہ مورتی
Chief Minister	163 ,164	مکیہ منtri
Citizen	10	ناگرڪ
Class	237	ورگ
Clause	7 Prov.	فترو
Commission	20 (1), 315	کمیشن
Committee	88	ڪامیٽی
Collect	265	اوگاڙن
Communications	VI Sch. 14	سنچار
Commute	72 MN	قیرائٹ
Competent	13 (3) (b)	سمرت
	102 (1) (b)	
Composition	80 MN, 171 (2)	رچنا
Comptroller and	112 (3) (e)	ڪامپترول ۽ آپیتر چنرل
Audtor General		
Compulsory	VI Sch. 3(1) Prov.	لازمی حاصل ڪرڻ
acquisition		
Compulsory Deposit	IX Sch.	لازمی دپاڙت

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Coking Coal	IX Sch.	کوک کوئلا
Concentrate	369	چکايل
Concessional assessment	IX Sch.	رعايتي یل بستي
Concurrent List	213(3) Prov. VII Sch. III Head.	گڏيل لست
Conduct of Business	113 (1)	ڪم جو سنچالن
Conference	253	سميلن
Conferred	3, Expl. II	بخشيل
Conscientionsly	III Sch. I	وويڪ پوري
Consecutive	75 (5)	سلسليوار
Consequential	4 (1), 315 (3)	پريٽامڪ
Consolidated fund	110 (1) (c)	سنچت ندي
Constituency	81 (1) (a)	تڪ
Constituent	Preamble	سنودان سيا
Assembly		
Constituent Power	368 (1)	جوڙ جي اختيار
Constitution	Preamble	سنودان
Constitutional	356 MN	سنودانڪ تنتر
Machinery		
Consular	8, VII Sch. I-II	ڪانسلي
Contemplt	19(2), 129	بي ادبي
Continental Shelf	297 (1)	سمند جي تٽ ڀومي
Contingency fund	110 (1) (c)	اتفاقي ندي
Context Otherwise requires	12	مضمنون بي تقاضا ڪري
Contingency	70	اتفاقي حالت
Contravention	IX Sch.	آلنگهن

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Contributory	366 (17)	قائد وارو
Conversion	IX Sch.	بدل
Coordination	263	سموئیہ
Corresponding	195, 294 (9)	سامان
Community	IX Sch.	پنگت
Constitute	275	ترتیب ٹیٹ
Central	394 A	مرکزی
Corrupt Practice	326	رشوتخوری
Council of Ministers	74, 239(2)	منتری مندل
Council of States	64, 312(1)	راجیہ سیا
Crown	290, 312A (1)(a)	کرائون
Customs	336(1)	کسٹم
Citizen ship	Part- II Heading	ناگر کتا
Commencement	243 N	لاڳو ٹیٹ جو وقت
Continue	243 E	قائم رھن
Conservation	243 ZD	سنیال
Concurrence	370	سمتی
Contingent	VII Sch.	پاڳو
Cultivating Tenant	IX Sch.	پوکہ ڪندڙ هاري
Collectively	75	گذيل نموني جوابدار
responsible		
Certificate	279	پرماظ پتر
Custody	283	حوالو
Certify	279	تصدیق ڪرڻ
Colonization	VII, IX Sch.	نوآبادی
Consolidation	IX Sch.	چکبندی
Chair person	243 R	سیاپتی
Dairying	XI Sch.	دیئري ادیوگ

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Declaration	352 (1)	اعلان
Decree	112 (3) (f)	دکری
Deed	VII Sch.	قبالو
Definition	12, 366	ویا کیا
Delimitation	243-O, 327	حدون مقرر ڪرڻ
Democratic	Preamble	لوک ٿنترڪ
Departmentalization	IX Sch.	کاتاوار ڪرڻ
Deputy Chairman	182	دپتی چیئرمん
Deputy Speaker	181 (i)	دپتی اسپیکر
Derivate	369	سازن
Derogate	239 AA	قدر گھنائڻ
Detention	22	نظر بندی
Determine	243 K	طئہ ڪرڻ
Development	IX Sch.	وڪاس
Devolution	243 G	ونڊ ورج
Direction	32 (2)	هدايت
Directive principles	Part IV Head.	هدايتي اصول
Disciplinary matters	312A (1) (a)	انتظامي بابتون
Discrimination	23(2)	پيڊياڻ
Discretion	163	پنهنجي مرضي
Displaced Persons	IX Sch.	بي گهر شخص
Dissent	145 (5)	اختلاف
Dissolution	85 MN	برخاستگي
Distribution	243 I	ورج
District Council	VI Sch. 5(1)	ضلع پريشد
District Judge	233 MN	ضلع جج
Disqualification	101 Head.	غير لائق
Dominion	6(b) (ii) 392 (3)	ڊومينين

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Duties	243 I	مڪصول
Ecology	Sch. XII	ایکالاجی
Economic	38	آرٹک
Election	54	چونڊ
Election Petition	243-O	چونڊ عریضی
Election Commission	55(1), 324	چونڊ کمیشن
Electorate	171 (3) (a)	چونڊک
Electoral College	54, 66(1)	چونڊ مندل
Electoral rolls	327	ووٽرن جي یاداشت
Eligibility	57	لائقی
Emergency	83 (2) Prov. 250, 352 (1)	مشکل حالت
Emigration	VII Sch. I-19	هجرت
Endow	243 G	عطا ڪرڻ
Endowment	Sch. VII	پیجارت
Endorsement	312A	شرح
Enact	Preamble	قانوني روپ ڏيڻ
Energy	XI sch.	شكٽي
Enfranchisement	IX Sch.	چونڊ جو حق ڏيڻ
Entry	388 (1)	داخلا
Enumerated	213 (3) Prov.	شمار ڪيل
Environment	48 A	پرياورٽ
Equality	14	سمانتا
Equalization	IX Sch.	برابر ڪرڻ
Equitable	371 (2) (a)	انصاف روء
Escheat	269	ناوارث
Essential	IX Sch.	ضروري جنسون
Commodities		

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Estate	31 A .	جائزہ
Estate Duty	269 (1) (b)	جائزہ مخصوص
Evaluate	338	ملہ کٹ کرڻ
Evict	Sch. IX	بی دخل کرڻ
Exception	237	علائدگی
Excise Duty	268	آبکاری مخصوص
Exclusive Economic	297 (1)	اسکیلو آرٹک کیتر
Zone		
Executive	50, Part V	ڪاروباری
Exercise	239 AA	استعمال کرڻ
Ex-officio	64	عهدي جي لحاظ کان
Expedition	239 AB	صلاح پريو
Explanation	25 (2) (b)	سمجھائي
Exploitation	23	شوشت
Expression	Preamble, 308	ورنن
Extend	243 M	وستار کرڻ
Extradition	VII Sch.	ڏوھاري حوالی کرڻ
Fair rent	Sch. IX	واجبي ڀارو
Faith	69	ايمان
Family Planning	VII Sch. III-20	ڪتب نيونج
Ferry	VII Sch-6	پتن
Figure	VI Sch.	انگ
Financial Bill	107 (1)	مالي بل
Finance Commission	264	مالي ڪميشن
Fishery	VI Sch. 6	محچي مياطي
Fixation of Ceilning area	IX Sch.	حدبندی ايراضي مقرر کرڻ

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Food Processing	XI Sch.	کاچ ترکیب ادیوگہ
Industry		
Force & Effect	123 (2)	عمل ۽ اثر
Foreign Exchange	IX Sch.	پرڈیھی مٹاستا
Forestry	Sch. XI	پیلا
Formulate	272	ترتیب کرڻ
Forth with	VI Sch.	ترت
Fragmentation	IX Sch.	تکراتو
Free Legal aid	39A-MN	مفہم قانونی سہایتا
Frivolous	145 (1)(i)	بیهودو
Fund	243 H	نڈی
Fundamental duties	51 A Head	بنیادی فرض
Fundamental right	Part III Head	بنیادی حق
Functions	60	کرتب
Gazette	366(19)	گزیت
General	12 Head.	عام
Generality	31 B	ویاپکتا
Genius	351	یاؤ
Ginned	369	تاظیل
Governor	200	راجیپال
Grant	31A (2) (a) (i)	گرانٹ
	113(2)	
Grants-in-aid	273 (1)	مددي گرانٹ
Group	38	گروپ
Guarantee	30, 110 (1) (b)	گارنٹي
Hearing	243 u	شنوائي
High Court	112(3) (d) (iii)	ھاء ڪورٽ
Hill areas	371 c	نکرین واریون ایرا خیون

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Holding	IX Sch. (21)	قبضو
Homestead	IX Sch.	حويلي
House	92	سدن
Ill will	III Sch. 8	بدخواهي
Immovable	IX Sch.	غيرمتحرڪ
Inmunities	65 (3)	رهائيون
Impeachment	56 (1) Prov. (b) 61 (1)	خاص الزام
Imposition	IX Sch.	مزهيل چل
Impost	366 (28)	لاڳو
Imprest	267 (1) (2)	پيشگي رقم
In accordance with	243 B	جي انوسار
Incidental	169 (2)	پرسنگ
Inconsistent	13 MN, 140	اٹ نھڪندڙ
Inconsistency	251	اٹ ميل
Incorporate	317 (4)	نگمت
Indian hemp	VII Sch. I - 84	پينگ
Indian State	366 (15)	ڏيهي رياست
Industry	43 A	اُديوگم
Industrial	243 Q	اديوگي سنستا
Establishment		
In existence	371 F	هستيء ه
Infra structure	243 ZD	بنيادي اڏاوت
In land water ways	VII Sch.	اندرونی دريائی رستا
In respect to	246	بنسبت
Insert	Amendments	داخل ڪرڻ
Institution	VII Sch. 243 G	سنستا
Insurance	IX Sch.	ويمو

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Integrated	243 ZD	گذيل
Integrity	19 (2) (3) (4)	اکنڊتا
Intelligence	33	جاسوسی
Inter course	304	وهنوار
Inter mediate level	243 A	وچولي سطح
Interpretation	132 (1), 145 (3)	آرٹ
Inter State	262(1), 369 (3)	انتر راجيہ
Investment	243 ZE	سڀزپ
Irrigation	VII Sch. II- 17	ريچ
Judge	124 (2 A)	چج
Judgement	137	نهراءُ
Judicial Service	235	عدالتی سیوا
Judiciary	50	نيایہ تنتر
Jurisdiction	82(3) ,73(1) (b)	حکومت
Jurist	124 (3) (e)	قاعدیداں
Land Development	IX Sch.	زمین و ڪاس
Land Holdnig	Sch. IX	زمین قبضو
Land Reforms	VII Sch.	زمین سدارا
Land Revenue	IX Sch.	زمین مکصول
Lapse	296	ختم ٿيڻ
Lapse, to	107 (3)	خارج ٿيڻ
Law	11	قاعدو
Lease	VI Sch. 9	پتو
Legislation	VI Sch. 14	وڈان
Legislative Assembly	169 (2)	وڈان سپا
Legislative Council	196	وڈان پريشد
Legislative Power	123 Head .	قانون سازيءَ جو اختيار
Legislative Procedure	196 Head.	قانون سازيءَ جو سرشتو

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Legislsture	3 Prov.	وڈان مندل
Levy	243 I	مزہٹ
Liberty	Pream. 21	سوتنرتا
Licence	110 (2)	لیسن
Lientenant Governor	239 AA	اُپ راجیپال
Limitation	IX Sch.	حدبندی
Living Wage	43	اُدر پورنا جیترو روز
Local areas	31 A (2)	مکانی ایراضی
Local Self	Part IX	مکانی خود حکومت
Government		
Machinery	356 MN	تنتر
Magistarte	22 (2)	مائجسٹریٹ
Management	IX Sch.	ڪاروبار
Mandamus	32 (2)	مئندمس
Martial Law	34	مارشل لا
Maritime Zone	297 (3)	ساموندی کیتر
Matter	35, 246 (1)	وشیہ
Mechanically	VII Sch.	مشین ذریعی ھلنڈر
Propelled		
Membership	243 F	میمبری
Memorandum	281, 340(3)	یاداشت
Mercantile Marine	VII Sch. I-25	واپاری ساموندی بیڑو
Merged territories	IX Sch.	سمایل کیتر
Metals	IX Sch.	ڈاتو
Metropolitan Area	243 P	مہانگر کیتر
Minerals	IX Sch.	معدنی شیون
Mines	IX Sch.	کاٹیون
Minister	74 (2)	منتری

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Modification	243 M	قیرقار
Moeny Bill	107 (1)	نائٹا بل
Monopoly	IX Sch.	ھڪ هتي
Monument	49	يادگار
Move (a court)	32 (1)	استدعا ڪرڻ
Moveable.	IX Sch.	متحرك
Multiple	55	سمائيندڙ آنگ
National	38	راشتريه
National Anthem	51A (a)	راشتريه گيت
National capital	239 AA	راشتريه راجدانئي راجيه کيتر
Territory		
Nationalization	IX Sch.	راشتريه اڪرڻ
Naturalization	VII Sch. I- 17	ملکي حق ڏيڍ
Nature	243 ZE	قىسمر
Navy	257 (2) Prov.	دریائی سئنا
Non distilled alcoholic liquor	VI Sch.	انچ چڪايل مڌسار وارو شراب
Notification	13 (3) (a)	ظاهر نامو
Not with standing	6	باوجود
Number	55	سنکيا
Numerals	343 (1)	انگ
Nutrition	47	خوراڪ
Oath	60	قسمر
Objective	243 ZE	اُدیش
Official Language	210 (1)	سرڪاري ٻولي
Oil Cake	369	ڪٿڙ
Omit	VI Sch.	چڏي ڏيڍ
Order	243 ZD	حڪم

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Ordinance	13 (3) (a)	آرڈیننس
Origin	8	نسل
Paragraph	244 A (1)	پئرا
Pardon	72	معافي
Poultry	XI Sch.	مرغی پالٹ
Parliament	2, 22 (4) (b)	سنند
Perpetual Succession	VI Sch. (2) (3)	دائمي ورثو
Part	Part. I Head.	ياہم
Physical	243 ZD	طبقي
Piracy	VII Sch. I- 21	قر
Planning	338	يوجنا
Population	55	آدمشماري
Powers	105	اختيار
Preamble	Preamb.	پرستاونا
Predecessor	293	ان جي اگين
Preference	303	سرسي
Prescribe	124 (1)	نھرائڻ
Preserve	60	سنيالٹ
President	18 (3), 52	راشتريپتي
Prevent	VII Sch. II- 15	روڪڻ
Prevention	XII Sch.	روڪڻ
Preventive Detention	22-(7) (a)	نوارڪ نظربندی
Primary	XI Sch.	پرائيمرى
Priority	243 ZE	اڳرائي
Private	IX Sch.	خانگي
Privileges	59 (3), 105 (3)	خاص اذكار
Privy Purse	291	پروي پرس
Procedure	243 I	سرشتو

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Proceeds	244 A (2) (c)	اُپت
Process	338	پرکریا
Proclamation of	172 (1) Prov.	مشکل حالت جو اعلان
Emergency		
Prohibit	23	بندش وجھڑ
Promotion	XII Sch. 301	زور و نائٹ
Promulgate	133 (1)	جاری کرڻ
Proportion	330 (2)	پرمائڻ
Proportional	55, 344 (4)	با انداز عیوچنی پیٹو
Representation		
Prorogue	85 MN. 101 (4) Porv.	بند رکٹ
Proprietary Rights	IX Sch.	مالکی حق
Protection	19	بچاؤ
Proviso	3 Expl. I	پرنتوک
Provision	V Sch, Head.	اُپینڈ
Public Accounts	110 (1) (f) 99 (1) (f)	سرکاری حساب
Public Notification	108 (1), 364 (1)	عام اطلاع
Public Order	25 (1)	عام ویوستا
Public Service	315	پبلک سروس گمیشن
Commission		
Publish	55	شایع کرڻ
Purpose	243	پربوچن
Pleasure	239 AA	راضپو
Pursuance	239 AB	پیروی
Quarantine	VII Sch. I-28	قیرنئین
Quorum	100 MN	کورم

English Terms	Reference	Equivalent in Sindhi
Quo Warranto	Article / Sch. 32 (2)	کو وارنٹو
Quotient	55	وند اپت
Ratio	81 (2) (a)	پرمان
Raw	VII Sch.	کچو
Readjustment	82	وری ملائی بیھارٹ
Recommend	198 (3) (4)	سفارش ڪرٹ
Redemption Charges	112 (3) (c)	ادائی رقم
Reenactment	IX Sch.	وزی قاعدو ڪرٹ
Reference	4	اندیش
Reformatory	VII Sch. II-4	سدارا گھر
Refugee	IX Sch. 15	شنازی
Regional	324 (4)	پرادیش
Regulate	11 MN	تیمائی ڪرٹ
Regulation	IX Sch.	ولیمن
Rehabilitation	VII Sch. III-27	وزی وسائل
Relevant	55	متعلق
Réligious	IX Sch.	ڈارمک
Remains	VII Sch.	باقیات
Remit	72 MN. 161	معاف ڪرٹ
Remission	72 (1)	رعایت
Repeal	13 (3) (b), 318	رد ڪرٹ
Representation	332	عیوچینپتو
Reprieve	72 (1), 161	مهمانی
Republic	Pream.	پرجاستاں
Repugnant	213 (3) Prov.	وزد
Requisition	IX Sch.	طلب ڪرٹ

EngLish Terms	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Research	VII Sch. I-66	کوچنا
Reservation	16 (4)	محفوظ رکٹ
Residence	17	رہائش
Resources	243 ZD	وسیلا
Respite	72 (1)	محلت
Restrictive Trade Practices	IX Sch. 91	محدود و اپاری ریتیون
Restoration	IX Sch.	واپس ڪرڻ
Retrospective	312 A (1) 371 A (2) (d)	ماضی اثر سان
Return	227 (2) (a)	پترڪ
Revenue Account	112 (2) (b)	محصولی حساب
Review	137	نظر ثانی
Revise	394 A	سدارڻ
Right	6	حق
Ropeway	VI Sch. II- 13	نوڙیءَ جا رستا
(By) Rotation	243 T	واری سان
Rule	366 (9)	نیم
Rural areas	243 D	دیھاتی کیتر
Safeguards	XII Sch.	بچاءُ
Schedule	1 (2)	انوسوچی
Scheduled Caste	15 (4)	انوسوچت جاتی
Scheduled Tribe	15 (4)	انوسوچت جن جاتی
Seats	81, 243 D	جايون
Specify	243	نروار ڪرڻ
Secrecy	75 (4), III sch.	رازداری
Section (Law)	(Seventieth Constitutional Amendment)	قلم

EngLish Terms	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Secular	Pream.	لوک
Security of Land	IX Sch.	زمین پتا سالمتی
Tenure		
Seal	217 (1)	سیل
Select	243 I	چوندھ
Self Government	243 P	خود حکومت
Senior	60	سینئر
Session	85 (1)	اجلاس
Settlement	31 A (2) (a) (ii)	بندوبست
Short Title	393	مختصر نالو
Sick Textile	IX Sch.	بیمار کپڑا اُبکرم
Undertakings		
Sinking fund	112 (3) (c)	قرض فند
Slaughter House	XII Sch.	کوس گھر
Smuggler	IX Sch. 127	سمگلر
Socialist	Pream.	سماجوادی
Social Order	38	سماجھ سرستو
Soil Conservation	XI Sch.	اُبجاو مئی جو بچاء
Solemnly	60, 159	گنییرتا سان
Sound	243 I	سالم
Sovereign	Pream.	سرؤیوم
Spatial Planning	243 ZD	مکانی یوجنا
Speaker	56 (2)	اسپیکر
Spoilation	49	لنجھ
Stamp Duty	268 (1)	استامپ محصول
State	1 (1)	راجیہ
State List	244 A (2) (a)	راجیہ لست
	VII Sch. II	

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
State Policy	Part IV	راجیہ نیتی
Style	351	عبارت
Sub clause	366 (27)	پیتی فقرہ
Successor	56 (1) (c), 156 (3) 295 (2)	اُتر ادکاری
Subsisting	IX Sch.	موجود
Summon	85 (1)	سُدائِئن
Superintendence	227 MN	نظردانی
Supplement	280	پورائی ڪرڻ
Supplementary	115 (1) (a)	پورڪ
Supplemental	4	پورڪ
Supply	266 (29A)	رسد، رسائط
Supreme Command	53 (2)	اعلیٰ سپہ سالاری
Supreme Court	32 (1)	سپریم ڪورٽ
Surplus	IX Sch.	وڌيڪ
Suspend	317	موقوف ڪرڻ
Table	227 (3)	جدول
Tannery	XII Sch.	ڪالخانو
Tax	274	ڊل
Technical Education	371	هنري تعلیم
Telecommunication	33	دور سنجار
Television	VII Sch. II-55	دوردرشن
Temporarily	IX Sch. 189	ڪچيٰ طرح
Tenancy	IX Sch. 2	پتی داري
Tenant	IX Sch. 42	هاري
Terminology	394 A	اصطلاح، پري پاها
Territory	1 MN	کيٽر

EngLish Terms:	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Territorial	81 (2) (b)	ملکی تک
Constituency		
Territorial Water	297 (1)	ملکی سمند
Theatre	Sch. VI	رنگ منچ
Toll	243 I VI Sch. 8	چونگی
Transfer	IX Sch. 203	انتقال
Transitional	313 MN, Part XXI Head.	تبديل کال
Treasure Trove	VII Sch. II-44	گپت دن
Treasury Bill	266 (1)	سرکاری هندی
Treaty	51, 73 (1) (b)	عهدنامو
Undertaking	43 A	اُپکرم
Undischarged	102 (1)	اُٹ رہا ٿیل
Undistilled	VI Sch. 12	اُٹ چکایل
Uniformity	55 (2)	سریکائی
Unión	1 (1), 19 (1) (c)	سنگھ
Union List	138 (1), VII Sch. I	سنگھ لست
Union Territory	1 (3) (b)	سنگھ کیتر
Un Sound Mind	102 (1), 326	اُٹ سالمر دماغ
Untouchability	17	چوت چات
Uphold	III Sch. VII A	برقرار رکھ
Urban	243 Q	شہری
Utilization	IX Sch.	ڪتب آٹل
Vagarancy	VII Sch. III- 15	رولو پٹو
Valid	189 (2)	جائز
Validation	31 B	باقاعدی نھرائڻ
Vest	53 (1)	حوالی ٿيڻ
Vexatious	145 (1) (i)	تنگ ڪندڙ

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Vice President	63	اپ راشٹریتی
Violation	20 (1), 56 (1) (b)	اُنگھن
Village offices	IX Sch.	ڳوٽ جا عمدا
Visa	VII Sch. I. 19	ویزا
Vocabulary	351	شبد پندار
Vocational training	371	ڪسي سكيا
Void	13 (1) (2)	رد
Warrant	124 (2)	وارنت
Waterway	257 (2) Prov.	جل مارگ
Ways & Means	266 (1)	ارت، اپايه پيشگي
Advance		
Well being	60	بھبودي
Wholly or Partly	243 R	سمورو یا کي قدر
With hold	VI Sch.	روکي رکن
With respect to	243 W	جي سنهنڊ
Wireless	361 A (2)	تند بنان تار
Words	VI Sch.	لفظ
Works	VII Sch.	عماري ڪم
Writ	32 (2)	رت

شہد ڪوش (سنڌيءَ مان انگریزی)

انگریزی / انوسوچی	انگریزی	سنڌی
		الف
۲۶۹ الف الف	Lieutenant Governor	اُپ راجیپال
(۱) ۲۶۶	Ways & Means Advance	أُرث ؛ اُپایہ پیشگی
۲۰ (۱) ۵۶، (۱) (ب)	Violation	النَّهْنَهُن
۶۳	Vice President	اُپ راشٹرپتی
۳۲۶، (۱) ۱۰۲	Un Sound mind	أُنْ سالم دماغ
چھین انوسوچی - ۱۲ - (۱) ۱۰۲	Undistilled	أُنْ چَكَابِل
۳ الف	Undischarged	أُنْ رهائیل
ناقین انوسوچی - ۲۰۳	Undertaking	اُبکرم
۳۹۳ الف	Transfer	إنتقال
(۲) ۵۳	Terminology	اصطلاح یوري یاشا
۵۶ (۱) (ب)	Supreme Command	اعلیٰ سپہ سالاری
(۲) ۲۹۵ (۲) ۱۵۶	Successor	اُنْ اذکاري
(۱) ۲۶۸	Stamp Duty	اسٹامپ مکھصول
(۲) ۵۶	Speaker	اسپیکر
یارھین انوسوچی	Soil Conservation	اُبجاؤ مئیء جو بچاء
(۱) ۸۵	Session	اجلاس
(۲) ۱۵	Scheduled Tribe	انوسوچت جن جاتی
(۲) ۱۵	Scheduled Caste	انوسوچت جاتی
۱ (۲)	Schedule	انوسوچی
۱۱۲ (۲) (ب)	Redemption charges	ادائگی رقم
پنجھین انوسوچی سرو	Provision	اُپبند
۲۳۳ الف (۲) (ب)	Proceeds	اُپت
۲۳۳ ز پ	Priority	اگرائی

سنڌي	انگریزی	آنوجید/ آنسوچي
ان جي اڳين	Predecessor	۲۹۳
اختيار	Powers	۱۰۵
آدمشاري	Population	۵۵
آرڊيننس	Ordinance	(۱) (۲) ۱۲
اُدیش	Objective	۲۲۲ رُپ
انگ	Numerals	۲۲۲ (۱)
اڻ چڪايل مڏ سار وارو شراب	Non distilled alcoholic liquor	چھين آنسوچي
استدعا ڪرڻ	Move (a court)	(۱) ۲۲۴
اُدرپورنا خيترو روز	Living Wage	۲۳
انتر راجيم	Inter State	(۲) ۲۶۹ (۱) ۲۶۲
اُرت	Interpretation	(۳) ۱۳۵ (۱) ۱۳۲
اكنڊقا	Integrity	(۳) (۲) ۲۳
اندروني دريائني رستا	In land water ways	ستين آنسوچي
اديوگي سنستا	Industrial Establishment	۵ ۲۲۳
اُديوگم	Industry	۲۳ الف
اڻ ميل	Inconsistency	۲۵۱
اڻ ٺهڪندڙ	Inconsistent	۱۳ مـ. نـ. ۱۳۰
انگ	Figure	چھين آنسوچي
ايمان	Faith	۷۹
استعمال ڪرڻ	Exercise	۲۳۹ الف الف
اڪيلو آرٽڪ كيتر	Exclusive Economic Zone	(۱) ۲۹۷
آبڪاري محصول	Excise Duty	۲۶۸
انصاف روء	Equitable	(۱) (۲) (۱) ۳۷۱
آرٽڪ	Economic	۳۸
ايڪالاجي	Ecology	بارهين آنسوچي

سندي	انگریزي	آنوجيد/ آنسوچي	(5) ۱۲۵
اختلاف	Dissent		
انتظامي بابتون	Disciplinary matters		(۱) ۳۱۲ الف (۱)
اعلان	Declaration		(۱) ۲۵۲
النگھن	Contravention	نائين انوسوچي	
اتفاقی حالت	Coutingency		۷۰
اتفاقی نڈي	Coutingency fund		(۱) ۱۱۰ (ب)
اوگاڙڻ	Collect		۲۶۵
ادیاء	Chapter	پاڳ پنجون سرو	
اتفاقی	Casual		۶۲ م.ن.
آڪاش بتی	Beacon	ستين انوسوچي	
اتارني جنرل	Attorney General	لسٽ پھرین ۲۶۰	
اتارني	Attorney		(۳) ۲۲۷
اختياري	Authority		(۳) ۱۶ (۳) (ب) (۲)
انوجيد	Article	آ سمجھائي ا	(۵) ۲۲
اڻافو ڪرڻ	Angment		۲۸۰
انوسنگك	Ancillary		۱۳۰ م.ن. (۲) ۲۷۹
اکل ڀارت شيوا	All India Services		۲۱۰ (۱) ۳۱۲
انتقال	Alienation	ستين انوسوچي	
ادارو	Agency	لسٽ ٻين ۱۸	
ائڊووڪيڪ جنرل	Advocate General	۲۲۳ ڦ - ڀ	
ائڊمنسٽريٽر	Administrator		۱۶۵
ائڊ هاڪ جج	Adhoc Judge		(۲) ۲۳۹ (۱) ۱۲۷
ائڊيشنل جج	Additional Judge		(۱) ۲۱۷
ائڪت	Act		(۲) ۱۲۵

سنڌي	انگريزي	آنچيد/ آنسوچي
ب		
بيمار ڪپڙا اپڪرم	Sick Textile	نائين انوسوچي
بخشيل	Undertakings	آ، سمجھائي ۲
بحري عدالت	Conferring	ستين انوسوچي
	Admiralty	لست پھررين ۹۵ - ۹۶
بالغ کي ووت جو حق	Adult Suffrage	۹۶ م. ن.
بحالي	Approval	چھين انوسوچي
بل	Bill	آ پرنتوک
برئيكتيون	Brackets	ذميصو
بي ادبی	Contempt	۱۹ (۲) ۱۲۹
بدل	Conversion	نائين انوسوچي
بي ٿئر شخص	Displaced Persons	نائين انوسوچي
برخاستگي	Dissolution	۸۵ م. ن.
براير ڪرڻ	Equalization	نائين انوسوچي
برقرار رکڻ	Uphold	٧۵ انوسوچي ۷ الف
باقادعي لحرائڻ	Validation	۱۳ ب
بهبودي	Well being	۶۰
بي دخل ڪرڻ	Evict	نائين انوسوچي
بيهودو	Frivolous	(۱) ۱۲۵
بنيادي فرض	Fundamental duties	۱۵ الف سرو
بنيادي حق	Fundamental right	پاڳ ٿيون سرو
بدخواهي	Ill Will	٨ انوسوچي ۸
بنيادي اذاؤت	Infra Structure	۲۲۶ ڙ پ
بنسبت	In respect to	۲۳۶
ماوجود	Not With Standing	۶
بندش وجھ	Prohibit	۲۳
بچاء	Safeguard	بارهين انوسوچي
بندوبيست	Settlement	۱۳ الف (۲) (۱)

سنڌي	انگريزي	انوچيد/ انوسوچي
باقيات	Remains	ستين انوسوچي
بچاء	Protection	۱۹
بند رکن	Prorogue	۸۵ م. ن.
با انداز عیوضی پیٹو	Proportional	۱۰۱ (۲) پرنتوک
ب	Representation	(۳) ۲۴۳، ۵۵
پيا	Forestry	يارهين انوسوچي
پيشگي رقم	Impress	(۲) (۱) ۲۶۷
پريظامك	Consequential	(۵) ۲۱۵، (۱)
پريوجن	Purpose	۲۲۳
پبلک سروس ڪميشن	Public Service	۲۱۵
پرنتوک	Commission	۳ سمجھائي پھرین
پتي داري	Proviso	نائين گلوسوچي ۲ -
پورڪ	Tenancy	۳
پورڪ	Supplemental	(۱) (۱) ۱۱۵
پورائي ڪرڻ	Supplementary	۲۸۰
پيتني فقرو	Supplement	(۲۷) ۲۶۶
پترڪ	Sub Clause	(۱) (۲) ۲۲۷
پرجاستاڪ	Return	پرستاونا
پرمان	Republic	(۱) (۲) ۸۱
پراديشك	Ratio	(۳) ۲۲۳
پيروي	Regional	۲۲۹ الف ب
پرائمري	Pursuance	يارهين انوسوچي
	Primary	

سندي	انگريزي	انوچيد / انوسوچي
پروي پرس	Privy Purse	۲۹۱
پرڪريا	Process	۳۶۸
پرمائ	Proportion	(۲) ۲۳۰
پئرا	Paragraph	(۱) ۲۳۳ الف
پرستاونا	Preamble	پرستاونا
پتو	Lease	چھين انوسوچي - ۹
پرڏيهي متا ستا	Foreign Exchange	نائيں انوسوچي
پتھ	Ferry	ستين انوسوچي - ۷
پرياووري	Environment	۳۸ الف
پچارت	Endowment	ستين انوسوچي
پنهنجي مرضي	Discretion	۱۶۳
پوكه ڪندڙ هاري	Cultivating Tenant	نائيں انوسوچي
پرمائ پتر	Certificate	۲۷۹
پنگت	Community	نائيں انوسوچي
پيتي قاعدو	Bye - Law	(۱) ۱۲ (۲) (۱)
پرسارڻ ڪرڻ	Broadcast	(۲) ۳۶۱ الف
پلتني پيل ورگ	Backward Classes	۳۶۰
پنهنجي ڪم لائڻ	Appropriate to,	۳۶۳
پيشگي	Advance	(۲) (۱) ۳۶۷
پرسنگ	Incidental	(۲) ۱۶۹
پشو پالڻ	Animal Husdaudry	۳۸
پيد ڀاء	Discrimination	(۲) ۲۵
پاؤ	Genius	۳۵۱
پاڳو	Coutingent	ستين انوسوچي

سندي	انگريزي	آنوجيد/ آنسوچي
پاڳ	Part	پاڳ پھريون - سرو
پنگ	Indian hemp	ستين آنسوچي
پاڙ	Charge	(آ) ۲۹۰
پيل	Cattle Trespass	لسٽ پين - ۱۶
ت		
تنر	Machinery	۳۵۶ م. ن.
ترقيب ڪرڻ	Formulate	۲۷۲
ترت	Forth with	چھين آنسوچي
تدارك جوڳو	Actionable	ستين آنسوچي
ترڪ ڪرڻ	Abjure	لسٽ ٿين - ۸
تحقيقات ڪرڻ	Ascertain	۱۵ الف
تصديق ڪڙڻ	Authenticate	(۲) ۱۲۶، (۲) ۷۷
ترقيب ٿيڻ	Constitute	۲۷۵
تصديق ڪرڻ	Certify	۲۷۹
تنگ ڪندڙ	Vexations	(i) (۱) ۱۲۵
تبديل ڪال	Transitional	۱۲ م. ن.
تند بنا تار	Wireless	پاڳ ايڪيهون سرو (۲) ۳۶۱ (الف)
تك	Constituency	(آ) ۸۱ (۱) (آ)
نهراء	Judgement	۱۲۷
نهرائڻ	Prescribe	(آ) ۲۳ (۱)
ت		
تکراتو	Fragmentalton	نائين آنسوچي

سندی

انوچید / انوسوچی	انگریزی	
------------------	---------	--

۱۷۱	Hill areas	نکرین واریون ایرا چیون
۲۶۹	Ginned	تائیل
	Research	کوجنا
	Territory	کیتر
	Mines	کاٹیون
	Departmentalization	کاتاوار گرڻ
	Food Processing	کاج ترکیب ادیوگ
	Industry	
	Agricultural Holding	کیتی زمین قبضو
۳۸	Agriculture	کیتی
۲۲۳	Area	کیتر
۲۶۹	Oil Cake	کلر

گ

۱۵۹، ۶۰	Solemnly	گنپیرتا سان
	Treasure Trove	گپت دن
شیبن انوسوچی		
لست بیں - ۲۳		
نائین انوسوچی	Village Offices	گپٹ جا عهدا
(۱۹) ۲۶۶	Gazette	گزیت
۳۰، ۱۱۰، ۱۱۰ (۱) (ب)	Guarentee	گارنی
(i) آ الف (۲) (آ) (۱)	Grant	گرانٹ
(۲) ۱۱۲		
۳۸	Group	گروپ
۲۲۳، ۲۲۳ پ	Integrated	گڈیل
ستین انوسوچی	Ammunition	گولوباروٹ
لست پھرین - ۵		

سندي	انگریزی	انوچيد / انوسوچي
گذيل لست	Concurrent List	۲۱۶ (۳) پرنتوک
گذيل نموني جوابدار	Collectively responsible	ستين انوسوچي لست قين - سرو
ف		۷۵
فورو	Clause	۷ پرنتوک
فھرست	Arrangement of Articles	
ق		
قيرائط	Piracy	ستين انوسوچي
قيرفار	Commute	لست پھرین - ۲۱
قاندوارو	Modification	۷۲ م.ن.
	Contributory	۲۲۳ گ
		(۱۷) ۳۶۶
ر		
ريج	Irrigation	ستين انوسوچي
راشتريہ عرط	Nationalization	لست بین - ۱۷
راشتريہ راجداني راجيه کيتور	National Capital	نائيں انوسوچي
	Territory	۲۳۹ الف الف
راشتريہ گيت	National Anthem	۱۵ الف (۰)
راشتريہ	National	۳۸
راشتريپتي	President	۱۸ (۳) ۵۲
روڪٹ	Prevent	ستين انوسوچي
		لست بین - ۱۵
روڪٹ	Prevention	بارهين انوسوچي

سندي	انگريزي	انوچيد/ انوسوچي
راجپیال	Governor	۲۰۰
رهائيون	Immunities	(۳) ۶۵
رد ڪرڻ	Annul ,to	(۵) ۲۷۱ پ (۵)
رچنا	Composition	(۲) ۱۷۱ ن، ۸۰
راجيمه سيا	Council of States	(۱) ۲۱۲، ۶۳
رعايتی دل بستي	Concessional assessment	نائيں انوسوچي
رشوتخوري	Corrupt Practice	۲۲۶
رد ڪرڻ	Repeal	۲۱۸ (۲) (ب)
رعايت	Remission	(۱) ۷۲
رهائش	Residence	۱۷
رسد، رسائڻ	Supply	(۲۹) ۲۶۶
رنگه منج	Theatre	چھين انوسوچي
رد	Void	(۲) ۱۳ (۱) (۲)
رت	Writ	(۲) ۲۲
راخپيو	Pleasure	۲۲۹ الف الف
راجيه	State	(۱)
راجيه لست	State Lest	(۲) ۲۳۳ الف (ا)
راجيه جي نيتى	State Policy	ستين انوسوچي، لست پين
رازداري	Secrecy	پاڳ چوٿون
روڪي رڪن	With hold	ٽين انوسوچي
رولو پڻو	Vagarancy	چھين انوسوچي
		ستين انوسوچي
		لست ٽين - ۱۵

سندي	انگريزي	انوچيد / انوسوچي
ز		
زمين وکاس	Land Development	نائين انوسوچي
زمين قبضو	Land Holdning	نائين انوسوچي
زمين ملکحول	Land Revenue	نائين انوسوچي
زمين سدارا	Land Reforms	ستين انوسوچي
زمين پنا سلامتي	Security of Land	نائين انوسوچي
	Tenure	
	Promotion	پارهين انوسوچي
		۳۰۱
د		
دریائی شئنا	Navy	۲۵۷ (۲) پرنتوک
دیھاتی کیتر	Rural areas	۲۶۲ ب
دور درشن	Television	ستين انوسوچي
دور سنچار	Telecommunication	لست پین ۵۵-
دائمي ورثو	Perpetnal Succession	۳۶ چھين انوسوچي ۲ (۲)
داخلا	Entry	(۱) ۲۸۸
داخل ڪرڻ	Insert	سدارا
دارون	Alcoholic Liquor	چھين انوسوچي
دعوا جو ڪارڻ	Cause of Action	(۲) ۲۲۶
ذ		
ذمي ودل	Charged	۱۱۰ (۱) (۱) (ب)
ذاتو	Metals	نائين انوسوچي
ذارمه	Religions	نائين انوسوچي
ذرماڻو	Charitable	نائين انوسوچي

انوچید / انوسوچی	انگریزی	سندي
(۱۵) ۳۶۵	Indian State	ڈیعی ریاست

ستین انوسوچی	Extradition	ڈوہاری حوالی کرٹ
--------------	-------------	------------------

(i) ۱۸۱	Deputy Speaker	دپتی اسپیکر
(ii) ۲ (ب)	Dominion	دومینین
(۲) ۳۹۲		
۱۸۲	Deputy Chairman	دپتی چیئرمん
یارہین انوسوچی	Dairying	دیئری ادیوگ
۱۱۲ (۲) (ت)	Decree	دکری

۲۷۴	Tax	دل
چھین انوسوچی - ۷	Cattle Pound	دک

پرستاونا ۲۱	Liberty	سوتنترنا
(۲) ۲۹۷	Maritime Zone	ساموندی کیتر
نائین انوسوچی	Merged Territories	سمایل کیتر
۵۵	Multiple	سمائینڈر انگ
۵۵	number	سنکیا
(۱) ۲۱۰	Official Language	سرکاری بولی
۶۰	Preserve	سنپالن
۳۰۳	Preference	سرسی
۲۳۳ ۲۳۳	Procedure	سرشتو
۲۲۳ (۲) (۳) (ب)	Parliament	سنند
۳۶۹	Derivate	ساقت

سنڌي	انگريزي	آنوجيد/ آنسوچي
سمانتا	Equality	۱۲
سمجيڪائي	Explanation	(ب) ۲۵
سدن	House	۹۲
سنستا	Institution	ستين آنسوچي
سيئرپ	Investment	۲۶۳
ستارو	Amendment	۳
ساليانو	Annuity	(م) ۳۶۳
ساڪ	Affirmation	۶۰
سوپڀط	Assign	۲۶۳
ساليانو مالي بيان	Annual Financial Statement	۱۱۲
سيس	Cess	۲۷۷
سرشماري ڊل	Capitation Tax	ستين آنسوچي
سنچار	Communications	لست پيin ۶۱ - ۱۷
سلسليوار	Consecutive	چھين آنسوچي
سنگنه لست	Union List	(د) ۱۳۸
سنچت ندي	Consolidated Fund	ستين آنسوچي
سمرت	Competent	لست پھررين
سميلن	Conference	(ب) ۱۱۰
سنودان سيا	Constituent Assembly	(ب) ۱۲
سنودان	Constitution	پرستاونا

سنڌي	انگريزي	انوچيد/ انوسوچي
سنوداڪ تڪنٽر	Constitutional Machinery	۳۵۶ ن: ج: ۲۰۲
سمند جي ٿت ڀومي	Continental Shely	(۱) ۲۹۷
سماں	Corresponding	(۹) ۲۹۳، ۱۹۵
سمنوبي	Coordination	۲۶۲
سمتي	Concurrence	۳۷۰
سنيال	Conservation	۲۲۳ پ
سياپتي	Chair Person	۳۲۳
سرڪاري حساب	Public Accounts	(۱) (۱) (۱) (ت)
سدارا گھر	Reformatory	(۱) (۱) (ت)
سفارش ڪرڻ	Recommend	(۲) (۲)، (۲) ۱۹۸
سدارڻ	Revise	۳۹۳ الف
سيئنر	Senior	۶۰
سييل	Seal	(۱) ۲۱۷
سمگلر	Smuggler	۱۲۷ - نائيں انوسوچي
سماجوادي	Socialist	پرستاؤنا
سماجڪ سروشو	Social Order	۳۸
سالم	Sound	۲۴۳ ث
سدائچ	Summon	(۱) ۸۵
سرؤيُوم	Sovereign	پرستاؤنا
سپريهم ڪورٽ	Supreme Court	(۱) ۶۲
سرڪاري هندي	Treasury Bill	(۱) ۲۴۶
سرٽڪائي	Uniformity	(۲) ۵۵
سنگه	Union	(۱) (۱) (۱) (ب)
سنگه ڪيتٽر	Union Territory	(۱) (۲) (ب)

سنڌي انجريزي آنچيد / آنسوچي

(۳ ۲۳۲) Wholly or Partly سورو يا ڪي قدر

			ش
۵۵	Publish		شایع ڪرڻ
يارهين آنسوچي	Energy		شكٽي
۲۱۲ الف	Endersement		شرح
۲۱۶ (۲) پرنتوک	Enumerated		شمار ڪيل
۲۲	Exploitation		شوشت
۲۲۳ د	Hearing		شنوائي
نائين آنسوچي - ۱۵	Refugee		شرنارٿي
۲۲۴	Urban		شترني
۲۵	Vocabulary		شد پندار

			و
۱۱۷ ن۔	Appropriation Bill		ونيوگ بل
تئين آنسوچي - ۱	Conscientionsly		وويڪ پورڻ
۲۲۶، ۱۲	Definition		وياکيا
۵۵	Quotient		ونڊ اُپت
نائين آنسوچي	Regulation		ونيمن
نائين آنسوچي	Reenactment		وري قاعدو ڪرڻ
۸۲	Readjustment		وري ملائي بيجارڻ
ستين آنسوچي	Rehabilitation		وري وسائل
لست تئين - ۲۷۰			
نائين آنسوچي	Restoration		واپس ڪرڻ
۲۲۳ ڙ پ	Resources		وسيلا
نائين آنسوچي	Surplus		وديء
ستين آنسوچي	Visa		ويزا
لست پھرین - ۱۹			

سندي	انگريزي	انوچيد/ انوسوچي
ورد	Repugnant	۲۱۶ (۷) پرنتوک
واري سان	(By) Rotation	۲۳۳ د
وارنٹ	Warrant	۱۲۳ (۲)
ودان	Legislation	چھين انوسوچي - ۱۳
ودان مندل	Legislature	۲ پرنتوک
ودان پريشد	Legislature Council	۱۹۶
ودان سيا	Legislature Assembly	۱۶۹ (۲)
وشيه	Matter	۱۲۶، ۳۵ (۱)
واپاري سامونجي بيڙو	Mercantile Marine	ستين انوسوچي
ورج	Distribution	لست پعرئين - ۲۵
وند ورج	Devolution	۲۲۳ ث
وڪاس	Development	۲۲۳ ت
ووقرن جي ياداشت	Electoral rolls	۱۳۷
واجبي ياڙو	Fair rent	نائيں انوسوچي
وستار ڪرڻ	Extend	۲۳ گ
ورن	Expression	پرستاونا، ۳۰۸
وياپڪتا	Generality	۱۳ ب
ويمو	Insurance	نائيں انوسوچي
وچولي سطح	Intermediate Level	۲۲۳ الف
وھنوار	Inter Course	۳۰۳
وياڪيان	Address	۸۷
وڌيڪ اجورا	Additional Emoluments	نائيں انوسوچي
وڪيل	Advocate	۲۱۷ (۲) (ب)
وفادراري		(۲) ۲۲۷
وراهست		(۱) (۱) (۱) ۶۹، ۱۰۲
	Allocation	۲۲۳ ث
	Allegiance	

انگریزی	سندي
ان્ડોફિલ્ડ / અનોસોચી	વિધિ, નિયમ એવ કંઈ કાર્ય મંત્રા
Air Force	વાયોસેના
	ل
(૨) ૧૧૦ પરસ્તાવના	લિસન્
૫૭ (૨૮) ૩૬૨ પરસ્તાવના	લોક ટન્ટર
૩૯ જીહીન અનોસોચી ૩ નાઈન અનોસોચી	લાઠી લાગ્બો લોક લુંજણ
જીહીન અનોસોચી ૨૩ (૧) પરન્ટોક	لغત લાગ્બો તીખ જો વોચ લાર્ઝી ડીપાર્ટ
Compulsory acquisition	લાર્ઝી હાચલ કર્ય
	م
(૧) ૧૭૨ પરન્ટોક	مشكّل خالت જો આલાન
Proclamation of Emergency	મેર્છેન
૨૨ (૨) ૨૧ અફ (૨) ૨૨ (૨) ૨૨ (૨) ૭૩ યાગે નાઈન	મેકાની એરાખી માર્શલ લા મન્ડિમસ ડિશ્ચિસ્ટ્રિબ મન્ટરી મેકાની ખૂદ હ્ક્વોમત
Levy Local areas Martial Law Mandamus Magistrate Minister Local Self Government Mechanically Propelled Membership	
૨૨ સ્ટીન અનોસોચી ૨૨	મશિન ડ્રિયુન હ્લન્ડર મિમ્બરી

سندي	انگريزي	آئچيد/ آنسوچي
معاڱر کيتور	Metropolitan Area	۵ ۲۳۳
معدني شيون	Minerals	نائين آنسوچي
متڪرك	Moveable	نائين آنسوچي
ملڪي حق ڏيڻ	Naturalization	ستين آنسوچي
معافي	Pardon	لست پھرین - ۱۷
محڪمول	Duties	۷۲
مشڪل حالت	Emergency	۸۳ (۲) پرنتوڪ
مله ڪت ڪرڻ	Evaluate	۲۳۸
مالي بل	Financial bill	(۱) ۱۰۷
مالي ڪميشن	Finance Commission	۲۶۳
مچيٽي مياڻي	Fishery	چهين آنسوچي - ۶
مفٽ قانوني سحایتا	Free legal aid	۲۹ الف مر. ن.
مددي گرانث	Grants - in- aid	(۱) ۲۷۳
مزٽيل ديل	Imposition	نائين آنسوچي
موافقت	Adaptation	۲۵ ب
مئائق	Alter	۲
مناسب	Appropriate	(۲) ۱۲
منظوري		(۲) ۲۷
مندل		۲۶۸ مر. ن.
عٽيمه منtri	Assent	۱۱
ورگ	Association	(۱) ۱۹
عٽيمه نيايه مورتي	Chief Minister	۱۶۳، ۱۶۲
منtriي مندل	Class	۲۳۷
	Chief Justice	(۱) ۱۲۳
	Council of Ministers	(۲) ۲۳۹، ۷۳

سندي	انگريزي	انوچيد / انوسوچي
مخمون في تقاضا ڪري	Context Otherwise requires	۱۲
مرڪري	Central	۳۹۳ الف
محدود و اپاري زينيون	Restrictive Trade Practices	نائيں انوسوچي ۹۱
مرغی پالن	Poultry	يارهين انوسوچي
مالکي حق	Proprietary Rights	نائيں انوسوچي
متعلق	Relevant	۵۵
مهمنلي	Reprise	۱۶۱، (۱) ۷۲
معاف ڪرڻ	Remit	۷۲ م. ن. ۱۶۱
ماضي اثر سان	Retrospective	۳۱۲ الف (۱)
مهلت	Respite	(۱) ۳۷ الف (۲) (ب)
محفوظ رکن	Reservation	(۱) ۷۲
محصولي حساب	Revenue Account	(۳) ۱۶ (۱) ۱۱۲ (۲) (ب)
مختصر نالو	Short Title	۳۹۳
مكانی یوجنا	Spatial Planning	۲۲۳ ڙ پ
موجود	Subsisting	نائيں انوسوچي
مؤقوق ڪرڻ	Suspend	۳۱۷
ملکي تک	Territorial Constituency	(۱) ۸۱ (۲) (ب)
ملکي سمند	Territorial Water	(۱) ۲۹۷
ڪو وارنتو	Quo Warranto	(۲) ۳۲
ڪورم	Quorum	۱۰۰ م. ن.

سنڌي	انگريزي	انوچيد / انوسوچي
ڪچو	Raw	ستين انوسوچي
ڪالخانو	Tannery	پارهين انوسوچي
ڪوس گھر	Slaughter House	ستين انوسوچي
ڪچيءَ طرح	Temporarily	نائين انوسوچي ۱۸۹۰-
ڪتب آڻڻ	Utilization	نائين انوسوچي
ڪسي سكيا	Vocational training	۲۷۱
ڪاروبار	Management	نائين انوسوچي
ڪاروباري	Executive	۵۰، پاڳه پنجون
ڪتب نيوچن	Family Planning	ستين انوسوچي
ڪرتب	Functions	لست تين ۲۰
ڪاريڪاري جع	Acting judge	۶۰
ڪاميٽي	Committee	۱۲۶
ڪميشن	Commission	۸۸
ڪسٽر	Customs	۲۰ (۱) ۱۵
ڪرائون	Crown	(۱) ۲۳۶ ۲۱۲، ۲۹۰
ڪم جو سنچالن	Conduct of Business	(۱) (۱)
ڪانسلي	Consular	ستين انوسوچي
ڪوڪ ڪوئا	Cooking Coal	لست پھرین ۽ ٻين
ڪاميپروولر ۽ آديٽر جنرل	Comptroller &	نائين انوسوچي
	Auditor General	(۱) (۲) (۲) (ب)
قرض فند	Sinking Fund	۱۱۲
قلمر	Section (Law)	سنودان (سدارو ستر)
	Constitutional	

ق

قرض فند
قلمر

انجید / انوسوچی	انگریزی	ستدی
۲۳۳ زب	Nature	قیسم
۶۰	Outh	قیسم
ستین انوسوچی لست پھرین ۲۸۰	Quarantine	قیرنٹین
پرستاؤنا	Enact	قانونی روپ ڈیٹ
نائین انوسوچی ۲۱	Holding	قبضو
(۱) ۱۰۰	Casting Vote	قطعی وون
نائین انوسوچی ۲۳ زب	Bonded Labour	قید مزور
ستین انوسوچی (۲) (۲) (ب)	Continue	قائم رہن
۱۱	Deed	قبالو
۱۹۲ سرو	Jurist	قاعدیدان
۱۲۳ سرو	Law	قاعدو
الف الف ۲۳۹	Legislative Procedure	قانون سازی جو سرشنتو
	Legislative Power	قانون سازی جو اختیار
	Derogate	قدر گھٹائیں
(۷) (۷) ۲۲	Preventive Detention	نوارک نظر بندی
۵۰	Judiciary	نیایہ تنتر
(۱) ۱۰۷	Money Bill	نائی بل
۸	Origin	نسل
۲۶۹ ت	Escheat	ناوارث
۲۲	Fund	نڈی
(۳) ۲۱۷	Detention	نظر بندی
۲۲۵	Incorporate	نگمت
(i) ۲۶۲	Administration of Justice	نیایہ جو کاروبار
	Adjudication	نبیرو

سندي	انگریزي	انوچید / انوسوچي	
نائماں کاظم	Appropriation	۱۱۹	
نامالک	Bona Vacantia	۲۹۶	
نگمت سنستا	Body Corporate	۳۲۱	
ناگرگ	Citizen	۱۰	
ناگرستا	Citizen Ship	پاچ بیون سرو	
نوآبادی	Colonization	ستین ۶	
نیمت گرڑ	Regulate	نائین انوسوچي	
نردیش	Reference	۱۱ ج. ن.	
نیم	Rule	۳۶۶ (۹)	
نوژیہ جا رستا	Ropeway	ستین انوسوچي	
نظر ثانی	Review	لست ہیں ۱۳ -	
نروار گرڑ	Specify	۱۳۷	
نظر دانی	Superintendence	۲۲۷ ج. ن.	

حدون مقرر گرڻ	ح
حق	حدود مقرر گرڻ
حوالی ٿیڻ	۲۴۷ ۲۴۳ گھ.
حکومت	۶
حد بندی	(۱) ۵۳
حُکْم	(۲) ۸۲
حد بندی ایراضی مقرر گرڻ	(۱) (۱) (ب)
حولی	نائین انوسوچي
حاصلات	۲۴۳ ۷۳ پ
	نائین انوسوچي
	نائین انوسوچي
	اًالف
	Limitation
	Order
	Fixation of Ceiling area
	Homestead
	Acquisition

انوچید / انوسوچی	انگریزی	سندي
۲۹	As The case maybe	حالت انوسار
۲۸۳	Custody	حوالو
نائيں انوسوچي (۲۱) (۲۱)	Ceiling	حد بندی

ج	جاری ڪرڻ
(۱) ۱۲۳	Promulgate
(۱) ۱۲۲ (الف)	Judge
۱۳ الف	Estate
(۱) ۲۶۹ (ب)	Estate Duty
۲۲ ب	In accordance with
۲۳	Intelligence
۵۵ (۵) سمجھاڻي	Census
(۱) ۲۶۸	Constituent Power
۲۲۳، ۸۱ ب	Seats
(۲) ۲۲۷	Table
(۲) ۱۸۹	Valid
۲۵۷ (۲) پرنتوک	Waterway
۲۲۳ ڦ	With respect to

جي	جي انوسار
جاڻوسي	جي انوسار
جن گُظنا	جي انوسار
جوڙچڪي اختيار	جي انوسار
جايون	جي انوسار
جدول	جي انوسار
جائئر	جي انوسار
جل مارگ	جي انوسار
جي سنپندڙ	جي انوسار

چونڊڻ	چونگي
Select	چونڊڻ
Toll	چونگي
Electoral College	چونڊ مندل
Chairman	چيئرمن
Consolidation	چڪبندی
نائيں انوسوچي	نائيں انوسوچي

انوچید / انوسوچی   انگریزی   سندی

(۱) (۲) ۱۷	Electorate	چوندے
۲۲۳ (۱) ۵۵	Election Commission	چوند کمیشن
۲۴۳ گہ	Election Petition	چوند عربضی
۵۶	Election	چوند
نائین انوسوچی	Enfranchisement	چوند جو حق ڈین
۳۶۹	Concentrate	چکایل

چھین انوسوچی	Omit	چڑی ڈین
I v	Untouchability	چوت چات

خ		
۲۹۶	Lapse	ختم ٹین
(۲) ۱۰۷	Lapse ;to	خارج ٹین
۳۷	Nutrition	خواراک
(۲) ۵۹	Privileges	خاص اذکار
(۲) ۱۰۵		
(۲) ۲۲۳	Self Government	خود حکومت
نائین انوسوچی	Private	خانگی
۵۶ (۱) پرنتوک (ب)	Impeachment	خاص الزام
(۱) ۶۱		
I v	Abolish	ختم کرٹ
۲۴۳ الف (۱)	Autonomous	خود اختیار

ھ		
نائین انوسوچی	Monopoly	ھے ہتی
پاگ چوتون - سرو	Directive Principles	ھدایتی اصول
(۲) ۳۲	Direction	ھدایت

سنڌي	انگريزي	انوچيد / انوسوچي
هجرت	Emigration	ستين انوسوچي لست پھرین ۱۹
هاء ڪورٽ	High Court	(iii) (۲) (ب) ۲۷
هستي ۽ ۾	In existence	ستين انوسوچي لست پھرین ۲۹
هوائي بازن جي تعلم	Aeronautical Training	هوائي جهازاني هوائي آمدروفت
هوائي اڏو	Aerodrome	هوائي رستا هئيار بند سئنا
هوائي رسنا	Airways	۳۶۲ (۲) (ب) ۳۶۳
هنديءٰ تعليم	Armed Forces	۳۶۴
هاري	Technical Education	نائيين انوسوچي ۳۶۵
ص	Tenant	صلاح پرييو
ض	Expedient	۲۴۹ الف ب
ضروري جنسون	Essential Commodities	نائيين انوسوچي ۲۶۳ م: ن.
صلع جج	District Judge	چهين انوسوچي ۱۱۵
صلع پريشد	District Council	Appendix
خمييمو		
ع	Judicial Service	۲۶۵
عدالتي سيوا	Endow	۲۶۶
عطائ ڪرڻ		

سندي	انگریزي	انوچيد / انوسوچي
علیحدگي	Exception	۲۳۷
عهدی جی لحاظ کان	Ex-Officio	۲۴
عمل ۽ اثر	Force & Effect	(۲) ۱۲۲
عام	General	۱۲ - سرو
عام ویوستا	Public Order	(۱) ۲۵
عام اطلاع	Public Notification	(۱) ۱۰۸، (۱) ۲۴۳
عیوضیبیٹو	Representation	۲۳۲
عبارت	Style	۲۵۱
عہدنامو	Treaty	(۱) ۵۱، ۵۲ (۱) (ب)
عمارتی ڪم	Works	ستين انوسوچي
غ		
غير لائقی	Disqualification	۱۰۱ سرو
غير متحرک	Immovable	نائين انوسوچي
ط		
طلب ڪرڻ	Requisition	نائين انوسوچي
ظئه ڪرڻ	Determining	۲۳۳ ک
طبعي	Physical	۲۳۳ ڙ پ
ظ		
ظاهر نامو	Notification	(۱) ۱۲ (۱) (۱)
ي		
ياداشت	Memorandum	(۱) ۲۴۰، ۲۴۱
يادگار	Monument	۳۹
يوجنا	Planning	۲۳۸

پلنامو

صفح ۲۰۰. انوچید ۲ جي سري ھر ڪم آندل لفظ 'سنڌوڳي' کي 'پرسنگك' پڙهيو وڃي.

صفح ۲۰۱. انوچيد ۲ جي فكري (۱) ھر ڪم آندل لفظ 'سنڌوڳي' کي 'پرسنگك' پڙهيو وڃي.

صفح ۲۰۲. انوچيد ۲ جي فكري (۲ الف) کانپوءِ هيٺ ڏنل جملو جوڙيو وڃي :
(سنڌان (سڌارو سنتتر) ائڪٽ ۱۹۹۵ جي قلم ۲ داران (۱۷ جون ۱۹۹۵
کان) درج ڪيل)

صفح ۲۰۳. انوچيد ۲۰۳ الف جي فكري (۱) ھر ڪم آندل لفظ 'سنڌنه کيترا پانديچري'
کي 'سنڌه راجيه کيترا پانديچري' پڙهيو وڃي.

صفح ۲۰۴. انوچيد ۲۰۴ ھر ڪم آندل لفظ 'پانديچري سنڌه کيترا' کي 'پانديچري
سنڌنه راجيه کيترا' پڙهيو وڃي.

صفح ۲۰۵. انوچيد ۲۰۵ آ جي فكري (آ ب) ھر هيٺ ڏنل پيٽي فقره جوڙيو وڃي :
عن سداري جو ترپوزاراجيه جي وڌان سيا ھر ڪنهن عيوغينيٽي تي تيسائين
اثر نه پوندو جيسائين هن سداري جي لاڳو قيٽ کان اڳ موجود وڌان سيا جي
برخاستي نه تي تي وڃي.

صفح ۲۰۶. چعين انوسوجي جي پئرا ۷ جي پيٽي پئرا (۱) ھر ڪم آندل لفظ 'ان ضلع
جي پريشد' کي 'ان ضلع جي ضلع پريشد' پڙهيو وڃي.

صفح ۲۰۷. چعين انوسوجي پئرا ۷ آ جي هيٺان ڏنل حواليءِ ھر ڪم آندل لفظ 'عن
پئرا' کي 'عن پئرا جي پيٽي پئرا (۲)' پڙهيو وڃي.